

PREFACE

The present Grammar has been prepared with a view to meet the growing wants of the Indian University students. The University examiners have been, of late, evincing a desire to exact a more thorough knowledge of the obscurer and therefore more difficult parts of Sanskrit Grammar, than was required formerly. In fact, a student of the present day, with Sanskrit for his second language, must, if he wishes to pass his University Examinations with credit, acquire more than a general knowledge of the various departments of Sanskrit Grammar, while none of the grammars now accessible to the Indian student, with the exception of one or two, supply him with the necessary information on the various topics discussed in the original Sanskrit works. Dr. Bhândarkar's books, though ingeniously sketched and admirably executed, are admittedly meant to introduce a student to the vast field of Sanskrit Grammar. Dr. Kielhorn's Grammar aims more at brevity and perspicuity than at fullness of treatment with conciseness. Prof. Whitney's grammar is too elaborate, and therefore too high for the ordinary student. Prof. Monier Williams' grammar and others, though excellent in themselves, are expressly written for European students and are more suited to them than to the Indian students. I have, therefore, done my best to bring the present Grammar upto the requirements of the high standard.

Now, a few words on the scope and arrangement of the work and I will conclude. As remarked by Dr. (Now Sir) Bhandarkar* "Grammar was not an empiric study with Pāṇini and the other ancient grammarians of India" In fact in the hands of the ancient Grammarians of India, Sanskrit Grammar rose to the dignity of a science and must

*Introduction to the 3rd Ed. of the 2nd Book of Sanskrit.

be studied as such. To quote the words of the learned Doctor again "its study possesses an educational value of the same kind as that of Euclid and not much inferior to it in degree. For to make up a particular from the mind of the student has to go through a certain process of synthesis."• To split up, therefore, a general rule of the ancient Indian grammarians into a number of the particular cases it comprehends, as is done by some modern writers on Sanskrit grammar, is not to build up but to destroy, not to simplify the difficulties of the student but to embarrass him. For a Grammar, then, to be practical and correct, in my humble opinion, it must be based on indigenous words understood and studied in their genuine scientific spirit. In writing the various chapters of this book (except the one on the 'Conjugation of Verbs') I have closely followed Panini as explained by Bhattoji Dikshit (the Ká-hiká of Vámana being also occasionally referred to). Many of the rules given are translations of the Sūtras of Pāṇini, much matter being thus compressed into a small compass. The original Sūtras where necessary, are given in foot-notes as help to memory. *Sandhis* and declensions are very fully treated. Compounds which play such an important part in Sanskrit literature, and which, yet, are very summarily disposed of in many grammars, have received special attention, almost everything in the Siddhanta Kaumudī being included. The formation of *feminine* bases which is not considered separately in other grammars has been treated of here in a separate chapter (VI). The seventh chapter deals with the 'Addhita affixes' (i. e. affixes forming secondary nominal bases) which, for the convenience of the student and the occasional referer, have been arranged here in an alphabetical order, each followed by a number of the derivatives formed by it. The question of gender, which so much perplexes the foreigner has been dealt with in the eighth chapter, while the ninth treats of "Indeclinables." The first nine chapters thus form what may be called the first part of the book, in as much as they deal with all that relates to the noun (declinable and indeclinable). But a special feature of this present Grammar is the chapter on the 'Conjugation of Verbs.' No part of Sanskrit Grammar is more difficult and

perplexing and therefore more calculated, to tire out the patience of the young student, than the conjugation of Verbs.' It is, therefore, written with a special attention to the student's difficulties. The general rules given are amply illustrated by example. Almost all the roots which are likely to puzzle the student in conjugating them in a particular tense or mood have been fully explained. In the eleventh chapter, all the verbs which are given in their *padā* when preceded by particular prepositions are given in an alphabetical order with illustrations where necessary. Two more chapters, one on syntax and the other on prosody, have also been added. The chapter on syntax contains almost everything given in the first 20 chapters of Prof. Apte's 'Guide to Sanskrit Composition,' the same original having been followed by the both. The chapter on prosody is based on the Chhandomanjari and the Vrittaraṇakara. The book closes with a list of verbs (added at the suggestion of my publishers) containing almost all the roots in Sanskrit and giving the 3rd pers. sing. in the important tenses and moods.

Thus it will be seen that I have spared no pain to make the book as useful and as complete as possible. Also such of the technical terms used in original Sanskrit Grammars as the student always meets with in Sanskrit commentaries, are given in their proper places with their explanations.

In writing this Grammar, I have occasionally used Monier Williams's, Dr. Kielhorn's and Whitney's grammars to all of whom I make ample acknowledgements. My special thanks are due to Dr. Bhāndārkar whose two books of Sanskrit were my chief guide in writing out the chapter on the 'Conjugation of Verbs,' and to the late Prof. Apte to whose excellent 'Guide to Sanskrit Composition,' I am indebted for some of the illustrations given in the Thirteenth chapter. I have also to thank my friend Mr. Udhavāchārya Aīnāpure for his occasional help and for the pains he took in preparing for this Grammar the list of Verbs added at the end and carrying it through the press.

This being the first attempt of the Author to bring into one volume the various departments of Sanskrit

Grammar as full and as concisely as possible, the Author hopes that the public will take an indulgent view of the work, and pardon him for any of the inaccuracies, mistakes of typography, &c., that might have crept in notwithstanding his best care. It is a sufficient excuse for these to say that the whole volume was written and carried through the press in less than a year. Before concluding I have also to thank Mr. Vinayaka Narayana, Proprietor of the firm of Messrs. Gopal Narayana, my publishers of this Grammar, for the care with which he passed the sheets through the press.

Lastly I beg to say that I shall be very grateful for any corrections and suggestions that may be sent to me by my indulgent readers and critics and will try to profit by them if the book reaches a second edition.

Bombay,
30th April 1894.

M. R. KALE.

CONTENTS.

CHAPTER.	PAGE.
I. The Alphabet	1
II. Rules of Sandhi :—	11
1 Svarasandhi	12
2 Halsandhi	22
3 Visargasandhi	28
III. Subanta or Declension of nouns, substantive and adjective	32
1 Bases ending in vowels (Section I) ...	34
2 Bases ending in consonants (Section II)...	54
3 Irregular bases	65
4 Words of irregular declension ...	82
IV. Pronouns and their Declension ...	87
V. Numerals and their Declension ...	102
VI. Degrees of Comparison ...	110
VII. Compounds	117
1 Dvandwa or copulative compounds ...	1
2 Tatpurusha or the Determinative com- pounds	133
3 Karmadhāraya or the Appositional com- pounds	144
4 Upapada compounds ...	147
5 Bahuvhī or Attributive compounds ...	160
6 Avyayibhāva or the Adverbial compound	168
7 General rules applicable to all compounds	171
8 Other changes in connection with com- pounds	180
VIII. Formation of Feminine Bases ...	180
IX. Secondary Nominal Bases derived by the addi- tion of the Taddhita or Secondary affixes.	194

TER	PAGE
X. Gender ...	219
XI. Avyayas or Indeclinables ...	223
1 Prepositions ...	224
2 Adverbs ...	228
3 Particles ...	230
4 Conjunctions ...	231
5 Interjections ...	232
XII. Conjugation of Verbs ...	236
1 Active Voice (Section I) ...	237
(a) Roots with unchangeable Bases (1st, 4th, 6th and 10th classes) ...	241
(b) Roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes which from their bases irregularly ...	248
(c) Roots with changeable bases (2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th and 9th classes) ...	254
2 General or, Non-conjugational tenses and moods ...	295
The two futures and conditional	
(a) First Future ...	298
(b) Second future and conditional ...	300
(c) Perfect ...	306
(1) Irregular bases ...	321
(2) Periphrastic Perfect ...	329
(d) Aorist ...	332
1st Variety ...	332
2nd „ ...	333
3rd „ ...	340
6th „ ...	344
7th „ ...	354
4th „ ...	347
5th „ ...	352

CHAPTER	PAGE
(e) Benedictive	356
Section II	359
(a) Passive	359
(b) Non-conjugational tenses and moods ...	364
1 Perfect	364
2 Aorist	365
2 Derivative Verbs (Section III) ...	367
(a) Causals	368
(b) Desideratives	376
(c) Frequentatives	384
(d) Nominal Verbs	392
XIII. Parasmaipada and Atmanepada ...	399 —
IV. Verbal Derivatives or Primary Nominal Bases	416
V. Syntax :—	468
1 Concord	470
2 Government	475
3 Pronouns	508
4 Participles	510
5 Tenses and moods	518
6 Indeclinables	532
APPENDIX I :—Prosody	1
1 Samavrittas	3
2 Vishama Vrittas	24
APPENDIX II :—	24
Dhātukosha	15–61

ABBREVIATIONS USED IN THE WORK.

OF THE NAMES OF THE WORKS AND GRAMMATICAL, &c.

Amara.—Amārakosh.	Sis.—Śiśupālāvadha.
Bhatt. or Bhatti.—Bhatti- kāvyā.	Uttar.—Uttararāmacharita.
Bh.—Bhartrihari. Ni. Sa.— Nitiśataka. Vai. Sa. Variāgyaśataka.	Vop. or Bop.—Vopadeva.
Dev.—Devibhāgavata Purāna	A. or Atm.—Atmanepada.
Hit.—Hitopadeśa.	Abl.—Ablative.
Kād.—Kādambari.	Acc.—Accusative.
Kātyā.—Kātyāyana.	Adj.—Adjective.
D. Kāv—Dandin's Kāvya- darsa	Adv.—Adverb.
Kir.—Kirātārjuniya.	Avy.—Avyayibhava.
Māl.—Malavikagnimitra.	Bah.—Bahuvrihi.
Mb. or Mah. Bhās.—Maha- bhashya of Patanjali.	Cau.—Causal.
Mah. Bhār.—Mahabharata.	Cf —Compare.
Meg.—Meghaduta.	Comp.—Compound.
Pān.—Panini's Sūtras.	Dat.—Dative.
Rag.—Raghuvamśa of Kali- dasa.	Den.—Denominative.
Ram.ch.—Ramacharita.	Des.—Desiderative.
Sak.—Abhijnanaśakuntala of Kalidasa.	Freq.—Frequentative.
Sid. Kau.—Sidhantakau- mudi, Bhattoji Dik- shita's commentary on Pānini's sūtras.	Indecl.—Indeclinable.
&c. &c. &c.	Inst.—Instrumental.
	Loc.—Locative.
	Nom.—Nominative.
	P. or Par.—Parasma'
	Pass.—Passive.
	Pot.P.—Potential partic
	P.P.—Past Passive part
	Pres.p.—Present parti
	Pron.—Pronouns.
	&c. &c.

A
HIGHER
SANSKRIT GRAMMAR.

Chapter I.

THE ALPHABET.

§ 1. Sanskrit, or the refined language, is the language of Devas or gods* and the alphabet in which it is written is called Devanâgarî, or that employed in the cities of gods.

(a) The correct name for the Sanskrit alphabet is Daiva-âgarî sometimes abbreviated into Nâgarî. Perhaps in the word Devanâgarî we have a history of the times when the Aryans entered and settled in Northern India. The Aryans were much fairer in colour than the aborigines of India. X the Devas referred to in the name *Devanâgarî* (from दिव् to go, those of a brilliant complexion); and *Nagarî* means the Aryan settlements within the precincts of which the sacred language was spoken.

The Sanskrit language is generally written in different parts of the country, in that alphabet which is used for the vernacular (e. g. Bengâli, Marâthi &c.). That character, however, in which the earliest monuments are written (such as the inscriptions containing the edicts of Asoka) and which is employed throughout Upper India is generally considered to be the real Devanâgarî.

A
* संस्कृतं नाम देवी वागन्वाख्याता महाकविभिः । Dandin.

2. The Devanāgarī alphabet consists of *forty-two* letters or *varṇas*, *nine* vowels or *svaras*, and *thirty-three* consonants or *vyañjanaś*.*

(a) These express nearly every gradation of sound, and every letter stands for a particular and invariable sound.

Note :—This explains why there are no names, as in Greek, for the different letters of the alphabet.

* Thus given by Pāṇini :—

Vowels :—अइउण् । ऋलृक् । एओऌ । ऐऔच् ।

Consonants :—ह्यवरट् । लण् । जमढयनश् । झभञ् । षढघष् । जयमदृ । स्फलठथचटतव् । कपय् । शषसर । हल् ।

The alphabet, it will be seen, is divided into 14 sections by Pāṇini, which are called Śivasūtrāṇi, or the sūtras revealed by Śiva. Each section ends with an indicatory letter called 'इत्' which is not to be counted among the letters of the alphabet. These "Its" serve an important purpose in Sanskrit grammar as they enable the grammarians to express several letters, or groups of letters, in a very convenient and condensed form. For any letter, with the following इत् added to it, is not only expressive of itself but of all letters that intervene between it and this इत् ; e. g. अण् means अ, इ, उ, इक् means इ, उ, ऋ, लृ, &c. Similarly अलृ means technically the whole alphabet, अव् any vowel, and हल् any consonant; यण् a semivowel, ह्यल् a soft consonant, खल् a hard consonant, जय् a soft unaspirate, झय् a soft aspirate &c. Each of these significant terms is technically called a 'प्रत्याहार'.

Since short vowels include the long and the protracted vowels (See § 3. a.) another इत् 'त' is generally employed to mark a

§ 3. The nine primary vowels consist of five simple vowels viz. अ, इ, उ, ऋ and ए, and four diphthongs viz. ऐ, औ, ओ and औ.

(a) A vowel may be **ऋ** or short, **ऌ** or long, & **ऍ** or protracted (also called **ऍ** by some) according to the time required to pronounce it. * The vowels are thus divided

(1) Short vowels—अ a, इ i, उ u, ऋ r, ए e;

(2) Long vowels—आ ā, ई ī, ऊ ū, ऋ ṛ, ऐ ai, औ au, ओ o, औ au; and.

(3) Protracted vowels आ ३ ā 3, ई ३ ī 3, ऊ ३ ū 3, ऋ ३ ṛ 3, ए ३ e 3, ऐ ३ ai 3, ओ ३ o 3, and औ ३ au 3.

N. B.—As the **Plata** or protracted vowels are not commonly to be met with in classical Sanskrit, the vowels are usually given as thirteen, represented by the thirteen signs given above under (1) and (2).

(b) Each of these vowels may be again of two kinds, अनुनासिक or nasalised, and अनुनासिक or without a nasal sound.†

(c) Vowels are also further discriminated into उदात्त or acute, अनुदात्त or grave, and स्वरित or circumflex. उदात्त is

articular vowel : e. g. अ means अ, आ and आ ३, but अत् means (of six kinds) only; so ईत् means ई and nothing else.

* ऊकालोज्ज्वलीर्षपुनः । Pān. I. 2. 27. The crowing of the cock in the morning represents in its three stages these three kinds of vowels. The time required to pronounce a short vowel is called a **mātrā**. A long vowel has two **mātrās** and a **Plata** vowel three.

† मुखनासिकावचनोनुनासिकः Pān. I. 1. 8.

that which proceeds from the upper part of the vocal organs, अनुदात्त that which proceeds from their lower part, while स्वरित arises out of a mixture of these two.* But these are ignored in classical Sanskrit. They are marked only in Vedic works: the *Udatta* is left unmarked; the *Anudatta* is marked with a horizontal line underneath; and *Svarita* has a perpendicular stroke above it. e. g. क्व ^१ बोद्धाः, &c. Rg. V. 61. 2 रथा-
ये ^१ राः । &c. Rg. X. 78. 4. शतचक्रं यो दे ह्यः &c. Rg. X. 145. 4.

Thus there are eighteen different modifications of each of the vowels अ, इ, उ, ए, and twelve of लृ, ए, ऐ, ओ and औ; for there is no long ऌ and the last four have not their corresponding short vowels.

§ 4. The consonants are divided into *spars'a* or mutes (those involving a complete closure or contact and not an approximate one of the organs of pronunciation), *Antastha* (or intermediate i. e. the Semivowels,) and *ashman* or sibilants.

These are represented by thirty-three syllabic signs arranged as below:—

(a) mutes	{	(1) कवर्ग or the group कु—क k, ख kh, ग g, घ gb, ङ ṅ.
		(2) चवर्ग or the group चु—च ṣ, छ ṣh, ज j, झ jh, ञ ṇ.
		(3) टवर्ग or the group ठु—ट t, ठ ṭh, ड d, ढ ḍh, ण ṇ.
		(4) तवर्ग or the group तु—त t, थ ṭh, द d, ध ḍh, न n.
		(5) पवर्ग or the group पु—प p, फ ph, ब b, भ bh, म m.

* उच्चेरुदात्तः । नीचैरनुदात्तः । समाहारः स्वरितः । Pān. 1. 2. 29, 31.

These are also called the five classes designated as *Kavarga*, *Chavarga*, *Tavarga*, *Yavarga*, and *Pavarga* respectively.

(b) Semivowels—य y, र r, ल l, व v.

(c) Sibilants—स s, श sh, ष s.

(d) Sonant Aspirate—ह h.

Besides these we have two more characters occurring in the Veda, viz. ऌ and ॡ (often substituted for ए and ऊ; as ईळे for ईडे, मीळ्हुवे for मीढुवे &c.). In Maráthi ऌ is generally substituted for the final ल of Sanskrit words.

§ 5. The first two letters of the five classes and the sibilants are called *surd*s or *hard consonants*. The rest are called *sonants* or *soft consonants*.

§ 6. In addition to the characters given above there are in Sanskrit two nasal sounds:—the one called *Anusvāra*, is denoted by i. e. a dot placed above the letter after which it is to be pronounced, e. g. ँ; the other, called *Anunāsika* is denoted by ° i. e. a dot within a semi-circle placed above the letter after which it is to be pronounced e. g. ञ̣.

(a) And a sort of hard breathing is known as *Visarga* (generally called *Visarjanīya* by Sanskrit grammarians). It is denoted by the sign: i. e. two vertical dots placed after the letter after which it is to be pronounced. In pronunciation it is a harder aspirate than ह. The *Visarga* is not an original character but only a substitute for a final स s or र r.

(b) *Jihvāmūliya* (जिह्वामूलीय) and *Upadhmanīya* (उपधमनीय) are terms given to a sort of Semi-*Visarga*, when pronounced before क् ख्, and ग् घ् respectively. It is written symbolical-

the letters of the Sanskrit alphabet, except the two mentioned before, viz. Anusvâra and Visarga, and Refa which is the name sometimes given to र. The word कार is therefore used as an affix to denote a particular letter; e. g. अकार the letter अ, ककार the letter 'क', &c.

§ 11. A vowel by itself or a consonant, simple or conjunct, with a vowel added to it, is called an *Akshara* or a syllable.

§ 12. The forms which the vowel signs assume when added to consonants and the changes which some letters undergo when compounded are given below, under (a) and (b).

(a) अ added to a consonant is denoted by the removal of the nether stroke; as क्+अ=क ka. The remaining vowels when compounded with a consonant become, ि, ि, ु, ू, े, ै, ो, ौ, respectively; as क्+आ=का kâ, क्+इ=कि ki; similarly की ki' कु ku., कू kū, कृ kr, कृ kr', क्ल kl. के ke, कै kai, को ko, कौ kau.

Exception:—क् when following upon र remains unchanged, as कृ.

(b) In compounding consonants they should be taken in the order in which they are pronounced; the last consonant takes a vowel, the preceding ones generally losing their nether and perpendicular strokes when combined e. g. tana ought to be written as तन, nna as न्न, &c. Some letters, however, change their form slightly and others entirely, when compounded with other consonants; e. g. ल्प lpa; त्र tra; स्र sra; ग्र gra, &c.; र immediately preceding another consonant (or the vowel क्) is denoted by the sign ॠ written above the following consonant as र्क rka. It is then necessarily called a रक reka.

(c) In the conjuncts क्ष (क्+श्) ksh, and ज्ञ (ज्+ञ्) jña, the component elements are scarcely discernible.

(d) A few consonants are written in two ways; e. g. त्र, त्रा; क, क्र, kra; स्थ, स्था, stha; क्त, क्ता, kta; स्त्र, स्त्रा, stra.

(e) The following are the principal conjunct consonants :-

क् k-ka, क्ण k-kṇa, क्य k-kya, क्ख k-kha, क्त k-ka, क्थ k-tha, क्त्य k-tya, क्त्र or क k-tra, क्त्व k-t-va, क्थन k-th-na, क्र k-na, क्न्य k-n-ya, कम k-ma, क्य k-ya, क्र or क k-ra, क्क k-la, क क-va, क्ष k-sha, क्षण k-sh-ṇa, क्षम k-sh-ma, क्ष्य k-sh-ya, क्ष्व k-sh-va.

खन kh-na, ख्य kh-ya, ख्र kh-ra.

ग् g-dha, ग g-na, ग्य g-ya, ग्ग g-ra, ग्य g-r-ya, गल g-la, ग्व g-va, घ gh-na, घ्न्य gh-n-ya, घम gh-ma, घ्य gh-ya, घ्र gh-ra, घ्व gh-va, ङ ṅ-ka, ङ ṅ-k-ta, ङ ङ-k-sha, ङ ङ-k-sh-va, ङ ṅ-kha, ङ ङ-kh-ya, ङ ṅ-ga, ङ ṅ-gha, ङ ङ-gh-ya, ङ ङ-gh-ra, ङ ṅ-ṇa, ङ ṅ-ma, ङ ṅ-ya.

च् ṣṣa, च्छ ṣṣha, च्छ ण ṣṣh-ra, च्छ ण ṣṣh-va, च्छ ण ṣṣ-ṇa, च्छ ण ṣṣ-ma, च्छ ण ṣṣ-ya.

छ च ṣh-ya, छ च ṣh-ra.

ज्ज j-ja, ज्झ j-jha, ज्ज्ञ j-jña, ज्ज्य j-jñ-ya, ज्जम j-ma, ज्ज्य j-ya, ज्ज j-ra, ज्ज j-va.

ञ ṇ-ṣa, उञ ṇ-ṣha, अञ ṇ-ja.

ट t-ka, ट t-ta, ट्य t-va, ट्य tḥ-ya, ट्ठ tḥ-ra, ट्ठ d-ga, ट्ठ d-gha, ट्ठ d-ma, ट्य d-ya, ट्य dḥ-ya; ट्ठ dḥ-ra.

ण ṇ-ta, ण ṇ-tḥa, ण ṇ-da, ण ṇ-dha, ण ṇ-na, ण ṇ-ma, ण ṇ-ya, ण ṇ-va.

त्त t-ka, त्त t-k-ra, त्त t-ta, त्त्य t-t-ya, त्त त्त-t-ra, त्त त्त-t-va, त्त्य t-tḥa, त्त t-na, त्तत्त t-n-ya, त्त्य t-pa, त्त त्त-ma, त्त्य t-m-ya, त्त्य

t-ya, त or च t-ra, त्थ or ठव t-r-ya, त्व t-va, त्स t-sa, त्सन t-s-na,
त्स्य t-s-n-ya, त्स्य t-s-ya.

थ th-na, थ्य थ-ya, थ्व थ-va.

द d-ga, द्ध d-gha, द d-da, द्य d-ya, द्ध d-dha, द्ध्व d-dh-ya,
द्ध d-dh-va, द्ध d-na, द्ध d-ba, द्ध d-bra, द्ध d-bha, द्ध्व d-bh-ya,
द्द d-ma, द्द d-ra, द्द d-r-ya, द्द d-va, द्द्व d-v-ya, द्द्व d-v-ra.

ध dh-na, ध्व dh-n-ya, ध्व dh-ma, ध्य dh-ya, ध्र dh-ra, ध्र
dh-rya, ध्व dh-va.

न n-ta, न्य n-t-ya, न्व n-t-ra, न्व n-da, न्व n-d-ra, न्व n-dha,
न्व n-dh-ya, न्व n-dh-ra, न्व n-na, न्व n-p-ra, न्व n-ma, न्व n-ya,
न्व n-ra, न्व n-sa.

प p-ta, प्व t-p-ya, प p-na, प्व p-pa, प्व p-ma, प्व p-ya, प्व p-ra,
प्व p-la, प्व p-va, प्व p-sa, प्व p-s-va.

ब b-ja, द्ब b-da, ब्व b-dha, ब्व b-na, ब्व b-ba, ब्व b-bha, ब्व b-ya,
ब्व b-ra, ब्व b-va,

भ्व bh-na, भ्य bh-ya, भ्र bh-ra, भ्व bh-va.

म m-na, म्व m-pa, म्व m-p-ra, म्व m-ba, म्व m-bha, म्व m-ya, म्व
m-ra, म्व m-la, म्व m-va

य्य y-ya, य्य y-ra, य्व y-va.

र्क r-ka, र्व र-kha, र्ग r-ga, &c.; र्व र-k-sha, र्व र-g-ya, र्व,
r-gh-ya, र्व र-t-ya, &c.; र्व र-k-sh-ya, र्व र-tt-ya, र्व र-t-s-ya,
र्व र-d-dh-a.

ल्क l-ka, ल्व l-pa, ल्व l-ma, ल्व l-ya, ल्व l-la, ल्व l-va.

व्व v-na, व्व v-ya, व्व v-ra, व्व v-va.

श्च śca, श्व ś-çya. श्व ś-na, श्व ś-ya, श्व ś-ra, श्व ś-r-ya, श्व ś-la,
श्व ś-va, श्व śv-ya, श्व ś-śa.

श्च sh-ta, श्व sh-t-ya, श्व sh-t-ra, श्व sh-t-r-ya, श्व sh-t-va,
श्च sh-th-ra, श्व sh-th-ya, श्व sh-ṇa, श्व sh-ṇ-ya, श्व sh-pa,
श्व sh-p-ra, श्व sh-ma, श्व sh-ya, श्व sh-va.

स्क s-ka, स्ख s-kh-a, स्त s-ta, स्तय s-t-ya, स्त्र or स्त्र s-t-ra, स्त्व s-t-va, स्थ s-tha, स्न s-na, स्न्य s-n-ya, स्प s-pa, स्फ s-pha, स्म s-ma, स्य s-ya, स्र s-ra, स्व s-va, सस s-sa.

ह h-na, ह्र h-na, ह्र h-ma, ह्र r-ha, ह्र h-ra, ह्र h-la, ह्र h-va.

Sometimes five consonants are found in conjunction : e. g. त्सर्न्य r-t-s-n-ya, as in कारत्सर्न्य.

§ 13. As *sandhi* is of primary importance in Sanskrit, *virāma* or pause can be indicated only at the end of a sentence. The signs of punctuation, therefore, are only two, I and II. The former is used to mark the close of a sentence or the first half of a *s'loka* or poetical stanza; the latter is employed to denote the close of a *s'loka*.

(a) The sign called *Anagraha* (and which represents half अ Ardhākāra) is generally employed to mark the elision of short अ after ए or ओ ; e. g. तेऽपि (ते + अपि), कालोऽस्ति (कालो + अस्ति). The double mark :: is sometimes used to indicate the elision of आ after initial long आ ; तथा + आस्ते = तथा :: स्ते.

(b) The mark ° is sometimes used to show that something is omitted, and which is to be understood from the context ; e. g. अ° may stand for अर्जुन, °प्रार्थी for कवियशःप्रार्थी, &c.

§ 14. Short vowels when followed by a consonant are said to be *prosodically long*

§ 15. The vowels अ, ए, ओ and the syllables अर् and अल् are called *Guṇa*; the vowels आ, ऐ, औ and the syllables आर् and आल् are called *Vṛddhi*°. The *Guṇa* and *Vṛddhi* vowels and syllables that are substituted for the simple vowels will appear from the following table :—

Simple V.	अ	इ & ई	उ & ऊ	क & क्	ल
Guṇa.	अ	ए	ओ	अर्	अल्
Vṛddhi.	आ	ऐ	औ	आर्	आल्

* इतिरिति । अदेकः । उरण् रपरः Pāṇ. 1, 1, 2; I, 51.

§ 16. The three semivowels य्, ल् and व् are sometimes nasalised and then they are written with the *anunāsika* sign over them, as यँ, लँ, वँ.

§ 17. The numerical figures in Sanskrit are :—

१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, ०.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

These are combined to express larger figures precisely in the same way as in English; ३२५ 125, ५४० 540, &c.

Chapter II.

RULES OF SANDHI.

§ 18. By *Sandhi* (from सम् together, and घा to join) is meant the coalescence of two letters coming in immediate contact with each other.*

(a) *Samhitā*† or sandhi is necessary in the case of the internal structure of a *pada*, prepositions and roots joined together and a compound word (समास), while in that of a sentence i. e. in the case of the finals and initials of the different words in a sentence, it depends on the will of the writer.

I SVARASANDHI, OR THE COMBINATION OF FINAL AND INITIAL VOWELS.

§ 19. If a simple vowel, short or long, be followed by a

* परः संनिकर्षः संहिता । Pân. 1. 4. 109. *Samhitā* is the extreme contiguity of letters.

† संहितैकपदे नित्याऽनित्या धातुपसर्गयोः । नित्या समासे वाक्ये तु सा विवक्षा-मपेक्षते. ॥ Sid. Kan. This couplet gives the rule for the observation of Sandhi.

similar vowel, short or long, the substitute for them both is the similar long vowel *e. g.* *दैत्य + अरिः = दैत्यारिः; अत्र + आसीत् = अत्रासीत्; यदा + अभवत् = यदाभवत्; विद्या + आतुरः = विद्यातुरः eager to gain knowledge; इति + इव = इतीव; अपि + ईक्षते = अपीक्षते; श्री + ईशः = श्रीशः; भानु + उदयः = भानुदयः; साधु + ऊचुः = साधुचुः; चमू + ऊर्जः = चमूर्जः the strength of the army; कर्तु + कजुः = कर्तजुः; कृ + ककारः = कृकारः; होतु + लकारः = होतृकारः the *lkāra* pronounced by the sacrificer (since there is no long *l* long *k* is substituted for both).

(a) If *क* or *ल* be followed by a short *क* or *ल*, short *क* or *ल* is optionally substituted for both; † होतु + ककारः = होतृकारः, and also होतृककारः (vide‡ 23. sec. b.); so three forms altogether होतृकारः, होतृकारः and होतृककारः; होतु + लकारः = होतृलकारः and also होतृलकारः.

§ 20. When अ or आ is followed by इ, उ, क, ल, short or long, the गुण letter corresponding to the latter takes the place of both‡ *e. g.* उप + इन्द्रः = उपेन्द्रः Vishnu; परम + ईश्वरः = परमेश्वरः the great lord; रमा + इच्छा = रमेच्छा the wish of Ramā; यथा + ईप्सितं = यथेप्सितम् according to wish or desire; हित + उपदेशः = हितोपदेशः kindly instruction; कृष्ण + ऊरुः = कृष्णोरुः Kṛṣṇa's thigh; गङ्गा + उदकं = गङ्गोदकम्, महा + ऊरुः = महोरुः, कृष्ण + क्लृप्तिः = कृष्णक्लिप्तिः Kṛṣṇa's prosperity; महा + ऋषिः = महर्षिः a great sage; तव + लकारः = तवलकारः The *lkāra* pronounced by you.

(a) If a consonant be followed by homogeneous consonants, except the nasals, the semivowels, and ह, the first of them is

* अकः सवर्णे दीर्घः । Pāṇ. VI. 1. 101.

† अयं सवर्णे क वा । लटि सवर्णे ल वा । Vārttikas on the above.

‡ आह्वयः । Pāṇ. VI. 1. 86.

optionally dropped;* कृष्ण+कृद्धिः=कृष्णद्धिः by the general rule; then कृष्णर्+ङ्+ध्+ङ्=कृष्णद्धिः by this rule, the ङ being dropped; and also a third form कृष्णद्धिः (vide § 22, sec. d. below).

(b) A consonant of the first five classes except ञ coming after a semivowel is optionally doubled; so तबल्कारः also becomes तबल्लकारः, तबल्लकारः and तबल्ल्लकारः, 4 forms altogether.

Exceptions :—Viddhi substitute takes place in the following cases †

(a) When a word ending in अ is followed by ऊह, and प्र by ऊह, ऊढ and ऊद्धि; e. g. प्रष्ट+ऊहः=प्रष्टोहः, chief guess (or this may be the acc. pl. of प्रष्टवाह a young bull trained to the yoke); प्र+ऊहः=प्रोहः principal reasoning. Similarly प्रोहः full grown; प्रोद्धिः; but प्रोहवान् (as ऊढवान् is not mentioned in the Sâtra).

(b) अक्ष+ऊहिनी=अक्षौहिणी a complete army.† (The change of न् to ण् will be explained further on).

(c) When स्व is followed by ईर and ईरिन् both derived from ईर to go; e. g. स्व+ईरः=स्वैरः, one acting wilfully, selfwilled; स्व+ईरिणी=स्वैरिणी; ९० स्वैर, स्वैरी (स्वेन ईरितुं शीलमस्य इति).

* झरो झरि सवर्णे ; Pân. VIII. 4. 65.

† पत्येधत्तुलु । Pân. VI. 1. 89. The first part of the sâtra (viz. एत्येधति) forms a counter-exception to § 21. a (which see); प्राद्वहोदोद्वेष्येषु; ' अक्षाद्वाहिन्यामुपसंख्यानम् ' ' खादीरेरिणोः ' ऋने च तृतीयाभासि ' ' प्रवत्सतरकम्बलवसनार्णदशानामृणे, ' Vârtikas on the above Sâtra.

‡ Properly an army consisting of 21870 chariots, as many elephants, 65610 horse and 109350 foot. अक्षौहिण्याः प्रसंख्याना रथानां द्विजसत्तमाः । संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः ॥ शनान्युपरि चैवाष्टौ तथा ध्रुयश्च सप्ततिः । गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् ॥ ज्ञेयं शत सहस्रं तु सहस्राणि नवैव तु । नराणामपि पञ्चाशच्छतानि त्रीणि चानघाः ॥ पञ्चषष्टिः सहस्राणि तथाश्चानां शतानि च । दशोत्तराणि षट् प्राद्वर्यथावदिह संख्यया ॥ Mahâ-Bhâr. Ad. P. II. 23-26.

(d) When अ is followed by कृतः and there is an inst. Tat.; as सुख + कृतः = सुखार्तः blessed with happiness (सुखेन कृतः), but परमर्तः very adorable (परमश्र्वासी कृतश्च).

(e) When the word कृण comes after प्र. वत्सतर, कम्बल, वसन and कृण; प्र + कृण = प्रार्णम्, principal debts, so वत्सतरार्णम् debt for a calf; कृणार्णम् (a debt contracted to liquidate a previous debt); दशार्णः (Name of a country; lit. the country with ten fortresses); also दशार्णा नदी (lit. the river into which ten other rivers flow).

(f) When* a preposition ending in अ is followed by a root having an initial क; as उप + कृच्छति = उपाच्छति; प्रार्थति; but if the root be a denominative, the Vṛiddhi is optional; प्र + कृप. भीयति = प्रर्षभीयति or प्रार्षभीयति acts like a bull; but उप + कृकारीयति = उपर्कारीयति, as the कृ is long; also प्र + लृक्षरीयति = प्रा-प्रलक्षरीयति very much wishes for लृ l̥kāra; for लृ is grammatically considered to be similar to कृ

§ 21. When अ or आ is followed by ए or ऐ and ओ or औ ऐ and औ are respectively substituted for both†; कृष्ण + एकत्वं = कृष्णैकत्वम्; देव + ऐश्वर्ये = देवैश्वर्यम् the majesty of god; सा + एव = सैव she alone; भव + ओषधं = भवोषधम् medicine against birth and re-birth; विद्या + औत्सुक्यं = विद्यौत्सुक्यम् longing for knowledge.

Exceptions :—

(a) † If a preposition ending in अ be followed by a root beginning with ए or ओ, ए or ओ is substituted; प्र + एजते = प्रोजते quakes very much; उप + ओषति = उपोषति burns something near; but if the root be a denominative, vṛddhi is optional; उप + एडकीयति = उपेडकीयति or उपैडकीयति; प्र + ओषीयति = प्रोषीयति or प्रौषीयति.

* उपसर्गादिति धातौ । Pān. VI. 1. 91. वा स्रज्यापिशलेः । Pān. VI. 1. 92.

† वृद्धिरेचि Pān. VI. 1. 88. ‡ णङि परस्मै । Pān. VI. 1. 94.

Counter-exception:—If a form of the root *इ* to go, or *ए* to grow, with an initial *ए*, comes after *अ*, and *ए* or *ए* derived from *इ* of the 4th, 6th or 9th conj., after *प्र*, *vriddhi* takes place; *उप + एति = उपैति*; *उप + एधते = उपैधते*; (but *उप + इतः = उपेतः*; *अवेहि* know; from *अव + एहि* which is equal to *अव + आ + इहि*, and not *अवेहि*; *मा भवान् प्र + इदिधत् = प्रेदिधत्*); *प्र + एषः = प्रेषः* sending or directing; *प्र + एष्यः = प्रेष्यः* a servant. But *प्रेषः*, *प्रेष्यः* (from *ईष*)

(b) *When *अ* is followed by *ए* in an indefinite sense, *ए* is substituted for both: *क्व + एव = क्वेव भोक्ष्यसे* where will you dine to-day? (The place being not definitely known); but *तवैव* (why, I shall dine at *your* house).

(c) † *अ* followed by *ओम्* and *आ* (prep.) is dropped e. g. *शिवाय + ओं नमः = शिवायों नमः*; *शिव + एहि (आ + इहि) = शिवेहि*.

(d) †The *vriddhi* is optional when the ending *अ* of a word is followed by *ओतु* a cat, or *ओह* the lower lip, in a compound *स्थूल + ओतुः = स्थूलोतुः* or *स्थूलौतुः*; *बिम्बोष्ठः*, *बिम्बौष्ठः*.

(e) § The final vowel or the final consonant with the preceding vowel is dropped in the case of the following words when followed by certain words in a compound†:—*शक* the country of the *Śakas* + *अन्धु* a well = *शकन्धुः*; *कर्क* name of a country + *अन्धुः* = *कर्कन्धुः*; *कुल* + *अटा* = *कुलटा* one who moves from one mansion to another, a woman of bad character; *समिन्* + *अन्तः* =

* एवे चानियोगे Vārtik. † ओमाङोश्च Pāu. VI. 1. 95.

† ' ओत्वोष्ठयोः समासे वा । ' § शकन्धादिषु परस्परं वाच्यम् Vārt.

† And also in the case of an onomatopæic wording in *अत्* followed by *इति* e. g. *पटत् + इति = पटिति*; but not in the case of a monosyllabic word *भट् + इति = भटिति*; and when the word is repeated, only the *त्* is optionally dropped, as *पटत्पटत् + इति = पटत्पटिति* or *पटत्पटिति*.

of bad character; सीमन् + अन्तः = सीमान्तः (the white line left by the parting of the hair on each side of the head); but सीमान्तः when the meaning of the word is 'The last line or limit of a boundary.' मनस् + ईषा = मनीषा wish; so लाङ्गलीषा the pole of a plough; इलीषा; पतन् + अञ्जलिः = पतञ्जलिः name of the celebrated author of the Mahābhāṣya (a vast commentary on the sūtras of Pāṇini); lit. ' fit to be adored with joined hands; or according to tradition 'who fell down from the hands of a certain sage as he was offering water to the sun at the time of Sandhyā adoration.' सार + अङ्गः = सारङ्गः an antelope with a spotted skin or a kind of bird; but साराङ्गः one with a beautiful skin. This is an *Ākṛtigāṇa* i. e. words of similar formation and requiring grammatical explanation but not actually found in the *gāṇa* may be classed under it; e. g. मार्त + अण्डः = मार्तण्डः (derived from मृताण्ड) lit. born of a dead egg, the sun.

§ 22. When इ, उ, ऋ and ए, short or long, are followed by a dissimilar vowel, य, व्, र्, and ल् are respectively substituted for them*; e. g. इति + आह = इत्याह; मृषी + उपास्यः = मृष्युपास्यः adored by the wise; मधु + अरिः = मध्वरिः the enemy of मधु i. e. Vishnu; धातु + अंशः = धातुंशः a portion of the creator; लृ + आकृतिः = लाकृतिः a figure like that of लृ &c.

Ob.—Several of the above words may have more than one form when combined; e. g. मृषी + उपास्यः = मृष्यु + उपास्यः by the general rule:—

N. B. The following rules and the two (a), (b) given under § 20, though they properly form the subject of the next section, are given here to avoid confusion. Ordinary students may pass over these except sec. (b) of the present art

* इको यणाचि Pāṇ. VI. 1. 77.

(a) A consonant except ह, preceded by a vowel, is optionally doubled, if no vowel follows*; सुधृ + उपास्यः = सुद्धुपास्यः and सुधृधृ + उपास्यः—

(b) When a consonant, except a nasal or a semivowel, is followed by a soft unaspirate or aspirate (3rd or 4th letter of a class) it is changed to the soft unaspirate (3rd letter) of its class†; सुधृ + उपास्यः = सुद्धुपास्य

(c) Semivowels, when preceded by a letter of the first five classes except-ञ् are optionally doubled‡; thus सुधृ + उपास्यः = सुधृ + उपास्यः and सुधृय् + उपास्यः; सुधृधृ + उपास्यः = सुद्धृधृ + उपास्यः and सुद्धृय् + उपास्यः। Thus there are four forms ultimately, viz. सुधृपास्यः, सुद्धृपास्यः and सुद्धृयुपास्यः।

Similarly मधु + अरिः = मध्वरिः, मध्वरिः, मध्व्वरिः, and मद्ध्वरिः धातु + अंशः = धात्रंशः and धात्त्रंशः। In लृ + आकृतिः of course there is no possibility of any other form.

(d) A consonant except ह, coming after र or ऋ preceded by a vowel is optionally doubled‡; e. g. हरि + अनुभवः = हरय् + अनुभवः = हर्यनुभवः by the general rule; and optionally हरय्य् + अनुभवः = हर्य्यनुभवः (Hari's experience) by this rule; so न हि + अस्ति = न ह्यस्ति and न ह्य्यस्ति।

§ 23. (a) इ, उ, ऋ or लृ, short or long, at the end of a word followed by a dissimilar vowel except in a compound, are optionally not combined, and when so they are shortened if long × e. g. चक्रा + अत्र = चक्रयत्र, Vishṇu here, and चक्रि अत्र; but वापी + अश्वः = वाप्यश्वः a horse in a well, गौरी + औ (a term.) गौर्यौ.

* अनाचि च। Pāṇ VIII. 4. 47.

† झलां जश् झशि। Pāṇ. 4. 53. § यणो मयो द्वे वाच्ये VArt.

‡ अचो र्हाभ्यां द्वे। Pāṇ. VIII. 4. 46.

× इकोऽस्तवर्णे शाकल्यस्य ह्रस्वश्च।

(b) अ, इ, उ and ल, short or long, at the end of a word followed by a short ऋ, are also optionally not combined, and when not combined are shortened if long*; e. g. ब्रह्मा + ऋषिः = ब्रह्मर्षिः A Brâhmîna saint, and ब्रह्म ऋषिः; सप्तर्षिणाम् of the seven sages, and सप्त ऋषीणाम् (a comp. expression).

§ 24. ए, ओ, ऐ and औ, when followed by a vowel, are changed to अय्, अव्, आय्, and आव् respectively†; e. g. हरे + ए = हरये for Hari; विष्णो + ए = विष्णवे for Vishnu; नै + अकः = नायकः A leader; पौ + अकः = पावकः the purifier i. e. fire.

(a) य् or व् at the end of a word and preceded by अ or आ is optionally dropped when followed by a vowel or a soft consonant‡; e. g. हरे + एहि = हरयेहि or हर एहि; विष्णो + इह = विष्णविह or विष्ण इह; श्रियै + उद्यतः = श्रियाद्युद्यतः or श्रिया उद्यतः intent on getting money; युरो + उत्कः = युरावृत्कः or युरा उत्कः longing to see the preceptor.

Note—Two vowels brought together by the disappearance of an intervening consonant or visarga do not coalesce.

(b) ओ and औ, when followed by a termination beginning with य्, become अव् and आव् respectively †; e. g. गो + यं = गव्यम् produced from a cow as milk. ghee &c. नौ + ये = नान्यम् accessible by a boat, navigable.

N. B. This rule holds good, in the case of roots, only when the ओ or औ is brought in by virtue of a termination; × e. g. लृ + यं = लो + यं = लव्यम् fit to be lopped off. अवश्यलृ + यं = अवश्यलौ + यं = अवश्यलव्यम् which ought necessarily to be cut off.

(c) The ओ of the word गो is also changed to अव् when followed

* ऋत्यकः Pân VII. 1. 127,

† एचोऽयवावावः Pân. VI 1. 78. § लोपः शाकद्वयस्य । Pân. VIII 3.19

‡ वान्तो यि प्रत्यये । × धातोस्त्वन्निमित्तस्यैव । Pân. VI. 1. 79. 80.

by the word **युति** (in the Veda and) in ordinary language when it means a particular measure of length*; e. g. **गव्युतिः** four miles.

(d) The **ए** of the roots **क्षि** and **जि** is changed to **अ** when followed by the **य** of the potential participle indicating capability† e. g. **क्षि + य = क्षे + य = क्षय्यं** what can be reduced; so **जय्यं** what can be conquered; but **क्षेतुं जेतुं योग्यं क्षेयं** (what is fit to be removed but may not be so) **पापं, जेयं** (what ought to be curbed but which it may not be always possible to curb as) **मनः**

§ 25. When **ए** or **ओ** at the end of a word is followed by **अ** the latter merges into the former § and the sign § is sometimes written in its place; e. g. **हरे + अव = हरेऽव** protect, Oh Hari; **विष्णो + अव = विष्णोऽव**.

(a) †If the word **गो**, ending in **ओ**, be followed by **अ**, the **अ** is optionally retained, and if by a vowel, **अव** is optionally substituted for **ओ**; **गो + अग्रश्च = गोमश्च**, **गोअग्रश्च** and **गवाग्रश्च** a multitude of cows or chief among cows; but if it be followed by **इन्द्र** and **अक्ष** it necessarily changes its **ओ** to **अव**; **गो + इन्द्रः = गवेन्द्रः** an excellent bull; **गवाक्षः** a lattice-window, similarly.

§ 26. No *sandhi* is possible in the case of × —

1 What are called the *Pragñya* exceptions; viz.—

(a) When a dual from (whether of a noun, pronoun or verb) ends in **ई**, **ऊ**, or **एः**; e. g. **हरी एतौ**; **विष्णु इमौ**; **गङ्गे अश्च**; **पचते इमौ**.

* गोयुतौ छंदस्युपसंख्यानम् । अध्वपदिमणे च । Vārtikas.

† क्षय्यजय्यौ शक्यार्थे । Pāṇ. VI. 1. 81.

§ एक पदान्तादाचि । Pāṇ. VI. 1. 109. † सर्वत्र विभाषा गोः । अवङ्-
न्तोऽयनस्य । इन्द्रे च । Pāṇ. VI. 1. 122-24.

× क्षुतप्रगृह्या अचि नित्यम् Pāṇ. VI. 1. 125.

± ईद्वेदद्विवचनं प्रगृह्यम् ।

(b) When ई or ऊ follows the ह् of the pronoun अदस्* e. g. ~~असी ईशाः~~ these lords; अस्य आसते the two sit down.

Ob. The ए of the Vedic forms अस्मे and युस्मे also does not blend with a following vowel (शे । Pân. 1. 1. 13'); e. g. अस्मे इन्द्रावृहस्पती &c. Rg. IV. 49. 4. Similarly a Vaidic word having the sense of the loc. (but not ending in the termination of the loc.) remains unaffected by a following vowel; सोमो गौरी अधिश्रितः &c. Rg. X. 12. 3. where गौरी stands for गौर्याम् the loc. term, being dropped by सुपां सुलुक् Pân. VII. 1. 30.

(c) § Particles consisting of a single vowel, except आ meaning 'a little, or a limit' exclusive or inclusive or used as a preposition, when followed by a vowel, e. g. इ इन्द्र Oh Indra, उ उमेश, आ एवं ह मन्यसे ah, you think so; but आ + उष्णम् = ओष्णम् (a little warm) &c.

(d) When an indeclinable ends in ओ; e. g. अहो ईशाः, the final ओ of a noun the vocative case optionally combines when followed by शतः e. g. विष्णो इति = विष्णविति, and विष्णो इति: also विष्ण इति (see § 24 a.).

N. B. All these vowels which do not blend with others, and sometimes the words in which they occur are technically called प्रगृह्यं

II. and *pluta* vowels; e. g. एहि ऊष्ण इ अत्र गोश्वराति Come Kṛṣṇa; here is the cow grazing.

A vowel becomes *pluta* under the following circumstances:—†

(1) The last vowel of a sentence uttered in reply to a salutation from a male person other than a S'ûdra when the

* अदसो मात् । Pân. I. 1. 11. 12.

‡ निपात एकाजनाङ् । ओत् । संबुद्धौ शाकल्यस्येतावनार्धे । Pân. I. 14-16.

† वाक्यस्य टेः प्लुते उदात्तः । प्रत्यभिवादे ऋद्रे । Pân. VIII. 2. 82-83.

स्त्रियां न । मोराजन्याविशां वेति वाक्यम् । Vârtikas on the latter sūtra. दूराद्धे च । हेहेप्रयोगे हेहयोः । Pân. VIII. 2 84-85.

name or ~~the~~ family is actually mentioned; e. g. भो आयुष्मानेधि देवदत्त ३ live long, O Devadatta, which is said in reply to "अमिवादये देवदत्तोहम्" I, Devadatta, bow to you; but the last इ in "भो आयुष्मती मम गार्गि" or in आयुष्मानेधि is not *pluta*; for in the 1st we have the name of a female and in the 2nd no name at all.

But if the sentence end in the word भो: or in the name of a *Kshatriya* or *Vaishya* the last vowel becomes optionally *pluta* e. g. आयुष्मान् एधि भो: or भो ३: आयुष्मानेधीन्द्रवर्मन् or वर्म ३ न् आयुष्मनेधीन्द्रपालित or त ३ ।

(2) The final vowel of a sentence addressed from a distance to a person; and that of the particles हे and है used in such a sentence; e. g. सक्तून् पिब देवदत्त ३; हे राम; राम; है ३ ।

§ 27 The particle उ, preceded by a letter of the first five classes except अ and followed by any vowel, is optionally changed to व्*; किमु उक्तं किमुक्तम् and किमु उक्तं (by § 26 c.).

II. HALSANDHI, OR THE COALESCENCE OF FINAL CONSONANTS WITH VOWELS AND CONSONANTS.

§ 28 When स or a consonant of the dental class comes in contact with:—

(a) त् or a consonant of the palatal class, the corresponding letter of the latter class is substituted for the former, and ह for स; हरिस + शेते = हरिश्शेते Hari sleeps; रामः + चिनोति = रामाश्चिनोति Rāma collects: सत् + चित् = सच्चित् Reality and knowledge; शाङ्गिन् + जय = शाङ्गिञ्जय Be you victorious, Oh Kṛṣṇa.

Exception:—(1) Dentals coming after श् are not changed into the corresponding palatals; e. g. विश्ः that which spreads lustre; अश्वः.

* मय उज्जो वो वा । Pāp. VIII. 3-33.

स्तिश्चुना ऋः । गात् ।-ह न-हः । Pāp. VIII. 4, 40, 44, 41.

(b) **वृ** or a consonant of the lingual class, **वृ** is substituted for **सृ** and the corresponding letter of the latter class for the former; राम**सृ** + **षष्ठः** = राम**वृषष्ठः** Rāma who is sixth. राम**सृ** + **टीकते** = राम**वृटीकते** Rama goes; त**त्** + **टीका** = त**वृटीका** A commentary on that; चक्रि**वृ** + **ढीकसे** = चक्रि**वृढीकसे** Oh Kṛṣṇa, thou goest; पे**वृ** + **ता** = पे**वृता** one who pounds.

Exception—*(1) If a letter of the lingual class coming at the end of a word be followed by **सृ** or a letter of the dental class, the **सृ** as well as the dentals except the **वृ** of ना**वृ**, नवति and नगरी remain unaffected; ष**ट्** + सन्तः = ष**ट्सन्तः** six good men; (see also § 39.); ष**ट्** + तेः = ष**ट्ते** these six; but ई**ट्टे** (since the **ट्ट्** of ई**ट्टे** is not at the end of a word) he praises. So षण्णवति Ninety-six, षण्णगर्ग्यः six towns; but सर्पि**सृ** + तमम् = सर्पि**ष्टमम्** abundance of ghee; as the exception excludes **सृ**.

§ 29. If a letter of the group **वृ** be followed by **वृ** it does not substitute its corresponding lingual; स**वृ** + **षष्ठः** = स**वृषष्ठः** sixth good man.

§ 30. If a consonant, except **वृ** or **वृ**, coming at the end of a word, be followed by a nasal, the nasal of its class is optionally substituted for it; एत**वृ** + **मुरारिः** = एत**वृमुरारिः** and एत**वृसुरारिः** (see § 22 sec. b.) this Murâri; ष**ट्** + **मासाः** = ष**ट्मासाः** and ष**ट्मासाः** six months.

N, B. If the nasal belong to a termination the change is necessary; तन्मात्रम् that alone; चिन्मात्रम् mere knowledge. वाक् + **मय** = वाङ्मय । The word ककुद्भत् (see Rag. IV. 22.) is irregularly formed.

§ 31. A letter of the dental class, followed by **लृ** is changed

* न पदान्तादोरनाम् । Pân. VIII. 4. 42. अनाप्रकृतिनगरीणामिति वाच्यम् । Vârt.

† तोः णि. Pân. VIII. 4. 43.

‡ यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा । Pân. VIII. 4. 45.

to ल्, the nasalised ल् taking the place of न्*; तद्+लयः=तद्वयः
the destruction of that; विद्वान्+लिखति=विद्वल्लिखति a learned
man writes.

§ 32. The स् of स्था and स्तम्भ् is changed into ण् when after the
preposition उद्; उद्+स्थानम्=उद्+स्थानम्=उद्धानम् and उद्धानम्
(see. § 20. a), and then उत्थानम्, उत्थानम् rising up; similarly
उत्तम्भनम् and उत्थत्तम्भनम् upholding.

§ 33. ह् coming after any of the first four letters of a class is
optionally changed to the soft aspirate (4th letter) of that
class; वाक्+हरिः=वाग्हरिः (see b. under § 22), and by this वाग्हरिः
(वाचां हरिः) the possessor of speech, Brhaspati.

§ 34. Any consonant, except a nasal or a semi-vowel, is
changed to the first of its class, when followed by a hard
consonant, and to the first or third when followed by nothing;
वाक्, वाग्.

§ 35. अ preceded by a word ending in any of the first four
letters of a class and followed by a vowel, a semi-vowel, a nasal
or ह्, is optionally changed to छ्; e. g. तद्+शिवः=तद्+शिवः; and
तद्+छिवः. and then तद्+शिवः, and तद्+छिवः by the above, and
finally तच्छिवः and तच्छिवः that Siva (see. a. § 28.). Similarly
तच्छ्लोकेन, तच्छ्लोकेन; but वाक्श्रोतति speech falters (as श् is not
followed by any of the letters mentioned in the rule).

§ 36. ×म् at the end of a word is changed into an Anuswâra

* तोर्ल । Pân. VIII. 4. 60.

† उदः स्थास्तम्भोः पूर्वस्य । Pân. VIII. 4. 61.

‡ द्वयो होन्यतरस्याम् । Pân. VIII. 4. 62.

- शश्छोऽटि । खरि च । Pân. VI. I. 4. 63, 55.

× म्मोऽस्त्वम् । नश्चापदान्तस्य झलि । Pân. VII. 3, 23, 24 and Pân
VIII. 3, 27, I. 3. 10. (see sec. b). -

when followed by a consonant; e. g. हरिम् + वन्दे = हरि वन्दे I salute Hari. But गन् + य + ते = गम्यते as न् is not at the end of a word. The word सम्राट् is an exception (see Pân. VIII. 3. 25).

(a) न् and न्, not at the end of a *pada*, are turned into an Anuswâra when followed by a consonant except a nasal or a semivowel or ह्; आक्रम् + स्यते = आक्रमस्यते he will overcome; यशान् सि = यशांसि (nom. pl. of यशस् fame); but मन्यते he thinks, as न् is followed here by य which is a semi-vowel; ग्रामान् + गच्छति = ग्रामान्गच्छति as न् is at the end of a *pada* (grammatical form).

(b) This change is optional in the case of न् when ह् followed by न् comes after it; e. g. किम् + झल्यति = किंझलयति and किंझलयति what does he shake?; but if this ह् be followed by न्, and if by य्, ष्, ल्, the nasalised न्, न्, ल्, are optionally substituted for न्. e. g. किं + ह्रुते = किंहुते or किंहुते what does he conceal? किम् + ह्यः = किंह्यः and किंह्यः what! yesterday! so किंझलयति, किंझलयति; किंझलादयति and किंझलादयति; but अहम् + आगतः = अहमागतः ।

§ 37. An Anuswâra followed by any consonant except झ, ष, न् or ह् is changed to the nasal of the class to which the following letter belongs, necessarily when in the middle, and optionally when at the end of a word*; e. g. अन्क + इतः = अं + क + इतः (by the preceding rule and then) आङ्कितः marked (by this); so अन्व + इतः = अन्वितः honoured; कुण्ठितः obstructed; शान्तः calmed; गुम्फितः woven; त्वम् + करोषि = त्वं करोषि or त्वङ्करोषि thou doest; similarly संयन्ता or संयन्ता a restrainer; संवत्सरः or संवत्सरः a year; यं लोकम् or यंल्लोकम् to which people.

§ 38. If झ् and न् be followed by a sibilant, क् and ट् respectively are suffixed to them optionally; and hard unaspirates are optionally changed into hard aspirates when followed by a

* अनुस्वारस्य ययि परसवर्णः । वा पदान्तस्य Pân. VIII. 4. 48-52.

sibilant ॥; प्राङ् + षष्ठः = प्राङ्षष्ठः, प्राङ्षष्ठः; प्राङ्षष्ठः; the sixth man gone before; सुगन् + षष्ठः = सुगण्षष्ठः, सुगण्षष्ठः, सुगण्षष्ठः, the sixth good counter.

§ 39. If इ or इ at the end of a word be followed by ल, ध (changed to द) is optionally inserted between them; * e. g. षड् + सन्तः = षड्सन्तः or षड् + ध् + सन्तः = षड्सन्तः six good men; so सव + नः = सन्तः or सन्तः that good man.

(e) क्, ण् and न् at the end of a word and preceded by a short vowel double themselves when followed by a vowel †; e. g. प्रत्यङ् + आत्मा = प्रत्यङ्गात्मा the individual soul; so सुगण्षष्ठः the best reckoner; सच्युतः good Achyuta.

§ 40. ७७. If the ending न् of a word be followed by न्, त् is optionally inserted between them † e. g. सत् + शंभुः = सन्तशंभुः and सन्तशंभुः Sambhu existing for all times; and सन्तशंभुः = सन्तशंभुः and सन्तशंभुः (by § 35); then by § 28 (a) न् being changed to ञ् (and त् to च्) सञ्शंभुः, सञ्चशंभुः and सञ्चञ्चुः and finally by dropping च् optionally (by § 20 a.) सञ्शंभुः, सञ्चशंभुः and सञ्चञ्चुः.

§ 41. न् coming after र्, ए, or ऋ short or long, in the same word is changed to न् even though a vowel, a semi-vowel except ल्, a nasal, or a letter of the guttural or labial class or इ comes between र्, ए or ऋ and न्; e. g. रामेन = रामेण; पूष + ना पूष्णा by the sun, पितृणां &c.; but राम + नाम = राम नाम (as these are two separate words). This change does not take place when न् is at the end of a word × रामान्.

॥ श्लोः कुक्कुट् शरि । Pān. VIII. 3. 28.

* डः सि धुत् । नश्च । Pān. VIII. 3. 22. 32.

† क्ते ह्रस्वादादि ह्रस्वणित्वम् । Pān. VIII. 3. 32.

‡ सि तुक् । Pān. VIII. 3. 31.

- राम्यां नो णः समानपदे । अटकुप्वाङ्नुम्ववायेपि Pān. VIII. 4. 1. 2.

× पदान्तस्य न । Pān. VIII. 4. 37.

§ 42. स् belonging to a substitute (आदेश) or a termination (प्रत्यय) and not at the end of a grammatical form is changed to-स् when preceded by any vowel except अ or आ, a semivowel, a letter of the guttural class or ह*; e. g. रामे+स्=रामेष्; but रामस्य as स् is preceded by अ, सुपीः सुपिसौ &c., as सु belongs to the word सुपिस्. This change takes place even if an *anuswāra* substituted for न्, a *visarga* or इ ए or स् intervenes; e. g. धनून्+सि=धनुंषि nom. pl. of धनुस् nen. a bow. पिपठीस्+स्=पिपठीष्.

§ 43. The स् of सम् is changed to an Anuswāra and Visarga when followed by a form of the root कृ, the Anuswāra again is optionally changed to an Anunāsika; e. g. सम्+कर्ता=संस्कृता and संस्कृता; स् is affixed to the ending of the words सम्, पुस् and कान्; so संस्कृता and संस्कृता.

N. B. The word संस्कृता is capable of having 108 different forms as several *sātras* are brought to bear upon it; but they are not given here as being tedious and of no material value.

Sections a, b, c, and d may be omitted by beginners.

(a) × The स् of पुस् is optionally nasalised and has स् added to it as above, when it is followed by a hard consonant except a sibilant, preceding a vowel, a semivowel, a nasal or ह; पुस्+कोकिलः=पुस्+स्+कोकिलः=पुंस्कोकिलः, पुंस्कोकिलः a male *kokila* bird; so पुंस्पुत्र; and पुंस्पुत्र; the son, a grown up man; but पुंक्षीरस् milk for a man; पुंदासः a man-servant. Exception पुंख्यानस् the account of a man

(b) न् at the end of a word (except प्रज्ञास्) followed by च्, छ्; द्, ढ् or त्, थ् which is itself followed by a vowel, a semi-

० अपदान्तस्य घर्जन्यः । इण्कोः । आदेशप्रत्यययोः । Pân. VIII. 3. 55
57, 59.

† दुष्पिर्जनीयशर्व्वकयेषि । Pân. VIII. 3. 58.

‡ संपुंकानां सो वक्तव्यः । Vârt.

× पुमः स्वयम्परे Pân. VIII. 3. 6. ख्यात्रादेशे न । Vârt.

vowel, a nasal or ह्, undergoes the same changes*; e. g. शार्ङ्गिन् + छिन्दि = शार्ङ्गिन् + स् + छिन्दि = शार्ङ्गिन् + श् + छिन्दि (by § 28, sec. a) शार्ङ्गिच्छिन्दि and शार्ङ्गिच्छिन्दि Oh Kṛiṣṇa, cut off; similarly चक्रिन् + आयस्व = चक्रिन्नायस्व and चक्रिन्नायस्व; save, Oh Kṛiṣṇa; but हन्ति as the न् is not at the end of a word. सन्त्सरु, a fine handle of a sword. प्रशान्तनोति a good man spreads.

(c) The न् of नृन् when followed by प् undergoes this change optionally; नृन् + पाहि = नृन्पाहि, नृःपाहि, and नृःपाहि.

(d) The न् of कान् followed by कान् also undergoes this change optionally; कान् + कान् = कांस्कान्, कांस्कान् to whom? स् or ष् is substituted for the visarga when the following sets are combined: कः + कः = कस्कः; similarly कौतस्कृतः wherefrom, मातृष्पुत्रः, सद्यस्कालः the present time; सर्पिष्कुण्डिका a ghee-pot; धनुस्कपालम् a bowstaff; यजुष्पात्रम् a sacrificial vessel; लयस्कान्त a magnet; तमस्कण्डः great darkness; अयस्कण्डः; भास्करः; अहस्करः the sun.

§ 44. च् is necessarily inserted between छ् and the preceding vowel, short or long; and optionally when a long vowel at the end of a word, except that of the particle मा and the preposition आ, precedes it †; e. g. शिव + छाया = शिवच्छाया Śiva's shadow; so स्वच्छाया; चेच्छिद्यते what is cut again and again; लक्ष्मी + छाया = लक्ष्मीच्छाया or लक्ष्मीच्छाया; मा + छिदत् = माच्छिदत् may he not cut; आ + छादयति = आच्छादयति he covers.

VISARGASANDHI.

§45. स् at the end of a word followed by any letter or not, the

* तदुच्यते प्रशान् । Pân. VIII. 3. 7.

† छे च । Pân. VI. 1. 73. Properly त् is inserted, but it is changed to च् by § 28. आह्माहोश्च । दीर्घात् । पदान्ताद्वा । Pan. VI. I. 74-76.

व् of सजुव् and र् followed by a hard consonant or by nothing, are changed to a *Visarga*; as रामः पठति Râma reads. पितर=पितः Oh father. चातुः कन्यका a brother's daughter.

§ 46. *Visarga*, followed by व्र, छ्, ट्, द् and त्, थ्, themselves not followed by a sibilant, is changed to स्* e. g.; विष्णुः स्वाता Vishnu, the protector: हरिश्चरति, Hari walks: रामग्रीकते Râma goes; (Vide § 28); but कः स्तरुः (as the ट् is followed by स्); and optionally when followed by ह्, घ् or स्र †; रामः स्थाता or रामस्स्थाता Râma who would stand; हरिः शेते or हरिदशेते &c.

(a) *Visarga*, not belonging to an indeclinable is changed to स् when preceded by अ, and to व्, when preceded by इ or उ, short or long, and followed by the terminations पाश, कल्प, क and काम्य †; e. g. पयस्पाशम् Bad milk: यशस्कल्पम् little short of fame; यशस्कव् with fame; यशस्काम्यति he desires fame; but प्रातः-कल्पम् almost dawn (where प्रातः is an indec.); सर्पिष्पाशम् bad ghee, सर्पिष्कल्पम्, सर्पिष्कम्, सर्पिष्काम्यति. If the *visarga*, however, is a substitute for a final र्, it is not changed to स् before काम्य§; गीः काम्यति speech desires.

(b) x The *Visarga* of नमः and पुरः when prefixed as indeclinables to verbs beginning with क् or ख् and प् or फ् is optionally changed to स् in the case of the former and necessarily in that of the latter e. g. नमस्करोति or नमः करोति, पुरस्करोति puts in the front; but पुरः प्रवेष्टव्याः towns fit to be entered (as पुर is a noun).

* विसर्जनीयस्य सः शर्परे विमर्जनीयः Pân. VIII. 3. 34-35.

+ वा शरि । Pân. V. 3. 36.

† सोऽपवादौ । Pân. VIII. 3. 38. पाशकल्पककाम्योऽङिति वैच्यम् । अनयस्येति वाच्यम् । Vârtikas. इणः वः Pân. VIII. 3. 39.

§ काम्ये रोरेवेति वाच्यम् । Vârt.

x नमस्तुरसौगन्धोः । Pân. VIII. 3. 40.

(c) *Visarga, preceded by इ or उ and not belonging to a termination, is changed to ए except in the case of सुहुः; often, if followed by a hard consonant of the guttural or the labial class : निः † प्रत्यहं = निःप्रत्यहम् without obstacle. आविष्कृतम् disclosed; दुष्कृतम् a bad action; but सुहुः कृतम्; अग्निः करोति as the Visarga is substituted for स् a term. so मातुः कृषा and not मातुष्कृषा. धातुषुत्रः is an exception.

(d) † तिरस् optionally retains its स् when followed by क्, ख्, प्, or फ्; तिरः करोति or तिरस्करोति hides or scorns.

द्विः, त्रिः and चतुः; all of them adverbs showing frequency, change their Visarga to ए optionally under the same circumstances; द्विस्करोति or द्वि.करोति does twice; but चतुष्कपालम् having four parts (where चतुः is not an adverb).

(e) § The ending इः or उः of a word changes its visarga to ए optionally under the same circumstances when the presence of the following word is necessary for the completion of the sense; सर्पिष्करोति or सर्पिःकरोति turns into ghee; धनुष्करोति or धनुःकरोति makes a bow; but तिष्ठतु सर्पिः पिब स्वमुक्कदम्, as there is no connection here between the words सर्पिः and पिब.

And necessarily when at the end of the first member of a compound; as सर्पिष्कुण्डिका a pot for clarified butter; but परम-सर्पिः कुण्डिका a big ghee-pot (as the word सर्पिः is an *uttara pada*).

(f) Visarga coming after the अ of a word other than an indeclinable and forming the first member of a compound is changed to स् when followed by a derivative of the roots कु कम्, and by कंस, कुम्भ, पाश, कुशा and कर्ण × e. g. अयस्कारः an iron-smith; अयस्कामः one who desires iron; अयस्कंसम् an iron pot; अयस्पात्रम्; अयस्कृशा a bridle; अयस्कणी a kind of iron pot.

* इदुपघस्य चाप्रत्ययस्य Pân. VIII, 3. 41.

‡ तिरसोऽन्यतरस्याम् । Pân. VIII. 3. 42.

† द्वित्रिश्चतुरिति कृत्वर्थे । Pân. VIII. 3. 43.

§ इमुतोः सामर्थ्ये । नित्यं समासेऽनुत्तरपदस्यस्य । Pân. VIII. 3. 44-45.

अतः कृकमिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्णीष्वनव्ययस्य । Pân. VIII. 3. 46.

but गीःकारः Brhaspati; स्वःकामः one desiring heaven (where स्वर is an indec.); यशः करोति (as there is no comp.); and परमयशःकारः producing great fame (as the word यशस् is not the first member of the com.).

(g) *The words अघः and शिरः change their visarga to स् when followed by पद् under the same circumstances as those mentioned above; अघस्पदम्, शिरस्पदम् but अघःपदम् when there is no comp.; परमशिरः पदम् (as शिर is the latter member उत्तरपद).

§ 47. Visarga (substituted for स् and not र्) preceded by short अ and followed by short अ or a soft consonant is changed to उ; शिवः + अर्च्यः = शिव + उ + अर्च्यः = शिवो + अर्च्यः = शिवोर्च्यः Śiva is adorable; (see § 25); देवः + वन्द्यः = देवो वन्द्यः God should be saluted; but तिष्ठतु पय अं दे श्निदत्त (where the अ after पयः is *pluta*); प्रातः + अत्र = प्रातरत्र (for here the visarga is substituted for र्); so प्रातर्गच्छ &c.

§ 48. Visarga preceded by अ is dropped necessarily when followed by a soft consonant, and optionally when followed by a vowel; it is also optionally dropped when preceded by अ and followed by a vowel except अ; when it is not dropped it is changed to य् in both these cases; देवाः + नम्याः = देवा नम्याः; देवा + इह = देवा इह, देवायिह ।

§ 49. (a) Visarga, preceded by any vowel except अ or आ and followed by a vowel or soft consonant, is changed to र्; हरिः + जयति = हरिर्जयति Hari conquers; so मानुरुदेति the sun rises; गौरामच्छति a cow or bull comes.

Exception :—The Visarga of the particles भोः, भगोः and अघोः obeys § 48; e. g. भो + अच्युत = भो अच्युत or भोयच्युत Oh Achyuta; भगो नमस्ते Bhago! a bow to thee; अघो बाहि Oh you go.

(b) The र् of अहन्, not followed by a declensional termination, is always changed to र् but if followed by पति † and other words such as गिर, घुर &c. the change is optional and if by रूप

* अघःशिरसी पदे । Pān. VIII. 3. 47.

† अह्रादीनां पत्यादिषु वा रोकः । Vārt.

and रात्रि, visarga is substituted for it; अहः, अहरहः day by day; अहःपतिः or अहर्पतिः the lord of the day, the sun; गीर्षतिः or गीष्पतिः Brhaspati; धूर्पतिः or धूष्पतिः a leader; but अहोभ्याम् Inst. dual; अहोरूपम् the form of the day गतमहो रात्रिरेषा; अहोरात्रः day and night; अहोरात्रन्तरम् a protection of Śaman to be chanted by day.

(c) *र or द् followed by र or द् respectively is dropped, and the preceding अ, इ or उ if short is made long; पुनर् + रमते = पुनारमते sports again; हरिः + रम्य = हरिर् + रम्यः = हरी रम्यः Hari is graceful; but वृद् + दः = वृढः (form वृह + त) p. p. of वृह to grow.

§ 50. †(a) The स् of the nom. sing. of तद् and एतद् *mas.* is dropped before a consonant when they do not end in क or are not used in a negative Tatpuruṣa; e. g. स शंभुः; एष विष्णुः; but एषको रुद्रः this Rudra; असादिशिवः that is not Śiva (a neg. Tat.); एषोत्र

(b) † Sometimes in poetry the स् of सः and एषः is considered as not existing when followed by a vowel other than अ, so that the two vowels may combine in order to meet the exigencies of the metre; e. g. सेमत्पविट् प्रभृतिं य ईशिपे &c. Rg. II. 24. I.

सेषे दाशरथी रामः सेष राजा युधिष्ठिरः ।
सेष कर्णो महात्यागी सेष भीमो महाबलः ॥

Chapter III.

SUBANTA OR DEOLENSION

§ 51. In the present chapter *Declension* or the inflection of nouns, substantive and adjective, is considered.

§ 52. The crude form of a noun (any declinable word) not yet inflected is technically called a *Prâtipadika* (प्रातिपदिक).

* ऐरि । दलोपे पूर्वस्य वीर्धोऽणः Pân. VIII. 3. 14. VI. 3. 111.

† कान्तदोः सुलोपोऽकोरन्तमासे हलि ।
Pân. VI. 1. 132, 134.

‡ सोचि लोपे चत्पादश्रण

§ 53. A noun has three genders: masculine gender (mas.), a feminine gender (fem.), and the neuter (neu.). The question about the determination of the gender of nouns will be considered in a separate chapter.

§ 54. There are three numbers:—Singular (sing.), dual (du.) and plural (pl.). The singular number denotes one, the dual two and the plural three or more. *

§ 55. There are eight cases in each number:—Nominative (Nom. or N.), Vocative (Voc. or V.), Accusative (Acc. or A.) Instrumental (Ins. or I.), Dative (Dat. or D.), Ablative (Abl. or Ab.), Genitive (Gen. or G.), and Locative (Loc. or L.). These express nearly all relations between words in a sentence.

N. B. These genders, numbers and cases will, for the sake of convenience, be denoted by their abbreviations enclosed into brackets after each.

§ 56. Sup (सुप्) is the technical term for a case termination in Sanskrit. Declension consists in adding the case termination to the crude form or base.

* व्येकयोद्विवचनेकवचने । बहुषु बहुवचनम् । Pan. I. 4. 22. 21.

† The general terminations as given by Paṇini are—स्वौजसमो-
दृढाभ्यामिड्भ्याम्यस्डसिभ्याम्यस्डसोसाङ्योस्सुप् । IV. 1. 2. i. e. Nom.
स औ जस्; Acc. अम् औद् शस्; Ins. टा भ्याम् भिस्; Dat. डे. भ्याम् भ्यस्;
Ab इति भ्याम् भ्यस्; Gen. इम् ओस् आस्; Loc. डि ओस् सुप्. Some of
these terminations, as in common with Paṇini's system of nomen-
clature, have certain *Its* (servile letters) added or prefixed to
them; e.g. उ in सु, ज् in जस् &c. It will be easily seen that the term
सुप् is obtained by taking the first letter and the last *It* in the
sūtra.

§ 57. The following are the normal case-terminations :—

<i>Mas. and Fem.</i>				<i>Neu.</i>			
	Sing.	Dual	Plural.		Sing.	Dual	Plural.
N. V.	स्	औ	अस्	N. A.	स्	ई	इ
A.	अम्	”	”	V.	”	”	”
I.	आ	भ्याम्	भिस्	The rest like the mas.			
D.	ए	”	भ्यस्				
Ab.	अस्	”	”				
G.	”	ओस्	आम्				
L.	इ	”	उ				

§ 58. The Vocative is considered to be a different aspect of the nom. and is identical with it in the dual and plural, It is. therefore, supposed to have no separate terminations of its own. In the sing. it sometimes coincides with the original stem, sometimes with the nom., at others, it differs from both.

DECLENSION OF NOUNS AND ADJECTIVES.

§ 59. Declension is for the sake of convenience divided into two classes:—

I. BASES ENDING IN VOWELS.

II. BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 60. The declension of adjectives does not, in general, differ from that of substantives. It will not, therefore, be given here separately; the points of difference only will be noted.

SECTION I.

1. BASES ENDING IN VOWELS.

Note:—The variations and modifications, which the general terminations given above undergo when applied to several of the vowel bases are so numerous, that it has been thought

advisable not to notice them here, as being tedious, but simply to give the forms and leave the students to find them out for themselves. Every word declined here should be considered a model and words alike in form should be declined similarly to it.

Nouns ending in अ Mas. and Neu.

§ 61. राम m. Rāma.			ज्ञान n. knowledge.		
Sing.	Dual.	Plural.	Sing.	Dual.	Plural.
N. रामः	रामौ	रामाः	N. ज्ञानम्	ज्ञाने	ज्ञानानि
V. राम	"	"	V. ज्ञान	"	"
A. रामम्	"	रामान्	A. ज्ञानम्	"	"
I. *रामेण	रामाभ्याम्	रामैः	The rest like राम.		
D. रामाय	"	रामेभ्यः			
Ab. रामात्	"	"			
G. रामस्य	रामयोः	रामाणाम्			
L. रामे	रामयोः	रामेभुः			

§ 62. Decline all nouns ending in अ mas. and neu. similarly.

(a) The Loc. sing. of words ending in अह् (substituted for अहन् a day, at the end of a Tat. comp.) is optionally formed like that of nouns ending in न्; e. g. व्यह् has व्यहे, व्याहि or व्यहनि. So व्यहे, व्यहि or व्यहनि &c. See p. 73.

Nouns ending in आ Mas and Fem.

§ 63. गोषा mas. a cow-herd.

(a) Mas. nouns ending in आ take the general terminations. The final आ is dropped before a vowel termination beginning with the Acc. plu.

* The न of इन is changed to ण by § 41. Ins. sing. of जन is जनेन.

N. V.	गोपाः	गोपौ	गोपाः
A.	गोपाय	"	गोपः
I.	गोपा	गोपाभ्याम्	गोपाभिः
D.	गोपे	"	गोपाभ्यः
Ab.	गोपः	"	"
G.	"	गोपोः	गोपाय
L.	गोपि	"	गोपाह

§ 64. Decline similarly दिश्वपा the protector of the world, शंखधृमा a conch-shell-blower, सोमपा one who quaffs the some-juice, धूम्रपा one who inhales smoke, बलदा strength-giver or Indra, and other comp. nouns derived from roots ending in आ.

(a) If the latter member be not a root the final आ is not dropped; e. g. हाहा name of a Gandharva, Acc. plu. हाहार; D. Ab. G. and L. sing. हाहे, हाहाः, हाहाः and हाहे respectively. The rest like गोपा.

§ 65. रमा fem. the goddess of wealth.

N.	रमा	रमे	रमाः
V.	रमे	"	"
A.	रमाय	"	"
I.	रमया	रमाभ्याम्	रमाभिः
D.	रमायै	"	रमाभ्यः
Ab.	रमायाः	"	"
G.	"	रमयोः	रमाणाम्
L.	रमायाम्	"	रमाह

§ 66. Decline all other fem. nouns ending in आ similarly.

§ 67. Irregular bases:—The Voc. sing. of अम्बा, अल्ला and अक्का, all meaning 'a mother' is अम्ब, अल्ल and अक्क respectively.

§ 68. Several adjectives ending in अ follow the declension of pronouns, for which see the chap. on pronouns.

Nouns ending in इ and उ mas. fem. and neu.

§ 69. हरि &c.—

हरि *mas.* Hari.

	Sing.	Dual.	Plural.
N.	हरिः	हरी	हरयः
V.	हरे	"	"
A.	हरिम्	"	हरीन्
I.	हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
D.	हरये	"	हरिभ्यः
Ab.	हरेः	"	"
G.	"	हर्योः	हरीणाम्
L.	हरो	"	हरिणः

मति *fem.* inteller'

	Sing.	Dual.	Plural.
N.	मतिः	मती	मतयः
V.	मते	"	"
A.	मतिम्	"	मतीः
I.	मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः
D.	मतये or मत्ये	"	मतिभ्यः
Ab.	मतेः or मत्याः	"	"
G.	मतेः or मत्याः	मत्योः	मतीनाम्
L.	मतौ or मत्याम्	"	मतिषु

गुरु *mas.* preceptor.

N.	गुरुः	गुरु	गुरुयः
----	-------	------	--------

V.	गुरो	गुरू	गुरवः
A.	गुरुम्	गुरू	गुरून्
I.	गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
D.	गुरवे	"	गुरुभ्यः
Ab.	गुरोः	"	"
G.	"	गुरवोः	गुरूणाम्
L.	गुरौ	"	गुरूषु

धेनु fem. a cow.

N.	धेनुः	धेनू	धेनवः
V.	धेनो	"	"
A.	धेनुम्	"	धेनूः
I.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
D.	धेनवे, धेन्वै	"	धेनुभ्यः
Ab.	धेनोः, धेन्वाः	"	"
G.	" "	धेन्वोः	धेनूनाम्
I.	धेनौ, धेन्वाश्च	"	धेनुषु

वारि neu. water.

N.	वारि	वारिणी*	वाग्नि
V.	वारे or वारि	"	"
A.	वारि	"	"
I.	वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः
D.	वारिणे	"	वारिभ्यः
Ab.	वारिणः	"	"
G.	वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
L.	वारिणि	"	वारीषु

* इकोऽचि विभक्तौ । Pān. VII. 1. 73. Neu. nouns ending in इ, उ, ऋ or लृ take the augment न् before vowel case terminations.

मधु *neu.* honey.

N.	मधु	मधुनी	मधुनि
V.	मधो or मधु	"	"
A.	मधु	"	"
I.	मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः
D.	मधुने	"	मधुभ्यः
Ab.	मधुनः	"	"
G.	"	मधुनोः	मधुनाम्
L.	मधुनि	"	मधुषु

§ 70. Adjectives ending in इ and उ when used with neuter nouns are optionally declined like mas. nouns in इ and उ in the Da, Ab, Gen. and Loc. singulars and Gen. Loc. duals; *e.g.* शुचि *neu.* white, pure; गुरु *neu.* heavy :—

शुचि *neu.*

N.	शुचि	शुचिर्ना	शुचीनि
V.	शुचि or शुचे	"	"
Ac.	शुचि	"	"
I.	शुचिना	शुचिभ्याम्	शुचिभिः
D.	शुचये or शुचिने	"	शुचिभ्यः
Ab.	शुचेः or शुचिनः	"	"
G.	"	शुच्योः or शुचिनोः	शुचीनाम्
L.	शुचौ or शुचिनि	"	शुचिषु

गुरु *neu.*

N.	गुरु	गरुणी	गरुणि
V.	गुरु or गुरो	"	"

Ac. युरु	युरुणी	युरुणि
I. युरुणा	युरुभ्याम्	युरुभिः
D. युरवे or युरुणे	„	युरुभ्यः
Ab. युरोः or युरुणः	„	„
L. „ „	युरवोः, युरुणोः	युरुणाम्
L. युरौ or युरुणि	„ „	युरुबु

§ 71. Decline all other nouns and adjectives ending in इ or उ mas. fem. and neu. similarly.

§ 72. Irregular bases :—

सखि *mas.* friend.

N. सखा	सखायौ	सखायः
V. सखे	„	„
A. सखायम्	„	सखीन्
I. सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
D. सख्ये	„	सखिभ्यः
Ab. सख्युः	„	„
G. „	सख्योः	सखीनाम्
L. सख्यौ	„	सखिबु

Obs. (a) The words वृत्तसखि a good friend (शोभनः सखा), अतिसखि a close friend (अतिशयितः सखा), परमसखि a great friend, or one having a great friend (परमः सखा यस्य, परमः सखा वा), are declined like सखि in the N. V. and A. and like हरि in other cases; but अतिसखि (सखीमतिक्रान्तः one who has abandoned a female companion) is declined like हरि. *N. B.* सखी fem. is declined like नदी.

पति *mas.* a master.

N. पतिः	पती	पतयः
V. पते	„	„
A. पतिम्	„	पतीन्

I.	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
D.	पत्ने	"	पतिभ्यः
Ab	पत्युः	"	"
G	"	पत्योः	पतीनाम्
L.	पत्यौ	"	पतिभु

§ 73 Compound nouns ending with पति such as भूपति &c. are declined like हरि regularly. प्रियत्रि (प्रियाः त्रयः यस्य यस्या वा) is declined like हरि mas. & मति fem.; the Gen. plu. is optionally like that of त्रि; परमत्रीणां, or ०त्रयाणां.

§ 74 Obs. (a) औदुलोमि a descendant of Uduloman (उदुलोमः अपत्यं पुमान्) is declined like हरि in the sing, and dual and like राम in the plural, the original word उदुलोम being substituted;* N. औदुलोमि. औदुलोमी, उदुलोमाः &c.

(b) Words of similar derivation (see Pān. II. 4. 62, 63. 65. 66 and IV. 1. 105) also substitute their originals in the plural, e. g. गर्गस्य अपत्यं गार्ग्यः N. गार्ग्यः गार्ग्यौ गार्गाः &c.

Words ending in ई and ऊ mas. and fem.

§ 75. नदी f. a river; वधू f. a woman, a bride.

नदी fem.

N.	नदी	नद्यौ	नद्यः
V.	नदि	"	"
A.	नदीम्	"	नदीः
I.	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
D.	नद्ये	"	नदीभ्यः
Ab.	नद्याः	"	"

* From उदुलोमन् name of a sage, + इत् (इ) added अपत्यार्थे by ' बाह्वादिभ्यश्च ' Pān. IV. 1. 96, the final न् being dropped (Pān. VI. 4. 144).

G.	नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
L.	नद्याम्	"	नदीषु

Decline all other fem. nouns in ई similarly.

(a) The words अवी a woman in her monthly course, लक्ष्मी wealth, तरि a boat, स्तरी smoke, and तन्त्री a lute, do not drop the सू of the nom.* e. g. अवीः; लक्ष्मीः &c.

वधू f

N.	वधुः	वध्वो	वधवः
V.	वधु	"	"
A.	वधुम्	"	वधुः
I.	वध्वा	वधूम्याम्	वध्वभिः
D.	वध्वे	"	वधूम्यः
Ab.	वध्वाः	"	"
G.	"	वध्वोः	वधूनाम्
L.	वध्वाम्	"	वधूषु

Decline वधू a mother-in-law, चक्षु an army, कर्कज्यु the jujube tree, कफेलु a phlegmatic woman, यवामु rice-gruel, चम्पु a class of compositions, and other feminine nouns in ऊ similarly. अति-चम् mas. and fem. is declined like चम् except in the Acc. plu. mas. which is अतिचमून्.

§ 76. Mas. nouns ending in ई :—

वातं प्रमिमीते अमौ वातप्रमीः 'an antelope as fleet as the wind; fr. वात + प्रमा + ई Upādi IV. 1.—

N.	V.	वातप्रमीः	वातप्रम्यौ	वातप्रम्यः
A.		वातप्रमीम्	"	वातप्रमीन्
L.		वातप्रम्या	वातप्रमीभ्याम्	वातप्रमीभिः
D.		वातप्रम्ये	"	वातप्रमीभ्यः
A. b.		वातप्रम्यः	"	"

* अवीनन्वातरिलक्ष्मीधी-हीश्रीणामुणादिषु । सप्तर्षीलिङ्गशब्दानां न सुलोपः कदाचन ॥

G	वातप्रम्यः	वातप्रम्योः	वातप्रम्याश्च
L.	वातप्रम्ये	"	वातप्रम्यीषु

Decline (यान्ति अनेन इति) ययी a way or horse, (पाति लोकं इति) पपी the sun, &c. similarly.

Obs. Decline (बह्वयः श्रेयस्यः यस्य) बहुश्रेयसी mas. one having many good wives, and (लक्ष्मीः अतिक्रान्तः) अतिलक्ष्मी mas. like नदी except in the Acc. plu. which is बहुश्रेयसीन् and अतिलक्ष्मीन् respectively. अतिलक्ष्मी fem. should be declined like लक्ष्मी.

The word वातप्रमी, derived with the affix क्तिप्, is declined like प्रधी which see.

§ 77. Root nouns in इ or ऊ *M. F. N.*

Rule of *Sandhi*—(a) The ending इ or उ, short or long, of nouns derived from roots with the affix क्तिप् (o) and of भू, is changed to इय् or उय् before the vowel terminations*; the fem. nouns of this description are optionally declined like नदी in the Da. Ab. Gen. and Loc. singulars and the Gen. plu.

(b) But if the ending इ or उ of a many-voweled noun having a root at the end be not preceded by a radical conjunct consonant or the root noun has a preposition termed गति (e. g. as added to the root) or a word governed by the root preceding it, it is changed to य् or य्, except in the case of सुधी and nouns ending in सुत.

धी fem.			भू fem.		
N.	धीः	धियौ	N.	भूः	भुवौ
V.	"	"	V.	"	"
A.	धियम्	"	V.	भुवम्	"

* अचि इनुधातुभुवां म्वांरियहुवङी । Pân. VI. 4. 77.

† एतेकाचोऽन्ययोगपूर्वस्य । ओः सुपि Pân. VI. 4. 82. 83. गतिकारकेतर पूर्वपदस्य यण् नेष्यते । Vár. न भूसुधियाः । Pân. VI. 4. 85.

I. धिया धीम्याम् धीभिः	I. भुवा भूम्याम् भूमिः
D. धिये-ये ,, धीभ्यः	D. भुवे-वे ,, भूम्यः
Ab. धियः-याः, ,, ,,	Ab. भुवः-वाः ,, ,,
G. ,, १, धियोः { धियाम् धीनाम्	G. ,, १, भुवोः { भुवाम् भूनाम्
L. धिषि-याम् ,, धीषु	L. भुवि-वाम् ,, भूषु

Decline similarly ही, श्री, सुश्री, Decline similarly सू, जू, सुख, सुधी, सुखधी, दुधी, मी, वृश्चिकमी, &c. भू, सुभू &c.

प्रधी mas. (प्रकृष्टं ध्यायति.)

N. V. प्रधीः	प्रध्यो	प्रध्यः
A. प्रध्यम्	प्रध्यो	प्रध्यः
I. प्रध्या	प्रधीम्याम्	प्रधीभिः
D. प्रध्ये	,,	प्रधीभ्यः
Ab. प्रध्यः	,,	,,
G. ,,	प्रध्योः	प्रध्याम्
L. प्राद्धि	,,	प्रधीषु

Decline similarly वेगी (वेगं दृच्छति), जलपी, उल्ली, मामणी, सेनानी, &c. mas. and fem.; the Loc. sing. of nouns ending in नी is made up by adding आम्* e. g. उक्त्याम्, मामण्याम्, सेनान्याम्, &c.

खलपू mas. (खलं पुनाति.)

N. V. खलपूः	खलप्वो	खलप्वः
A. खलप्वम्	,,	,,
I. खलप्व्वा	खलपूम्प्याम्	खलपूभिः
D. खलप्वे	,,	खलपूभ्यः
Ab. खलप्वः	,,	,,
G. ,,	खलप्वोः	खलप्वाम्

* See * on page 45.

L खलप्वि

खलप्वोः

खलपूष

Decline similarly खल (खलु लुनाति), वृश्चू (the thunderbolt of Indra or the god of death), करभू, पुनर्भू, बर्षाभू, &c. mas. and mas. and fem.

प्रधि* neu. like वारि.

खलपु† neu. like मधु.

N. A. प्रधि प्रधिनी प्रधीनि

N. A. खलपु खलपुनी खलपूनि

V. प्रधि-धे " "

V. खलपो-पु " "

I. प्रध्या-धिना &c. optionally like the mas. before the vowel terminations.

I. खलप्या-पुना &c. optionally like the mas. before the vowel terminations.

प्रधी fem. mas.

(प्रकृष्टा धीः fem. प्रकृष्टा धीर्यस्याः यस्य वा fem. mas.)

Voc. sing., Da. Ab. Gen. and Loc. sings. Gen. plu. like नदीः; the rest like प्रधी mas.; e. g.

N. प्रधीः	प्रध्यौ	प्रध्यः
V. प्रधि	"	"
A. प्रध्यम्	"	"
I. प्रध्यां	प्रधीम्याम्	प्रधीमिः
D. प्रध्ये	"	प्रधीम्यः
Ab. प्रध्याः	"	"
G. "	प्रध्योः	प्रधीनाम्
L. प्रध्यास्	"	प्रधीषु

Decline similarly कुमारी (कुमारीम् इच्छतीति कुमारीव आचरतीति वा) except in the Nom. sing. which is कुमारो.

* डेरान्नद्याग्नीभ्यः । Pân. VII. 3. 116. आम् is substituted for the loc. sing. in the case of words ending in नदी, आ and the word नी.

† ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य । Pân. I. 2. 47. A *prātipadika* ending in a long vowel has a short vowel substituted for it when becoming neu.

सुधी (सुष्टु ध्यायति) *m.* and *f.* also according to

Kaiyata.

N. V.	सुधीः	सुधियौ,	सुधियः
A.	सुधियम्	"	"
I.	सुधिया	सुधिभ्याम्	सुधिभिः
D.	सुधिये	"	सुधीभ्यः
Ab.	सुधियः	"	"
G.	"	सुधियोः	सुधियाम्
L.	सुधियि	"	सुधीषु

Decline similarly सुश्री, सुद्धधी, परमधी, नी &c. *mas.* and *fem.*
The L. sing. of नी is नियाम्.

स्वभू *mas.* (स्वेन भवति) self-existent.

N. V.	स्वभूः	स्वभुवो	स्वभुवः
A.	स्वभुवम्	"	"
I.	स्वभुवा	स्वभूम्याम्	स्वभूभिः
D.	स्वभुवे	"	स्वभूभ्यः
Ab.	स्वभुवः	"	"
G.	"	स्वभुवोः	स्वभुवाम्
L.	स्वभुवि	"	स्वभूषु

Decline similarly स्वद्वभू, परमद्वू, (परमश्वासो द्वाश्च) द्वभू, काराभू
&c. *mas.* and *mas.* and *fem.*

सुधि *neu.* like वारि.

N. A.	सुधि	सुधिनी	सुधीनि
V.	सुधि-धे	"	"
I.	सुधिया-सुधिना	&c. optionally like the <i>mas</i> before the vowel terminations. G. Dual सुधियोः-नोः.	
N. A.	स्वभु	स्वभुनी	स्वभूनि
V.	स्वभु-धो	"	"
I.	स्वभुवा-ना	&c. optionally like the <i>mas.</i> before the vowel termination.	

वर्षाभू fem.

N.	वर्षाभूः	वर्षाभूवो	वर्षाभूवः
V.	वर्षाभू	"	"
A.	वर्षाभूवम्	"	वर्षाभूवः
I.	वर्षाभूवा	वर्षाभूव्याम्	वर्षाभूभिः
D.	वर्षाभूवै	"	वर्षाभूभ्यः
Ab.	वर्षाभूवाः	"	"
G.	"	वर्षाभूवोः	वर्षाभूणाम्
L.	वर्षाभूवाम्	"	वर्षाभूवु

Decline similarly प्रसू, वीरम्, पुनर्भू a widow remarried; &c.

§ 78. Obs. (सखायमिच्छतीति) सखी; (सङ्गं खेन वर्तते इति सखः, तमिच्छतीति) सखी; (मुतमिच्छतीति) सुती; (सुखमिच्छतीति) सुखी; (लूनमिच्छतीति) लूनी; (क्षाममिच्छतीति) क्षामी; (प्रस्तीममिच्छतीति) प्रस्तीमी &c:—

सखी (सखायमिच्छतीति).

N.	सखा	सखायौ	सखायः
V.	सखीः	"	"
A.	सखायम्	"	सख्यः
I.	सख्या	सखीभ्याम्	सखीभिः
D.	सख्ये	"	सखीभ्यः
Ab.	सख्युः	"	"
G.	"	सख्योः	सख्याम्
L.	सखिष्य	"	सखीषु

सखी (सख्यमिच्छतीति)

N. V.	सखीः	सख्यौ	सख्यः
A.	सख्यम्	"	"

The rest like the other सखी. Decline similarly सखी, सुती, लूनी, क्षामी, प्रस्तीमी &c.

Words like शुष्की, पक्की should be declined like सुधी.

§ 79.

स्त्री *fem.*, & woman.*

N.	स्त्री	स्त्रियो	स्त्रियः	D.	स्त्रिये	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
V.	स्त्रि	"	"	Ab.	स्त्रियाः	"	"
A.	स्त्रियम्-स्त्रीम्	"	"	स्त्रीः	G.	स्त्रियाः	स्त्रियोः
I.	स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः	L.	स्त्रियाम्	"	स्त्रीषु

Obs. अतिस्त्रि = n. f.

mas.

N.	अतिस्त्रिः	अतिस्त्रियो	अतिस्त्रियः
V.	अतिस्त्रि	"	"
H.	अतिस्त्रियम्-अतिस्त्रियम्	"	अतिस्त्रियः-अतिस्त्रीन्
I.	अतिस्त्रिणा	अतिस्त्रिभ्याम्	अतिस्त्रिभिः
D.	अतिस्त्रिये	"	अतिस्त्रिभ्यः
Ab.	अतिस्त्रेः	"	"
G.	"	अतिस्त्रियोः	अतिस्त्रीणाम्
L.	अतिस्त्रौ	"	अतिस्त्रिषु

fem.

Acc. plu. अतिस्त्रियः अतिस्त्रीः; the I. D. Ab. G. and L. singulars, अतिस्त्रिया, अतिस्त्रिये—स्त्रिये, अतिस्त्रियाः—स्त्रियः--अतिस्त्रियाः—स्त्रियः; अतिस्त्रियाम्—स्त्रियौ respectively; the rest like the mas.

neu

Like ह्युचि except in the Gen. and Loc. duals forms which are अतिस्त्रियोः—णोः.

§ 80. Mas. words ending in ऊ not derived from roots; e. g. हू name of a Gandharva.

N. V.	हूः	हूो	हूः
A.	हूम्	"	हून्
I.	हूा	हूभ्याम्	हूभिः
D.	हूे	"	हूभ्यः
Ab.	हूेः	"	"

* स्त्रियाः । वाङ्मसोः । Pân. VI. 4. 79. 80.

G. हृदः	हृदोः	हृदाम्
L. हृदि	"	हृदु

Decline similarly हृम्भ (हृम्भति इति one who strings together).

Nouns ending in क् *mas. fem. and neu.*

§ 81. Nouns derived from roots with the affix कृ (कृच् and कृत् Pān. III. 1. 133, and 2. 135), such as कर्तृ a maker, &c. and the words स्वस्व, नमृ, नेष्टृ, क्षतृ, होतृ, पोतृ, and प्रज्ञास्तृ as also उद्गातृ change their कृ to आ in the Nom. sing. and to आर् in the first five inflections. The कृ is lengthened in the Acc. and Gen. १st and changed to उर् before the Ab. and Gen. sing; the Voc. air ends in अर्.

धातृ *mas. the creator.*

N. धाता	धातारो	धातारः
V. धातः (१)	"	"
A. धातारम्	"	धातून्
I. धात्रा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D. धात्रे	"	धातृभ्यः
Ab. धातुः	"	"
G. "	धात्रोः	धातृणाम्
L. धातरि	धात्रोः	धातृषु

Decline similarly कर्तृ, नेष्टृ, नमृ, शास्तृ, उद्गातृ &c

धातृ *neu*

A. धातृ	धातृणी	धातृणि
V. धातः-तृ	"	"
A. धातृ	"	"
I. धात्रा-तृणा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D. धात्रे-तृणे	"	धातृभ्यः

* अपृन्तृच्छ्वस्तृनपृन्नेष्टृक्षतृपोतृप्रज्ञास्तृणाम् । Pān. VI. 4. 11. उद्गातृ-शतृस्य भवत्येव समर्थसूत्रे 'उद्गातारः' इति भाष्यप्रयोगात् । Sid. Kau.

Ab. धातुः-तृणः	धातुभ्याम्	धातुभ्यः
G. "	धात्रोः-तृणोः	धातृणाम्
L. धातरि	"	धातृषु

Decline similarly कर्तृ, नेतृ, ज्ञातृ, &c.

स्वसृ and other fem. nouns should be declined like धातृ except in the Acc. plu. which is स्वसृः. See below.

§ 82. Nouns expressive of relationship like पितृ *m.* a father, मातृ *f.* a mother, देवृ *m.* a husband's brother, &c. with the exception of नप्तृ a grandson, भर्तृ a husband and स्वसृ a sister, as also the words शंसृ one who praises (Un. II. 92), नृ a man (Un. II. 98) and सव्येष्टृ a charioteer, do not change their कृ to आर in the N. dual and plural and Acc. sing. and dual; e. g.

N. पिता पितरौ पितरः
V. पितः(र) " "
A. पितरम् " पितृम्

The rest like धातृ.

Decline similarly भ्रातृ.

जामातृ, देवृ, शंसृ, सव्येष्टृ and...

नृ. The Gen. plu. of नृ is

नृणाम् or नृणाम्*

N. माता मातरौ मातरः
V. मातः(र) " "
A. मातरम् " मातृम्

The rest like स्वसृ

Decline similarly यातृ a husband's brother's wife, दुहितृ a daughter, and ननान्तृ or ननन्तृ a husband's sister.

§ 83. The word क्रोडृ a jackal, is declined like a word ending in कृ necessary in the first five inflections and optionally before the vowel terminations beginning with the Inst. sing. except that of the Gen. plu.† e. g.

* नृ च । Pân. VI. 4. 9. नृ इत्येतस्य नामि वा दीर्घः स्यात् । Sid. Kau.

† नञि च नन्दे । Un. II 97 न नन्दति ननान्दा । इह वृद्धिर्नानुवर्तते इत्येके ।

ननन्दा तु स्वसा पत्युर्ननन्दा नन्दिनी च सा' इति शङ्काण्वः । Sid. Kau

नृ नृज्यत्क्रोष्टुः विभाषा नृतीयादिष्वचि । Pân. VII. I. 95. 97.

N. कोटा	कोटारो	कोटारः
V. कोटो	"	"
A. कोटारम्	"	कोटान्
I. कोट्रा-कुना	कोटुभ्याम्	कोटुभिः
D. कोट्रे-टवे	"	कोटुभ्यः
Ab. कोटुः-कोटोः	"	"
G. ,	कोट्रोः-ट्रोः	कोटुनाम्
L. कोटुरि-टौ	"	कोटुबु

(a) कोटु becomes कोटृ in the *fem.* also (by स्त्रियां च Pān. VIII. 1 96.) which with the *fem.* term. ई becomes कोट्री and is declined like नदी.

Obs.—The word प्रियकोटु *neu.* is declined like मधु and optionally like कोटु *mas.* before the vowel terminations from the I. sing.; e. g. D. sing. प्रियकोट्रे-टवे-टुने.

Words ending in कृ and लृ.

§ 84. There are no words ending in कृ or लृ; therefore, the imitative sounds of the roots कृ and लृ and गम्ह and शक्ल are taken to show what the forms of such words will be, if there be need to use such words.

कृ *m.*

N. V. कीः, कृः	किरौ, क्रौ	किरः, क्रः
A. किरम्, कृम्	"	किरः, कृन्
I. किरा, क्रा	कीर्भ्याम्, कृभ्याम्	कीर्भिः, कृभिः
D. किरि, क्रे	"	कीर्भ्यः, कृभ्यः
Ab. किरः, कृः	"	"
G. ,	किरोः, क्रोः	किराम्, क्राम्
L. किरि, क्रि	"	कीर्षु, कृषु

Decline लृ similarly.

गम्ल् m.

N.	गमा	गमलौ	गमलः
V.	गमल	"	"
Λ.	गमलम्	"	गमलम्
I.	गमला	गमलभ्याम्	गमलभिः
D.	गमले	"	गमलभ्यः
Ab.	गमल	"	"
G.	"	गमलोः	गमलानाम्
L.	गमलि	"	गमलेषु

Decline शक्ल similarly.

Words ending in ए and ऐ.

§ 85. Here simply the terminations should be added and *Sandhi* rules observed.

से (सह इना कामेन वर्ततेऽसौ) रै m. f. wealth.

N.	सेः	सयौ	सयः	N. V.	राः	रायौ	रायः
V.	से	"	"	Λ.	रायम्	"	"
A.	सयम्	"	"	I.	राया	राभ्याम्	राभिः
I.	सया	सेभ्याम्	सेभिः	D.	राये	"	राभ्यः
D.	सये	"	सेभ्यः	Ab.	रायः	"	"
Ab.	सेः	"	"	G.	"	रायोः	रायानाम्
G.	"	सयोः	सयाम्	L.	रायि	"	रासु
L.	सयि	"	सेषु				

*The Kau. does not specially mention this form. Just as it stops after giving the Nom. forms in the case of words like रे, गो, स्पृते &c., so does it do in the case of से also, implying thereby that the Voc. forms of से are also like the Nom. ones. But the Sutra एङ् ह्रस्वात्संबुद्धेः Pāṇ. VI. 1. 69 (एङन्तात् ह्रस्वान्ताच्च अङ्गात् ह्रस्व लुप्यते संबुद्धेः चेत्) (Kau.) seems to apply in the present case and by dropping the final स् we get the form से.

The neu. प्ररै (प्रकृष्टा रै यस्य)

Decline similarly स्मृते (स्मृतः तत्) changed to प्ररि (by एच द्वः येन) one who has thought इन्द्रस्वादेशे Pān. I. 1. 48. and of Kāma.

I. 2. 47.) should * be declined like वारि except before the consonantal terminations, when it should be declined like रै m. f.

N. A. प्ररि प्ररिणी प्ररीणि

I. प्ररिणा प्रराभ्याम् प्रराभिः &c.

Words ending in ओ and औ.

§ 86. Vṛiddhi (औ) is substituted for the ओ of words ending in ओ in the first five inflections except the Acc. sing.; आ is substituted for ओ in the Acc. sing. and plural.* Nouns ending in औ are regularly declined.

गौ mas. fem.

a bull or a cow.

ग्लौ mas.

the moon.

N. & V गौः गावौ गावः

V. गाम् , गाः

I. गवा गोभ्याम् गोभिः

D. गवे , गोभ्यः

Ab. गोः , ,

G. , गवोः गवाम्

L. गवि , गोडु

N. & V ग्लौः ग्लावौ ग्लावः

A. ग्लावम् , ,

I. ग्लावा ग्लौभ्याम् ग्लौभिः

D. ग्लावे , ग्लौभ्यः

Ab. ग्लावः , ,

G. , ग्लावोः ग्लावाम्

L. ग्लावि , ग्लौडु

Decline similarly स्मृतो (स्मृतः उः शंकरः येन) and यो f. the sky. The neu. प्रयो (प्रकृष्टा योः यस्मिन् तत्) changed to प्रयु should be declined like मयु.

Decline similarly नौ f. a boat, a ship. The neu. सुनौ (सुष्टु नौः यस्मिन्) changed to सुनु should be declined like मयु.

* गोतो णित् । औतोऽशतोः । Pān. VII. 1. 90. VI. 1. 93.

SECTION II.

BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 87. Bases ending in any of the first four letters of a class, and in ण्, र्, ल्, ऋ, ए, and ह्. The declension of these bases consists, for the most part, in adding the general case terminations and observing the rules of *sandhi*.

§ 88. Bases ending र्, ल्, and ण्.

§ 89. (a) After final ल् the सु of the loc. is changed to वु.

(b) इ (optionally changeable to ई) may be optionally inserted between ण् and सु.

कमल् *mas. fem. neu.* naming the goddess of wealth or a lotus
(कमलं कमलां वा आचक्षाणाः—णा-णं-वा)—

Mas. and Fem.

N. & V.	कमल्*	कमलो	कमलः
A	कमलस्य	"	"
I.	कमला	कमलभ्याम्	कमलिभः
D.	कमले	"	कमलभ्यः
Ab.	कमलः	"	"
G.	"	कमलोः	कमलाम्
L.	कमलि	"	कमलसु

Decline similarly सुगण्, सुगण, *m. f.* one who counts well, द्वार *f.* a door and other words ending in र् or ल्. The loc. plu. of सुगण् is सुगण्सु-ण्ड्सु, -ण्ड्सु. The Nom. sing. of द्वार is द्वाः.

Neu.

N. N. & A.	कमल्	कमली	कमलि
------------	------	------	------

The rest like the *mas.*

* See § 91. a.

Decline similarly सुषप्, वार and other words ending in ण्, र or ल्. e. g.

N. A. वाः	वारी	वारि
I. वारा	वांश्वांसि	वाभिः
L. वारि	वारोः	वारु

§ 90. Bases ending in क्, ख्, ग्, घ्, ङ्, ट्, ड्, द्, त्, थ्, द्, ध्, and प्, फ्, ब्, भ्.

§ 91. (a) As a general rule the स् of the nom. singular is dropped. If there be a conjunct consonant at the end of a word the first consonant only is retained.

(b) The final letter is changed to the first or third of its class when followed by nothing, to the third when followed by a soft consonant and first when followed by a hard consonant and remains unchanged before a vowel termination.

(c) न् is prefixed to the इ of the N. & Acc. plural in the case of neuter nouns ending in a consonant except a nasal or a semi-vowel; but not in the case of a noun derived from the frequentative base.

§ 92. Paradigms :—

समिध् f. a holy stick.

N. & V.	समिध्	समिधौ	समिधः	Ab.	समिधः	समिद्भ्याम्	समिद्भ्यः
A.	समिधम्	”	”	G.	”	समिधोः	समिधासु
In.	समिधा	समिद्भ्याम्	समिद्भिः	L.	समिधि	”	समित्नु
D.	समिधे	”	समिद्भ्यः				

Neu. सुसमिध् (शोभनाः समिधः याम्भिन)

N. V. A. सुसमिध् सुसमिधौ सुसमिन्धि

The rest like समिध् f.

Decline similarly सर्वशक्, चित्रलिङ्ग, भृशत्, मरुत्, सरित्, हरित्, विश्वजित्, अग्निमथः, तमोनुद्, दृषद्, शरद्, बेभिद्, चेच्छिद्, सुष्ठुध, क्षुध्, गुप्, ककुभ् &c.; e. g.

	Nom. sing.	Nom. dual.	I. dual.	Loc. plu.
सर्वशक्	सर्वशक्-ग्	सर्वशकौ	सर्वशग्भ्याम्	सर्वशक्षु
चित्रलिख्	चित्रलिक्-ग्	चित्रलिखौ	चित्रलिग्भ्याम्	चित्रलिक्षु
भ्रूत	भ्रूत-द्	भ्रूतौ	भ्रूद्भ्याम्	भ्रूत्सु
अग्निमथ्	अग्निमत्-द्	अग्निमथौ	अग्निमद्भ्याम्	अग्निमत्सु
तमोनुद्	तमोनुद्-द्	तमोनुदौ	तमोनुद्भ्याम्	तमोनुत्सु
युप्	युप्-ञ्	युपौ	युग्भ्याम्	युप्सु

Neu.

N. V. A.

N. V. A.

सर्वशक्	सर्वशकी	सर्वशक्कि	अग्निमत्	अग्निमथी	अग्निमन्थि
हरिद्	हरिती	हरिन्ति	तमोनुद्	तमोनुदी	तमोनुन्दि
सुयुद्	सुयुधी	सुयुन्धि	वेभिद्	वेभिदी	वेभिदि

The rest like the mas.

So चेच्छिदि N. V. A. pl. &c.

§ 93. Bases ending in च्, छ्, ज्, or झ् and ण्, ञ्, ह्.

§ 94. (a) च् or ज् is changed to क् when followed by a hard consonant or by nothing, and to ग् when followed by a soft consonant.*

(b) The ending ण् or छ् of root-nouns and the final of व्रश्च्, भ्रश्च्, क्ष्ज्, य्ज्, राज्. and भ्राज् are changed to क् when followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel or by nothing†; the ण् is changed to द् or ड् when at the end of a word, and to ड् when followed by a soft consonant. The ज् of परित्राज् is similarly changed to द् or ड्.

(c) But the झ् of the root-nouns दिश्, वृश्, स्पृश् and क्षृश् is changed to क् as also the ष् of दृष्ट् 'a bold or impudent man' and the झ् of such words as विपद् &c. The ण् of नश् is optionally changed to द् or क्, as also the झ् of तश् and गोर्भश्. The ज् of कृत्विज् is changed to क्.

* चोः कुः । Pân. VIII. 2. 30. † व्रश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजच्छशाषः । Pân. VIII. 2. 36.

(d) त् may optionally be inserted between द् and the loc. pl. term. सु.

(e) Before vowel terminations final **ख** may optionally be changed to **क**.

§ 95. (a) **ड** is changed to **ढ** when at the end of a *paḍa* or when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel. (b) In the case of roots beginning with **ड** it is changed to **घ** under the same circumstances; (c) when forming part of the roots **डुह**, **मह**, **सुह** and **त्रिह**, it is optionally changed to **घ** i. e. to **ढ** or **घ**; (d) and in the case of the root **नह** it is changed to **घ** under the above-mentioned circumstances.*

(e) The ह् of सङ्ग्रह् $f.$ a kind of metre is changed to क् when followed by a hard consonant or by nothing, and to प् before a soft consonant (Pān. III. 2. 59).

§ 96. When a mono-syllabic root (or root-noun) begins with **अ**, **इ** or **उ** and ends with **घ**, **ङ**, **ध**, **भ** or **ह**, the **अ**, **इ** or **उ** is respectively changed to **भ**, **घ** or **ध** before **स** or **ह** or when followed by nothing or when the final soft aspirate is changed to an unaspirate letter†.

§ 97. Paradigms—वाच् *f.* speech, राज् shining, मुह् becoming faint &c.

वाच्			राज्		
N. V.	वाक्	वाचो वाचः	N. V.	राट्-इ	राजो राजः
A.	वाचम्	" "	A.	राजम्	" "
I.	वाचा	वाग्म्याश् वाग्मिः	I.	सजा	राट्म्याश् राट्मिः
D.	वाचे	" वाग्म्यः	D.	राजे	" राट्म्यः
Ab.	वाचः	" "	A.	राजः	" "

* हो ढः । वादेर्धातोर्धः । वा 'द्रुहमुहष्णुहष्णिहाम् । नहो धः । Pān. VIII. 2. 31-34.

† एकाचो वशो भवु झवन्तस्य स्वोः । Pān. VIII. 2. 37.

G. वाचः वाचोः वाचाश्च

G. राजः राजोः राजाश्च

L. वाचि , वाक्षु

L. राजि राजोः रादसु-दत्सु

Decline similarly पयोमुचू, कृत्विच् Decline similarly सुवृश्च, सर्व-

मिषज्, रुज्, स्रज्, सुयुज्, विभ्राज्,* प्राश्, भृज्, विश्वसृज्, सम्राज्, दिश्र्, वृश्र् and words ending in वृश्र्. परिव्राज्, परिबृज्, देवज्, विभ्राज् स्पृश्र्, दधृष्, उष्णिह्, विपक्ष्, विचक्ष्, the sun, विष्, प्राश्, स्विष् दिपक्ष्, विविक्ष्, and words ending द्विष्, मृष्, प्रावृष्, लिह्, प्रच्छ्, and in च् and ज्. root nouns in ह्, श्, ष् and ह्.

E. g.

	N. Sing.	N. dual	I. dual.	Loc. plu.
पयोमुचू	पयोमुक्ता	पयोमुचौ	पयोमुग्भ्याम्	पयोमुक्षु
मिषज्	मिषक्	मिषजौ	मिषग्भ्याम्	मिषक्षु
स्रज्	स्रक्	स्रजौ	स्रग्भ्याम्	स्रक्षु
वृश्र्	वृक्	वृशौ	वृग्भ्याम्	वृक्षु
दधृष्	दधृक्	दधृषौ	दधृग्भ्याम्	दधृक्षु
उष्णिह्	उष्णिक्	उष्णिहौ	उष्णिग्भ्याम्	उष्णिक्षु
विविध्	विविक्	विविधौ	विविग्भ्याम्	विविक्षु
	&c.	&c.	&c.	
सुवृश्च	सुवृद-इ	सुवृश्चौ	सुवृद्व्याम्	सुवृदसु-दत्सु
सर्वप्राच्छ-श्च	सर्वप्राद्	सर्वप्राच्छौ-शौ	सर्वप्राद्व्याम्	सर्वप्रादसु-दत्सु
भृज्	भृद्	भृजौ	भृद्व्याम्	भृदसु
विश्वसृज्	विश्वसृद	विश्वसृजौ	विश्वसृद्व्याम्	विश्वसृदसु

* भ्राज् derived from भ्राज् mentioned along with एज् &c. यन्तु एतद्भ्राज्भ्राजुदिताविति तस्य कृत्वमेव । Sid. Kau. The other विभ्राज् is derived from दुभ्राज् दीप्तौ mentioned in the कणादि group.

† Hereafter only the first letter will be given, the third letter should always be supposed to be understood.

	N. Sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
देवेज्	देवेद्	देवेजौ	देवेद्भ्याम्	देवेदसु-दसु
विश	विद्	विशौ	विद्भ्याम्	विदसु „
त्विष्	त्विद्	त्विषौ	त्विद्भ्याम्	त्विदसु „
प्रच्छ	प्रद्	प्रच्छौ	प्रद्भ्याम्	प्रदसु „
लिङ्	लिद्	लिहौ	लिद्भ्याम्	लिदसु „

Irregular base :—युज् N. V. युद् युञ्चौ युजः A. युञ्जम् युञ्चौ युजः the rest like सुयुज्.

मुह mas.

N.	मुक्-द्	मुहौ	मुहः
A.	मुहम्	„	„
I.	मुहा	मुग्भ्याम् मुद्भ्याम्	मुग्भिः, मुद्भिः
D.	मुहे	„	मुग्भ्यः, मुद्भ्यः
Ab.	मुहः	„	„
G.	„	मुहोः	मुहाम्
L.	मुहि	„	मुक्षु or मुदसु or दसु

Decline similarly स्निह; स्नुह, नश्; तक्ष, गोरक्ष and द्रुह &c.—

	N. sing.	N. dual.	Instr. dual.	Loc. plu.
स्निह	स्निक्-द्	स्निहौ	स्निग्भ्याम्-द्विभ्याम्	स्निक्षु-दसु or दसु
स्नुह	स्नुक्-द्	स्नुहौ	स्नुग्भ्याम्-द्विभ्याम्	स्नुक्षु-दसु or „
नश्	नक्-द्	नशौ	नग्भ्याम्-द्विभ्याम्	नक्षु-दसु or „
तक्ष	तक्-द्	तक्षौ	तग्भ्याम्-द्विभ्याम्	तक्षु-दसु or „
गोरक्ष	गोरक्-द्	गोरक्षौ	गोरग्भ्याम्-द्विभ्याम्	गोरक्षु-दसु or „
द्रुह	ध्रुक्-द्	द्रुहौ	ध्रुग्भ्याम्-द्विभ्याम्	ध्रुक्षु-दसु or „
दुह	धुक्	दुहौ	धुग्भ्याम्	धुक्षु
युह	युद्	युहौ	युद्भ्याम्	युदसु or दसु
बुध	भुक्	बुधौ	भुद्भ्याम्	भुत्सु

Neu.

The *neu.* forms of these have no peculiarities other than those mentioned above; *e. g.*

N. V. Ā.

घृतस्पृक्	घृतस्पृशी	घृतस्पृशि	सृक्-इ	सृही	सृहि
सत्यवाक्	सत्यवार्चा	सत्यवाञ्चि	भुज्	भुजी	भुञि
लिद्	लिही	लिहि	दष्टक्	दष्टपी	दष्टेभि
विश्वस्द्	विश्वसृजी	विश्वसृञ्चि	प्राद्	प्राच्छी	प्राञ्छि
				or	or
				प्राशी	प्राञ्शि

The remaining forms like those of the *mas.* or *fem.*

IRREGULAR BASES.

§ 98. (1) The *स्* of तुरासाह् 'Indra' is changed to *वृ* before the consonantal terminations; * *e. g.*

N. V. तुराषाद् तुरासाहो तुरासाहः I. तुरासाहा तुराषाह्म्याम् तुराषाह्भिः
A. तुरासाहम् " " L. तुरासाहि तुरासाहोः तुराषाह्स्-दस्

§ 99. विश्व becomes विश्वा when followed by राट्† (that particular form of the root-noun राज्) —

N. V.	विश्वाराट्	विश्वराजो	विश्वराजः
A.	विश्वराजम्	"	"
I.	विश्वराजा	विश्वाराह्म्याम्	विश्वाराह्भिः
L.	विश्वराजि	विश्वराजोः	विश्वाराट्स्-त्स

§ 100. The *वा* of root-nouns ending in वाह् is changed to ऊ before the vowel terminations beginning with the Acc. plu.‡; *e. g.* विश्ववाह् the sustainer of the universe, a lord :—

* Pān. VIII. 3. 56.

† विश्वस्य वसुराटोः । Pān. VI. 3. 128.

‡ वाह् ऊट् । सप्तसारणाच्च । Pān. VI. 4. 132. VI. 1. 108. आ and ऊ combine into औ by Pān. VI. 1. 89. See § 20.

N. V.	विश्ववाट्-ङ्	विश्ववाही	विश्वताह
A.	विश्ववाहम्	"	विश्वौह
I.	विश्वौहा	विश्ववाङ्भ्याम्	विश्ववाङ्भि
D.	विश्वौहे	"	विश्ववाङ्भ्य
Ab.	विश्वौह	"	"
G.	"	विश्वौहोः	विश्वौहाम्
L.	विश्वौहि	"	विश्ववाट्सु

Decline similarly हव्यवाट्, भारवाट्, भूवाट्, श्वेतवाट् &c. The Acc. plu., Inst. sing. &c. of भूवाट्, are भूहः, भूहा &c.

§ 101. The ह् of उपानह् *f.* 'a shoe' is changed to त् before स् and to ट् before the भ् of the termination; *e. g.* Nom. उपानतः. उपानहो, उपानहः; Ins. sing. and dual उपानहा, उपानद्भ्याम्; Loc. उपानहि, उपानहोः, उपानत्सु.

§ 102

अनडुह् *m.* an ox.

N.	अनड्वान्	अनड्वहो	अनड्वहः
V.	अनड्वन्	"	"
A.	अनड्वहम्	"	अनडुहः
I.	अनडुहा	अनडुद्भ्याम्	अनडुद्भिः
D.	अनडुहे	"	अनडुद्भ्यः
Ab.	अनडुहः	"	"
G.	"	अनडुहोः	अनडुहाम्
L.	अनडुहि	"	अनडुत्सु

स्वनडुह् *neu.* (शोभनः अनड्वान् यस्मिन्)

N. V. A.	स्वनडुत्	स्वनडुही	स्वनड्वहि
----------	----------	----------	-----------

The rest like अतडुह् *mas.*

§ 103. The words अवयाज् 'a kind of priest' and पुरोडाश 'sacrificial food' change their final to स् before consonantal terminations the preceding आ becoming अः—

अवयाज्.

N. V. अवयाः	अवयाजौ	अवयाजः
A. अवयाजम्	"	"
I. • अवयाजा	अवयोभ्याम्	अवयोभिः
L. अववाजि	अवयाजोः	अवयस्सु

पुरोडाश्.

N. V. पुरोडाः	पुरोडाशौ	पुरोडाशः
A. पुरोडाशम्	"	"
I. पुरोडाशा	पुरोडोभ्याम्	पुरोडोभिः
L. पुरोडाशि	पुरोडाशोः	पुरोडस्सु

Bases derived from the root अञ्च् 'to go' to worship.

§ 104. Nouns derived from the root अञ्च् 'to go' by means of such affixes as क्तिन्, क्तिप् &c. such as प्राञ्च् (प्रा-अञ्च्) eastern, प्रत्यञ्च् (प्रति-अञ्च्) western, सम्यङ् (सह-अञ्च्) a companion, तिर्यञ्च् (तिरस्-अञ्च्) going away, सम्यञ्च् (सम्-अञ्च्) going with or well, विष्वञ्च् (विष्वञ्च्-अञ्च्) following, देवदाञ्च् (देव-अञ्च्) adoring a deity, सर्वदाञ्च् (सर्व-अञ्च्) going everywhere, उदञ्च् northern, अन्वञ्च् following, उददाञ्च्, अदस्यञ्च्, अमुस्यञ्च् going to that (all these derived from भदस्+अञ्च्), गोअञ्च् &c.

(a) In the Nom sing. अञ्च् becomes अह्. The nasal of अञ्च् is dropped before all terminations beginning with the Acc. plu. and the preceding semi-vowel is changed to its corresponding long vowel before the vowel terminations after which अ is dropped. When अञ्च् is not preceded by a semi-vowel, its अ is changed to ई if not preceded by a long vowel; otherwise it remains unchanged. तिर्यञ्च् becomes तिरिद् under similar circumstances. In other respects these words are declined like words ending in च्.

प्राञ्च् *mas.*

N. V. प्राङ्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः
A. प्राञ्चम्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः
I. प्राचा	प्रागम्याम्	प्राङ्गिभिः
D. प्राचे	”	प्राङ्गभ्यः
Ab. प्राचः	”	”
G. ”	प्राचोः	प्राचाम्
L. प्राचि	”	प्राक्षु

प्रत्यञ्च् *mas.*

N. V. प्रत्यङ्	प्रत्यञ्चौ	प्रत्यञ्चः
A. प्रत्यञ्चम्	”	प्रतीचः
I. प्रतीचा	प्रत्यगम्याम्	प्रत्यङ्गिभिः
D. प्रतीचे	”	प्रत्यङ्गभ्यः
Ab. प्रतीचः	”	”
G. ”	प्रतीचोः	प्रतीचाम्
L. प्रतीचि	”	प्रत्यक्षु

तिर्यञ्च् *mas.*

N. V. तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः
A. तिर्यञ्चम्	”	तिरश्चः
I. तिरश्चा	तिर्यगम्याम्	तिर्यङ्गिभिः
L. तिरश्चि	तिरश्चोः	तिर्यक्षु

The forms of the rest should be similarly made up; e. g.

N. sing.	N. plu.	A. plu.	Inst. duel.	Loc. plu.
सद्यङ्	सद्यञ्चः	सधीचः	सद्यगम्याम्	सद्यक्षु
सम्यङ्	सम्यञ्चः	समीचः	सम्यगम्याम्	सम्यक्षु
विष्वङ्	विष्वञ्चः	विषूचः	विष्वगम्याम्	विष्वक्षु
देवदाङ्	देवदाञ्चः	देवद्रीचः	देवदागम्याम्	देवदाक्षु

उदङ्	उदञ्चः	उदीचः	उदग्भ्याम्	उदक्षु
अन्वङ्	अन्वञ्चः	अनूचः	अन्वग्भ्याम्	अन्वक्षु
अदद्याङ्	अदद्याञ्चः	अदद्रीचः	अदद्याग्भ्याम्	अदद्याक्षु
अदमुयङ्	अदमुयञ्चः	अदमुईचः	अदमुयग्भ्याम्	अदमुयक्षु
गवाङ्	गवाञ्चः	गोचः	गवाग्भ्याम्	गवाक्षु
गोअङ्	गोअञ्चः	„	गोअग्भ्याम्	गोअक्षु
गोङ्	गोञ्चः	„	गोग्भ्याम्	गोक्षु

Neu.

The neu. forms should be similarly made up.

N. V. A. प्राक्	प्राची	प्राश्चि
प्रत्यक्	प्रतीची	प्रत्यश्चि
तिर्यक्	तिरश्ची	तिर्यश्चि
सध्यक्	सध्रीची	सध्यश्चि
सम्पक्	सर्माची	सम्पश्चि
विश्वक्	विषूची	विश्वश्चि
देवदाक्	देवद्रीची	देवदाश्चि
उदक्	उदीची	उदश्चि
अन्वक्	अनूची	अन्वश्चि
अदद्याक्	अदद्रीची	अदद्याश्चि
अदमुयक्	अदमुईची	अदमुयश्चि
गवाक्	गोची	गवाश्चि
गोअक्	„	गोअश्चि
गोक्	„	गोश्चि

The rest like the mas.

(b) When अञ्च् means 'to worship' or 'honour' the nasal of अञ्च् is not dropped and these words are regularly declined. * They drop their final च् only before the consonantal terminations; e. g.

* नाञ्चेः गुजायाम् । Pān. VI. 4. 30.

N. V.	प्राङ्	प्राञ्चौ	प्राञ्चः
A.	प्राञ्चम्	"	"
I.	प्राञ्चा	प्राङ्भ्याम्	प्राङ्भिः
D.	प्राञ्चे	"	प्राङ्भ्यः
&c. &c.			
L.	प्राञ्चि	प्राञ्चोः	प्राङ्क्षु or प्राङ्क्षु

तिर्यञ्च् m.

N. V.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चः
A.	तिर्यञ्चम्	"	"
I.	तिर्यञ्चा	तिर्यङ्भ्याम्	तिर्यङ्भिः
&c. &c.			
L.	तिर्यञ्चि	तिर्यञ्चोः	तिर्यङ्क्षु or तिर्यङ्क्षु

The rest should be similarly declined.

Neu.

N. V. A.	तिर्यङ्	तिर्यञ्ची	तिर्यञ्चि
----------	---------	-----------	-----------

Irregular Bases.

§ 105. कुञ्च् a heron &c. (derived from कुञ्च् कौटिल्यालीमा-
वयोः), खञ्च् a lame man, and सुवल् beautifully bounding become
कुङ्, खन् and सुवल् before consonantal terminations; e. g.

N. sing.	N. dual	I. dual.	Loc. plu.
कुङ्	कुञ्चौ	कुङ्भ्याम्	कुङ्क्षु or कु
खन्	खञ्चौ	खन्भ्याम्	खन्क्षु
सुवल्	सुवल्गौ	सुवल्भ्याम्	सुवल्क्षु

The remaining forms should be similarly made up.

Neu.

N. V. A.	कुङ्	कुञ्ची	कुञ्चि
	खन्	खञ्ची	खञ्चि

The rest like the mas.

§ 106. ऊर्ज् *m. n.* strength, is regularly declined; *e. g. m.* ऊर्ज-य ऊर्जो ऊर्जः N.; ऊर्जा ऊर्ज्या ऊर्जिः I.; ऊर्जि ऊर्जोः ऊर्जं L.

Neu.

N. V. A: ऊर्क् ऊर्जा ऊर्जि; *the rest like the *mas.*
with बहु— बहुर् बहुर्जा बहुर्जि or बहुर्जि †

§ 107. Nouns ending in स्. There are a few nouns derived from the roots ending in स्. They have no other peculiarity than this, that they change their स् to न् before consonantal terminations, *e. g.* प्रशान् *m. f.* one who is tranquil.

N.	प्रशान्	प्रशामी	प्रशामः
A.	प्रशामस्	"	"
I.	प्रशामा	प्रशान्भ्याम्	प्रशान्भिः
L.	प्रशामि	प्रशामोः	प्रशान्सु or प्रशांसु

Neu.

N. V. A. प्रशान् प्रशामी प्रशामि

The rest like the *mas.*

Bases ending in स् :—

§ 108. The penultimate अ of nouns ending in स् is lengthened in the Nom. sing. if it does not belong to root nouns. †

चन्द्रमस् *m.* the moon.

N.	चन्द्रमाः	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः
V.	चन्द्रम्	"	"
A.	चन्द्रमसम्	चन्द्रमसौ	चन्द्रमसः

* नरजामा सयोगः । Sid. Kau. † बहुर्जि उपनिषेधः । अन्यथातृतीया वा उप । Vārt.

‡ अत्वसन्तस्य चाधातोः । Pān. VI. 4. 14. The penultimate vowel of nouns ending in मत् or वत् and in अस् not belonging to a root is lengthened when followed by ह्र (स्) not belonging to the Vocative

I.	चन्द्रमसा	चन्द्रमोभ्याम्	चन्द्रमोभिः
D.	चन्द्रमसे	"	चन्द्रमोभ्यः
Ab.	चन्द्रमसः	"	"
G.	"	चन्द्रमसोः	चन्द्रमसाम्
L.	चन्द्रमसि	"	चन्द्रमसुःसु

Decline similarly वेधस् god Brahmá, सुमनस् good-minded, दुर्मनस् ill-minded, उन्मनस् anxious-hearted &c.

मनस् *neu.* the mind.

N. V. A. मनः मनसी मनांसि

The rest like चन्द्रमस्.

Decline similarly पयस् milk, वयस् age, अवस् protection, fame &c. श्रेयस् good, सस्, वचस्, &c.

(a) Nouns in इस्, उस् or ओस् such as उर्द्विस् flaring upwards अचक्षुस् blind, दीर्घायुस् long-living, दोस् an arm &c. are similarly declined; *e. g.*

N. sing. N. dual.		I. sing. I. dual.		Loc. plu.
उर्द्विस्	उर्द्विः उर्द्विषौ	उर्द्विषा	उर्द्विभ्याम्	उर्द्विष्णुः-ः
अचक्षुस्	अचक्षुः अचक्षुषौ	अचक्षुषा	अचक्षुभ्याम्	अचक्षुष्णुः-ः
दीर्घायुस्	दीर्घायुः दीर्घायुषौ	दीर्घायुषा	दीर्घायुभ्याम्	दीर्घायुष्णुः-ः
दोस्	दोः दोषौ	दोषा	दोभ्याम्	दोष्णुः-ः

Neu.

N. V. A. { उर्द्विः उर्द्विषी उर्द्विषि
 { अचक्षुः अचक्षुषी अचक्षुषि
 { दोः दोषी दोषि

Decline similarly ज्योतिस् lustre, हविस् an oblation, चक्षुस् the eye, धनुस् a bow, &c.

वृषस् (वृषु वस्ते) one who wears a garment well.

*Mas.**Neu.*

N. सुवः सुवसौ सुवसः

N. V. A. सुवः सुवसी सुवसि

The rest like चन्द्रमस्.

The rest like मनस्.

Decline similarly पिण्डग्रस्, पिण्डंग्लस् &c.

§ 109. The Nom. sing. of अनेहस् time, पुरुदंसस् name of Indra, and उशनस् name of Śakrāchārya is अनेहा, पुरुदंसा and उशना respectively; the Voc. sing. of उशनस् is उशनन्, उशन. and उशनः; the other forms are regular.

§ 110. To feminine nouns ending in स् simply add the terminations.

भास् *f.* splendour.

N.	भाः	भासौ	भासः
I.	भासा	भाभ्याम्	भाभिः
L.	भासि	भासोः	भास्तुः

§ 111. *Obs.* The शा of उक्थशास् uttering hymns, becomes श before the consonantal terminations, except that of the Nom. sing.; e. g. Nom. उक्थशाः sing. उक्थशासौ dual.; Instr. sing. उक्थशासा; dual उक्थशोभ्याम्; Loc. plu. उक्थशःसु-स्तु.

Irregular bases.

§ 112. अस् that falls, भवस् a destroyer, सुहिस् one who kills well, जिघांस् desirous of killing. The first two change their स् to त् before consonantal terminations while the last two change their स् to न् under the same circumstances, the preceding nasal being dropped.

Mas.

N. V. sing.	N. V. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. plu.
अस् अत्	असौ	असा	अद्भ्याम्	अस्तु
भवस् भवत्	भवसौ	भवा	भवद्भ्याम्	भवस्तु
सुहिस् सुहित्	सुहिसौ	सुहिता	सुहिद्भ्याम्	सुहिन्सु-न्स्तु
जिघांस् जिघात्	जिघांसौ	जिघांसा	जिघांभ्याम्	जिघान्सु-न्स्तु

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations.

Neu.

N. V. A. { अत्
ध्वत्
सुहिव्असी
ध्वसी
सुहिंसीअंसि
ध्वंसि
सुहिसिThe remaining forms like those of the *mas.*

§ 113.

पुम्स् *m.* a man.

N.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
V.	पुमन्	"	"
A.	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
I.	पुंसा	पुम्भ्याम्	पुंभिः
D.	पुंसे	पुम्भ्याम्	पुम्भ्यः
Ab.	पुंसः	"	"
G.	पुंसः	पुंसोः	पुंसाम्
L.	पुंसि	"	पुंसु

Neu.

सुपुम्स् (शोभनः पुमांसः यस्मिन्).

N. V. A. सुपुम् सुपुंसी सुपुमांसि

The rest like the *mas.*

§ 114. The penultimate इ or उ of the words पिपटिष् wishing to read, सज्जुष् *m.f.* a companion, चिक्रीर्षु wishing to do, सुपिस् one stepping well, आशिष् *f.* a blessing, सुतुस्, cutting well, and also of गिर, speech, धुर a yoke, पुर a town all *fem.* is lengthened before consonantal terminations; their final is changed to *visarga* in the Nom. Sing. *s. g.* पिपटिष्—

N. V.	पिपटीः	पिपटिषौ	पिपटिषः
A.	पिपटिषम्	पिपटिषौ	पिपटिषः
I.	पिपटिषा	पिपटीभ्याम्	पिपटीभिः
D.	पिपटिषे	पिपटीभ्याम्	पिपटीभ्यः
L.	पिपटिषि	पिपटिषोः	*पिपटीष्णुः-षु

* नुम्बिसर्जनीयशब्दवायेपि । Pān. VIII. 3. 58. The *स्* belonging to a term coming after इ or उ, short or long, and after a guttural letter, is changed to ष even when either a nasal, or a *visarga* or श्, ष् or स् intervenes.

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations. सञ्जुष् and the following words should be similarly declined.

	N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. Plu.
सञ्जुष् f	सञ्जुः	सञ्जुषौ	सञ्जुषा	सञ्जुभ्याम्	सञ्जुषुः-षु
चिकीर्षे	चिकीः	चिकीर्षौ	चिकीर्षा	चिकीर्ष्याम्	चिकीर्षु
सुपिस्	सुपीः	सुपिसौ	सुपिसा	सुपीभ्याम्	सुपीषुः-षु
आशिष्	आशीः	आशिषौ	आशिषा	आशीभ्याम्	आशीषुः-षु
सुतस्	सुतूः	सुतुसौ	सुतुसा	सुतूभ्याम्	सुतुषुः-षु
गिर f	गोः	गिरौ	गिरा	गोभ्याम्	गोर्षु
धुर f	धृः	धुरौ	धुरा	धूभ्याम्	धूर्षु
पुर f	पूः	पुरौ	पुरा	पूभ्याम्	पूरुषु

Neu.

N. V. A.	{	पिपटीः	पिपटीषी	पिपटीषि
		चिकीः	चिकीर्षी	चिकीर्षि
		सुपीः	सुपिसी	सुपिसि
		सुतूः	सुतुसी	सुतुंसि

The remaining forms like those of the mas. or fem.

Nouns ending in अत्, मत्, and वत्:—

§ 115. अ is lengthened in the Nom. sing.*, and न् is inserted between अ and the final त् in the first five inflections. The final त् is dropped in the Nom. sing.; the अ of महत् is lengthened before this न् except in the Voc. sing.

धीमत् mas. talented.

N.	धीमान्	धीमन्तो	धीमन्तः
V.	धीमन्	"	"
A.	धीमन्तश्च	धीमन्तो	धीमतः

* See ft. note p. 66

I.	धीमता	धीमद्भ्याम्	धीमद्भिः
D.	धीमते	"	धीमद्भ्यः
Ab.	धीमतः	"	"
G.	धीमतः	धीमतोः	धीमताम्
L.	धीमति	"	धीमन्म्

Neu.

N. V. A.	धीमत्	धीमसी	धीमन्ति
----------	-------	-------	---------

The rest like the mas.

Decline similarly गोमत् having cows, वियावत्, श्रीमत् बुद्धिमत् भगवत् मघवत् *acc.* Indra, भवत् *pron.*, यावत्, तावत्, एतावत्, कियत्, इयत्

महत् *mas.* great.

N.	महान्	महान्तौ	महान्तः
V.	महन्	"	"
A.	महान्तम्	महान्तो	महतः

The rest like धीमत्.

Neu.

N. V. A.	महत	महती	महान्ति	The rest like the mas.
----------	-----	------	---------	------------------------

§ 116. Participial bases ending in अत् :—

(a) The declension of these does not differ from that of nouns in मत् except in the Nom. sing. mas. in which the अ of अत् is not lengthened. In the case of the dual of the Nom. Voc. and the Acc. neu. न् is inserted before the final त् necessarily in the case of the present participles of the roots of the 1st, 4th, and 10th classes, and of causal, desiderative and nominal verbs, optionally in the case of those of the 6th class, of roots ending in आ of the 2nd class, and of those of the Fut. in स्यत् or स्यत्, and not at all in the case of the remaining participles of the present tense.

भवत् being.

अवत् eating.

mas.

mas.

N. V. भवन् भवन्तो भवन्तः
A. भवन्तम् " भवतः
The rest like धीमत

N. V. अवन् अवन्तो अवन्तः
A. अवन्तम् " अवतः
The rest like धीमत.

Decline all other participles on the Present and Fu. Par. in the *mas.* similarly.

N. V. A. *Neu.*

भवत्—भवत्	भवन्ती	भवन्ति	} The rest like the <i>mas.</i>
अवत्—अवत्	अवती	अवन्ति	
याव—याव	याती-न्ती	यान्ति	
दास्यत्—दास्यत्	दास्यती-न्ती	दास्यन्ति	
तुदत्—तुदत्	तुदती-न्ती	तुदन्ति	

Decline पचत्, दीव्यत्, चोरयत्, चिकीर्षत्, बुभोधिषत्, पुत्रीयत् &c., like भवत्; करिष्यत् &c. like तुदत्; सन्वत्, तन्वत्, रुन्धत्, क्रीणत्, &c., like अवत्.

N. B. The *form* of these ends in ई being the same as Nom. dual of the *Neu.* and has no declensional peculiarities.

Decline बृहत् *m. n.* great, पृषत् *m.* a deer; *n.* a drop of water and जगत् the world, like अवत् *mas. & neu.*

(b) न् is not inserted at all in the case of the participle of the Pre. of roots of the third class and of the Parasm. frequentative and the participles शासत्, जक्षत्, चकासत्, दरिषत्, जाग्रत्, दीव्यत् and देख्यत्; in the case of the Nom. Voc. and Acc. plu. *neu.*, however, it is optionally inserted:—

mas.

ददत् giving.

जाग्रत् awaking.

N. V. ददत् ददतो ददतः
A. ददन्तम् " " &c.

जाग्रत् जाग्रतो जाग्रतः
जाग्रन्तम् " " &c.

neu.

N. V. A. ददत् ददतो ददन्ति-ति जामत् जाग्रती जाग्रन्ति-ति
The rest like मवत्.

Nouns ending in अन् and इन्.

§ 117. न् is dropped in the Nom. sing. and before all consonantal terminations. In the case of *mas.* nouns the preceding अ is lengthened in the first five inflections and इ in the Nom. sing. only. The अ and इ are lengthened in the plu. of the Nom. Voc. and Acc. of neuter nouns. The अ is dropped before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu. except when it is preceded by a conjunct consonant having न् or न् for its latter member; it is optionally dropped in the Loc. sing. of *mas.* and neuter nouns and optionally in the Nom. Voc. and Acc. dual of the latter.

In the Voc. sing. the न् of *neu.* nouns is optionally retained.

Nouns ending in अन्.

ब्रह्मन् *mas.* the creator.

N.	ब्रह्मा	ब्रह्माणो	ब्रह्माणः
V.	ब्रह्मन्	"	"
A.	ब्रह्माणम्	ब्रह्माणो	ब्रह्माणः
I.	ब्रह्मणा	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभिः
D.	ब्रह्मणे	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्यः
Ab.	ब्रह्मणः	"	"
G.	"	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणाम्
L.	ब्रह्मणि	"	ब्रह्मसु

Decline similarly आत्मन् tho self, यज्वन् a sacrificer, सुशर्मन् ,
कृष्णवर्मन् &c.

राजन् *mas.* a king.

N.	राजा	राजानो	राजानः
V.	राजन्	"	"
A.	राजानम्	"	"

L.	राज्ञा	राजम्याश्च	राजभिः
D.	राज्ञे	"	राजभ्यः
Ab.	राज्ञः	"	"
G.	"	राज्ञोः	राज्ञाश्च
L.	राज्ञि-राजनि	"	राजस्य

Decline similarly सीमन् *fem.* a boundary, तक्षन् a carpenter, मज्जन् *m.* marrow, गरिमन् greatness, महिमन्, लघिमन्, अणिमन् &c., सुनामन् auspicious-named, दुर्नामन्, प्रतिदिवन् a day or the sun (दि of the word is lengthened when the अ is dropped), &c.

E. g.

Nom. sing.		Acc. plu.	Loc. sing.
सीमन्	सीमा	सीमन्निः	सीमिन्नि-मनि
तक्षन्	तक्षा	तक्षन्निः	तक्षिन्नि-क्षणि
मज्जन्	मज्जा	मज्जन्निः	मज्जिन्नि-उज्जनि
गरिमन्	गरिमा	गरिम्भिः	गरिम्भिन्नि-मणि
महिमन्	महिमा	महिम्भिः	महिम्भिन्नि-मनि
लघिमन्	लघिमा	लघिम्भिः	लघिम्भिन्नि-मनि
अणिमन्	अणिमा	अणिम्भिः	अणिम्भिन्नि-मनि
सुनामन्	सुनामा	सुनाम्भिः	सुनाम्भिन्नि-मनि
प्रतिदिवन्	प्रतिदिवा	प्रतिदीप्भिः	प्रतिदीप्तिन्नि-दिवनि

neu.

N. V.	ब्रह्म	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि
V.	ब्रह्मन्	"	"

The rest like the mas.

Decline similarly चर्मन् a hide, वर्मन् an armour, भर्मन् a house, old &c., शर्मन् happiness, नर्मन् sport, jest, जन्मन्, पर्वन् a joint-&c.

नामन् *neu.*

N.	नाम	नामनी-नाम्री	नामानि
V.	नामन्	"	"
A.	नाम	"	"
I.	नामा	नामभ्याम्	नामभिः
D.	नामे	नामभ्याम्	नामभ्यः
Ab.	नामः	"	"
G.	"	नामोः	नामाश्च
L.	नामि-मनि	"	नामसु

Decline similarly व्योमन् the sky, क्लोमन् the bladder, प्रेमन् love, सामन् a hymn, घामन् lustre, a house, &c.

Irregular Bases.

§ 118. पूषन्, अर्यमन् and nouns ending in हुन् lengthen their अ in the Nom. sing. only; the न् of हुन् is changed to ण् after ह्; e. g.

पूषन् *mas.*, the sun.

N.	पूषा	पूषणो	पूषणः
V.	पूषन्	"	"
A.	पूषणम्	"	पूष्ण.
I.	पूष्णा	पूषभ्याम्	पूषभिः
D.	पूष्णे	"	पूषभ्यः
Ab.	पूष्णः	"	"
G.	"	पूष्णोः	पूष्णाश्च
L.	पूष्णि-बाणं	"	पूषसु

वृत्रहन् *mas.*, 'name of Indra'.

N.	वृत्रहा	वृत्रहणो	वृत्रहणः
V.	वृत्रहन्	"	"
A.	वृत्रहणम्	"	वृत्रहः
I.	वृत्रहा	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभिः

D.	वृत्रघ्ने	वृत्रहभ्याम्	वृत्रहभ्यः
Ab.	वृत्रघ्नः	"	"
G.	वृत्रघ्नः	वृत्रघ्नोः	वृत्रघ्नाम्
L.	वृत्रघ्नि-वृत्रहणि	"	वृत्रहसु

अर्यमन् *m.* name of a deity.

N.	अर्यमा	अर्यमणौ	अर्यमणः
V.	अर्यमन्	"	"
A.	अर्यमणम्	अर्यमणौ	अर्यमणः
	&c.	&c.	&c.

Neu.

बहुपूषन्, बह्वर्यमन् बहुवृत्रहन् :—

N. V. A.	बहुपूषन्	बहुपूष्णां-षणो	बहुपूषाणि
	बह्वर्यमन्	बह्वर्यमणी-मणी	बह्वर्यमाणि
	बहुवृत्रहन्	बहुवृत्रघ्नी-हणी	बहुवृत्रहाणि

§ 119. The व or श्वन् *mas.* 'a dog,' युवन् *mas.* 'a young man,' and मघवन् *mas.* 'name of Indra' is changed to उ before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu.*

श्वन्.

N.	श्व	श्वानौ	श्वानः
V.	श्वन्	"	"
A.	श्वानम्	"	श्वानः
I.	श्वना	श्वभ्याम्	श्वभिः
D.	श्वने	श्वभ्याम्	श्वभ्यः
Ab.	श्वनः	"	"
G.	"	श्वनोः	श्वनाम्
L.	श्वनि	"	श्वसु

* श्वयुवमघोनामतद्धिते । Pân, VI. 4. 133.

मघवन् *m.*

N.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
V.	मघवन्	"	"
A.	मघवानम्	"	मघवानः
I.	मघोना	मघवभ्याम्	मघवभिः
&c.	&c.		
L.	मघोनि	मघोनोः	मघवसु

युवन्.

N.	युवा	युवानौ	युवानः
V.	युवन्	"	"
A.	युवानम्	"	युनः
I.	युना	युवभ्याम्	युवभिः
&c.	&c.		
L.	युनि	युनोः	युवसु

Neu.

बहुश्वन्, बहुयुवन्.

N. V. A.	बहुश्व*	बहुश्वनी	बहुश्वानि
	बहुयुव*	बहुयुनी	बहुयुवानि

The rest like the mas.

§ 120. अहन् *n.* meaning 'a day' changes its final to र् (and finally to *risarge*) when followed by consonantal terminations or by nothing; in other cases it is declined like नामन्.

N. V. A.	अहः	अह्नी, अहनी	अहानि
I.	अह्ना	अहोभ्याम्	अहोभिः
D.	अह्ने	"	अहोभ्यः
Ab.	अह्नः	"	"

* Also the optional forms in न् in the Voc. sing.

G.	अहः	अहोः	अहाम्
L.	अहि-हनि	”	अहस्-ः

Obs :—दीर्घाह् when *mas.* is declined like चन्द्रमस् when it takes the consonantal terminations and like राजन् when it takes the vowel terminations; when *neu.* it is declined like अहन्.

N.	दीर्घाहाः	दीर्घाहाणो*	दीर्घाहाणः
V.	दीर्घाहः	”	”
A.	दीर्घाहाणम्	”	दीर्घाहिः
I.	दीर्घाहा	दीर्घाहोभ्याम्	दीर्घाहोभिः
D.	दीर्घाहे	”	दीर्घाहोभ्यः
Ab.	दीर्घाहः	”	”
G.	दीर्घाहः	दीर्घाहोः	दीर्घाहाम्
L.	दीर्घाहि	”	दीर्घाहस्

Neu.

N. V. A. दीर्घाहः दीर्घाहणी-दीर्घाहि दीर्घाहाणि

The rest like the *mas.*

§ 121. अर्वन् *m.* a horse, except when preceded by the negative particle अन् (forming a neg. Tat.) is declined like a word ending in त् in all cases except the Nom. and Voc. singulars; e. g. N. अर्वा अर्वन्तो अर्वन्तः; V. अर्वन् अर्वन्तौ, अर्वन्तः; A. अर्वन्तम्, अर्वन्तौ, अर्वन्तः &c. But अनर्वन् (न विद्यतेऽर्वास्य) is regularly declined like यज्वन्; अनर्वा अनर्वाणौ &c.

स्वर्वन् *neu.* is declined as स्वर्वत् स्वर्वती स्वर्वन्ति Nom. Voc. Acc.; the rest like अर्वन् *mas.*

§ 122. Words ending in इन्—

* The न् may be optionally retained (दीर्घाहानो &c.) by Fân. VIII. 4. 11.

करिन् *mas.* an elephant

N.	करी	करिणौ	करिणः
V.	करिन्	"	"
A.	करिणम्	"	"
I.	करिणा	करिभ्याम्	करिभिः
D.	करिणे	"	करिभ्यः
Ab.	करिणः	"	"
G.	"	करिणोः	करीणाम्
L.	करिणि	"	करिबु

Decline similarly शशिन् the moon, दण्डिन् one having a stick, धनिन् a wealthy man, हस्तिन् an elephant, सग्विन् one having a garland, आततायिन् and all other words in इन्.

दण्डिन् *neu.*

N. A.	दण्डि	दण्डिनी	दण्डीनि
V.	दण्डिन्	"	"

The rest like the *mas.* Decline similarly सन्निन् *n.*, वाग्मिन् *n.*, eloquent, भाविन् *n.* &c.

Irregular Bases.

§ 123. The first five forms of पथिन् a road, मथिन् a churning handle, and ऋभुक्षिन् name of Indra are irregular.* They drop their इन् before vowel terminations beginning with the Acc. plu.

पथिन् .

N. V.	पन्थाः	पन्थानौ	पन्थानः
A.	पन्थानम्	"	पथः
I.	पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः
D.	पथे	"	पथिभ्यः

* पथिमथ्युभुक्षामात् । इतोऽस्तर्षनामस्थाने । शोन्त्यः । मस्य टेलोपि : । Pān. VII. 1. 85-88.

Ab.	पथः	पथिभ्याम्	पथिभ्यः
G.	पथः	पथोः	पथाम्
L.	पथि	"	पथिभु

Decline similarly मयिन् and कसुक्षिन्; the latter word, however, does not insert the न् in the first five inflections; *s.g.* Nom. मन्थाः मन्थानो मन्थानः, कसुक्ष्माः-क्षाणी-क्षामः; Acc. मन्थानम् मन्थानो-मथः; कसुक्ष्माणम्-कसुक्ष्माणो-कसुक्षः.

Bases ending in वस् or इवस्—

§ 124. These are the perfect participles derived from roots with the affix वस् to which the intermediate इ is prefixed in some cases. They have a न् prefixed to their final स् in the first five inflections, the penultimate अ being lengthened before it. In the Nom. sing. *m.* the स् is dropped and the Voc. sing. ends in वन्. उ is substituted for व, before which the preceding short इ, if any, is dropped, before the vowel terminations beginning with those of the Acc. plu. and before the इ of the Nom. Voc. and Acc. dual of the neuter nouns. The final व् of a root is changed to न् before वस् reappears before this उ; final स् is changed to इ before the consonantal terminations and in the Nom. Voc. and Acc. sing of the neuter.

विद्वस् *m.* a learned man.

N.	विद्वान्	विद्वांसौ	विद्वांसः
V.	विद्वन्	"	"
A.	विद्वांसम्	"	विद्वपः
I.	विद्वषा	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भिः
D.	विद्वषे	"	विद्वद्भ्यः
Ab.	विद्वषः	"	"
G.	"	विद्वषोः	विद्वषाम्
L.	विद्वषि	"	विद्वषु

Nou.

N. V. A. विद्वत् विदुषी विद्वांसि
The rest like the *mas*.

Decline similarly जग्मिबस् or जगन्बस् one who has gone, तस्थिबस् one who has stood, निनीयस् one who has carried, भीदुस् bountiful, शुश्रुबस् one who has heard, सेदिवस् one who has sat, दाश्वस् honouring or serving the gods, &c. *m.* and. *n* ; *s. g.*

Nom. sing.	Nom. dual.	I. sing.	I. dual
जग्मिबान्	जग्मिवांसौ	जग्मुषा	जग्मिवद्भ्याम्
जगन्वान्	जगन्वांसौ	"	जगन्वद्भ्याम्
तस्थिवान्	तस्थिवांसौ	तस्थुषा	तस्थिवद्भ्याम्
निनीवान्	निनीवांसौ	निन्युषा	निनीवद्भ्याम्
भीद्वान्	भीद्वीवांसौ	भीदुषा	भीद्वद्भ्याम्
शुश्रुवान्	शुश्रुवांसौ	शुश्रुषुषा	शुश्रुवद्भ्याम्
सेदिवान्	सेदिवीवांसौ	सेदुषा	सेदिवद्भ्याम्
दाश्वान्	दाश्वीवांसौ	दाशुषा	दाश्वद्भ्याम्

Bases in यस् or ईयस्

§ 125. Comparatives in यस् are declined like bases in वस् in the first five inflections and the Voc. sing. and like nouns in अस् in other respects; *s. g.*

श्रेयस् (comparative of प्रशस्य) more praiseworthy.

N.	श्रेयान्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः
V.	श्रेयन्	"	"
A.	श्रेयांसम्	"	श्रेयसः
I.	श्रेयसा	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभिः

The rest like चन्द्रमस्. Decline all comparatives in ईयस् such as गरीयस्, लघीयस्, द्राघीयस्, &c. similarly.

Nou.

N. V. A. श्रेयः श्रेयसी श्रेयांसि

The rest like मनस्. Decline *n.* nouns in ईयस् similarly.

WORDS OF IRREGULAR DECLENSION.

§ 126. अस्थि *n.* a bone, दधि *n.* curds, सक्थि *n.* a thigh and अक्षि *n.* an eye, become अस्थन्, दधन्, सक्थन्, and अक्षन् respectively before the vowel terminations beginning with the I. sing. * and then they follow the declension of nouns in न्; in other respects they are declined like वारि.

अस्थि.

N.	अस्थि	अस्थिनी	अस्थिनी
V.	अस्थे-स्थि	"	"
A.	अस्थि	"	"
I.	अस्थना	अस्थिम्याम्	अस्थिभिः
D.	अस्थने	अस्थिम्याम्	अस्थिभ्यः
Ab.	अस्थनः	"	"
G.	"	अस्थनोः	अस्थनाम्
L.	अस्थिन-स्थनि	"	अस्थिषु

रुचि and the rest should be similarly declined.

§ 127. अप् *f.* water, is declined in the plural; it lengthens its अ in the N. and changes its प् to द् before consonantal terminations. आपः-अपः-अद्भिः-अद्भ्यः-अद्भ्यः-अपाम्-अप्सु.

§ 128. The words जरा *f.* old age, अजर *m.* one not getting old and निर्जर a god, optionally assume the forms जरस्, अजरस्; and निर्जरस् before the vowel terminations:—

जरा.

N.	जरा	जरे, जरसो	जराः, जरसः
V.	जरे	"	"
A.	जराम्, जरसम्	"	"
I.	जरया, जरसा	जराभ्याम्	जराभिः
D.	जरायै, जरसे	"	जराभ्यः
Ab.	जरायाः, जरसः	"	"

* अस्थिदधिसक्थ्यक्षामनकुदात्तः । VII. 1. 75.

G.	जरायाः, जरसः	जरयोः, जरसोः	जराणाम्, जरसाम्
L.	जरायाम्, जरसि	"	जरासु

Decline निर्जर &c. like राम and चन्द्रमसु :—

N.	निर्जरः	निर्जरौ-निर्जरसौ	निर्जराः-निर्जरसः
A.	निर्जरम्-निर्जरसम्	"	निर्जरान्-निर्जरसः
I.	निर्जरेण-निर्जरसा &c.	निर्जराभ्याम् &c.	निर्जरैः-निर्जरसैः &c.
G.	निर्जरस्य-निर्जरसः	निर्जरयोः-निर्जरसोः	निर्जराणाम्-निर्जरसाम्
L.	निजरे-निर्जरसि	" "	निर्जरेषु

अजर *m.* like निर्जर.

अजर *n.*

N	अजरम्	अजरे-अजरसौ	अजराणि, अजरांसि
V.	अजर	"	"
A.	अंजरम्	"	"

The rest like the *ma*

§ 129. The words पाद, दन्त, नासिका, मांस, हृदय, निशा, अस्त्र, यष, दोस्, यक्ष, शकृत्, उदक, आस्य*; मांस, पृतना, and सातु † optionally assume the forms पद्, दत्, नस्, मास्, हृद्, निश, असन्, यषन्, दोषन्, यक्षन्, शकृन्, उदन्, आसन्, मांस, पृत्, and स्तु before all terminations beginning with the Acc. plu.

दोस् *m.* an arm.

N.	V. दोः	दोषौ	दोषः
A.	दोः	"	दोषः-दोष्णः
I.	दोषा-ष्णा	दोष्वाभ्य-वम्प्याम्	दोभिः-वभिः
D.	दोषे-ष्णे	"	दोर्भ्यः-वर्भ्य
Ab.	दोषः-ष्णः	"	"
G.	"	दोषोः-ष्णोः	दोषाम्-ष्णाम्
L.	दोषि-ष्णि-वणि	"	दोषु-ः-पु-वपु

* पङ्क्त्योमासृज्जिशसन्पुषन्दोषन्यकञ्चकन्तदन्तासञ्जस्रप्रमृतिष

VI. 1. 63.

† मांसपृतनासातुतां मांस्युत्तनवो वाच्याः ।

Neu.

N. V. A. दोः
The rest like *mas.*

दोषी

दोषि

निशा *f.* night.

N.	निशा	निशे	निशाः
V.	निशे	"	"
A.	निशाम्	"	निशाः-शः
I.	निशया-शा	निशाभ्याम्, निज्भ्याम्-इभ्याम्	निशाभिः, निज्भिः-इभिः
D.	निशायै-शे	"	निशाभ्यः, निज्भ्यः-इभ्यः
Ab.	निशायाः-शः	"	"
G.	"	निशयोः-शोः	निशानाम्-शाम्
L.	निशायां-शि	"	निशासु, निच्छ, निदुसु-दुत्सु

सानु *Neu.* a summit, a table-land.

N.	सानु	सानुनी	सानूनि
V.	सानु-नो	"	"
A.	सानु	"	सानूनि-स्तूनि
I.	सानुना-स्तुना	सानुभ्याम्-स्तुभ्याम्	सानुभिः-स्तुभिः
D.	सानुने-स्तुने	सानुभ्याम्-स्तुभ्याम्	सानुभ्यः-स्तुभ्यः
Ab.	सानुनः-स्तुनः	"	"
G.	"	सानुनोः-स्तुनोः	सानूनाम्-स्तूनाम्
L.	सानुनि, स्तुनि	"	सानुषु-स्तुषु

सानु is also *m.* declined like गुरु with the optional forms from the Acc. pl. which is सानून्, स्तून्.

The remaining words should be similarly declined according to the declensions which their various endings follow :—

पाद *m.* a foot.

N.	पादः	पादो	पादाः
V.	पाद	"	"
A.	पादम्	"	पादान्-पदः
I.	पादेन-पदा	पादाभ्याम्-पद्भ्याम्	पादैः-पद्भिः
L.	पादे-पदि	पादयोः-पदोः	पादेषु-पद्वु

दन्त *m.* a tooth.

N.	दन्तः	दन्तो	दन्ताः
A.	दन्तम्	”	दन्तान्-दतः
I.	दन्तेन-दता	दन्ताभ्याम्-दद्भ्याम्	दन्तैः-दद्भिः
L.	दन्ते-दति	दन्तयोः-दतोः	दन्तेषु-दत्तु

नासिका *f.* the nose.

N.	नासिका	नासिके	नासिकाः
A.	नासिकाम्	”	नासिकाः-नसः
I.	नासिकया-नसा	नासिकाभ्याम्-नोभ्याम्	नासिकाभिः-नोभिः
D.	नासिकायै-नसे	”	नासिकाभ्यः-नोभ्यः
L.	नासिकायाम्-नासि	नासिकयोः-नसोः	नासिकासु-नः-सु-नस्तु

मास *m.* month.

N.	मासः	मासौ	मासाः
A.	मासम्	”	मासान्, मासः
I.	मासेन-मासा	मासाभ्याम्-माभ्याम्	मासैः-माभिः
L.	मासे-मासि	मासयोः-मासोः	मासेषु, माः-सु-मास्तु.

हृदय *n.* heart.

N.	हृदयम्	हृदये	हृदयानि
A.	”	”	हृदयानि-हृन्दि
I.	हृदयेन-हृदा	हृदयाभ्याम्-हृद्भ्याम्	हृदयैः-हृद्भिः
L.	हृदये-हृदि	हृदयोः-हृदोः	हृदयेषु-हृत्तु

असृज् *n.* blood.

N.	असृक्-न्	असृजी	असृजि
A.	असृक्-न्	असृजी	असृजि-असानि
I.	असृजा-अस्त्रा	असृग्भ्याम्-असभ्याम्	असृग्भिः-असभिः
D.	असृजे-अस्त्रे	”	असृग्भ्यः-असभ्यः
L.	असृजि अस्त्रि-असनि	असृजोः-अस्त्रोः	असृक्षु-असृष्टु

यूष *m.* soup,

N.	यूषः	यूषो	यूषाः
A.	यूषम्	"	यूषान्-यूष्यः
I.	यूषेण-यूष्या	यूषाभ्याम्-यूषभ्याम्	यूषैः-यूषभिः
L.	यूषे, यूषिण-यूषणि	यूषयोः-यूष्योः	यूषेषु-यूषसु

यकृत् *n.* the liver.

N.	यकृत्-द्	यकृती	यकृन्ति
A.	"	"	यकृन्ति, यकानि
I.	यकृता-यकृता	यकृद्भ्याम्-यकभ्याम्	यकृद्भिः-यकभिः
L.	यकृति, यकृति-यकानि	यकृतोः-यक्रोः	यकृत्यु-यकसु

शकृत् *n.* dung.

N.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति
A.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति-शकानि
I.	शकृता, शकृता	शकृद्भ्याम्, शकभ्याम्	शकृद्भिः, शकभिः
L.	शकृति, शकृति-शकानि	शकृतोः, शक्रोः	शकृत्यु, शकसु

उदक *n.* water.

N.	उदकम्	उदके	उदकानि
A.	उदकम्	उदके	उदकानि-उदानि
I.	उदकेन-उद्रा	उदकाभ्याम्-उदभ्याम्	उदकैः, उदभिः
L.	उदके, उद्री-उदानि	उदकयोः, उद्रोः	उदकेषु, उदसु

आस्य *n.* mouth.

N.	आस्यम्	आस्ये	आस्यानि
A.	"	"	" -आसानि
I.	आस्येन, आस्रा	आस्याभ्याम्-आसभ्याम्	आस्यैः, आसभिः
L.	आस्ये, आस्रि-आसनि	आस्ययोः, आस्रोः	आस्येषु, आससु

मांस *n.* flesh.

N.	मांसम्	मांसं	मांसानि
A.	"	"	" -मांसि

I. मांसिन, मांसा	मांसाभ्याम्, मान्भ्याम्	मांसैः, मान्भिः
L. मांसि, मांसि	मांसयोः, मांसोः	मांसेषु, मान्भु-मान्भु

पृतना *f.* an army.

N. पृतना	पृतने	पृतनाः
A. पृतनाम्	„	„ -पुतः
I. पृतनया, पृता	पृतनाभ्याम्, पृद्भ्याम्	पृतनाभिः-पृद्भिः
D. पृतनायै-पृते	„	पृतनाभ्यः-पृद्भ्यः
L. पृतनायाम्, पृति	पृतनयोः, पृतोः	पृतनान्, पृत्सु

§ 130. The following suffixes are sometimes added to nominal bases to express the meanings of cases.

(a) The suffix तस् added to the base of a noun gives it the sense of the Ab.*; as प्रमादतः, 'from carelessness'. वस्तुतः from the real state of the thing, in reality. ज्ञानतः 'from knowledge,' बहुतः &c.

(b) The suffix त्र is used to denote the meaning of the Loc.* case, and is generally added to pronominal adjectives; as तत्र 'in that place, there'; सर्वत्र 'in every place, everywhere, &c.

§ 131. A few nouns such as सूर 'the lowest world,' स्वर 'heaven,' संबत् 'a year of an era,' अस्तम् 'setting,' शम् 'case,' नमस् 'a bow,' स्वास्ति 'hail, farewell' &c. are indeclinables.

Chapter IV.

PRONOUNS AND THEIR DECLENSION.

§ 132. The following 35 words are termed 'Pronouns' in Sanskrit:—सर्व, विश्व, उभ, उभय, इतर, इतम (i. e. the word formed by the addition of the terminations अतर and अतम to the

* पञ्चम्यास्तसिद्धः । सप्तम्यास्तसिद्धः Pân. V. 3. 7. 10. By 'इतराम्योपि दृश्यन्ते । Pân. V. 3. 14. तस्, तद् &c. may stand for all cases except the Nom. (though they may be used for the Nom. also).

pronouns किम्, यद्, and तद् which become क, य and त respectively before these; e. g. कतर, कतम्, यतर, यतम्, and ततर, ततम्) अन्य, अन्यतर, इतर, त्वत्, त्व, नेम, सन, सिम, पूर्व, पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर, स्व, अन्तर; त्यद्, तर्द् एतद्, इदम्, अदस्, एक, द्वि, युष्मद्, अस्मद्, भवत् and किम्.

1—Personal Pronouns.

§ 133. The pronouns अस्मद् 'I,' युष्मद् 'thou', and भवत् 'your honour:—

N. B.—The declension of the first two of these pronouns is the same in all the three genders.

अस्मद् * m. f. n.

N. अहम्	आवाम्	वयम्
A. माम्, मा	आवाम्, नौ	अस्मान्, नः
I. मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
D. मह्यम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
Ab. मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
G. मम, मे	आवयोः, नौ	अस्माकम्, नः
L. मयि	आवयोः	अस्मासु

युष्मद् m. f. n.

N. त्वम्	युवाम्	यूयम्
A. त्वाम्, त्वा	युवाम्, वाम्	युष्मान्, वः
I. त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
D. तुभ्यम्, ते	युवाभ्याम्, वाम्	युष्मभ्यम्, वः
Ab. त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
G. तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
L. त्वयि	युवयोः	युष्मासु

* युष्मदस्मदोः षष्ठीचतुर्थीद्वितीयास्थयोर्वानाशो । बहुवचनस्य वक्ष्यते । तेमया-
वेकवचनस्य । त्वामौ द्वितीयायाः । Pân. VIII. 1. 20-23.

भवत् to be declined like भगवत्; भवान् भवन्तो भवन्तः N. भवन्तस् भवन्तो भवतः A. &c. अत्रभवत्, तत्रभवत् (see Syntax 'Pronouns') are similarly declined.

§ 134. (a) The optional shorter forms of the pronouns अस्मद् and युष्मद् are never used at the beginning of a sentence or of a foot of a metre; * nor can they be used immediately before the particles च, वा, इ or हा, अह and एव; as मम गृहं my house, and not मे गृहम्; वेदैरशेषैः संवेद्योस्मान् कृष्णः सर्वदावतु (Sid. Kau.), 'may Kṛṣṇa, revered throughout or capable of being known properly from all the Vedas, always protect us; and not नः कृष्णः &c.; तवैव कृत्यमेतत् 'this is surely your deed,' and not ते एव &c. But if these particles do not connect these forms they may be used with them; as हरो हरिश्च मे स्वामी (Sid. Kau.) Hara and Hari are my lords, &c.

Obs.—(b) The shorter forms may be used in a sentence having one verb; शालीनां ते ओदनं दास्यामि; but ओदनं पच तव भविष्यति as there are two verbs †.

(c) These shorter forms are not also used immediately after the Vocative case except when a qualifying adjective follows it; + देवास्मान् (and not नः) पाहि सर्वदा (Sid. Kau.) 'Oh God! do thou protect us always'; but हरे दयालो नः पाहि (Sid. Kau.) 'Oh merciful Hari, protect us.'

* पदात् । अनुदात्तं सर्वमपादादौ । Pán. VIII. 1. 17. 18. The following couplets illustrate the use of these short forms:—श्रीशस्वा-
वतु मापिह दत्ता ते मेपि शर्म सः । स्वामी ते मेपि स हरिः पातु वामपि नौ
विभुः ॥ ह्रस्वं वा नौ ददावीशः पतिवामपि नौ हरिः । सोऽव्यादौ नः शिवं
वो नो दद्यात्सेव्योऽत्र वः स नः ॥ Sid. Kau. † न चवाहाऽहैवयुक्ते ।
Pán. VIII. 1. 24.

† युक्तग्रहणात्साक्षाद्योगेऽयं निषेधः । परम्परासम्बन्धे तु आदेशः स्यादेव ।
Sid. Kau.

‡ समानवाक्ये निघातयुष्मदस्मदादेशा वक्तव्याः । Vārt.

+ Pán. VIII. 1. 72. 73.

(d) The shorter forms may or may not be used when there is no अन्वादेश (the subsequent mention of a thing already mentioned); धाता ते भक्तोस्ति, धाता तव भक्तोस्ति, इति वा ।; but must be used when there is *anvades'a**, तस्मै ते नमः ' bow to thee (already described) only.'

2—Demonstrative Pronouns.

§ 135. The pronouns तद् 'that or he, she, it,' एतद् 'this,' इदम् 'this' and अदस् 'that'. The Nom. sing. of the first two is respectively सः and एषः *mas.* and सा and एषा *fem.* In other cases they become त and एत and are declined like nouns in अ except in the Nom. pl., D. Ab. sing., G. pl. and L. sing. the terminations of which are ई, स्मै, स्मात्, इषाम् and स्मिन् *mas.* and स्यै, स्यात्, स्याम्, साम् and स्याम् *fem.* respectively. All pronouns ending in अ are similarly declined.

तद् *mas.*

N.	सः	तौ	ते
A.	तम्	तौ	तान्
I.	तेन	ताभ्याम्	तैः
D.	तस्मै	"	तेभ्यः
Ab.	तस्मात्	"	"
G.	तस्य	तयोः	तेषाम्
L.	तस्मिन्	"	तेषु

Fem.

N.	सा	ते	ताः
A.	ताम्	"	"
I.	तया	ताभ्याम्	ताभिः
D.	तस्यै	"	ताभ्यः
Ab.	तस्याः	"	"
G.	"	तयोः	तासाम्
L.	तस्याम्	"	तासु

* एते वांनावाद्य आदेशा अनन्वादेशे वा वक्तव्याः । Vart.

Decline त्वद् which means the same thing as तद्, similarly.
e. g. त्वः त्वौ त्वे Nom.; त्वं त्वौ त्वान् Acc. &c.

तद् *neu.*

N. and A. तत् ते तानि

The following cases like the *mas.*

एतद् *mas.*

N. एषः	एतौ	एते
A. एतम्-एनम् *	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
I. एतेन-एनेन	एताभ्याम्	एतैः
D. एतस्मै	"	एतैभ्यः
Ab. एतस्मात्	"	"
G. एतस्य	एतयोः-एनयोः	एतेषाम्
L. एतस्मिन्	"	एतेषु

Fem.

N. एषा	एते	एताः
A. एताम्-एनाम्	एते-एने	एताः-एनाः
I. एतया-एनया	एताभ्याम्	एताभिः
D. एतस्यै	"	एताभ्यः
Ab. एतस्याः	"	"
G. एतस्याः	एतयोः एनयोः	एतासाम्
L. एतस्याम्	"	एतासु

Neu.

N. एतद्	एते	एतानि
A. एतत्-एनत्	एते-एने	एतानि-एनानि

The rest like the *mas.*

* द्वितीयादौस्त्वेन: । Pān. II. 4. 34. एन is optionally substituted for इदम् and एतद् in the Acc., Inst. Sing. and Gen. and Loc. Duals when there is अन्वादेश (see § 137).

Notes:—The *visarga* of सः and एवः is dropped when followed by any letter except अ in which case the usual Sandhi takes place; स गच्छतु, एव आयाति; but एवोऽगच्छन् &c. Vide § 50.

इदम् *mas.*

N.	अयम्	इमौ	इमे
A.	इमम्-एनम्	इमौ-एनौ	इमान्-एनान्
I.	अनेन-एनेन	आभ्याम्	एभिः
D.	अस्मै	"	एभ्यः
Ab.	अस्मात्	"	"
G.	अस्य	अनयोः-एनयोः	एषाम्
L.	अस्मिन्	"	एषु

Fem.

N.	इयम्	इमे	इमाः
A.	इमाम्-एनाम्	इमे-एने	इमाः-एनाः
I.	अनया-एनया	आभ्याम्	आभिः
D.	अस्वै	"	आभ्यः
Ab.	अस्याः	"	"
G.	"	अनयोः-एनयोः	आसाम्
L.	अस्याम्	"	आसु

Neu.

N.	इदम्	इमे	इमानि
A.	इदम्-एनम्	इमे-एनं	इमानि-एनानि

The rest like the *mas.*

अदस् *mas.*

N.	असौ	अमू	अमी
A.	अमुम्	"	अमून्
I.	अमुना	असूभ्याम्	अमीभिः
D.	अमुष्मै	"	अमीभ्यः
Ab.	अमुस्मात्	"	अमीभ्यः
G.	अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्
L.	अमुष्मिन्	"	अमीषु

Fem.

N. असौ	अम्	अम्:
A. अमूम्	"	"
I. अमुया	अमूभ्याम्	अमूभिः
D. अमुष्यै	"	अमूभ्यः
Ab. अमुष्याः	"	"
G. "	अमुयोः	अमूषाम्
L. अमुष्याम्	"	अमूषु

Neu.

N. & A. अदः	अम्	अम्नि
-------------	-----	-------

The rest like the *mas.*

§ 136. The following couplet (*Kārikā*) gives a rule for the correct use of these pronouns:—

इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपतरवर्ति चैतदो रूपम् ।

अदसस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयान् ॥

इदम् is used with reference to a person or thing near at hand, and एतद् to one nearer still; अदस् is used of a person or thing at a distance, while तद् is used of one that is absent.

§ 137. The optional forms of इदम् and एतद् in the Acc., Inst. Sing. and Gen. & Loc. Duals are to be used when there is *anvādes'a** i. e. their proper forms have already been used in a previous clause; e. g. अनेन व्याकरणमधीतं एनं छन्दोध्यापय 'he has studied grammar, teach him prosody,' अनयोः पवित्रं कुलं, एनयोः प्रभूतं स्वम्, 'The family of them both is pure, and their wealth ample.'

3—The Relative Pronouns.

§ 138. The pronouns यद् 'who, which'; *mas. fem. and neu.;* *mas. base य, fem. base या.*

* किञ्चित्कार्यं विधातुमुपात्तस्य कार्यान्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वादेशः ।
Sid. Kau.

यद् *mas*

N.	यः	यौ	ये
A.	यम्	यौ	यान्
I.	येन	याम्याम्	ये.
D.	यस्मै	"	येभ्यः
Ab.	यस्मात्	"	"
G.	यस्य	ययोः	येषाम्
L.	यस्मिन्	"	येषु

Fem.

N.	या	ये	याः
A.	याम्	"	"
I.	यया	याम्याम्	याभिः
D.	यस्यै	"	याभ्यः
Ab.	यस्याः	"	"
G.	"	ययो.	यासाम्
L.	यस्याम्	"	यासु

Neu.

N. & A.	यत्	ये	यानि
---------	-----	----	------

The rest like the *mas*.

4—The Interrogative Pronouns.

§ 139. The pronoun क्विद् *mas. fem. & neu.*; *m.* base क; *fem.* base का.

Mas.

N.	क्वः	को	के
A.	क्वम्	"	कान्
I.	केन	काम्याम्	कैः
D.	क्वस्मै	"	केभ्यः
Ab.	क्वस्मात्	"	"
G.	क्वस्य	कयोः	केषाम्
L.	क्वस्मिन्	"	केषु

Fem.

N.	का	के	काः
A.	काम्	"	"

I. कया	काम्याम्	काभिः
D. कस्ये	"	काभ्यः
Ab. कस्याः	"	"
G. कस्याः	कयोः	कासाम्
L. कस्याम्	;	कासु

Neu.

N. & A. किम् के कानि

The remaining cases like the *mas.*

5—Reflexive Pronouns.

§ 140. The sense of the reflexive pronoun is, in Sanskrit, expressed by the word आत्मन् 'self' which is invariably used in the masculine gender and singular number, and by the reflexive adverb स्वयम् *e. g.* युते ददृशुरात्मानं सर्वाः स्वप्नेषु वामनैः "they all (the wives of Das'aratha) saw in dreams that they were guarded by dwarfs;" so स or सा कृतापराधमिव आत्मानमवगच्छति । राजा स्वयं समरभूमिं जगाम, &c.

6—Indefinite Pronouns.

§ 141. Indefinite pronouns are formed by the addition of चित् or चन or अपि and sometimes of स्विच् to the various cases of the pronoun किम् in all the genders; *e. g.* कश्चित्, कश्चन a certain one, कोपि, केनापि, कयाचन, कयापि; कास्वित्, &c.

§ 142. The terminations given above are also added to interrogative adverbs in the sense of indefiniteness; as कदाचित् at some time, कदाचन, कतिचित् some, क्वचित् somewhere, &c.

7—Correlative Pronouns.

§ 143. Correlatives are formed by the affixes यत् added to यद्, तद् and एतद्, and यत् added to इदम् and किम् in the sense of 'as much as;' and दृश् or दृश् in the sense of 'similar to'; तद्, एतद् and यद् become ता, एता and या respectively before these, and इदम् and किम् इ and कि before यत् and ई and की before दृश् or दृश्; *e. g.* तावत् (तत्परिमाणमस्य), इयन् (इदं परिमाणमस्य), तादृश like that, ईदृश, like this, कियद् how much, &c.

§ 144. The affix अति is added to तद्, यद् and किम् to show number or measure *e. g.* तति 'so many', यति 'as many,' and कति 'how many'. These are declined in the plural only, and take no termination in the Nom. and Acc.; *e. g.* Nom. and Acc. कति Inst. कतिभिः the rest like हरि.

8—Reciprocal Pronouns.

§ 145. Reciprocity is expressed by the repetition of the pronominal adjectives अन्य, इतर and पर; *e. g.* अन्योन्य, इतरेतर, and परस्पर. These are generally used in the sing. and also adverbially *e. g.* परस्परं स्पृहणीयशोभं &c. (Rag. VII. 14); परस्परं विवदन्ते &c. They are more commonly used as the first members of compounds; as अन्योन्यशोभाजननाद् बधूव &c. (Ku. I, 44; इतरेतरयोगाः (Śis. X. 24.) &c.

9—Possessive Pronouns.

§ 146. Possessive pronouns are formed by means of the secondary affix ईय added to तद्, एतद्, अस्मत्, and युष्मत्; and अ and ईन added to अस्मत्, and युष्मत्, changed respectively to मामक् and तावक् in the sing. and आस्माक् and यौष्माक् in the plu. before these; *e. g.*

अस्मत्

Mas.

Sing.

मदीय 'my, mine'

मामक् "

मामकीन "

Plural.

अस्मदीय 'our, ours'

आस्माक् "

आस्माकीन "

Fem.

Sing.

मदीया my, mine'

मामिका "

मामकीना "

Plural.

अस्मदीया 'our, ours'

आस्माकी "

आस्माकीना "

युष्मद्

<i>mas.</i>		<i>fem.</i>	
Sing.	Plural.	Sing.	Plural.
स्वदीय 'thy, thine.'	युष्मदीय 'your, yours.'	त्वदीया 'thy, thine.'	युष्मदीया 'your, yours.'
तावक ,, यौष्माकः ,,	तावकी ,, यौष्माकी ,,	तावकीना ,, यौष्माकीणा ,,	
तद्	एतद्		
<i>mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>
तदीय	तदीया	एतदीय	एतदीया

N. B. These are declined like nouns ending in अ, आ or ई regularly. स्व is a possessive pronoun by itself.

10—Pronominal Adjectives.

§ 147. अन्य 'another,' अन्यतर 'either of two,' इतर 'other,' एकतम 'one of many,' कतर 'who or which of two,' कतम 'who or which of many,' यतर 'who or which of two,' यतम 'who or which of many,' ततर 'that one (of two),' ततम 'that one (of many),' are declined in all the three genders like यद् *e. g.*

	<i>mas.</i>	
N. कतरः	कतरो	कतरे
५८	<i>fem.</i>	
N. कतरा	कतरे	कतराः
५८.	<i>neu.</i>	
N. & A. कतरद्	कतरे	कतराणि
५८.		

N. B. अन्यतम is not a pronoun, as it is not mentioned in the group सर्वादि (तत्रान्यतमशब्दस्य गणे पाठाभावात् संज्ञा Sid. Kau.). It is, therefore, declined like nouns ending in अ.

§ 148. Decline सर्व, विश्व, सम and सिम all having the same meaning, उभ (declined in the dual only) and उभय (which has no dual according to Kaiyata and other grammarians) both meaning 'both,' इतर and एकतर 'one of two,' like यद् except in the Nom. and Acc. sing. of the *neu.* which is formed by adding न्; *e. g.*

सर्व *mas.* 'all.'

N.	सर्वः	सर्वो	सर्वे
A.	सर्वम्	सर्वो	सर्वान्
I.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः
D.	सर्वस्मै	"	सर्वेभ्यः
Ab	सर्वस्मात्	"	"
G.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
L.	सर्वस्मिन्	"	सर्वेषु

Fem.

N.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
A.	सर्वाम्	"	"
I.	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
D.	सर्वस्यै	"	सर्वाभ्यः
Ab	सर्वस्याः	"	"
G.	"	सर्वयोः	सर्वासाम्
L.	सर्वस्याम्	"	सर्वास्तु

Neu.

N. & A.	सर्वम्	सर्व	सर्वाणि
---------	--------	------	---------

The rest like the *mas.*

(a)—सम when it means 'equal' is not a pronoun and is declined like nouns in अ; e. g. समः समौ समाः Nom., समाय D. sing., समानाम् G. plu. as in the Sutra of Pāṇ. यथासंख्यमनुदेशः समानाम् । 1. 3. 10.

§ 149. *Obs.*—त्व and त्व (the 10th and 11th सर्वादिः) the one उदात्त (udatta), the other अनुदात्त (anudatta), both synonyms of अन्य are declined like सर्व. The former is of the form त्वत् according to some and then it is declined regularly by adding the terminations; e. g. त्वत् त्वतो त्वतः Nom. &c.

§ 150. स्व when it does not mean "a class" or "wealth" is a pronoun and is declined like सर्व* *m. f. n.*; but it forms its

* स्वमज्ञातिधनाख्यायाम् । Pan. 1. 1. 35.

Nom plu. and Ab. and Loc. sing. optionally like राम when *mas.*; as स्वे or स्वा: 'one's own' Nom plu.; but स्वा: 'people of one's class' only (declined like राम).

§ 151. अन्तर is a pronoun (and therefore declined like सर्व *m. n. f.*) when it means "exterior, outer; or what is to be worn out-side, as a garment"* except when followed by पुर; it is optionally declined like nouns ending in अ in the Nom. pl. and Ab. and Loc. sing. of the *mas. s. g.* अन्तरे अन्तरा वा गृहाः; अन्तरे-अन्तरा वा शाटकाः (garments). But अन्तरायां पुरि.

§ 152. नेम meaning 'half' is a pronoun, but it is optionally declined like राम in the Nom. plu. *mas.*; in other respects it is declined like सर्व.

§ 153. पूर्व 'prior, eastern', अवर 'posterior, western', दक्षिण 'southern,' उत्तर 'superior, northern, subsequent', अपर 'other,' and अधर 'inferior, lower,' when they denote relation in space, time or person with reference to a particular thing or point of time &c. and are not a name, are pronouns† and are then declined like सर्व; but they are optionally declined like राम in the Nom. plu. and Ab. and Loc. sing. when *mas.*; *s. g.* Nom. पूर्व: पूर्वा पूर्व or पूर्वा: Ab. पूर्वात्-पूर्वस्मात् पूर्वाभ्याम् पूर्वभ्यः; Loc. पूर्वे-पूर्वस्मिन्; &c.; but दक्षिणाः गायकाः (skilful musicians) only, and not दक्षिणे, for दक्षिण does not show any relation here; so उत्तराः कुरवः and not उत्तरे, as उत्तराः is a name here.

§ 154. एक when a numeral is declined in the sing. and द्वि in the dual only; द्वि, is considered as द्व, and they are both declined like सर्व in all the three genders; *s. g.*

	एक		द्वि.	
	<i>Mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas</i>	<i>fem. &c. neu.</i>
N.	एकः	एका	द्वौ	द्वे
V.	एक	एके	॥	॥

* अन्तरं बहिर्योगोपसंख्यानयोः । Pān. I. 1. 36. अन्तरं बहिर्योगेति गणसूत्रेऽपुरीति वक्तव्यम् । Vārt.

† पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि त्ववरथायामसंज्ञायाम् । Pān. I. 11. 34.

A.	एकम्	एका	द्वौ	द्वे
I.	एकेन	एकया	द्वाभ्याम्	The rest like
D.	एकस्मै	एकस्यै	,,	the mas.
Ab.	एकस्मात्	एकस्याः	,,	
G.	एकस्य	,,	द्वयोः	
L.	एकस्मिन्	एकस्याम्	,,	

एक *nom.* एकम् N. A. The rest like the *mas.*

एक when it does not mean 'one' is declined in the dual and plural also.

§ 155. The various meanings of एक are:—

एकोल्यार्थे प्रधाने च प्रथमे केवले तथा ।

साधारणे समानेति संख्यायां च प्रयुज्यते ॥

अल्प or little, प्रधान or chief, pre-eminent, प्रथम or foremost केवल or sole, only, साधारण or common (as अविस्मयकारित्वं हि आपद एको हेतुः), समान or the same (as अयं एकान्वयो मम), and संख्या or number (one).

§ 156. प्रथम, चरम, अल्प, अर्थ, कतिपय, and words ending in the termination तय optionally form their Nom. plu. like that of pronouns; e. g. प्रथमे-प्रथमाः, कतिपये-कतिपयाः, दितये-दितयाः &c.

11—Pronominal Adverbs.

§ 157. The pronominal adverbs that are most commonly met with are derived from the pronouns तद्, एतद्, यद्, इदम्, किम्, and सर्व and the pronominal adjectives पूर्व, पर &c. by means of such affixes as तस्, त्र, *ह, क &c. added in the sense of the Ab. or the Loc., दा, दानीम्, हि &c. showing time, तात् showing point of time, place or direction, आ, आत्, आहि &c. expressing direction, था, थ+ &c. expressing way or manner &c.; e. g.

* See § 130.

† सर्वकान्यकियत्तदः काले दा । इदमोर्हित् । अधुना दानीं च । तदो दा च । अनद्यतनेर्हितन्यतरस्याम् । Pān. V. 3. 15-19. 21.

‡ दिक्शब्देभ्यः सप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्यो दिग्देशकालेष्वस्तातिः । Pān. V. 3. 27.

+ उत्तराधरदक्षिणादातिः । दक्षिणादाच् आहि च दूरे । Pān. V. 3. 34. 36. 3. प्रकारवचने थात् । इदमस्थसुः किमश्च । Pān. V. 23-25.

तद्.....	तदा, then; तदानीम्, at that time; तर्हि then, therefore; तथा, so, तत्र, there; ततः, thence, thereupon, therefore, &c.
इदम्.....	इदानीम्, now; इत्थम्, thus; अत्र, here; अतः, therefore; इतः, from this, hence; अधुना, now; इह, here.
एतद्.....	एतर्हि, now; इत्थम् thus; अतः hence, therefore; भत्र here.
यद्.....	यर्हि, when; यदा when; यथा as; यत्र where; यतः, whence, since, because.
किम्.....	कर्हि, when; कदा, when; कथम्, how; कुत्र, where; क, where; कुतः, where, whence; कुह, whence, how.
सर्व.....	सर्वदा, always; सदा, always; सर्वतः, everywhere, on all sides; सर्वत्र every-where, in all places.
पर.....	परतः further on, beyond, &c.
पूर्व.....	पुरः, पुरस्ताद् before, in front, &c.
अधर.....	अधः, अधस्ताद् or अधरस्ताद्, अधरतः, अधराद् down, below.
अवर.....	अधः, अवस्ताद् or अवरस्ताद्, अवरतः, behind, below, downwards.
अपर.....	पश्चात्, from behind, afterwards, westward, &c.
दक्षिण.....	दक्षिणा, दक्षिणाद्, दक्षिणावहि to or in the south, on the right side.
उत्तर.....	उत्तरा उत्तराद्, उत्तरार्हि to or in the north, &c.

§ 158. When a pronominal word is used as the subordinate member of a compound, or is at the end of an Inst. Tat., or of a sentence having the sense of the Inst. Tat., or at the end of a Dvandwa, it is not declined like a pronoun*; e. g. अतिक्रान्तः

* संज्ञोपसर्जनीयतास्तु न सर्वाद्यः । Vārt. तृतीयासमासे । इदं च ॥
Pān. I. 1. 30. 31.

सर्वे अतिसर्वः, तस्मै अतिसर्वाय and not सर्वस्मै; so आतिकतरं कुलम्; मासपूर्वाय or मासेन पूर्वाय and not मासपूर्वस्मै; वर्णाश्रमेतराणाम् &c.; in the case of a Dvandwa comp., however, it is optionally declined like a pronoun in the Nom. plu.,* as वर्णाश्रमेतरे or वर्णाश्रमेतराः ।

CHAPTER V.

NUMERALS AND THEIR DECLENSION.

§ 159.	<i>Cardinals</i>		<i>and</i>		<i>Ordinals</i>	
					<i>mas.</i>	<i>fem.</i>
1	१	एक	प्रथम, अग्रिम, आदिम	<i>mas. neu.</i>	प्रथमा	<i>fem.</i>
2	२	द्वि		द्वितीय,	०	या
3	३	त्रि		तृतीय,	०	या
4	४	चतुर		चतुर्थ,	०	थी
5	५	पञ्च		पञ्चम,	०	मी
6	६	षष्ठ		षष्ठ,	०	ष्टी
7	७	सप्त		सप्तम,	०	मी
8	८	अष्ट		अष्टम,	०	मी
9	९	नव		नवम,	०	मी
10	१०	दश †		दशम,	०	मी
11	११	एकादश		एकादश,	०	शी
12	१२	द्वादश		द्वादश,	०	शी
13	१३	त्रयोदश		त्रयोदश,	०	शी
14	१४	चतुर्दश		चतुर्दश,	०	शी
15	१५	पञ्चदश		पञ्चदश	०	शी
16	१६	षोडश ‡		षोडश	०	शी

* विभाषा जति । Pân. I. I. 32.

† The word षड् also denotes ten. Cf. Rag. IX. 74.

‡ षष्ठ becomes षो necessarily when followed by दत् (substituted for दन्त) and दशन्, optionally when followed by धा, after which द् is changed to ड and ष् to ह्; e. g. षोढा (vide § 169. b.)

17	१७	सप्तदशन्	सप्तदश, ०शा
18	१८	अष्टादशन्	अष्टादश, ०शी
19	१९	नवदशन् or एकोनविंशति or ऊनविंशति or एकान्नविंशति	नवदश, ०शी; एकोनविंश, ०शी, ०विंशतितम, ०मी or ऊनविंश, ०शी, ०विंशतितम, ०मी or एकान्नविंश, ०शी, ०शतितम, ०मी
20	२०	विंशति f.	विंश, ०शी or विंशतितम ०मी
21	२१	एकविंशति	एकविंश, ०शी or तितम, ०मी
22	२२	द्वाविंशति	द्वाविंश, ०शी, or ०तितम, ०मी
23	२३	त्रयोविंशति	त्रयोविंश, ०शी, or ०तितम, ०मी
24	२४	चतुर्विंशति	चतुर्विंश, ०शी „ „ „
25	२५	पञ्चविंशति	पञ्चविंश, ०शी „ „ „
26	२६	षड्विंशति	षड्विंश, ०शी „ „ „
27	२७	सप्तविंशति	सप्तविंश, ०शी „ „ „
28	२८	अष्टाविंशति	अष्टाविंश, ०शी „ „ „
29	२९	नवविंशति or एकोनत्रिंशत् or ऊनत्रिंशत् or एकान्नत्रिंशत्	नवविंश, ०शी, or नवविंशतितम, ०मी एकोनत्रिंश, ०शी, ०त्रिंशत्तम, ०मी ऊनत्रिंश, ०शी, or ऊनत्रिंशत्तम, ०मी एकान्नत्रिंश, ०शी, ०त्रिंशत्तम, ०मी
30	३०	त्रिंशत् f.	त्रिंश, ०शी or त्रिंशत्तम ०मी
31	३१	एकत्रिंशत्	एकत्रिंश, ०शी or एकत्रिंशत्तम, ०मी
32	३२	द्वात्रिंशत्	
33	३३	त्रयस्त्रिंशत्	
34	३४	चतुस्त्रिंशत्	
35	३५	पञ्चत्रिंशत्	
36	३६	षट्त्रिंशत्	
37	३७	सप्तत्रिंशत्	
38	३८	अष्टात्रिंशत्	
39	३९	नवत्रिंशत् एकोनचत्वारिंशत् &c.	
40	४०	चत्वारिंशत् f.	चत्वारिंश, ०शी or चत्वारिंशत्तम, ०मी
41	४१	एकचत्वारिंशत्	

- 42 ४२ द्वाचत्वारिंशत् or
द्विचत्वारिंशत्
- 43 ४३ त्रयश्चत्वारिंशत् or
त्रिचत्वारिंशत्
- 44 ४४ चतुश्चत्वारिंशत्
- 45 ४५ पञ्चचत्वारिंशत्
- 46 ४६ षट्चत्वारिंशत्
- 47 ४७ सप्तचत्वारिंशत्
- 48 ४८ अष्टचत्वारिंशत् or
अष्टाचत्वारिंशत्
- 49 ४९ नवचत्वारिंशत् or
एकोनपञ्चाशत् &c.
- 50 ५० पञ्चाशत् / पञ्चाश, ०शी or पञ्चाशत्तम ०मी
- 51 ५१ एकपञ्चाशत्
- 52 ५२ द्वापञ्चाशत् or
द्विपञ्चाशत्
- 53 ५३ त्रयःपञ्चाशत् or
त्रिपञ्चाशत्
- 54 ५४ चतुःपञ्चाशत्
- 55 ५५ पञ्चपञ्चाशत्
- 56 ५६ षट्पञ्चाशत्
- 57 ५७ सप्तपञ्चाशत्
- 58 ५८ अष्टपञ्चाशत् or
अष्टपञ्चाशत्
- 59 ५९ नवपञ्चाशत्
एकोनषष्टि &c
- 60 ६० षष्टि / ०००. षष्टितम, ०मी
- 61 ६१ एकषष्टि एकषष्ट, ०ष्टी or एकषष्टितम, ०मी
- 62 ६२ द्वाषष्टि or द्विषष्टि
- 63 ६३ त्रयःषष्टि or त्रिषष्टि
- 64 ६४ चतुष्षष्टि
- 65 ६५ पञ्चषष्टि
- 66 ६६ षट्षष्टि
- 67 ६७ सप्तषष्टि

68	६८	अष्टाषष्टि or अष्टषष्टि	
69	६९	नवषष्टि or एकोनसप्तति &c.	
70	७०	सप्तति <i>sem.</i>	सप्ततितम, ०मी
71	७१	एकसप्तति	एकसप्तत, ०ती or एकसप्ततितम, ०मी
72	७२	द्वासप्तति or द्विसप्तति	
73	७३	त्रयस्सप्तति or त्रिसप्तति	
74	७४	चतुस्सप्तति	
75	७५	पञ्चसप्तति	
76	७६	षट्सप्तति	
77	७७	सप्तसप्तति	
78	७८	अष्टासप्तति or अष्टसप्तति	
79	७९	नवसप्तति or एकोनाशीति &c.	
80	८०	अशीति <i>sem.</i>	अशीतितम, ०मी
81	८१	एकाशीति	एकाशीत ०ती, or एकाशीतितम ०मी
82	८२	द्व्यशीति	
83	८३	त्र्यशीति	
84	८४	चतुरशीति	
85	८५	पञ्चाशीति	
86	८६	षडशीति	
87	८७	सप्ताशीति	
88	८८	अष्टाशीति	
89	८९	नवाशीति or एकोननवति &c.	
90	९०	नवति <i>sem.</i>	नवतितम, ०मी
91	९१	एकनवति	एकनवत, or ०ती or एकनवतितम ०मी
92	९२	द्धानवति or द्विनवति	
93	९३	त्रयोनवति or त्रिनवति	

94	९४	चतुर्नवति	
95	९५	पञ्चनवति	
96	९६	षण्णवति	
97	९७	सप्तनवति	
98	९८	अष्टानवति or अष्टनवति	
99	९९	नवतवति	
		एकोनशतम् &c.	
100	१००	शत <i>neu.</i>	शततम <i>mas. neu.</i> ०मी <i>f.</i>
200	२००	द्विशत <i>neu.</i>	
		or द्व शते	
300	३००	त्रिशत <i>neu.</i> Or	
		त्रीणि शतानि	
1000	१०००	सहस्र <i>neu.</i> or	सहस्रतम ०मी
		दशशत <i>neu.</i>	or दशशती

10,000 अयुत *neu.* 100,000 लक्ष *neu.* or लक्षा *fem.*, प्रयुत *neu.*, कोटि *fem.*, अर्बुद *neu.*, अब्ज *neu.*, खर्व *mas. neu.* निखर्व *mas. neu.* महापद्म *mas.*, शंकु *mas.*, जलधि *mas.*, अन्त्य *neu.* मध्य *neu.*, and परार्थ *neu.* Each of these is ten times as great as the preceding.*

§ 160. The cardinal numbers between विंशति and त्रिंशत्, त्रिंशत् and चत्वारिंशत्, it will be seen, are made up by prefixing एक, द्वि, &c. up to नवन् to the lower. The ninth intermediate number may also be made up by prefixing एकोन, ऊन or एकात्र to the higher. In these compounds द्वि, त्रि and अष्टन् are changed as द्वा, त्रयः, and अष्टा necessarily before विंशति and त्रिंशत्, and optionally before the rest except अशीति before which they remain unchanged. †

* एकदशशतसहस्रायुतलक्षप्रयुतकोटयः क्रमशः ।

अर्बुदमब्जं खर्वनिखर्वमहापद्मशंकवस्तस्मात् ॥

जलधिश्चान्तं मध्यं परार्थमिति दशयुणोत्तराः संज्ञाः ।

संख्यायाः स्थानानां व्यवहारार्थं कृताः पूर्वे ॥

† द्व्यष्टनः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । त्रैस्त्रयः । विभाषा चत्वारिंशत्प्रभृतौ सर्वेषाम् । Pān. VI. 3. 47-49

§ 161. The cardinal numbers between 100 and 200, 200 and 300, &c. are generally expressed by means of अधिक added to the number showing the excess and then optionally prefixing the whole to 100, 200, &c. *e. g.* एकाधिकं शतं or एकाधिकशतं 101, द्वादशाधिकं शतं or द्वादशाधिकशतं 112, पञ्चाशदधिकं शतं 150. &c. After 1000 this अधिक may be repeated with every multiple of ten or hundred; *e. g.* द्वि-ह्रानवत्यधिकाष्टशताधिकसहस्रम् 1892, एकोनचत्वारिंशदधिकषट्शताधिकसप्तसप्ततिसहस्राधिकं लक्षम् 177639, &c. Similarly उत्तर may also be used instead of अधिक *e. g.* चतुःपञ्चाशदुत्तरं सप्तशतम् 754. Or these may also be, at times, expressed by the copulative particle च as सप्त च शतानि विंशतिश्च 720.

§ 162. The Tad. affix अ* may be used, instead of अधिक, in the case of the cardinal numbers ending in दशम्, the numeral विंशति and those ending in शत i. *e.* in the case of the numerals 111-159, 211-259, 311-359, &c. and qualifying the numerals शत and सहस्र before which the final अन्, अति and अत् are dropped *e. g.* एकादशं शतम् 111, विंशं शतं 120, पञ्चाशं शतं 150, सप्तदशं द्विशतं 217, त्रिंशं त्रिशतं 330 and so on.

§ 163. The ordinals from एक, द्वि, त्रि, चतुर and षष्ठ are irregularly formed. The ordinal from other numerals up to दशन् inclusive are formed by dropping the final न् and adding म् and after दशन् up to नवदशन् by simply dropping the न्. The ordinals from विंशति ‡ above are formed by adding तम or by dropping the ति of विंशति and the final consonant of the rest; the compound numerals, in this latter case, change the final vowel to अ, while the simple ones ending in a vowel i. *e.* षष्टि

*तदस्मिन्नधिकमिति दशान्ताइहः । शदन्तविंशतेश्च । Pân. V. 2. 45. 46. शतसहस्रयोरिवेष्यते । Vârt.

† षट्कतिपयचतुरां थुक् । Pân. V. 2. 51; so कतिथः, चतुर्थः &c.; 'चतुरद्वयतावायक्षरलोपश्च' Vârt. तुरीयः, तुर्यः, द्वितीयः । त्रैः सम्प्रसारणं च । Pân. V. 2. 54, 55.

‡ विंशत्यादिभ्यस्तमङन्यतरस्याम् । षष्ट्यादेश्चासंख्यादेः । Pân. V. 3. 56, 58.

सप्तति, अशीति and नवति form their ordinals in the first way only; as एकषष्टः or एकषष्टितमः, but षष्टितम only. शत has invariably शततम.

DECLENSION OF THE NUMERALS. (CARDINALS AND ORDINALS)

§ 164. एक (एका *fem.*), द्वि (द्वा *fem.*), त्रि (त्रिस्* *fem.*), and चतुर (चतस् *fem.*), are all adjectives and takes the gender, number and case of the nouns they qualify.

§ 165. एक is declined in the sing. (though it may have the dual and plural also), and द्वि in the dual alone. For further particulars see § 154. त्रि and चतुर are declined in the plu. alone. *E. g.*

त्रि				चतुर			
	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>		<i>mas.</i>	<i>fem.</i>		
N.	त्रयः	त्रिभिः	N.	चत्वारः	चतस्रः		
A.	त्रीन्	"	A.	चतुरः	"		
I.	त्रिभिः	त्रिभ्यः	I.	चतुर्भिः	चतुस्रभिः		
D. Ab.	त्रिभ्यः	त्रिभ्यः	D. Ab.	चतुर्भ्यः	चतुस्रभ्यः		
G.	त्रयाणां	त्रिमूणां	G.	चतुर्णां	चतुस्रानां		
L.	त्रिभु	त्रिभू	L.	चतुर्भु	चतुस्रभु		

neu.

त्रि				चतुर			
N.	V.	A.	त्रीणि	N.	V.	A.	चत्वारि

The rest like the *mas.*

The rest like the *mas.*

§ 166. पञ्चन्—नवदशन्. These are also adjectives agreeing in case with the nouns to which they are applied. They are declined in the pl. and are uniform in all the three genders.

	पञ्च	पञ्च	अष्ट
N. V. A.	पञ्च	पञ्च	अष्ट
I.	पञ्चभिः	पञ्चभिः	अष्टभिः-अष्टाभिः
Dat. & Ab.	पञ्चभ्यः	पञ्चभ्यः	अष्टभ्यः-अष्टाभ्यः

* त्रिचतुरोः स्त्रियां तिसृचतसृ । Pān. VII. 2. 99.

G.	पञ्चनाम्	षण्णाम्	अष्टानाम्
L.	पञ्चसु	षट्सु	अष्टसु-अष्टासु

सप्तन्, नवन् and the following cardinals up to नवदशन् ought to be declined like पञ्चन्.

§ 167. ऊनविंशति, विंशति and other cardinal numbers up to नवनवति are all *feminine* substantives, the numerals शत, सहस्र, &c. are all *neuter*, with the exception of लक्ष which is *neu.* and *fem.* कोटि which is *fem.* and शंकु and जलधि both of which are *mas.* and have no declensional peculiarities. They are declined in the sing. and so used with a plural noun; *e. g.* पञ्चविंशतिर्ब्राह्मणाः 25 Brāhmanas; एकादशाधिकशतेन or एकादशोत्तरेण शतेन नरैः or स्त्रामिः by 111 men or women; एकोनसहस्रेण रूपकैः with Rs. 999 &c. They may be made to have duals and plurals by being used as fixed standards of counting; *e. g.* ब्राह्मणानां विंशतयः many twenties of Brāhmanas; द्वे शते नारीणाम् two hundreds of women &c.

§ 168. The ordinals are declined regularly except:—

प्रथम (see § 156) and द्वितीय and तृतीय which are optionally declined like pronouns in the Dat. Ab. Gen. and Loc. sing; *e. g.* द्वितीयस्मै-द्वितीयाय, &c. द्वितीयायाः-द्वितीयस्याः &c.

NUMERAL ADVERBS.

§ 169. (a) सकृत् once, द्विः twice, त्रिः thrice, चतुः four times; from पञ्चन् onwards adverbs of frequency are formed by adding कृत्वः before which final न् is dropped *e. g.* पञ्चकृत्वः five times, सप्तकृत्वः seven times, &c.

(b) एकधा* or ऐकध्यम् in one way or part, द्विधा or द्वेधा or द्वैधं in two ways or parts; त्रिधा or त्रेधा or त्रैधम् in three ways, &c.; चतुर्धा in four ways, षोढा or षड्धा in six ways, सप्तधा, अष्टधा, &c.

*संख्याया विधार्थे धा। अधिकरणविचाले च। एकाद्वो ध्यमुञ्जन्यतरस्याम्। द्वित्र्योश्च धमुञ्। एधाञ् Pān. V. 3. 42-46.

(c) एकशः one by one; द्विशः two and two, by twos; so त्रिशः शतशः &c.

§ 170. Other derivatives from the numerals:—

(a) by the Taddhita affix क which is added to numerals ending in शत् and ति e. g. पञ्चकः bought for five (rupees &c.) चत्वारिंशत्कः bought for forty; वैशंतिकः bought for twenty (coins, &c.)

(b) *by means of the Tad. affix तय in the sense of “ consisting of parts ” or “ collection ”; e. g. चतुष्टय (चतुष्टयी fem.) consisting of four parts or a collection of four; so पञ्चतय (fem. यी); तय is optionally changed to अय after द्वि and त्रि e. g. द्वय or द्वितय (-यी fem.) twofold, consisting of two parts, or a pair; त्रय or त्रितय (-यी fem.) threefold or consisting of three parts, a collection of three, a triad.

(c) by means of क and अत् e. g. षट्क a collection of six, पञ्चत् collection of five, दशत् a collection of ten, a decade, &c.

Chapter VI

DEGREE OF COMPARISON.

§ 171. तर and तम are the most common terminations of the comparative and the superlative degrees respectively.† They are added to that crude form of words which they assume, before the Inst. dual termination; e. g. भयमेतयोरतिशयेन लघुः लघुतरः; अयमेवामतिशयेन लघुतमः; similarly युवन्, —युवतर, युवतम;

* See Chap. IX. Intro. rules.

* अतिशयने तमविष्टनौ । द्विवचनविमज्ज्योपपदे तरवीयसुनौ । तिङ्श्रव । तरसमपौ चः Pân. V. 3. 55. 57. 56; I. 1. 22. When *atis'aya* or excess of the one thing over many is to be shown तम and इष्ट are the affixes used; and when out of two things one is to be separated as possessing some quality in excess तर and ईयस् are affixed. तर and तम may also added to verbs.

विद्वस्-विद्वत्तर, विद्वत्तम; प्राच्-प्राक्तर, प्राक्तम; धनिन्-धनितर, धनितम; धर्मबुध्-धर्मबुत्तर, धर्मबुत्तम; गुरु-गुरुतर, गुरुतम, &c; आति-आतितर अतितम; उत्-उत्तर, उत्तम, &c.

§ 172. Before these the final ई and ऊ of a *prātipadika* are optionally shortened, e. g. श्रीतरा or श्रितरा, श्रीतमा or श्रितमा; घेसुतरा (more lame) or घेसुतरा, घेसुतमा, घेसुतमा, &c.

§ 173. तर and तम when attached to verbs, and indeclinables forming adverbs, assume the forms of तराम् and तमाम्*; पचतितराम्, पचतितमाम्; उच्चैस्तराम्; उच्चैस्तमाम्; नितराम् नितमाम्; or सुतराम् &c.; but उच्चैस्तरः adj. (higher).

§ 174. ईयस् is another termination of the comparative degree and इष्ठ of the superlative. These are added to adjectives of quality only†. Before these the last vowel of a word with the following consonant if any is dropped; e. g. लघु-लघीयस्, लघिष्ठ; पटु, पटीयस्, पटिष्ठ; महत् महीयस्, महिष्ठ; &c. but पाचकतर, पाचकतम only.

§ 175. The possessive affixes at the end of words and the affix तु are dropped before ईयस् and इष्ठ‡ and then these terminations are applied subject to the above rule; e. g. मतिमत् talented मतीयस्, मतिष्ठ; मेधाविन्-मेधीयस्, मेधिष्ठ; धनिन्-धनीयस्-धनिष्ठ, कर्तृ-करीयस्, करिष्ठ (अतिशयेन कर्ता); स्तोत्र-स्तवीयस्, स्तविष्ठ; so स्रजीयस्, स्रजिष्ठ from स्रज्विन् one having a garland &c.

§ 176. § र is substituted for the ऋ (short) of a base preceded by a consonant before ईयस्, इष्ठ and the Tad. aff. इमन् e. g.

* किमोत्तिङ्गव्ययघादाम्बद्ध्यप्रकर्षे । Pân. V. 4. 11. आम् is added to तर and तम after किम्, or a word ending in ए or a *subanta* or *siñhantá* (तिङन्त) except when they form adjectives.

† अजादी (i. e. ईयम् and इष्ठ) गुणवचनादेव । Pân. V. 3. 58.

‡ विन्मतोर्लृक् । तुरिष्ठेमेयःसु । Pân. VI. 4, 154.

§ र कतो हलादेर्लघोः । Pân. VI. 4. 1J1.

कृश 'thin'	comp. कृशीयस्	superl. कृशिष्ठ
दृढ 'strong, firm'	„ द्रढीयस्	„ द्रढिष्ठ
परिवृढ 'head, chief'	„ परिव्रढीयस्	„ परिव्रढिष्ठ
पृथु 'broad'	„ प्रथीयस्	„ प्रथिष्ठ
भृश 'much'	„ ब्रृशीयस्	„ ब्रृशिष्ठ
मृदु 'soft'	„ म्रदीयस्	„ म्रदिष्ठ

§ 177. The following is an alphabetical list of the irregular comparatives and superlatives that are commonly met with:—

Positive	Comparative	Superlative
अन्तिक 'near'*	नेदियस्	नेदिष्ठ
अल्प 'little'†	अल्पीयस्	अल्पिष्ठ
	कनीयस्	कनिष्ठ
उरु 'wide'‡	वरीयस्	वरिष्ठ
क्षिप्र 'quick'§	क्षेपीयस्	क्षेपिष्ठ
क्षुद्र 'mean,' 'small'	क्षोदीयस्	क्षोदिष्ठ
गुरु 'heavy'	गरीयस्	गरिष्ठ
तृप्त 'restless or anxious' 'satisfied' }	त्रपीयस्	त्रपिष्ठ
दीर्घ 'long'	द्राघीयस्	द्राघिष्ठ
दूर 'distant'	दवीयस्	दविष्ठ
प्रशस्य 'praiseworthy' x	श्रेयस् or ज्यायस्	श्रेष्ठ or ज्येष्ठ
प्रिय 'dear'	प्रेयस्	प्रेष्ठ

* अन्तिकबादयोर्नेङ्साधौ । Pân. V. 3. 36.

† युवाल्पयोः कननन्यतरस्याम् । Pân. 3. 64.

‡ प्रियास्थिरस्फिरउरुबहुलगुरुबृद्धतृप्तदीर्घद्वन्द्वारकारकाणां प्रस्थस्त्व-
रिद्धिर्गर्विन्नप्राधिहन्दाः । Pân. VI. 4. 157. प्र, स्थ, स्फ, वर &c. are
substituted for प्रिप्त, स्थिर, स्फिर, &c. respectively.

§ स्थूलदूरयुवन्हस्वक्षिप्रक्षुद्राणां यणादिपरं पूर्वस्य च गुणः । Pân. VI. 4.
156. The words स्थूल &c. drop their final portion beginning
with यण् (य्, र्, ल् or व्) and the preceding vowel takes guṇa.

x प्रशस्यस्य श्रः । ज्य च । दृढस्य च Pân. V. 3. 60-62.

बहोर्लोपोश्च बहोः । इष्ठस्य णिच् च । Pân. VI. 4. 158-159.

बहु 'much'*	धृयस्	धृयिष्ठ
बहुल „	बंहीयस्	बंहिष्ठ
बाढ 'firm, well'	साधीयस्	साधिष्ठ
युवन् 'young'	कनीयस्, कनीयस्	यविष्ठ, कनिष्ठ
विपुल 'much'	ज्यायस्	ज्येष्ठ
वृद्ध 'old'	वर्षीयस्, ज्यायस्	वर्षिष्ठ, ज्येष्ठ
वृन्दारक 'great lovely'	वृन्दीयस्	वृन्दिष्ठ
स्थिर 'steady'	स्थेयस्	स्थेष्ठ
स्थूल 'big, large'	स्थवीवस्	स्थविष्ठ
स्फिर 'much'	स्फेयस्	स्फेष्ठ
ह्रस्व 'short'	हसीयस्	हसिष्ठ

§ 178. Sometimes the terminations *तर* and *तम* are added to the comp. and super. in *ईयस्* and *इष्टं* to intensify the meaning; as *पापीयस्तर*, *पापीयस्तम*; *श्रेष्ठतर*, *श्रेष्ठतम*.

Chapter VII.

COMPOUNDS.

§ 179. *Vṛitti* (वृत्ति) is the general term for any complex formation in Sanskrit requiring explanation or resolution. These *Vṛittis* are five in number; viz. *रुद्धृत्ति* or the formation of words from roots by primary affixes; *तद्धितवृत्ति* or the formation of derivative bases from nouns by secondary affixes; *धातुवृत्ति* or the formation of derivative verbs from primitive roots; *समासवृत्ति* or the formation of a compound word by the composition of several words; and *एकशेषवृत्ति* or the composition of words in which one of several nouns generally alike in form is retained. The first three will be treated in their proper places. We will treat of the last two in this Chapter.

* See note x p. 112.

§ 180. In Sanskrit simple words, whether substantives, adjectives, verbs or indeclinables, have the power of entering into combination with one another and forming what are called 'Samāśas', compound words or, in short, compounds.

(a) A compound thus formed may further be compounded with another simple or compound word, and this again may become the member of a new compound.

§ 181. In a compound, as a general rule, words are simply joined together, without any relation between the component parts being actually expressed; the whole compound word has the power to express the various relations that exist between the several parts. The last word only takes the case termination required by its grammatical position in a sentence, the remaining words (those ending in a consonant) generally assuming their crude forms before the consonantal case terminations; e. g. बिहस् + जनः = विद्वज्जनः (see below), राजन् + पुरुषः = राजपुरुषः, &c.

§ 182. Final vowels or consonants (modified as mentioned above) of preceding members of compounds combine with the initial letters of the succeeding members according to the usual rules of Sandhi.

§ 183. In a few cases, the intermediate members retain their case endings in which case the compounds are called 'Aṣṭuk' (अष्टक); e. g. देवानांप्रियः a fool, युधिष्ठिरः name of the eldest Pāṇḍava &c.

§ 184. The expounding of a Samāśa (i. e. giving its Vighrahaśākyā) consists in the expression of the various relations existing between the objects or ideas denoted by the various members of a Samāśa by means of the proper cases or subordinate sentences.

(a) When the Vighrahaśākyā cannot be given, or cannot be given by using the words actually compounded, the compound is called nityasamāśa (अविग्रहो नित्यसमासः अस्वपदविग्रहो वा । Sid. Kau.).

* From अस् with सम् to throw together.

§ 185. Compounds are divided into four principal classes:—
 (1) *Dwandwa* or Copulative, (2) *Tatpurusha* or Determinative,
 (3) *Bahuvrīhi* or Attributive, and (4) *Aryayībhāva* or Adverbial.

N. R. These names themselves mean nothing *i. e.* they do not denote any of the characteristics of the different compounds. They are simply proper names distinguishing the various classes from one another (to which they vaguely refer if they do so at all).

DWANDWA OR THE COPULATIVE COMPOUNDS.

§ 186. A *Dwandwa* compound consists of two or more nouns which, if not compounded, would be connected by the copulative particle च (and); † as रामकृष्णो which is equal to रामः च कृष्णः च; पाणिपादं which is the same as पाणी च पादौ च. There are three species of the *Dwandwa*, *viz.* इतरेतरद्वन्द्व, समाहारद्वन्द्व and एकशेष. †

* This is true only generally speaking. For there is a fifth class of compounds, *viz.* सह सुपा-compounds not governed by any of the rules given under the four classes but explained on the general principle that any *subanta pada* may be compounded with any other *subanta pada*. According to some there are six kinds of compounds, *viz.* सुपां सुपा तिङ्ना नाम्ना धातुनाथ तिङ्ना तिङ्ना । सुबन्तेनेति विज्ञेयः समासः षड्विधो ब्रुये ॥ *e. g.* सुपां सुपा राजपुरुषः । तिङ्ना पर्यश्रुषत् । नाम्ना कुम्भकारः । धातुना कटपूः, अजस्रम् । तिङ्ना तिङ्ना पिबतस्वादता, स्वादतमोदता । तिङ्ना सुपा कृन्तविचक्षणेति यस्यां क्रियायां सा कृन्त-विचक्षणा । एहीडादयोऽन्यपदार्थे इति मयूरव्यंसकादौ पाठात्समासः । Sid. Kau.

† चार्थे द्वन्द्वः । Pān. II. 2. 22.

‡ The *Ekāśeṣha* is not strictly speaking a subdivision of *Dwandwa*. It is a separate *Vṛitti* by itself (Vide § 179). Sanskrit grammarians do not regard it as a *Dwandwa*, though it may be so regarded for the sake of convenience. 'It is not a *Dwandwa*,' remarks Bhattoji Dīkshita, 'as it does not contain more than one *subanta* (अनेकसुबन्ताभावाद्विन्द्वः).' It should be further remembered that since it is not a *samāsa*, its final vowel does not become *udātta*, as in the case of a *Dwandwa* compound.

§ 187. When the several members of a Dvandwa compound are viewed separately, it is called *Itaretara Dvandwa*, e. g. घवस्वदिरौ छिन्वि, 'cut down the Dhava and the Khadira trees' In this species each member is of equal importance i. e. has its own independent meaning. It takes the dual or the plural according as the objects denoted by it are two or more in number; the gender of the final noun is the gender of the whole;* as कुक्कुटश्च a cock मयूरी a pea-hen च कुक्कुटमयूरी इमे (fem. dual of इमम्); but मयूरी च कुक्कुटश्च मयूरीकुक्कुटौ इमौ; रामश्च लक्ष्मणश्च भरतश्च शत्रुघ्नश्च रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नाः &c.

Exceptions—अश्वश्च वटश्च अश्ववटौ (mas. dual) a horse and a mare; अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः (mas. sing. day and night).

§ 188. *Samāhāra Dvandwa* is that species of Dvandwa which implies an aggregate or the things enumerated in which constitute a complex idea. It is always singular and *neuter*. Thus आहारनिद्राभयम् does not merely mean 'food, sleep and fear' but all that characterises animal life. In this species the meaning of the different members is subordinate to the collective sense of the whole compound.

§ 189. †A Dvandwa compound of words denoting limbs of the body of an animal, players on musical instruments, parts of an army, inanimate objects (things or द्रव्य and not qualities) names of rivers differing in gender, as also of countries (and not villages), and insects, and animals between which there is natural antipathy, is always of this nature; पाणी च पादौ च पाणिपादम् hands and feet; रथिकाश्च अश्वरोहाश्च रथिकाश्वरोहम् chariot-warriors and horse-men मार्दगिकाश्च पाणविकाश्च मार्दगिकपाणविकम् players on

* परबलिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः । Pān. II. 4. 26.

† द्वन्द्वश्च प्राणितूर्यसेनाङ्गानाम् । Pān. II. 4. 2; जातिरप्राणिनाम् Pān. II. 4. 6.; विशिष्टलिङ्गो नदीदेशोऽग्रामाः । Pān. II. 4. 7., क्षुद्रजन्तवः Pān. II. 4. 8. येषां च विशेषः स्यात्पलिकः Pān. II. 4. 9.

mridanga and *panasa* (kinds of tabors); घानाश्च fried barley or rice शक्कुल्यश्च a kind of sweetmeat घानाशक्कुलि; but रूपं च रसश्च स्वरसौ form and flavour, as these denote qualities; गंगा च शोणश्च गंगाशोणम् the rivers Ganges and Sona; but गंगायमुने as these do not differ in gender; कुरुवश्च कुरुक्षेत्रं च कुरुकुरुक्षेत्रम् names of countries; but जाम्बवशादकिन्यौ (two villages of that name); मदाश्च केकयाश्च मद्रकेकयः (two names of the same gender); सूका a louse च लिखा a nit च सूकालिक्षमः अहिश्च नकुलश्च अहिनकुलम् a snake and an ichneumon, &c.

§ 190. Names of trees, deer, grass, corn, condiments, beasts, birds, the pairs of words—अश्च and बहुव, पूवे and अपर, उत्तर and अपर—and words of opposite import not qualifying things (द्वय्य), are optionally compounded into a Samāhāra. Dwandwa;* instances in order—पुक्षाश्च न्यग्रोधाश्च पुक्षन्यग्रोधम् -धाः; similarly रुरुपुषतम्-ताः (kinds of deer), कुशकाशम्-शाः kinds of grass, त्रीहियवम्-वाः kinds of corn, दधिघृतं-ते, गोमहिषम्-पाः, शुक्रवक्त्रं-काः, अश्ववद्वर्धौ, पूर्वापरं-रे, अधरोत्तरं-रे; but शीतोष्णे जले.

§ 191. The names of fruits, parts of an army, herbs, deer, birds, insects, corn and grass, form a Samāhāra-Dwandwa, only when they are taken in the plural;† as बदराणि च आमलकानि च बदरामलकम्, but बदरं च आमलकं च बदरामलके; रथिकश्च अश्वारोहश्च रथिकाश्वारोहौ, &c.

§ 192. The following compounds are always what they are laid down to be (though they do not conform to the proper rules); viz.

(a) Samāhāra Dwandwas:—गावश्च अश्वश्च गवाश्वम्; पुत्राश्च

* विभाषा वृक्षसृगतृणधान्यव्यञ्जनपशुशकुन्यश्ववद्वहपुर्वापरौत्तराणाम् । विप्रतिषिद्धं चानधिकरणवाचि । Pān. II. 4. 12, 13.

† फलसेनावनस्पतिमृगशकुनिक्षुद्रमनुधान्यतृणानां बहुप्रकृतिरेव इह एकवदिति वाच्यम् । Vārtika.

पौत्राश्च; पुत्रपौत्रश्च; so अकिमारश्च, उष्ट्रस्वरश्च camels and asses, उष्ट्रशशश्च camels and rabbits, मांससोणितश्च, दर्शशरश्च holy grass and reeds, दृणोलपश्च grass and soft grass or shrubs, दासीदासश्च &c.

(b) Itaretara Dvandwas:—दधिपयसी curds and milk, इक्ष्मा-वहिर्वा holy sticks and grass, सर्पिर्मधुनी, मधुसर्पिणी honey and ghee, शुक्लकृष्णौ, अध्ययनतपसी, आयवसाने, उल्लसल्लसले, क्वक्तामे (क्वक् + सामन्) Rik and the Sâman verses; वाङ्मनसे (वाक् + मनस्) speech and mind (the न् of सामन् dropped and अ added to मनस् irregularly by Pân. V. 4. 77)

§ 193. When words ending in क् and implying relationship by blood or literary avocation are compounded together, the last but one word changes its क् to आ. The same happens when the word पुत्र follows a word ending in क् under the same circumstances; * होता च पोता च होतापोतारौ two priests so called, होता च पोता च नेष्टा च उद्गाता च होतृपोतृनेष्टोद्गातारः, (but if two words be taken at a time the क् may, at every step, be changed into आ; as होता च पोता च होतापोतारौ तौ च उद्गाता च होतापोतोद्गारः &c.); पिता च पुत्रश्च पितापुत्रौ, माता च पिता च मातापितरौ, also मातरपितरौ (Pân. VI. 3. 32.), and पितरौ (vide § 197 a).

§ 194. (a) When the names of deities well known to be in constant association with each other are compounded, आ is substituted for the final vowel of the preceding word, except in the case of the word वायुः; e. g. मित्रावरुणौ, सूर्याचन्द्रमसौ, अग्नामरुतौ, &c. but अग्निवायु or वाय्वग्नी.

(b) The word अग्नि followed by the word सोम or वरुण lengthens its इ; as अग्नीषोमी, अग्नीवरुणौ.

* आनङ् कृतो इन्द्रे । Pân. VI. 3. 25. द्वयोर्द्वयोर्द्वे ऊत्वा पुनर्द्वे तु होतापोतोद्गातारः । Sid. Kau.

× देवताद्वे च । Pân. VI. 3. 26. वायुशब्दप्रयोगे प्रतिषेधः । Vârt. इदमेः सोमवरुणयोः । Pân. VI. 3. 27.

§ 195. When a Samāhāra-Dwandwa ends in a consonant of the palatal class or *ट्, ष्, or ह्*, अ is added to it : वाक् च त्वक् च वाक्चत्वम् speech and skin, त्वक्चजम् a bark and a garland, शमीदृषदम्, वाक्चिषम्, छत्रोपानहौ an umbrella and shoes, &c, But प्रावृद्धारदौ (as it is not a Sam. Dwa.).

§ 196. The following compounds are instances of irregular Dwandwas:—

(a) योश्च पृथिवी च यावापृथिव्यौ or दिवस्पृथिव्यौ † heaven and earth; so यावामृमी, यावाक्षमे; उपस् + सूर्य = उपासासूर्यौ the goddess of dawn and the sun.

(b) जाया + पति = दम्पती, † जम्पती and जायापती husband and wife.

(c) श्री च पुमांश्च स्त्रीपुंसौ, धेनुश्च अनङ्गांश्च धेनवनङ्गहौ, अक्षिणी च भुवो च अक्षिध्रुवम्, दाराश्च गावश्च दारगवम्, ऊरू च अक्षीवन्तो च ऊर्वक्षीवम् (thighs and knees.), पादौ च अक्षीवन्तो च पदक्षीवम्; नक्तं च दिवा च नक्तदिवम्, रात्रौ च दिवा च रात्रिन्दिवम्, अहनि च दिवा च अहर्दिवम्, all meaning ' day and night '.

§ 197. When several words of the same form (or dissimilar in form but of the same import x) are compounded together, only one of them is retained with the necessary number-

* द्वेद्वाच्चुदषहान्तात्समाहारे । Pān. V. 4 106.

† दिवो यावा । दिवसश्च पृथिव्याम् । Pān. VI. 3, 29, 30.

‡ दम्पती is considered by some to be a word of regular formation. दम् in the Vedic literature means ' a house ' and पति ' a master '. Hence the full word दम्पती would mean ' the mistress of the house. '

[A final अ is added in the case of these compounds according to a Sūtra of Pān. (अचतुर V. 4. 77.) quoted further on under § 284.

x विरूपाणामपि समानार्थानाम् । Vārt. वक्रदण्डश्च कुटिलदण्डश्च वक्रदण्डौ or कुटिलदण्डौ ।

e. g. रामश्च रामश्च रामो, रामश्च रामश्च रामश्च रामाः । This is called एकशेषद्वन्द्वः. In the case of the *mas.* and *fem.* genders the one of the *mas.* gender is retained,* as इंसी च इंसीश्च इंसी; similarly ब्राह्मणो, शूद्रो, अजो, &c.

(a) This principle is further extended to some words dissimilar in form, as in the following examples:—भ्राता च स्वसा च भ्रातरो; पुत्रश्च दुहिता च पुत्रौ; माता च पिता च पितरौ (see also § 193.), श्वशुरश्च श्वशुरश्च श्वशुरो † (also श्वशुरश्च श्वशुरो); स च सा च तौ स च देवदत्तश्च तौ, स च यश्च यो or तौ×. In the case of words of the *mas. fem.* and *neu.* gender that of the *neu.* gender is retained; as तच्च देवदत्तश्च ते; तच्च देवदत्तश्च यज्ञदत्ता च तानि ।

§ 198. The following rules should be observed in arranging the various members of a Dvandwa Compound:—

(a) Δ A word ending in इ or उ should be placed first, and when there are more than one of such words one of these should be placed first, the rest being arranged according to the will of the speaker or writer; हरिहरौ, हरिहरहरश्च; हरियुहराः, &c.

(b) †† Words beginning with a vowel and ending in अ ought to precede others; as अश्वरथेन्द्राः or इंद्राश्वरथाः. This rule should have preference even over the above rule in case both would be simultaneously applicable; इंद्राग्नी.

(c) || A word that has fewer syllables should be placed

* पुमान् स्त्रिया । Pân. 1. 2. 67.

† मातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्याम् । पिताः माना । Pân. 2. 68, 70.

‡ श्वशुरः श्वश्व । त्यदादीनि सर्वेर्निर्त्यम् । Pân. 1. 2. 71. 72.

× पूर्वशेषोपि द्वयते इति भाष्यम् । Śid. Kau. on Pân. 1. 2. 72.

Δ द्वे चि । Pân. II. 2. 32. अनेकप्राप्तावेकत्र नियमोऽनियमः ज्ञाप । Vārt.

†† अजायदन्तम् । Pân. II. 2. 33.

|| अल्पाक्षरम् । Pân. II. 2. 34. लघ्वक्षरं पूर्वम् । ऋतुनक्षत्राणां समा-
नाक्षराणामानुपूर्व्येण । अभ्यहितं च । Vārt.

first and in case there are more words than one having an equal number of syllables, the one that has more short syllables should be placed first; e. g. शिवकेशवौ, ग्रीष्मवर्मन्तौ, कुशकाशम्, &c.; the names of seasons and stars, under this latter circumstance, should be arranged according to their astronomical order; as हेमन्तशिशिरवसन्ताः, कृत्तिकारोहिण्यौ, &c. Also a word of more important significance should precede others; as तापसपर्वतो.

(d) * Names of the four castes of men should be arranged according to their order, beginning from the highest and so should be the names of brothers beginning from the eldest; e. g. ब्राह्मणक्षत्रियविद्वद्भ्यः, युधिष्ठिरार्जुनौ.

§ 199. In the case of words of the राजदन्तादि class that which ought to be placed first is placed last; while in the case of words of the धर्मादि group (a sub-division of राजदन्तादि) the rule is observed optionally †; शूद्रार्यम् a Śūdra and an Arya, धर्मश्च अर्थश्च धर्मार्थो or अर्थधर्मो; so अर्थशब्दो or शब्दार्थो, अर्थकामो or कामार्थो, &c.

II. TATPURUṢHA OR THE DETERMINATIVE COMPOUNDS.

§ 200. When a compound consists of two members and the first determines the sense of the other, that is called *Tatpurusha*.

§ 201. According to the grammatical nature of the first or attributive member the *Tatpurusha* is divided into six varieties:—

(1) *Tatpurusha* proper or the Inflectional, (2) *Nañ* or the Negative *Tatpurusha*, (3) *Karmadhāraya* or the Appositional including 'Dwigu'. (4.5) *Prādī* and *Gatī* or the Prepositional compounds, and (6) *Upapada*. These are either nouns, adjectives or abverbs.

§ 202. The final vowel of a feminine noun ending in any of

* वर्णानामानुपूर्व्येण । भ्रातृज्येयसः । Vartikas on the above Sūtra.

† राजदन्तादिषु परम् । Pān. II. 2. 31. धर्मादिष्वनियमः । Vārt.

the affixes आ, ई or ऊ and forming the second member of a compound used adjectively is shortened; the ओ of गो is changed to उ under the same circumstances*; e. g. प्राप्त + जीविका = प्राप्तजीविकः (Tat.), अतिमालः (Tat.); पञ्चयुः something bought for five cows; बहुवो नाड्यो यस्मिन् बहुनाडिः many-veined देहः (Bah.); चित्रा गावो यस्य चित्रयुः having variegated cows, &c - but कल्याण-पञ्चमीकः as the ई is not final.

(a) If the final ई or ऊ be not a fem. termination, it remains unchanged; सुधु धीः सा सुधीः, बहुतन्वीर्धमनी.

1 Tatpurnsha.

§ 203. The first variety consists of such Tatpurnsha compounds as have the attributive member in any one of the oblique cases when dissolved. There are six sub-varieties of this corresponding to the six oblique cases

§ 204. (a) A noun in the Accusative case is compounded with श्रित, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्राप्त, आपन्न, गमी, बुभुक्षु, and others †; as कृष्णं श्रितः कृष्णश्रितः one who has resorted to Kṛishṇa (as his refuge); दुःखमतीतः दुःखातीतः one who has overcome pain; सुखं आपन्नः सुखापन्नः one who has obtained happiness, ग्रामं गमी ग्रामगमी going to a village, a passenger; अन्नं बुभुक्षुः अन्नबुभुक्षुः &c.

N. B. प्राप्त and आपन्न may also be placed first; as प्राप्तो जीविको प्राप्तजीविकः or जीविकाप्राप्तः one who has obtained livelihood, similarly आपन्नजीविकः or जीविकापन्नः; प्राप्तजीविका स्त्री, &c.

(b) A word expressive of the duration of an action or state is compounded with another expressive of the action or state, in the

* गोक्षियोरुपसर्जनस्य । Pān. I. 2. 48.

† द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तापन्नेः । Pān. II. 1. 24. गम्यादीनामुपसंख्यानम् । Vārtika.

Accusative case; e. g. सुहृते सुखं सुहृत्सुखम् 'happiness lasting for a moment'; संवत्सरं वासः संवत्सरवासः 'residence for a year' &c.

(c) The word खट्व् forms an Accusative Tatpuruṣa with a p. p. participle when censure is implied or contempt is to be shown†; as खटाव् आरुढः खट्वारुढः 'a silly fool'. cf. Bhatti. V. 10

(d) Sometimes a preposition or a word denoting a period of time may take the place of the Accusative‡; as सामिकृतं 'half done,' मासप्रभितः (प्रतिपच्चन्द्रः) 'what marks the commencement of a month as the new moon.'

§ 205. A noun in the Instrumental may be compounded—

(a) × with another expressive of an effect produced by what is denoted by the noun in the Instrumental case, and with अर्थ, as शङ्खुलया खण्डः शङ्खुलाखण्डः severed by means of a knife; धान्येन अर्थः धान्यार्थः wealth obtained by means of grain.

(b) ÷ with verbal derivatives when the Instrumental has the sense of the agent or the instrument or means of the action; as हरिणा चातः हरिचातः saved by Hari; नखैर्भिन्नः नखभिन्नः torn with the nails &c.

(c) with the words†† पूर्व, सहश, सम, ऊन and words having the sense of ऊन, कलह, निपुण, मित्र, श्लक्ष्ण and अवर; as मासेन पूर्वः मासपूर्वः; मात्रा सहशः मातृसहशः like his mother; पितृसमः equal to his

* अत्यन्तसंयोगे च । Pān. II. 1. 29.

† खट्वाक्षेपे । Pān. II. 1. 26.

‡ सामि । कालाः । Pān. II. 1. 27, 28.

× तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन । Pān. II. 1. 30.

÷ कर्तृकरणे कृता बहुलम् । Pān. II. 1. 32.

†† पूर्वसहशसमोनार्थकलहनिपुणामित्रश्लक्ष्णैः । Pān. II. 1. 31.

father; माषेण ऊनं माषोनं; so माषविकल (less by one māśa, a particular weight); वाचा कलहः वाक्कलहः a quarrel (in words); आचारनिपुणः; गुहमिथः, आचारभूषणः 'thin by the discharge of religious duties' मासेन अवरः मासिवरः 'younger by a month.'

(d) * With another noun signifying an article of food or something eatable, the noun in the Instrumental case denoting some kind of condiment used to season it or another article of food mixed with it; as दध्ना ओदनः दध्योदनः rice mixed with curds; गुहेन घानाः गुहघानाः fried rice mixed with treacle.

(e) Sometimes स्वयं may take the place of the Instrumental as स्वयंकृतः done by one's self.

§ 206. Instances of the *Aluk* of the Instrumental† (i. e. in which the noun in the Inst. does not drop its case term.)—
अजसाकृतम् अजसाकृतम् 'done honestly'; ओजसाकृतम् 'done with might'; पुंसावुजः 'one having an elder brother'; जनुबान्धः 'blind from birth'; मनसायुमा, मनसाज्ञायी, when proper names, otherwise मनोयुमा, मनोज्ञायी, &c. आत्मन् followed by an ordinal number retains its case ending; as आत्मना पञ्चमः आत्मनापञ्चमः ।

§ 207. A noun in the Dative is compounded ×—

(a) with another expressive of the material of which the thing expressed by the noun in the Dative case is made; as यूपाय दारु सूपदारु, 'wood for a sacrificial post.'

(b) and with the words अर्थ, बलि, हित, सुख and रक्षित. The compound with अर्थ is a *nityasamāsa* and takes the gender and number of the noun it qualifies; द्विजाय भयं द्विजार्थः सूपः

* अन्नेन व्यञ्जनम् । भक्षणेन मिश्रीकरणम् । Pān. II. 1. 34. 35.

† ओजःसहोम्भस्तमस्तृतीयायाः । Pān. VI. 3. 3. अजस उपसंख्यानम् । Vārt. x चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितेः । Pān. II. 1. 36.

broth for a Brâhmana; द्विजाय इयं द्विजार्था यवायुः (water-gruel) द्विजाय इदं द्विजार्थे पयः; भूतेभ्यो बलिः भूतबलिः an offering to the *bhûtas* (certain created beings); गवे हितं गोहितम् good for a cow; गवं सुखं गोसुखम्; गवे रक्षितं गोरक्षितम्.

§ 208. Instances of the *Aluk* of the Dat. परस्मैपदम्, परस्मैभाषा; आत्मनेपदम्, आत्मनेभाषा.

§ 209. A noun in the Ablative case is compounded*—

(a) with words expressive of fear or rather with the words भय, भीत, भीति and भीः; as चौराद् भयं चौरभयम् fear from a thief; वृकाद् भीतः वृकभीतः afraid of a wolf, &c.

(b) in a few cases with the words अपेत, अपोढ, मुक्त, पतित, and अपव्रत;† as सुखादपेतः सुखापितः deprived of happiness; कल्पनाया अपोढः कल्पनापोढः 'transcending thought' or 'a fool'; चक्रमुक्तः, स्वर्गपतितः 'fallen from heaven, as a sinner'; तरङ्गापव्रतः 'afraid of waves'.

(c) in the case of the words स्तोत्र a little, अन्तिक near, दूर after, and words having the sense of these; and कृच्छ्र a difficulty, there is an *Aluk* of the Ablative; ‡ as स्तोकाद् मुक्तः स्तोकान्मुक्तः; अल्पान्मुक्तः; अन्तिकादागतः; अभ्याक्षादागतः; दूरादागतः; विप्रकृष्टादागतः; कृच्छ्रादागतः ।

§ 210. A noun in the Genitive may, as a general rule, be compounded with any other noun; राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः the king's man (an officer or a servant).

§ 211. †† (a) It is not compounded with verbal derivatives

* पञ्चमी भयेन । Pân. II. 1. 37. भयभीतभीतिभीभिरिति वाच्यम् ।
Vartika.

† अपेतापोढमुक्तपतितापव्रतैरल्पशः । Pân. II. 1. 38.

‡ स्तोक्रान्तिकदूरार्थकृच्छ्राणि केन । Pân. II. 1. 39

†† दृक्काभ्यां कर्तरि । Pân. II. 2. 15.

ending in तु and अक and denoting the agent of the action; अर्षा स्रष्टा and not अत्स्रष्टा; घटस्य कर्ता, ओदनस्य पाचकः &c.; but इक्ष्वां अक्षयम् इक्षुभक्षिका as the अक here does not denote the agent.

Exception*:—But a compound is allowed in the case of the words राजक one who employs as sacrificing priests, पूजक, परिचारक, परिवेषक a waiter at meals, स्नापक a servant who bathes his master or brings bathing water for him, अध्यापक, वत्सादक one who destroys, होतृ, भर्तृ, when it does not mean 'a holder,' and others not very important; ब्राह्मणयाजकः, देवपूजकः, राजपरिचारकः &c.; अग्निहोता, भूमर्ता, &c. but वज्रस्य भर्ता 'the thunder-bolt-bearer'.

(b) † A specific Genitive (i. e. from which a singling out is made) is not compounded with any other words; as नृणां द्विजः श्रेष्ठः

(c) ‡ A noun in the Genitive is not compounded with ordinal numbers, words denoting qualities, words implying satisfaction present participles, past participles meaning 'honoured or approved of' or showing the place of the act, verbal indeclinables and verbal nouns ending in तव्य; e. g. सतां षष्ठः, ब्राह्मणस्य शुक्रः (इन्ताः); काकस्य काष्ण्यम्; फलानां सुहितः 'satisfied with fruits' (an Inst. Tat. is, of course, allowed in these cases); द्विजस्य कुर्वन् कुर्वाणो वा किंकरः, सतां मतः esteemed by the good; राज्ञां पूजितः; इदमेवां आसितं (place of sitting) गतं भुक्तं वा; ब्राह्मणस्य कृत्वा, नरस्य कर्तव्यम् &c.

* याजकादिभिश्च । Pân. II. 2. 9

† न निर्धारणे । Pân. II. 2. 10.

‡ पूरणगुणसहितार्थसद्व्ययतव्यसमानाधिकरणेन । केन च पूजायाम् अधिकरणवाचिना च । Pân. II. 2. 11-13. The prohibition with respect to a word expressive of a quality (गुण) is not obligatory, remarks Dikshita; as Pân. himself uses such compounds as संज्ञाप्रमाणम् &c. Hence compounds like अर्थगौरवम्, बुद्धिमान्वयम्, &c. are justified (अनिवर्त्यं गुणेन निषेधः तदशिष्यं संज्ञाप्रमाणत्वादित्यादिनिर्देशात् । तेनार्थगौरवं बुद्धिमान्वयमित्यादि सिद्धम् ।).

N. B. Compounds like राजपूजितः, राजमतः, &c. ought to be considered as Instrumental Tatpurnshas.

Exceptions.

(1) If the word denoting a quality ends in तर it does combine with a noun in the Genitive, and the तर is dropped; सर्वेषां श्वेततरः सर्वश्वेतः whiter than all others; similarly सर्वेषां महत्तरः सर्वमहान् &c.

(2)*The words द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ and तुर्य are compounded with nouns signifying the whole of which they are parts, and are optionally placed first; द्वितीयं भिक्षायाः द्वितीयभिक्षा, भिक्षाद्वितीयम् half of the quantity of alms; but द्वितीयं भिक्षायाः (begging alms a second time) भिक्षुकस्य.

Nota.—Compounds like द्वितीयभिक्षा, पूर्वकायः (see further on) &c. are not strictly Gen. Tat. as the case of the first word determines the name, but mere Tat.; some call these Nom. Tat. (प्रथमतत्पुरुष).

(a) † A noun in the Genitive, used as an object in a sentence, when the agent and object of the action denoted by the nouns formed by कृति affixes are both used, is not compounded; as आश्वर्यो गवां देहोऽगोपेन 'the milking of cows by one, not a cow-herd, is a wonder.'

§ 212. ‡ पूर्व, अपर, अधर उत्तर and अर्ध n. are compounded with nouns in the Genitive expressive of the whole and are placed first; e. g. पूर्व कायस्य पूर्वकायः the forepart of the body; अपरकायः अधरकायः &c. अर्धे पिप्पल्याः कर्धपिप्पली; but ग्रामार्धः as (अर्ध is mas. here).

N B. In order that the above rule should hold the noun expressive of the whole must denote a single object; hence पूर्वः

* द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्याण्यन्यतरस्याम् । Pân. II. 2. 3.

† कर्मणि च । Pân. II. 2. 14.

‡ पूर्वापराधरोत्तरमेकदेशिनैकाधिकरणे । अर्धे नपुंसकम् । Pân. 11. 2. 1. 2.

the first छात्राणां. among pupils, अर्धे पिप्पलीनाम् half of a number of *pippalis* &c. and not पूर्वछात्रः &c.

§ 213. A word expressive of a part is compounded with another signifying a period of time and is placed first; मध्यं अह्नः मध्याह्नः mid-day; सायाह्नः, नध्यरात्रं &c.

§ 214.* A word expressive of a period of time that has passed since a certain occurrence is compounded with another expressive of the occurrence; as मासो जातस्त यस्य स मासजातः 'one since whose birth a month has elapsed'; so द्व्यहजातः, संवत्सरयुतः &c.

§ 215 † Instances of the *Aluk* of the Gen. The noun in the Genitive may retain its case ending—

(a) when reproach is to be implied, as चौरस्यकुलम्, but ब्राह्मणकुलम्. Also when देवानां is followed by प्रिय and the whole means a fool; otherwise देवप्रियः.

(b) when the words वाच, दिश and पश्यत are followed by युक्ति, दण्ड and हर respectively; as वाचयुक्तिः 'skilful speech'; दिशो-दण्डः 'a particular appearance of stars in the shape of a staff in the sky'; पश्यतोहरः 'one who robs another in his very presence while he is looking on,' hence 'a goldsmith, a rogue.'

(c) in the following cases:—दिवोदासः 'a king of Kâshi,' दिवस्पतिः 'Indra,' वाचस्पतिः lord of speech, Brihaspati; शुनःशेषः, शुनःपुच्छः and शुनोलाङ्गुलः 'sons of Ajigarta.'

(d) and optionally when followed by पुत्र and censure is implied; दास्याः पुत्रः or दासीपुत्रः a bastard, a knave; but ब्राह्मणीपुत्रः

* कालाः परिमाणिना । Pân. II. 2. 5.

† पद्य आक्रोशे । Pân VI. 3. 21. देवानांप्रिय इति च सूत्रे । वाग्दि-
क्पश्यद्भ्यां युक्तिदण्डहरेषु । शेषपुच्छलाङ्गुलेषु शुनः । दिवश्च दासे ।
Vartikaa. 'पुत्रेन्यतरस्याम्' Pân. VI. 3. 22.

(c) * When a word ending in क् is compounded with another and there is the relation by blood or some kind of learning, the *aluk* is necessary; and optional when it is followed by स्वसृ and पति. The initial स् of स्वन् is optionally changed to व् when preceded by मातृ or पितृ and when there is *aluk*, and necessarily when there is no *aluk* in a compound; e. g. होतुःपुत्रः, होतुरन्तेवासी, a pupil of the *hotri*; मातुःस्वसा, or मातुःष्वसा and मातृष्वसा; so पितुःस्वसा, &c. (but मातुः स्वसा, पितुः स्वसा when uncompounded); स्वसृपतिः or स्वसृ.पतिः; but होतृधनम्.

§ 216. A noun in the Locative is compounded—

(a) † with शौण्ड, धूर्त, कितब a rogue, प्रवीण, संवीत adorned, invested with, अन्तर, आधि, पट्ट, पण्डित, कुशल, चपल, निपुण, सिद्ध, द्युष्क, पक्व, and बन्ध; as अक्षेष्टु शौण्डः अक्षशौण्डः skilled in dice; ईश्वरे अधि ईश्वराधीनः dependent on God (when compounded the affix स्व i. e. ईन is compulsory; so the compounded form is always with अधीन); आतपशुष्कः dried in the sun; स्थालीपक्वः cooked in a pot; चक्रबन्धः a kind of poetic composition; &c.

(b) ‡ with words meaning a 'crow' when contempt is implied; तीर्थे द्वाङ्क्ष इव तीर्थद्वाङ्क्षः said in contempt of one who is very greedy; so तीर्थकाकः; similarly नगरकाकः—वायसः &c. &c.

There are a few Loc. Tat. compounds given in the list पात्रेसमितादि having a similar sense; e. g. कूपे मण्डूक इव कूपमण्डूकः a well-abiding frog i. e. one who knows nothing of the world

* कृतो विद्यायोनिसम्बन्धेभ्यः । विभाषा स्वसृपत्योः Pān. VI. 3. 23, 24; मातुःपितृभ्यामन्यतरस्याम् । मातृपितृभ्यां स्वसा । Pān. VIII. 3. 84, 85.

† सप्तमी शौण्डेः । सिद्धशुष्कपक्वबन्धेश्च । Pān. II. 1. 40, 41.

‡ द्वाङ्क्षेण क्षेपे । पात्रेसमितादयश्च । Pān. II. 1. 42, 48. चकारो-
ऽवधारणार्थः । तेनैषां समासान्तरे षट्कतया प्रवेशो न । Sid. Kāu.

outside the pale of his own village; so कुम्भ-उदपान-मण्डूकः; उदुम्बरफ़ुमिः-मशकः *lit.* an insect in the fruit of the *Udumbara* tree; metaphorically it means the same as रूपमण्डूकः, कूपकच्छपः &c. In some cases there is an *aluk* of the Loc.; as गेहेशूरः 'a boasting coward', गेहेज्याडः 'a braggadocio'; गेहेनर्दी 'a house-hero', 'a carpet knight', पात्रेकुशलः 'clever in eating only' *i. e.* 'a good-for-nothing fellow'; पात्रेसमिताः; गोष्ठेशूरः; गोष्ठेविजयीः; गेहेधृष्टः, &c.

Note:—Words of this class do not enter into further combination with other words.

(c) * with another, when they both imply a name (संज्ञा); there is an *aluk* of the Loc. term. when the noun ends in a consonant or अ; as अरण्येतिलकाः *lit.* 'wild sesamum yielding no oil, hence anything not answering to one's expectations;' similarly वनेकसेरुकाः; स्वचिसारः 'a bamboo' (also त्वक्सारः; vide Si. IV. 61.). These compounds are *nitya* (obligatory) as remarked by Bhaṭṭoji (वाक्येन संज्ञानवगमान्नित्यसमासोपपन्नः).

(d) with potential p. participles in य implying an obligation; मासेदेयं (करणम्); पुराहिनेर्यं (साम); the *aluk* by § 217 (b) below.

(e) † with p. p. participles when it expresses a part of the day or night; तत्र may take the place of the Loc.; as पूर्वाह्ने कृतं पूर्वाह्नकृतम्; अपररात्रकृतम्; तत्रमुक्तम् &c; but अह्नि दृष्टं; and with the p. p. participles when reproach is implied, with an *aluk* of the Loc.; as 'अवतसेनकुलस्थितं तवैतत्' 'this thy action is similar to that of a mungoose on the hot ground.' अवतसेनकुलस्थितं is used to express the inconstancy of a person.

* संज्ञायाश्च । हलदन्तात्सप्तम्याः संज्ञायाश्च । गविपुष्पिभ्यां स्थिरः । Pāṇ. I. I. 44. VI. 3. 9. VIII. 3. 9. 5.

† केनाहोरात्रावयवाः । तत्र । क्षेपे । Pāṇ. II. 2. 45-47.

§ 217. Additional instances of the *aluk* of the Loc.

(a) *Aluk* is necessary in the case of the words—(1) गो and युध्. followed by स्थिर; as गविष्ठिरः, 'stationary in the sky, बुधिष्ठिरः firm in battle; (2) हृद् and दिव् followed by स्पृश; हृदिस्पृक्, दिविस्पृक् (हृदयं दिवं च स्पृशतीति); (3) अन्त and मध्य followed by गुरु; मध्ये-गुरुः, अन्तेगुरुः and (4) words expressive of parts of the body except मूर्धन् and मस्तक and not followed by काम; कण्ठकालः, उरसिलोमा (having the hair on the breast: Bah.), but मूर्ध-मस्तक-शिक्षः, मुखे कामो अस्य मुखकामः.

(b) * When a noun in the Loc. is compounded with a verbal derivative and the whole is a name, *aluk* takes place in most cases; e. g. स्तम्बेरमः (स्तम्बे a kind of grass रमते असौ) an elephant; कर्णेजपः one who whispers into the ear, a spy; स्वर्चरः a heavenly being; पंकेरुहं a lotus; कुशेशयः, जलेशयः a fish; but कुरुचराः, सरसिजं or सरोजम् &c.

(c) There is optional *aluk* of the Loc. of a word expressive of time when compounded with काल and words ending in the affixed तर, तम and तन; पूर्वाह्न-ह्ने-काले; पूर्वाह्न-ह्ने-तरे &c. पूर्वाह्न-ह्ने तने.

(d) † When the compound is not a name, *aluk* is necessary when ज comes, after प्राट्, शरद्, काल and दिव्; and optional when it comes after वर्ष, क्षर, शर and वर; as प्राट्षि-शरदि-काले-द्वाष जः; वर्षेजः or वर्षजः produced in the rainy season, &c.

Exceptions‡:—No *aluk* takes place in the case of verbal derivatives ending in इन् and the words सिद्ध, बद्ध, and स्थ in the ordinary language; as स्थण्डिलशायी 'an ascetic,' साङ्गक्ष्यसिद्धः, चक्रबद्धः; समस्थः; but कृष्णोऽस्यास्त्रेष्ठः &c.

* तत्पुरुषे छति बहुलम् । Pān. VI. 3. 14.

† प्राट्शरद्कालदिवां जे । विभाषा वर्षक्षरशरवरात् । Pān VI. 3. 15. 16.

‡ नेत्सिद्धबध्नातिषु च । स्थे च माषायाम् । Pān. VI. 3. 19. 20.

(e) *When a noun in the Loc case ending in अ् or a consonant and not denoting time is compounded with शय, वास and वासिन् and with बन्ध *aluk* is optional; खे-खशयः, ग्रामे-मवासः, ग्रामे-मवासी, इस्ते-स्तबन्धः, but सुमिशयः, युप्तिबन्धः &c.

2. Nañ or the Negative Tatpurusha.

§ 218. (a) The negative particle न changed to अ before a consonant and अन् before a vowel, may be compounded with any noun to form the Negative-Tatpurusha†; as न ब्राह्मणः अब्राह्मणः, one not a Brāhmaṇa; न अन्वः अनन्वः, असत्, non-existent, or not good, &c.

§ 219. The न् is not changed to अ or अन् in the following cases‡-नधाद् 'that which does not shine,' 'a cloud;' नपात् (pre. p.) 'one who does not protect;' नवेदाः 'one who does not know;' नासत्याः [न सत्याः असत्याः न असत्याः नासत्याः ×] the two Aświns, the physicians of the gods. नमुचिः [न मृच्यतीतिः] name of a demon slain by Indra; नकुलः [न कुलमस्य, for the mungoose is supposed to belong to no particular species of animals]; नखं [न खमस्य that which leaves no cavity, or does not go to heaven being burnt down with the dead body]; नपुंसकं [न स्त्री पुमान्]; नक्षत्रं [न क्षरतीति] that which does not move from its proper place, hence a star; नक्रः [न क्रामतीति that which does not go far off from water]; नाकः [न कं अकं न अकं अरिमन्]; नग when it

* बन्धे च विभाषा । शयवासवासिष्वकाह्यात् । Pān. VI. 3. 13. 18.

† नञ् । Pān. II.2.6. न लोपो नञः । तस्मानन्नुहचि । Pān. VI. 3. 73. 74

‡ नभ्राणनपाक्षवेदानासत्यानमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्रनाकेषुप्रकृत्या । Pān. VI. 3. 75. नगोऽप्राणिष्वन्यतरस्याम् । Pān. VI. 3. 77.

× अत्र बहुवचनमविवक्षितं (is not the point) तेन 'नासत्याबाधना दसौ' इति सिद्धम् । Tatvabodhini.

does not qualify an animal retains its न optionally as नमः or अगः 'a mountain or a tree,' but अगः दृषलः 'a Sudra that cannot move.'

N. B. It should be noted that some of these are Bahuvrīhi compounds.

3. KARMADHĀRAYA OR THE APPOSITIONAL COMPOUNDS.

§ 220. Pāṇini defines a 'Karmadhāraya' as समानाधिकरण तत्पुरुषः* or Tatpuruṣa both the members of which are in the same case relation i. e. have the same case when dissolved.

N. B. The difference between the Tatpuruṣa proper and Karmadhāraya is this:—In the case of the former the attributive member has one of the oblique cases when dissolved, while in the case of the latter it is in apposition to the other member. It may thus be a noun or an adjective qualifying the other member.

§ 221. (a) † A word expressive of the standard of comparison (उपमान) may be compounded in a Karmadhāraya with another denoting the common quality or ground of comparison; as घन इव दयाम् घनदयाम् dark like a cloud. Such compounds are called उपमानपूर्वपदकर्मधारयः.

(b) ‡ Similarly a noun denoting the person or thing compared (उपमेय) may be compounded with words indicative of excellence, such as व्याघ्रः, सिंह, चन्द्र, कमल, &c. no mention

* तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । Pān. I. 2. 42.

† उपमानानि सामान्यवचनेः । Pān. II. 1. 55.

‡ उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे । Pān. II. 1. 56.

§ All these words are included under what is called the group of व्याघ्र. The more important of these words are व्याघ्र, सिंह, कक्ष, कृष्ण, चन्दन, रुक्, वृष, वराह, हस्तिन्, रुरु, प्रवत्, पण्डरीक, &c.; चन्द्र, पद्म, कमल, किमलय, &c.; cf. ह्युत्तरपदे व्याघ्रपुंगवर्षभकुञ्जराः । सिंहशार्दूलनागायाः पुंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ Amara III. 1. 59.

the common attribute (of similarity) being made; as पुरुषो व्याघ्र एव पुरुषव्याघ्रः a man like a tiger (i. e. as bold as a tiger); मुखं चन्द्र इव मुखचन्द्रः a moon-like face i. e. as delightful as the moon ; मुखं कमलमिव मुखकमलम् &c. ; these are called उपमानोत्तर-पदकर्मधारय.

Note. 1.—The difference between the two is this:—In the former the common quality of comparison is actually expressed; while in the latter it is left to be understood; in fact if it be expressed there can be no compound; as पुरुषः व्याघ्र इव गूरः ।

Note. 2.—The above Karmadhārayas may be dissolved as मुखमेव चन्द्रः मुखचन्द्रः, मुखमेव कमलं मुखकमलम्, &c. Dissolved in either way there will be no difference in the formation of the compounds; but there will be difference both in the meaning and in the metaphor. In one case prominence will be given to चन्द्र or the moon and the figure will be ‘*upamā* (a simile),’ while in the other to मुख or the face in which case the figure will be ‘*Rûpaka**.’ Compounds like पाद एवपद्मं पादपद्मम्, विया एव घनं वियाघनं, &c. are termed अवधारणापूर्वपदकर्मधारयः.

§ 222. An adjective may be compounded with the noun it qualifies in most cases † as नीलं च तदुत्पलं च नीलोत्पलं, a blue lotus &c.; कृष्णश्चासौ सर्पश्च कृष्णसर्पः where the comp. is necessary; but जामदग्न्यो रामः । Such compounds are called विशेषणपूर्वपद-कर्मधारयः.

As a general rule in such compounds the qualifying word is placed first; but there are several exceptions which are given below.

* So when the common attribute is applicable in its expressed (वाच्य) sense to the उपमेय as in मुखपद्मं सहास्यं dissolve the comp, as मुखं पद्ममिव and when to the उपमान as in मुखपद्मं विकसितं dissolve as मुखमेव पद्मम्.

† विशेषणं विशेष्येण बहुलम् । Pân. II. 1. 57.

(a) *The qualified word is placed first and is always of the *mas.* gender if it denotes a class or species, when compounded with certain adjectives; e. g. इभयुवति: 'a young female elephant', अग्निस्तोकः 'a small fire', उदधित्कतिपयम् 'butter-milk mixed with a little water', गोमूढि: 'a cow that has brought forth a calf for the first time', गोधेनु: 'a milch-cow (नवप्रसूतिका)'; गोवशा 'a barren cow', गोबेहू (गर्भघातिनी गौः), गोवक्ष्यणी 'a cow whose calf is one year old,' कठश्रोत्रियः 'an *agnihotrin* Brâhmana of the Kâṭha branch of the Yajurveda,' कठाध्यापकः 'a teacher of the Kâṭha branch,' † गो-मतल्लिका-मन्त्रचिका-प्रकाण्डं (also *mas.* according to some) —उद्दः (गवोद्द) -तल्लज 'an excellent cow'. The last mentioned five words, all of which denote excellence, retain their own gender invariably; as ब्राह्मणमतल्लिका 'an eminent Brâhmana' &c.; but कुमारी मतल्लिका, as no class is meant here.

(b) † The words कटार, खञ्ज, खोढ lame, काण, कुण्ठ blunt, dull, खलति bald-headed, गौर, वृद्ध, भिक्षुक पिंग, पिंगल, तनु, जरठ hard, stiff, बधिर, कुञ्ज and बर्बर, may optionally precede the words in apposition to them; as जैमिनिकटारः or कटारजैमिनिः Jaimini who is turned tawny on account of his having practised penance in the sun.' &c.

(c) § Words expressive of the persons or things condemned

* पोटायुवतिस्तोककतिपयमूढिधेनुवशावेहद्वक्ष्यणीप्रवक्तृश्रोत्रियाध्यापकधूर्तर्जातिः । पुंस्त्वकर्मधारयजातीयदेशीयेषु । Pân. II. 1. 65. VI. 3. 42.

† प्रशंसावचनेश्च । Pân. II. 1. 66. (मतल्लिकादयो नियतलिङ्गा न तु विशेष्यनिष्ठाः । Sid. Kau). मतल्लिकामन्त्रचिकाप्रकाण्डमुद्दतल्लजौ । प्रशस्तवाचकान्यभूनि । Amara.

‡ कटाराः कर्मधारये । Pân. II. 2. 38.

§ कुस्तिताति कुत्सनेः । पापाणके कुत्सितैः । Pân. II. 1. 53 54. किं क्षेपेः । Pân. II 1. 64.

or reproached are placed first; as **वैयाकरणस्वसूचिः** 'a bad grammarian,' 'one who has forgotten his grammar and therefore can make no use of his knowledge;' (पृष्टः सन् प्रश्नं विस्मारयितुं स्वसूचयति अभ्यासवैधूर्यात् एकमुच्यते । Tatv.); so **मीमांसकादुर्दुष्टः** 'a *mīmāṃsaka* who is a sceptic' or 'an unbeliever'; except in the case of the words **पाप**, **अणक** and **किम्**; as **गणनापितः** 'a bad barber,' **अणककुलालः** 'a mean, silly potter,' **कुत्सितः राजा किराजः**, **किसखा** (**कुत्सितः सखा**), &c.

(d)* Words in apposition to **वृन्दारक**, **नाग** and **कुञ्जर** are also placed first; e. g. **वृषवृन्दारकः** 'an eminent king,' **तापसकुञ्जरः**, **पुरुषनागः**, &c.

(e) † **कतर** and **कतम** are compounded only when they ask a question with reference to a class (**जाति** family), and are placed first; e. g. **कतर-कतम-कठः** 'which Brāhmaṇa of the Kāṭha branch?' **कतर-कतम-कलापः** 'which Brāhmaṇa of the Kalāpa branch?' But **कतरः पुत्रः** 'which son' ?

(f) ‡ The word **कुमार** (and also **कुमारी** changed to **कुमार**) is placed first when compounded with one of the words **भ्रमणा**, **प्रव्रजिता**, **कुलटा**, **गर्भिणी**, **तापसी**, **दासी**, **अध्यापक**, **पण्डित**, **पटु**, **सूदु**, **कुशल**, **चपल** and **निपुण**; as **कुमारभ्रमणा** 'a female mendicant,' **कुमारप्रव्रजिता** 'a young female ascetic'; **कुमारसूदुःखी** 'a delicate boy or girl, **कुमारगर्भिणी**, **कुमाराध्यापकः**, &c.

(g)§ The words **एक**, **सर्व**, **जरत**, **पराण**, **नव** and **केवलः** and the

* **वृन्दारकनागकुञ्जरैः पूज्यमानम्** । Pān. II. 1. 62.

† **कतरकतमौ जातिपरिप्रश्ने** Pān. II. 1. 63.

‡ **कुमारः भ्रमणादिभिः** । Pān. II. 1. 70.

§ **पुषकालैकसर्वजरतपुराणनवकेवलाः समानाधिकरणेन** । Pān. II. 1. 49.
पूर्वापरप्रथमश्चरमजघन्यसमानमध्यमध्यमवीराश्च । Pān. II. 1. 58. **अपर-
 स्यापि श्रमभावो वक्तव्यः** । Vārt.

words पूर्व, अपर, चरम, जघन्य 'hindmost,' समान, मध्य, मध्यम and वीर are always placed first in a Karmadharaya compound. अपर when followed by अर्थ is changed to पश्चः as एकनाथः 'sole master or lord,' सर्वज्ञः, जरज्ञेदायिकः, 'an old logician,' पुराणमीमांसकाः, 'old *minamāsa* philosophers,' नवपाठकाः, पूर्ववैयाकरणाः, 'the old grammarians,' अपराध्यापकः अपरश्चासौ अर्थश्च पश्चार्थः 'the hinder part or side of the body;' चरमराजः the last king, समानाधिकरणम् 'being in the same category or predicament'; वीरेकः 'a sole warrior i. e. an eminent warrior', &c. The form एकवीर (found used by great writers) also may be defended.*

(h) † The words सत्, महत्, परम, उत्तम and उत्कृष्ट are compounded with another noun when they are used as terms of praise or excellence; सद्देयः 'an excellent physician' महावेद्याकरणः &c. but उत्कृष्टो गौः where उत्कृष्ट means 'uplifted, or 'drawn out of '

‡ 223. † Names of quarters and numerals form a Karm. compound with any *subanta* (a declinable word) but only when the whole compound is an appellation: e. g. सप्तर्षयः 'Name of a constellation of stars,' 'Ursa Major;' पञ्चजनाः† &c., पूर्वपुकामशमी

* कथमेक वीर इति । पूर्वकालैकेति बाधित्वा परत्वादेनेन समास वीरेकै इति हि स्यात् । बहुल ग्रहणान्नविष्यति । How do you justify the form एकवीर ? For the Sūtra पूर्वापर &c. being a subsequent one ought to have preference over the preceding Sūtra पूर्वकालैक &c. and we should have वीरेकः We reply.—The form may be justified by supposing that the rule operates in most cases only बहुलग्रहणात् and not in a few).

† सन्महत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः । Pān. II. 1. 61

‡ दिक्संख्ये संज्ञायाम् । Pān. II. 1. 61.

†† These are gods, men, Gandharvas, serpents, and Pitṛis, according to some; and Brāhmaṇas, Kshatriyas, Vaishyas, Śūdras and Nishādhars or barbarians, according to others. (Vide Shankarāchārya on Brah. Su. I. 4. 11.—13.)

‘Name of a town in the east;’ उत्तरा वृक्षाः ‘Northern trees; पञ्च ब्राह्मणाः &c. The compound is forbidden in other cases.

(a) “But words denoting a cardinal point or numerals may be compounded with any other noun when a *Taddhita* termination is to be affixed to the compound so formed (or it conveys in addition to its sense as a Karm. a derivative meaning such as is usually denoted by a Tad. aff.) or when the compound itself becomes the first member of another compound or when the compound forms a proper name; पूर्वा शाला पूर्वशाला; पूर्वस्यां शालायां भवः पूर्वशालः ‘being in the eastern hall’ from पूर्वशाला + अ (i. e. Tad. aff. अ added by दिक्पूर्वपदावसंज्ञायां अः । Pân. IV. 2. 107); so षष् + मातृ = षण्मातृ ‘six mothers’ + Tad. अ = षण्मातुरः the son of six mothers; पूर्वा शाला प्रिया यस्य स पूर्वशालाप्रियः where पूर्वशाला is a पूर्वपद and not used independently; उत्तरध्रुवः, दक्षिणध्रुवः &c. which are names.

§ 224. The particle कु forms a Karm. compound with any other word; कुपुरुषः (कुत्सितः पुरुषः) a bad man; कुपुत्रः &c.

(a) † कु is changed to (1) कृ when followed by a noun with an initial vowel in a Tat. by त्रि and the nouns रथ and बद्ध and by तृण ‘denoting a species;’ कुत्सितोऽश्वः कदम्बः ‘bad horse;’ so कदम्बं ‘coarse food;’ but कूट्रः ‘having bad camels’ (a Bah. comp.) राजा; कुत्सिताः त्रयः कत्त्रयः ‘three inferior things;’ कद्वयः ‘a bad chariot;’ कद्वदः ‘speaking ill, a bad speaker;’ कत्तृणम् ‘a kind of fragrant grass.’

(2) To क्वा when followed by पथिन् and अक्ष and when meaning ‘a little;’ and optionally when prefixed to पुरुष; कापथम्, काक्षः ‘a sidelong look or a frown of displeasure;’ see Bh. V. 54 (अक्षशब्देन

“ तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च । Pân. II. 1. 51.

† कोः कत्तःपुरुषेऽचि । (‘त्री च’ Vârt.) रथवदयोश्च । तृणे च जातौ + कापथ्यक्षयोः । ईषदर्थे । विभाषा पुरुषे । कवं चोष्णे । Pân. VI. 3. 101-107.

तत्पुरुषः अक्षिशब्देन बहुव्रीहिर्वा Sid- Kau.). ईषज्जलं काजलं 'a little water,' इषत्पुरुषः कापुरुषः, but कुत्सितःपुरुषः कुपुरुषः or कपुरुषः.

(3) And to का or क्व when followed by उष्ण; कोष्णं, क्वोष्णं and कदुष्णं by (1), all meaning ' luke-warm '.

§ 225. Two adjectives may also be compounded into what is called the विशेषणोभयपदकर्मधारयः as शुक्रकृष्णः, कृष्णसारंगः.

(a), * Two participles expressive of two consecutive actions of the same individual may be compounded together, the one expressive of the previous action being placed first; आदौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः स्नानानुलिप्तः 'first bathed and then anointed'; similarly पीतोद्वीर्णम् 'first drunk and afterwards vomited out'; पीतप्रतिबद्धः, गृहीतप्रतिमुक्तः (Rag. II. 1. IV. 43), &c.

(b). In the case of the two sets of words given above (§ 222. g.) forming compounds with one another those beginning with पूर्व are placed first. In the case of एक compounded with वीर it may precede or follow it, as वीरैकः or एकवीरः; the former, however, is preferable. In the case of the first set of words viz. एक.....केवल the one succeeding precedes the one preceding when compounded together; as पुराणजरत्, केवलपुराणम्, &c.

(c) † A past participle is compounded with another with the negative particle prefixed to it; ' कृताकृतम्,' what is done and not done, i. e. ' partially done '.

(d). ‡ The word युवन् (m. f.) enters into a Karm. comp. with the words खलति, पलित, वलित having wrinkles, and जरती, and is placed first; i. e. युवा + खलति: युवखलति: ' a young

* See Pān. II. 1. 49. (पूर्वकाल-पूर्वत्वस्य ससंबन्धिकत्वात्पूर्वकालोऽपराकालेन समस्यते । Tatv. quoted above)

† केन नञ्विशिष्टेनानञ् । Pān. II. 1. 60.

‡ युवाखलतिपलितवलितजरतीभिः । Pān. II. 67.

bald-headed man';-ती 'a young bald-headed woman'; युवजरती 'a young woman looking old'; युवपलितः 'a young man whose hair is grey', &c.

§ 226. * The word ईषत् 'little' is compounded with any other word except a verbal derivative, and even with a verbal derivative when it expresses a quality; as ईषातिङ्गलः 'a little brown', ईषद्रक्तम् 'reddish.' &c.

§ 227. † Words ending in the terminations तस्य, अनीय, य and तुल्य and words having a similar meaning, may be compounded with any *subanta* not importing a particular kind: e. g. भोज्यो-
प्यम् 'any hot eatable,' तुल्यचेतः 'of a similar white colour,' सद्दशदेवतः, &c.; but भोज्यः भोदनः as the latter word refers to a kind of food here.

§ 228. ‡ The following are the more important of the compounds given by Pân. as irregular under the class मयूरव्यंसकादि—
मयूरव्यंसकः व्यंसकश्च मयूरव्यंसकः 'a cunning peacock', so छात्रव्यंसकः उदक् च अवाक् च उखावचम्, so उच्चनीचम् 'high and low', 'great and small', निश्चितं च प्रचितं च निष्प्रचम्, नास्ति किञ्चन यस्य अकिञ्चनः, नास्ति कुतो भयं यस्य स अकुतोभयः, अन्यो राजा राजान्तरम्, अन्यो मामः मामान्तरम्, विदेव चिन्मात्रं (these are *nitya-samdas*). अभीत पिबत इत्येषं सततं यत्राभिधीयते सा अदनीतपिबता that in which are constantly uttered the words 'eat and drink', so पचतश्च-
ज्जता, स्वादुतमोदता; अहं अहं इति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहमहमिका, that in which are uttered the words 'I alone; I alone;' hence hard competition. &c. अहं पूर्वं अहं पूर्वमिति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहंपूर्विका; so आहोपुरुषिका 'great self-conceit or pride' (Bhaṭṭi. V. 27); 'vaunting', (Bv.I. 84) &c. Also कान्दिशीक put to flight, 'यदृच्छा 'accident,' &c.

* ईषदकृता । Pân. II. 2. 7. ईषद्वृणश्चनेनेति वाच्यम् । Vârt

† कृत्यतुल्याख्या अजात्या । Pân. II. 1. 68.

‡ मयूरव्यंसकादयश्च । Pân. II. 1. 72.

§ 229. In some Karmadhâraya compounds the last member of the first word which is itself a compound word is dropped*; e. g. शाकप्रियः पार्थिवः शाकपार्थिवः 'a king who likes vegetables; देवपूजको ब्राह्मणः देवब्राह्मणः &c. These compounds, though they should be properly called "*Uttamapadalopi*" are popularly designated "*Madhyamapadalopi*". Any compound requiring a similar explanation is classed under this group (शाकपार्थिवादि) which is an आकृतिगण.

DWIGN OR NUMERAL APPositional COMPOUNDS.

§ 230. † When the first member of a Karmadhâraya compound is a numeral it is called 'Dwign'.

§ 231. A Dwign compound is possible (a) under the circumstances mentioned in § 223 (a) i. e. -

(1) when a Taddhita affix is to be added to the compound so formed; वण्णां मातृणामपत्यं वाणमातुरः 'the son of six mothers, Kâr-tikeya' (vide Ku. IX); पञ्चकपालः &c; or (2) when the compound itself becomes the first member of another compound, as पञ्चगावः धनं यस्य असौ पञ्चगवधनः, पञ्च. प्रियः &c

(b) And when the compound denotes an aggregate; in this case it is singular; ‡ as त्रयाणां भुवनानां समाहारः त्रिभुवनम् the three worlds (taken collectively); as पञ्चपात्रम्, पञ्चगवम्, &c.

* शाकपार्थिवादीनां सिद्धये उत्तरपदलोपस्योपसंख्यानम् । Vârt on Pân. II. 1. 60.

† संख्यापूर्वो द्विगुः । Pân. II. 1. 52.

‡ द्विगुरेकवचनम् । Pân. II. 4. I

PREPOSITIONAL COMPOUNDS.

4. Pradi.

§ 232. Those Tatpurusha compounds whose first member is a preposition are termed Prâdi by Sanskrit grammarians*; some of these prepositions combine with a following noun in the Nom., with a noun in the Acc. &c.; e. g. प्रगतः आचार्यः प्राचार्यः 'an eminent teacher', संगतः अध्वानं समध्वः 'taken to a path-way' (vide Bhatti. III. 45). प्रकृष्टो वातः प्रवातः 'strong or excessive wind,' &c.; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः 'excelling a garland' (in fragrance or beauty), अतिक्रान्तो रथं रथिनं वा अतिरथः 'a chariot-warrior who has no rival or equal'; so अतिमात्र 'exceeding measure,' अतिसर्व &c. अवकृष्टः कोकिलया अवकोकिलः 'attracted by the cuckoo;,' परिग्लानः अध्ययनान् पर्यध्ययनः 'tired of studying;,' निष्क्रान्तः कौशाम्ब्याः निष्कौशाम्बिः 'gone out of Kauśāmbi;,' so निर्लङ्घः &c. A compound with prepositions which govern cases (कर्मप्रवचनीय) is forbidden; वृक्षं प्रति.

5 Gati.

§ 233. Compounds of the following words with verbal indeclinables are called Gati.

(a) † The particles ऊरी, उररी, वौषट्, वषट्, स्वाहा, स्वधा, प्रादुः, आबिस् and भ्रत् and the word कारिका meaning an action; as ऊरीकृत्य, उररीकृत्य 'having accepted; वषट्कृत्य 'having uttered the word Vashat;,' प्रादुर्भूय, कारिकाकृत्य 'having done the act.'

(b) ‡ Onomatopoeic words not followed by इति, as स्वादकृत्य; but स्वादिति कृत्वा (निरुदीयत्).

* कुगतिप्रादयः । Pan. II. 2. 18. प्रादयो गतायर्थे प्रथमया । अत्यादयः क्रान्तायर्थे द्वितीयया । अवादयः कृष्टायर्थे तृतीयया । पर्यादयो ग्लानायर्थे चतुर्थया । निरादयः क्रान्तायर्थे पञ्चम्या । कर्मप्रवचनीयानां प्रतिषेधः । Vārtikas.

† ऊर्यादिचिबिदाचश्च । Pān. I. 4. 61. कारिकाशब्दस्योपसंख्यानम् । Vārtikas.

‡ अनुकरणं चानितिपरम् । Pān. I. 4. 62.

(c) *The words सत् and असत् showing respect and disrespect respectively, the prepositions अलं in the sense of 'adorning,' पुरः, अदः अंतः, कणे, मनः, अस्तं, अच्छ, and तिरः; as अलंकृत्य 'having adorned', but अलं कृत्वा doing enough (पर्याप्तमित्यर्थः Sid. Kau.); पुरस्कृत्य 'placing in the front'; अदःकृत्य (अदःकृतम्) अन्तर्हृत्य (मध्ये इत्वा Sid. Kau.); कणेहृत्य, as कणेहृत्य पयः पिबति 'he drinks milk to his heart's content', अच्छोय 'having gone up to and spoken' (अभिमुखं गत्वा उक्त्वा च इत्यर्थः Sid. Kau.); तिरोभ्य, मनोहृत्य (till disgust is produced); अस्तंगत्य, अच्छगत्य 'going towards.'

(d) †The words हस्ते, पाणी and प्राध्वं; as हस्तेकृत्य, पाणीकृत्य, 'having married'; प्राध्वंकृत्य 'having forced to yield.'

(e) ‡The particles उपाजे, अन्वाजे, साक्षात्. मिथ्या, अमा, प्रादुः, आविः and नमस्, the words मनसि, उरसि, (except when there is the sense of juxtaposition or extreme contact), मध्ये, and the word पदे form compounds with verbal indeclinables optionally; उपाजेकृत्य, उपाजे कृत्वा, अन्वाजेकृत्य अन्वाजे कृत्वा 'giving strength to the weak' [दुर्बलस्य बलमाधाय इत्यर्थः Sid. Kau.]; साक्षात्कृत्य-त्वा, लवणंकृत्य-त्वा, उरसिकृत्य-त्वा (having accepted) मनसिकृत्य कृत्वा; but उरसि कृत्वा पाणि शेते; मध्येकृत्य-त्वा, पदेकृत्य, पदे कृत्वा, &c.

(f) These compounds are also formed with nouns derived from roots for their second members; e. g. अस्तमयः 'setting of the sun,' पुरस्कारः 'reception, showing respect,' तिरस्कारः, सत्कारः, अलंकृतिः, &c.

§ 234. The च्चि formations (see Chap. XI.) are also classed as prepositional Tatpurusha compounds; as शुक्लीकृत्य having turned white what was not so before.

* Pān. I. 4. 63-71.

† Pān. I. 4. 77-78.

‡ Pān. I. 4. 73-76. (अन्वयाधान उरसिमनसी ।).

6. UPAPADA COMPOUNDS.

§ 235. When the second member of a Tat. Comp. is a root-noun derived from a root which takes a particular Krit affix by virtue of the presence of the first member, it is called an Upapada Tat.; as कुम्भं करातीति कुम्भकारः 'a potter;' so साम गायतीति सामगः 'one who chants a verse of the Sâman Veda;' मांसं कामयती मांसकामा 'desirous of meat'; similarly अश्वक्रीती (अश्वेन क्रीता) 'bought for a horse', कच्छुपी 'a female tortoise,' &c. The noun prefixed to the last member, such as कुम्भ, is called an *upapada*.*

N. B. The latter member of such compounds must neither be the conjugated form of a root nor a separate verbal derivative i. e. formed independently of the last member; e. g. पयोधर is not an Upapada Tat., as the word धर can be independently formed; it is a Gen. Tat. धरतीति धरः पयसां धरः पयोधरः 'a cloud' or 'the female breast.'

§ 236. Sometimes the second member of an Upapada Tat. may be a *Namulanta* or the verbal indeclinable in अस; as स्वादुकारं भुङ्क्ते 'he eats having sweetened the food;' अग्नेर्भोजं 'having dined first;' sometimes this compound is optional. मूलकोपदंशं or मूलकेन उपदंशं भुङ्क्ते 'he eats the condiment with a raddish,' &c.

§ 237. Some *upapadas* such as उच्चैः, नीचैः, तिर्यक्, सुखतः, &c. also optionally form compounds with the verbal indeclinable in त्वा (changeable to य); as उच्चैःकृत्य (or उच्चैः कृत्वा), तिर्यक्कृत्य, सुखतोभूय, नानाकृत्य, एकधाभूय, &c. For further particulars vide the Chapter on verbal derivatives.

* तत्रोपपदं सप्तमीस्थम् । Pân. III. 1. 92. सप्तम्यन्ते पदे कर्मणीत्यादौ बाह्यत्वेन स्थितं कुम्भादि तद्वाचकं पदमुपपदसंज्ञं स्यात् । Sid. Kau.

GENERAL RULES APPLICABLE TO THE
TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 238. *The word अङ्गुलि at the end of a Tatpurusha compound changes its final to अ when preceded by a numeral or an indeclinable, as द्वे अङ्गुली प्रमाणस्य द्व्यङ्गुलं दारु 'a piece of wood measuring two fingers,' निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम् &c.

§ 239. The following words, when at the end of a Tatpurusha, drop the final vowel, together with the following consonant if there be any, and add अ under the circumstances mentioned:—

(a) † रात्रि when preceded by a numeral, an indeclinable, a word expressive of a part of the whole, such as पूर्व, अपर, &c., or by the words सर्व, संख्यात and पुण्यः as द्वयोः रात्र्योः समाहारः द्विरात्रम् an aggregate of two nights (Dwi.); अतिक्रान्ती रात्रिमातिरात्रः that has passed a night, the dead of night; पूर्वे रात्रेः पूर्वरात्रः the first part of the night, सर्वा रात्रिः सर्वरात्रः, संख्याता रात्रिः संख्यातरात्रः, पुण्यरात्रः an auspicious night.

The same happens when रात्रि is preceded by अहन् in a Dvandwa; as अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः.

(b) ‡ राजन्, अहन् and सखि; as परमः राजा परमराजः a great king, मन्त्राणां राजा मन्त्रराजः, उत्तमं अहः उत्तमाहः an excellent day, एकं च तदहः एकाहः; द्वयोरहोः समाहारः द्व्यहः, so त्र्यहः, सप्ताहः, &c. पुण्यं अहः पुण्याहं a holy day, सुदिनाहम्, (vide § 245. b.), कृष्णस्य सखा कृष्णसखः &c.

(c) Exceptions§—अहन् when preceded by an indeclinable, or a

* तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्ययादेः । Pân. V. 4. 86.

† अहः सर्वैकदेशसंख्यातपुण्याश्च रात्रेः । Pân. V. 4. 87.

‡ राजाहः सखिभ्यष्ट्च । Pân. V. 4. 91.

§ अहोऽह एतेभ्यः । Pân. V. 4, 88.

word denoting a part of the whole, or by सर्व or by a numeral with a *Taddhita* affix added to the whole compound, becomes अह्; as अतिक्रान्तमहः exceeding a day (in duration) अत्यहः, पूर्वाहः forenoon, सर्वाहः the whole day, संख्याताहः, द्वयोरहोः भवः द्वयहः (-ह् *fem.*), द्वयहप्रियः &c.; with संख्यात the change is optional; as संख्याताहः, or हः.

N. B. The*न् of the substitute is changed to ज् when preceded by र् belonging to the first member ending in अ; as सर्वाहः; but परागतं अहः पराहः (as परा ends in आ).

(d) † तक्षन् when preceded by ग्राम or कौट, and श्वन् by अति or an inanimate object with which it is compounded; e. g. ग्रामस्य तक्षा ग्रामतक्षः 'a village carpenter i. e. one not very skilful,' कुस्यां भवः कौटः (स्वतन्त्रः) स चासौ तक्षा च कौटतक्षः 'an independent carpenter'; अतिश्वः [वराहः] 'fleeter than a dog'; अतिश्वी (worse than a dog's life) सेवा; आकर्षः श्वा इव आकर्षश्वः 'a dog like i. e. bad or unlucky throw of dice,' but वानरश्वा 'a monkey like a dog'.

(e) ‡ सक्थि when preceded by उत्तर, सृग or पूर्व or by a word denoting an inanimate object with which it is compounded; उत्तरसक्थम् 'the upper part of the thigh', सृगसक्थम् 'the thigh of a deer,' पूर्वसक्थम्, फलकमिव सक्थि फलकसक्थम् 'a thigh like a board'.

(f) A numeral when compounded in a Tat. निर्गतानि त्रिंशतः निर्दिष्टानि वर्षाणि (चैत्रस्य) more than thirty; निर्गतः त्रिंशतकुलिम्यः निर्दिष्टः सङ्गः a sword more than thirty fingers in length.

§ 240. The following words have an अ added to them when at the end of a Tatpuruṣa compound:—

(a) गो except when a Tad. aff. is added and then dropped§; e. g.

* अहोऽन्तात् । Pân. VIII. 4. 7.

† ग्रामकौटाभ्यां च तक्षणः । अतेः शुनः । उपमानादप्राणिषु । Pân. V. 4. 96-97.

‡ उत्तरसृगपूर्वाच्च सक्थन् । Pân. V. 4. 98.

§ गोरतद्धितलुकि । Pân. V. 4. 92..

परमगवः an excellent bull, पञ्चगवः-(a collection of five cows)
घनः, but द्विगुः exchanged or bartered for two cows.

(b) * उरस् meaning 'chief or eminent'. अश्वानां उर इव अश्वोरसम्
'the chief of horses i. e. an excellent horse.'

(c) † The words अनस् अश्मन्, अयस् and सरस् when they de-
note a class or form names; उपानसम् (उपगतं जनः) 'a cart-load,'
महानसः 'a kitchen'; अमृताश्मः 'a kind of stone like the moon-
stone' [in this case the final अन् is dropped]; कालायसम् 'black
iron', मण्डुकसरसम् 'a lake full of frogs'; जलसरसम् 'a lake of
that name.'

(d) ‡ नौ at the end of a Dwigu, except when the Tad. affix
is dropped), as द्वाभ्यां नौभ्यामागतः द्विनावरूप्यः (when the aff. is
not dropped), द्विनावम् 'a collection of two boats', so त्रिनावम्
&c; but पञ्चभिः नौभिः क्रीतः पञ्चनौः, also when it is preceded by
अर्धः as नावः अर्धम् अर्धनावम् the neuter is irregular (लोकात् Sid.
Kan.).

(e) § खारी (a measure of corn) under similar circumstances
takes the अ optionally, the final ई being dropped before it:
द्विखारम्-रिः अर्धखारम्-रिः.

(f) + अञ्जलि, preceded by द्वि or त्रि in a Dwigu, optionally
takes अ, except when the Tad. aff. is dropped, before which
the final इ is dropped; द्व्यञ्जलं-लि 'two handfuls'; but द्वाभ्यामञ्ज-
लिभ्यां क्रीतः द्व्यञ्जलिः ।

§ 241. †† The न् of ब्रह्मन् is optionally dropped when preced-

* अश्वारूपायामुरसः । Pân. V. 4. 93.

† अनोऽस्मायः सरसां जातिसंज्ञयोः । Pân. V. 4. 94.

‡ नावो द्विगोः । अर्धाश्च Pân. V. 4. 99. 100

§ स्वार्याः प्राचाश्च । Pân. V. 4. 101.

+ द्वित्रिभ्यामञ्जलेः । Pân. V. 4. 102.

†† ब्रह्मणो जानपदाख्यायाश्च । कुमहद्ब्रह्मामन्यतरस्याश्च । Pân. V. 4.
104. 105.

ed by कु and महत्; कुब्रह्मा-हः a bad Brâhmaṇa, महाब्रह्मा-हः. The न् is dropped necessarily when the compound implies the country in which the Brâhmaṇa dwells; e. g. सुराष्ट्रब्रह्मा a Brâhmaṇa dwelling in Surâshtra.

§ 242. *The word महत् is changed to महा when it forms the first member of a Karmadhâraya or a Bahuvrîhi compound, or when the termination जातीय follows; as महादेवः the great god, महाबाहुः a great arm (Tat.) or one having a great arm (Bah.); महाजातीयः; but महतः सेवा महत्सेवा (Gen. Tat.).

Exception:—When it is followed by घास, कर and विशिष्ट the change takes place necessarily; महतो महत्या वा करः महाकरः; similarly महाघासः, महाविशिष्टः.

§ 243. † अष्टन् becomes अष्टा when followed by कपाल and गो and the compound so formed conveys the sense of ' an oblation ' and ' yoked to ' respectively; अष्टाकपालः ' prepared or offered in eight pans ' (पुरोडाशः); अष्टागवं (शकटम्) ' a carriage with eight bullocks yoked to it '.

§ 244. ‡ All the rules given above for the change of the finals of the Tat. compounds do not hold good in the case of the Neg. Tat.; e. g. न राजा अराजा one not a king; न सखा असखा, &c.

(a) But in the case of the word पथिन् the final इन् is optionally dropped and अ added; अपथं or अपंथाः ' absence of a road '. पथिन् when so modified in a Tat. is neu.; § (but अपथः देशः).

* आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः । Pân. VI. 3. 46. and the Vârtikas on it.

† अष्टनः कपाले हविर्वि । गवि च युक्ते । Vârtikas.

‡ नञ्प्रत्ययानुपात् । पथो विभाषा । Pân. V. 4. 71. 72.

§ अपथं नपुंसकम् । Pân. II. 4. 3.

GENDERS OF TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 245. *As a general rule a Tatpurusha compound follows the gender of the final noun.

Exceptions †:—

(a) Compounds with प्राप्त and आपन्न for their first member and the Prâdi compounds follow the gender of the words they qualify; प्राप्तजीविकः नरः, प्राप्तजीविका स्त्री, निष्कौशाम्बिः पुरुषः &c.

(b) A Tatpurusha ending in रात्र, अह्न and अह is *masculine*, except when रात्र is preceded by a numeral and अह by पुण्य and सुदिन; e. g. पूर्वरात्रः, मध्याह्नः, सप्ताहः, नवरात्रम्, गणरात्रम्, पुण्याहम्, सुदिनाहम्; also that ending in पथ (substituted for पथिन्, vide § 280) preceded by a numeral or an indeclinable; as त्रयाणां पन्थाः त्रिपथम्, विरूपः पन्थाः विपथम्, a bad or a wrong way; but सुपन्थाः, अतिपन्थाः as they do not end in पथ; (see § 285)

(c) †A collective Dwigu is *neu.*; but that ending in अ is generally *feminine*, and that ending in आ is optionally so in which case it takes the termination ई; पञ्चगवं a collection of five cows; त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी; but पञ्चपात्रम्, त्रिभुवनम्, चतुर्युगम् &c.; पञ्चानां स्वदानां समाहारः पञ्चस्वद्वी, पञ्चस्वद्वम्. The न् of final अन् is dropped and the Dwigu is optionally *feminine* पञ्चतक्षी-क्षम्, (fr. पञ्च + तक्षन् a carpenter).

* परबल्लिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः । Pân. II. 4. 26

† द्विगुप्राप्तापन्नालंपूर्वगतिसमासेषु । Vârt रात्राह्नाहाः पुंसि । Pân. II. 4. 29. संख्यापूर्वं रात्रं ह्रीबम् । Sid. Kau. पुण्यसुदिनाभ्यामह्नः ह्रीबतेष्टा । पथः संख्याऽन्ययादेः । Vârtikas.

‡ स नपुंसकम् । Pân. II. 4. 17. आकारान्तोत्तरपदो द्विगुः स्त्रियामिष्टः । आद्यन्तो वा । अनो नलोपश्च वा द्विगुः स्त्रियाम् । पाचाद्यन्तस्य न । Vârtikas on *ibid.*

(d) * A Tatpuruṣa ending in उपज्ञा and उपक्रम is of the *neuter* gender, when the idea of प्राथम्य 'being the first' of what is known or commenced (introduced) is meant to be expressed; पाणिनेरुपज्ञा पाणिन्युपज्ञं ग्रन्थः the work (grammar) first taught or composed by Pāṇini. नन्दोपक्रमं द्रोणः the *drona* (a measure of corn) first brought into use in the reign of King Nanda.

(e) § A Tatpuruṣa ending in छाया is *neuter* when the objects casting the shade are many इक्षूणां इक्षुच्छायम्.

(f) † A Tatpuruṣa having for its first member a synonym of राजन् (and not राजन् itself) or the words रक्षस्, पिशाच &c. and सभा for its latter member is *neuter*; as इनसभम्, ईश्वरसभम्, a king's council; but राजसभा; रक्षःसभम्, पिशाचसभम्; also that ending in सभा when it means 'a multitude'; as स्त्रीसभम् 'an assembly of women'; but धर्मसभा in the sense of धर्मशाला.

(g) × A Tatpuruṣa ending in सेना, सुरा, छाया, शाला and निशा is optionally *neuter*; ब्राह्मणसेना-नम्, यवसुरा-रम् malt liquor beer, कुट्यच्छाया-यम्, the shadow of a wall; गोशाला-लम्, श्वनिशा शम् (the 14th day of the dark half of a month, so called because certain dogs observe a fast on this night, according to the Sâbarabhâshya).

N. B. These rules hold good in the case of Tat. alone; so दृढसेनो राजा (Bah.); असेना (Neg. Tat.), परमसेना (Karm.).

* उपज्ञोपक्रमं तदावाचिख्यासायाम् । Pân. II. 4. 21. उपज्ञा ज्ञानमाद्यं स्यात् ज्ञात्वारंभ उपक्रमः । Amara.

§ छाया बाहुल्ये । Pân. II. 4. 22.

† सभा राजाऽमनुष्यपूर्वा । Pân. II. 4. 23. पर्याप्त्यैवेष्ट्यते Vârt.-अशाला च । Pân. II. 4. 24. अमनुष्यशब्दो रूढ्या रक्षः पिशाचादीनाम् । Sid. Kau.

विभाषा सेनासुराच्छायाशालानिशनानाम् । Pân. II. 4. 25.

III. BAHUVRĪHI OR THE ATTRIBUTIVE COMPOUNDS.

§ 246. * A Bahuvrīhi compound consists of two or more nouns in apposition to each other the attributive member being placed first and denotes or refers to something else than what is expressed by its members. It generally attributes that which is expressed by its second member, determined or modified by what is denoted by its first member, to something denoted by neither of the two; *e. g.* महाबाहुः 'one whose arm is great;' पीताम्बरः 'one whose garment is yellow.' When dissolved it must have the pronoun यत् in any one of the oblique cases: as महान् बाहुः यस्य स महाबाहुः [नलः]; पीतं अम्बरं यस्य स पीताम्बरः [हरिः]. A Bahuvrīhi compound partakes of the nature of an adjective and assumes the gender of the substantive it qualifies.

Note—In English such compounds are by no means rare; *cf.* high-souled, good-natured, narrow-minded &c.

N. B. The difference between a Karm. and Bah. comp. is this:—In the former, one of the member alone is in apposition to the substantive it qualifies, while in the latter the whole compound is an adjective. In the former the sense is complete in the comp. itself; in the latter it is not so; *e. g.* घनश्यामः नलः, here one of the members *viz.* श्यामः is in apposition to नलः and therefore the comp. is a Karm. गंभीरनादः as a Karm. simply means गंभीरश्चासौ नादः 'a deep sound,' and the sense is complete; as a Bah. it is equivalent to गंभीरः नादः यस्य 'some one whose sound is deep'; here the sense is not complete unless it is known whose sound is meant.

§ 247. Bahuvrīhi compounds are divided into two classes, समानाधिकरणबहुव्रीहि and व्यधिकरणबहुव्रीहि. †

* अनेकमन्यपदार्थे । Pān. II. 2. 24. समस्यमानपदातिरिक्तस्य पदस्यार्थे इत्यर्थः । Tb.

† Strictly speaking this is not a division of the Bah. but an exception to the general rule. We have given it as a separate division to avoid confusion.

(a) That is a Samânâdhikarâṇa Bah. in which both the members are in apposition to each other i. e. have the same case relation when dissolved. There are six kinds of this according as the यत् is in any one of the six oblique cases; e. g. प्राप्तं उदकं यं असौ प्राप्तोदको ग्रामः, ऊढः रथः येन असौ ऊढरथः अनङ्गान्, उपहृतः पशुः यस्मै सः उपहृतपशुः रुद्रः, उद्धृतः ओदनः यस्याः सा उद्धृतोदना स्थाली, पीतं अम्बरं अस्य स पीताम्बरो हरिः, वीराः पुरुषाः यस्मिन् स वीरपुरुषो ग्रामः ।

§ 248. A Vyadhikarâṇa Bah. is that whose members are not in apposition to each other i. e. are in different cases when dissolved. A Vyadhikarâṇa Bah. is not allowed in any case except in the Genitive and the Locative: * as चक्रं पाणौ यस्य स चक्रपाणिः हरिः, चन्द्रस्य इव कान्तिर्यस्य स चन्द्रकान्तिः †; so पद्मगान्धः, शस्त्रपाणिः, &c. शशां शस्त्रे यस्य असौ शशिशस्त्रः &c.; but पञ्चगव्यं यस्य स पञ्चगव्यः is not allowed.

§ 249 Obs.—The Bah. compounds are also further divided into two kinds; तद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः and अतद्गुणसंविज्ञानबहुव्रीहिः. That in which the sense of the attributive member is also present is called *Tadguṇasamvijñāna*. पीताम्बरं हरिमाह्वय is an instance of the first; here such a हरि is meant as has the yellow silk garment actually on. चित्रयुगं गोपं आनय is of the other;

* सप्तमीविशेषणे बहुव्रीहौ । Pân. II. 2. 35. In a Bah. the noun in the Loc. and an adjectival word are placed first; अत एव ज्ञापकात् व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिः । Sid. Kau.

† This is allowed by the Vârt. ‘सप्तम्युपमानपूर्वपदस्योत्तरपदलोपश्च वक्तव्यः । In a Bah. comp. the word following a noun in the Loc. or an *upamânapada* (a) noun denoting a standard of comparison) is dropped; so this ought to be properly analysed as चन्द्रस्य कान्तिः चन्द्रकान्तिः चन्द्रकान्तिरिव कान्तिर्यस्य असौ चन्द्रकान्तिः । But later grammarians, such as Vâmana, Bhattoji &c., have rejected this Vârt. altogether as of no practical value.

here what is meant is herusman only and not his variegated cows.

§ 250. *The negative particle अ or अन् and prepositions, may, sometimes, form Bah. compounds with substantives; the verbal derivatives used to express their sense may be optionally retained; अविद्यमानः पुत्रः यस्य स अपुत्रः, प्रपतितानि पर्णानि यस्य स प्रपर्णः a tree with its leaves dropped; निर्गता घृणा यस्य स निर्घृणः ruthless; उद्धता कन्धरा यस्य स उत्कन्धरः with the neck uplifted; विगतं जीवितं यस्य स विजीवितः dead &c. Also अविद्यमानपुत्रः, प्रपतितपर्णः &c.; अस्ति क्षीरं यस्याः सा अस्तिक्षीरा गौः a milk-cow (where अस्ति is an indeclinable meaning 'having').

§ 251. † The particle सह may be compounded with a noun in the Instrumental case in a Bahuvrīhi when there is equal participation in some action; in this case सह optionally becomes स; as पुत्रेण सह सहपुत्रः or सपुत्रः.

(a) सह remains unchanged when the compound involves a blessing but is necessarily changed to स when followed by गो a cow, वत्स a calf, or हल a plough, even when a blessing is pronounced; as स्वस्ति राज्ञे सहपुत्राय, सहामात्याय, &c.; सगवे, सवत्साय, सहलाय.

§ 252. ‡ A compound of an indeclinable or a numeral or of आरुस, अदूर or अधिक with a numeral is a Bahuvrīhi. In the

* प्रादिभ्यो धातुजस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः । नञोऽस्त्यर्थानां वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः । Vārtikas on Pān. II. 2. 24.

† तेन संहति तुल्ययोगे । Pān. II. 2. 28. बोधसर्जनस्य । प्रकृत्याशिषि । Pān. VI. 3. 82-83. अगोवत्सहलेष्विति वाच्यम् । Vārt. The restriction तुल्ययोगे is not universal as there are instances in which there is no equal participation; e. g. सकर्मक, सलोमक, सपक्षक &c.; hence the Vṛttikāra remarks—'प्रायिकं तुल्ययोगे इति विशेषणमन्यत्रापि समासो दृश्यते । Dīkshita also says तुल्ययोगवचने प्रायिकम् ।

‡ संख्ययाव्ययासङ्ख्यादूराधिसंख्याः संख्येये । Pān. II. 2. 25.

formation of such compounds the final vowel except that of बहु and गण, or the final consonant with the preceding vowel of the latter numeral and the अति of विंशति* are dropped and अ added; दशानां समीपे ये सन्ति ते उपदशाः 'about ten' i. e. nine or eleven; द्वौ वा त्रयो वा द्वित्राः 'two or three'; द्वे वा त्रीणि वा द्वित्राणि; द्विः आवृत्ता दश द्विदशाः 'ten repeated twice i. e. twenty'; so त्रिदशाः &c.; विंशतेः आसन्नाः आसन्नविंशः 'nearly twenty', त्रिंशतः अदूराः अदूरत्रिंशः 'not far from thirty', अधिकचत्वारिंशः 'more than forty': but उपबहवः, उपगणाः.† चतुर preceded by उप or त्रि does not drop any letter but simply has an अ added to it; त्रयो वा चत्वारो वा त्रिचतुराः, चतुर्णां समीपे ये सन्ति ते उपचतुराः.

§ 253. †Names of directions may form a Bahuvrīhi compound and signify the point of direction between them; दक्षिणस्याः पूर्वस्याश्च दिशोऽन्तरालं दक्षिणपूर्वा; so उत्तरपूर्वा, &c. But if the words so compounded are not the names of quarters, no compound is possible; as ऐन्द्राश्च कौबेर्याश्चान्तरालं विक् the point between the East and the North, and not ऐन्द्रीकौबेरी as these are not the names of the Eastern and Northern quarters.

§ 254. The following words drop their final vowel or the final consonant with the preceding vowel and take अ when at the end of a Bah. compound:—

(a) § अक्षि and सक्थि 'both meaning parts of the body'; जलजवत् अक्षिणी यस्य स जलजाक्षः 'one whose eyes are like lotuses'; दीर्घे सक्थिनी यस्य स दीर्घसक्थः 'one having long thighs', 'spindlelegged'; कमले इव अक्षिणी यस्याः सा कमलाक्षी (स्त्री);

* बहुव्रीहौ संख्येये ङजबहुगणात् । तिबिंशतेर्ङिति । Pân. V. 4. 75; VI. 4. 142. ङुपाभ्यां चतुरोऽजिष्यते । Vārt. under Pân. V. 4. 77. (see art. § 284).

† अत्र स्वरे विशेषः । Sid. Kau. (for the form is the same in both cases.)

‡ दिङ्नामान्यन्तराले । Pân. II. 2. 26.

§ बहुव्रीहौ सक्थयोः स्वाङ्गात्त्वच् । Pân. V. 4. 113.

but दीर्घसक्थि शकटम् 'a cart with long poles'; स्थूलाक्षा वेणुयष्टिः 'a bamboo stick with big eyelike holes'; (where अ is added by § 282 (c). and hence the *feminine* ends in आ; see *N. B.* For सक्थि see also (•) below.

N. B. The *fem.* of Bah. compounds ending in अक्ष is formed by adding आ when it qualifies an inanimate object.

(b) * अङ्गुलि, when the compound is an attribute of दारु; पञ्च अङ्गुलयो यस्य तत्पञ्चाङ्गुलं दारु (अङ्गुलिसदृशावयवं धान्यादिविक्षेपणकाष्ठम्); but पञ्चाङ्गुलिः हस्तः the hand having five fingers.

(c) † The words मूर्धन् preceded by द्वि or त्रि, लोमन् preceded by अन्तर and बहिः, and नेतृ used in apposition to the name of a constellation of stars; द्वौ मूर्धानौ यस्य स द्विमूर्धः two-headed; त्रिमूर्धः but दशमूर्धा; अन्तर्लोमः; बहिर्लोमः; मृगो नेता यासां ताः मृगनेत्रा रात्रयः 'nights of which the *Mṛiga* constellation is the leader' i.e. 'whose position in the heavens marks their advance;' so पुष्यनेत्राः &c.

(d) ‡ *Feminine* words ending in a termination showing 'a complement of,' and the word प्रमाणी; e. g. कल्याणी पञ्चमी यासा रात्रीणां ताः कल्याणीपञ्चमा रात्रयः; 'nights whose complement is an auspicious fifth night.' स्त्री प्रमाणी यस्य असौ स्त्रीप्रमाणः 'one whose authority is a woman.'

(e) § हलि and सक्थि optionally become हल and सक्थ when preceded by अ, दुस् or सु; अहलः-लिः having no plough; असक्थः-

* अङ्गुलेर्दारुणि । Pān. V. 4. 114.

‡ द्वित्रिभ्यां च मूर्धन्ः । अन्तर्बहिर्भ्यां च लोमः । Pān. V. 4. 115, 117. नेतुर्नक्षत्रे अवक्तव्यः । Vart.

‡ अपूर्णीप्रमाणयोः । Pān. V. 4. 116.

§ नञ्दुःसुभ्यो हलिसक्थोरन्यतरस्याम् । Pān. V. 4. 121. शक्त्योरिति पाठान्तरम् । Sid. Kau.

विथः 'one who has no thighs,' दुःसक्यः विथः 'one having deformed thighs'; सुसक्यः-विथः; &c. शक्ति is another reading for सकिथ in the sūtra; so अशक्तः-क्तिः; &c.

(f) *प्रजा and मेघा under similar circumstances drop their अ and take अस; as अवयमाना प्रजा यस्य असौ अप्रजाः having no progeny, दुष्टा प्रजा यस्य स दुःप्रजाः having bad progeny, शोभना मेघा यस्य स समेधाः of good intellect; similarly दुर्मेधाः, अमेधाः.

§ 255. (a) † धर्म when preceded by a single member in a Bahuvrīhi becomes धर्मन्; कल्याणं धर्मः यस्य स कल्याणधर्मा; similarly समानधर्मा (see Māl. Mād. Act. I Intro.); but परमः स्वः धर्म यस्य स परमस्वधर्मा; परस्वधर्मा may also be correct if परमस्व be regarded as one word compounded in a Karmadhāraya. संदिग्धसाध्यधर्मा, निवृत्तिधर्मा, अत्रच्छित्तिधर्मा are to be similarly explained.

(b) धनुष् at the end of a Bah. becomes धन्वन्, as अधिज्यं धनुर्यस्य स अधिज्यधन्वा one whose bow is strung'; so शार्ङ्गधन्वा (शृङ्गस्य इदं शार्ङ्गं) 'one whose bow is made of horn'; i. e. the god Viṣṇu. This change is optional when the whole compound is a name; शतधन्वा-नुः.

(c) Similarly जम्भ 'a tooth', 'food,' &c. becomes जम्भन् when preceded by सु. हरित, तृण or सोमः as शोभनः जम्भः अस्य सुजम्भा one having beautiful teeth; similarly हरितजम्भा m.; तृणं भक्ष्यं यस्य, तृणमिव दन्ता यस्येति वा तृणजम्भा, सोमजम्भा one whose food is the holy soma juice; but पतितजम्भाः.

(d) The word ईर्म n. a wound, preceded by दक्षिण becomes ईर्मन् when the wound is inflicted by a hunter; दक्षिणे ईर्म यस्य दक्षिणेर्मा सुगः a stag wounded on the right side by a hunter. See Bhaṭṭi VI. 44.

* नित्यमसिच् प्रजामेधयोः । Pān. V. 4. 122.

† धर्मादनिच् केवलात् । Pān. V. 4. 124. धनुषश्च । वा. संज्ञायाम् । जम्भा सुहरिततृणसोमेभ्यः । दक्षिणेर्मा लुच्प्रयोगे । Pān. V. 4. 132, 133, 125, 126.

§ 256. At the end of a Bah. compound—

(a) *जानु is changed to ज्ञ necessarily when preceded by प्र or सम् and optionally when preceded by ऊर्ध्व; प्रगते जानुनी यस्य स प्रज्ञु: 'one having the knees wide apart' i. e. 'bandylegged;' सज्ञु: 'one having well-turned or beautiful knees;' ऊर्ध्वजानुः—ज्ञु: 'long-shanked.'

(b) † जाया becomes जानि; युवती जाया यस्य स युवजानि: 'one whose wife is young;' सूजानि: *lit.* 'one whose wife is the earth, i. e. a king,' &c.

(c) † गन्ध becomes गन्धि when preceded by उत्, पृति or सु; उद्गतः गन्धः यस्य स उद्गन्धिः 'whose smell is spread above,' पृतिगन्धिः 'having a repulsive smell,' सुगन्धिः. This change of गन्ध is possible only when the smell referred to is inseparably connected with (looks like a part and parcel of) the object denoted by the other member; as सुगन्धि पुष्पं सलिलं च (which receives its odour from the lotuses &c. growing in it;) सुगन्धिर्वायुः; but शोभना गन्धा अस्य सुगन्ध आपणिकः 'a perfumer dealing in sweet smells.' गन्ध is also changed to गन्धि § when it means 'a particle of,' 'a little of,' or when the compound involves comparison;

* प्रसंभ्यां जानुनोक्तुः । ऊर्ध्वादिभाषा । Pân. V. 4. 129. 130.

जायाया निङ् । Pân. V. 4. 134. लोपो व्योर्वलि । Pân. VI. 1. 66. जाया at the end of a Bah. substitutes नि for its final आ. The preceding य् or व् is dropped before a consonant except य्.

गन्धस्येदुत्पत्तिमुसुरभिर्मयः । Pân. V. 4. 135. गन्धस्येते तदेकान्तग्रहणम् । Vart. There is a difference of opinion among critics as to the meaning of the Vā. गन्धस्य &c. Some hold that the smell must be the natural property of a thing to necessitate the final इ. Cf. Jayamangala on Bhaṭṭi. आग्रायिबान्गन्धवहः सुगन्धः &c. II. 10, and Mallinātha on Rag. IV. 45. But the view of such eminent grammarians as Kaiyata, Bhaṭṭoji, Nagesha, &c. is as given above.

§ अल्पाख्यायाम् । उपमानाच्च । Pân. V. 4. 136-137.

सूपस्य गन्धः यस्मिन् तत् सूपगन्धि भोजनम्; so घृतगन्धि a dinner in which there is a scanty supply of ghee, &c.; पद्मस्य इव गन्धः यस्य तत् पद्मगन्धि 'that which has the smell of a lotus.'

(d) * नासिका becomes नस when it is preceded by a preposition or when the compound is used as a distinguishing name and it is preceded by any word except स्थूल; उद्गता नासिका यस्य स उन्नसः 'one having a prominent nose,' प्रणसः 'one having a good nose,' दुरिव नासिका यस्य दुणसः † 'one whose nose is like a tree,' 'large-nosed;' but स्थूलनासिकः. नस becomes नस् optionally when preceded by खुर or खर; as खुरणसः. or खुरणाः 'having a nose like a horse's hoof i. e. flat;' खरणसः-णाः 'sharp-nosed.' नासिका when preceded by वि becomes ग्र or ख्य; as विगता नासिका यस्य स विग्रः or विख्यः 'one having a deformed nose.'

§ 257. The following words lose their final vowel when at the end of a Bahuvrīhi:—

(a) ‡ The word पाद when it is preceded by a numeral or सु or when the compound involves comparison and it is not preceded by a word of the हस्त्यादि group (हस्तिन्, अज, कुसूल, अश्व, कपोत, जाल, गण्ड, दासी, गणिका and some others). द्वौ पादौ यस्य द्विपात् a biped; सुपात् fair-footed; (व्याघ्रस्य इव पादौ यस्य,) &c. but हस्तिपादः, कुसूलपादः, &c.

(b) पाद becomes पद् and the comp. takes ई in the fem. in the case of the words कुम्भपदी, and others (i. e. कुम्भपदी, एकपदी, जालपदी, सूत्रपदी, शतपदी, विपदी, द्विपदी, त्रिपदी, दासीपदी, विष्णुपदी, सुपदी, &c.;) § but कुम्भपादः mas.

* अत्र नासिकायाः संज्ञायां नसं चास्थूलात् । उपसर्गाच्च । Pān. V. 4. 118. 119. वेधो वक्तव्यः । ख्यश्च Vārtikas.

† पूर्वपदासंज्ञायामगः । उपसर्गाद्विह्वलम् । Pān. VIII. 4. 3. 28.

‡ पादस्य लोपोऽहस्त्यादिभ्यः । संख्यासु पूर्वस्य । Pān. V. 4. 138. 140.

§ कुम्भपदीषु च । Pān. V. 4. 139.

(c) * दन्त necessarily when it is preceded by a numeral or सू indicating age, or when the whole compound forms a feminine name; and optionally when it is preceded by इयाव, अरोक, a word ending in अम, शुद्ध, शुभ, वर्ष, or वराह; इौ दन्तौ यस्व स द्विदन् 'a child so small as to have two teeth only'; षड् दन्ता अस्य † पादन् : शोभना दन्ता अस्य सुदन्, सुदती (i. e. youthful) fem; but द्विदन्तः करी, सुदन्तः (having beautiful teeth) पुरुषः, अयोदती, फलदती (both proper names,) &c. but समदन्ती having even rows of teeth; इयावा (black) दन्ता यस्य स शावदन्-न्तः, अरोकदन्-दन्तः having black or thick-set teeth; कुमडलाग्रदन्-न्तः, having teeth like the points of buds; शुभदन्-न्तः &c.

(d) † ककुद 'when the compound denotes a particular stage of growth;' अजातं ककुदं यस्य सः अजातककुत् 'a bull that has not got his hump as yet' i. e. 'who is very young'; also when it is preceded by त्रि and the compound designates the mountain of that name; as त्रिककुत् 'name of a mountain with three peaks'; but त्रिककुदः 'having three humps'.

(e) § काकुद 'the palate' (काकुदं तालु Kās.) necessarily when preceded by उत् and दि and optionally when preceded by पूर्ण; as उत्काकुत्, विकाकुत्, पूर्णकाकुत्-कुदः.

§ 258. †† हृदय is changed to हृत् when preceded by सु or दुस् meaning 'a friend', or an 'enemy' respectively; शोभनं हृदयं यस्य स सुहृत् 'a friend', दुर्हृत् 'an enemy'; but सुहृदयः 'one who has got a good heart' i. e. 'one who is able to appreciate merits', &c.; दुर्हृदयः 'a man of wicked intentions.'

* वयासि दन्तस्य दत् । स्त्रियां संज्ञायाम् । विभाषा इयावाऽरोकाभ्याम् । अमान्तशुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च । Pân. V. 4. 141. 143-145.

† See Foot-note p. 102.

† ककुदस्यावस्थायां लोपः । त्रिककुत्सर्वते । Pân. V. 4. 146, 147.

§ उद्भिभ्यां काकुदस्य पूर्णाद्भिभाषा । Pân. V. 4. 148, 149.

†† सुहृद्दुर्हृदौ मित्रामित्रयोः Pân. V. 4. 150.

§ 259. * Two nouns alike in form in the Loc. and meaning 'something that can be seized,' or in the Instrumental, meaning 'weapons or things used as weapons,' may be compounded in a Bah. when the sense is 'the fight thus began' and the idea of an exchange of action is to be implied. In such compounds the final vowel of the first member is lengthened and that of the second is changed to इ. The compounds so formed are of the nature of Avyayibhāvas and are indeclinable. The final उ takes Guna substitute before the final इ. † e. g. केशेषु केशेषु युद्धं त्वदं युद्धं प्रवृत्तं केशकेशि 'a battle in which the warriors fight seizing each other's hair'; दण्डैश्च दण्डैश्च प्रहृत्येदं युद्धं प्रवृत्तं दण्डादण्डि; similarly मुष्टीमुष्टि, हस्ताहस्ति, बाहूबाह्वि, मुसलामुसलि, &c.; but if the instruments used by both the parties be not the same, no compound is possible; इलामुसलि will, therefore, be wrong.

Obs.—(a) The following words also change their final to इ; द्वौ दण्डौ यस्मिन्प्रहरणे तद् द्विदण्डि; similarly द्विमुसलि, उभा-उभयाञ्जलि, उभाहस्ति, उभयहस्ति, उभा-उभयापाणि, उबाहु &c.

§ 260. † The following Bahuvrīhis are laid down as irregular. शोभनं प्रातरस्य सुप्रातः m. 'one having an auspicious morning or a day having an auspicious dawn'; see Bhaṭṭi. II. 49. शोभनं श्वः अस्य सुश्वः 'having an auspicious morrow'; शोभनं दिवास्य सुदिवः 'one who has passed a happy day', शारिखि कुक्षिरस्य शारिकुक्षः 'having a round belly'; चतस्रोऽश्वोस्य चतुरस्र- 'four-cornered, quadrangular'; एण्या (of a female black deer) इव पादौऽस्य पणीपदः. अजपदः, प्रोष्ठस्य इव पादौ अस्य प्रोष्ठपदः having the feet like those of a bull'.

* तत्र तेनेदमिति सरूपे । Pân II. 2. 27. सप्तम्यन्ते ग्रहणविषये सरूपे पदे तृतीयान्ते च प्रहरणविषये इदं युद्धं प्रवृत्तमित्यर्थे समस्येते कर्मव्यतिहारे शोत्ये स बहुव्रीहिः । Sid. Kau.

§ अन्येषामपि दृश्यते । इच् कर्मव्यतिहारे । Pân. VI. 3. 137. V. 4. 127. तिष्ठद्गुप्रभृतिष्विच्छत्यस्य पाठादव्ययीभावत्वमव्ययत्वं च । Sid. Kau. ओर्णः । Pân. VI. 4. 146.

1 सुप्रातस्तुमुदिवशारिकुक्षचतुरश्रेणीपदाजपदप्रोष्ठपदाः । Pân. V. 4. 120.

§ 261. The words उरस्, सर्पिस्, उपानह, दाधि, मधु, शालि-ली and वस्, अनहुह, यस्य, नौ and लक्ष्मी when used in the singular, have a क added to them, when they form the latter member of a Bah. comp.; वरुण (expanded, well-developed) उरः यस्य व्यहोरस्कः, शिवसर्पिष्कः 'one fond of ghee', &c. एकः पुमान् यस्य असौ एकपुंस्कः 'having one man only', &c.; when पुंस् and the words following it are used in the dual and the plural they take क optionally. द्विपुमान् or द्विपुंस्कः &c.

(a) अर्थ takes the final क, necessarily when preceded by अन् and optionally in any other case; अनर्थकः 'useless'; but अपार्थ-र्थकं 'meaningless' वचः.

§ 262. † A fem. Bah. ending in इन् takes this क necessarily; as बहुदण्डिका नगरी 'a city having many ascetics'; बहुवाग्मिका सभा 'an assembly having many eloquent speakers in it'; but बहुदण्डी or बहुदण्डिको ग्रामः (vide § 263 below), as it is mas.

§ 263. ‡ And as a general rule, when the final word of a Bah. comp. does not undergo any additions or alterations mentioned in the foregoing rules, it optionally takes the affix क. महायशस्कः-महायशाः 'of mighty glory'; but उत्तरपूर्वा, व्याघ्रपाद्, सुगन्धिः &c.

§ 264. But if the last word of a Bah. compound be a fem. noun ending in ई or ऊ not capable of being changed into इन् or उन् before the vowel case termination, or if it ends in क्, क is necessarily affixed; ईश्वरः कर्ता बत्स तद् ईश्वरकतुकं जगत्, बह्वनदीको देशः, रूपवती वधुः यस्य स रूपवदधुकः, &c.; but छुषीः स्त्री is an exception; बहुस्त्रीकः, सस्त्रीकः &c.

* उरःप्रभृतिभ्यः कप् । Pân. V. 4. 151. इह पुमान् . अनहुान्, यस्य, नौः लक्ष्मीरीति एकवचनान्तानि पठ्यन्ते । द्विवचनान्तेभ्यस्तु 'शेषाद्विभाषा' इति विकल्पेन कप् । Sid. Kau. × अर्धाक्षत्रः । Vārtika.

† इनः स्त्रियाश्च । Pân. V. 4. 152.

‡ शेषाद्विभाषा । Pân. V. 4. 154.

§ 265. The final आ is optionally shortened before क*; as बहुमालः-मालाकः-मालकः, &c.

§ 266. † No क is affixed

(a) 'when the whole compound is used as a name or when it ends in ईयस्, as विश्वे देवः यस्य विश्वदेवः 'whose deities are the Viswadevas'; बहुवः भ्रातंसः यस्य बहुभ्रयान्. A Bah. ending in ईयस् f. (i. e. ईयसी †) does not shorten its final vowel; e. g. बहुवः भ्रैयस्यो यस्य बहुभ्रैयसीः 'one having many excellent wives.' But अतिभ्रैयसिः as a Tatpuruṣa.

(b) to the word भ्रातृ preceded by a term of praise; प्रशस्तो भ्राता यस्य स प्रशस्तभ्राता; but सूक्ष्मभ्रातृकः one whose brother is a fool.

(c) to the words नाडि and तन्त्री both referring to the body of an animal; बहुनाडिः कायः 'the body having many arteries'; बहुतन्त्रीर्वा 'the many-veined neck'; but बहुनाडीकः स्तम्भः 'a pillar with many ornamental lines'; बहुतन्त्रीका (many-stringed) वीणा.

(d) to the final of the compound निष्प्रवाणिः (निर्गता प्रवाणी 'a weaver's shuttle' यस्य) पटः 'a new, unbleached garment.'

(e) to compounds formed according to rules §§ 251, 252, and 253, as सपुत्रः, उपबहवः, दक्षिणपूर्वा, &c.

§ 267. In the formation of a समानाधिकरणबहुव्रीहि, if the first member be a fem. noun derived from the mas. the affix आ or इ, the mas. is restored if followed by another fem. noun §; चित्रा गावः यस्य स चित्रगुः, जरती गौः यस्य स जरदुः, रूपवती भार्या यस्य स रूपवद्भार्यः; but गंगा भार्या यस्य स गंगाभार्यः; वामोरुभार्यः; कल्याणी प्रधानं यस्य स कल्याणीप्रधानः ।

* आपोऽन्यतरस्याम् । Pān. VII. 4. 15.

† न संज्ञायाम् । ईयसश्च । बन्दिते भ्रातुः । नाडीतन्त्रयोः स्वाङ्गे । निष्प्रवाणिश्च । Pān. V. 4. 155-57, 159-60.

‡ ईयसो बहुव्रीहेर्नैति वाच्यम् ।

§ स्त्रियाः पुंवद्भाषितपुंस्कादनुद् समानाधिकरणे स्त्रियामपुंस्त्रीप्रियादिषु । Pān VI. 3. 34.

Exception:—(a) This change in the first member does not take place, when it is followed by an ordinal (*fem.*) or any of the words प्रिया, मनोज्ञा, कल्याणी, सुमगा, भक्ति, सखिबा, स्वसा, कान्ता, क्षान्ता, समा, चपला, दुहिता, वामा, अबला and तनया; as कल्याणी प्रिया, यस्य स कल्याणीप्रियः 'one to whom a virtuous woman is dear.' इडा भक्तिर्यस्य स इडामक्तिः, but इडे भक्तिर्यस्य इडभक्तिः.*

(b) If the first member be a proper name, an ordinal number, name of a limb of the body of an animal ending ई, name of a class, or a word having a penultimate क in a few cases, it does not undergo this change; वृत्ता (a proper name) भार्या यस्य स वृत्ताभार्यः, पञ्चमीभार्यः, सुकेशीभार्यः, जूहाभार्यः, रसिकाभार्यः, पाचिकाभार्यः, &c.; but अकेशा भार्या यस्य स अकेशभार्यः as the first word does not end in ई; वाका भार्या यस्य स पाकभार्यः &c.

IV. AVYAYIBHĀVA OR THE ADVERBIAL COMPOUNDS.

§ 268. An Avyayibhāva comp. consists of two members the first of which is, in most cases, an indeclinable (a preposition or an adverb) and the second a noun, the whole being treated like the Nom. sing. of *neut.* nouns. the comp. so formed is indeclinable; e. g. अचिह्नरि 'in Hari'; अन्तर्गिरि 'in a mountain,' &c.

§ 269. In forming the Avyayibhāva compounds the following rules should be observed:—

(a) The final long vowel is shortened, and the ending ए or ऐ is changed to इ and ओ to उ; गोपाजति माः पातीति वा गोपाः। तस्मिन्निति अभिमोपद्, अनुविष्णु after Vishnu, उपसु near a cow, &c.

(b) †The final न् of *mas.* and *fem.* nouns in अद् is dropped; and optionally that of *neuter* nouns ending in अद्; उपराजद्; उपचर्मद्-र्म.

* श्रीलक्ष्मिविद्वत्सायां तु इडामक्तिः। Sid. Kan. लिङ्गविशेषविद्वत्सायां तु इडामक्तिरित्यादि-सिद्धये प्रियादिभ्यो भक्तिश्चण्डपाठः। Tb.

† अनञ्च। ननुसकादन्यतरस्याद्। Pān. V. 4 108, 109.

(c) *अ is optionally substituted for the final of नदी. पौर्णमासी, आग्रहायणी and गिरि; उपनदम्-दि, उपपौर्णमासम्-सि, उपाग्रहायणम्-णि 'near to the full-moon day of Mārgas'irsha'; उपगिरिम्-रि.

(d) † It is also optionally added to all nouns ending in any of the first four letters of a class; उपसमिधम्-मिद्.

(e) अ is attached to the final of the following nouns when compounded in an Avyaya.‡;—शरत्, विपाश, अनस्, मनस्, उपानह, अनडुह, दिव्, हिमवत्, दिश, इश, विश, चेतस्, चतुर तद्, यद्, कियत्, जरस् (substituted for जरा) &c; शरद्: समीपम् उपशरदम्, प्रतिविपाशम्, 'towards the Vipāśa,' दिशोर्मध्ये अपादिशम् between two divisions of the compass. उपजरसम् towards old age, अध्यात्मम् on the soul, &c.; and to अक्षि when preceded by प्रति, पर changed to परो, सम् and अनु, the इ of अक्षि being dropped; अक्ष्णः प्रति प्रत्यक्षम् before one's eyes; अक्ष्ण परं परोक्षम् out of sight; समक्षम्, and अन्वक्षम् afterwards, forthwith.

§ 270. The indeclinables forming Avyayibhāva compounds have various senses §; e. g. (1) the meaning of case; as गोपि इति अघिगोपम् 'in the protector of the cowherd,' so हराविति आबिहरि, अध्यात्मम् &c.; (2) सामीप्य or 'vicinity; as कृष्णस्य समीपमुपकृष्णम् near Kṛishṇa; so उपगवम् &c., (3) समृद्धि or 'prosperity' as मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम्, 'in a country wherein the Madras are in a prosperous condition,' (4) व्यृद्धि (वि+कृद्धिः) or 'bad condition,' as यवनानां व्यृद्धिः दुर्यवनम् 'when the Yavanas are in a bad condition;' (4), अभाव or absence; as मक्षिकाणामभावः निर्मक्षिकम् 'where flies are

* नदीपौर्णमास्याग्रहायणीभ्यः । गिरिश्च सेनकस्य । Pān. V. 4. 110, 112.

† शयः । Pān. V. 4. 111.

‡ अन्वयीभावे शरत्वश्रुतिभ्यः । Pān. V. 4. 107.

§ अन्वयै विभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृद्धयर्थाभावात्ययासम्प्रतिशब्दप्रादुर्भावात् । आशब्दादुपसर्गयोगपयसादृश्यसम्प्रतिसाकल्यान्तवचनेन । Pān. II. 1. 6.

utterly absent 'i. e. ' perfect loneliness', or ' quiet'; so निर्जनम् &c. (6) अत्यय or ' the olose or the transgression of ' as हिमस्य अत्ययः अतिहिमम्, ' after the wintry season, ' so अतिवसन्तम्, अतियौवनम्, अतिमात्रम् ' transgressing the proper limits ', &c; (7) असम्प्रति or ' unfitness of time ; ' as निद्रा सम्प्रति न युज्यते इति अतिनिद्रम् ' past sleeping time ; ' as अतिनिद्रम् उत्तिष्ठति पुरुषः; (8) प्रादुर्भाव or ' manifestation ' as हरिशब्दस्य प्रकाशः इति हरि in which the name Hari is manifested (loudly uttered); (9) पश्चात् or ' after ' ; as विष्णोः पश्चात् अनुविष्णु; (10) योग्यता* or ' fitness ' as रूपस्य योग्यमनुरूपम् in a corresponding manner; so अनुगुणम् agreeably or comfortably to, favourably; &c. (11) वीप्सा or ' repetition ' as अर्थम् अर्थे प्रति प्रत्यर्थम् ' in every case ; ' अहन्यहनीत प्रत्यहम्-ह, ' every day ; ' so प्रतिपर्वतम्, &c. (12) अनतिवृत्ति or the ' non-violation of ' ; as शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति ' not going beyond ' i. e. ' according to one's power ' ; so यथाविधि &c. (13) सादृश्य or ' similarity ' : as हरेः सादृश्यं सहरि ' like Hari. ' (14) आनुपूर्त्य or ' succession in order, priority ' , as ज्येष्ठस्य आनुपूर्त्येण अनुज्येष्ठम् ' according to seniority ' , so अनुक्रमम् ' according to the proper order, ' &c. (15) यौगपद or ' simultaneousness ' , as चक्रेण युगपत् सचक्रम् ' along with the wheel '. (16) सम्पत्ति or ' power, influence ; ' as क्षत्राणां सम्पत्तिः सक्षत्रम् ' with the Kshatriyas in a satisfactory condition, ' or ' very influential ' or ' powerful. ' (17) साकल्प or ' entirety, fulness ' ; as तृणमपि अपरित्यज्य सतणम् ' in a manner not leaving out even grass ' अन्ति; and (18) अन्त or ' end ' ; as अन्तेअग्निग्रन्थपर्यन्तम्भीति साग्नि ' including the work on fire (which is studied last of all), , so समाप्यम्, &c.

§ 271. (a) † यावत् showing a definite measure may be com-

* 10-13. are the senses of यथा; योग्यतावीप्सापदार्थानतिवृत्ति-सादृश्यानि यथार्थाः । Sid. Kau.

† यथाऽसादृश्ये Pân. II. 1. 7. यथा. is not compounded when it indicates similarity; यथा हरिस्तथा हरः &c.

‡ यावद्वधारणे । Pân. II. 1. 8.

pounded with any word; e.g. यावन्तः श्लोकाः तावन्तः अञ्चुतप्रमाणाः यावच्छ्लोकवः अञ्चुतप्रमाणाः 'bowing down to Aahyata as many times as there are Ślokas'; so यावान् अबकाशः तावान् अभ्यासः यावदबकाशम् अभ्यासः &c.

§ 272. * प्रति meaning 'very little' is compounded with a noun and is placed last; झाकस्व लेहः झाकप्रति 'very little vegetable'. But वृक्षं वृक्षं प्रति विद्योतते विद्युत् where प्रति means 'towards'.

§ 273. † The words अक्ष, and शलाका and a numeral, are compounded with परि and placed first to express 'loss in a game'; अक्षेण विपरीतं वृत्तं अक्षपरि, 'so as to be a loser by an unlucky throw of dice'; शलाकापरि 'an unlucky throw or movement of one of the pieces at a game played with Śalākās'; एकपरि 'loss of one throw of dice', &c.

§ 274. (a) † The prepositions अप, परि and बहिः and words derived from the root अञ्च् (प्राक्, प्रत्यच्, उदच्, जवाच्, तिर्यच्, &c.), are optionally compounded with a noun in the Ablative; अपविष्णु or अपविष्णोः 'away from Vishnu'; परिविष्णु or परिविष्णोः; बहिर्वनम् or बहिर्वनाद्; प्राग्वनम् or प्राग्वनाद् 'to the east of the forest' &c.

(b) § आ showing limit, inclusive and exclusive, is optionally compounded with a noun in the Ablative; and so are अनु, अभि, and प्रति all meaning 'towards' with a noun in the Accusative; आमुक्ति or आमुक्तेः 'until final liberation' संसारः, आबालं or आबालेभ्यः up to the child; हरिभक्तिः; अभ्याग्नि or अग्निमभि towards the fire शलभः पतन्ति; प्रत्याग्नि or अग्निं प्रति; अनुवनम् or वनमनु.

* सुप्प्रतिना मात्रार्थे । Pān. II. 1. 9.

† अक्षशलाकासंख्याः परिष्ठा । Pān. II. 1. 10. वृत्तव्यवहारि वराजये पदार्थं समासः । Sid. Kan.

‡ विभाषा । अपपरिवहिरञ्चवः पञ्चम्या । Pān. II. 1. 11-12.

§ आहर्म्यादाभिधिष्योः । लक्षणेनाभिप्रती आभिहित्वे । अनुयत्समयाः । वस्व चापामः । Pān. II. 1. 13-16.

(c) अनु meaning 'towards' or 'alongside of,' 'lengthwise,' is also similarly compounded; अनुवनम् (वनस्य समीपं अशनिरगतः 'the thunderbolt passed) towards the forest'; गङ्गाया अनु अनुगङ्गम् वाराणसी 'Varāṇasī is alongside the Ganges' (गंगादेर्घ्यसदृशदेर्घ्यो-पलक्षिता इत्यर्थः S. K.)

§ 275. *The words पार and मध्य optionally form Avya. compounds with any nominal base, and are placed first, the final अ being changed to ए when thus compounded; e. g. पारे-मध्ये-गङ्गात् from the middle of the Gangetic stream; optionally of course, the Gen. Tat.; also गङ्गापारात्, गङ्गामध्यात्. In this case the Ab. termination is irregularly retained. If the final noun has the sense of the Loc. the final vowel may be changed to अम्; as पारे-मध्ये-गङ्गम्; cf. पारिसमुद्रम् Bhaṭṭi. V. 4.

§ 276. (a) † A numeral may optionally be compounded with a noun, showing relation by blood or by some kind of learning, to form an Avya. comp.; द्वौ मुनी वंद्यौ द्विमुनि, व्याकरणस्य त्रिमुनि; e. g. त्रिमुनि व्याकरणम्, 'Sans. Grammar of which the three sages, Pāṇini, Kātyāyana and Patanjali, are the authors in succession.'

(b) ‡ and with names of rivers, this comp. also shows an aggregate; सप्तगङ्गम्, द्वियमुनम्.

§ 277. †† Any noun may be compounded with the name of a river, into an Avya. comp. to form a name; उन्मत्तगङ्गम्, a place where the Ganges is very boisterous.' so लोहितगङ्गम्, &c.

§ 278. The indeclinables समया, निकषा, आरात्, अभितः, परितः, पश्चात्, do not combine with any noun; समया ग्रामं, निकषा लङ्गम् &c.

§ 279. The following Avya. compounds are anomalous ¶ :—

* पारेमध्ये पृथ्वा वा । Pān. II. 1. 18.

† संख्या वंद्येन । Pān. II. 1. 19. वंशो द्विषा विदया जन्मना च । Sid. Kau.

‡ नदीभिश्च । Pān. II. 1. 20 समाहारे चायमिष्यते । Vārt.

†† अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् । Pān. II. 1. 21.

¶ तिष्ठदुप्रभृतीनि च । Pān. II. 1. 17.

तिष्ठन्ति गावः यस्मिन् काले स तिष्ठद्द्रु दोहनकालः 'the time when cows stand for being milked;' see Bhaṭṭi. IV. 14. So बहद्द्रु 'the time when cows conceive or bulls bear the plough; आयत्याः गावः अस्मिन् काले आयतीगवम् 'the evening time,' 'the time when the cows come home'; खलेयवम्, 'the time when the barley is on the thrashing ground;' similarly खलेद्रुसम्, लूनयवम् 'when barley is reaped,' लूयमानयवम्, संहृतयवम्, &c. समसूचि 'when the ground is even;' समपदाति 'when the foot-soldiers are in right lines; सृषमम्, विषमम्, अपसमम् at the end of the year; आयतीसमम्, पापसमम् in an evil year; पुण्यसमम्, प्राहम्, प्ररथम् 'when the chariots move forth,' प्रसृगम् 'when the deer comes,' विसृगम्, प्रदक्षिणम्, संप्रति and असंप्रति.

N. B.—According to all followers of Pān. compounds of this group are precluded from being further compounded though poets do not seem to respect the prohibition except in so far as to place such words at the end of these comps.; cf. प्रदक्षिण-क्रियार्हायाम् । Rag. I. 76; also IV. 25, VII. 24, &c.

GENERAL RULES APPLICABLE TO ALL COMPOUNDS.

§ 280. * The words कृच्, पुर, अप, धुर when is does not mean 'the yoke of a carriage', and पथ, † at the end of any compound take the suffix अ; अर्धर्चः-र्चम् 'half a Rik;' विष्णुपुरं ‡ 'the town of Vishnu;' विमलाप सरः 'a lake with pure water;' राज्यधुरा 'the yoke of a kingdom', i. e. 'the heavy responsibilities of governing it' &c. रम्यपथो देशः 'a country with pleasant roads', &c.

(a) But in the case of कृच् preceded by अन् or बहु the अ is added only when the compound denotes a student of the Rig Veda§; अनृचः one who does not study the Rig Veda; बहृचः 'one that has studied the Rig Veda;' but अनृक् साम, 'the Sāma Veda that contains no riks;' बहृक् सूक्तम् 'a hymn consisting of many riks.'

* कृक्पूरब्धः पथामानक्षे । Pān. V. 4. 14.

† Substituted for पथिन् । ‡ कृदित्वं लोकात् । Sid. Kan.

§ अनृचबहृचावधेयैरेव । Sid. Kan.

(b) घुर when it refers to अक्ष 'a car' does not take this अ; अक्षः the yoke of a carriage; दृढः अक्षः.

§ 281. * The अ of the word अप् is changed to ई when preceded by द्वि, अन्तर, or a preposition; and to ऋ when preceded by अनु and the compound is the name of a country; as द्विर्गता आपो यस्मिन् इति द्वीपम् 'peninsula; अन्तर्गता आपो अवेति अन्तरीपम् 'an island.' प्रतीपम् 'in opposition to the force of waters;' समीपम्; असूपः† (अनुगताः आपोऽत्र) 'name of a place or country.' The change of अ to ई is optional if the preposition end in अ; प्रकृष्टा आपः‡ यस्मिन् प्रेषस्-प्रापस्; परेषम्-परापम् 'a pond or a tank, a passage for water.'

§ 282. †† The following words take the suffix अ before which the final vowel, with the following consonant, if any, is dropped.

(a) सामन् and लोमन् when preceded by प्रति, अनु or अव; प्रति-सामं, साम अगनुतः अनुसामः friendly; अवरं साम अवसामम् a bad hymn; प्रतिलोमम् 'in inverse order, inversely'; अनुलोमम् 'in natural order, successively, directly.'

(b) भूमि preceded by कृष्ण, उदच्, पाण्डु or a numeral; कृष्णा भूमिः यस्य स कृष्णभूमः; similarly उदीची भूमिः यस्य स उदग्भूमः; पाण्डुभूमिः यस्य स पाण्डुभूमः; द्वे भूमी यस्य स द्विभूमः [प्रासादः] 'having two floors'

(c) The words नदी and गोदावरी preceded by a numeral; पञ्चनदम्, सप्तगोदावरम्.

(d) अक्षि when used in a metaphorical sense, and not meaning

* द्व्यन्तरुपसर्गभ्योऽप ईत् । ऊदनोर्देशे । Pān. VI. 3. 97-98.

† नानाद्रुमलतावीरुच्चिर्झरप्रान्तशीतलैः । धनेर्न्याप्तमनूपं तत् सस्येत्रीहिय-वादिभिः ॥

‡ अवर्णान्ताद्वा । Vārtika.

†† अच् प्रत्यन्वबपूर्वात्सामलोत्तः । Pān. V. 4. 75. कृष्णोदक्पाण्डुसंख्या-पूर्वाया भूमेरजिप्यते । संख्याया नदीगोदावरीभ्यां च । Vārtikas. अक्षोऽ-दर्शनात् । Pān. V. 4. 76. उपसर्गाद्ध्वनः । Pān. V. 4. 85.

the eye'; as नवामक्षीव नवाक्षः *li.* resembling the eye of a bull hence 'a round window.'

(e) अश्वन् when preceded by a preposition; प्रवतोऽश्वन् a carriage that has reached a road, प्रकृष्टो (distant) अश्वः journey वा शब्दः ।

(f) * also नामि in compounds like पद्मनामः ।

§ 283. † अ is added to the finals of the following—

(a) वर्चस् preceded by ब्रह्मन् or इस्तिन्; ब्रह्मवर्चसम् 'the divine Majesty of Bramhan or the glory of a Brâhmana'; 'pre-eminence or sanctity arising from sacred knowledge'; इस्तिवर्चसम् 'the splendour or magnificence of an elephant'.

(b) तमस् preceded by अव, सम् and अन्ध; e. g. अवततं तमः अव-तमसम् 'slight darkness'; संततं तमः संतमसम् 'great or continuous darkness'; अन्धं तमः अन्धतमसम् 'pitchy darkness.'

(c) रहस् preceded by अनु, अव or तप्त; अनुगतं रहः अनुरहसम् 'secret, solitary'; अवततं रहः अवरहसं 'a little secret,' or 'desolate'; तप्तं रहः तप्तरहसम् 'a hot secluded place.'

(d) उरस् in the Loc. and preceded by प्रति; उरसि प्रति प्रदुरसम् 'against the breast.'

(e) गो preceded by अनु, when length is implied; अनुगव यानम् 'a vehicle measuring as much as a bull in length

* अजिति योगविभागादन्यत्रापि । Sid. Kau.; this is obtained by separating the portion अच् from the Sûtra 'अच् प्रत्यन्वयो.' But this is no sanction for forming new compounds ending in नाम. It is only a device used by grammarians to explain such words as नलिननाम &c.

† ब्रह्मइस्तिभ्यां वर्चसः । अवसमन्वेष्टमस्तमसः । अन्धवतप्तावरहसः । प्रकृष्टसप्तमीस्थाद् । अनुगवमायामे । Pân. V. 4. 78. 79; 81-83.

§ 284. * अ is always added in the case of the following twentyfive compounds which are:—अविद्यमानानि चत्वारि अस्य अचतुरः destitute of four; so विचतुरः and सुचतुरः all three Bah. compounds; then eleven Dw. compounds for which see § 192 (b) the last two; and § 196 (c); रजोऽपि अपातियज्य सरजसम् Avya. (सरजः as a Bah.); निश्चितं श्रेयो निःश्रेयसम्, 'sure, never failing bliss'; पुरुषस्य आयुः पुरुषायुषम् 'the period of human life'; both Tat.; द्वयोरायुषोः समाहाराः द्वयायुषम् 'the period of two lives'; similarly, त्रयायुषम्, both Dwigns; ऋग्यजुषम् Dw.; जातश्र्वासो उद्गा च जातोद्गः 'a young bull'; महोद्गः 'a grown up bull'; वृद्धोद्गः 'an old bull'; all Karma; शुनः समीपम् उपशुनम् 'near the dog', Avya. गोष्ठे वा गोष्ठश्चः, 'a dog in a cowpen that barks at others'; hence figuratively 'a person who idly stays at home and slanders others'. Tat.

§ 285. † The finals of compounds having for their first member सु or अति in the sense of 'praise' and किं in the sense of 'censure', remain unchanged; सुराजा 'a good king' अतिराजा 'a pre-eminent king': अतिगौ 'an excellent bull' अतिश्वा &c. but परमराजः; नामतिक्रान्तः अतिगवः; कुत्सितो राजा किराजा 'a bad king', किससा 'a bad friend'; but किराजः, किससः in other cases. This prohibition does not apply to Bah. compounds सुसक्यः; स्वसः.

OTHER CHANGES IN CONNECTION WITH COMPOUNDS.

§ 286. ‡ The word पाद is changed to पद when followed by आजि, आति, ग and उपहत; and to पद् necessarily when followed by हिम, काचिन्, and हति, and optionally when followed by चोष,

* अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसपेन्वनदुहवर्साभवाह्मनसाक्षिभुवदारगवो-
र्घीविपदघीवनक्तान्दिवरात्रिन्दिवाहार्दिवसरजसानिःश्रेयसपुरुषायुषद्वयायुषत्र्या-
युषर्ग्यजुषजातोद्गमहोद्गवृद्धोद्गोपशुन गोष्ठश्वाः । Pān. V. 4. 77.

† न पूजनात् । Pān. V. 4. 69. स्वातिभ्यामेव । Vart. किमः क्षेपे । Pān. V. 4. 70.

‡ पादस्य पदाज्यातिगोपहतेषु । Pān. VI 3. 52. हिमकाचिहतिषु च । वा-
चोषमिश्रसन्देशु । Pān. VI 3. 54, 56

मित्र, शब्द and निष्क; as पादाभ्यामजतीति पदाजिः, पद्भ्यामततीति पदातिः पद्भ्यां गच्छतीति पदगः all meaning 'one walking on foot, a pedestrian; a foot-soldier', &c.; पदोपहतः 'beaten down by the feet'; पद्मिमम् 'coldness of the feet'; पादो कषितुं शीलमस्य पत्काषी 'one accustomed to tax his legs, a footman'; पदा हतिः पद्धतिः a beaten-track, a way, a road; पद्भोषः or पादघोषः, पन्मित्रः or पादमित्रः; पच्छब्दः or पादशब्दः पन्निष्कः or पादनिष्कः 'quarter of a Nishka' (a gold coin).

§ 287. * हृदय becomes हृद् necessarily when followed by लेख (formed with the affix अण्), and लास and the Tad. affixes य (यद्) and अ (अण्), and optionally when followed by शोक and रोग and the Tad. य (ष्यञ्); हृदयं लिखतीति हृदलेखः 'heart-ache'; (घञि तु हृदयलेखः Sid. Kau.), हृदलासः 'disquietude,' 'hiccough'; हृदयस्य प्रियं हृदं 'agreeable to the heart'; हृदयस्येदं हृदं, हृच्छोकः or हृदयशोकः 'the pang of the heart'; हृदयरोगः, हृद्रोगः.

§ 288. (a) उदक् becomes उद् necessarily (1) when it forms a proper name, also when it is final; or (2) when followed by the words पेषं, वास, वाहन, and धि; उदमेघः 'a particular cloud filled with water; उदधिः, क्षीरोदः the sea of milk; लवणोदः &c.; उदपेषं पितृष्टि, उदवासः standing in water; उदवाहनः, उदधिः 'a vessel for holding water' घटः, समुद्रे तु पूर्वेण सिद्धम् Sid. Kau.;

(b) and optionally when followed by a word beginning with a simple consonant and denoting 'a vessel to be filled up with water', and by मन्य, ओदन, सक्तु, बिन्दु, वज्र, भार, हार, वीवध 'a yoke with a pan at each end for carrying loads' (कावड Marāthi) and गाह; उदककुम्भः or उदकुम्भः; but उदकस्थाली (as स्थाली begins with a conjunct consonant), उदकपर्वतः; उदमन्यः or उदकमन्यः barley-water; उदोदनः or उदकौदनः rice boiled with water,

* हृदयस्य हृदलेखयदण्लासेडु । वा श्लोकष्यञ्जरोगेडु । Pān. VI. 3. 50. 51.

† उदकस्योदः संज्ञायाम् । उत्तरपदस्य चेति वक्तव्यम् । Vārt. पेषं वास वाहन-धिडु च । एकहलादौ पूरयितव्येऽन्यतरस्याम् । मन्योदनसक्तुबिन्दुवज्रभारहार-वीवधगाहेडु च । Pān. VI. 3. 57-60.

water-meal; उदवीवधः or उदकवीवधः, 'a yoke for carrying water;'
उदगाहः or उदकगाहः 'plunging or bathing in water' &c.

§ 289. (a) * When the first member of a compound ends in ई or ऊ not capable of changing into इम् or उम् and not belonging to a *fem.* termination or an indeclinable, the ई or ऊ is optionally shortened; ग्रामणीपुत्रः or ग्रामणिपुत्रः the son of a leader of a village; &c.; but गौरीपतिः, श्रीमदः, भूमदः, शुद्धीभावः &c.

(b) But the word मू followed by कुंस and कुटि is an exception; मू+कुंस=मू-भुकुंसः (भुवा कुंसो भाषणं शोभा वा यस्य स स्त्रिवेषधारी नर्तकः Sid. Kau.) an actor; मू-भुकुटिः the knit eyebrow; according to some, मू optionally becomes म्र when followed by कुंस or कुटिः as म्रकुंसः and म्रकुटिः (see ft. note).

§ 290. Obs.—† The *fem.* affix आ or ई at the end of a word forming the first member of a compound is shortened in most cases when the whole is a name or in the Veda; रेवतिपुत्रः, भरणिपुत्रः, कुमारिदारा, प्रदर्विदा, अजक्षीरम् (as अजक्षीरेण जुहोति), शिल्प्रस्थम्, &c.; but नान्दीकरः, नान्दीघोषः, फाल्गुनीपौर्णमासी, जगतीछन्दः, लोमकायहम्, &c. The आ or ई is optionally shortened when followed by त्व; अजत्वं, अजात्वम्, रोहिणि-णी-त्वम्.

§ 291. Obs.—† The words इष्टका, इषीका and माला shorten their final when followed by चित्त, तूल and भारिन् respectively; इष्टकाचित्तम् made of bricks; पक्वेष्टकचित्तम्; इषीकतूलम् 'the point of a reed,' छजेषीकतूलम्, मालभारि having or wearing garlands; उत्पलमालभारि, (cf. Māl. Mād. IX. 2.) &c.

* इको ऋषोऽङ्घो गालवत्य । Pân. VI. 3. 61. इपहुवहुमाशिनामव्ययानां च नेति वाच्यम् । अङ्कुसादीनामिति वक्तव्यम् Vârtihās. अकारोऽनेन विधीयते इति व्याख्यान्तरम् । Sid. Kau.

† ङ्घापोः संज्ञाछन्दसोर्बहुलम् । खे च । Pân. VI. 3. 63. 64.

‡ इष्टकेषीकामालानां चित्ततूलभारिषु । Pân. VI. 3. 65.

§. 292. *Obs.*—* A nasal is inserted in the case of the following words:—सत्य, अगद and अस्तु followed by कार; धेनु by मव्या; लोक by पृणि; अनम्याश by इत्य; ब्राह्म and अग्नि by इन्ध, तिमि by गिल्ल or गिलगिल; and उष्ण and भद्र by करण; as सत्यकुरः, 'making true, earnest money,' &c; cf. Kir. XI. 50. भयदकुरः 'a physician,' भस्तुकुरः, 'efficacious,' 'admittance' (अभ्युपगमः Tat. B.); धेनुमव्या (अविष्यती धनुः Tat. B.); लोकम्पूजः 'pervading or filling the world,' अनम्याशमित्यः 'not to be approached, to be shunned from afar,' (व्रतः परिहर्तव्य इत्यर्थः Sid. Kau.); ब्राह्मिन्धेः, 'one who fries or roasts in a frying-pan,' अग्निमिन्धेः, 'one who kindles fire,' तिमिगिल्लः 'a monstrous fish that swallows down Timi (a large fish said to be 100 Yojanas in length);' तिमिगिल्लगिल्लः † 'a very large fish that swallows even a Timingila;' उष्णकुरणश्च heating; भद्रकुरणश्च conferring prosperity.

§ 293. रात्रि followed by a kṛit affix inserts a nasal optionally; रात्रिचरः or रात्रिचरः, 'a night-rover,' 'a demon;' रात्रिमटः or गम्यटः &c.

§ 294. † सह forming the first member of a compound, is changed to स—

(a) when the whole compound is a name, e. g. सपलाक्षम; but सहयुद्धा a comrade in battle (Upapada comp.).

(b) when it means 'including a certain literary work,' or 'in addition to;' as समुहर्ते (Avya. comp.) ज्योतिषमधीति 'he studies the science of astronomy, including that of finding out the auspicious times,' सन्नोणा स्वारी 'a khāri with a drona in addition to it.'

* करेसत्यागदस्य । Pān. VI. 3. 70. अस्तोभेति वक्तव्यम् । धेनोर्मव्यायाश्च । लोकस्य पृणे । इत्येऽनम्याशस्य । ब्राह्मन्धोरिन्धे । गिल्लेऽगिलस्य । भिल्लगिल्ले च । उष्णभद्रयोः करणे । Vārtika.

† Vide Rag. XIII. 10. and Mallinātha on it. 'अस्ति मत्स्वास्ति-मिर्नाम शतयोजनमायतः । तिमिगिल्लगिल्लोऽप्यस्ति तद्विलोऽप्यस्ति राक्षसः ।'

‡ सहस्य सः संज्ञायाश्च । अन्यान्ताधिके च । द्वितीयं चानुपाख्ये । Pān. VI. 3. 78-80.

(c) and when the object denoted by the latter member is not visibly seen, but is to be inferred: as सराक्षसीका (Bah-comp.) निशा 'a night in which presence of demoneess is to be inferred'

§ 295. *समान becomes स—

(a) when followed by the words ज्योतिस्, जनपद, रात्रि, नाभि, नामन्, गोत्र, रूप, स्थान, वर्ण, वयस्, वचन, and बन्धु; समानं ज्योतिः अस्य सज्योतिः a kind of mourning which lasts from the rising of the sun or a particular collection of stars to its setting. (समानं ज्योतिरस्येति बहुव्रीहिः । यस्मिन् ज्योतिषि आदित्ये नक्षत्रे वा संजातं तदस्तमयपर्यन्तमनुवर्तमानमाशौचं सज्योतिरित्युच्यते । Tat. Bod.); सजनपदः belonging to the same country; सरात्रिः, सनाभिः 'connected by the same navel, sprung from the same ancestor,' &c.

(b) when followed by the word ब्रह्मचारि † 'a student of the Veda who belongs to the same S'ākhā or branch as another,' समानः ब्रह्मचारी सब्रह्मचारी.

(c) when followed by तीर्थ with the Tad. affix ए added to it; as समानतीर्थे वासी सतीर्थ्यः 'a disciple of the same preceptor,' and optionally when followed by उदर under the same circumstances; समानोदरे शयितः सोदर्यः or समानोदर्यः 'born of the same womb,' 'a brother by whole blood.'

(d) when followed by दृक्, दृश and दृक्ष; सहक्, सहशः, सहभः ।

(e) † and in the case of compounds like सपक्ष, साधर्म्य, सजातीय, &c.

* ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णवयोवचनबन्धुषु । चरणे ब्रह्मचारिणि । तीर्थे ये । विभाषोदरे । दृग्दृशवतुषु Pān. VI. 3. 85-89. दृक्षे चेति वक्तव्यम् । Vārt.

† चरणः शास्त्रा, ब्रह्म वेदः । तदुपपन्नार्थं व्रतमपि ब्रह्म तच्चरतीति ब्रह्मचारी । Sk.

‡ समानस्य छन्दस्यमूर्धप्रभृत्युदकेषु । Pān. VI. 3. 84. The proper meaning of this sūtra is that the word समान is changed to स in the Veda when followed by any other word than मूर्धन्. प्रभृति,

§ 296. स is changed to घ् when the following words are compounded*;

(a) अङ्गलि and सङ्ग; अङ्गलिषट्कः ।

(b') भीरु and स्थान n.; भीरुष्ठानम्.

(c) ज्योतिस् or आयुस् and स्तोम; ज्योतिष्टोमः, आयुष्टोमः a sacrifice performed for obtaining long life.

(d) and in the case of the words सुषामा and others; शोभनं साम यस्य सुषामा; so निःषामा, सुषेधः; सुषन्धिः, सुष्टु, दुष्टु &c.

§ 297. † अन्य in any other case than the Inst. and the Gen. is changed to अन्यत्, when followed by आशिस्, आशा, आस्था, आस्थित, उत्सुक, ऊति and राग; अन्या आशीः अन्यदाशीः 'another blessing'; अन्या आशा अन्यदाशा 'another desire'; अन्यदास्था, 'devotion or attachment to another'; अन्यदास्थितः 'resorting to another'; अन्यदुत्सुकः; 'eager for another'; अन्या ऊतिः अन्यदूतिः, अन्यः रागः अन्यद्रागः; but अन्यस्य अन्येन वा आशीः

and उदक; अनुव्राता सगर्भ्यः (समानो गर्भः सगर्भः तत्र भवः); अनुसस्ता सगृह्यः सनुत्यः &c.; but समानसुर्षा, समानप्रथयः, समानोदर्काः । But as compounds like सपक्ष &c., cannot be properly explained by any of the sūtras following this, grammarians like Vāmana think that the portion समानस्य ought to be separated from this sūtra and considered as a separate sūtra by itself; Bhaṭṭoji Dīkshita conform to this opinion of Vāmana, but following Haradatta suggests that the स in compounds like सपक्ष may also be taken to be a substitute for सह meaning like or similar to, the compounds being considered as Bahuvrīhis; समानस्येति योगो विभज्यते । तेन सपक्षः, साधर्म्यं सजातीयमित्यादि सिद्धमिति काशिका । अथवा सहशब्दः सहशब्दचनोऽप्यस्ति । सहशः सख्या ससखीति यथा । तेनायमस्वयदविग्रहो बहुव्रीहिः । समानः पक्षोऽस्येत्यादि । Sid. Kan.

* समासेऽङ्गुलेः सङ्गः । भीरोः स्थानम् । ज्योतिरायुषस्तोमः सुषामादिषु च । Pān. VIII. 3. 80-81, 83. 98.

† अषष्ठ्यतृतीयास्थस्यान्यस्य दुर्गाशीराशास्थाऽऽस्थितोत्सुकोतिकारकराग-च्छेदु । अर्थे विभाषा । Pān. VI. 3. 99. 100.

अन्यद्वाहीः; also when followed by कारक and the Tad. affix य in which cases the restriction is removed; अन्यस्य कारकः अन्यकारकः; अन्यस्यायम् अन्यदीपः; and optionally when followed by अर्थः अन्य-द्वयः or अन्यार्थः of different meaning &c.

§ 298. A certain number of compounds and other words of irreg. formation are classed under the head of पृषोदरः. Any word whose formation cannot be properly explained is included into this group. These are to be taken as found in the language. The principal of these are:—पृषतः उदरं प्रषोदरम् 'wind, air'; हन्ति गच्छतीति हसतीति वा हंसः† (either from हन् or हस्); हिनस्तीति सिंहः (fr. हिंस conj. 7 to kill). गृहश्चासौ आत्मा गृहात्मा the soul that is concealed from the external senses; वारिणां वाहकाः बलाहकाः 'clouds' जीवनस्य मृतः (a bag) जीमूतः 'a cloud'; इमानः (dead bodies) शेरंत अत्र इमशानं or श्वालां शयनं (Kâs.); ऊर्ध्वं च तत्खं च ऊर्ध्वखं तत् लातीति उलूखलम्, 'a wooden mortar'; पिशितमाचामतीति पिशाचः; ब्रुवन्तोऽस्यां सीदन्तीति वृसी 'the seat of ascetics or holy sages discussing philosophical subjects'; मयते असौ मह्यं रीतीति वा, मयूरः 'a peacock.'

(a) † तीर becomes तार optionally when compounded with the names of directions: as दक्षिणतीरम् or दक्षिणतारम्; उत्तरतीरम्-तारम् &c.

(b) Obs.—§ दुर becomes दू in the following cases-दुःखेन दास्यते दुहाशः 'difficult to be given or hurt'; दुःखेन नास्यते दुणाशः 'not easy to be destroyed'; दुःखेन दभ्यते दुडभः 'difficult to be injured or impelled'; दुःखेन ध्यायतीति दृढ्यः &c.

§ 299. The vowel of the first member is lengthened in the following cases¶:—

* पृषोदरादीनि यथोपदिष्टम् । Pân. VI. 3. 109.

† श्रीद्वणांगमाद्धमः सिंहो वर्णोविपर्ययात् ।

गृहोत्मा वर्णविकृतेर्वर्णनास्त्यपृषोदरम् ॥ Sid. Kau.

‡ दिक्शब्देभ्यस्तीरस्य तारभावो वा । Vârtika.

§ दुरो दाशनाशमध्येष्टत्वमुत्तरपदादेः दुत्वं च । Vârtika.

¶ नहिब्रूतिर्होपप्यधिकृचिसहितनिष्ठो । बले । मतो बहुचोऽनजिरादीनाम् । शरादीनां च । उपसर्गस्य चत्थमनुष्ये बहुलम् । इकः काशो । अष्टनः संज्ञायाम् । नरे संज्ञायाम् । मित्रे चत्था । Pân. VI. 3. 116; 118-129, 122, 123, 125, 129, 130.

(a) When the nouns derived from the roots नह्, रुच्, रुष, व्यध्, रुच्, सह, and तन् with the aff. क्तिप् (o) follow prepositions termed *Gati* or nouns which they govern; उपानह्, नीवत् an inhabited country, a realm, प्रावृत् the rainy season, मर्मावित् piercing the vitals; so सुगावित् a hunter (cf. Bhaṭṭi II. 7). नीरुक्, अभीरुक्, कृतीषद् overpowering an assailant परीतत्. But परिहणनश्च as नह् is not followed by *Kuip*.

(b) When followed by the aff. बल, and the whole is a name; कृषीबलः a husbandman.

(c) Words containing more than two vowels when followed by मत (वत्) except in the case of अजिर, स्रदिर, पुलिन, इंस, कारण्डव and चक्रवाक and the whole is a name; अमरावती and इरावती which are names; but अजिरवती; ब्रीहिमती, बल्लयवती which is not a name. Also in the case of शर, वंश, धूम, अहि, कपि, तुनि, शुचि, and हनु; शरावती &c.

(d) When a verbal derivative with the aff. अ (घञ्) follows a preposition, in most cases, when the comp. does not signify a human being; परिपाकः-परीपाकः; but निषादः one of a mountain-tribe. Similarly प्रति-ती-वंशः; प्रति-ती-कारः &c.

(e) When काश follows a preposition ending in इ; वीकाशः, नीकाशः; but प्रकाशः

(f) When अष्टन् is the first, and नर the second member of a compound, and the whole is a name; अटापदश्च gold, अष्टापदः a spider; but अष्टपुत्रः, विश्वानरः an epithet of Savitṛi.

(g) When मित्र is the latter member and the whole is the name of a ṛishi; विश्वमित्रः, but विश्वमित्रो माणवकः ।

§ 300. "स्" is inserted in the case of the following compounds:—

* अपरस्पराः क्रियासातत्ये । आश्चर्यमनित्वे । बर्चस्केऽवस्करः । अपस्करो रथाङ्गम् । विक्रिः शकुनिर्विकिरो वा । प्रतिष्कशश्च कशेः । मस्करमस्करिणौ वेङ्गपरिव्राजकयोः । कारस्करो वृक्षः । पारस्करप्रभृतीनि च संज्ञायाम् । Pān. VI. 1. 144, 147, 148-152, 154, 156, 157. तद्बृहतोः करपत्योश्चोरवे-
वतयोः सुद तलोपश्च । Vārt. प्रायस्य चित्तिचित्तयोः । Vārt.

(a) अपर followed by पर when continuity of an action is implied; अपरस्पराः सार्था गच्छन्ति । सततमविच्छेदेन गच्छन्तीत्यर्थः; but अपरपरा गच्छन्ति । अपरे च परे च सतदेव गच्छन्तीत्यर्थः । and in the case of आ + चर्य when wonder is meant; आश्चर्यं यदि स भुञ्जीत । But आचर्यं कर्म शोभनम् ।

(b) अवकीर्यते इति अवस्करः when it means वर्चस्क (कृत्स्नितं वर्चः वर्चस्कमन्त्रमलम् । Sid. Kau.) otherwise अवकरः; अपस्करः when it means रथाङ्गम् ' part of a carriage'; विष्किरः (or विकिरः) ' a bird'. प्रतिष्कशः (सहायः पुरोयायी वा Sid. Kau.), but प्रतिमतः कक्षां प्रति-कक्षः ' one who boldly faces the whip, a disobedient servant ' &c. मस्करः ' a bamboo ', but मकरः ' a shark ', मस्करिन् ' an ascetic ' but मकरिन् ' the sea '; कारस्करः when it means ' a particular kind of tree,' otherwise कारकरः ।

(c) in the case of the words of the पारस्करादि group, such as पारस्करः, किष्कुः, किष्किन्धा, &c. when they are names.

(d) and when the words तद् and बृहत् are followed by कर and पति and the meaning is ' a thief ', and ' a deity ' respectively, and क् and त् being dropped before स्; तस्करः, बृहस्पतिः. Also प्रायश्चित्तस्, प्रायश्चित्तिः, वनस्पतिः &c.

§ 301. *When the words पुरग, मिश्रक, सिधक, सारिक and कोटर are followed by वन in a compound they lengthen their ending vowel, and the न of वन is changed to ञ (also after अग्र); पुरगावणम्, मिश्रकावणम्, सिधकावणम्, सारिकावणम्, कोटरावणम्; but असिपद्मवनम्; वनस्याग्रे अग्रेवणम्.

§ 302. *Obs.*—† The न of वन is changed to ञ necessarily when preceded by प्र, and optionally when compounded with names of herbs or plants containing two or three vowels प्रवणम्, कार्पवणम्, &c. पूर्वावणम्-वनम्, शिरीषवणम्-वनम्; but देव-

* वनं पुरगामिश्रकासिधकासारिकाकोटराभ्यः । Pān. VIII. 4. 4.

† प्रनिरन्तः शरेक्षुपुष्पाङ्गकार्प्यसदिरपीसूक्ष्माभ्योऽसंज्ञायामपि । विद्याचौधिवनस्पतिभ्यः । Pān. VIII. 4. 5-6.

दारुवनम्: (as the word contains more than three vowels); exceptions:—इरिकावनम्, मिरिकावनम्, and तिमिरावनम्.

§ 303. *The न of वाहन is changed to ण when preceded by a word denoting an object that can be borne; इक्षुवःहनम्; but इन्द्रवाहनम् (इन्द्रस्वामिकं वाहनमित्यर्थः Sid. Kau.).

§ 304. † The न of पान is changed to ण necessarily when the compound implies a country and optionally when it signifies merely the act of drinking; as सुरापानाः (प्राच्याः); क्षीरपानाः (उद्यनिराः); but क्षीरपाणम् or पानम्.

(a) न is also optionally changed to ण in the case of the following compounds:—गिरि-णदी-नदी, गिरि-णख-नख, गिरि-णद्वय-नद्वय, गिरिनितम्ब-णितम्ब, चक्र-णदी-नदी, चक्र-णितम्ब-नितम्ब, &c

Chapter VIII.

FORMATION OF FEMININE BASES.

§ 305. *Feminine* bases are derived from the *masculine* by the addition of the affixes अग (टाप्, डाप्, चाप्), इ (डीप्, ङीप्, ङीष्), ऊ (ऊङ्) and ति.

§ 306. Before the affix ई—

(a) nouns ending in consonants assume that form which they take before the termination of Inst. sing.; प्रत्यञ्च्-प्रतीची, राजन्-राज्ञी, मघवन्-मघोनी, खन्-खुनी, अयमन्-अर्यम्णी, विद्वस्-विद्वसी, &c. There are some exceptions, अर्वन्-अर्वणी &c.

* वाहनमाहितात् । Pân. VIII. 4. 8.

† पानि देशे । वा भावकरणयोः । Pân. VIII. 4, 9-10 गिरिनद्यादीनां वा । Vârt.

(b) the preceding अ or ई is dropped; as गोर—गौरी ओ स—औसी, पार्वती, &c.

(c) if a *Prâtīpadika** end in य, part of a Taddhita affix, that य is dropped गार्ग्य + ई = गार्गी, 'the daughter of Garga.' &c.

(d) the final य of the words सूर्य, तिष्य the constellation of stars called पुष्य, अगस्त्य and मत्स्य † is dropped; as सौरी, मत्सी, &c.

(e) in the case of the participles of the present and the future न् is inserted, as in the Nom. dual of the *neu*. (vide § 311, a. b.); for instances, see § 236.

§ 307. A *Prâtīpadika* ending in अ and the words included in the Ajâdi group ‡ form their *feminine* in आ §; as भुजान-भुजाना; अज-अजा, एडका, अम्हा, चटका, मूषिका; बाला, बत्सा, होडा, मन्दा, विलाता, all meaning 'a young girl'; (of these the first five form an exception to § 313, and the second to § 308, c); आ is also added to फल when compounded with सत्, भस्त्रा, अजिन, पण and पिण्ड; to पुष्प when compounded with सत्, words ending in अच्, to काण्ड, प्रान्त, शत and एक; to शूद्र not preceded by महत्, when class is implied, and to मूल preceded by अ; संफला; भस्त्रफला, पण-फला, &c all 'kinds of creeper'; सत्-पाक्-काण्ड-प्रान्त-शत-एक-पुष्पा, 'kinds of creeper' शूद्रा 'a woman of the शूद्र class'; अम्हाला.

(a) ¶ But if the *Prâtīpadika* end in क (the member of the

* हलस्तद्धितस्य । Pân VI, 4. 150. For the meaning of the term *Prâtīpadika* vide § 52.

† सूर्यतिष्यागस्त्यमत्स्यानां य उपधायाः । Pân VI. 4. 149.

‡ The words included in the Ajâdi group are.—अज, एडक 'a ram', अम्ह, चटक 'a sparrow', मूषक, बाल, बत्स, होड, पाक 'a young child,' मन्द, विलात, कुठ्ठ 'a heron,' उष्णिह, देवविश 'a deity,' ज्येष्ठ, मध्यम, कनिष्ठ and कोकिल.

§ अजायतष्टाप् । Pân IV. 1. 4. 4. संभस्त्राजिनपणपिण्डेभ्यः फलात् सद्काण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुष्पात् । शूद्रा चामहत्पूर्वा जातिः । मूलान्नञः । Vārtikas.

¶ प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यात् इदाप्यनुपः । Pân. VII. 3. 44. मामकनरकयो-रपसंख्यानञ्च । त्यक्तपोश्च । Vārtikas.

termination) the preceding अ is changed to इ; सर्विका, कारिका, &c; the words मामक, नरक, and those ending in the Tad affix त्य with क suffixed to it, changed their अ to इ similarly; मामिका, नून कायति calls out to इति नरिका, दाक्षिणात्यिका, इहत्याका a woman of this place.

Exceptions:—*The अ is not changed to इ when the क is added to the pronouns यद् and तद्, or when it is a part of the Tad. affix त्यका, or when there is a compound, or when there is a word included in the Kshipaka group † (क्षिपकगण); as यका, सका, अधित्यका, 'a tableland', उपत्यका 'the land at the foot of a mountain', बहूपरिव्राजका नगरी, क्षिपका, ध्रुवका, कन्यका, &c.

(b) † अ is optionally changed to इ in the following cases.—

(1) तारका 'a star', तारिका 'able to protect', वर्णका 'a cloak, a garment', वर्णिका (in other cases), वर्तक-वर्तका शकुनौ प्राचाम् उदीचां तु वर्तिका; अटका 'kind of Shrâddha', अटिका (in other cases).

(2) सूतिका-सूतका, a woman recently delivered; पुत्रिका or पुत्रका, वृन्दारका or वृन्दारिका, a goddess.

(3) when the क follows upon the fem. termination आ shortened to अ and is preceded by य or क; as आर्या + क = आर्यक + आ = आर्यिका or आर्यका; चटका + क = चटकक + आ = चटकिका or चटकका &c. but संकाश्ये भवा सांकाशिका, अश्विका, शुभंयातीति शुभंयाः; अज्ञता शुभंयाः शुभंयिका.

* न यास्योः । Pân. VII. 3. 45. स्पकनश्च निषेधः । क्षिपकादीनां च । Vārtikas.

† The following words are included in the क्षिपकगणः—क्षिपक 'an archer.' ध्रुवक, चरक 'a spy,' सेवक, करक 'a kind of bird, hail,' चटक; अवक 'a kind of plant,' हलक, अलका, कन्यका, and एडक.

‡ तारका ज्योतिषि । वर्णका तान्तवे । वर्तका शकुनौ प्राचाम् । सूतिकापुत्रिकावृन्दारकीणां वेति वक्तव्यम् । Vārtika. उदीचामातः स्थाने एकपूर्वायाः Pân. VII. 3. 46. यात्वन्तयोस्तु निरयम् । Vārtika.

(c) This change of अ to इ is necessary when the क follows the य or क of a root स्वनयिका, सुपाकिका, &c.

§ 308. (a) A* *prātipadika* ending in कर, except यत्कर, तत्कर, किंकरा and बहुकर; प्र. सर, preceded by पुरः, अग्रतः अग्रे and मूर्ध्व; and चर preceded by सेना. दाय and words expressive of place; the words नद, चोर, देव, माह, गर, प्लव, and नद, nominal bases ending in एय, nominal and verbal derivatives formed by the affix अ causing Vṛiddhi or Guṇa, such as औषगः, औत्सः, कुंभकारः, मारहारः, यादृशः, तादृशः, &c. and words ending in the Tad. affixes द्वयस, दन्न, मात्र and इक (with some exceptions) and in the kṛit affix त्वर form their *feminine* in ई when they are not used adjectively; e. g. भोगकरी conducing to pleasures; एककरी &c.; पतिघ्नी, पित्तघ्नी, &c.; अयेसरी, &c.; सेनाचरी, कुरुचरी, a woman of the Kuru country; मत्स्यचरी, &c.; नदी, देवी, सूदी, &c.; सौपर्णेयी, वैनतेयी, &c.; ऐन्द्री, औत्सी, &c.; कुंभकारी, नगस्कारी, &c.; उरुद्वयसी-दघ्नी-मात्री, measuring or reaching as far as the knee; &c. आक्षिपी, लावणिकी, &c.; यादृशी, तादृशी, इत्वरी, evanescent, an unchaste woman &c.; गत्वरी &c.; but किंकरा. बहुकुरुचरा नगरी.

(b) † Also words ending in the Tad. affixes न, स्न, ईक, य (causing Vṛiddhi) and the words तरुण and तलुन; स्त्रेणी. पौत्स्नी fit for a war; शाक्तीकी, तरुणी, तलुनी, &c. also words ending in the kṛit. affix अन causing a nasal to be inserted before it; आढ्यंकरणी.

(c) § Words indicative of the stages of life except the last take the *fem.* ई; कुमारी, किशोरी, बर्करी, बधूटी, चिरण्टी (both meaning a 'young woman'); but वृद्धा, स्थविरा &c. as these imply old age; कन्या is an exception.

* टिड्ढाणञ्द्वयसज्दन्नमात्रचतुष्टकञ्चक्रपः । Pān. IV. 1. 15.

† Vide the Kāshikā on Pān. III. 2. 21.

‡ नञ्जनञ्जीकक्ख्युस्तरुणतलुनानामुपसंख्यानम् । Vārt. यञञ्च Pān. IV. 1. 16.

§ वयसि प्रथमे । Pān. IV. 1. 20. वयस्यचरम इति वाच्यम् । Vārt.

(d) *Obs*—*The words केवल, मामक, भागधेव पाप, अपर, समान, आर्यकृत, सुमङ्गल and भेषज form their *fem.* in ई when they are used as names (or in the Veda), केवली, मामकी, समानी, आर्यकृती &c.; but केवला तमाना, &c. when they are not names.

(e) The words नर्तक, खनक, रत्नक and रत्नक, those derived by adding the Kṛit affixes आक, and व्र (added to certain roots) and the words included in the गौरादिगण † form their *fem.* in ई; नर्तकी, रत्नकी &c. कुट्टाकी one who divides or cuts; लुंटाकी robbing or stealing, धात्री, &c.; गौरी, मनुषी, शृंगी, हरिणी, मातामही, पितामही &c.; सुंदर has सुंदरा and सुंदरी.

§ 309. † Some *prātipadikas* ending in the Tad. affix य insert आयन् before ई; गार्ग्ययणी (the grand-daughter of गर्ग), लोहित्यायनी, कात्यायनी, &c.

§ 310. The following eleven *prātipadikas* form their *feminine* in ई under the circumstances mentioned §—जानपद when it qualifies दृति or 'maintenance', कुण्ड when it means 'a vessel' or 'a man of a mixed class', गोण 'a full sack', स्थल 'natural site', भाज 'boiled,' नाग 'a huge elephant', and काल 'a particular colour, नील when it does not refer to a garment (or rather refers to an animal) or means 'indigo', कुश when it means 'something

* Vide Pân. V. 1. 30.

† विद्वीरादिभ्यश्च । Pân. IV. 1. 41. The following are the more important of the words included in the गौरादि groups—गौर, मनुष्य, कष्य, पुट, द्रोण, हरिण, कण, आमलक, बदर, बिंब, पुष्कर, शिखण्ड, सुषम, आलिन्द, आढक, अश्वत्थ, उभय, भृङ्ग, मह, मठ, श्वन्, तक्षन्, अनडुह, अनडवाह, देह, देहली, रजन, आरट, नट, आस्तरण, आश्रयायण, मङ्गल, मन्थर, मण्डल, पिण्ड, इद्, बृहद्, महत्, सोम, सौधर्म &c.

‡ सर्वत्र लोहितादिकतन्तेभ्यः । Pân. IV. I. 18.

§ जानपदकुण्डगोणस्थलभाजनागकालनीलकुशकामुककवराद्वृत्त्यमत्राश्वयनाकुत्रिमाश्राणास्थौल्यवर्णनाच्छादनायोविकारमैथुनेच्छाकेशवेशेषु । Pân. IV. 1. 42. अनाच्छादनेऽति न सर्वत्र किंतु । नीलादौषधौ । प्राणिनि च । संज्ञायां वा । Vārt. शोषात्प्राचाम् । Pân. VI. 1. 43.

made of iron. कामुक 'desirous of enjoyment,' and कबर 'a knot of hair; as जानपदी [वृत्तिः], 'जानपदा नगरी'; कुण्डी अमंत्र [a vessel] कुण्डान्या, (one that burns). गोणी आवपनं चेत्, गोष्ठा अन्या i. e. 'an empty sack;' स्थली अकृत्रिमा चेत्, स्थला अन्या i. e. ground artificially prepared; भाजी भ्राजा (rice-gruel) चेत्, भाजा अन्या; नागी स्थला चेत्, नागा अन्या, काली वर्णश्चेत्, काला अन्या; i. e. 'if it be a proper name;' नीली अवाञ्छादनं [ओषधिविशेषो गोर्वा] चेत्, नीला अन्या नील्या रक्ता छाटी इत्यर्थे नीली or नीला (when a name), कुशा अणोविकारश्चेत् but कुशा 'a wooden peg'; कामुकी 'a woman desirous of enjoyment,' कामुका 'one anxious to meet her lover,' कबरी 'a braid of hair,' bnt कबरा variegated; शोण has शोणी-णा.

§ 311. * The feminine of nouns denoting 'a male' is formed by adding ई when the wife of that male is meant; गोपस्य स्त्री गोपी; सुद्री (sometimes सुव्राणी also) 'wife of a Śudra'.

(a) bnt not of nouns ending in पालक; as गोपालिका 'the wife of a cowherd' (but गोपाल has गोपाली); अश्वपालिका 'the wife of a horse-groom'.

(b) सूर्य has सूर्या 'the divine wife of Surya;' out सूरि i. e. कुन्ती who was a mortal.

§ 312. † The words इन्द्र, वरुण, भव, शर्व, रुद्र, मृड, and आचार्य. हिम and अरण्य both implying 'vastness; यव meaning 'bad or spoiled barley', यवन् when the *feminine* denotes the alphabet of the Yavanas, मातुल and आचार्य form their *fem* in ई but insert आन् before this ई e. g. इन्द्राणी 'the wife of Indra;' वरुणानी 'the wife of Varuna', &c.; हिमानी 'a vast sheet of ice,' अरण्यानी 'an immense expanse of forests,' दृष्टो यवो यवानी, यवनानां लिपिय-वनानी, but यवनी 'the wife of a Yavana or Yavana woman;' आचार्यानी ‡ (and not णी) 'the wife of an Achârya or a holy

* पुंयोगादाख्यायाम् । Pân. IV. 1. 48. पालकान्ताच्च । Vârtika. सूर्यादेवतायां चाप वाच्यः । Vârtika.

† इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडहिमारण्ययवयवनमातुलाचार्याणामानुक् । Pân. IV. 1. 49, हिमारण्ययोर्महत्वे । यवाद्दोषे । यवनाल्लिप्याम् । Vârtikas.

‡ आचार्यादणत्वं च । Vârtika.

teacher'; but आचार्या 'a woman who teaches; a spiritual preceptress'.

(a) * The words मातुल- and उपाध्याय insert this आन् optionally; मातुलानी मातुली; उपाध्यायानी. उपाध्यायी; 'the wife of a preceptor,' but उपाध्यायी or उपाध्याया 'a female preceptor', 'a woman who herself performs the work of an उपाध्याय'; in the case of अर्य and क्षत्रिय, आन् is optionally inserted before the ई, when no wife is meant. अर्यौ—अर्योणी, 'a mistress or a woman of the Vaiśya or trader class', क्षत्रिया. क्षत्रियाणी 'a woman of the Kshatriya or warrior class', अर्यौ 'the wife of a Vaishya'; क्षत्रियी 'the wife of a Kshatriya.'

313. † Nouns ending in अ and not having य् for their penultimate, except हय, गवय a wild ox, मुकय, मनुष्य and मत्स्य take ई when 'class' is implied e. g. वृषली 'A Śudra female' (also the wife of a वृषल, see § 311. above); similarly ब्राह्मणी, महाश्वरी, &c., हरिणी, मृगी, औषगवी 'a woman of the औषगव class of Brāhmanas,' कठी 'a woman of the कठ class of Brāhmanas', &c., हयी; गवयी, मुकयी, मनुषी, and मत्सी (vide § 306. d.); but देवदत्ता 'a woman of that name'; अन्धा as it is one of the words included in the Ajādi group; (see § 307. and foot-note); शूद्रा 'a woman of the Śudra class (see § 307 above).'

(a) Words ending in पाक, कर्ण, पर्ण, पुष्प, फल, मूल and बाल form their fem. in ई when kind is implied; औदनपाकी, शङ्कु-कर्णी, शालपर्णी, शंखपुष्पी, दासीफली, दर्भपुली and गोबाली all names of particular herbs.

(b) Also words ending in ई and denoting mankind; दाक्षी 'a woman of the दाक्षि family,' औदमेयी (उदमेयस्यापत्यं), but तित्तिरिः.

* मातुलोपाध्याययोरानुक् वा । या तु स्वयमेवाध्यापिका तत्र वा ङीष् वाच्यः । अर्यक्षत्रियाम्भ्यां वा स्वार्थे । Vārtikas.

† जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् । Pān IV. 1. 63. योपधप्रतिषेधे हयगवय-मुकयमनुष्यमत्स्यानामप्रतिषेधः । Vārtika. पाककर्णपर्णमूलवालोल्लोत्तरपदाच्च ; इतो मनुष्यजातेः । Pān. IV. 1. 64. 65.

§ 314. * *Prátipadikas* expressive of colour, having त for their penultimate and ending in an Anudatta vowel, except असित black and पलित grey, and the word पिशङ्ग form their *feminine* in ई or आ; एता or एती 'variegated' from एत; रोहिता, रोहिती; पिशङ्गी-पिशङ्गा; but असिता, पलिता, श्वेता (as the त here is Udatta).

(a) † But if the *Prátipadika* has no त for its penultimate, it simply takes ई; कल्मषी variegated, सारङ्गी; but कृष्णा कपिला (as the last vowels are not Anudatta).

§ 315. The *Feminine* of नृ and नर is नारी and that of words included in the *Shárṅgaravâdi* (शार्ङ्गरवादिगण) group ‡ is formed by adding ई; as शार्ङ्गरी, गौतमी, आतिथेयी, आशोकेयी, वैदी, पुत्री, &c.

§ 316. The *feminine* of words expressive of relationship is irregular; श्वशुर-श्वश्रु, पितृ-मातृ, &c.

§ 317. ¶ The *feminine* of पति is पत्नी meaning 'the sharer with her husband in the fruit of the sacrifices performed by him; but if it end a compound it may optionally remain unchanged except when preceded by समान. एक, वार, पण्ड, श्व भान्, भद्र, and पुत्र &c. before which this change is necessary; गृहपति or गृहपत्नी, the mistress of the house; or दृढपति or दृढपत्नी; वृषपति or वृषपत्नी &c. but समानः पतिर्यस्याः सा सपत्नी a co-wife, एकपत्नी, वीरपत्नी.

N. B.—†† If there be no compound this change does not take

* वर्णादनुदात्तात्तोपधात्तो न । Pân. IV. 1. 39. पिशङ्गानुपसंख्यानम् । असितपलितयोर्न । Vârtikas.

† अन्यतो ङीष् । Pân. IV. 1. 40.

‡ This group consists of the following words—शार्ङ्गरव, काप-टव, ब्राह्मण, गौतम, आतिथेय, आशोकेय, वात्स्यायन, मोक्षायन, शैव्य आश्वमेध, चाण्डाल, पुत्र and some others not very important.

¶ पत्युर्नो यज्ञसंयोगे । Pân. IV. 1. 33. पतिशब्दस्य नकारादेशः स्यात् यज्ञेन सम्बन्धे । रसिष्ठस्य पत्नी । तत्कर्तृकयज्ञस्य फलभोक्त्रीत्यर्थः । Sid. Kau.

†† विभाषा मपूर्वेत्य । नित्यं सपत्न्यादिषु । Pân. IV. 1. 34. 35.

place; as, ग्रामस्य पतिः 'the mistress of a village', and not पत्नी, similarly गवां पतिः &c.

§ 318. * The words अन्तर्वद and पतिवत् form their *feminine* in ई but have a न prefixed to the ई, अन्तर्वन्ती 'a woman big with a child'. पतिवन्ती 'a woman whose husband is living'. But if the word पति means 'a lord or master of' ई only is added; as पतिमती पृथ्वी (the earth having a king).

§ 319. Adjectives ending in ई short or long, have no other form for the *feminine*; as मुचिः. सुधीः &c.

§ 320. † Adjectives ending in उ not preceded by a conjunct consonant, except स्वरु, take ई optionally; e. g. मृदु-मृदुःस्त्री. पटुः-ट्टी. बहुः-ह्वी; but स्वरुः 'a girl who chooses her husband' (पतिवरा कन्या Sid. Kau.); पाण्डुः and not पाण्ड्वी as the उ is preceded by a conjunct consonant; आयुः as it is a noun.

§ 321. ‡ A *prātipadika* ending in उ not preceded by य and denoting mankind forms its *feminine* in ऊः e. g. कुरुः 'a woman of the Kuru country'; but अध्वर्युः 'the wife of an Adhvaryu'; also when it does not denote animal-kind §; as अलावुः. कर्कन्धूः; except in the case of रज्जु and हनु; रज्जुः; हनुः.

(a) Obs. § A *prātipadika* ending in बाहु and used as a proper name, and the word पद्मः also form their *feminine* in ऊ; as भद्रबाहुः 'a woman of that name'; but वृत्तबाहुः 'a woman having well-rounded arms'; पद्मः !

* अन्तर्वत्पतिवतोर्नुक् । Pân. IV. 1. 32

† बोतो गुणवचनात् Pân. IV. 1. 44. स्वरुसंयोगोपधानम् । Vārtika.

‡ ऊङुतः Pân. IV. 1. 66. उकारान्तादयोपधानमनुष्यजातिवाचिनः श्रियामुङ्स्वात् । Sid. Kau.

§ अप्राणिजातेश्वारज्ज्वादीनामुपसंख्यानम् । Pân. Vārtika.

§ बाह्वन्तासंज्ञायाश्च । Pân. IV. 1. 67. पद्मोश्च । Pân. IV. 1. 68. संज्ञायाश्च । Pân. IV. 1. 72.

(b) कटु and कमण्डलु: if used as proper names take ई; कटु: 'a woman of that name,' कमण्डलु:; but कमण्डलु:; कटु: in other cases.

§ 322. *If a compound has for its last member ऊरु and for its first, words signifying a standard of comparison, or one of the words संहित, शफ, लक्षण, वाम, सहित and सह, it forms its *feminine* in ऊ; रम्भोरु: रम्भे इव ऊरु यस्या: plantain-thighed; करभोरु: having thighs (beautifully tapering) like the fore-arm or the trunk of an elephant; सहितोरु: having well-turned thighs; शफौ खुरौ ताविव संश्लिष्टत्वादूरु यस्या: सा शफोरु:; [हितेन सह सहितौ ऊरु यस्या: सा] सहितोरु:; [सहेते इति सहौ ऊरु यस्या: सा] सहोरु: 'a woman whose thighs are capable of enduring great fatigue or pain'; or 'one having excellent thighs.'

§ 323. † The *fem.* of वृषाकपि, Vishṇu or Shiva, अग्नि, कुसित or कुसिद 'a usurer' is formed in ई before which the final vowel of these is changed to ऐ; वृषाकपायी, भग्यायी, कुसितायी or कुसिदायी.

§ 324. ‡ The *feminine* of मनु is optionally formed by adding ई before which the final उ is changed to औ or ऐ; मनावी, मनायी or मनु: ।

§ 325. ¶ A *prātipodika* ending in short क् or न् forms its *feminine* by the addition of ई; कर्तृ-कर्त्री, दण्डिन्-दण्डिनी, शुनी, राज्ञी, परिदिबन्-परिदिबनी; &c.

N. B. Words like स्वसु, ननान्द, तिसु, दुहितु, स्वसु &c. being themselves *feminine* do not take this termination.

* ऊरुत्तरपदादौपम्ये । संहितशफलक्षणवामादेश्च । Pān. IV. 1. 69. 76. सहितसहाभ्यां चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

† वृषाकप्यमिकुंसितकुसिदानामुदात्तः । Pān. IV. 1. 37.

‡ मनोरौ वा । Pān. IV. 1. 38. मनुशब्दस्यौकारादेशः स्याद्वदात्तौकारश्च Sid. Kan.

¶ कन्नेभ्यो ङीप् । Pān. IV. 1. 5.

(a) *युवन् forms its *feminine* by the addition of ति before which the final न् is dropped; युवति:

§ 326. † If *prātipadika* end in वन् it changes its न् to र् before ई; शकन्-शकरी the strong one; पीवन्-पीवरी, शर्वन्-शर्वरी the night, सुत्वानमतिक्रान्ता अतिसुत्वरी, अतिपीवरी, &c.

Exception.—† But if a base end in वन् applied to roots ending in a soft consonant; or if a compound has such a base for its latter member, the *fem.* is formed by adding आ only, before which the preceding अन् is dropped, e. g. अवावन्+आ-अवावा a Brāhmana woman (ब्राह्मणी) or a female thief; राजयुष्वा.

§ 327. § A Bahuvrīhi ending in अन् forms its *fem.* in आ optionally; as सु+पर्वन्=सुपर्वन्-वा, बहु+यज्वन् ज्वा, &c. but if the word ending in अन् be such as drops its अ before the आ of the Inst. sing. it takes ई also optionally; e. g. बहु+राजन्=बहुराजन्—राजा-राज्ञी &c.

(a) × If a Bah. ends in वन्, the न् is optionally changed to र्; as बहुधीवन्-बहुधीवा or बहुधीवरी a town in which there are many fishermen.

§ 328. ॥ If a Bah. end in ऊचस् it takes the suffix ई in the *fem.* before which न् is substituted for the final अस्; पीन ऊचः यस्याः सा पीनोद्गी having a large udder: कुण्डोद्गी (see Rag. I. 84.); also when it is preceded by a numeral or an indeclinable;

* युनस्तिः ।

† वनोरच । Pān. VI. 1. 77, 7.

‡ अनो बहुव्रीहिः । अन उपघालोपिनोऽन्यतरस्याम् Pān. IV. 1. 12. 28.

§ वनो न इश इति वक्तव्यम् । Vārtika.

× बहुव्रीहो वा । Vārt. on Pān. IV. 1. 7

॥ उपघालोऽनम् । Pān. V. 4. 131. बहुव्रीहिरुपसो ङीष् । संख्याव्ययादेङीष् । दामहायनान्ताच्च Pān. IV. 1. 25-27. ययोवाचकस्यैव हायनशब्दस्य ङीष्त्वं चेप्यते । Vārtika.

as द्व्युग्री, अत्युग्री having an udder exceedingly large; but ऊधः अतिकान्ता अत्युधाः.

(a) Similarly a Bah. ending in दामन्, and हायन denoting age, and having a numeral for its first member takes ई in the *fem.*; द्विदाम्नी, द्विहायनी 'a girl two years old;', त्रिहायणी, &c; but त्रिहायना शाला a building built two years since.

N. B.—the न of हायन is changed to ञ after त्रि and चतुर only when it takes ई; चतुर्हायणी बाला; but त्रिहायना, चतुर्हायना शाला.

§ 329. * When a compound has for its second member a word denoting a limb of the body of an animal and having no conjunct consonant preceding its final vowel, the *fem.* is formed by the addition of आ or ई; अतिकेशा-शी; 'a women having abundant hair;' सुकेशा-शी; चंद्रमुखा-स्त्री; but सुमुखा having beautiful ankles; सुस्तनी or सुस्तना (स्ना वा प्रतिमा वा;) सुमुखा शाला 'an edifice with a beautiful front'.

(a) † If the word, denoting the limb, nowever, be one of the words क्रोढ, नख खुर, उखा, शिखा, बाल, शफ, शुक, भुज, कर &c. or have more than two syllables, the *fem.* is formed in आ alone; कल्याणक्रोढा (अश्वानामुरः क्रोढा Sid. Kan.), पृथुजघना, having large hips; चटुलनयना, &c.

(b) ‡ Also when the first member is one of स, सह, or वियमान, the *fem.* is formed in आ necessarily; सकेशा, अकेशा, वियमाननासिका, सहनासिका &c.

§ 330. †† Of Bah. compounds having for their last member

* स्वादाशोपसर्जनादसंयोजोपधात् । Pân. IV. 1. 54.

† न क्रोढादिवह्वक् । Pân. IV. 1. 56.

‡ सहनश्चवियमानपुर्वाच्च । Pân. IV. 1. 57.

†† नासिकोदरोष्ठजङ्घादन्तकर्णशृङ्गाव । Pân. IV. 1. 55. अङ्गनात्रकण्ठेभ्यो षत्त्वञ्च । पुच्छाच्च । कवरमजिद्विषहरेभ्यो नित्यञ्च । उपमाना तक्षाच्च पुच्छाच्च Vārtikas.

one of the words नासिका, उदर, ओष्ठ, जङ्घन, दन्त, कर्ण, शृङ्ग, अङ्ग, गान्ध, कण्ठ and पुच्छ the *fem.* is formed either in आ or ई; तुङ्गनासिका की; कुशोदरा-री 'a woman having a slender waist;' बिम्बोष्ठी-ष्ठा 'with a lip as red as the *bimba* fruit,' दीर्घे जङ्घे यस्याः सा दीर्घ-जङ्घा-ङ्गी 'one having long legs,' hence 'a she-camel;' स्वङ्गा नी (शोभन अङ्गं यस्याः सा) fair-bodied; सुपुच्छा-च्छीः &c.

(a) but if पुच्छ be preceded by कब्र, मणि and विष, or if पुच्छ and पक्ष be used in a Bah. involving comparison, the *fem.* is formed in ई only; कब्रपुच्छी, 'one having a variegated plumage' i. e. 'pea-hen'; उलूकपक्षी शाला 'a hall having its sides like the wings of an owl'; उलूकपुच्छी सेना 'an army with its rear arrayed in the shape of the tail of an owl'

§ 331. * A Bah. ending in नखं and मुख and used as proper names forms *fem.* in आ; शूर्पणखा, गोरमुखा; but ताम्रमुखी a girl having a ruddy face.

§ 332. † Names of the limbs of the body, preceded by words denoting a cardinal point in a compound, form their *fem.* in ई उदङ्मुखी, &c.

§ 332 A Bah. ‡ ending in पाद् (substituted for पाद) optionally forms its *fem.* in इ before which it is changed, to पद्; व्याघ्रस्य इव पादौ यस्याः सा व्याघ्रपाद्-पदी, द्विपाद्-पदी and in आ when पाद् means 'a foot of a Vedic verse'; द्विपादा ऋक्, एकपदा &c.

(a) But if पाद् be preceded by one of the words कुम्भ, शल, तृण, हेम, काक, कृष्ण, सूकर, &c. the *fem.* is necessarily formed in ई. पाद् changing into पद् as before; कुम्भपदी 'a woman whose feet are as big as a pitcher. .

* नखमुखीसंज्ञायाम् । Pân. IV. 1. 58.

† दिक्पूर्वपदान्डीप् । Pân. IV. 1. 60.

‡ पादोऽन्यतरस्या । टावृचि । Pân. IV. 1. 8, 9.

(३) In other cases the *fem.* of *prātipādikas* ending in पाद् is formed by adding आः हस्तिपादा, अजपादा, &c.

§ 334. * A Dwigu ending in अ forms its *fem.* in ई; as विलोकी; but if the ending word be one of those included in the Ajadi group (see foot-note on p. 108) its *fem.* is formed in आ; त्रिंशत्, त्रयः, अत्र (consisting of three battalions) सेना, &c.

§ 335. (३) A Dwigu ending in काण्ड † (a particular measure) and qualifying a word denoting ' a field ' has its *fem.* formed by the addition of आ, but when a Taddhita affix has been first added to it and then dropped; as द्वे काण्डे प्रमाणं यस्याः अस्मौ द्विकाण्ड + मात्रा = द्विकाण्डा क्षेत्रभक्तिः ' a piece of land 30 hands in extent '; but द्विकाण्डी रज्जुः ' a rope, 30 hands in length '; also when the ending word is one that does not denote a measure, except the words विस्त ' a tola ', आचित ' the load of a cart, ' and कंबल्या (a weight equal to 3½ tolas); पञ्चभिः अभ्येः क्रीता पञ्चाश्व, द्वौ विस्तौ पचतीति द्विविस्ता स्थाली; so द्व्याचिता, द्विकंबल्या.

(४) † When the word पुरुष expressive of measurement ends a Dwigu and the Taddhita affix is added and dropped as before, its *fem.* is formed both in आ and ई; द्वौ पुरुषौ प्रमाणं अस्याः द्विपुरुषा-नी परिखा ' a ditch two purushas (13 feet) in depth '

§ 336. Participles (those of the Pres. and Fut.) of Parasm. roots take ई in the *fem.*, न् being inserted before त् as in the Nom. or Acc. dual of the Neu. (see § 116) and so do adjectives ending in a consonant; पचन्ती; याती-न्ती, शासती, ददती, दीव्यन्ती, महती, &c.

* द्विगोः । अपरिमाणविस्ताचितकम्बल्येभ्यो न तद्धितलुकि । Pân. IV. 1. 21. 22.

† काण्डान्ताक्षेपे । Pân. IV. 1. 23.

‡ पुरुषात्प्रमाणेऽन्यतरस्याम् । Pân. IV. 1. 24.

Chapter IX.

SECONDARY NOMINAL BASES DERIVED BY THE ADDITION OF THE TADDHITA OR SECONDARY AFFIXES.

§ 337. The terminations used to form derivative bases, in Sanskrit are distinguished into two classes; (1) *Kṛit* (कृत्) or Primary Affixes and (2) *Taddhita* (तद्धित) or Secondary affixes. *Kṛit* are those affixes that are added to verbs, and the Nominal Bases formed by their means are called PRIMARY NOMINAL BASES; while TADDHITA affixes are those that are added to substantives, primary or derived from roots, and the bases formed with them are called SECONDARY NOMINAL BASES (vide § 179).

§ 338. In this chapter we will treat of the more general secondary nominal bases formed by means of the Taddhita affixes, reserving for a future chapter the formation of the primary nominal bases derived by means of the *Kṛit* affixes from :

§ 339. The Taddhita affixes are added in various senses. They occasion various changes in the words to which they are added. The following general observations should be paid attention to.

(a) As a general rule the first vowel of a word takes its Vṛiddhi substitute before the terminations अ, य, इक, ईन, एय, त्य, &c. ; as आश्वपति + अ = आश्वपति + अ.

(b) Before terminations beginning with a vowel or य (1) the final अ, आ, इ, and ई are rejected; (2) इ and ऊ take their Guṇa substitute; (3) ओ and औ obey the ordinary rules of sandhi; आश्वपति + अ = आश्वपत 'belonging to Ashvapati,' &c. m. n. ; मनु + अ = मानव 'a descendant of Manu'; गो + य = गव्यं 'belonging to a cow', so नात्यं fr. नौ &c.

(c) In the case of derivatives from compound words sometimes the initial vowel of the second word takes its Vṛiddhi substitute, and sometimes the Vṛiddhi is double; पूर्ववार्षिक 'belonging to the last year'; similarly सुपांचालक: &c. सौहार्द fr. सहृद्, सौभाग्य from सुभग, &c. When these terminations are added to a Dwa. comp. both the words of which are the names of deities, Vṛiddhi is substituted for the initial vowel of both, आग्निमारुतं कर्म 'a sacrifice offered to Agni and the Marut deities,' &c.

(d) If the initial vowel of a word be preceded by the य् and व् of a preposition the य् or व् is first changed to इय् or उव् before Vṛiddhi substitute can take place; as व्याकरण + अ = बियाकरण + अ = वैयाकरणः; स्वन्ध + अ = सुवन्ध + अ = सौवन्धः; similarly सौवस्तिक from स्वस्ति; सौवर fr. स्वर, &c.

(e) Before consonantal Tād. affixes, a final न् is generally rejected; the final न् with the preceding vowel is sometimes dropped before vowel terminations and before such as begin with य्; युवन्-युवत्वं, राजन्-राजकं, &c. आत्मन्-आत्म्य-आत्मीय. There are various exceptions to this latter part of the rule; e. g. राजन्य fr. राजन् &c.

N. B.—Other changes the student will easily note from the instances given.

§ 340. The following is a list of such of the Taddhita affixes as are commonly to be met with.

SECTION I.

MISCELLANEOUS AFFIXES.

अ—is added in the sense of:—(1) ' the son of'; as उपगोः अपत्यं पुमान् ओपगवः 'the son of Upagu'; so बाह्यदेवः from बह्यदेवः पर्वतस्य अपत्यं ह्यी पार्वती 'the daughter of the mountain,'

&c. (2) 'the descendant of'; as उत्तस्य गोत्रापत्यं पुमान् औत्सः 'a descendant of Utsa', उत्तस्य गोत्रापत्यं स्त्री औत्सी 'a female descendant of Utsa', (vide § 311, 313); (3) 'dyed with,' हरिद्रया रक्तं हरिद्रं वसनं 'a garment dyed with turmeric'; (4) 'made of,' देवदारोर्विकारः देवदारवः 'made of the fir tree,' (5) 'belonging to,' &c; देवस्य अयं देवः 'belonging to a god,' शर्कराया इदं शर्करं 'of sand': ऊर्णाया इदं और्णं वस्त्रं 'a woolen garment,' श्रेष्मः 'belonging to the sultry season'; नैशः 'nocturnal'; सांवत्सरः 'yearly' &c.; when added to हेमन्त the final त् is dropped, हेमनः 'autumnal,' (vide Sis. VI. 65; Kir. XVII. 12). हेमन्तः means 'agreeable in the autumnal season;' (6) lord of'; पृथिव्या ईश्वरः पार्थिवः 'the lord of the earth'; पञ्चालानां स्वामी पाञ्चालः 'the king of the Panchâlas'; ऐक्ष्वाकः* 'the king of the Ikshvâku race', (7) 'a collection of'; काकानां समूहः काकं; बकानां समूहः बाकं 'a flock of cranes'; similarly मायूरं from मयूर 'a peacock,' कपोतं from कपोत 'a pigeon', भिक्षाणां समूहो भैक्षम्; गर्भिणीनां समूहो गार्भिणम् &c (8) 'knowing or studying'; व्याकरणं अधीति वेद वा वैपाकरणः 'one who studies grammar, grammarian', &c. (9) and to form abstract nouns; मुनेः भावः स्मौनं 'silence', युवन्-यौवनं 'youth'; सुहृद्-सौहार्दं 'friendship'; पयोर्भावः पार्थवं 'greatness, width,' &c.

अक— forms derivatives with various significations:—(1) उत्प्रेमवः औष्ट्रकः 'produced from or relating to a camel,' ग्रीष्मे भवः श्रेष्मकः 'produced in the hot season,' (2) कुलालेन कृतं कौलालकं 'made by a potter,' ब्राह्मणा कृतं ब्राह्मकं 'made by Brahman;' (3) आरण्यकः 'a forester,' 'a wild

* For the declension of such words vide § 74. a., b.

man', (4) राज्ञां योग्यं राजन्यकं 'a place fit for kings to live in'; मानुष्यकं 'a country fit for men to live in' कुरुषु जातः कौरवकः (also कौरवः*) 'an inhabitant of Kuru'; युगन्धरेषु जातः यौगन्धरकः (also यौगन्धरः*) 'inhabiting Yugandhara'; (6) पथि जातं पन्थकं 'grown on a way'; (7) पन्थानं गच्छतीति पथिकः 'a traveller'; (8) पूर्वाह्ने भवः पूर्वाह्निकः 'happening in the forenoon'; similarly अपराह्ने भवः अपराह्निकः 'happening in the afternoon'; (9) is added to denote 'enmity' काकोल्लुकयोः वैरं काकोल्लुकिका† 'the antipathy between the crow and the owl'; similarly कुत्सकुशिकिका, &c.; (10) when added to words ending in the Tad. affixes signifying 'the child or the descendant', and to the words उक्षन्, उष्ट्र, उरग्न 'a ram', राजन्, राजन्य, राजपुत्र, वत्स, मनुष्य and अज, it has the sense of 'a collection of'; उपगुणां समूहः औपगवकम् 'a number of the descendants of Upagu'; औक्षकं 'a herd of cattle'; राजकं 'a collection of kings', राजन्वकं 'an assemblage of kshatriyas'; वात्सकं 'a number of calves'; मानुष्यकं, अजकं &c.; (11) it is also added to क्रम, पद, शिक्षा, and मीमांसा in the sense of 'one who has studied them'; क्रमकः 'a student who goes through a regular course of study, or one who has studied the *krama* arrangement of a sacred text', मीमांसक 'a student of the *mīmāṃsā* philosophy', &c.

आमह—is added to the words पितृ and मातृ in the sense of 'the father of'; पितुः पिता पितामहः 'a paternal grandfather'; मातामहः 'a maternal grandfather'. (1) उल्ल is added to मातृ in the sense of 'the brother of'; मातुर्भाता मातुलः

* विभाषा कुरुयुगन्धराभ्याम् । Pān. IV. 2. 30.

† Vide *supra*. § 306. a. These are generally *fem.* There are some exceptions, as देवाद्यैरुल्ल 'the enmity between the gods and the demons' &c.

‘a maternal uncle’; (2) and व्य is added to पितृ and भ्रातृ in the sense of ‘the brother and the son of’ respectively; पितृः भ्राता पितृव्यः ‘a paternal uncle’; भ्रातृः पुत्रः भ्रातृव्यः ‘a nephew.’

आयन—and आयनि, are added to patronymics formed by means of Tad. affixes in the sense of ‘the child of,’ दाक्षायणः-णिः ‘the son of Dākshi’; गार्ग्यायणः-णिः ‘the son of गार्ग्ये, a descendant of Garga’. आयन is also added to the word कापिश्री ‘name of a town’ in the sense of ‘produced in’—कापिशायनः, and optionally to द्रोण; द्रोणायनः or द्रोणिः son of Drona.

इ—has the meaning of ‘a son or a descendant of’; दाक्षिः ‘the son of Daksha’; वेयासाकिः ‘the son of Vyāsa,’ &c. (In the case of the words व्यास, वरुड ‘name of a low caste,’ निषाद, चण्डाल and बिंब, the final अ is changed to अक् before this इ.)

इक [ठक्, ठञ्, ठन्]—has various senses:—(1) रेवत्याः अपत्यं पुमान् रेवतिकः * ‘the son of Revati; (2) ‘happening or given once a month, monthly, lasting for a month’, &c. मासेन दीयते इति मासिकं वेतनं पुस्तकं वा; similarly वार्षिकं आयुः &c. (3) ‘gathering together’, सैनिकाः; (4) ‘asking’; मुस्तातं पृच्छतीति सौस्तातिकः ‘one who asks another whether he had an auspicious ablution’; so सुखशयनं पृच्छतीति सौखशायनिकः ‘one who asks another whether he had comfortable sleep’. (see Rag. VI. 61 X. 14.); सौखमुषिकः &c ; (5) ‘using an instrument’; असिः प्रहरणमस्य असिकः ‘one who strikes with a sword,’ a swordsman’; धानुक्कः ‘an archer’; (6) ‘mixed with,’

* In this sense it is added to a few words only.

&c.; दध्ना संस्कृत दाधिकं 'mixed with curds', मारीचिकं fr. मरीचि 'black pepper'; (7) धर्मे चरतीति धार्मिकः 'pious, religious', similarly अधार्मिकः. (8) उडुपेन तरतीति नौडुपिकः 'a boatman'; नाविकः &c. (9) हस्तिना चरतीति हास्तिकः 'one who rides an elephant'; शकटेन चरतीति शाकटिकः 'one who drives in a carriage'; (10) दध्ना भक्षयतीति दाधिकः 'one who eats with curds'; (11) 'living upon' वेतनेन जीवतीति वेतनिकः 'one who lives upon wages', so वाहनिकः, औपदेशिकः &c. (12) 'carrying upon'; वत्संगेन हरतीति औत्संगिकः (13) अस्तीति बुद्धिः अस्य आस्तिकः 'a believer in God and sacred writings'; नास्तिकः &c. (14) it is added to लाक्षा, रञ्जना, शकल and कर्दम in the sense of 'dyed with', लाक्षया रक्तं लाक्षिकं 'dyed with lac'. रञ्जनिकः, शाकलिकः 'chequered or spotted', कर्दमिकः;-(15) वेद, न्याय, वृत्ति, लोकायत and words ending in सूत्र except कल्पसूत्र &c.; in the sense of 'one who studies them'; वेदमधीते वैदिकः 'a student of the Veda'; नैयायिकः 'one who studies Nyâya or logic'; वृत्तिमधीते वार्तिकः 'one who studies a commentary' &c.; लोकायतिकः 'an atheist, a student of the materialistic philosophy', सांघहसूत्रिकः; but काल्पसूत्रः; (16) to हस्तिन्, घेनु, केदार and कवच in the sense of 'a collection of'; हास्तिकं 'a herd of elephants', घेनुकं 'a herd of cows', केदारिकं 'a collection of fields', कावचिकं 'a collection of armours';-(17) to अध्यात्मन्, अधिदेव, अधिभूत, इहलोक, परलोक, &c. in the sense of 'relating to &c.,' आत्मानमधिष्ठन् भवः आध्यात्मिक 'relating to the Supreme spirit', 'spiritual'; आधिदैविक 'relating to or coming from the governing deity'. आधिभौतिकः 'proceeding from the elements', ऐहलौकिकः 'temporal', पारलौकिकः &c.-(18) to क्रय, विक्रय, क्रयविक्रय, and वृद्ध in the sense of 'living upon (in these cases no Vṛiddhi substitute takes place); क्रयेण जीवतीति क्रयिकः 'one who lives upon selling things, a trader', विक्रयिकः, वृद्धिकः,

‘one who lives upon wages’.—(19) to words denoting musical instruments in the sense of ‘playing upon’; &c. **सृदंगवादनं शिल्पमस्य मार्देगिकः** ‘one whose profession is to play on a tabor’; so **वैणिकः** fr. *Vinā*; similarly **वैणविकः**; **माडुकः** or **माडुकिः**; **झार्झरिकः**, &c.—(20) to **पर्व** and the remaining words* of that group in the sense of ‘walking with the assistance of’; **पर्विकः** [**पर्वेण चरति इति**, येन पीठेन पङ्कवश्चरन्ति स पर्वः *Sid. Kan.*]; **अश्वेन चरति अश्विकः**; **रथिकः** &c. **पथा चरति पथिकः** ‘a traveller’; this is also added to words denoting inanimate things. **वारिपथिकं दारु** ‘wood carried on by the force of water’; (21) to words included in the **मन्त्रादि** † group in the sense of ‘bears or carries by means of’ **मन्त्रया हरतीति मन्त्रिकः**, and to the word **वि-बीवधः**; **वि-बीवधेन हरति वि-बीवधिकः**; also **वैवधिकः**—(22) to **कुसीद** and **दशैकादशश्च** in the sense of ‘lending on interest’ **कुसीदिकः** ‘a usurer’; **दशैकादशिकः** ‘one who lends another ten rupees in order to get back eleven i. e. ‘a usurer’; and (23) to **आकर्षः**; **आकर्षेण चरति आकर्षिकः** ‘magnetic, attractive’.

इञ्—(1) Added to **पूर्वे** or words ending in **पूर्व** and to **आद्** it has the sense of ‘done and eaten by’ respectively; **कृतपूर्वी कटः**; **आद्मनेन भुक्तं आद्दी** ‘one who has eaten at a *Śrāddha*’; (2) it is added to a few words, such as **खल**, **कुडुम्ब**, &c. in the sense of ‘a collection of’ with *fern.* term. ई added to it; **खलानां सङ्घः खलिनी** a multitude of thrashing floors or wicked men’, **कुडुम्बिनी** ‘a number

* These are **अन्ध**, **अश्वत्थ**, **रथ**, **जाल**, **न्यास**, and **पाद्**.

† **मन्त्रा**, **मट**, **मरण**, **शीर्ष-वे-भार**, **अंस-से-भार**, &c.

of families'. डाकिनो 'a host of female goblins or imps,' शाकिनी, &c.

इनन् (इमनिच्)—forms abstract nouns when added to the words पृथु, सुदु, महत्, तदु, पदु लघु, बहु, साधु, आशु, उरु, गुरु, बल्ल, खण्ड, दण्ड, अकिंचन, चण्ड, बाल, वत्स, होड, पाक, मन्द, स्वादु, ह्रस्व, दीर्घ, प्रिय, वृष, ऋजु, क्षिप्र, क्षुद्र, अणु, दृढ, रुढ, परिपुढ, लुश, भृश, वक्र, शीत, उष्ण, जड, बधिर, मधुर, पण्डित, मूर्ख, नूक, स्थिर, and words expressive of colour; before this term. these undergo the same changes as before the ईयस् of the comparative and are always *mas.*; as प्रथिमा 'greatness', म्रदिमा 'softness' तनिमा, 'thinness' पटिमा 'dexterity,' sharpness.' &c.; बालिमा, वत्सिमा, होडिमा, पाकिमा 'childhood'; हासिमा, क्षोदिमा, द्रदिमा, उष्णिमा, क्राशिमा, जडिमा, क्षुहिमा, &c.

इय (घ)—this is added to (1) क्षत्र in the sense of 'born of the race of'; क्षत्रियः—(2) राष्ट्र in the sense of 'relating to'; राष्ट्रियः—(3) महेन्द्र in the sense of 'an oblation offered to'; महेन्द्रियः हविः—(4) अग्र; अग्रियः 'foremost.'

ई (ईकक्)—is added to शक्ति and यष्टि in the sense of 'striking with'; शक्त्या प्रहरतीति शक्तिक्; 'a spearman' (also शान्तिक्); यष्टीकः 'one who strikes with a stick'.

ईप् (ख, खञ्)—(1) added to कुल and words ending in कुल it means 'born of', कुले जातः कुलीनः or कौलीनः 'of a good family,' आढ्यकुलीनः—कौलीनः 'sprung from a noble and rich family'; it is added to—(2) the words पार and अवार separately or taken together in any order in the sense of 'going'; as पारं गामीति पारीणः 'going over to the other bank'; (when used at the end of a comp. it means, versed or adept in; vide Bhatt: II.46). अवारीणः 'coming over to this side (of a river, &c.);' पारावारीणः 'one who

goes to both sides or one who crosses the sea': अवार-
पारीणः 'crossing a river,' &c.—(3) the word माम् in the
sense of 'rustic' as मामीणः;—(4) the words आत्मन्, विश्वजन
and words ending in भोग in the sense of 'beneficial to';
आत्मने हितः आत्मनीनः, विश्वजनीनः, मातृभोगीणः 'fit to be
enjoyed by a mother'; पितृभोगीणः &c.—(5) नञ् changed
to नृ; as नवीनः;—(6) अध्वन् in the sense of 'journeying'
अध्वानं गच्छतीति अध्वनीनः 'a traveller';—(7) सर्वाक्ष and
अनुपद् in the senses of 'eating and fastended on' respec-
tively: सर्वाक्षीनः 'eating every kind of food'; *अनुपद्
बद्धा अनुपदीना (उपानत) 'a shoe or boot of the length of
the foot';—(8) तिल and माष in the sense of 'a field of'; as
तैलीनं 'a sesamum field', माषीणं, &c.; and to सप्तपद् and
ह्रियं substituted for ह्यः + गोदोहः सप्तभिः पदैः अवाप्यते
सप्तपदीनं 'formed by walking together seven steps or
speaking seven words'; ह्योगोदोहस्य विकारं ह्रियंगवीनं †
'fresh butter or ghee' (vide Rag. 1. 45. Bhaṭṭi. V.12).

इय (छ.छ्)—(1) is added in the sense of 'of or belonging to';
शालायाः अयं शालीयः fr. शालाः मालीयः fr. माला; पाणिनीयः
'belonging to the school of Pāṇini'; it is added to
(2) स्वसृ and पितृस्वसृ and भ्रातृ in the senses of 'the son
of' and 'relating to,' respectively; स्वस्रियः 'a sister's son'
पितृस्वस्रियः; भ्रात्री 'fraternal';—(3) अन्व in the sense of
'relating to or a number of' आन्वयिं (also आन्वं) 'rela-
ting to horses, a number of horses';—(4) when added to
the words स्व, जन, पर देव, राजन्, वेणु and वेत्र, क् is

* Pān. V. 2. 23. and Sid. Kau.

तच्च ह्रियंगवीनं यद् ह्योगोदोहोद्भवं घृतम् । Amara.

inserted; स्वकीय 'one's own,' जनकीय 'of the people'
परकीय, राजकीय, बैणुकीय, 'of a bamboo,' वैत्रकीय.

एष्य—प्रातृषेण्य 'produced in 'or relating to the rainy season,'
fr. प्रातृष्.

एय (ढक्, ढकञ्, ढञ्,)—is chiefly added (1) to words ending in *fem.* affix in the sense of 'the child or offspring of';
वैनतेयः 'the son of Vinatâ i. e. Garuda'; भागिन्यः 'the son of a sister'; when added to कुलटा meaning 'a poor woman', इन is inserted optionally; कौलटेयः or कौलटिन्यः; when कूलटा means 'a harlot' or 'an adulteress' एर; is optionally substituted for एय; कौलटेयः or कौलटेरः 'the son of an adulteress'; it is optionally changed to एर when added to words denoting 'a female having some kind of defect', काण्यः-रः 'son of a one-eyed woman,' दासेयः-रः 'son of a female slave';—(2) to words of two syllables ending in इ but not formed by the affix इ (इञ्), to मण्डूक and words included in the शुभादि group*; आत्रेयः 'son of Atri', माण्डूकेयः 'son of Mândûka', शौभ्रेयः 'son of Subhra (Name of a sage), मैत्रेयः &c.;—(3) and to मातृस्वस्, and पितृस्वस्, the final क् being dropped before it; मातृस्वसेयः, पितृस्वसेयः; (4) added to नदी and कलि it has various senses; आग्नेयः 'son of Agni', 'relating to fire', 'having Agni for the presiding deity', &c.; it is affixed to—(5) नदी and other words in the sense of 'produced from, &c.'; नद्याः इदं नद्यां मवं वा नादेयं 'riverborn'; 'rock-salt'; मादेयं fr. मही 'produced from the earth', वाराणसेयः &c.; (6) व्रीहि and शालि in the sense of 'a field of' त्रैहेयं, शालीबन्धः—(7) कुरु, कुक्षि, ग्रीवा, and words included in

* शुभ, पुर, ब्रह्मरुत, रोहिणी, रुक्मिणी, धर्मिणी, विमातृ, विधवा, शुक्र, विश, शकुनि, शुक्र, बन्धकी, &c.

the कत्रादि group*, with different significations and with a क added to it; कौलेयकः 'a dog', pertaining to a noble family'; कौक्षेयकः 'a sword', शैव्यकः 'a neck ornament', कुत्सिताः त्रयः कत्रयः तत्र जातः कात्रेयकः, ग्रामेयकः, 'village-born, rustic'; नागरेयकः, &c. (8) कोश in the sense of 'made of'; कौशेय 'a silken garment';—(9) पुरुष in different senses; पौरुषेयः 'man-slaughter', 'human work', 'derived from or incidental to man, composed or propounded by man'; and (10) to पथि, अतिथि, वसति and स्वपति in the sense of 'useful in, good for'; पथि साधु पाथेयं 'what is useful on the way'. i. e. 'provisions for a journey'; अतिथिषु साधुः आतिथेयः 'attentive to guests, hospitable' रतौ साधुः वासतेयः 'hospitable':—यी रात्रिः; स्वपतेः गतं स्वपतेयं (धनं) 'wealth, property'; vide Kir. XIV. 8.

क (कच्) —is affixed (1) to words expressive of countries in the sense of 'born or produced in'; मद्रकः 'born or produced in the Madra country';—(2) to पीत in the sense of 'dyed with'; पीतकः 'dyed yellow';—(3) in the sense of 'belonging to'; मत्कः, त्वत्कः, &c.—(4) 'bought for' पञ्चकः 'bought for five rupees';—(5) in the sense of 'acting' शीतकः 'one who is cold' i. e. 'slow in action,' 'a dilatory or lazy man'; उष्णकः 'an active man';—(6. 7. 8.) to express pity or diminution, or depreciation—पुत्रकः 'poor son', देवदत्तकः 'unhappy Devadatta'; ह्रस्वो वृक्षो वृक्षकः, 'a small or stunted tree'; अश्वकः a bad horse, a hack; शूद्रकः 'a wicked Śūdra,' (9) and sometimes with no signification; अविकः i. e. अविः 'a ram' मणिकः 'a jewel', बालकः 'a young boy'; &c

कट (कटच्) —is affixed (1) to words denoting names of beasts, in the sense of 'a collection of'; अविकटं 'a flock of sheep'

* कत्रि, पुष्कर, पुष्कल, कुम्भी, कुण्डिन, ग्राम. &c.

&c. (2) and in various senses to the prepositions सं, प्र, वि, नि and उत्; संकट ' narrow, impassable, crowded ' &c.; प्रकट ' manifest ';; विकट ' huge, fierce, large ', &c.; निकट ' near, close to ' &c.; उत्कट ' large, excessive, powerful ' &c.

कटद्या—रथकटद्या ' a number of chariots '.

कल्प, देश्य and देशीय (कल्प, देश्य, देशीय,) are added to express 'equality with, little inferiority to'; विदुषः ईषन्त्यन, विद्वत्कल्पः-देश्यः-देशीयः ' almost learned '; कुमारकल्पः ' nearly equal to Kumâra in valour '; कविकल्पः, मृतकल्प ' nearly dead ', &c.; these are also added to verbs; पच-तिकल्प ' cooks tolerably well '.

चण (चणप्) उज्जु (उज्जुप्)	{	are added in the sense of 'reputed or remarkable for'; as विद्या वित्तः-विद्याचणः ' remarkable or known for one's knowledge '; अस्त्रउज्जुः-' renowned for his skill in the use of weapons ' (vide Bhaṭṭi II. 32.)
----------------------------------	---	--

तने (ट्यु, ट्युल्)—is added to adverbs of time in the senses of relating or belonging to, 'सायं भवः सायंतनः, अद्यतनः, ह्यस्तनः प्राहेतनः, दिवातनः, दोषातनः, चिरंतनः, सनातनः,—to प्र; as प्रतनः old;—to the word नव changed to नृ; नूतनः.

तर (टरप्)—expresses diminution; गोपीतरा ' a small sack, ' बत्सतरः ' a young calf ', &c.

त्न—is similarly added to चिर, परत् ' last year ', परारि ' the year before the last ', प्र and नव; चिरत्नं, परत्नं, परारित्नं, प्रत्नं and नूत्नं.

ता (तल्)—forms abstract nouns स्त्रीता, पुंरता, समता, &c.; added to ग्राम, जन, बन्धु, सहाय, and गज it has the sense of ' a collection of; ' ग्रामता, जनता, बन्धुता, &c.

तिथ—बहुतिथ ' manifold '.

-त्य-(त्यक्) is added in the sense of 'living in, belonging to,' &c. to the words दक्षिणा, पश्चात्, पुरस्, अमा, इह, क, ह्यस्, भस्, and indeclinables ending in तस्; दक्षिणात्यः a south-erner, पश्चात्यः, पौरस्त्यः, an inhabitant of the east; अमात्यः, one who accompanies a king, a minister, इहत्यः कृत्यः, ह्यस्त्यः, ततस्त्यः &c.; also to the preposition नि, नित्यः 'eternal'.

चक्र (त्यक्) is added to उप and अधि; उपत्यका land at the foot of a mountain, अधित्यका 'a table-land.'

त्र—is affixed to गो only; गवां समूहो गोत्रा f. 'a herd of kine'.

न्—forms abstract nouns; गोत्वं.

दन्न, द्वयस and मात्र* (दन्नच्, द्वयसच्, मात्रच्,) are added in the sense of 'measuring as much as'; जानु प्रमाणं अस्य जानुदन्न-द्वयस-मात्रं उदकं 'water reaching as far as the knee', &c.

न and स्त्री (नञ्, स्त्रीञ्)—are added to स्त्री and पुंस respectively in different senses:—स्त्री 'womanly, feminine, suited to women, (n) womanhood' &c.; पौंस 'manly, heroic, fit for a man, (n.) manhood, virility'.

पाश—is added as a depreciatory termination; मिषकपाशः 'a bad doctor, a quack'; वैयाकरणपाशः &c.; added to केश it has the sense of 'a collection of', as केशपाशः (वक्ष and हस्त are also added to केश in the same sense)

मय (मयद्)—§ is added in the sense of (1) 'made of'; सुदः विकारः सुन्मयं 'made of earth,' काष्ठमयं 'made of wood' &c.; and (2) in that of profusion or excess 'वृत्तं प्रचुरं.

* प्रमाणे द्वयसज्जदन्नमात्रचः । Pân. V. 2. 37.

† स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्स्त्रिञौ भवनात् । Pân. VI. 1. 87.

§ मयह वा एतयोर्भाषायामभ्याच्छादनयोः Pân. IV. 3. 143.

यस्मिन् दृतमयो यज्ञः 'a sacrifice consisting for the most part of clarified butter,' अन्नमयः &c. It is not added to words denoting 'an article of food or a covering';

e. g. मोक्षः स्वप्नः.

य (यक्, यत्, यञ्, ण्य) — is added to nouns with different meanings:—(1) गवां समूहो गव्या f. 'a herd of cattle,' वातानां समूहो वात्या, so स्वत्या, रथ्या, (रथानां समूहः), पाद्या, धूम्या. 'a dense mass of smoke,' तृण्या, नज्या, &c. (2) सभायां साधुः सभ्यः a 'courtier'; (3) सतीर्थ्याः 'disciples of the same preceptor,' सोदर्यः, समानोदर्यः 'a brother of whole blood'; (4) forms abstract nouns राज्य, सैनापत्यं, पौरोहित्यं, सारथ्यं, आस्तिक्यं, &c.; it is added—(5) to the words राजन् and मनु in the sense of 'born of the race of.' राजन्यः 'a man of the Kshatriya class,' मनो-जर्तः मनुष्यः (in this case ष is inserted) 'a man';—(6) to श्वशुर in the sense of 'the son of;' श्वाशुर्यः, (7) to कुलैः कुल्य—'of noble descent'; (8) to वायु, ऋतु, पितृ, and उषस् in the sense of 'having any of these for one's presiding or tutelary deity,' &c. वायुः देवता अस्य वायव्यं अस्त्रं 'a missile having Vāyu for its presiding deity,' ऋतव्यः 'worshipping the Seasons (as divinities),' पितृव्यः 'sacred to the manes, offered to the manes'; उषस्यः 'sacred to the Dawn';—(9) to दण्ड and words included under the दण्डादि group in the sense of 'deserving or meriting'; दण्ड्यः 'deserving punishment,' दध्यं 'fit to be killed,' अर्घ्यः 'deserving worship,' &c. In the derivatives given hereafter य should be considered as added in the sense attached to each word:—स्तेय 'theft' from स्तेनः, उरस्यः 'born of the breast' (also ओरसः fr. उरस् +

अ) fr. उरस्; दन्त्यं 'wholesome to the teeth' (in this sense it is added to words denoting the limbs of the body; as कण्ठ्य 'good for the neck,' &c.); शुनं-शुन्यं 'fit for a dog' fr. श्वन; नाभ्यं fit for being the central part of a wheel' fr. नाभि 'the nave of a wheel,' नस्य 'fit for the nose' from नासिका; रथ्य 'drawing a chariot, a horse, युग्य 'harnessed to the yoke, a bull'; वयस्य 'of equal age, a friend'; तुल्य 'what is weighed in a balance and found equal,' hence 'equal,' fr. तुला; न्याय्य (न्यायादनपेतं) just; पथ्य (पाथिसाधु) 'wholesome,' हृद्यं (हृदि स्पृश्यते मनोज्ञत्वात्) 'agreeable to the heart,' धन्यः (धनं लब्ध्वा) obtaining wealth, धर्म्य (धर्मादनपेतं लब्ध्वा वा) 'consistent with *dharma*', or 'obtained justly'; जन्यं 'talk of the people,' वद्य 'capable of being controlled, obedient', &c. द्रव्य (द्रोविकारः) 'wooden or of a tree'; मूल्यं (मूलेनानाम्यं Pān. IV. 4. 49.) 'price'; &c. यशस्यः (यशसा युतः) 'glorious, leading to glory'; (नाव्यं नावा तार्यं) 'fit to be crossed over in a boat'; धुर्यः (धुरं वहतीति 'a horse or bullock yoked to the pole of a carriage'; गव्यं (गवे हितं) 'proper or fit for a cow, got fro. w; &c.

र—(1) is added to कुटी, शमी and शुण्ड, as a diminutive term, ह्रस्वा कुटी-कुटीर *m. n.* 'a small hut,' शमीरः a small S'ami tree', शुण्डारः 'the trunk of a young elephant'.

शकट and शाल—are affixed to वि in the sense of 'largeness,' विशकट 'great, large'; विशाल 'extensive,' 'spacious,' &c.

§ 341. The मत्वर्थाय affixes or affixes expressive of possession have the following additional senses:—भूमन् or 'greatness, eminence,' निन्दा or 'depreciation,' प्रशंसा or 'praise,' निस्पर्था or 'constant connection, अतिशायन or 'excess over,' सम्बन्ध or 'being in connection with,' and अस्तिविशेषा or 'to express the meaning

of 'possession'*. The instances in order are—एवमान्, कंकुदा-
वर्तिनी कन्या. रूपवान्, क्षीरिणो वृक्षाः, उदरिणी कन्या, दण्डी.

SECTION II.

AFFIXES SHOWING POSSESSION. (मत्वर्थीय).

अ (अच्)—is affixed to words included in the अर्शआदि group; अर्शसः (अर्शसि अस्य विद्यन्ते) 'suffering from piles;' जटा अस्यास्तीति जटः 'having matted hair'; उरसः 'having a prominent breast.'

आट and आल—are attached to वाच् in the sense of 'speaking much or speaking badly'; वाचाटः or वाचालः a prattler, a garrulous or talkative person.'

आलु-हृत्पालुः one who possesses a 'heart' i. e. 'a kind-hearted man'; this is added to शीत, उष्ण, and तृप् in the sense of 'not capable of enduring'; शीतं न सहते शीतालुः 'unable to endure cold'; similarly उष्णालुः, तृप्पालुः (तृप्ः प्रगृहाशः ते न सहते । तृप् दुःखं इति माधवः S. K.).

इत—is 'त' to तारका and other words ‡ in the sense of 'that

* भ्रमनिन्दाप्रशंसासु नित्ययोगेऽतिशायने ।

सम्बन्धेऽस्तिविवक्षायां भवन्ति मत्ववाचकः ॥ (Sid. Kau.)

† अर्शस्, उरस्, तुन्द, चतुर, पलित, जटा, घटा, अघ, कर्दम, अम्ल, लवण, and words expressive of the deformed limbs of the body and of colour.

‡ तदस्य संजातं तारकादिभ्य इतच् । Pān. V. 2. 36. The following are some of the words of the तारकादि group:—पुष्प, मञ्जरी, कनीष, क्षण, मृत्र, प्रचार, विचार, कुङ्कुल, मुकुल, कण्टक, मुसल, कल्ल, कुतूहल, स्तबक, किसलय, पल्लव, खण्ड, वग, निद्रा, मुद्रा, बुधुक्षा, धनुष्या, पिपासा, भ्रदा, अन्न, पुलक, अङ्गारक, द्रोह, दोह, सुख, दुःख, उत्कंठा, भर, श्याधि, वर्मन्, व्रज, गौरव, शास्त्र, तरङ्ग, तिलक, चन्द्रक, अम्भक, गर्व, मुकुर, तर्क,

is obtained or possessed by'; तारका अस्य संजाताः तारकितं नमः 'the sky studded with stars'; फलानि अस्य संजातानि असौ फलितः वृक्षः; similarly पुष्पित, सुप्पित, दुःस्वित &c.

इन् and इक (इनि, ठन्)—are added to words ending in अ, and to the words of the व्रीह्यादि group*; दण्डः अस्थास्तीति दण्डिन् or दण्डिक 'one who has a staff.' धनिन्. सुखिन्, दुःखिन् &c.; व्रीहिन्, व्रीहिक, मायिन्, मायिक, शालिन्, मालिन्, &c., when added to वात and अतिसार, क is prefixed to it, वातकिन्, 'suffering from gout, rheumatic'; अतिसारकिन्, 'one suffering from diarrhoea'; it is added to पुष्कर† and other words when the place is meant; पुष्करिणी 'the place where lotuses grow'; hence 'a tank or a lake : similarly कुमुदिनी, पद्मिनी &c.; it is also added to अर्थ and words ending in अर्थ; अर्थिन् one having some object in view; धान्यार्थिन् &c.; and to वर्ण-वर्णिन् 'an ascetic.'

इन—is affixed to फल, बर्हि and मल; फलिनः 'bearing fruit, fruitful', बर्हिणः 'a peacock'; मलिन 'dusky'.

इल—^{car-}is added to तुन्द. उदर. पिचण्ड, यव. व्रीहि ^{tionally.}

हर्ष, रण, कुवलय, सीमन्त, ज्वर, गर, रोमाञ्च, पण्डा, कज्ज, शरक, रथपट, फल, शृङ्गार, भंजूर, बकुल, शैवल, श्वभ्र, कलंक, कर्दम, कन्दल, वृच्छा, हस्तक, प्रतिविम्ब, प्रत्यय and दीक्षा.

* अत इनिठनौ । Pāṇ. V. 2. 215. The words belonging to this group are:—व्रीहि, माया, शाला, शिखा, माला, मेखला, केका, अटका, पताका, चर्मन्, कर्मन्, वर्मन्, दंष्ट्रा, संज्ञा, वहवा, कुमारी, नौ, वीणा, बलादा and words ending in शीर्ष

† पुष्कर, पद्म, उन्पल, तमाल, कुमुद, नड, कपित्थ, विस, वृणाल, कर्दम, शाक, विषर्ह, कराष, शिरीष, प्रवाह, हिरण्य, केरव, कल्लोल, तट, तरङ्ग, पद्मज, सरोज, राजीव, नालिक, सरोरुह, पुटक, अरविन्द, अम्भोज, अञ्ज, कमल and पयस.

to पिच्छ, उरस्, ध्रुवक, वर्ण, उदक and पङ्क necessarily to सिकता, शर्करा and फेन optionally; तुन्दिल 'having a protuberant belly, corpulent'; उदरिल, पिचण्डिल, (have the same sense); प्रज्ञिल 'intelligent'; पिच्छिल 'slimy, slippery'; उरसिल 'having a broad chest'; पाङ्गिल 'muddy' सिकतिल 'sandy', शर्करिल, फेनिल, &c.

उर-दन्तुर 'having projecting teeth, hence also rugged' &c.

कल—is added to बल and वात in the sense of 'not enduring'; as बलूल: 'not able to face the army of the enemy', 'one who cannot withstand the strength of another'; वातूल 'one that cannot bear the wind'. When added to वात it has also the sense of 'a collection'. वातूल: 'a hurricane'.

ग्निन्—This is added to the word वाच् in a good sense, as आट or आल is added in a bad sense; वाग्निन् 'eloquent, an orator.'

मत (मुत्तुप्) is added to कुमुद्, नङ् and वेतस्; कुमुद्मत 'a place in lotuses'; नङ्मत 'abounding in the *nada*'; वेतस्मत 'abounding in canes'.

मत (मत्तुप्)—is the general term, expressing possession;* it is added in the sense of 'it has that or that is in it'; e.g. गावोऽस्यास्मिन्वा सन्तीति गोमान् 'possessing cows', &c. It is specially added to the words रस, रूप, वर्ण, गन्ध, स्पर्श, स्नेह, शब्द and स्व; रसवान्, रूपवान्, &c.; स्ववान्

§ 342. (a) The म् of the termination मत् is changed to व when affixed to words ending in स् or अ, short or long, or having either for their penultimate†; क्विन्त् from किम्. विद्यावत्.

* तदास्यास्यस्मिन्निति मत्तुप् । रसादिभ्यश्च । Pân. V. 2. 91. 95-

† प्रादुष्यायाश्च मतोर्वोऽयवादीभ्यः । Pân. VIII. 2. 9.

लक्ष्मीवत्, यशस्वत्, भास्वत्, &c.; * राजद् + वत् = राजन्वत्; as राजन्वान् देशः 'a country having a good or just king'; (cf. Rag. VI. 22) = 22.) = राजवत्; as राजवान् देशः 'a country governed by a king'; उदक् + उदक् + वत् = उदन्वत्. 'the sea'; उदक्वत् as उदक्वान् (घटः a jar) 'a jar' containing water.

Exoeptions:—म is not changed to व in the case of the words यव, इलिमि, ऊर्मि, श्रुमि, छुमि, कुम्भा, वशा; द्राक्षा, भ्रजि, व्रजि, ध्वजि, नजि, हरित्, ककुद्, गरुत्, इक्षु, दृ and मधु; as यवमान्, ऊर्मिमान्, &c.

(b) † मत् also becomes वत् when added to words ending in any of the first four letters of a class; विद्युत्वात्, तडित्वात्, m, 'possessing lightning' i. e. 'a cloud', &c. The त् of विद्युत् &c. is not changed to द् as it is not at the end of a पद.

(c) and when the whole expresses a संज्ञा (a name); अहीवतीः मृनीवती &c.

§ 343. When added to words denoting qualities मत is dropped; ‡ e. g. शुक्लो गुणोऽस्यास्तीति शुकः पटः a white (i. e. possessed of the white colour) garment, so कृष्णः &c.

य (यप्)—is added to रूप in the sense of 'a stamped coin' or 'beautiful'; हिम्य 'possessing snow, snowy', गुण्यः 'possessing merits'.

युस्—is added to ऊर्णा, शुभं, अहं, and शं; ऊर्णयुः 'woolen', शुभयुः 'possessing bliss, fortunate', अहंयुः 'proud'; शंयुः 'happy'.

इ—is added to पाण्डु, मधु, सुवि, ऊष, नम, मुष्क, पांस, स्व, सुख,

* राजन्वान्शोराज्ये । Pān. VIII. 2. 14. राजवान्त्वत् । Sid. Kau.

† अयः । संज्ञावात् । Pān. VIII. 2. 10. 11.

‡ गुणवचनेभ्यो मतुवो लुगिहः । Vārt.

and कुञ्ज (कुञ्जो इस्तिहनुः); पाण्डुर 'possessing paleness,' i. e. 'pale'; मधुर 'sweet,' &c.

ल (लच्)—अंसलः 'having muscular shoulders' i. e. 'strong', वत्सल 'compassionate,' केनल 'foamy'; it is also added to words ending in आ and denoting a limb of the body of an animal; चढालः 'having a crest'.

व—केशवः 'having beautiful and luxuriant hair,' also (केशिन्, केशिक, केशवत् in this sense); मणिवः 'a kind of serpent', हिरण्यवः 'one of the nine treasures of Kubera'; अर्णव + व = अर्णवः 'the sea'.

वल् (वल्च्)—दन्तावलः 'an elephant'; शिखावलः 'a peacock'; रजस्वला, कृषीवलः 'a husbandman,' आसृतीवलः 'a sacrificial priest' 'a distiller of spirit'; परिषद्वलः 'a king'; and ऊर्जस्वलः 'powerful'.

बिन्—* is added to माया, मेघा, सज् and words ending in स्; माया-बिन् 'a magician;' &c., मेघाबिन् 'talented,' स्रग्बिन् 'possessing a garland,' तेजस्विन् 'lustrous,' &c.; also to आमय the final अ being lengthened; आमयाबिन् 'diseased'.

श—लोमशः 'hairy,' 'a monkey'; रोमशः; कपिभः 'tawny'.

N. B.—† These affixes are prohibited after Karmadhāraya compounds.

* अस्मायामेघास्रजो विनिः। Pān. V. 2. 121. आमयस्योपसंख्यानं दीर्घश्च।

† न कर्मधारयान्मत्वर्थीयः।

SECTION III.

AFFIXES FORMING ADVERBS.

अक (अकच्)—is inserted before the final vowel of indeclinables without any change of meaning; उच्चैः—उच्चकैः; नीचैः—नीचकैः.

एन—is added to nouns indicating 'a direction' in the sense of 'not far from'; पूर्वेण ग्रामं 'to the east of the village not far from it'; अपरेण ग्रामं, &c.

तस् (तसि)—has the sense of the Ablative; आदितः 'from the beginning,' मध्यतः, स्वरतः, वर्णतः &c.; sometimes this is added in the sense of the Gen.; as देवा अर्जुनतोभवन 'the gods declared themselves on the side of Arjuna'; (तस्मिन्)—परितः 'on all sides'; अभितः 'on both sides'.

ना—विना 'without', नाना 'in various ways', &c.

वत्—* is affixed in the sense of 'equally with' or 'like to' when the equality or likeness refers to an action; ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवदधीते; but पुत्रेण तुल्यः स्थूलः and not पुत्रवत् स्थूलः; similarly क्षत्रियवत्; or (2) 'as in the case of that मथुरायामिव मथुरावत् सुप्ते प्राकारः; चैत्रस्य इव चैत्रवत् (मैत्रस्य गावः); (3) विधिमर्हति विधिवत् पूज्यते.

शस्—अल्पशः 'little by little'; बहुशः &c.

च्चि—is added to nouns or indeclinables to express that a person or thing, not being like what is denoted by the base to which it is added, becomes or is made like it.

* तेन तुल्यं क्रिया चेदतिः । तत्र तस्येव । तदर्हम् । Pān. V. 1. 115-117 कुम्बस्तिथोमे सम्पद्यकर्तरि च्विः । Pān. V. 4. 50. अभूततद्भाव इति वक्तव्यम् । Vārt

Before this the ending अ or आ is changed to इ, but not that of indeclinables; इ or उ is lengthened and क changed to री; final र् and the ending consonant of अरुस्, मनस्, चक्षुस्, चेतस्, रहस्, and रजस्, are dropped and then the preceding rules are applied to the penultimate vowel. After this the termination is dropped and the verbal or other forms of कृ, भू and अस् are added to the base regarded as a preposition; अकृष्णः कृष्णः सम्पद्यते तं करोति (कृष्ण + च्वि = कृष्णी + च्वि = कृष्णी + करोति) कृष्णीकरोति; न ब्रह्मा अब्रह्मा अब्रह्मा ब्रह्मा सम्पद्यते ब्रह्मीभवति; similarly गङ्गीस्यात्; दीपाभूतमहः 'the day is changed into the night'; दिवाभूता रात्रिः 'the night has become like the day'; शुचीभवति. पट्टस्यात्; मात्रीभवती; मात्रीकरोति; &c., 'अरुकरोति, उन्ननीस्यात्; उच्चक्षूकरोति; विचेतीकरोति, विरजीकरोति, &c.

अः—is affixed like च्वि to (1) दुःख when the meaning is 'troubling one who ought not to be troubled', दुःखाकरोति स्वामिनम्;—(2) सुख and प्रिय in the sense of pleasing one who ought to be pleased', &c; सुखाकरोति, प्रियाकरोति हरं (अनुकूलाचरणेन आनन्दयति Sid. Kau.);—(3) शूल; शूलाकरोति मांसम् i. e. 'roasts it';—(4) सत्यः सत्याकरोति भावः षण्णिक् i. e. 'settles its price'; (5) and to onomatopoeic words not followed by इति and containing more than one vowel, the words being reduplicated; पटत्,—पटपटाकरोति, 'utters the words पटत्, पटत्.'

सात्—is optionally affixed like च्वि but when the change meant is complete*; (कृत्स्नं शब्दं अग्निः सम्पद्यते) अग्निसाद्भवति 'is

* अस्य च्वौ । Pân. VII 4. 32. अवर्णस्य ईस्यात् च्वौ । Sid. Kau; अव्ययस्य च्वावीत्वं नेति वाच्यम् । Vârt. च्वौ च । Pân. VII. 4. 26. अरुर्मेनश्चक्षुश्चेतोरहोरजसां लोपश्च । Pân. V. 4. 51.

completely changed to fire'; (also अग्नीभवति); भस्म-
सात् करोति 'completely reduces to ashes'; in the case
of this affix the forms of पद् with सम् are also added;
अग्निसात्सम्पद्यते अग्निसाद्भवति शस्त्रम्, जलसात्सम्पद्यते जली-
भवति लवणम्; सात् also conveys the sense of 'making
over or delivering something to another' &c.; राज-
सात्सम्पद्यते, राजसात्करोति; सात् and वा are similarly
added when something is to be given to another;
विप्रवाकरोति, विप्रवासम्पद्यते; विप्रसात्करोति &c.

*N. B.**—The derivatives formed by means of the affix सात् do
not share the properties of prepositions; the verbal indecl.,
therefore, from अग्निसात्करोति is अग्निसात्कृत्वा and not—कृत्य.

ADVERBS OF TIME IRREGULARLY FORMED FROM NOUNS:—

सामने अहनि सद्यः 'the same day'; पूर्वस्मिन्वत्सरे परत् 'last year';
पूर्वतरे वत्सरे परारि 'the year before the last'; अस्मिन्संवत्सरे ऐषमः
'this year'; परस्मिन्नहनि परेयवि 'the other day', अस्मिन्नहनि अय
'to-day'; पूर्वस्मिन्नहनि पूर्वद्युः 'yesterday'; अन्यस्मिन्नहनि अन्येद्युः 'the
'other or following day'; उभयोरह्नोः उभय-ये-द्युः 'both the days'.

Chapter X.

Gender.

§ 344. No definite rules can be laid down for the determina-
tion of the gender of words in Sanskrit. It can best be studied

* विभाषा साति कात्स्न्ये । Pān. V 4. 52.

from the dictionary or from usage. The following hints, however, may be useful to the student in the majority of cases.

1 MASCULINE WORDS.

§ 345. Verbal derivatives formed by the affixes **भ** and **न**, and **इ** added to the roots **दा** and **धा**; *e. g.* पाकः, त्यागः, करः, गरः any beverage or drink, poison, गोचरः range, scope, यज्ञः, विघ्नः, आधिः mental pain or anguish. निधिः a treasure, &c.

Exceptions:—यात्रा *fem.* and मय, लिङ्ग, and मग all *neu.*

§ 346. Words ending in **उ** and those having **क**, **द**, **ण**, **थ**, **न**, **श्**, **स्**, **य**, **र**, or **स्**, for their penultimate; as प्रभुः, भानुः, इक्षुः, स्तवकः 'a bunch of flowers' &c; घटः, पाषाणः, शोथः 'a swelling, फेनः, दीपः, स्तम्भः, सोमः, समयः, क्षुरः a razor, अक्षुरः, इषः, बायसः &c.

Exceptions:—Words ending in—

(a) उ-धेनु, रज्जु (except when it ends a compound, in which case it is both *mas.* and *fem.*) कुहु-ह 'the last day of a lunar month on which the moon is invisible,' सरयु 'name of a river,' तनु, करेणु and प्रियंयु 'a kind of creeper,' which are all *fem.*; इमश्रु, जानु, वसु 'wealth,' अश्रु, जतु 'lac,' त्रपु 'tin or lead,' तालु, दारु, मधु 'honey,' स्वादु 'relish,' वस्तु and मस्तु 'sour cream,' which are all *neuter*.

(b) क-चिबुक 'the chin,' शालूक, प्रातिपदिक, अंशुक 'a garment,' उत्सुक 'a fire brand.'

(c) ट and ण—किरीट, मुकुट, ललाट, गृहाट 'a place where four roads meet,' ऋण, लवण, पर्ण, उष्ण.

(d) थ and न—काष्ठ, पृष्ठ, रिक्थ property left at death, उक्थ 'a hymn of the Sāmaveda,' अक्थ 'a kind of sacrifice,' जघन, अजिन 'the hairy skin of a black antelope,' तुहिन 'snow,' कानन,

विपिन, वन, इजिन 'sin,' वेतन, शासन, सोपान 'a flight of steps', मिथुन, श्मशान, रत्न, चिह्न.

(e) प, भ, म—पाप 'sin' रूप, शिल्प, पुष्प, शष्प 'tender grass', अन्तरीप 'an island', कुङ्कुम 'saffron', रुक्म gold, iron, सिध्म 'a leprous spot', युध्म 'a battle', इध्म, गुल्म (generally *mas.*), अध्यात्म knowledge of the soul.

(f) य and र—हृदय, इन्द्रिय, उत्तरीय 'an upper garment', द्वार, अम, तक्र, वक्त्र, वप्र 'lead', छिद्र, नीर, रुच्छ, रन्ध्र. श्वभ्र, अस्त्र. तिमिर, विचित्र, केयूर, उदर, शरीर, कन्दर 'dry ginger', पञ्जर 'a cage', जठर, अजिर 'courtyard,' वैर, चत्वर, पुष्कर, गृह्य, कुह्य 'a cave', कुटीर 'a hut' (*m.* also), कुलीर 'a crab', काश्मीर 'name of a country,' अम्बर, शिशिर, तन्त्र a loom, the ritual &c.; यन्त्र, क्षत्र, क्षेत्र, मित्र, कलत्र, चित्र, सूत्र, नेत्र, गोत्र a family, अङ्गुलित्र a finger-armour, शस्त्र, शास्त्र, वस्त्र, पत्र, पात्र, शुक.

(g) ष and स—कजीष 'a frying pan,' अम्बरीष 'a frying pan,' पीयूष, पुरीष, किल्मिष 'sin, guilt,' कल्मष: 'sin, stain,' (sometimes *mas.*), विस, वुस, 'chaff' साहस which (*b.g.*) are all *neuter*.

§ 347. The words द्रव, दैत्य मनुष्य, पर्वत, समुद्र, स्वर्ग, मेघ, किरण, दिवस, असि, शर, यज्ञ, आत्मा, नख (also *neu.*), केश, दन्त, कण्ठ, गल, स्तन, भुज, गुल्फ, and their synonyms, and words expressive of the measures of corn &c., such as कुह्य, &c.

Exceptions—यो *fem.*, दिव् *fem.*, खारी *fem.*, मानिका *fem.* 'a kind of weight,' त्रिविष्टप *neu*; दिन *usu*; अहर् *neu*; and अभ्र *neu*.

§ 348. The words दारा: 'a wife', अक्षता: 'uninjured rice,' लाजा: 'fried rice,' असव: 'life (the vital airs in the body)' and गृहा: 'a house,' which are always used in the plural.

§ 349. The words नाडीव्रण 'sinus, a kind of ulcer', अपाङ्ग the corner of the eye, जनपद, मरुत्, गरुत् 'a wing,' ऋत्विज्, ऋषि, राशि, ग्रन्थि, छमि, ध्वान, बलि, मौलि, रवि, कपि, मुनि, ध्वज, गज, मुञ्ज 'a kind of grass (of which the girdle of a Brāhmaṇa ought to be made), पुञ्ज, हस्त, कुन्त 'a spear' अन्त, व्रात 'a collection.' वात, दूत, घूर्त, सूत, चूत 'the mango tree', मुहूर्त, षण्ड 'a eunuch,' करण्ड. मुण्ड 'name of a demon,' पाखण्ड a heretic, शिखण्ड a lock of hair, a peacock's tail, वंश, अंश, पुरोडाश 'a kind of sacrificial offering,' चन्द, कन्द, कुन्द name of Vishnu, a kind of flower (also *now*. in this sense, sometimes), विशिष, बुद्बुद, शब्द, अर्घ, पथिन्, मथिन् 'a churning handle,' ऋभुक्षिन् name of Indra, स्तम्ब, नितम्ब, पूग 'a multitude, the betel-nut tree,' पल्लव, कफ, रेफ, कटाह 'large frying pan' &c., मठ, माणि, तरङ्ग, तुरङ्ग, गन्ध, स्कन्ध, मृदङ्ग, सङ्ग, पुंस the butt-end of an arrow to which the feathers are attached, अतिथि कुक्षि and अञ्जलि.

II. FEMININE WORDS.

§ 350. Verbal derivatives formed by the terminations अनि, मि, नि, ति, ई and ऊ; as अवनिः, क्षुमिः, ग्लानिः, गतिः, लक्ष्मीः, चमूः, &c.

Exceptions:—बह्नि, आग्नि and घृणि, all *mas*.

§ 351. (a) All the numerals from 20-99, monosyllabic words in ई and such as are formed by the affix त्स; विशतिः, श्रीः, तनुता &c.

(b) The synonyms of क्षुमि, सरित्, लता and वनिता and these words themselves.

Exceptions:—स्रोतस् *n*. and यादस् *n*. both meaning a 'river'.

§ 352. The words भा, सृज् 'a sacrificial ladle,' स्रज्, दिक्, उष्णिष् 'a Vedic metre,' उपानह, प्रावृष, विष्टुष 'a drop,' रुष, त्विष, तृष, नाडि, रुचि, वीचि. नालि 'a tubular vessel of the body, a hollow

'lotus stalk,' किकि 'a kind of bird,' केलि, छवि, रानि, शङ्कुलि 'the orifice of the ear, a kind of cake,' राजि, कुटि 'a cottage,' वार्ति, झुकुटि, झुटि 'a moment,' वलि, पंक्ति, दर्बि-र्बी, वेदि-बी, खनि-नी 'a mine (cf jewels &c.)' शानि-नी 'a kind of cucumber,' अग्नि-धी 'the edge of a sword,' कृषि-बी, औषधि-धी, कटि-टी, अङ्गुलि-ली, प्रतिपद्, आपद्, विपद् सम्पद्, शरद्, संसद्, परिषद्, उषस्, संविद् 'knowledge, consciousness', क्षुध्, समिध्, आशिध्, धुर, पुर, गिर, द्वार, त्वच्, यवाग्र 'water gruel,' नौ, स्फिच् 'buttocks,' चुम्बि, स्वारी, तारा, धारा, ज्योत्स्ना, शलाका, and काष्ठा 'a limit or boundary.'

§ 353. अप्, सुमनस् when it means 'a flower,' समा a year, सिकता, वर्षा and अप्सरस् which are always used in the plural.*

NEUTER WORDS.

§ 354. Words ending in the Kṛit affixes अन and त and the Taddhita affixes स्व, य, एय, अक, and ईय; गमनं, हसनं, गीतं, लुक्लवं, धावत्यं, स्तेयं (स्तेनस्य भावः), सख्यं, कपेयं (कपेर्भावः) 'the monkey species' आधिपत्यं, औष्ट्रं (उष्ट्रस्य भावः), द्वेहायनं 'a period of two years;' वेतापुत्रकं &c.

§ 355. Words ending in इस् and उस्; in मन्, and अस्, and having two vowels in them; in न् and such as have ल for their penultimate; सर्पिस् 'liquid ghee,' ज्योतिष्, घनुष्, चर्मन्, वर्मन् 'an armour,' यशस्, मनस्, पत्र, छत्र, &c., कुल, कल, स्थल, &c.

Exceptions:—

(a) छदिस् *fem.* 'the roof of a carriage or house' and सीमन् *fem.* 'a boundary.'

(b) भृत्र, अमित्र (न मित्रम्), छात्र 'pupil', पुत्र, मन्त्र. वृत्र 'name

* अष्टमनस्समासिकतावर्षाणां बहुत्वं च । cf. however Sid. Kau. बहुत्वं प्रायिकम् । एकापि सिकता तैलदानेऽसमर्थेति अर्थवत्सूत्रे भाष्यप्रयोगात् । समां समां विजायते इत्यत्र समायां समायामिति भाष्याच्च । &c.

of a demon' and उष्ट्र all *mas.*; यात्रा, मात्रा, भस्त्रा 'a smith's bellows', दंष्ट्रा, वस्त्रा, 'a leather strap', all *fem.*

(c) and दूल, उपल, ताल, कुसुल 'a granary or store house for corn', तरल 'the middle gem of a necklace', कम्बल, देवल 'a Brâhmana who attends on an idol', and वृषल, which are all *mas.*

§ 356. Words denoting fruits, and all numerals from शत upwards, except शङ्कु: *mas.*, लक्ष which is also *fem.* and कोटि *fem.*; आम्रं, आमलकं, &c. शतं, सहस्रं &c.

§ 357. The words मुख, नयन, लोह, धन, मांस, रुधिर, कार्मुक 'a bow', &c., विषर, जल, हल, धन, बल, अक्ष, कुसुम, शुल्ब 'copper', पत्तन, रण, and their synonyms.

Exception:—सीर, 'a plough', अर्थ 'wealth', ओदन 'cooked rice', आह्व 'a battle', संग्राम 'a battle', all *mas.*, and आजि 'war' and अटवी 'a forest', both *fem.*

§ 358. वियत्, जगत्, पृषत् 'a drop of water' (generally used in the plural), शकृत्, यकृत् 'the liver', उदन्वित् 'butter-milk', नवनीत, अनृत, अमृत, निमित्त, वित्त, चित्त, पित्त, व्रत, रजत 'silver', वृत्त, पलित 'the greyness of hair brought on by old age', श्राद्ध, पीठ, कुण्ड, अङ्ग, अङ्ग, दधि, साक्षि 'the thigh', अक्षि, आज्य, आस्पद, कण्व 'sin', बीज, धान्य, सस्य, रूप्य silver, a stamped coin, कुप्य 'a baser metal', पण्य, धिष्य, 'a place', हव्य 'an offering offered to the gods' (opposed to the following), कव्य 'an oblation offered to deceased ancestors' (opposed to the preceding), काव्य, सत्य, अपत्य, मूल्य, शिल्प mechanical art, शिक्व 'a loop or sling made of strings', कुक्ष्य 'a wall', मय, हर्म्य, तुर्य, सैन्य, द्वेष्ट, दुःख, बहिश a fish hook, पिच्छ, कृदुम्ब, वर 'saffron', शर, 'water', and अक्ष 'an organ of sense'.

IV. WORDS MASCULINE AND FEMININE.

§ 359. गो, मणि, यष्टि, मुष्टि, पाटलि 'a trampet sounder,' बस्ति 'the pelvis,' शात्मलि, मांस 'ink, a kind of black powder,' मरीचि:

मृत्यु, सिन्धु, कर्कन्धु, किष्कु 'a measure of one hand in length,' कण्डु, रेणु, रज्जु (when at the end of a comp.), हुंहुभि, नाभि, इषुधि, डप, बाहु, अशानि, अरणि, भरणि, दृति 'a leather strap,' श्रोणि, योनि, and ऊर्मि.

V. WORDS MASCULINE AND NEUTER.

§ 360. घृत, भूत, मुस्त 'a kind of grass (also मुस्ता)', क्ष्वेलित 'play, joke, tremor,' ऐरावत, पुस्त 'a wooden or earthen doll', वुस्त 'roasted meat,, लोहित 'blood', शूङ्ग, अर्घ, निदाघ, उद्यम, शल्य, इह, व्रज 'the name of Gokula,' कुञ्ज, कुथ, कूच 'a peacock's feather, the beard,' &c. कवच, दर्प, अर्भ 'a kind of eye disease', अर्घ, दर्भ, पुच्छ, कबन्ध, औषध, आयुध, अन्त, दण्ड, मण्ड 'the scum of boiled rice,' खण्ड, शव, सैन्धव, पार्थ, आकाश, कुश, काश, अङ्गुश, कुलिश, गृह, मेह, बर्ह 'a peacock's feather,' वेह, पट, पटह, अष्टापद, 'gold' अम्बुद, दैव, ककुद, मद्रु 'name of an aquatic bird' मधु, सीधु, शीधु, सानु, कमण्डलु, सक्त 'the flour of barley first fried and then ground' (used in the pl.), शालक 'the root of the water lily', कण्टक, अनीक, सरक, मोदक 'spirituous liquor,' also 'the act of drinking liquor (vide. Sis. XV. 80), मोदक, चषक 'a drinking cup', मस्तक, पुस्तक, तटाक, निष्क, शुष्क, वर्चस्क 'lustre, vigour' पिनाक, 'a bow, the bow of Siva,' भाण्डक, पिण्डक 'incense', &c., पुलाक 'a lump of boiled rice', वट, लोष्ट, कुट, पट कपट, कपाट, कर्पट 'a rage,' नट 'a kind of plant', कीट, कट, रण, तोरण, कार्पाषण 'a particular coin,' स्वर्ण, सुवर्ण, व्रण, चरण, वृषण, विषाण, तृण, तीर्थ (*n.*) 'a holy place' 'a descent into water, the stairs of a landing place. &c. (*m.*) a respectable person' (generally used as an affix, as भारतीतीर्थ, &c.), प्रांथ 'the nose or nostrils of a horse' यूथ, गूथ, मान, यान, अभिधान, नलिन, पुलिन, उद्यान, शयन, आसन, स्थान, चंदन, आलान 'the tie-post or the tie-chain of an elephant,' समान *m.* a friend, *n.* a letter having the same organ of utterance, भवन, वसन, संभावन, वितान a canopy, विमान, शूर्प, a winnowing basket, कुतप,* the eighth

* अहो सुहृता विख्याता दश पञ्च च सर्वदा ।

तत्राष्टमो सुहृतो यः स कालः कुतपः स्मृतः ॥

muhūrta of the day, (mostly *mas.*), ' a musical instrument';
 कुणप, ' a corpse,' द्वीप, विटप, उडुप a small boat or the moon; तल्प,
 a bed, जृम्भ ' yawning,' बिंब, संग्राम, दाडिम *m.* the pomegranate
 tree; *n.* its fruit, कुसुम, आश्रम, क्षेम, क्षौम, होम, उद्दाम (*m.*)
 ' Varuṇa,' गोमय, कषाय astringent flavour or taste, मलय, ' अन्वय,
 अत्यय, किसलय, चक्र, वप्र, वज्र, सार, वार *n.* a vessel for holding
 liquor. a mass of water; पार, क्षीर, तोमर ' an iron club, a javelin,'
 भृङ्गार ' a kind of vessel' (*Mar.* झारी), मन्दार, उशीर ' a kind of
 fragrant grass' (*Mar.* बाळा), तिमिर *m. n.* darkness, blindness
 iron-rust; शिशिर, कन्दर, यष, करीष, ' dry cowdung,' मिष, विष,
 वर्ष, चमस ' sacrificial vessel of a particular shape ', असं, रस,
 निर्यास exudation of trees, उपवास, कार्पास ' anything made of
 cotton', वास, मास, कास, कंस ' a drinking cup,' मांस, द्रोण *n.* a
 wooden vessel or cup, आढक, बाण. काण्ड, वक्त्र, अरण्य, गाण्डीव
 ' the bow of Arjuna, ' शील *m.* ' a large serpent,' मूल, मङ्गल,
 साल, कमल *m.* the sārasa bird, name of Brahmā; तल, मुसल, कुण्डल,
 पलल *m.* ' a demon *n.* flesh ', मृणाल, बाल, निगाल ' a horse's neck, '
 पलाल ' forage ', बिडाल a cat, the eye-ball, खिल a piece of
 waste or uncultivated land, झूल, पद्म, उत्पल *m.* a kind of plant,
 शत, अयुत, प्रयुत, पत्र the blade of a sword, a knife, पात्र, पवित्र, सूत्र,
 and छत्र *m.* a mushroom; *m.* a parasol, an umbrella.

VI. WORDS FEMININE AND NEUTER.

† 361 स्तुम्भ-णा ' the post or pillar of a house ', अचिस्, light,
 and लक्ष-क्षा one hundred thousand (according to some *n.* also).

Chapter XI.

AVYAYAS OR INDECLINABLES.

§ 362. That in an *Avyaya* whose form remaining the same in

all the genders, numbers and cases, undergoes no change.* The *Avyayas* may be divided into simple and compound ones. The latter are treated of in the chapter on compounds (*Avyayī-bhāvas* and a few *Bahuvrīhis* and *Tatpurusha*).

§ 363. The indeclinables comprise (I) Prepositions (II) Adverbs, (III) Particles, (IV) Conjunctions, and (V) Interjections.

§ 364. Besides these there are in Sanskrit a few nouns having one inflection only which are treated as indeclinable (*nīpātas*); e. g. अन्यत् another (reason), अस्तम् setting, अस्ति that exists, ओम् the well-known sacred syllable *om*, चनस् satisfaction, food, चातु coaxing, नमस् a bow, नास्ति non-existence भूः the earth, भुवः the sky, वदि the dark fortnight, इम् happiness, शुदि or सुदि the bright fortnight, संवत् a year, स्वाहा food offered to gods, स्वहा food offered to the manes, स्वर् heaven, स्वस्ति happiness &c.

I. PREPOSITIONS.

§ 365. A preposition, styled 'Upasarga or Gāti,' in Sanskrit is an indeclinable word, having an independent meaning and prefixed to verbs and also to their derivatives. These prepositions modify, intensify and sometimes totally alter the senses of roots†:

* सहस्रं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ।

वचनेषु च सर्वेषु यत्न इति तदव्ययम् ॥

स्वरादिनिपातमव्ययम् । Pān. I. 1. 37.

† भास्वर्यं प्राप्ते कश्चिः कश्चित्तमनुवर्तते ।

तमेव विशिनष्ट्यन्य उपसर्गगतिस्त्रिधा ॥

Cf. also *Sid. Kau.* उपसर्गेण भास्वर्यो बलादन्यत्र नीयते ।

प्रहाराहारसंहाराविहारपरिहारवत् ॥

Some think that prepositions have no meaning of their own, but they simply bring to light when prefixed to roots their hidden senses. (cf. *Sis. X. 15*).

१. प्रह 'to strike,' जाह 'to eat, to perform as a sacrifice,' संह 'to contract,' बिह 'to sport,' परिह 'to avoid, &c.' Sometimes they are prefixed without any alteration in the sense.

§ 366. The following are the prepositions (*upasargas*) commonly prefixed to roots:—

अति—'beyond, over'; अतिक्रमः 'overstepping' or 'going beyond.

अतिसर्जन 'a gift, &c.'

अधि—'over, above, &c.' अधिगमः 'going up, acquisition,' अधिकार 'high office or power,' अधिक्षेपः 'censure,' &c.

अनु—'after, behind, along, &c.' अनुक्रमण 'following,' अनुकृतिः 'imitation,' अनुग्रहः 'favour,' &c.

अप—'away from, away,' अपनयन 'the act of taking away,' अपह 'to plunder, seize' &c, अपकारः 'harm, wrong' &c.

अपि (sometimes पि)—'near to,' 'over,' 'taking to.' &c.; अपिगच्छ 'to be resolved into or reduced to, *,' अपिधानं or पिधानं 'a covering,' अप्ययः 'destruction,' &c.

This prep. is more commonly used as an independent adverb having a cumulative force in classical Sanskrit.

अभि—'towards, near to,' &c; अभिगच्छ 'to go towards,' अभिजनः 'noble descent or family,' अभिमानः 'self-respect,' अभिवृ 'to defeat,' &c.

अव—(sometimes वः see अपि and ft. note)—'away, down,' &c. अव—or वगाह 'to plunge into,' अवतारः 'descent,' अवगति 'reproached,' अवमन 'to disrespect,' &c.

* Cf. कारणेन अपिगच्छत् कारणं, &c. Shâriira Bhâshya. According to the grammarian Bhâguri the prepositions अपि and अव may optionally lose their अ-वाटि मायुरीरहोपमबाप्योरुपसर्गयोः। (Sid.Kau.)

आ—‘up to, towards, all round, a little,’ &c.; आच्छाद् ‘to cover all round,’ आकारः ‘form or shape (within due bounds),’ आकाशः ‘that which shines all round’ i. e. ‘the ether’; आकम्प ‘to shake a little,’ &c.

उद्—‘upon,’ &c.; उद्गच्छ ‘to go up,’ उद्यमः ‘industry,’ उत्सर्गः ‘pouring out, hence a gift, a general rule,’ &c.

उप—‘near to, towards, by the side of,’ &c.; उपया ‘to go near to,’ उपकृति *f.* ‘an obligation,’ उपरति *f.* ‘death,’ उपस्थान ‘praise, worship,’ उपमिति *f.* ‘comparison,’ &c.

दुस्—‘bad, hard to be done,’ &c.; दुराचारः ‘bad conduct,’ दुष्कर ‘hard to be done,’ दुःसह ‘difficult to be borne,’ &c.

नि—‘in, into, great, opposed to,’ &c.; निष्ठ ‘to insult,’ निकेत ‘a house,’ निचय ‘a heap, a great collection,’ निपीत ‘drunk in,’ निदेश ‘a command,’ &c.

निस्—‘out of, away from, without,’ &c.; निःसृ ‘to issue out,’ निर्गमः ‘a passage out,’ निर्दोषः ‘out of i. e. free from blame,’ निः संक ‘without doubt,’ &c.

परा—‘away, back, opposed to,’ &c.; पराक् ‘to reject, to despise,’ पराक्रम ‘to act bravely,’ परागत ‘gone away,’ पराञ्च ‘turn back,’ पराजय ‘what is opposed to victory; defeat,’ &c.

परि—‘all round, about,’ &c.; परिधा ‘to place all round i. e. to put on or wear,’ परिधिः ‘a wall &c. that surrounds,’ परिणामः ‘ripening, maturity,’ परिगणना ‘counting all round, i. e. a complete enumeration,’ &c.

प्रति—‘towards, back, in return, in opposition to,’ &c.; प्रतिगच्छ ‘to go towards,’ प्रतिभाषण ‘a speech in return, an answer,’ प्रति-ती-कारः ‘an act in opposition to i. e. a remedy’ &c.

वि—‘apart, separate from, reverse to,’ &c.; विचल् ‘to move apart,’ वियुज् ‘to be separated,’ विस्ती opp. of क्री ‘to sell,’ ‘to buy’ &c.; sometimes this has an intensive force.

सम्—‘together with, excellent, full,’ &c. संगम्, ‘to be united,’ संस्कारः ‘perfection,’ संस्कृति ‘refinement,’ संहारः ‘destruction, contraction,’ &c.

सु—‘well, thoroughly,’ &c. (in this sense it is opposed to दुस्); सुकृतं ‘done well,’ सुशासित ‘thoroughly trained, well governed,’ &c. It is also used in the sense of ‘very, excessively:’ सुमहत् ‘very great.’

§ 367. Two or more of these prepositions may also be combined and prefixed; e. g. अभिनिविश्र ‘to enter into with resolution,’ समुपागम् ‘to come in close contact with,’ &c.

§ 368. When used in a compound the verb may be omitted after the prepositions अति, अधि, अनु, अप, अव, अभि, उप, परि and प्रति; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः &c. Vide § 232.

§ 369. There are several other words, also styled *Gati* by Sanskrit grammarians, used prepositionally. These are prefixed to certain roots only. We give the more important of them below.

(a) अच्छ* ‘towards’ is prefixed to वद् and to roots implying motion; अच्छगम्य-गत्य ‘going near,’ अच्छपेतत् ‘flying towards,’ अच्छ्रोय ‘having spoken to.’

(b) (1) अन्वाजे ‘giving strength to the weak,’ अलं in the sense of ‘decorating,’ ऊरी, उररी, ऊररी all implying ‘assent, acceptance or promise,’ स्वात् and similar imitative sounds, असत् and सत् in the sense of ‘dishonouring or honouring,’ प्राध्वं denoting ‘fastening,’ &c. are prefixed to कृ; अन्वाजेकरणम्, ऊरी-करणम्, असत्कारः, सत्कृत्य, स्वात्कृत्य, प्राध्वंकरणम्, &c.

* अच्छगत्यर्थवद्देव । Pān. 1. 4. 69.

(2) नमः, प्रादुः, मिथ्या, वशे, साक्षात् and some other words may be optionally prefixed to कृ or remain separate; नमस्कारः, वशे कृ or वशे कृ 'to bring under subjection,' साक्षात् कृ or साक्षात्कृ 'to make manifest,' &c.*

(c) अन्तर is prefixed to roots meaning 'to go,' घा, ह्य, and similar roots; अन्तरित्य 'having disappeared,' अन्तर्धानं 'disappearance,' अन्तर्धूत, &c.

(d) अस्तम् is prefixed to roots implying motion; अस्तमयः 'setting,' अस्तंगत 'set,' अस्तंती 'to cause to set, to lead to destruction,' &c

(e) आविः, and प्रादुः are prefixed to कृ, अस् and ह्य and तिरस् to ह्य, घा and similar roots, and optionally to कृ, आविष्करणं, आविर्भवनं 'manifestation,' प्रादुर-आविर्भूत 'manifested,' &c.; तिरोभूय 'vanishing out of sight,' तरोधानं 'disappearance,' &c.

(f) पुरः is prefixed to कृ, ह्य, गम् &c.; पुरस्कृत 'placed before, headed by,' पुरोगत 'gone in the front,' &c.

§ 370. Several nouns, substantive and adjective, may be prefixed to the roots कृ, ह्य, and अस् to form what are called in Sanskrit 'chvi-derivatives' (vide chap. IX. See. III.) कृष्णकरणम् = कृष्णीकरणम् ; घन = घृत = घनीघृतः. Such nouns are also termed 'Gati.'

§ 371. Like prepositions may be further used the words to which the Taddhita affix सात् is affixed, अग्निसारकृ 'to consign to flames,' मरुमसाकृतः 'reduced to ashes,' राज-साद्धता 'made over to the king.' &c. (vide p. 216.)

II. Adverbs.

§ 372. Adverbs are either primitive or derived from nouns, pronouns or numerals. As adverbs may also be further used the

Acc. sing. *neu.* of nouns and adjectives; and sometimes the sing. of other cases also; सत्यम् 'truthfully,' सुदु 'softly,' सुखम् 'happily,' लघु 'quickly,' निर्भरम्, अवश्यम्, अत्यन्तम्, बलवत् 'strongly,' भूयः, 'again' &c.; दुःखेन, 'painfully,' सुखेन, धर्मेण 'virtuously, justly,' दक्षिणेन, उत्तरेण, अशेषेण, चिरेण 'after a long time,' क्षणेन &c.; चिराय, चिररात्राय 'for a long time,' अर्थाय 'for the sake of,' बलात् 'forcibly,' इषात्, शोकात्, दूरात्, तस्मात्, कस्मात् &c.; चिरात् 'for a long time,' दूरात्, उत्तरात् &c.; स्थाने 'properly,' दूरे, प्रभाते, प्राह्णे, अग्रे, एकपदे 'at once,' सपदि, कृते, समीपे, अभ्यासे 'near,' &c.

N. B. Adverbs formed from pronouns and numerals are given in their proper places; while those formed from nouns are given in Chapter IX.

§ 373. In the following list are alphabetically arranged almost all the words used adverbially in Sanskrit.—

अकस्मात् Suddenly, all at once.
 अग्रतस् In front of, before.
 अग्रे In front of, before,
 ahead, at first.
 अचिरम् }
 अचिरात् } Not long since,
 अचिरेण } recently, quickly.
 अचिराय }
 अजस्रम् Ever, constantly.
 अज्ञानतस् Through ignorance.
 अञ्जसा Rightly, correctly, properly.
 अन्तर् In, into.
 अतः From this, on this account
 &c.

अतीव Exceedingly; rising
 superior to, with the Acc.
 अतीवान्यात् भविष्यात् M. B.
 अत्र Here
 अथ Then, afterwards.
 अथ किम् Yes.
 अद्वा Truly, certainly, indeed.
 अद्य To-day, this day.
 अयत्ने Now, now-a-days.
 अध }
 अधस् } Below, down.
 अधस्तात् }
 अपरम् Again, moreover.
 अपरेद्युः On the following day
 अधुना Now, at this time.

अनिशम् Incessantly, ceaselessly.

अन्तर } Except, without,
अन्तरा } inside.
अन्तरेण }
अन्तरे } Between, amidst.

अन्यच्च } Again, moreover, be-
अन्यत् } sides.

अन्यत्र Elsewhere, in another place.

अन्यथा Otherwise, in a different manner.

अभिः Near, close by, in the proximity of.

अभीक्ष्णम् Frequently, repeatedly.

अम् Quickly, little.

अमा Together with, in company with.

अमुत्र There, in the next world, above.

अरम् Quickly.

अर्वाक् Before.

अलम् Enough, sufficient for.
It is a prefix also.

अवम् without, on the outside.

असकृत् Repeatedly, often and often.

असंयति } Improperly, unfitly.
असंयतम् }

अह्नाय Instantly, speedily.

आवृक् } Uninterruptedly, one
आवृद् } after another.

आरात् Near, in the vicinity of, at a distance.

आर्यद्वलम् Forcibly [Pān. I. 1. 47].

आविस् Openly, before the eyes.
इतस् Hence.

इतस्ततस् Hither and thither, to and fro, here and there, &c.

इति In this manner, so.

इतरम् Again.

इतरेद्युस् On another day, the other day.

इतिह Thus, indeed, quite in conformity to tradition.

इत्थम् Thus, so, in this manner.

इदानीम् Just now, at this moment.

इत्था Truly.

इह Here.

ईषत् Slightly, little.

उच्चैस् Loudly.

उत्तरम् Then.

उत्तरेद्युस् On the day following

उपांशु Secretly, in private.

उभयतस् From both sides.

उभयेद्युस् } On both days.
उभयेद्युस् }

उषा Early in the morning, at dawn.

ऋतम् } Truly, Truthfully.
ऋषक् }

कृते without, except.
 एकत्र together, in one place.
 एकदा once, once upon a time.
 एकधा in one way, singly, at the same time.
 एकपदे all at once, suddenly.
 एतर्हि Now, at present.
 एव Just, quite.
 एवम् Thus, so.
 ओम् So be it.
 कश्चित् }
 कश्चन } I trust, hope, &c.
 कथम् How, in what way.
 कथञ्चन } With great difficulty,
 कथञ्चित् } With great effort.
 कथन्नाम How indeed, how possibly.
 कदा When, at what time.
 कदाचित् One time, once upon a time.
 न कदाचित् Never.
 कस् used as an enclitic.
 कर्हि When, at what time ?
 कर्हिचित् At any time.
 किञ्चित् What a pity.
 किञ्च Moreover, further, again.
 किञ्चन } To a certain degree,
 किञ्चित् } little, somewhat.
 किन्तु But, yet, nevertheless, however.
 किन्तु What indeed, whether.

किम् who, what, which ?
 किमुत How much more ?
 किमुद् What, how ?
 किंवा Or.
 किंस्वित् Whether, how.
 किल Verily, indeed, assuredly.
 किमु What then, how much more, &c.
 कुतस् Whence, from where ?
 कुत्र Where, in which place ?
 कुत्रचित् Somewhere, anywhere.
 कुवित् Much.
 कुषत् In the best manner.
 रूपत् In a good manner.
 कृतम् Enough, no more of.
 केवलम् only, merely, simply.
 क् Whither, where ?
 कचित् In some place.
 न कचित् Nowhere.
 खलु Certainly, surely, indeed.
 चिरम् A long time. The singular of any of the oblique cases of this word may be used adverbially in the sense of 'long,' 'for a long time,' as चिरेण, चिराय, &c.
 चिररात्राय For a period of many nights, long.
 जातु Perhaps, sometimes.
 जोषत् Silently.

ज्योक् Soon.

झटिति } Quickly, at once.
झगिति }

तद् Therefore.

ततश्च Therefore, consequently.

तत्र Then, in that case, &c.

तदा Then, at that time, in that case.

तदानीम् Then, at that time.

तथा So, in that manner, as surely as.

तथाहि As for instance, to be more plain, &c.

तस्मात् From that, therefore.

तर्हि Then, at that time.

तावत् In the first place, &c.

तिरश्च } Crookedly, across, in-
तिर्यक् } directly, badly.

तूष्णीम् } Silently, without
तूष्णीकम् } speaking or noise.

तेन By that, on that account.

दिवा By day.

दिष्ट्वा Fortunately, luckily.

दुद् } Ill, wickedly.
दुस्तमम् }

दूरम् To a distance, deeply, highly.

दोषा At night.

द्राक् } Quickly, forthwith,
द्राङ् } immediately.

ध्रुवम् Certainly.

नकिम् } Not so.
नकिर् }

नक्तम् By night.

न Nor.

नवरम् But.

नह् } Not so, not at all.
नहि }

नाना In various ways, distinctly, separately.

नाम By name; indeed, certainly, probably, perhaps.

निकषा Near, close by.

निकामम् Very much, exceedingly, to one's satisfaction, agreeably to desire.

नूनम् Certainly, assuredly, most probably.

नो Not.

परम् Then, over, out of.

परम्भः Day after to-morrow.

परितः Around, on all sides, all round.

परेष्वि } The other day,
परेषुः } to-morrow.

पर्याप्तम् To one's satisfaction, sufficiently; willingly.

पशु Well, behold ! see !

पश्चात् Behind, backwards, at last, afterwards.

पुनः Again.

पुनः पुनः Again and again, repeatedly.

पुरतस् }
पुरः } Before, in front.
पुरस्ताद् }

पुरा In former times, of yore, at first.

पश्चतः In or to the east, before, in front of &c.

पूर्वद्युः On the former day, yesterday.

पृथक् Severally, apart from.

प्रकामम् / Exceedingly,

प्रकामतः / at will, with pleasure.

प्रगे In the morning.

प्रताम् Extensively.

प्रताम् }
प्रशाम् } Being exhausted.

प्रतिदिनम् Every day.

प्रत्युत On the contrary, on the other hand, rather, &c.

प्रवाहिका }
प्रवाहकम् } On high, at the same time.

प्रसह्य Forcibly, violently, exceedingly, much.

प्राक् Before, at first, in or to the east.

प्रातर In the morning.

प्राश्चम् Crookedly, in an opposite manner favourably.

प्रायः Mostly.

प्राह्ने In the noon.

प्रेत्य After death.

बलवत् }
बलात् } Forcibly, powerfully, excessively.

बहिः Ont, beside, except.

भाजक् Quickly.

भूयः Exceedingly, again and again.

भृशम् Greatly, exceedingly, repeatedly.

मंशु Quickly, immediately.

मनाक् A little, slightly, slowly, tardily.

माकिम् }
माकिर } Except.

माचिरम् Without delay, immediately.

मिथः }
मिथो } To each other, secretly.

मिथ्या Wrongly, incorrectly, to no purpose, in vain.

सुधा To no purpose, in vain, unprofitably, wrongly.

सुहृद् Often, again and again.

मृषा Falsely, lyingly, in vain.

यद् Since.

यतः Since, for which reason, wherefore.

यत्र Where, in which place.

यथा As, namely.
 यथाकथा Somehow.
 यथाक्रमम् In due order.
 यथातया In the manner men-
 tioned, just as required.
 यदा When.
 *यावत् As much as, as long as.
 युक् Badly.
 युगपत् at once, simultaneously.
 युत् Badly.
 वत् Like.
 वाच Only.
 विना Except.
 विषु Exceedingly.
 विहायसा High up in the sky.
 वृथा In vain.
 वे Verily, to be sure.
 शनैः Gently.
 शश्वत् Always.
 शुक्लम् Quickly.
 सङ्कट् Oooo.
 संक्षु Hurriedly, quickly.
 सञ्चु Along with.
 सत् Well.
 सततम् Always.
 सदा Always.
 सद्यः At once.

सनत् }
 सना } Perpetually, always.
 सनात् }
 संनुत् Stealthily, under cover.
 सपदि At once, the very moment.
 समन्ततः All round.
 समम् Equally.
 समया Near.
 समीपम् }
 समीपे } Near, in one's presence.
 समीचीनम् Well, properly.
 समुपजोषम् joyfully, gladly.
 सम्प्रति Now.
 सम्मुखम् Face to face, in front.
 सम्यक् Well, in a good manner.
 सर्वतः On all sides, perfectly.
 सर्वत्र Everywhere.
 सर्वदा Always.
 सह Together with, along with.
 सहसा All at once, suddenly.
 सहितम् Together with, along
 with.
 साकम् With.
 साक्षात् In the presence of, in
 person, in a bodily form.
 साधि crookedly, in a sidelong
 manner.
 सार्धम् With.
 सामि Half.

* When **पुरा** and **यावत्** are prefixed to a personal form of the Present Tense, it has the sense of the Future Tense.

साम्प्रतम् Now, at present, fitly, properly.	स्वयम् Oneself, spontaneously.
सायम् In the evening.	हि Because, indeed, surely.
सुकम् Very much.	हिरुक् Without, except.
सुधा In vain, to no purpose.	हेतोः } On account of, because of,
सुधु Well, in a good manner.	हेतो } ह्यस् Yesterday.

III. PARTICLES.

§ 374. The particles are either used as expletives or intensives; some of these are किल, खलु, च, तु, न, वै, हि, &c.

§ 375. The following particles are used with certain words:—

अद्—अद्भुतं 'a wonder'.

का—कापुरुषः 'a bad man,' कोष्णं 'luke-warm,' काजलं 'a little water'.

कु—कुकृत्यं 'a bad deed'.

चन }
चित् } किञ्चित्, कश्चित्, कश्चन, किञ्चन &c.

न—is generally changed to अ or अन् when prefixed to words beginning with a consonant or a vowel respectively. This particle has six different senses* (1) सादृश्य 'likeness' or 'resemblance'; as अब्राह्मणः 'one not a Brāhmana, but resembling a Brāhmana' (wearing the sacred thread, &c.) i. e. 'a Kshatriya or a Vaiśya' (2) अभाव 'absence or negation'; अज्ञानं 'the absence of knowledge'; (3) अन्यत्वं 'difference from'; as अयं अपटः 'this is something different from a cloth' i. e. 'a jar' or so; (4) अल्पता 'little-

* These are given in the following couplet:—

तत्सादृश्यमभावश्च तदन्यत्वं तदल्पता ।

अप्राशस्त्यं विरोधश्च नञर्थः षट् प्रकीर्तिताः ॥

ness' or 'smallness'; as अनुदरा कन्या 'a girl having a slender waist'; (5) अप्राशस्त्य 'badness, unfitness', &c.; अकार्य 'something unfit to be done', अकालः 'an improper time, not a favourable opportunity,' and lastly (6) विरोध or 'opposition'; अनीतिः 'non-morality'; immorality असुरः 'opposed to a god' i. e. 'a demon'.

स्म—is generally used as an expletive. Used with a form of the present tense of a verb, it gives in the sense of the past tense; as भवति स्म i. e. अभवत्. When used with the particle मर it has an intensive force; as मा स्म शोके मनः कृथाः &c.

वित्—is added to किं and other indeclinables and asks a question or implies a doubt; किंस्वित्, अहोस्वित्, &c.

स्वी—is used with कृ and its derivatives like a preposition in the sense of 'acceptance'; स्वीकारः, स्वीकृतम्, &c.

IV. CONJUNCTIONS.

§ 376. The following are the principal conjunctions in Sanskrit:—

- (a) Copulative अथ, अथो, उत, च, किंच, &c.
- (b) Disjunctive वा, वा...वा, &c.
- (c) Adversative अथवा, तु, किंतु, किंवा, &c.
- (d) Conditional चेत्, यदि, यदापि, नेत्, नोचेत्, वेत् (used in sacrificial ceremonies), &c.
- (e) Causal हि, तत्, तेत्, &c.
- (f) Interrogative आहो अहोस्वित्, उत, उताहो, किं, किन्तु, किमुत, किंस्वित्, ननु, नवा, नु, &c.
- (g) Affirmatives and negatives अह्, अथ किम्, आम्, अन्वा &c.
- (h) Conjunctions of time यावत्-तावत्, यदा, तदा &c.
- (i) अथ and इति are used to mark the beginning and the close of a work respectively.

V. INTERJECTIONS.

§ 377. "The interjection is not properly a part of speech, as it does not enter into the construction of sentences. It is sudden exclamation prompted by some strong feeling or emotion. There are various utterances suited to the different emotions of the mind"—*Prof. Bain*.

(a) These are—आ, इ, उ, ए, ऐ, ओ, अह, अहह, अहो, वत, ह, हा, हाहा, &c. expressive of wonder, grief or regret, &c.

(b) किम्, चिक् &c. expressive of contempt.

(c) हा, वत, &c. expressing sorrow, dejection, &c.

(d) हा, हाहा, हन्त showing grief.

(e) आ, हम्, हुम्, &c. expressive of anger, contempt, &c.

(f) हन्त. &c. expressing joy.

(g) There are some interjections used to call attention. Of these.

(1) some show respect; such as अद्ग, अये, अहो, अहो, वत, उ, ए, ओ, प्याट्, भोः, हंहो, हे, है, हो, &c.

(2) and others, disrespect or contempt; as अद्ग, अरे, अवे, रे, रेरे, ओरेरे &c.

(3) The exclamations ओषट्, वीषट् and वषट् are used when offering oblations to gods or manes; and

(4) स्वाहा and स्वधा when offering oblations to gods and manes respectively.

Chapter XII.

CONJUGATION OF VERBS.

§ 378. There are in Sanskrit—

(a) Two kinds of verbs, Primitive and Derivative.

(b) Six Tenses (कालः) and four Moods (अर्थाः) which are as follow:—

TENSES	TECHNICAL NAME	MOODS	TECHNICAL NAME.
वर्तमानः or Present	लट्	आज्ञा or Imperative	लोट्
भूतः or Aorist	लुङ्	विधि or Potential	विधिलिङ्
अनद्यतनभूतः or Imperfect	लङ्	आशीः or Benedictive	आशीलिङ्
परोक्षभूतः or Perfect	लिट्	संकेत or Conditional	लृट्
अनद्यतन- भविष्यन्	} or 1 st Future लृट्		
भविष्यन् or 2 nd Future			लृट्

लेट् or the Subjunctive is used only in the Veda and is therefore termed 'The Vedic Subjunctive.'

Note:—The ten tenses and moods are technically called the ten *Lakaras* in Sanskrit grammars.

(c) Three Voices (प्रयोगः), the Active Voice (कर्तरीप्र०) as रामः सत्यं भाषते, the Passive Voice (कर्मणीप्र०), as हरिणा फलं म-
ध्यते, and the Impersonal Construction (भावेप्र०) रामेण गम्यते.

* These technical names are given in the following *Kārikā*.

लट् वर्तमाने लेट् वेदे भूते लुङ्लुङ्लिटस्तथा ।

विध्याशिषोस्तु लिङ्लोटौ लृट् लृट् लृङ् च भविष्यति ॥

This terminology of Pāṇini, it will be seen, is artificial. Other grammarians use different names. The ten *Lakaras* of Pāṇini are according to their nomenclature, as follow.—भवति (वृत्तिः), अद्यतनी, ह्यस्तनी, परोक्षा, भवस्तनी, भविष्यन्ती, यञ्चमी, सञ्चमी, क्रियातिपत्ति and आशीः—

'Apte's Guide'.

(2) Two sets of personal terminations, the one called 'Paras-
maipada,' the other 'Atmanepada.' Some roots take exclusively
the Par. terminations and some the Âtm. ones; while there are
others which take either. Several roots again, though Paras-
maipadi, become Atmanepadi and *vice versa*, when preceded by
certain prepositions or in particular senses. These will be con-
sidered in a separate chapter.

§ 379. Primitive verbs or roots are those which originally
exist in the language, while derivative verbs are those which
may be derived from a parent stock—a root or a nonn.

§ 380. Every verb, in Sanskrit, whether primitive or deriva-
tive, may be conjugated in the ten tenses and moods given above.

(a) Transitive verbs are conjugated in the Active and
Passive voices and intransitive verbs in the active and the
Impersonal form.

§ 381. In each tense and mood there are three numbers,
singular, dual and plural, with three persons in each.

§ 382. In four of the tenses and moods given above, *viz.* the
Present, the Imperfect, the Imperative and the Potential, the verbs
undergo peculiar modifications (विकरण) and these are therefore
called Conjugational (सर्वधातुक)* or special tenses and moods; and

* Strictly the term *Sârvadhâtuka* (belonging to the form of
the verbal base) is given by Pâṇini to the terminations of all
the tenses and moods; except those of the Perfect and the
Benedictive, and to the affixes distinguished by an indicatory *ś*
(शि) i. e. the various conjugational signs of the 9 classes (ex-
cept that of the eighth), and the terminations of the Present Parti-
ciple Para. and Âtm. All other verbal affixes i. e. the conju-
gational signs of the 8th and 10th classes, the affixes added
to form the causal base and a few denominatives, the affixes
स्य, ता, स, and य added to the bases of the two futures, the
Desiderative and the Acr., and the Passive and the Frequentative
respectively, and those forming the Past Participle (Act. and
Pass.), the infinitive and the verbal indeclinables, and some
others are called *Ârdbadhâtuka*, the remaining Non-Conju-

gational (आर्षपादक) or general. In the former the characteristic marks and terminations of each are mostly added to a special base formed from the roots in various ways, while in the latter they are combined with the roots itself.

(a) The base (अङ्ग) of a root is that form which it assumes before the personal terminations.

§ 383. When a root is capable of taking either pada, the Paramaipada (lit. word for another) should be used when the fruit or result of the action of the verb accrues to any other person or thing than the agent, and the Atmanepada (lit. word for self) when it refers to the agent. Thus दवदत्तः यजति will mean 'Devadatta sacrifices for another (his Yajamāna);' while दवदत्तः यजते will mean 'Devadatta sacrifices for himself.'

SECTION I.

ACTIVE VOICE.

I. CONJUGATIONAL

or

SPECIAL TENSES AND MOODS.

PRESENT, IMPERFECT, IMPERATIVE and POTENTIAL.

§ 384. With reference to the various moods the verbs are divided into ten conjugational classes by Sanskrit grammarians, each class being denominated after the root which begins it viz. (1) स्वादि (2) अदादि, (3) जुहोत्यादि, (4) दिषादि, (5) स्वादि, (6) तुदादि, (7) रुषादि, (8) तनादि (9) क्र्यादि and (10) चुरादि.

§ 385. The roots contained in the first nine classes and a few of the tenth are primitive roots, while almost all roots of the tenth class, the Causals, Desideratives, Frequentatives, Denominatives, and the roots लृप्, धृप्, विद्, पठ्, पठ्, कृत्, and कृत्, are comprised under the head of Derivative roots.

§ 386. These ten classes may again be conveniently divided into two groups, the first comprising the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and the second the remaining. In the first the base ends in *अ* and remains unchanged throughout; while in the second it does not end in *अ* and is changeable.

I. GROUP 1.

ROOTS WITH UNCHANGEABLE BASES

(1st, 4th, 6th and 10th classes).

§ 387. Terminations:—

Present

			Par			Âtm.		
	S.	D.	P.			S.	D.	P.
1.	मि	वस्	मस्			इ	वहे	महे
2.	सि	थस्	थ			से	इथे	ध्वे
3.	ति	तस्	अन्ति			ते	इते	अन्ते

Imperfect.

			S.			D.			P.		
	S.	D.	P.			S.	D.	P.			
1.	अम्	व	म			इ	वहि	महि			
2.	स्	तम्	त			थास्	इथास्	ध्वम्			
3.	त्	ताम्	अन्			त	इताम्	अन्त			

Imperative.

			S.			D.			P.		
	S.	D.	P.			S.	D.	P.			
1.	आनि	आव	आम			ऐ	आवहै	आमहै			
2.	—*	तम्	त			स्व	इथाम्	ध्वम्			
3.	तु*	ताम्	अन्तु			ताम्	इताम्	अन्ताम्			

* तात् is optionally added in the 2nd and 3rd person singulars when the Imperative has a Benedictive sense.

Potential.

Par.			Âtm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1. ईयम्	ईव	ईम	ईय	ईवहि	ईमहि
2. ईः	ईतम्	ईत	ईथाः	ईथायाम्	ईथाम्
3. ईन्	ईताम्	ईयुः	ईत	ईयाताम्	ईरन्

Note:—Terminations beginning with vowels may be called **Vowel terminations**; those beginning with consonants, **consonantal terminations**.

Formation of the base of the roots of the first group:—

§ 388. अ (इप्) is added on to the roots of the First or **भ्वादि** class* before the terminations. Before this अ the penultimate short and the final vowel of a root take their **Guna** substitute; e. g.

बुध् + ति = बुध् + अ + ति = बोध् + अ + ति = बोधति; जि + अ + ति = जे + अ + ति = जयति, &c.

§ 389. य (इयन्) is added on to the final of a root of the Fourth or **दिवादि** class before the terminations; the radical vowel remains unchanged; e. g. कुप् + ति = कुप् + य + ति = कुप्यति.

§ 390. अ is added on to the roots of the sixth or **तुवादि** class before which the penultimate vowel remains unchanged, and the final इ, उ, short or long, क् and क् are changed to इय्, उय्, रिक्

* कर्तरि शप् । दिवादिभ्यः इयन् । तुवादिभ्यः इयः । Pān. III. 1. 69, 69, 77. Of about 2200 roots occurring in the Sanskrit language nearly half (about 1076) belong to the first class.

† Vide § 24.

and इद् respectively; e. g. क्षिप् + ति = क्षिप् + अ + ति = क्षिपति; धु + ति = धुप् + अ + ति = धुनति; रि + अ + ति = रिपति; हृ + अ + ते = ह्रियते; कृ + अ + ति = किर + अ + ति = किरति, &c.

§ 391. Roots of the tenth or चुरादि class* add अय before the personal terminations. Before अय (1) the penultimate short vowel (except अ) takes the Guna substitute; and the final vowel and the penultimate अ not prosodically long, take their Vṛiddhi substitute; e. g. चुर + ति = चुर + अय + ति = चोर + अय + ति = चोरयति; हृ + अय + ति = भौ + अय + ति = भाह + अय + ति = भावयति; तद् + अय + ति = ताद् + अय + ति = ताडयति; but दण्ड + अय + ति = दण्डयति, &c.

§ 392. (a)† The preceding अ is lengthened before a conjugational termination beginning with a semivowel, a nasal or झ or भ्; e. g. नयामि &c.

(b) The final अ is dropped before terminations beginning with अ; नय + अन्ति = नयन्ति, &c.

1st class.

नी P. A. 'to carry.'

Present. लृ

	Par.		Atm.	
1. नयामि	नयावः	नयामः	नये	नयावहे नयामहे
2. नयसि	नयथः	नयथ	नयसे	नयेथे नयथ्वे
3. नयति	नयतः	नयन्ति	नयते	नयेते नयन्ते

*This class contains a few primitive verbs, almost all the roots belonging to it being derivative; besides, all Causak and some Nominal verbs may be regarded as belonging to this class.

† अतो दीर्घो यञि । Pān. VII. 3. 101.

Imperfect.~~अ~~ अः

§ 393. The augment अ is prefixed to roots in this tense. This अ is replaced by आ in the case of roots beginning with a vowel*; this आ forms Vriddhi with an initial vowel; e. g. अ + इत् + त = आ + इत् + अ + त = ऐषत्; similarly ईम्-ऐक्षत्; उह-औक्षत्; ऊह-औहत्; ऋच्छ-आच्छत् &c.

(a) When a preposition (उपसर्ग) is prefixed to a root, the augment अ or आ comes between the prep. and the root; e. g. ह with प्र, प्राहरत्.

बुध् P. ' to know. '

इक्ष् Â. ' to see. '

1. अबोधम्	अबोधाव	अबोधाम
2. अबोधः	अबोधतम्	अबोधत
3. अबोधत्	अबोधताम्	अबोधन्

ऐक्षे	ऐक्षावहि	ऐक्षामहि
ऐक्षथाः	ऐक्षथाम्	ऐक्षध्वम्
ऐक्षत	ऐक्षताम्	ऐक्षन्त

नी.

1. अनयम्	अनयाव	अनयाम
2. अनयः	अनयतम्	अनयत
3. अनयत्	अनयताम्	अनयन्

अनये	अनयावहि	अनयामहि
अनयथाः	अनयेथाम्	अनयध्वम्
अनयत	अनयेताम्	अनयन्त

Imperative.

लोट्

भू P. ' to be. '

लभ् Â. ' to get. '

1. भवानि	भवाव	भवाम
2. भव or
भवतात् }	भवतम्	भवत
3. भवतु or
भवतात् }	भवताम्	भवन्तु

लभे	लभावहे	लभामहे
लभस्व	लभेथाम्	लभध्वम्
लभताम्	लभेताम्	लभन्ताम्

Potential.

विधिलिङ्.

स्मृ P. 'to remember.'

मुद् A 'to rejoice.'

1. स्मरेयम्	स्मरेव	स्मरेम	मोदेय	मोदेवहि	मोदेमहि
2. स्मरे:	स्मरेतम्	स्मरेत	मोदेधा:	मोदेयाथाम्	मोदेध्वम
3. स्मरेत्	स्मरेताम्	स्मरेयुः	मोदेत	मोदेयाताम्	मोदेरन

4th Class.

तुष् P. 'to be pleased.'

युध् A 'to fight'

Present.

1. तुष्यामि	तुष्यावः	तुष्यामः	युधे	युध्यावहे	युध्यामहे
2. तुष्यासि	तुष्यथः	तुष्यथ	युध्यरे	युध्येथे	युध्यध्वे
3. तुष्यति	तुष्यतः	तुष्यान्त	युध्यते	युध्येते	युध्यन्ते

Imperfect.

1. अतुष्याम्	अतुष्याव	अतुष्याम	अयुध्य	अयुध्यावहि	अयुध्यामहि
2. अतुष्यः	अतुष्यतम्	अतुष्यत	अयुध्यथाः	अयुध्येथाम्	अयुध्यध्वम
3. अतुष्यत्	अतुष्यताम्	अतुष्यन्	अयुध्यत	अयुध्येताम्	अयुध्यन्त

Imperative.

1. तुष्याणि	तुष्याव	तुष्याम	युध्यै	युध्यावहि	युध्यामहि
2. तुष्य*	तुष्यतम्	तुष्यत	युध्यस्व	युध्येथाम्	युध्यध्वम्
3. तुष्यतु*	तुष्यन्ताम्	तुष्यन्तु	युध्यताम्	युध्येताम्	युध्यन्ताम्

* Hereafter the optional form in तत् will not be given as the student can easily form them by adding तत् to the base if he has to express the sense of the Benedictive.

Potential.

1. तुष्येयम्	तुष्येव	तुष्येम	युष्येम	युष्येवहि	युष्येमहि
2. तुष्ये:	तुष्येतम्	तुष्येत	युष्येयाः	युष्येयाभ्याम्	युष्येचम्
3. तुष्येत्	तुष्येताम्	तुष्येयुः	युष्येत	युष्येयाताम्	युष्येरन्

6th Class.

क्षिप् P. Â. 'to throw.'

P.

Present.

A.

1. क्षिपामि	क्षिपावः	क्षिपामः	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे
2. क्षिपसि	क्षिपथः	क्षिपथ	क्षिपसे	क्षिपेथे	क्षिपेथ्वे
3. क्षिपति	क्षिपतः	क्षिपन्ति	क्षिपते	क्षिपेते	क्षिपन्ते

Imperfect.

1. अक्षिप्म्	अक्षिपाव	अक्षिपाम	अक्षिपे	अक्षिपावहि	अक्षिपामहि
2. अक्षिपः	अक्षिपतम्	अक्षिपत	अक्षिपथाः	अक्षिपेयाम्	अक्षिपचम्
3. अक्षिपत्	अक्षिपताम्	अक्षिपन्	अक्षिपत	अक्षिपेताम्	अक्षिपन्त

Imperative.

1. क्षिपानि*	क्षिपाव	क्षिपाम	क्षिपै	क्षिपावहे	क्षिपामहे
2. क्षिप	क्षिपतम्	क्षिपत	क्षिपस्व	क्षिपेयाम्	क्षिपचम्
3. क्षिपतु	क्षिपताम्	क्षिपन्तु	क्षिपताम्	क्षिपेताम्	क्षिपन्ताम्

Potential.

1. क्षिपेयम्	क्षिपेव	क्षिपेम	क्षिपेय	क्षिपेवहि	क्षिपेमहि
2. क्षिपे:	क्षिपेतम्	क्षिपेत	क्षिपेयाः	क्षिपेयाभ्याम्	क्षिपेचम्
3. क्षिपेत्	क्षिपेताम्	क्षिपेयुः	क्षिपेत	क्षिपेयाताम्	क्षिपेरन्

* For the change of न् to ण् see § 41.

10th Class.

चुर P. A. ; to steal. '

P.	<i>Present.</i>			A.	
1. चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2. चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे
3. चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	चोरयते	चोरयेते	चोरयन्ते

Imperfect.

Par.

1. अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम
2. अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत
3. अचोरयत	अचोरयताम्	अचोरयन्

Atm.

1. अचोरये	अचोरयावहि	अचोरयामहि
2. अचोरयथाः	अचोरयेथाम्	अचोरयध्वम्
3. अचोरयत	अचोरयेताम्	अचोरयन्त

P.	<i>Imperative.</i>			A.	
1. चोरयाणि	चोरयाव	चोरयाम	चोरये	चोरयावहै	चोरयामहै
2. चोरय	चोरयतम्	चोरयत	चोरयस्व	चोरयेथाम्	चोरयध्वम्
3. चोरयतु	चोरयताम्	चोरयन्तु	चोरयताम्	चोरयेताम्	चोरयन्ताम्

Potential.

1. चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	चोरयेय	चोरयेवहि	चोरयेमहि
2. चोरयेः	चोरयेतम्	चोरयेत	चोरयेथाः	चोरयेयाथाम्	चोरयेध्वम्
3. चोरयेत्	चोरयेताम्	चोरयेयुः	चोरयेत	चोरयेयाताम्	चोरयेरन्

The forms of other roots should be similarly made "p.

§ 394. * The कृ (long) of a root, penultimate or final, when it does not take Guṇa or Vṛddhi, is changed to इ, and to उर if a labial or व् precedes; and the इ or उ is lengthened when इर or उर is followed by a consonant; e. g. ज 4. P. 'to become old,' जीर्यति, अजीर्यत्, &c.; कृ 6. P. किरति, अकिरत्, &c; here कि does not become long as किर is followed by अ; कृत् 10. P. A. कीर्तयति-ते, अकीर्तयत्-त, &c.

§ 395. The penultimate इ, उ, कृ or लृ of a root, followed by र् or व् is lengthened when a consonant follows; † e. g. उई 1. A. to measure, to play, ऊईते; similarly कृई, खृई, यृई all A. and meaning to play, हृई, to act dishonestly, to be crooked, मृई to faint; स्फुई to spread, to forget; स्फुई to thunder, to shine; उई, हृई, धृई, दुई, धृई all meaning to kill, यृई to try, मृई, &c., all Parasma. and belonging to the 1st class, lengthen their penultimate vowel; दिव् 4. P. दीव्यति; similarly सिव् has सीव्यति, ठिव्, ठीव्यति, &c.

ROOTS OF THE 1ST, 4TH, 6TH, AND 10TH CLASSES

WHICH FORM THEIR BASES IRREGULARLY.

1st class (भ्वादिभ्यः).

रुप् 'to protect,' गोपायति †

धृप् 'to heat,' धूपायति.

विच्छ् 'to go,' विच्छायति.

पण् 'to praise,' पणायति; but पणते when it means 'to barter or transact business to bet.'

* कृत इदानीः । उरण् स्वरः । Pân. VII. I. 100, I. 1. 51. हलि च Pân. VII. 2. 77.

† 'हलि च' । रेफवान्तस्य धातोरुपधाया इको दीर्घः स्यात् हलि । Sid. Kau.

‡ गुप्पुपविच्छिपणिपनिभ्य आयः । Pân. III. 28. These roots insert आय before अ. The vowel of गुप् takes Guṇa substitute before this आय.

युह* U. 'to conceal, to keep secret,' युहाते-ते.

कम् Â. 'to wish,' कामयते.

तिव् † P. 'to spit,' तीवति

चम् with आ 'to sip,' आचामति.

भ्राश ‡ and भ्लाश A. 'to shine;'

भाशते; भाश्यते, भ्लाशते, भ्लाश्यते

भ्रम् P. 'to roam,' भ्रमति, भ्रम्यति,

भ्राम्यति.

क्रम् P. 'to walk,' क्रामति, क्राम्यति

लष् P. A. 'to desire,' लषति-ते,

लष्यति ते.

धिन्व् § P. 'to please,' धिनोति.

कुण् P. 'to kill, to hurt,' कुणोति.

अश् ॥ L. 'to pervade.' अक्षति
अक्ष्णोति.

तश् P. 'to pare,' तक्षति, तक्ष्णोति.

कृत् 'to reproach,' 'to pity,'
कृतीयते.

गम् ¶ P. 'to go,' गच्छति.

यम् P. 'to restrain' यच्छति

पा § P. 'to drink,' पिबति.

घ्रा P. 'to smell,' जिघ्रति.

ध्मा P. 'to blow,' धमति.

स्था P. 'to stand,' तिष्ठति.

मा P. 'to think,' मनति.

दा P. 'to give,' दच्छति.

दृश् P. 'to see,' पश्यति.

क् P. 'to go' कच्छति

* ऊदुपधाया मोहः । Pân. VI. 4. 89. The penultimate उ of युह् is lengthened in the Special Tenses and before a strong termination beginning with a vowel!

† तिवृक्कुचमां शिति । Pân. VII. 3. 75. आङि चम इति वक्तव्यम् Vârt. These roots lengthen their vowel in the Special Tenses.

‡ वा भ्राशभ्लाशभ्रमुक्कुमुवसिबुटिलषः । Pân. III. 1. 70. These roots take the य of the 4th class optionally in the Special Tenses.

§ धिन्विङ्णयोर च । अतो लोपः । Pân. III. 1. 87. VI. 4. 48. The roots धिन्व् and कुण् substitute अ for their व् and then add the augment उ (before which the अ is dropped). These are then conjugated like roots of the 5th class.

॥ अश् and तश् when it means to make thin, belong to the 5th class optionally.

¶ इषुगमियमां छः (छे च । see § 44.) Pân. VII. 3. 77.

§ पाघ्राध्मास्थाभ्रादाण्डृश्यतिर्तिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यच्छौशीय-
तीदाः । Pân. VII. 3. 78.

रु P. 'to run,' धावति.
 मृ P. (*A.) 'to perish,' क्षीयते.
 सृ P. to sit, to perish, &c. सीदति.
 दंष्ट्र † P. to bite, दशति.
 सज्ज P. to adhere, सजति.
 स्वज्ज A. to embrace, स्वजते.

रज्ज P. A. to dye, रजति, रजते.
 वृज् P. to be clean, मार्जति.
 जम्भ A. to yawn, जम्बते.
 कृप A. to be adequate, कल्पते.
 लज्ज A. to blush, लज्जते.
 सज्ज P. 'to be ready' सज्जति.

396. The following seven roots form their bases like the Desiderative in the senses indicated. These are:—किट् to administer medicine, to treat as a patient चिकित्सति-ते; गुप् to censure, जुगुप्सते; तिज् to bear, to forgive, तिनिक्षते; बध् to abhor, to act loathesomely, बीभत्सते; दान् to make straight, दीदांसति-ते; मात् to reason, to think, मीमांसते; शान् to sharpen, शीशांसति-ते. But किट् to desire केतति; to dwell, केतयति; दान् to cut दानयति-ते. &c.

§ 397 There are a few roots which add a penultimate nasal in the Special Tenses and Moods necessarily; e. g. भिट् to cut भिन्दति, अर् 'to go' अंहते, पिट् to roll into a ball पिण्डते, छुट् to purify, to go छुंटाति &c; and a few more which do so optionally; e. g. दृह् to be firm दृढति-दंढति; धृच् or म्लुच् to go ध्रौचयति-ध्रुंचति, म्लोचयति-म्लुंचति; लुच् to pluck लोचति, लुञ्चति all P.; गुञ् A. to hum गोजते, गुञ्जते; गुज् P. to roar गर्जति, गुंजति and others less important.

4th Class (दिवादयः).

गम् P. 'to go' गाम्यति.
 जम् A. 'to be born' जायते.

शम् † P. 'to be pacific' शाम्यति.
 तम् P. 'to desire' ताम्यति.

* शवेः शितः । Pân. I. 3. 60. शट् is Atm. in the Special Tenses.

† दंशसअस्वजां शाप । रजेश्च P. VI. 4. 25-26. These roots drop their nasal in the Special Tenses.

‡ शमामहानां दीर्घः इयनि । Pân. VII. 3. 94. Of these भ्रम् is given under भ्वादिs.

वृ P. 'to pacify' वृष्यति.
 अ P. 'to be wearied' आस्यति.
 क्ष P. 'to endure' क्षाम्यति.
 कृ P. 'to be weary' क्लाम्यति.
 क्लामति.
 म P. 'to be intoxicated' मास्यति.
 य P. 'to endeavour' यस्यति,
 यसति; but when followed by
 a preposition except सम् it
 belongs to the 4th class

alone; संवस्यति; संवसति, but
 प्रयस्यति only.
 शी* P. 'to sharpen' शीयति.
 छी P. 'to cut' छद्यति.
 सी P. 'to put an end to' स्यति.
 दो P. 'to cut' द्यति.
 अंश्-स् P. 'to fall' अंश्रयति, अंश्रयति.
 रंश् P. A. 'to colour' रंश्रयति-ते.
 मिद् P. 'to be unctuous' मेधयति.
 व्यध् 'to strike, to pierce' विध्यति.

§ 398. The following roots belong to the 1st and the 4th classes:—आश, भ्लाश (आस्), छाश all meaning to shine, डी to fly, all A. भ्रम्, क्रम्, वृस् to fear, लष्, क्षीष् to spit, हृष् to be pleased, श्लिष् to embrace, रुष् to be angry or vexed, रसध् (1) to turn out auspiciously, (4) to succeed, all Par., सह्, 1. A. 4. P. to bear, भ्र-भ्रं-श् (स्) to fall, रञ्ज् to be dyed, शप् to curse, बुध् 1. P. 4. A. to know, शुच् 1. P. to bewail, 4 P. A. to be afflicted, कृष्, क्षम् 1 A., 4. P. and स्विद् 4. P. to perspire, 1 A. to be anointed.

6th Class (लुदादयः)

इष् P. 'to wish' इच्छति.
 छत् P. 'to cut' छन्ति.
 छ P. with उप or प्रति, उपस्कि-
 रति or प्रतिस्किरति.
 खिद् P. to suffer pain खिन्दति.
 गृ P. to swallow गिरति, गिलति.
 कुट् P. to cut कुट्यति, कुटति.
 प्रच्छ् P. to ask पृच्छति.

भ्रश् P. A. to fry भ्रज्जति-ते
 मस्श् P. to bathe मज्जति.
 वृश् P. to cut वृश्चति.
 व्यच् P. to deceive विचति.
 विच्छ् P. to go विच्छायति.
 सस्श् P. to go सज्जति.
 मुच् U. to release मुञ्चति-ते.
 लिप् to anoint लिम्पति-ते.

* ओतः इयनि। Pān. 3. 71. These four roots drop their ओ before यं.

लुप् U. to break or cut लुम्पति-ते | सिञ्च् U. to sprinkle सिञ्चति-ते
 विद्* U. to obtain विन्दति-ते | पिञ्च् P. to form पिञ्चति.

§ 399. (a) The following roots belong optionally to the 1st and 6th Classes:—
 लृप् 1. P. 6. U. to plough, to draw, घुट् 1. A. to return, 6. P. to strike against. घुण् 1. A. 6. P. to roll, to whirl; 1. A. to take, to receive, घूर्ण् 1. A. 6. P. to reel, whirl round, move to and fro, हृट् 1. P. to divide, 6. P. to envelope, हृप्. हृम् P. to kill सट् P. to sit down, सिञ्च् P. 1. to sprinkle, 6. to open the eyes, लट् P. 1. to stir, to churn, 6. to cover, to adhere, लृच् 1. A. to cheat, 6 U. to release, to leave &c.

(b) The following roots belong to the 4th as well as to the 6th class:—
 क्षिप् 4 P. 6. U. to throw, लुप् 4. P. to confound, 6. U. to take away, लुभ् P. 4. to covet, to be perplexed, 6 A. to perplex, सृज् 4 A. to let loose, to send forth, 4, 6. P. to create.

10th Class (चुरादयः)

घृ P. to 'shake' घृणयति.	प्री P. 'to please' प्रीणयति.
अध्—अर्धयति. अर्धापयति.†	गण्—गणयति. गणापयति.†
लज्ज्—लज्जयति, लज्जापयति.†	वण्ट्—वण्टयति. वण्टापयति.†

*This root belongs to the 2nd, 4th, 6th, and 7th classes, with different senses. All these are given in the following couplet.

सत्तयां विद्यते ज्ञाने वोचते विन्दते विचारेण ।

विन्दते विन्दानि प्राप्नोति शब्दलक्षणमशोऽपिदं कृमात् ॥

† The following stanza from the 'Kavirahasya' gives the various classes to which this root belongs:—

धुनोति चम्पकवनानि धुनोत्यशोकं चूतं धुनाति धुवति स्फुटतातिमुकम् ।

वायुर्विधुनयति चम्पकपुष्पेणून् यत्कानने धवति चन्दनमशरीश्र ॥

† These optional forms are according to शाकटायन and others

§ 400. The following roots of the 10th class preserve their vowel unchanged; अच् to sin, कच् to tell, क्षच् to send, to pass; गण् to count, मल् U. to filter, A. to throw, वच् to choose or seek, to get, छच् to sound, मह् to honour. रच् to compose, रस् to taste, रक्ष् to forsake शद् to speak ill of, deceive, रद् to scream, पद् to weave, (but पाटयति when it means to tear &c.), स्तन् to thunder, गद् to sound, पद् to go, कल् to count, स्वर् to sound, पद् A. to go, अम् to divide, वद् to separate, लज् to shine, कर्ण् to bore, छद् to conceal, चप् to cheat, वस् to dwell, अथ् or श्लथ् to be weak or lax, व्यद् to give, to spend, स्पृश् to desire, सुग् to seek, सुष् to bear, कृप् to pity, to be weak, कुण्, गुण् to converse with, ग्रह् A. to take (also ग्राहयति when cau. of ग्रह्) कुह् A. to astonish, to deceive, पुद् to bind or string together. स्फुद् to become manifest, सुम् to make happy, and others less common.

§ 401. Some roots of the 10th class exclusively take the Âtmanepada i. e. even when the fruit of the action expressed by them does not accrue to the agent. These are:—अर्च् to request, to desire, कुह् to astonish, to deceive, चिद् to be conscious of, to think, दंश् to bite, दंस् (or दस् according to some) to see, to bite. डप् or डिप् to accumulate, तन्द् to support a family, मन्द् to counsel secretly, सुग् to search, to hunt, to seek. स्पृश् to take, to string together, तर्ज् and भर्त्स् to reprove, वस् and गन्ध् to injure, to hurt, विष्क् to kill (हिष्क् according to some), निष्क् to measure, लल् to desire, कण् to contract, तुण् to fill, भूण् to fear, शल् to praise, यस् to worship, स्पम् to guess, घृद् to strike, सम् to look at, to inspect, कुत्स् to reproach, वृद् (according to some कुद्) to cut, गल् to drop down, भल् to see, to expound, कृद् to abstain from giving, to muddle. कुद् to cut. वञ्च् to deceive, वृष् to have the power of generation, to be eminent,

सुख् to gratify, विन् to bewail, यु to know, बिद् to know, to be conscious of, मत् to stop, यु to censure, and कुस् to smile improperly.

§ 402. The following roots belong to the 1st and the 10th classes:—

युज्, वृच् to unite, to restrain, अर्च् to worship, ईद् to throw, ली to melt वृज् to abandon, to avoid, वृ to cover, जृ, जि to grow old, रिच् to separate, to join, शिप् to leave a residue, तप् to burn, हृप् to be pleased or satisfied, कृद् to kindle, चृप्, कृप् हृप् to kindle, हृम् to fear, भृप् to release, to kill, ग्री to go, ग्रन्थ् to string together, शीक्, चीक् to endure, अर्द् to kill, हिस् to kill, अर्ह् to worship, सद् with आ to go, to assail, शुन्थ् to purify, to cleanse, छद् to cover, जुष् to satisfy, to guess, to kill, प्री to please, ग्रन्थ्, ग्रन्थ् to compose, arrange, आप् to obtain, तद् to confide, to stretch, चन् to confide, to hurt, वद् to inform, वच् to speak, मान् to honour, worship, सू A. to obtain (भवति also according to some), मर्ह् to censure, मार्ग् to seek, कण्द् to grieve, to remember with regret, सृज् to clean, सृद् to endure, हृप् to brave, to overcome, जस् to hurt, to injure, दिष् 10 A. 1. P. to torment, to beg, घृप् to aver, and some others.

II. GROUP II.

ROOTS WITH CHANGEABLE BASES.

(2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th, and 9th Classes.)

§ 403. Terminations:—

Parasmaipada.

The terminations of the Present, the Imperfect and the Imperative are the same as these of the first group, the termi-

nation of the 2nd per. sing. of the Imperative is हि. The terminations of the Potential are as follow:—

1. याम्	याव	याम
2. यास्	यातम्	यात
3. यान्	याताम्	युस्

Ātmanepada.

Present

1. ए	वहे	महे
2. से	आथे	ध्वे
3. ते	आते	अते

Imperfect

इ	वहि	महि
थास्	आथम्	ध्वम्
त	आताम्	अत

Imperative

1. ऐ	आवहे	आमहे
2. स्व	आथाम्	ध्वम्
3. ताम्	आताम्	अताम्

Potential

The same as those given for the first group.

§ 404. The base of the roots of the 2nd group of Conjugation classes undergoes many modifications with regard to which the terminations are divided into sets, one set is called 'strong', the other 'weak.' The base taking the strong terminations may be called 'The strong base,' and that taking the weak ones 'The weak base'.

(a) The strong terminations are:—

The singulars of all persons of the Present and the Imperfect, the third person singular and all numbers of the first person of the Imperative, in the Parasmaipada, and all numbers of the first person of the Imperative in the Ātmanepada.

(b) The rest are weak.

§ 405. Before strong terminations the penultimate short and the final vowel of the base take their Guna substitute.

Fifth, Eighth and Ninth classes

§ 406. * नु and उ are added on to the roots of the 5th and 8th classes respectively before the terminations.

§ 407 The final उ of the base is optionally dropped before क् and म् if it be not preceded by a conjunct consonant. It is changed to उक् before a weak termination beginning with a vowel, if preceded by a conjunct consonant and to क् in other cases. The हि of the Imperative 2nd per. sing. is dropped after उ not preceded by a conjunct consonant.

§ 408. † In the ninth class ना is inserted between the root and the terminations ना becomes न् before the weak terminations beginning with a vowel, and नी before the weak terminations beginning with a consonant.

§ 409. (a) The penultimate nasal of a root is dropped before ना &c. as ग्रथ्नामि, ग्रथ्नीवः, ग्रथ्नीमः &c. from ग्रन्थ् 'to put together.'

(b) In the case of roots ending in a consonant, the imperative second person singular termination is आन instead of हि; as सृषाण from सृष् 'to steal'.

Paradigms.

5th Class.

सु P. A. 'to press out juice,' &c.

P.

Present.

A.

1. सुनोमि	सुनुवः	सुन्वः	सुनुमः	सुन्मः	सुन्वे	सुनुवहे	सुन्वहे	सुनुमहे	सुन्महे
2. सुनोषि	सुनुषः		सुनुय		सुनुषे		सुन्वाथे		सुनुष्ये
3. सुनोति	सुनुतः		सुन्वन्ति		सुनुते		सुन्वाते		सुन्वते

* स्वादिभ्यः शुः । तनादिङ्भ्यः उः । Pān. III. 1. 73, 79.

† कयादिभ्यः आ । Pān. III. 1. 81.

Imperfect.

	P.			A.	
1. <u>असुनवम्</u>	असुनुव, असुन्व	असुनुम, असुन्म	असुन्वि	असुनुवहि, असुन्वहि	असुनुमहि, असुन्महि
2. <u>असुनोः</u>	असुनुतम्	असुनुत	असुनुयाः	असुन्वाथाम्	असुनुचम्
3. <u>असुनोत्</u>	असुनुताम्	असुन्वन्	असुनुत	असुन्वाताम्	असुन्वत

Imperative.

1. <u>सुनवानि</u>	सुनवाव	सुनवाम	सुनवै	सुनवावहै	सुनवामहै
2. <u>सुनु</u>	सुनुतम्	सुनुत	सुनुष्व	सुन्वाथाम्	सुनुचम्
3. <u>सुनोतु</u>	सुनुताम्	सुन्वन्तु	सुनुताम्	सुन्वाताम्	सुन्वताम्

Potential.

1. सुनुयाम्	सुनुयाव	सुनुयाम	सुन्वीय	सुन्वीवहि	सुन्वीमहि
2. सुनुयाः	सुनुयातम्	सुनुयात	सुन्वीयाः	सुन्वीयाथाम्	सुन्वीचम्
3. सुनुयात्	सुनुयाताम्	सुनुयुः	सुन्वीत	सुन्वीयाताम्	सुन्वीरन्

साध P. 'to accomplish.'

अश् A. 'to pervade.'

Present.

1. साध्रोमि	साध्नुवः	साध्नुमः	अश्ववे	अश्ववहे	अश्वमहे
2. साध्रोषि	साध्नुथः	साध्नुथ	अश्वषे	अश्ववाथे	अश्वध्वे
3. साध्रोति	साध्नुतः	साध्नुवन्ति	अश्वते	अश्ववाते	अश्ववते

Imperfect.

1. असाध्रवम्	असाध्नुव	असाध्नुम	आश्ववि	आश्ववहि	आश्वमहि
2. असाध्रोः	असाध्नुतम्	असाध्नुत	आश्वयाः	आश्ववाथाम्	आश्वचम्
3. असाध्रोत्	असाध्नुताम्	असाध्नुवन्	आश्वत	आश्ववाताम्	आश्ववत

Imperative.

1. साध्रवानि	साध्रवाव	साध्रवाम	अश्ववै	अश्रवावहै	अश्रवामहै
2. साध्नुहि	साध्नुतम्	साध्नुत	अश्वष्व	अश्ववाथाम्	अश्वचम्
3. साध्रोतु	साध्नुताम्	साध्नुवन्तु	अश्वताम्	अश्ववाताम्	अश्ववताम्

Potential.

1. साधुयाम् साधुयाव साधुयाम् अश्रुवीय अश्रुवीवहि अश्रुवीमहि
 2. साधुयाः साधुयातम् साधुयात अश्रुवीथाः अश्रुवीयाथाम् अश्रुवीध्वम्
 3. साधुयात् साधुयाताम् साधुयुः अश्रुवीत अश्रुवीयाताम् अश्रुवीरन्

8th Class.

तन् P. A. 'to stretch.'

*P.**Present.**A.*

1. तनोमि तनुवः, तन्व तनुमः, तन्मः तन्वे तनुवहे, तन्वहे तनुमहे, तन्महे
 2. तनोषि तनुथः तनुथ तनुपे तन्वाथे तनुध्वे
 3. तनोति तनुतः तन्वन्ति तनुते तन्वाते तन्वते

Imperfect.

1. अतनवम् अतनुव अतनुम अतन्वि अतनुवहि अतनुमहि
 अतन्व अतन्म अतन्वहि अतन्महि
 2. अतनोः अतनुतम् अतनुत अतनुथाः अतन्वाथाम् अतनुध्वम्
 3. अतनोत् अतनुताम् अतन्वन् अतनुत अतन्वाताम् अतन्वत

Imperative.

1. तनवानि तनवाव तनवाम् तनवे तनवावहे तनवामहे
 2. तनु तनुतम् तनुत तनुध्व तन्वाथाम् तनुध्वम्
 3. तनोतु तनुताम् तन्वन्तु तनुताम् तन्वाताम् तन्वताम्

Potential.

1. तनुयाम् तनुयाव तनुयाम् तन्वीय तन्वीवहि तन्वीमहि
 2. तनुयाः तनुयातम् तनुयात तन्वीथाः तन्वीयाथाम् तन्वीध्वम्
 3. तनुयात् तनुयाताम् तनुयुः तन्वीत तन्वीयाताम् तन्वीरन्

§ 410. Irregular base:—कृ. P. A. 'to do' is changed to कर् before the strong, and कुर before the weak terminations. The र of the base is dropped before ण and म.

Present.

	P.			A.	
1. करोमि	कुर्वः	कुर्मः	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे
2. करोषि	कुरुथः	कुरुथ	कुरुष्वे	कुर्वाथे	कुरुष्वे
3. करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वते

Imperfect.

1. अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	अकुर्वि	अकुर्वहि	अकुर्महि
2. अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	अकुरुथाः	अकुर्वाधाम्	अकुरुष्वम्
3. अकरोत्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वत

Imperative.

1. करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहे	करवामहे
2. कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुष्व	कुर्वाधाम्	कुरुष्वम्
3. करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वताम्

Potential.

1. कुर्याम्	कुर्याव	कुर्याम	कुर्वीथ	कुर्वावहि	कुर्वामहि
2. कुर्याः	कुर्यातम्	कुर्यात	कुर्वीथाः	कुर्वायाधाम्	कुर्वीष्वम्
3. कुर्यात्	कुर्याताम्	कुर्युः	कुर्वात	कुर्वायाताम्	कुर्वीरन्

9th Class.

की. P. A. 'to buy.'

Present.

	P.			A.	
1. कीणामि	कीणीवः	कीणीमः	कीणे	कीणीउहे	कीणीमहे
2. कीणासि	कीणीथः	कीणीथ	कीणीष्वे	कीणाथे	कीणीष्वे
3. कीणाति	कीणीतः	कीणन्ति	कीणीते	कीणाते	कीणते

Imperfect.

1. अक्रीणाम्	अक्रीणीव	अक्रीणीम	अक्रीणि	अक्रीणीवहि	अक्रीणीमहि
2. अक्रीणाः	अक्रीणीतम्	अक्रीणीत	अक्रीणीथाः	अक्रीणाथाम्	अक्रीणीध्वम्
3. अक्रीणात्	अक्रीणीताम्	अक्रीणन्	अक्रीणीत	अक्रीणाताम्	अक्रीणत

Imperative.

1. क्रीणानि	क्रीणावः	क्रीणाम	क्रीणै	क्रीणावहे	क्रीणामहे
2. क्रीणीहि	क्रीणीतम्	क्रीणीत	क्रीणीध्व	क्रीणीथाम्	क्रीणीध्वम्
3. क्रीणातु	क्रीणीताम्	क्रीणन्तु	क्रीणीताम्	क्रीणाताम्	क्रीणताम्

Potential.

1. क्रीणीयाम्	क्रीणीयाव	क्रीणीयाम	क्रीणीय	क्रीणीवहि	क्रीणीमहि
2. क्रीणीयाः	क्रीणीयातम्	क्रीणीयात	क्रीणीथाः	क्रीणीयाथाम्	क्रीणीध्वम्
3. क्रीणीयात्	क्रीणीयाताम्	क्रीणीयुः	क्रीणीत	क्रीणीयाताम्	क्रीणीरन्

स्तम्भू P. 'to obstruct,' or 'to stop.'

*Present.**Imperfect.*

1. स्तम्भासि	स्तम्भीवः	स्तम्भीमः	अस्तम्भाम्	अस्तम्भीव	अस्तम्भीम
2. स्तम्भासि	स्तम्भीयः	स्तम्भीथ	अस्तम्भाः	अस्तम्भीतम्	अस्तम्भीत
3. स्तम्भाति	स्तम्भीतः	स्तम्भन्ति	अस्तम्भात्	अस्तम्भीताम्	अस्तम्भन्

*Imperative.**Potential.*

1. स्तम्भानि	स्तम्भावः	स्तम्भाम	स्तम्भीयाम्	स्तम्भीयाव	स्तम्भीयाम
2. स्तम्भान	स्तम्भीतम्	स्तम्भीत	स्तम्भीयाः	स्तम्भीयातम्	स्तम्भीयात
3. स्तम्भातु	स्तम्भीताम्	स्तम्भन्तु	स्तम्भीयात्	स्तम्भीयाताम्	स्तम्भीयुः

IRREGULAR SPECIAL BASES OF THE NINTH CLASS.

§ 411. In the case of the root क्षु the क् of ना is not changed to ण्; as क्षुम्नाति, क्षुम्नीतः, क्षुम्नन्ति, &c.

§ 412. The roots ज्ञा 'to know' and ज्या 'to become old'

assume the forms जा and जि respectively; as जानाति-नीते, जिनाति, &c.

§ 413. The र् of ग्रह is changed to ऋ; as ग्रहाति; अग्रहाव, अग्रह्नीव, अग्रह्नीम, &c. Imperf 1st. pers.

§ 414. The roots री, ली, व्ही, ग्री, धृ, पू, लृ, कृ, गृ, जृ, वृ, पु, भृ, मृ, वृ, शृ and स्तृ have their finals shortened necessarily, and क्षी, ग्री, and व्री optionally in the Special Tenses; as पुनाति-नीते, स्तृणाति-णीते, वृणाति-णीते, &c. क्षीणाति, क्षिणाति, &c.

§ 415 The roots स्कु 'to go by leaps, to raise,' सत्स्म 'to obstruct,' स्तुम् 'to stop,' स्कम् and स्कुम् 'to obstruct' belong to the 5th and 9th classes; as स्कुनाति, स्कुनीते, स्कुनोति, स्कुनुते, &c.

Second, Third and Seventh Classes.

§ 416. Special rules of Sandhi of the finals of roots and the initial letters of terminations:—

(1) The ending उ of a root takes its Vṛiddhi substitute when followed by a consonantal strong termination; as नु+मि=नोमि.

(2) The final इ or उ short or long, of a root is changed to इय or उय before a vowel weak termination.

(3) The ending इ of roots is changed to इ when followed by any consonant, except a nasal or a semivowel, or by nothing; and that of roots beginning with इ to ए under the same circumstances.

(4) The initial इ or ए of a termination is changed to ए after a soft aspirate (4th letter of a class).

(5) इ or ए followed by स is changed to इ.

(6) न् and स् when followed by a consonant are changed to the nasal of the class to which the following consonant belongs, and to an *anusvāra* when followed by ह्, ञ्, ख् or झ्.

(7) The ending इ of a root, short or long, not preceded by a conjunct consonant is changed to ए before vowel weak terminations, when the base consists of more than one syllable.

(8) The ending इ of a root is optionally changed to ए or Visarga in the Imperfect second pers. sing. and the ending स् to त् or द् before the termination त् and optionally before स्.

(9) When a conjunct consonant having स् or क् for its first member is at the end of a word or is followed by a consonant except a nasal or a semivowel, the स् or क् is dropped.

N. B.—The usual Sandhi rules i. e. those given in the 2nd and 3rd Chapters should be observed.

§ 417. (1) * The second person sing. termination of the Parasm. Imperative is चि when the base ends in any consonant except a nasal or a semivowel; also in the case of the root हु ३ P. ' to sacrifice. '

§ 418. The स् and त् of the Imperfect 2nd and 3rd pers. sing. are dropped after a consonant.

Second (or अदादि) Class.

§ 419. In this class the terminations are directly added to the root.

§ 420. In the case of roots ending in आ, the terminations of the third person plural of the Imperfect is optionally उत्.

* दुष्कल्पो हेर्धिः ; Pān. VI. 4. 101.

Paradigms.

या P. ' to go. '

*Present.**Imperfect.*

1. यामि	यावः	यामः	अयाम्	अयाध	अयान् .
2. यासि	याथः	याथ	अयाः	अयातम्	अयात
3. याति	यातः	यान्ति	अयात्	अयाताम्	अयान्, अयुः

*Imperative.**Potential.*

1. यानि	याव	याम	यायाम्	यायाव	यायाम
2. याहि	यातम्	यात	यायाः	यायातम्	यायात
3. यातु	याताम्	यान्तु	यायात्	यायाताम्	यायुः

Conjugate similarly रुया P. ' to tell, ' दा P. ' to cut, ' पा P. ' to protect, ' प्रा P. ' to fill, ' प्ता P. ' to eat, ' द्रा P. ' to fly, मा P. ' to shine, ' मा ' to measure, रा ' to give, ' ला ' to give or take, ' बा ' to blow, ' आ ' to cook ' add स्ना ' to bathe '.

§ 421. In order to exemplify the rules given under §§ 416-418 we will give the forms of the regular verbs वी, वु, जागृ, ईर, चक्ष, कष्ट, दुह, लिह and निरुज्.

वी P. ' to go '

*Present.**Imperfect.*

1. वेमि	वीवः	वीमः	अवयम्	अवीव	अवीम
2. वेषि	वीथः	वीथ	अवेः	अवीतम्	अवीत
3. वेति	वीतः	वियन्ति	अवेत्	अवीताम्	अवियन् (or अव्यन् according to some)

*Imperative.**Potential.*

1. वयानि	वयाव	वयाम	वीयाम्	वीयाव	वीयाम
2. वीहि	वीतम्	वीत	वीयाः	वीयातम्	वीयात
3. वेतु	वीताम्	वियन्तु	वीयात्	वीयाताम्	वीयुः

नु P 'to praise'

*Present.**Imperfect.*

1. नौमि	नुवः	नुमः	अनवम्	अनुव	अनुम
2. नौषि	नुथः	नुथ	अनौः	अनुतम्	अनुत
3. नौति	नुतः	नुवन्ति	अनौत्	अनुताम्	अनुवन्

*Imperative.**Potential.*

1. नवानि	नवाव	नवाम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम
2. नुहि	नुतम्	नुत	नुयाः	नुयातम्	नुयात
3. नौतु	नुताम्	नुवन्तु	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः

Conjugate similarly कृ P. 'to sound,' क्षु P. 'to seize,' क्षृ P. 'to sharpen,' यु P. 'to attack,' यु P. 'to join,' ह्यु P. 'to possess supremacy,' and स्तु 'to drop out, to distil.'

जागृ P. 'to awake.'

*Present.**Imperfect.*

1. जागर्मि	जागृवः	जागृमः	अजागरम्	अजागृव	अजागृम
2. जागर्षि	जागृथः	जागृथ	अजागः	अजागृतम्	अजागृत
3. जागर्ति	जागृतः	जाग्रति*	अजागः	अजागृताम्	अजागरः

*Imperative.**Potential.*

1. जागराणि	जागराव	जागराम	जागृत्याम्	जागृत्याव	जागृत्याम
2. जागृहि	जागृतम्	जागृत	जागृत्याः	जागृत्यातम्	जागृत्यात
3. जागर्तु	जागृताम्	जाग्रतु	जागृत्यात्	जागृत्याताम्	जागृत्युः

* See चक्रा p. 272.

ई A. 'to go.'

Present.

1. ईरे	ईर्वहे	ईर्महे
2. ईर्वे	ईराथे	ईर्व्वे
3. ईर्ते	ईराते	ईरते

Imperfect.

ऐरि	ऐर्वहि	ऐर्महि
ऐर्याः	ऐराथाम्	ऐर्व्वम्
ऐर्त	ऐराताम्	ऐरत

Imperative.

1. ईरे	ईरावहे	ईरामहे
2. ईर्व्वे	ईराथाम्	ईर्व्वम्
3. ईर्ताम्	ईराताम्	ईरताम्

Potential.

ईरीय	ईरीवहि	ईरीमहि
ईरीथाः	ईरीयाथाम्	ईरीव्वम्
ईरीत	ईरीयाताम्	ईरीरन्

चक्ष् A. 'to speak.'

Present.

1. चक्षे	चक्ष्वहे	चक्ष्महे
2. चक्षे	चक्षाथे	चङ्क्ष्वे
3. चष्टे	चक्षाते	चक्षते

Imperfect.

अचाक्षि	अचक्ष्वहि	अचक्ष्माह
अचक्षाः	अचक्षाथाम्	अचङ्क्ष्वम्
अचष्ट	अचक्षाताम्	अचक्षत

Imperfect.

1. चक्षै	चक्षावहे	चक्षामहे
2. चक्ष्व	चक्षाथाम्	चङ्क्ष्वम्
3. चक्षाम्	चक्षाताम्	चक्षताम्

Potential.

चक्षीय	चक्षीवहि	चक्षीमहि
चक्षीथाः	चक्षीयाथाम्	चक्षीव्वम्
चक्षीत	चक्षीयाताम्	चक्षीरन्

कश् A. 'to go.'

Present.

1. कशे	कश्वहे	कश्महे
2. कक्षे	कशाथे	कङ्क्ष्वे
3. कष्टे	कशाते	कक्षते

Imperfect.

अकशि	अकश्वहि	अकश्महि
अकक्षाः	अकक्षाथाम्	अकङ्क्ष्वम्
अकष्ट	अकक्षाताम्	अकक्षत

*Imperative.**Potential.*

1. कशे	कशावहे	कशामहे	कशीय	कशीवहि	कशीमहि
2. कश्च	कशाथाम्	कड्दुम्	कशीथाः	कशीयाथाम्	कशीच्वम्
3. कशाम्	कशाताम्	कशताम्	कशीत	कशीयाताम्	कशीरन्

दुह P. A. 'to milk.'

*Present.**P.**A.*

1. दोहि	दुहः	दुहः.	दुहे	दुहदे	दुहामहे
2. बोधि*	दुग्धः	दुग्धः	धुक्षे	दुहाथे	धुग्वे
3. दोग्धि	दुग्धः	दुहन्ति	दुग्धे	दुहाते	दुहते

Imperfect.

1. अदोहम्	अदुह	अदुह्य	अदुहि	अदुहहि	अदुह्याहि
2. अधोक्-ग्	अदुग्धम्	अदुग्ध	अदुग्धाः	अदुहाथाम्	अधुग्वम्
3. अधोक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत

Imperative.

1. दोहानि	दोहाव	दोहाम	दोहै	दोहावहै	दोहामहै
2. दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध	धुक्ष्व	दुहाथाम्	धुग्वम्
3. दोग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्

Potential.

1. दुह्याम्	दुह्याव	दुह्याम	दुहीय	दुहीवहि	दुहीमहि
2. दुह्याः	दुह्याताम्	दुह्यात.	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीच्वम्
3. दुह्यात्	दुह्याताम्	दुह्युः	दुहीत	दुहीयाताम्	दुहीरन्

दिह् to be similarly conjugated; इ and ए being substituted for द and ओ respectively.

* For the change of द् to घ्, vide § 95.

लिह् P. A. ' to lick. '

Present.

	P.			A.	
1. लेद्दि	लिहः	लिह्यः	लिह्रे	लिह्रहे	लिह्राहे
2. लेभि	लीढः	लीढ	लिभे	लिहाथे	लीढु
3. लेदि	लीटः	लिहन्ति	लीटे	लिहाते	लिहते

Imperfect.

1. अलेहम्	अलिह	अलिह्य	अलिहि	अलिहहि	अलिह्राहि
2. अलेट्-ङ्	अलीढम्	अलीढ	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढुम्
3. अलेट्-ङ्	अलीढाम्	अलिहन्	अलीढ	अलिहाताम्	अलिहन्त

Imperative.

1. लेहानि	लेहाव	लेहाम	लेहै	लेहांवहै	लेहामहै
2. लीढि	लीढम्	लीढ	लिभ्व	लिहाथाम्	लीढुम्
3. लेढु	लीढाम्	लिहन्तु	लीढाम्	लिहाताम्	लिहताम्

Potential.

1. लिह्याम्	लिह्याव	लिह्याम	लिहीय	लिहीवहि	लिहीमहि
&c.	&c.	&c.	&c.	&c.	&c.

निञ्ज् A. * ' to Purify '

Present.

1. निञ्जे	निञ्ज्वहे	निञ्ज्महे	अनिञ्जि	अनिञ्ज्वहि	अनिञ्ज्महि
2. निञ्जे	निञ्जाथे	निङ्ग्वे	अनिङ्ग्वथाः	अनिञ्जाथाम्	अनिङ्ग्वम्
3. निञ्जे	निञ्जाते	निञ्जते	अनिङ्ग्व	अनिञ्जाताम्	अनिञ्जत

*Imperfect.**Imperative.*

1. निञ्जे	निञ्जावहै	निञ्जामहै	निञ्जीय	निञ्जीवहि	निञ्जीमहि
2. निङ्ग्व	निञ्जाथाम्	निङ्ग्वम्	निञ्जीथाः	निञ्जीयाथाम्	निञ्जीवम्
3. निङ्ग्वाम्	निञ्जाताम्	निञ्जताम्	निञ्जीत	निञ्जीयाताम्	निञ्जीरन्

Potential.

* शि-र्विञ्, पिञ्, पृञ्, वृञ्, वृञ्ज्, पृञ् all A. should be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

Many of the roots of the 2nd class are of irregular conjugation. We will treat of them in alphabetical order.

§ 422. अद् P. 'to eat' forms the 2 and 3 sing. Imperf. as आदः and आदत् respectively. In other respects it is regular.

Present.

1. अद्मि	अद्मः	अद्मः
2. अत्सि	अत्थः	अत्थः
3. अत्तिः	अत्तः	अदन्ति

Imperfect.

1. आदम्	आदः	आद्य
2. आदः	आत्तम्	आत्त
3. आदत्	आत्ताम्	आदन्

Imperative.

1. अदानि	अदाव	अदाम
2. अद्वि	अत्तम्	अत्त
3. अतु	अत्ताम्	अदन्तु

Potential.

1. अद्याम्	अद्याव	अद्याम
2. अद्याः	अद्यातम्	अद्यात
3. अद्यात्	अद्याताम्	अद्युः

§ 423. अन् P. 'to breathe,' जश् 'to eat,' रुद् P. 'to weep,' श्चस् P. 'to sigh' and स्वप् P. 'to sleep,' insert the augment इ between their final and the terminations beginning with any consonant except य; in the case of 2 and 3 sing. Imperf. they insert ई or अ; e. g.

अन् ' P. to breathe. '

Present.

1. अनिमि	अनिवः	अनिमः
2. अनिषि	अनिथः	अनिथः
3. अनिति	अनितः	अनन्ति

Imperfect.

आनम्	आनिव	आनिम
आनीः-आनः	आनितम्	आनित
आनीत्-आनत्	आनिताम्	आनन्

Imperative.

1. अनानि	अनाव	अनाम
2. अनिहि	अनितम्	अनित
3. अनितु	अनिताम्	अनन्तु

Potential.

अन्याम्	अन्याव	अन्याम
अन्याः	अन्यातम्	अन्यात
अन्यात्	अन्याताम्	अन्युः

Conjugate स्वप्, अस् and रुद् similarly; as स्वप्ति 3 sing. Pre., अस्वपीः-पः 2. sing. Imperf.; अस्वपीत्-पत् 3 sing. Imperf.; स्वपानि 1. sing. Imp. स्वपिहि 2 sing. Imp.; स्वप्याम् 1. sing. Pot.; &c. अस्सिति 3. sing. Pre; अस्सीः-सः 2 sing. Imperf.; अस्सीत्-सत् 3 sing. Imperf.; अस्सानि 1. sing. Imp. अस्सिहि 2. sing. Imp. अस्सितु 3. sing. Imp.; अस्याम् 1. sing. Pot., &c.; रोदिमि, रुदिवः रुदिमः 1 Pre.; अरोदम् 1. sing. Imperf. अरोदी-द्, 2 sing. Imperf. अरोदीत्-दत् 3. sing. Imperf.; रोदानि 1. sing. Imp. रुदिहि 2. sing. Imp. रोदितु 3. sing. Imp.; रुयाम् 1. sing. Pot. &c.

§ 424. अस् P. (A.* rare) 'to be'—drops its अ before weak terminations and स् before a termination beginning with स् and ह्. Before 2 and 3 Imperf. it takes the augment ई. It is irregular in many respects.

Present.

	P.			A.	
1. अस्मि	स्वः	स्मः	हे	स्वहे	स्मेहे
2. असि	स्थः	स्थ	से	साथे	ध्वे
3. अस्ति	स्तः	सन्ति	स्ते	साते	सते

Imperfect.

1. आसाम्	आस्व	आस्म	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आसीः	आस्तम्	आस्त	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
3. आसीत्	आस्ताम्	आसन	आस्त	आसाताम्	आसत

Imperative.

1. असानि	असाव	असाम	असै	असावहै	असामहै
2. एधि	स्ताम्	स्त	स्व	साथाम्	ध्वम्
3. अस्तु	स्ताम्	सन्तु	स्ताम्	साताम्	सताम्

* अस् is Atmanepadi in a few cases. Cf. Bhaṭṭikāvya II. 35 'अन्यो व्यतिस्ते तु ममापि धर्मः' &c. where it implies कर्मव्यतिहार or an exchange of duty.

Potential.

1. स्याम्	स्याव	स्याम	सीय	सीवहि	सीमाहि
2. स्याः	स्यात्म्	स्यात	सीथाः	सीयाथाम्	सीध्वम्
3. स्यात्	स्याताम्	स्युः	सीत	सीयाताम्	सीरन्

§ 425. आसु A. 'to sit—also drops its सू before ध्व—

*Present.**Imperfect.*

1. आसे	आस्वेहे	आस्महे	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आस्ते	आसाथे	आध्वे	आस्थाः	आसाथाम्	आध्वम्
3. आस्ते	आसाते	आसते	आस्त	आसाताम्	आसत

*Imperative.**Potential.*

1. आसै	आसावहै	आसामहै	आसीय	आसीवहि	आसीमहि
2. आस्व	आसाथाम्	आध्वम्	आसीथाः	आसीयाथाम्	आसीध्वम्
3. आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्

Conjugate वसु A. 'to dress' similarly.

§ 426. The इ of the root इ P.* 'to go' is changed to य before a weak vowel termination; एति इतः यन्ति 3 pers. Pre.; आयम् ऐव ऐम् 1st Pers. Imperf.; ऐः 2 sing. Imperf.; अयानि, इहि, एतु 1. 2. 3. sings. Imp. यन्तु 3. pl. Imp.

इ with अधि A. † 'to study.' &c. is regularly conjugated; as

* इ P. 'to go' is conjugated regularly like वी-एति ईतः इयन्ति 3rd Pers. Pre.; ईहि 2 sing. Imp. इयन्तु 3. plural. Imp.

† इ with अधि P. 'to remember' should be conjugated like इ, अधियन्ति 3rd pl. Pre. Some think that it is to be conjugated like इ in the Non-conjugational tenses only. According to them the third pers. plu. will be अधीयन्ति. The line of Bhaṭṭi 'ससीतयो राचवयोरधीयन्' III. 18. &c. is quoted in support of this opinion. केचित्तु आर्धधातुकाधिकारोक्तस्येवातिदेशमाहुः । तन्मये यज्ज । Sid. Kau.

*Present.**Imperfect.*

1. अधीये	अवीवहे	अधीमहे	अध्यैयि	अध्यैवहि	अध्यैमहि
2. अधीषे	अधीयाथे	अधीष्वे	अध्यैथाः	अध्यैयाथाम्	अध्यैध्वम्
3. अधीते	अधीयाते	अधीयते	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत

*Imperative.**Potential.*

1. अध्यै	अध्यावहै	अध्ययामहै	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि
2. अधीष्व	अधीयाथम्	अधीष्वम्	अधीयीथाः	अधीयीयाथाम्	अधीयीध्वम्
3. अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्

§ 427. ईङ् A. 'to praise,' and ईञ् A. 'to rule' have an इ added to them before terminations beginning with सू or ध्व except that of the Imperf. 2. plu.

ईङ्. A.

*Present**Imperfect.*

1. ईङि	ईङुहै	ईङ्महे	ऐङि	ऐङुहि	ऐङ्महि
2. ईङिषे	ईङाथे	ईङिष्वे	ऐङाः	ऐङाथाम्	ऐङुध्वम्
3. ईङे	ईङाते	ईङते	ऐङ	ऐङाताम्	ऐङत

*Imperative.**Potential.*

1. ईङै	ईङावहै	ईङामहै	ईङीय	ईङीवहि	ईङीमहि
2. ईङिष्व	ईङाथाम्	ईङिध्वम्	ईङीथाः	ईङीयाथाम्	ईङीध्वम्
3. ईङाम्	ईङाताम्	ईङताम्	ईङीत	ईङीयाताम्	ईङीरन्

ईञ् to be similarly conjugated; ईशिषे ईशाथे ईशिष्वे 2 Pre.; ऐशि 1. sing. Imperf. ऐष्टाः 2. sing. Imperf. ऐष्ट 3. sing. Imperf. ऐष्टुध्वम् 2 pl. Imperf.; ईशै I. sing. Imp. ईशिष्वम् 2. pl. Imp. ईशीत 3. sing. Pot. &c.

§ 428 ऊर्णु P. A. 'to cover'—substitutes Vṛiddhi for its इ optionally before consonantal strong terminations except those of the 2nd and 3rd sing. Imperf.

*Present.**P.**A.*

1. ऊर्णोमि-ऊर्णोमि	ऊर्णवः	ऊर्णमः	ऊर्णवे	ऊर्णवहे	ऊर्णमहे
2. ऊर्णोषि-ऊर्णोषि	ऊर्णथः	ऊर्णथ	ऊर्णषे	ऊर्णवाथे	ऊर्णष्वे
3. ऊर्णोति-ऊर्णोति	ऊर्णतः	ऊर्णवन्ति	ऊर्णते	ऊर्णवाते	ऊर्णवते

Imperfect.

1. और्णवम्	और्णव	और्णम	और्णवि	और्णवहि	और्णमहि
2. और्णोः	और्णतम्	और्णत	और्णथाः	और्णवाथाम्	और्णष्वम्
3. और्णोत्	और्णताम्	और्णवन्	और्णत	और्णवाताम्	और्णवत

Imperative.

1. ऊर्णवानि	ऊर्णवाव	ऊर्णवाम	ऊर्णवै	ऊर्णवावहै	ऊर्णवामहै
2. ऊर्णुहि	ऊर्णतम्	ऊर्णत	ऊर्णष्व	ऊर्णवाथाम्	ऊर्णष्वम्
3. ऊर्णोतु-ऊर्णोतु	ऊर्णताम्	ऊर्णवन्तु	ऊर्णताम्	ऊर्णवाताम्	ऊर्णवताम्

Potential

1. ऊर्ण्याम्	ऊर्ण्याव	ऊर्ण्याम	ऊर्णवीय	ऊर्णवीवहि	ऊर्णवीमहि
2. ऊर्ण्याः	ऊर्ण्यातम्	ऊर्ण्यात	ऊर्णवीथः	ऊर्णवीयाथाम्	ऊर्णवीष्वम्
3. ऊर्ण्यात्	ऊर्ण्याताम्	ऊर्ण्युः	ऊर्णवीत	ऊर्णवीयाताम्	ऊर्णवीरन्

§ 429 चकास्, P. 'to shine,'—चकास्, जङ्, जाग्य, दरिद्रा and शास् drop the व् of the 3rd pers. plu. termination when added to them. In the Imperf. they take उस् as 3. pl. termination. Imp. 2 sing. of चकास् is चकास्मि-धि.

*Paradigms.**Present**Imperfect.*

1. चकास्मि	चकास्वः	चकास्मः	अचकासम्	अचकास्व	अचकास्म
2. चकास्ति	चक स्थः	चकास्थ	अचकाः-अचकात्-द्	अचकास्तम्	अचकास्त
3. चकास्ति	चकास्तः	चकासति	अचकात्-द्	अचकास्ताम्	अचकासुः

*Imperative**Potential*

1. चकासानि	चकासाव	चकासाम	चकास्याम	चकास्यात	चकास्याम
2. चकाद्विधि	चकास्तम्	चकास्त	चकास्याः	चकास्यातम्	चकास्यात
3. चकास्तु	चकास्ताम्	चकास्तु	चकास्यात्	चकास्याताम्	चकास्युः

अथ P.—see अन and चकास above:—

Paradigms

*Present**Imperfect*

1. जक्षामि	जक्षिव	जक्षिमः	अजक्षम्	अजक्षिव	अजक्षि
2. जक्षिषि	जक्षिथ	जक्षिथ	अजक्षीः-अजक्षः	अजक्षितम्	अजक्षित
3. जक्षति	जक्षितः	जक्षति	अजक्षीत्-अजक्षत्	अजक्षिताम्	अजक्षुः

*Imperative.**Potential.*

1. जक्षाणि	जक्षाव	जक्षाम	जक्ष्याम्	जक्ष्याव	जक्ष्याम
2. जक्षिद्दि	जक्षितम्	जक्षित	जक्ष्याः	जक्ष्यातम्	जक्ष्यात्
3. जक्षितु	जक्षिताम्	जक्षतु	जक्ष्यात्	जक्ष्याताम्	जक्ष्युः

§ 430. दरिद्रा P. 'to be poor'—drops its आ before weak terminations beginning with a vowel and changes it to व before those with an initial consonant.

Paradigms.

*Present.**Imperfect.*

1. दरिद्रामि	दरिद्रिवः	दरिद्रिमः	अदरिद्राम्	अदरिद्रिव	अदरिद्रिम
2. दरिद्रासि	दरिद्रिथः	दरिद्रिथ	अदरिद्राः	अदरिद्रितम्	अदरिद्रित
3. दरिद्राति	दरिद्रितः	दरिद्रति	अदरिद्रात्	अदरिद्रिताम्	अदरिद्रुः

*Imperative.**Potential.*

1. दरिद्राणि	दरिद्राव	दरिद्राम	दरिद्रियाम्	दरिद्रियाव	परिद्रियाम

2. दरिदिहि दरिद्रितम् दरिद्रित दरिद्रियाः दरिद्रियात्तम् दरिद्रियात्
 3. दरिद्रातु दरिद्रिताम् दरिद्रितु दरिद्रियात् दरिद्रियाताम् दरिद्रियुः

§ 431. द्वि P. A. 'to hate'—takes उन् optionally in the Imperf. 3. pl. Par.

Present.

1. द्वेष्मि	द्विष्व	द्विष्मः	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे
2. द्वेक्षि	द्विष्टः	द्विष्ट	द्विक्षे	द्विषाथे	द्विड्डु
3. द्वेष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते

Imperfect.

1. अद्वेषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि
2. अद्वेद्-इ	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्टाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्डुम्
3. अद्वेद्-इ	अद्विष्टाम्	अद्विषन्-अद्विषुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत

Imperative.

1. द्वेषाणि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषै	द्वेषावहे	द्वेषामहे
2. द्विड्डि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विष्व	द्विषाथाम्	द्विड्डुम्
3. द्वेष्टु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्

Potential.

1. द्विष्याम्	द्विष्याव	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि
2. द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात्	द्विषीथाः	द्विषीयाथाम्	द्विषीचम
3. द्विष्यात्	द्विष्याताम्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयाताम्	द्विषीरन्

§ 432. कृ P. A. 'to speak'—takes the augment ई before consonantal strong terminations.

Present.

1. ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	ब्रुवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे

2. ब्रवीषि-आत्थ	ब्रूयः-आहथुः	ब्रूय	ब्रूये	ब्रुवाथे	ब्रूचे
3. ब्रवीति-आह	ब्रूतः-आहतुः	ब्रुवन्ति-आहुः	ब्रूते	ब्रुवाते	ब्रुवते

Imperfect.

1. अब्रवम्	अब्रूव	अब्रूम	अब्रुवि	अब्रूवहि	अब्रूमहि
2. अब्रवीः	अब्रूतम्	अब्रूत	अब्रूथाः	अब्रुवाथाम्	अब्रूचम
3. अब्रवीन्	अब्रूताम्	अब्रुवन्	अब्रूत	अब्रुवाताम्	अब्रुवत

Imperative.

1. ब्रवाषि	ब्रवाव	ब्रवाम	ब्रवै	ब्रवावहे	ब्रवामहे
2. ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूष्व	ब्रुवाथाम्	ब्रूचम्
3. ब्रवीतु	ब्रूताम्	ब्रुक्वन्तु	ब्रूताम्	ब्रुवाताम्	ब्रुवताम्

Potential

1. ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम	ब्रुवीय	ब्रुवीवहि	ब्रुवीमहि
2. ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात	ब्रुवीथाः	ब्रुवीयाथाम्	ब्रुवीध्वम्
3. ब्रूयाद्	ब्रूयाताम्	ब्रूयुः	ब्रुवीत	ब्रुवीयाताम्	ब्रुवीरन्

§ 433. वृज् P. 'to cleanse' substitutes Vrddhi for its vowel necessarily before strong terminations and optionally before vowel weak terminations.

Present.

1. मार्जिम	मृज्वः	मृज्मः
2. मार्जि	मृष्टः	मृष्ट
3. मार्ष्टि	मृष्टः	मार्जन्ति, मृजन्ति

Imperfect.

अमार्जम्	अमृज्व	अमृज्म
अमार्ज्-ङ्	अमृष्टम्	अमृष्ट
अमार्ज्-ङ्	अमृष्टाम्	अमार्जन्, अमृजन्

Imperative.

1. मार्जानि	मार्जाव	मार्जाम
-------------	---------	---------

Potential.

मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम
----------	---------	---------

2. म॒ह॒ति	मृ॒ष्टम्	मृ॒ष्ट	मृ॒ज्याः	मृ॒ज्या॒तम्	मृ॒ज्या॒त
3. मा॒र्तु॒	मृ॒ष्टाम्	मा॒र्ज॒न्तु-मृ॒ज॒न्तु	मृ॒ज्या॒त्	मृ॒ज्या॒ताम्	मृ॒ज्युः

§ 434. वच् P. 'to speak'—is deficient in the 3 plu. Pre, according to some in the whole plural, and according to others in all the third person plurals.*

*Present**Imperfect.*

1. व॒चि	व॒च्वः	व॒च्यः	अ॒व॒च॒म्	अ॒व॒च्व	अ॒व॒च्य
2. व॒क्षि	व॒क्थः	व॒क्थ	अ॒व॒क्-ग्	अ॒व॒क्त॒म्	अ॒व॒क्त
3. व॒क्ति	व॒क्तः	...*	अ॒व॒क्-ग्	अ॒व॒क्ता॒म्	अ॒व॒क्त्

*Imperative.**Potential.*

1. व॒चानि	व॒चा॒व	व॒चा॒म	व॒च्या॒म्	व॒च्या॒व	व॒च्या॒म
2. व॒ग्नि	व॒क्त॒म्	व॒क्त	व॒च्याः	व॒च्या॒त॒म्	व॒च्या॒त
3. व॒क्तु	व॒क्ता॒म्	व॒क्त्तु	व॒च्या॒त्	व॒च्या॒ता॒म्	व॒च्युः

—§ 435. वश् P. 'to wish'—changes its व to उ before weak terminations.

*Present.**Imperfect.*

1. व॒शि	उ॒श्वः	उ॒श्वः	अ॒व॒श॒म्	औ॒श्व	औ॒श्व
2. व॒क्षि	उ॒ष्टः	उ॒ष्ट	अ॒व॒ट्-ङ्	औ॒ष्ट॒म्	औ॒ष्ट
3. व॒ष्टि	उ॒ष्टः	उ॒श॒न्ति	अ॒व॒ट्-ङ्	औ॒ष्टा॒म्	औ॒श॒न्

*Imperative**Potential.*

1. व॒शानि	व॒शा॒व	व॒शा॒म	उ॒श्या॒म्	उ॒श्या॒व	उ॒श्या॒म
2. उ॒द्दि	उ॒ष्टम्	उ॒ष्ट	उ॒श्याः	उ॒श्या॒त॒म्	उ॒श्या॒त
3. व॒ष्टु	उ॒ष्टा॒म्	उ॒श॒न्तु	उ॒श्या॒त्	उ॒श्या॒ता॒म्	उ॒श्युः

* अ॒व॒म॒न्ति॒परो न प्र॒युज्य॒ते । व॒द्बु॒व॒च॒न॒पर इत्य॒न्ये । क्षि॒पर उ॒त्प॒रे । (Sid. Kau)

§ 436. विद् 'to know' takes optionally the terminations of the Perfect in the Present Tense. Its Imperative forms are optionally made up by adding आम् to it and then appending the forms of the Imperative of कृ.

Present.

Imperfect.

1. वेद्मि-वेद	विद्मः-विद्व	विद्मः-विद्व	अवेदम्	अविद्व	अविद्व
2. वेत्सि-वेत्थ	वित्थः-विदथुः	वित्थः-विद	अवेः, अवेत्-द्	अवित्तम्	अवित्त
3. वेत्ति-वेद	वित्तः-विदतुः	विदन्ति-विदुः	अवेत्-द्	अवित्ताम्	अविदुः

Imperative.

1. वेदानि	वेदाव	वेदाम	विदाङ्कुराणि	विदाङ्कुराव	विदाङ्कुराम
2. विद्वि	वित्तम्	वित्त	विदाङ्कुरु	विदाङ्कुरुस्तम्	विदाङ्कुरुस्त
3. वेतु	वित्ताम्	विदन्तु	विदाङ्कुरोतु	विदाङ्कुरुस्ताम्	विदाङ्कुरुस्त

Potential.

1. विद्याम्	विद्याव	विद्याम्
2. विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
3. विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः

§ 437. शास्* P. 'to govern, to teach,' &c.—changes its vowel to इ before consonantal weak terminations. See चक्रास् also p. 272.

Present.

Imperfect

1. शास्मि	शिष्वः	शिष्वः	अशासम्	अशिष्व	अशिष्व
2. शास्सि	शिष्टः	शिष्ट	अशाः, अशात्-द्	अशिष्टम्	अशिष्ट
3. शास्ति	शिष्टः	शासति	अशात्-द्	अशिष्टम्	अशास

Imperative.

Potential.

1. शासानि	शासाव	शासाम	शिष्याम्	शिष्याव	शिष्याम्

* शास् with आ A. should be conjugated like आस्

2. शाधि	शिष्टम्	शिष्ट	शिष्याः	शिष्यातम्	शिष्यात
3. शास्तु	शिष्टम्	शास्तु	शिष्यात्	शिष्याताम्	शिष्युः

§ 438. इति A. 'to lie down' guṇates its vowel before all terminations and prefixes ण् to the termination of the third pers. pl. except that of the Potential.

*Present.**Imperfect.*

1. शये	शेवहे	शेमहे	अशयि	अशेवहि	अशेमहि
2. शेवे	शयाथे	शेव्वे	अशेथा.	अशयाथाम्	अशेव्वम्
3. शेते	शयाते	शेरते	अशेत	अशयाताम्	अशेरत

*Imperative.**Potential.*

1. शये	शयावहे	शयामहे	शयीय	शयीवहि	शयीमहि
2. शेव्वे	शयाथाम्	शेव्वम्	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीव्वम्
3. शेताम्	शयाताम्	शेरताम्	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्

§ 439. सू A. 'to give birth to'—does not change its vowel to Guna before strong terminations.

*Present.**Imperfect.*

1. सुवे	सूवहे	सूमहे	असुवि	असूवहि	असूमहि
2. सूवे	सुवाथे	सूव्वे	असूयाः	असुवाथाम्	असूव्वम्
3. सूते	सुवाते	सुवते	असूत	असुवाताम्	असुवत

*Imperative.**Potential.*

1. सूवे	सुवावहे	सुवामहे	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि
2. सूव्वे	सुवाथाम्	सूव्वम्	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीव्वम्
3. मताम्	सुवाताम्	सुवताम्	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्

§ 440. स्तु P. A. 'to praise,' तु P. 'to grow' and रु 'to sound' have इ optionally prefixed to the consonantal terminations.

स्तु P. Â.

Present.

	Par.		Âtm.		
1. स्तौमि	स्तुवः	स्तुमः	स्तुवे	स्तुवहे	स्तुमहे
स्तवीमि	स्तुवीवः	स्तुवीमः		स्तुवीवहे	स्तुवीमहे
2. स्तौषि	स्तुथः	स्तुथ	स्तुषे	स्तुवाथे	स्तुषे
स्तवीषि	स्तुवीथः	स्तुवीथ	स्तुवीषे		स्तुवीषे
3. स्तौति	स्तुतः		स्तुते	स्तुवाते	स्तुक्ते
स्तवीति	स्तुवीतः	स्तुवन्ति	स्तुवीते		

Imperfect.

1. अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम	अस्तुवि	अस्तुवहि	अस्तुमहि
	अस्तुवीव	अस्तुवीम		अस्तुवीवहि	अस्तुवीमहि
2. अस्तौः	अस्तुतम्	अस्तुत	अस्तुथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुषम्
अस्तवीः	अस्तुवीतम्	अस्तुवीत	अस्तुवीथाः		अस्तुवीषम्
3. अस्तौत	अस्तुताम्	अस्तुवन्	अस्तुते	अस्तुवाताम्	अस्तुक्ते
अस्तवीत	अस्तुवीताम्		अस्तुवीत		

Imperative.

1. स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवे	स्तवावहे	स्तवामहे
2. स्तुहि	स्तुतम्	स्तुत	स्तुष्व	स्तुवाथाम्	स्तुष्वम्
स्तुवीहि	स्तुवीतम्	स्तुवीत	स्तुवीष्व		स्तुवीष्वम्
3. स्तौतु	स्तुताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुक्ताम्
स्तवीतु	स्तुवीताम्		स्तुवीताम्		

Potential.

1. स्तुयाम्	स्तुयाव	स्तुयाम	स्तुवीय	स्तुवीवहि	स्तुवीमहि
स्तुवीयाम्	स्तुवीयाव	स्तुवीयाम			

2. स्तुयाः स्तुयातम् स्तुयात् स्तुवीथाः स्तुवीयाथाम् स्तुवीचम्
स्तुव स्तुवीयातम् स्तुवीयात्.
3. स्तुयात् स्तुयाताम् स्तुयुः स्तुवीत् स्तुवीयाताम् स्तुवीरन्
स्तुवीयात् स्तुवीयाताम् स्तुवीयुः

Conjugate similarly तु and रु.

§ 441. हन् P. A. 'to kill'—drops its न् before a weak termination, beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel, and its अ before a vowel termination, the ह् then changing to व्. The Imp. 2 sing. is जहि.

हन् P. 'to kill, to go

Present.

Imperfect.

1. हनि	हन्वः	हन्मः	अहनम्	अहन्व	अहन्म
2. हंसि	हथः	हथ	अहन्	अहतम्	अहत
3. हन्ति	हतः	घ्नन्ति	अहन्	अहताम्	अघ्नन्

Imperative.

Potential.

1. हनानि	हनाव	हनाम	हन्याम्	हन्याव	हन्याम
2. जहि	हतम्	हत	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात्
3. हन्तु	हताम्	घ्नन्तु	हन्यात्	हन्याताम्	हन्युः

हन् * Âtm.

Present.

Imperfect.

1. घ्रे	हन्वहे	हन्महे	अघ्नि	अहन्वहि	अहन्माहि
2. हसे	घ्राथे	हृध्वे	अहथाः	अघ्राथाम्	अहध्वम्
3. हते	घ्राते	घ्राते	अहत	अघ्राताम्	अघ्नत

* This root is used in the A. in certain cases

<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. हने	हनावहे	हनामहे	ग्रीय	ग्रीवहि	ग्रीमहि
2. हस्व	ग्रायाम्	ह्वम्	ग्रीथाः	ग्रीयायाम्	ग्रीचम्
3. हताम्	ग्राताम्	ग्रताम्	ग्रीत	ग्रीयाताम्	ग्रीरन्

§ 442 ह्नु A. 'to take away'

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. ह्वे	ह्वेहे	ह्वहे	अह्वि	अह्वीहि	अह्वमहि
2. ह्वे	ह्वथे	ह्वे	अह्वथाः	अह्वथायाम्	अह्वचम्
3. ह्वते	ह्वते	ह्वते	अह्वत	अह्वताताम्	अह्वत

<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. ह्वे	ह्वनावहे	ह्वामहे	ह्वीय	ह्वीवहि	ह्वीमहि
2. ह्वे	ह्वायाम्	ह्वचम्	ह्वीयाः	ह्वीयायाम्	ह्वीचम्
3. ह्वताम्	ह्वताताम्	ह्वताम्	ह्वीत	ह्वीयाताम्	ह्वीरन्

THIRD OR जुहोत्यादि CLASS.

§ 443. (a) The base is formed by reduplication of the root.

(b) The third personal plural termination loses its न्.

(c) The Imperfect third person plural termination is उत् (P.), before which the final आ of roots is dropped and the final इ, उ and ऊ, short or long, are grafted.

Rules of Reduplication:—

§ 444. The first vowel of a root together with the initial consonant, if any, is reduplicated i. e. doubled; as पद = पपद्, उत्स = उत्सत्, &c. after reduplication.

Note—The first syllable of a reduplicated root is called 'the reduplicative syllable; e.g. the first व in पपत्, or first उ in उवम्.

§ 445. If a conjunct consonant begins a root, the first consonant only with the following vowel is reduplicated; e.g. प्रच्छ-पप्रच्छ.

(a) If the first member of a conjunct consonant, however, be a sibilant (श्, ष् or स्) and the second a hard consonant, the hard consonant is reduplicated: स्पर्ध-पस्पर्ध, वृच-वृवृच; but स्वन-सस्वन &c.

§ 446. A radical aspirate (2nd or 4th letter of a class) is changed to its corresponding unaspirate in the reduplicative syllable; as छिद्-चिच्छिद्, धु-दधु, भुज्-बुभुज्, &c.

§ 447. The guttural of the reduplicative syllable is changed to the corresponding palatal (subject to the above rule) and ह to ज्; e.g. कम्-ककम्-चकम्, खन्-खखन्-कखन्=चखन्, ह-ग्रह &c.

§ 448. A radical long vowel becomes short and क् is changed to अ in the reduplicative syllable; as धा-दधा, नी-निनी, छ-चछ &c.

§ 449. The penultimate ए or ऐ and ओ or औ become इ and उ respectively in the reduplicative syllable; सेव्-सिसेव्, डौक्-डुडौक्, &c.

Paradigms.

कि P. 'to know.'

Present.

Imperfect.

1. चिक्रेमि	चिक्रिवः	चिक्रिमः	अचिक्रयम्	अचिक्रिव	अचिक्रिम
2. चिक्रेषि	चिक्रिथः	चिक्रिथ	अचिक्रेः	अचिक्रितम्	अचिक्रित
3. चिक्रेति	चिक्रितः	चिक्रयति	अचिक्रेत्	अचिक्रिताम्	अचिक्रयुः

*Imperative.**Potential.*

1. चिक्र्यानि	चिक्र्याव	चिक्र्याम	चिक्रियाम्	चिक्रियाव	चिक्रियाम
2. चिक्रिहि	चिक्रितम्	चिक्रित	चिक्रियाः	चिक्रियातम्	चिक्रियात
3. चिक्रेतु	चिक्रिताम्	चिक्रयतु	चिक्रियात्	चिक्रियाताम्	चिक्रियुः

हु P. 'to sacrifice.

*Present.**Imperfect.*

1. जुहोमि	जुहुवः	जुहुमः	अजुहवम्	अजुहुव	अजुहुम
2. जुहोषि	जुहुथः	जुहुथ	अजुहोः	अजुहुतम्	अजुहुत
3. जुहोति	जुहुतः	जुहति	अजुहोत्	अजुहुताम्	अजुहवुः

*Imperative.**Potential.*

1. जुह्वानि	जुह्वाव	जुह्वाम	जुह्व्याम्	जुह्वाव	जुह्व्याम
2. जुहुषि	जुहुतम्	जुहुत	जुहुयाः	जुहुयातम्	जुहुयात
3. जुहोतु	जुहुताम्	जुहवतु	जुहुयात्	जुहुयाताम्	जुहुयुः

ही P. 'to be ashamed.'

*Present**Imperfect.*

1. जिहोमि	जिह्वः	जिहोमः	अजिहयम्	अजिहोव	अजिहोम
2. जिहोषि	जिह्वथः	जिहोत	अजिहेः	अजिहोतम्	अजिहोत
3. जिहोति	जिह्वतः	जिहियति	अजिहेत्	अजिहोताम्	अजिहयुः

*Imperative.**Potential.*

1. जिह्याणि	जिह्याव	जिह्याम	जिहीयाम्	जिहीयाव	जिहीयाम
2. जिहीहि	जिहीतम्	जिहीत	जिहीयाः	जिहीयातम्	जिहीयात
3. जिहेतु	जिहीताम्	जिहियतु	जिहीयात्	जिहीयाताम्	जिहीयुः

IRREGULAR BASES:—

§ 450 The vowel of the roots ग्रा, हा 'to go' गृ, पू or पृ 'to fill' and ऋ is changed to इ in the reduplicative syllable

§ 451. The इ of the reduplicative syllable of निज्, विज् and

विष्, takes its Guna substitute before all terminations and the radical ङ is not gunated before vowel strong terminations.

§ 452. दा and धा drop their. आ after reduplication before weak terminations: दध् becomes दत् before स्, ध्व, त and थ. The Par. Imperative 2 per. singulars are देहि and धेहि respectively.

§ 453. भी optionally shortens its vowel before consonantal weak terminations.

(a) मा and हा ' to go ' assume the forms मिम् and जिह् before vowel terminations and मिमी and जिहा before consonantal terminations.

§ 454. हा ' to abandon ' assumes the forms जहि or जही before consonantal weak terminations except in the Pot. and जह् before vowel terminations and those of the Pot. The Imp. 2 sing. forms are जहाहि, जहिहि and जहीहि.

Paradigms.

ऋ Par. ' to go. '

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. इयमि	इय्वः	इयम्	ऐयरम्	ऐय्व	ऐयम्
2. इयधि	इयथः	इयथ	ऐयः	ऐयूतम्	ऐयूत
3. इयति	इयतः	इयति	ऐयः	ऐयूताम्	ऐयस्.
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. इयराणि	इयराव	इयराम	इयूयाम्	इयूयान	इयूयाम
2. इयृहि	इयूतम्	इयूत	इयूयाः	इयूयातम्	इयूयात
3. इयर्तु	इयूताम्	इयूतु	इयूयात्	इयूयाताम्	इयूयुः

घा P. Â. ' to place, to hold. '

Present.

1. दधामि	दध्वः	दध्मः	दधे	दध्वहे	दध्महे
----------	-------	-------	-----	--------	--------

2. दधासि	धत्स्यः	यत्स्य	धत्से	दधाते	धद्से
3. दधाति	धत्तः	दधति	धत्ते	दधाते	दधते

Imperfect.

1. अदधाम	अदध्व	अदध्म	अदधि	अदध्वहि	अदधमहि
2. अदधाः	अधत्तम्	अधत्त	अधत्थाः	अदधाथाम	अधद्भुम्
3. अदधात्	अधत्ताम्	अदधुः	अधत्त	अदधाताम्	अदधत

Imperative.

1. दधानि	दधाव	दधाम	दधे	दधावहे	दधामहे
2. धेहि	धत्तम्	धत्त	धत्स्व	दधाथाम	धद्भुम्
3. दधातु	धत्ताम्	दधतु	धत्ताम	दधाताम	दधताम्

Potential.

1. दध्याम्	दध्याव	दध्याम	दधीय	दधीवहि	दधीमहि
2. दध्याः	दध्यातम्	दध्यात	दधीथाः	दधीयाथाम	दधीध्वम्
3. दध्यात्	दध्याताम्	दध्युः	दधीत	दधीयाताम	दधीरन्

दा is similarly conjugated. The forms of दा will be obtained by changing धृ to द् wherever it occurs.

निज् P. A. 'to cleanse.'

Present.

1. नेनेज्मि	नेनिज्वः	नेनिज्मः	नेनिजे	नेनिज्वहे	नेनिज्महे
2. नेनेक्षि	नेनिक्थः	नेनिक्थ	नेनिक्षे	नेनिजाथे	नेनिक्थे
3. नेनेक्त	नेनिक्तः	नेनिजति	नेनिक्ते	नेनिजाते	नेनिक्ते

Imperfect.

1. अनेनिजम्	अनेनिज्व	अनेनिज्म	अनेनिजि	अनेनिज्वांह	अनेनिज्महि
2. अनेनेक्-ग्	अनेनेक्कम्	अनेनेक्त	अनेनिक्थाः	अनेनिजाथाम्	अनेनिक्थ्वम्
3. अनेनेक्-ग्	अनेनेक्ताम्	अनेनेजुः	अनेनेक्त	अनेनेजाताम्	अनेनेजत

Imperative.

1. नेनिजानि	नेनिजाव	नेनिजाम	नेनिजै	नेनिजावहे	नेनिजामहे
2. नेनिग्धि	नेनिक्तम्	नेनिक्त	नेनिक्ष्व	नेनिजाथाम्	नेनिग्ध्वम्
3. नेनेक्तु	नेनिक्ताम्	नेनिजतु	नेनिक्ताम्	नेनिजाताम्	नेनिजताम्

Potential.

1. नेनिज्याम्	नेनिज्याव	नेनिज्याम	नेनिजीय	नेनिजीवहि	नेनिजीमहि
2. नेनिज्याः	नेनिज्यातम्	नेनिज्यात	नेनिजीथाः	नेनिजीयाथाम्	नेनिजीचम्
3. नेनिज्यात्	नेनिज्याताम्	नेनिज्युः	नेनिजीत	नेनिजीयाताम्	नेनिजीरन्

Conjugate बिद् P. A. similarly.

टृ P. 'to fill, to protect.'

*Present.**Imperfect.*

1. पिपर्मि	पिपृवः	पिपृमः	अपिपरम्	अपिपृव	अपिपृम
2. पिपर्षि	पिपृथः	पिपृथ	अपिपः	अपिपृतम्	अपिपृत
3. पिपर्ति	पिपृतः	पिप्रति	अपिपः	अपिपृताम्	अपिपरुः

*Imperative.**Potential.*

1. पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपृयाम्	पिपृयाव	पिपृयाम
2. पिपृहि	पिपृतम्	पिपृत	पिपृयाः	पिपृयातम्	पिपृयात
3. पिपर्तु	पिपृताम्	पिप्रतु	पिपृयात्	पिपृयाताम्	पिपृयुः

टृ P. 'to protect, to fill.'

*Present.**Imperfect.*

1. पिपर्मि	*पिपूर्वः	पिपूर्मः	अपिपरम्	अपिपूर्व	अपिपूर्म
2. पिपर्षि	पिपूर्यः	पिपूर्य	अपिपः	अपिपूर्याम्	अपिपूरत
3. पिपर्ति	पिपूरतः	पिपुरति	अपिपः	अपिपूर्याम्	अपिपरुः

*Imperative.**Potential.*

1. पिपराणि	पिपराव	पिपरास	पिपूर्याम्	पिपूर्याव	पिपूर्याम
2. पिपूहि	पिपूर्यतम्	पिपूर्यत	पिपूर्याः	पिपूर्यातम्	पिपूर्यात
3. पिपुतु	पिपूर्याम्	पिपुतु	पिपूर्यात्	पिपूर्याताम्	पिपूर्युः

भी P. 'to fear.'

*Present.**Imperfect.*

1. बिभेमि	बिभीवः	बिभीमः	अबिभयम्	अबिभीव	अबिभीम
	बिभिवः	बिभेमः		अबिभिव	अबिभिम
2. बिभीषि	बिभीथः	बिभीथ	अबिभेः	अबिभीतम्	अबिभीत
	बिभिथः	बिभिथ		अबिभितम्	अबिभित
3. बिभेति	बिभीतः	बिभ्यति	अबिभेत्	अबिभीताम्	अबिभ्युः
	बिभितः			अबिभिताम्	

*Imperative.**Potential.*

1. बिभयानि	बिभयाव	बिभयाम	बिभीयाम्	बिभीयाव	बिभीयाम
			बिभियाम्	बिभियाव	बिभियाम
2. बिभीहि	बिभीतम्	बिभीत	बिभीयाः	बिभीयातम्	बिभीयात
	बिभितम्	बिभित	बिभियाः	बिभियातम्	बिभियात
3. बिभेतु	बिभीताम्	बिभ्यतु	बिभीयात्	बिभीयाताम्	बिभीयुः
	बिभिताम्		बिभियात्	बिभियाताम्	बिभियुः

भृ. P. A. 'to hold; to maintain.'

Present.

1. बिभर्मि	बिभृवः	बिभृमः	बिभ्रे	बिभृवहे	बिभृमहे
2. बिभर्षि	बिभृथः	बिभृथ	बिभृषे	बिभृथे	बिभृषे
3. बिभर्ति	बिभृतः	बिभ्रति	बिभृते	बिभ्राते	बिभ्रते

Imperfect.

1. अबिभरम्	अबिभृव	अबिभृम	अबिभ्रि	अबिभृवहि	अबिभृमहि
------------	--------	--------	---------	----------	----------

2. अबिभः	अबिभृतम्	अबिभृत	अबिभृथाः	अबिभ्राथाम्	अबिभृध्वम्
3. अबिभः	अबिभृताम्	अबिभरुः	अबिभृत	अबिभ्राताम्	अबिभ्रत

Imperative.

1. बिभराणि	बिभराव	बिभराम	बिभरै	बिभरावहे	बिभरामहे
2. बिभृहि	बिभृतम्	बिभृत	बिभृध्व	बिभ्राथाम्	बिभृध्वम्
3. बिभर्तु	बिभृताम्	बिभ्रतु	बिभृताम्	बिभ्राताम्	बिभ्रताम्

Potential.

1. बिभ्र्याम्	बिभ्र्याव	बिभ्र्याम	बिभ्रीय	बिभ्रीवहि	बिभ्रीमहि
2. बिभ्र्याः	बिभ्र्यातम्	बिभ्र्यात	बिभ्रीथाः	बिभ्रीयाथाम्	बिभ्रीध्वम्
3. बिभ्र्यात्	बिभ्र्याताम्	बिभ्र्युः	बिभ्रीत	बिभ्रीयाताम्	बिभ्रीन्

मा \hat{A} . ' to measure, to sound. '

*Present.**Imperfect.*

1. मिमे	मिमीवहे	मिमीमहे	अमिमि	अमिमीवहि	अमिमीमहि
2. मिमीषे	मिमीथे	मिमीध्वे	अमिमीथाः	अमिमीयाथाम्	अमिमीध्वम्
3. मिमीते	मिमीते	मिमीते	अमिमीत	अमिमीताम्	अमिमत

*Imperative.**Potential.*

1. मिमे	मिमावहे	मिमामहे	मिमीय	मिमीवहि	मिमीमहि
2. मिमीष्व	मिमाथाम्	मिमीध्वम्	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीध्वम्
3. मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमिरन्

विष् P. \hat{A} . ' to pervade. '

Present.

1. वेवेष्मि	वेविष्वः	वेविष्मः	वेविषे	वेविष्वहे	वेविष्महे
2. वेवेक्षि	वेविष्टः	वेविष्ट	वेवेक्षे	वेविषाते	वेवेक्षहे
3. वेवेष्टि	वेविष्टः	वेविषति	वेवेष्टे	वेविषाते	वेवेष्टे

Imperfect.

1. अवेविषम्	अवेविष्व	अवेविष्म	अवेविषि	अवेविष्वहि	अवेविष्महि
2. अवेवेद्-इ	अवेविष्टम्	अवेवेष्ट	अवेविष्टाः	अवेविषायाम्	अवेविड्ढम्
3. अवेवेद्-इ	अवेविष्टाम्	अवेविष्टुः	अवेविष्ट	अवेविषाताम्	अवेविष्ट

Imperative.

1. वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम	वेविषै	वेविषावहे	वेविषामहे
2. वेविड्ढि	वेविष्टम्	वेविष्ट	वेविक्ष्व	वेविषायाम्	वेविड्ढम्
3. वेवेष्टु	वेविष्टाम्	वेविष्टु	वेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविष्टाम्

Potential.

1. वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम	वेविषीय	वेविषीवहि	वेविषीमहि
2. वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात	वेविषीथाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीध्वम्
3. वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्

हा P. ' to abandon '

Present.

1. जहामि	जहीवः	जहीमः	अजहाम्	अजहीव	अजहीम
	जहिंवः	जहिमः		अजहिंव	अजहिम
2. जहासि	जहीथः	जहीथ	अजहाः	अजहीतम्	अजहीत
	जहिथः	जहिथ		अजहितम्	अजहित
3. जहाति	जहीतः	जहति	अजहात्	अजहीताम्	अजहुः
	जहितः			अजहिताम्	

*Imperfect.**Imperative.**Potential.*

1. जहानि	जहाव	जहाम	जह्याम्	जह्याव	जह्याम
2. जहाहि	जहीतम्	जहीत	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
जहीहि	जहितम्	जहित			
जहिहि					
3. जहातु	जहीताम्	जहतु	जह्यात्	जह्याताम्	जह्युः
	जहिताम्				

Seventh or रुधादि Class.

§ 455. In this class the base is formed by inserting न between the radical vowel and the final consonant before the strong and न् before the weak terminations.

§ 456. (a) The original nasal of a root is dropped.

(b) In the case of the root बृह्, न is changed to ने before consonantal strong terminations.

Paradigms.

अञ् P. ' to anoint, ' &c.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. अनञ्जि	अञ्ज्वः	अञ्जमः	आनजम्	आञ्ज्व	आञ्जम्
2. अनञ्जि	अङ्क्थः	अङ्क्थ	आनक्-ग्	आङ्क्ताम्	आङ्क्
3. अनञ्क्ति	अङ्क्तः	अञ्जन्ति	आनक्-ग्	आङ्क्ताम्	आञ्जन्
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. अनञ्जानि	अनञ्जाव	अनञ्जाम	अञ्ज्याम्	अञ्ज्याव	अञ्ज्याम्
2. अङ्गिथि	अङ्क्ताम्	अङ्क्ता	अञ्ज्याः	अञ्ज्याताम्	अञ्ज्यात
3. अनञ्क्तु	अङ्क्ताम्	अञ्जन्तु	अञ्ज्यात्	अञ्ज्याताम्	अञ्ज्युः

इन्ध् Â. ' to anoint, ' &c.

<i>Present.</i>			<i>Imperfect.</i>		
1. इन्धे	इन्ध्वहे	इन्धमहे	ऐन्धि	ऐन्ध्वहि	ऐन्धमहि
2. इन्धे	इन्धाथे	इन्धे	ऐन्धाः	ऐन्धाथाम्	ऐन्धम्
3. इन्धे*	इन्धाते	इन्धते	ऐन्ध	ऐन्धाताम्	ऐन्धत
<i>Imperative.</i>			<i>Potential.</i>		
1. इन्धै	इन्धावहे	इन्धामहे	इन्धीय	इन्धीवहि	इन्धीमहि
2. इन्धे	इन्धाताम्	इन्धम्	इन्धीथाः	इन्धीयाथाम्	इन्धीध्वम्
3. इन्धाम्	इन्धाताम्	इन्धताम्	इन्धीति	इन्धीयाताम्	इन्धीरन्

* Also इन्धे, ऐन्धाः, ऐन्धम्, इन्धम्, इन्धाम्, &c. See § 20 (a)

धुद् P. Â. ' to pound. '

Present.

1. धुणमि	धुन्ः	धुन्ः	धुन्दे	धुन्दहे	धुन्महे
2. धुणस्ति	धुन्थः	धुन्थ	धुन्ते	धुन्दाथे	धुन्द्वे
3. धुणति	धुन्तः	धुन्दन्ति	धुन्ते	धुन्दाते	धुन्दते

Imperfect.

1. अधुणदम्	अधुन्द्	अधुन्द्	अधुन्दि	अधुन्द्महि	अधुन्द्महि
2. अधुणः	अधुन्ताम्	अधुन्त	अधुन्थाः	अधुन्दाथाम्	अधुन्द्मम्
अधुणत्-द्					
3. अधुणत्-द्	अधुन्ताम्	अधुन्दन्	अधुन्त	अधुन्दाताम्	अधुन्दत

Imperative.

1. धुणदानि	धुणदाव	धुणदाम	धुणदै	धुणदावहै	धुणदामहै
2. धुन्दि	धुन्ताम्	धुन्त	धुन्स्व	धुन्दाथाम्	धुन्द्मम्
3. धुणतु	धुन्ताम्	धुन्दन्तु	धुन्ताम्	धुन्दाताम्	धुन्दताम्

Potential.

1. धुन्याम्	धुन्याव	धुन्याम	धुन्दीय	धुन्दीवहि	धुन्दीमहि
2. धुन्याः	धुन्यातम्	धुन्यात	धुन्दीथाः	धुन्दीयाथाम्	धुन्दीचम
3. धुन्यात्	धुन्याताम्	धुन्युः	धुन्दीत	धुन्दीयाताम्	धुन्दीरन्

भिद् P. A. to break, उन्द् P. to be wet, सिद् A. to suffer pain, छिद् P. A. to cut, छुद् P. A. to shine, to play; कृत् P. to spin, to surround; तृद् P. A. to kill, to disregard; and सिद् P. A. to know, to consider, should be similarly conjugated. उनन्ति 3rd. sing. Pre. of उन्द्; कृणन्ति 3 sing. Pre. of कृत्, &c.

तृह् P. ' to kill. '

Present.

1. तृणेहि	तृंहः	तृंहः	अतृणहम्	अतृंह	अतृंह
-----------	-------	-------	---------	-------	-------

Imperfect.

2. तृणेक्षि	तृण्डः	तृण्ड	अतृणेद्-इ	अतृण्डम्	अतृण्ड
3. तृणेदि	तृण्डः	तृंहन्ति	अतृणेद्-इ	अतृण्डाम्	अतृंहन्

*Imperative.**Potential.*

1. तृणहानि	तृणहाव	तृणहाम	तृंस्याम्	तृंस्याव	तृंस्याम
2. तृण्डि	तृण्डम्	तृण्ड	तृंस्याः	तृंस्यातम्	तृंस्यात्
3. तृण्डु	तृण्डाम्	तृंहन्तु	तृंस्यात्	तृंस्याताम्	तृंस्याः

विष् P. ' to grind. '

*Present.**Imperfect.*

1. पिनष्मि	पिंष्वः	पिंष्वः	अपिनषम्	अपिंष्व	अपिंष्व
2. पिनाक्षि	पिंष्टः	पिंष्ट	अपिनद्-इ	अपिंष्टम्	अपिंष्ट
3. पिनष्टि	पिंष्टः	पिंषन्ति	अपिनद्-इ	अपिंष्टाम्	अपिंषन्

*Imperative.**Potential.*

1. पिनषाणि	पिनषाव	पिनषाम	पिंष्याम्	पिंष्याव	पिंष्याम
2. पिण्डि	पिंष्टम्	पिंष्ट	पिंष्याः	पिंष्यातम्	पिंष्यात्
3. पिनष्टु	पिंष्टाम्	पिंषन्तु	पिंष्यात्	पिंष्याताम्	पिंष्युः

शिष् ' to distinguish ' should be similarly conjugated.

युज्. P. Â. ' to join.

Present.

1. युनज्मि	युज्ज्वः	युज्ज्वः	युजे	युज्ज्वहे	युज्ज्वहे
2. युनाक्षि	युङ्क्थः	युङ्क्थ	युङ्क्षे	युजाथे	युङ्क्वे
3. युनाक्ति	युङ्क्थः	युज्जन्ति	युङ्क्ते	युजाते	युज्जते

Imperfect.

1 अयुनजम्	अयुज्ज्व	अयुज्ज्व	अयुजि	अयुज्ज्वहि	अयुज्ज्वहि
2 अयुनक्-ग्	अयुङ्क्थम्	अयुङ्क्थ	अयुङ्क्थाः	अयुजाथाम्	अयुङ्क्थ्वम्
3 अयुनक्-ग्	अयुङ्क्थाम्	अयुज्जन्	अयुङ्क्ते	अयुजाताम्	अयुज्जते

Imperative.

1. युनजानि	युनजाव	युनजाम	युनजै	युनजावहे	युनजामहे
2. युङ्धि	युङ्क्तम्	युङ्क्त	युङ्क्ष्व	युञ्जाथाम्	युङ्क्ष्वम्
3. युनक्तु	युङ्क्ताम्	युञ्जन्तु	युङ्क्ताम्	युञ्जाताम्	युञ्जताम्

Potential.

1. युञ्ज्याम्	युञ्ज्याव	युञ्ज्याम	युञ्जीय	युञ्जीवहि	युञ्जीमहि
2. युञ्ज्याः	युञ्ज्यातम्	युञ्ज्यात	युञ्जीथाः	युञ्जीयाथाम्	युञ्जीष्वम्
3. युञ्ज्यात्	युञ्ज्याताम्	युञ्ज्युः	युञ्जीत	युञ्जीयाताम्	युञ्जीरन्

Conjugate similarly भञ्ज् P. 'to break,' भुज् P. 'to enjoy,'
 A. 'to eat,' बिज् P. 'to shake, to ramble,' and वृज् P. 'to avoid.'

रिच् P. A. 'to evacuate.'

Present.

1. रिणचिम्	रिच्वः	रिच्यः	रिचे	रिच्वहे	रिच्यहे
2. रिणक्षि	रिक्थः	रिक्थ	रिक्षे	रिचाथे	रिग्थे
3. रिणक्ति	रिक्तः	रिचन्ति	रिक्ते	रिक्ते	रिक्ते

Imperfect.

1. अरिणचम्	अरिच्व	अरिच्य	अरिचि	अरिच्वहि	अरिच्यहि
2. अरिणक्-ग्	अरिक्तम्	अरिक्त	अरिक्थाः	अरिचाथाम्	अरिग्थ्वम्
3. अरिणक्-ग्	अरिक्ताम्	अरिचन्	अरिक्त	अरिचाताम्	अरिक्त

Imperative.

1. रिणचानि	रिणचाव	रिणचाम	रिणचै	रिणचावहे	रिणचामहे
2. रिग्धि	रिक्तम्	रिक्त	रिक्ष्व	रिचाथाम्	रिग्थ्वम्
3. रिणक्तु	रिक्ताम्	रिचन्तु	रिक्ताम्	रिचाताम्	रिक्ताम्

Potential.

1. रिच्याम्	रिच्य्याव	रिच्याम	रिचीय	रिचीवहि	रिचीमहि
-------------	-----------	---------	-------	---------	---------

2. रिच्याः रिच्यातम् रिच्यात रिचीथाः रिचीयाथाम् रिचीचम
 3. रिच्यात् रिच्याताम् रिच्युः रिचीत रिचीयाताम् रिचीरन्

Conjugate similarly विच् P. A. 'to separate,' तञ्च् P. 'to contract' and पृच् 'to touch.'

रुध् P. Â. 'to obstruct.'

Present.

1. रुग्धि	रुञ्चः	रुध्मः	रुधे	रुध्वहे	रुध्महे
2. रुगत्ति	रुद्धः*	रुद्ध	रुत्से	रुधाथे	रुद्धे
3. रुगद्दि	रुद्धः	रुधन्ति	रुद्धे	रुधाते	रुधते

Imperfect.

1. अरुग्धम्	अरुञ्च	अरुध्म	अरुन्धि	अरुध्वहि	अरुध्महि
2. अरुगत्-द्
अरुगः	अरुद्धम्	अरुद्ध	अरुद्धाः	अरुधाथाम्	अरुद्धम्
3. अरुगत्-द्	अरुद्धाम्	अरुधन्	अरुद्ध	अरुधाताम्	अरुधत

Imperative.

1. रुग्धानि	रुग्धाव	रुग्धाम	रुग्धै	रुग्धावहै	रुग्धामहै
2. रुग्धि	रुद्धम्	रुद्ध	रुत्स्व	रुधाथाम्	रुद्धम्
3. रुग्धु	रुद्धाम्	रुधन्तु	रुद्धाम्	रुद्धाताम्	रुद्धताम्

Potential.

1. रुघ्याम्	रुघ्याव	रुघ्याम	रुधीय	रुधीवहि	रुधीमहि
2. रुघ्याः	रुघ्यातम्	रुघ्यात	रुधीथाः	रुधीयाथाम्	रुधीचम्
3. रुघ्यात्	रुघ्याताम्	रुघ्युः	रुधीत	रुधीयाताम्	रुधीरन्

हिंस् P. ' to kill. '

Present.

Imperfect.

1. हिनस्मि	हिंस्वः	हिंस्मः	अहिनसम्	अहिंस्व	अहिंस्म
2. हिनस्सि	हिंस्थः	हिंस्थ	अहिनः-त्-द्	अहिंस्तम्	अहिंस्त
3. हिनस्ति	हिंस्तः	हिंसन्ति	अहिनत्-द्	अहिंस्ताम्	अहिंसन्

Imperative.

Potential.

1. हिनसानि	हिनसाव	हिनसाम	हिंस्याम्	हिंस्याव	हिंस्याम
2. हिन्धि	हिंस्तम्	हिंस्त	हिंस्याः	हिंस्यातम्	हिंस्यात
3. हिनस्तु	हिंस्ताम्	हिंसन्तु	हिंस्यात्	हिंस्याताम्	हिंस्युः

II. GENERAL

OR

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

§ 457. In the General Tenses and Moods and in the formation of verbal derivatives generally, the augment **इ** is prefixed (necessarily or optionally) to terminations beginning with any consonant except **य** in the case of certain roots. Such roots as take the augment **इ** necessarily are called *Set* (स+इद् i. e. with इ); such as take it optionally are called *Wet* (वा+इद्), and those that do not, are called *Anit* (अन्+इद् i. e. without इ).

§ 458. (a) Roots of more than one syllable, derived roots and roots of the 10th class are always *Set*.

(b) Or all monosyllabic roots ending in a vowel those given in the following couplet (*Kārikā*) are *Set* and the rest *Anit*.

“ ऊहृदन्तेर्यौतिस्त्थुशीस्त्रुक्षुष्विडिङ्भिभिः ।

इहृदृभ्यां च विनेकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

i. e. roots ending in long ऊ and long ऋ, the roots यु, रु, क्षु,

शी, स्तु, तु, क्षु, नि, ङी, मि, वृ IX. cl. A. and वृ V. cl. P. A. are Set (excepting these, all monosyllabic roots ending in a vowel are Anit).

(c) Of monosyllabic roots ending in a consonant the following 102 are Anit; and the remaining Set.

* शकृत् पञ्च भुचि रिच् वच् विच् । सिच् प्रच्छि त्यञ् निजिर्भजः ।
 मञ्ज् भुज् भ्रज् मस्जि यज् युज् रुज् । रञ्ज् विजिर् स्वञ्सिञ्ज् वृज् ॥
 अद् क्षुद् सिद् छिद् तुदि लुदः । पय भिद् विद्यतिर्विन्द ।
 शद्सदी स्विद्यतिः स्कन्दि । हदी क्रुध् क्षुधिबुध्यती ॥
 बन्धिर्युधिरुधी राधि । व्यध्शुधः साधिसिध्यती ।
 मन्यहन्नाप् क्षिप् छुपि तप् । तिपस्त्वप्यतिदृष्यती ॥
 लिप् लुप् वप् शप् स्वप् सृपि यप् । रभ् लभ् गम् नभ् यमो रमिः ।
 कुशिर्विशिदशी दृश् सृश् । रिश् रुश् लिश् विश् स्पृश्ः कृषिः ॥
 त्विष् तुष् दिष् दुष् पुष्य पिष् विष् । शिष् शुष् विलप्यतयो घसिः ।
 वसतिर्वहदिहिदुहो नह् मिह रुह् लिह् वहिस्तथा ॥
 अनुदात्ता इलन्तेषु घातवो द्यधिकं शतम् ॥

(d) The following roots are Wet:—

स्वरतिः स्रपते स्रते पञ्चमे नवमे च धुम् ।
 तनक्तिर्वृश्वातिश्चान्तावनक्तिश्च तनक्तिना ॥ १ ॥

* The following couplet gives the endings of these roots and their number in each:—

कचछजा वधनपा भयशाः वसहाः क्रमात् ।
 केचैकोणैर्णटीः खंडो¹³ गर्धजोद्वैर्खर्जाः स्मृताः ॥

The first line gives the ending consonants and thus enables the students to know at once which root is Set and which is Anit; e. g. कुट् may be at once known to be a set root as ट् does not occur in the first line. The second line gives the number of roots ending in a particular consonant. Thus roots ending in क् are क् i. e. one (क् being the first consonant) in number; roots ending in च् are च् i. e. 6, (च् being the 6th consonant); roots ending in छ् are छ् i. e. one, in number; and so on.

मार्ति मार्जति जान्तेषु दान्तौ ह्रियति स्यन्दते ।
 रघ्यतिः सेधतिर्धान्तौ पान्ताः पञ्चैव कल्पते ॥ २ ॥
 बोपायतिस्तृप्यतिश्च त्रपते दृप्यतिस्तथा ।
 मान्तौ क्षाम्यति क्षमतेऽभ्रुते ह्रिदनाति नश्यति ॥ ३ ॥
 शान्तास्त्रयोथाक्षतिश्च निष्कुष्णातिश्च तक्षति ।
 त्वक्षतिश्च षकारान्ता इयथ हान्ताश्च गाहते ॥ ४ ॥
 पदद्वये गृहतिश्च ऋकारोपान्त्यगर्हते ।
 वृहतिर्वृहतिर्बृहत्यथो बृहति मुह्यति ॥ ५ ॥
 स्तृहति स्निह्यति स्नुहान्येते वेढ्वा हि धातवः ।
 अजन्तानां तु थल्येव वेद स्यादन्यत्र सर्वदा* ॥ ६ ॥

§ 459. Roots ending ए, ऐ, and ओ are to be treated as roots ending in आ. Also the roots मि 5. A. 'to throw', की 9 P. A. 'to kill,' and दी 4. A. 'to perish,' before a termination causing Guṇa or Vṛddhi; ली 9 P. 4 A. 'to adhere or cling to' changes its vowel to आ optionally under the same circumstances.

§ 460. Roots of the tenth class preserve their अय् (i. e. अय with the final अ dropped) with all the changes that the root undergoes before it in the general tenses.

§ 461. The roots छृप्, धृप्, बिच्छृ, पप्, पन्, कप्, and कृप् preserve their conjugational bases optionally.

§ 462. अस् and ऋ substitute for themselves सू and वृ respectively.

§ 463. Neither Guṇa nor Vṛddhi is substituted for the vowel of a few roots of the 6th class even before a strong termination except the अ of the 1st and 3rd person sing. of the Perfect, the अय् of the causal and the इ of the 3rd pers. sing. of the Passive

* These couplets as well as those bearing on the 2nd variety of the Aorist are composed by Mr. Chintāmana Ātmārām Kelker, the present learned S'astri at the Poona Training College.

Aorist. These are कृद्, पुद्, कुच्, युच्, लुर्, रुद्, उद्, लुद्, रुर्, यर, नृ, घृ, कृ, and a few more not often to be met with.

§ 464. The root व्रज् assumes the forms भ्रज् and भर्ज् in the Non-conjugational Tenses.

§ 465. The penultimate क् of सृज् and दृश् is changed to र before a consonantal strong termination in the General Tenses..

§ 466. The intermediate इ is weak in the case of the root विष् 6. A. 7 P.; and optionally so in the case of ऊर्ष्.

§ 467. The roots दीधी 2 A. 'to shine' and वेदी 2 A. 'to go' do not take Guṇa or Vṛddhi before any termination. They also drop their final vowel before the intermediate इ and य्. दरिद्रा also drops its अ before a non-conjugational termination except in the Desiderative and the Aorist where it retains it optionally.

THE TWO FUTURES AND CONDITIONAL.

(1) First Future (लुद्)

Also called Periphrastic Future.

§ 468. Terminations:—

Parasm.			Âtm.		
1. तास्मि*	तास्वः	तास्मः	1. ताहे	तास्वहे	तास्महे
2. तासि	तास्यः	तास्य	2. तासे	तासाथे	ताप्थे
3. ता	तारौ	तारः	3. ता	तारौ	तारः

§ 469. To these terminations the augment इ is prefixed in the

* The forms of the First Future may be derived by adding to the Nom. sing. of the noun of agency derived with the affix तु the forms of the Present Tense of the root अस् 'to be' in the 1st and 2nd persons. The forms of the Nom. are the forms of the 3rd pers.

case of Set roots, optionally in the case of Wet roots, and not fixed at all in that of Anit roots.

§ 470. All these terminations are strong. The final vowel and the penultimate short of a root therefore take their Guṇa substitute before these.

§ 471. Anit roots with a penultimate क change it to र optionally before a strong termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel; सृप्-सर्त्तास्मि, स्रसास्मि &c.

दा P. Â. 'to give &c.,'

1. दातास्मि	दातास्वः	दातास्मः	1. दाताहे	दातास्वहे	दातास्महे
2. दातासि	दातास्यः	दातास्य	2. दातासे	दातासाथे	दाताप्थे
3. दाता	दातारौ	दातारः	3. दाता	दातारौ	दातारः

नी P. A. 'carry'—नेतास्मि, नेतास्वः, नेतास्मः &c., नेताहे, नेतास्वहे, नेतास्महे, &c.

पत् P.—पतितास्मि, पतितास्वः, पतितास्मः &c.

ईक्ष A.—ईक्षिताहे, ईक्षितास्वहे, ईक्षितास्महे &c.

IRREGULAR BASES.

§ 472. The roots इष्, सह 1 A., लुभ्, रिष् and रुष् admit इ optionally in the First Future; e. g. 1 sing. एषितास्मि, एष्टास्मि, सहिताहे, सोढाहे; लोभितास्मि, लोब्धास्मि; रेषितास्मि, रेष्टास्मि; रोषितास्मि, रोष्टास्मि.

§ 473. कृप् is optionally Parasm. in the First Future and when so it rejects इ: कल्पिताहे, कल्पताहे; कल्पतास्मि 1 sing. &c.

§ 474. The augment इ as added to ग्रह् is long in all Non-conjugational Tenses, except in the Perfect; ग्रहीतास्मि 1 sing.

§ 475. The intermediate इ is optionally lengthened in the case of वृ and roots ending in क्, except in the Perfect, the

Benedictive Atm. and the Aorist Par.; वरितास्मि, वरीतास्मि, 1 sing. कृ-करितास्मि, करीतास्मि 1 sing.

§ 476. न् is inserted before the ending consonant of the root मस्, before which स् is dropped, and after the vowel of नस्, when they are followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel; मक्का &c.; नष्टा, नष्टिता. The स् of मस् is changed to ञ् when not dropped.

§ 477. गी is substituted for अञ् 1 P. 'to go' necessarily before any non-conjugational termination, and optionally before such as begin with any consonant except घ्; वेता, अजिता; वेष्यति, अजिष्यति &c.

(2) Second Future (लृट्) and (3) Conditional (लृङ्).

§ 478. Terminations of the Second Future:—

Parasm.			Ātmane.		
1. स्यामि*	स्यावः	स्यामः	1. स्ये	स्यावहे	स्यामहे
2. स्यसि	स्यथः	स्यथ	2. स्यसे	स्येथे	स्यध्वे
3. स्यति	स्यतः	स्यन्ति	3. स्यते	स्येते	स्यन्ते

§ 479. Terminations of the Conditional:—

1. स्याम†	स्याव	स्याम	1. स्ये	स्यावहि	स्यामहि
2. स्यः	स्यताम्	स्यत	2. स्यथाः	स्येथाम्	स्यध्वम्
3. स्यत्	स्यताम्	स्यन्	3. स्यत	स्येताम्	स्यन्त

§ 480. ह् is substituted for the ending स् of a root when followed by any non-conjugational termination beginning with स्.

* These terminations, it will be seen, are obtained by adding those of the Present to स्य with its अ lengthened before initial म् and न्, and dropped before a vowel.

† These are obtained similarly by adding the terminations of the Imperfect to स्य the usual rules of Sandhi being observed.

§ 481. इ is to be prefixed, or not, or optionally to the terminations given above, according as the root is Set or Anit or Wet. Before the terminations the final vowel and the penultimate short take their Guna substitute.

§ 482. In the Conditional the augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

Paradigms.

Second Future

शक् 5 P.

लभ् P.1 Â.

1. शक्यामि	शक्यावः	शक्यामः	1. लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे
2. शक्यसि	शक्यथः	शक्यथ	2. लप्स्यसे	लप्स्येथे	लप्स्यध्वे
3. शक्यति	शक्यतः	शक्यन्ति	3. लप्स्यते	लप्स्येते	लप्स्यन्ते

Conditional.

1. अशक्यम्	अशक्याव	अशक्याम	1. अलप्स्ये	अलेप्स्यावहि	अलप्स्यामहि
2. अशक्यः	अशक्यतम्	अशक्यत	2. अलप्स्यथाः	अलप्स्येथाम्	अलप्स्यध्वम्
3. अशक्यत्	अशक्यताम्	अशक्यन्	3. अलप्स्यत	अलप्स्येताम्	अलप्स्यन्त

ग्रह्—ग्रहीष्यामि—ष्ये; अग्रहीष्यम—ष्ये &c.

IRREGULAR BASES.

§ 483. गम् P. हन् and Anit roots ending in क् admit इ in the Second Future and the Conditional; गम् P (also that substituted for इ ' to go ' and with अधि ' to remember ') also admits it in the Desiderative; गमिष्यामि, इनिष्यामि, करिष्यामि, &c. Sec. Fu. 1. sing. अगमिष्यम्, अकरिष्यम्, अइनिष्यम्, &c. Con. 1. sing.

§ 484. The roots कृप्, वृत्, वृध्, गृध् and स्यन् optionally take Parasmaipada terminations in the Second Future, Conditional and the Desiderative. They reject the augment इ when Parasmaipadi; कल्पिष्ये, कल्प्ये, कल्पस्यामि; वर्तिष्ये, वत्स्यामि; वर्धिष्ये,

वत्स्यामि; शर्धिष्ये, शत्स्यामि; स्यन्दिष्ये, स्यन्त्स्ये, स्यन्त्स्यामि 1 sing. 2nd Fut.; अकल्पिष्ये, अकल्प्ये, अकल्प्यम्; अवर्तिष्ये, अवर्त्स्ये; अवर्धिष्ये, अवर्त्स्यम्; अशर्धिष्ये, अशत्स्यामि, अस्यान्दिष्ये, अस्यन्त्स्ये, अस्यन्त्स्यामि 1. sing. Oond.

§ 485 The roots कृत्, चृत्, छृत्, वृत् and वृत् take इ optionally when followed by an *ārdhadhātuka* (Non-conjugational termination) beginning with स् except in the Aorist; कृत्-कृतिष्यामि, कृत्स्यामि; अकृतिष्यम्, अकृत्स्यम् Oond. &c.

§ 486. In the case of इ with अधि, गा is optionally substituted for इ in the Conditional and the Aorist. इ is substituted for the final vowel of the verbs दा 3 P. A. 1 P. घा, दो, दे, धे, मा, स्था, गा (substituted for इ 2. P and इ with अधि,) पा, हा, and सो before a consonantal weak termination. All terminations added to गा substituted for इ are weak.

Paradigms.

1. अद्यैष्ये	अद्यैष्यावहि	अद्यैष्यामहि
2. अद्यैष्यथाः	अद्यैष्येथाम्	अद्यैष्यध्वम्
3. अद्यैष्यत	अद्यैष्येताम्	अद्यैष्यन्त
1. अध्यगीष्ये	अध्यगीष्यावहि	अध्यगीष्यामहि
2. अध्यगीष्यथाः	अध्यगीष्येथाम्	अध्यगीष्यध्वम्
3. अध्यगीष्यत	अध्यगीष्येताम्	अध्यगीष्यन्त

§ 487. We give below the first pers. sing. of some of the roots of more difficult conjugation. The student should find out the various rules by which he should arrive at them.

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
भू	भावितास्मि	भाविष्यामि	अभाविष्यम्
स्तृ	स्तरितास्मि	स्तरिष्यामि-ष्ये	अस्तरिष्यम्-ष्ये
	स्तरीतास्मि	स्तरीष्यामि-ष्ये	अस्तरीष्यम्-ष्ये

Roots.	First Future.	Sec. Future.	Conditional.
यु 2. P.	यवितास्मि	यविष्यामि	अयावध्यम्
शी	शयिताहे	शयिष्ये	अशयिष्ये
स्नु	स्नवितास्मि	स्नविष्यामि	अस्नाविष्यम्
श्वि	श्वयितास्मि	श्वयिष्यामि	अश्वयिष्यम्
श्रि	श्रयितास्मिन्हे	श्रयिष्यामिन्ध्ये	अश्रयिष्यम्-ध्ये
पच्	पक्तास्मि	पक्ष्यामि	अपक्ष्यम्
मुच्	मोक्तास्मि	मोक्ष्यामि	अमोक्ष्यम्
सिच्	सेक्तास्मि	सेक्ष्यामि	असेक्ष्यम्
भञ्ज्	भंक्तास्मि	भङ्क्ष्यामि	अभङ्क्ष्यम्
भुज्	भोक्तास्मि	भोक्ष्यामि	अभोक्ष्यम्
भ्रस्ज्	भ्रष्टास्मि	भ्रक्ष्यामि	अभ्रक्ष्यम्
	भर्ष्टास्मि	भर्क्ष्यामि	अभर्क्ष्यम्
मस्ज्	मङ्क्तास्मि	मङ्क्ष्यामि	अमङ्क्ष्यम्
रञ्ज्	रङ्क्तास्मि	रङ्क्ष्यामि	अरङ्क्ष्यम्
सृज्	स्रष्टास्मि	स्रक्ष्यामि	अस्रक्ष्यम्
अद्	अत्तास्मि	अत्स्यामि	आत्स्यम्
पद्	पत्ताहे	पत्स्ये	अपत्स्ये
स्कन्ट्	स्कन्तास्मि	स्कन्त्स्यामि	अस्कन्त्स्यम्
बन्ध्	बन्धास्मि	भन्त्स्यामि	अभन्त्स्यम्
व्यध्	व्यधास्मि	व्यत्स्यामि	अव्यत्स्यम्
मन्	मन्ताहे	मंस्ये	अमंस्ये
तृप्	तर्पितास्मि, तर्प्तास्मि, त्रप्तास्मि	तर्पिष्यामि, तर्प्यामि, त्रप्स्यामि	अतर्पिष्यम्, अत्रप्स्यम्-अतर्प्यम्,
गम् with सम्	संगन्ताहे	संगंस्ये	समगंस्ये
दृश्	द्रष्टास्मि	द्रक्ष्यामि	अद्रक्ष्यम्
घसृ	घस्तास्मि	घत्स्यामि	अघत्स्यम्

Roots	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
वस् to dwell	वस्तामि	वत्स्यामि	अवत्स्यम्
दह्	दग्धास्मि	धक्ष्यामि	अधक्ष्यम्
नह्	नढास्मि	नत्स्यामि	अनत्स्यम्
बह्	बोढास्मि *	वक्ष्यामि	अवक्ष्यम्

Wet roots:—

अञ्ज्	अञ्जितास्मि	अञ्जिष्यामि	आञ्जिष्यम्
	अङ्क्षास्मि	अङ्क्ष्यामि	आङ्क्ष्यम्
अश्	अशिताहे	अशिष्ये	आशिष्ये
	अष्टाहे	अक्ष्ये	आक्ष्ये
क्लिद्	क्लेदितास्मि	क्लेदिष्यामि	अक्लेदिष्यम्
	क्लेत्तास्मि	क्लेत्स्यामि	अक्लेत्स्यम्
क्लिश्	क्लेशितास्मि	क्लेशिष्यामि	अक्लेशिष्यम्
	क्लेश्यास्मि	क्लेश्यामि	अक्लेश्यम्
क्षम्	क्षमिताहे	क्षमिष्ये	अक्षमिष्ये
	क्षन्ताहे	क्षंस्ये	अक्षंस्ये
गाह्	गाहिताहे	गाहिष्ये	अगाहिष्ये
	गाढाहे	वाक्ष्ये	अवाक्ष्ये
गुप्	गोपितास्मि	गोपिष्यामि	अगोपिष्यम्
	गोप्तास्मि	गोप्स्यामि	अगोप्स्यम्
	गोपायितास्मि	गोपायिष्यामि	अगोपायिष्यम्
गूढ्	गूढितास्मि	गूढिष्यामि	अगूढिष्यम्
	गोढास्मि	घोक्ष्यामि	अघोक्ष्यम्
तक्ष्	तक्षितास्मि	तक्षिष्यामि	अतक्षिष्यम्
	तष्टास्मि	तक्ष्यामि	अतक्ष्यम्

* For the change of अ to ओ in this and in सोढाहे see ft.-note p. 317.

Roots	1st Future	2nd Future	Conditional.
त्रप्	त्रपिताहे, त्रप्ताहे	त्रपिष्ये, त्रप्स्ये	अत्रपिष्ये, अत्रप्स्ये
धू	धवितास्मि, धोतास्मि	धविष्यामि, धोष्यामि	अधविष्यम्, अधोष्यम्
तृह्	तर्हितास्मि, तर्ह्वास्मि	तर्हिष्यामि, तर्ह्यामि	अतर्हिष्यम्, अतर्ह्यम्
मुह्	मोहितास्मि, मोढा-य्या-स्मि	मोहिष्यामि, मोक्ष्यामि	अमोहिष्यम्, अमोक्ष्यम्
मृज्	मार्जितास्मि, मार्ष्टास्मि	मार्जिष्यामि, मार्क्ष्यामि	अमार्जिष्यम्, अमार्क्ष्यम्
रध्	रधितास्मि,* रद्धास्मि	रधिष्यामि, रत्स्यामि,	अरधिष्यम्, अरत्स्यम्
व्रध्	व्रधितास्मि, व्रष्टास्मि	व्रधिष्यामि, व्रक्ष्यामि	अव्रधिष्यम्, अव्रक्ष्यम्
स्निह्	स्नेहितास्मि, स्नेढास्मि	स्नेहिष्यामि, स्नेक्ष्यामि	अस्नेहिष्यम्, अस्नेक्ष्यम्
	स्नेग्धास्मि†		
स्वृ	स्वरितास्मि, स्वर्तास्मि	स्वरिष्यामि‡	अस्वरिष्यम्
कु	कुत्तास्मि	कुष्यामि	अकुष्यम्
कुट्	कुटितास्मि	कुटिष्यामि	अकुटिष्यम्
धू 6 cl.	धुवितास्मि	धुविष्यामि	अधुविष्यम्
धूप्	धूपितास्मि,	धूपिष्यामि	अधूपिष्यम्
	धूपायितास्मि	धूपायिष्यामि	अधूपायिष्यम्
विच्छ्	विच्छितास्मि	विच्छिष्यामि	अविच्छिष्यम्.
	विच्छायितास्मि	विच्छायिष्यामि	अविच्छायिष्यम्
ऋत्	अर्तिताहे, ऋतीयिताहे	अर्तिष्ये, ऋतीयिष्ये	आर्तिष्ये, आर्तीयिष्ये
कम्	कमिताहे, कामयिताहे	कमिष्ये, कामयिष्ये	अकमिष्ये, अकामयिष्ये
जम्	जम्भिताहे*	जम्भिष्ये	अजम्भिष्ये
मि-मी	मातास्मि-हे	मास्यामि, मास्ये	अमास्यम्, अमास्ये
दी	दाताहे	दास्ये	अदास्ये
ले	लेतास्मि, लातास्मि	लेष्यामि, लास्यामि	अलेष्यम्, अलास्यम्
चृत्	चर्तितास्मि	चर्तिष्यामि, चत्स्यामि	अचर्तिष्यम्, अचत्स्यम्

* See ft. note p. 320. † See ft. note p. 323. ‡ स्वृ is set in the 2nd Fut. and the Condi.

छृद् छर्दितास्मि-हे	छर्दिष्यामि-ष्ये	अच्छर्दिष्यम्-ष्ये
	छर्त्स्यामि-त्स्ये	अच्छर्त्स्यम्-त्स्ये

नृद् P. A. & नृत् P. are similarly conjugated.

ऊर्णु- ऊर्णवितास्मि-हे	ऊर्णविष्यामि-ष्ये	और्णविष्यम्-ष्ये
ऊर्णुवितास्मि-हे	ऊर्णुविष्यामि-ष्ये	और्णुविष्यम्-ष्ये
दरिद्रा दरिद्रितास्मि	दरिद्रिष्यामि	अदरिद्रिष्यम्
दीघी दीघिताहे	दीघिष्ये	अदीघिष्ये

वेधी is similarly conjugated.

(4) THE PERFECT (लिट्)

§ 488. There are two kinds of Perfect, Reduplicative and Periphrastic.

§ 489. The Reduplicative Perfect is formed of all monosyllabic roots beginning with consonants, as well as of those beginning with the vowels अ or आ, and इ, उ, and ऋ short.

Exceptions—दृष्, अय्, कास्, आस्. These take the Periphrastic Perfect necessary.

§ 490. The Periphrastic Perfect is formed of all roots beginning with any vowel except अ or आ which is naturally or prosodically long, and of roots of more than one syllable (roots of the 10th class and other derivative roots included). Exceptions:—ऊर्णु and ऋच्छ् which take the Reduplicative Perfects.

§ 491. The roots उष्, विद्, जाय्, भी, ह्री, मृ, हु, and दरिद्रा take both the perfects.

THE REDUPLICATIVE PERFECT.

§ 492. The root is reduplicated according to the rules laid down in §§ 444—449.

§ 493.

Terminations.

Parasmaipada.

Ātmanepada.

1. अ	व	म	ए	वेहे	महे
------	---	---	---	------	-----

2. य	अयुस्	अ	से	आये	जे
3. अ	अतुस्	उत्	ए	आते	इरे

§ 494. The Parasmaipada singular terminations are strong; the rest weak. Before the strong terminations the penultimate short vowel takes its Guna substitute. The final vowel and penultimate अ take Vṛddhi necessarily in the third and optionally in the first person singular. In the 2nd person singular the final vowel takes Guna and the penultimate अ remains unchanged.

§ 495. *Special rules about the admission of the intermediate इ before the terminations च, म, थ, से, वहे, महे, ह्वे; see (§ 457).

(a) All roots, whether set or anit, except कृ, सु, भृ, वृ, स्तु, हृ, क्षु, and श्रु admit इ. But कृ with सख्, and वृ admit it before थ; as संचस्करिथ, ववरिथ.

(b) Anit roots ending in short क, except क, reject it before थ; as सस्मर्थ from स्तु; but आरिथ from क.

(c) Anit roots with a final vowel or with a penultimate अ admit it optionally before थ.

§ 496. When initial इ or उ of a root takes Guna or Vṛddhi substitute, the reduplicative इ or उ is changed to इय् or उव्; otherwise the two vowels combine to form long ई or ऊ: as इयइ + अ = इयेच, उओव् + अ = उवोस्व; ईषिव; &c.

§ 497. The final उ, short or long, is changed to उव् before a vowel weak termination and इ to इय् or य as it is preceded by a conjunct consonant or not; as दुध् + इव = दुधुविव 1 dual; निनी + इव = निन्य् + इव = निन्यिव. शिञ्चि + इव = शिञ्चिविच, &c.

* कृषुभृवृस्तुदुस्तुभु लिति । Pān. VII. 2 13.

अजन्तोऽकारवान्वायस्तास्यनिद यलि वेडयम् ।

ऋदन्त ईदृङ् नित्यानिद् काद्यन्यो लिति सेङ् भवेत् ॥ (Sid. Kau.)

§ 498. Roots ending in आ take औ instead of अ in the 1st and 3rd per. sing. and drop their final आ before vowel weak terminations, and before such as take the augment इ; as ददौ, ददिव, ददिम 1st Per. ददाथ, ददिथ 2. Per. sing. of दा.

§ 499. Guna is substituted for the final vowel of roots ending in ऋ preceded by a conjunct consonant, and in long ऋ and of the roots ऋ, ऋच्छ् and जायु; as सस्मरिव 1 dual of स्मृ, &c. झृ, दृ and ए optionally take the Guna substitute before the weak terminations, and shorten their vowel when they do not; as शशरिव, शश्रिव, 1 dual of शृ. &c.

§ 500. Monosyllabic roots, having a short अ for their penultimate, change it to ए and drop the reduplicative syllable before the weak terminations and before थ when it takes इ, provided their initial letter undergoes no change in the reduplication, e. g. पत् 1st dual पपत् + इव = पेत् + इव = पेतिव, पतिथ 2 sing, शोकिथ, शशक्थ 2. sing. of शक्, but ननन्दिथ 2nd dual of नन्द् as the अ here is proeodially long.

Exceptions:—Roots beginning with व and the roots शस् and दद्.

§ 501. वृ is inserted after the reduplicative syllable in the case of roots beginning with अ and ending in a conjunct consonant and in that of अश् 'to pervade' and ऋच्छ् 'to go.' The reduplicative अ is changed to आ; अञ्ज् अञ्ज् + अ = अ + न् + अञ्ज् + अ = आनञ्ज् + अ = आनञ्ज; similarly आनर्द् 1 sing. of अर्द्, आनर्शे of अर्श्, &c.

§ 502. The change of a semi-vowel to its corresponding vowel is called Samprasâraṇa. Samprasâraṇa generally takes place before weak terminations in the case of the following roots—वच्, वज्, वर्, वह्, वस् 'to dwell,' वे व्ये, ह्वे, ध्वि, वद्, स्वप्, ज्या, वञ्, व्यच्, वृच्छ्, व्रश्च्, भ्रश्च्, ग्रह् and व्यध्. In the case of the Perfect the roots व्रष्ट्, व्रश्च् and, भ्रश्च् form an exception.

§ 503 Before the strong terminations of the Perfect Samprasâraṇa takes place in the reduplicative syllable only. In this case the initial conjunct consonant of a root is reduplicated as it is ; i. e. स्वप्-स्वस्वप् &c.

(a) The vowel following the Samprasâraṇa is dropped:

§ 504. The roots that reject इ altogether in the Perfect—

कृ P. Â. ' to do '

1. चकार, चकर	चकृव	चकृम	चके	चकृवहे	चकृमहे
2. चकर्ष	चक्रथुः	चक्र	चकृषे	चक्राथे	चक्रुहे
3. चकार	चक्रतु	चक्रुः	चक्रे	चक्राते	चक्रिरे

Conjugate similarly सृ, भृ, and वृ except in the 2nd per. sing. which is ववरिथ.

But कृ with सम्*

1. सम्चस्कार, सम्चस्करिवा	सम्चस्करिम	सम्चस्करे	सम्चस्करिवहे	सम्चस्करिमहे
सम्चस्कर				
2. सम्चस्करिथ	सम्चस्करथुः	सम्चस्कर	सम्चस्करिषे	सम्चस्कराथे
सम्चस्करिष्वे				
3. सम्चस्कार	सम्चस्करतुः	सम्चस्करुः	सम्चस्करे	सम्चस्कराते
सम्चस्करिरे				

* संपरिष्ठां करोती भूषणे । समवाये च । उपात्प्रतियत्नवैकृतवाक्याध्याहारेषु च Pan. VI. 1. 137—139, सृ is prefixed to the root कृ after the prepositions सम् and परि when it means to ornament or collect together ; and after the preposition उप in the above sense, as well as in the senses of ' imparting an additional quality to a thing without destroying the thing itself (सतो गुणान्तराधानं प्रतियत्नः Kâs. on Pan. H. 3. 53.) or preparing as food, or supplying what is implied.'

† The कृ is changed to गुण as it is preceded by a conjunct consonant now (Vide § 499. Sid. Kau. on Pan VII. 1. 10-11.)

‡ The घ् of the terminations वीध्वम्, ध्वम्, and ह्वे of 2nd per. pl of the Benedictive, the Aorist and the Perfect, is changed to द् when preceded by any vowel except अ or आ or by य्, र्, ल्, इ or इ. When the intermediate इ is added, this change is optional, if the इ be preceded by one of the consonants given above.

स्तु P. Â.

1. तुष्टाव-तुष्टव	तुष्टव	तुष्टम	तुष्टवे	तुष्टवहे	तुष्टमहे
2. तुष्टोथ	तुष्टवथुः	तुष्टव	तुष्टुषे	तुष्टुवाथे	तुष्टुवे
3. तुष्टाव	तुष्टवतुः	तुष्टवुः	तुष्टवे	तुष्टुवाते	तुष्टुविरै

Conjugate similarly दु, सु, श्रु.

§ 505. Roots that admit ड—

(1) Set roots ending in a vowel.

वृ 9. Â. ' to choose. '

1. ववार-ववर	ववारिव	ववारिम	1. ववरे	ववारिवहे	ववारिमहे
2. ववारिथ	ववारिथुः	ववर	2. ववारिषे	ववराथे	ववारिष्वे-हे
3. ववार	ववारतुः	ववरुः	3. ववरे	ववराते	ववीरै

स्तु, गृ, भृ &c. are similarly conjugated; तस्तार-तस्तार, तस्तरिव &c.

शृ 9 P. ' to tear, ' &c.

क्षु 2 P. ' to sharpen. '

1. शशार	शशारिव	शशारिम	1. चुक्ष्णाव	चक्ष्णुविव	चक्ष्णुविम
शशार	शशारिव	शशारिम		चुक्ष्णव	
2. शशारिथ	शशारिथुः	शशार	2. चुक्ष्णाविथ	चुक्ष्णुवथुः	चुक्ष्णुव
	शशारिथुः	शशार			
3. शशार	शशारतुः	शशारुः	3. चुक्ष्णाव	चुक्ष्णुवतुः	चुक्ष्णुवुः

शशारतुः शशारुः

स्तु is similarly conjugated.

Conjugate similarly दृ and वृ.

रु 2 P. Â. ' to warble, to go, ' &c.

1. रुराव	रुस्रविव	रुस्रविम	1. रुस्रवे	रुस्रविवहे	रुस्रविमहे
रुस्रव					
2. रुस्रविथ	रुस्रवथुः	रुस्रव	2. रुस्रविषे	रुस्रवाथे	रुस्रविष्वे-हे
3. रुराव	रुस्रवतुः	रुस्रवुः	3. रुस्रवे	रुस्रवाते	रुस्रविरै

Conjugate similarly यु P. जु P.

शी 2 Â. 'to lie down.'

1 शिश्ये	शिश्यिवहे	शिश्यिमहे
2 शिश्यिषे	शिस्याथे	शिश्यिष्वे-हे.
3 शिश्ये	शिस्याते	शिश्यिरे

श्रि P. Â. 'to resort to.'

1 शिश्राय	शिश्रियिव	शिश्रियिम	1 शिश्रिये	शिश्रियिवहे	शिश्रियिमहे
शिश्रय					
2 शिश्रियिथ	शिश्रियथुः	शिश्रिय	2 शिश्रियिषे	शिश्रियाथे	शिश्रियिष्वे-हे
3 शिश्राय	शिश्रियतुः	शिश्रियुः	3 शिश्रिये	शिश्रियाते	शिश्रियिरे

(2) Anit roots ending in a vowel:—

दा 1. P. Â. 'to give.'

1 ददौ	ददिव	ददिम	1 ददे	ददिवहे	ददिमहे
2 ददाथ-ददिथ	ददथुः	दद	2 ददिषे	ददाथे	ददिष्वे
3 ददौ	ददतुः	ददुः	3 ददे	ददाते	ददिरे

जै P. 'to sing.'

1 जगौ	जगिव	जगिम
2 जगाथ-जगिथ	जगथुः	जग
3 जगौ	जगतुः	जगुः

All other roots ending in आ, ए, ऐ, and ओ are similarly conjugated. दृच्—3rd per. दृच्यौ, दृच्यतुः, दृच्युः; दो 'to cut' 3rd per. ददौ, ददतुः, ददुः &c.

इ 2 P. 'to go.'

1 इयाय-इयय	ईयिव	ईयिम
2 इयेथ-इययिथ	ईयथुः	ईय
3 इयाय	ईयतुः	ईयुः

इ 1 P. 'to go' is regular; इयाय-य, इयिव इयिम &c. ई 1. 2. P. 4 A. 'to go' takes the pari. perf.

नी P. Â. 'to carry.'

Par.

Âtm.

1 निनाय-निनय	निन्यिव	निन्यिम	See शी 'to lie down above.'
2 निनयिथ-निनेथ	निन्यथुः	निन्य	
3 निनाय	निन्यतुः	निन्युः	

स्मृ P. 'to remember.'

1 सस्मार-सस्मर	सस्मारिव	सस्मारिम
2 सस्मर्थ	सस्मरथुः	सस्मर
3 सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः

मि 5 P. Â. 'to throw.'

मी 9. P. Â. 'to destroy.'

1 ममौ मिम्यिव	मिम्यिम	1 मिम्ये मिम्यिवहे	मिम्यिमहे
2 ममाथ मिम्यथुः	मिम्य	2 मिम्यिषे मिम्याथे	मिम्यिषेहे
ममिथ			
3 ममौ मिम्यतुः	मिम्युः	3 मिम्ये मिम्याते	मिम्यिरे

ली. 9 P. 4 Â. 'to adhere.' 1. P. 'to melt.'

Par.

Âtm.

1 लिंलाय, लिंलय, ललै	लिंल्यिव	लिंल्यिम	
2 लिंलेथ, लिंलयिथ	लिंल्यथुः	लिंल्य	
लल्लाय, लल्लय			
3 लिंलाय, लिंल्लै	लिंल्यतुः	लिंल्युः	Like शी.

(3) Anit roots ending in a consonant:—

शक् 5 P. 'to be able.'

1 शशाक-शशक	शोक्तिव	शोकिम
2 शोक्थि-शशक्थ	शोक्थुः	शोक
3 शशाक	शोक्तुः	शोकुः

पच् P. Â. 'to cook.'

1. पपाच-पपच	पेचिव	पेचिम	1. पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे
2. पेचिथ, पपक्थ	पेचथुः	पेच	2. पेचिषे	पेचाथे	पेचिष्वे
3. पपाच	पेचतुः	पेचुः	3. पेचे	पेचाते	पेचिरे °

मुच् 6 P. Â. 'to release.'

1. मुमोच	मुमुचिव	मुमुचिम	1. मुमुचे	मुमुचिवहे	मुमुचिमहे
2. मुमोचिथ	मुमुचथुः	मुमुच	2. मुमुचिषे	मुमुचाथे	मुमुचिष्वे
3. मुमोच	मुमुचतुः	मुमुचुः	3. मुमुचे	मुमुचाते	मुमुचिरे

रिच् 1 P. 'to separate.' Â. 'to purge.'

1. रिरेच	रिरिचिव	रिरिचिम	1. रिरिचे	रिरिचिवहे	रिरिचिमहे
2. रिरेचिथ	रिरिचथुः	रिरिच	2. रिरिचिषे	रिरिचाथे	रिरिचिष्वे
3. रिरेच	रिरिचतुः	रिरिचुः	3. रिरिचे	रिरिचाते	रिरिचिरे

Conjugate विच् 7. P. A., सिच् 6. P. A., निज् 3 P. A., बिज् 3. P. A., भुज् 7. P. A., युज् 7. P. A., क्षुद् 7. P. A. and others having इ or उ for their penultimate, similarly; सिच्—सिषेच 1 sing. सिषिचिव dual; सिषेचिथ 2 sing. &c., क्षुद्—क्षुक्षोद 1 sing. क्षुक्षोदिथ 2 sing. &c.

प्रच्छ् 6 P. 'to ask.'

1 प्रच्छ	प्रच्छिव	प्रच्छिम
2 प्रच्छिथ-प्रच्छ	प्रच्छथुः	प्रच्छ
3 प्रच्छ	प्रच्छतुः	प्रच्छुः

त्यज् 1 P. 'to abandon.'

1 तत्याज	तत्यजिव	तत्यजिव
तत्यज		
2 तत्यजिथ	तत्यजथुः	तत्यज
तत्यक्थ		
3 तत्याज	तत्यजतुः	तत्यजुः

भञ्ज् 7 P. 'to break or to destroy.'

1 बभञ्ज	बभञ्जिव	बभञ्जिम
2 बभञ्जिथ-बभञ्जथ	बभञ्जथुः	बभञ्ज
3 बभञ्ज	बभञ्जतुः	बभञ्जुः

भ्रज् 6. P. Â. 'to fry.'

1 बभ्रज	बभ्रजिव	बभ्रजिम	1 बभ्रजे	बभ्रजिवहे	बभ्रजिमहे
बभ्रज्ज	बभ्रज्जिव	बभ्रज्जिम	बभ्रज्जे	बभ्रज्जिवहे	बभ्रज्जिमहे
2 बभ्रजिथ	बभ्रजथुः	बभ्रज	2 बभ्रजिषे	बभ्रजाथे	बभ्रजिष्वे
बभ्रजे-बभ्रज्ज					
बभ्रज्जिथ	बभ्रज्जथुः	बभ्रज्ज	बभ्रज्जिषे	बभ्रजाथे	बभ्रज्जिष्वे
3 बभ्रज	बभ्रजतुः	बभ्रजुः	3 बभ्रजे	बभ्रजाते	बभ्रजिरे
बभ्रज्ज	बभ्रज्जतुः	बभ्रज्जुः	बभ्रज्जे	बभ्रजाते	बभ्रजिरे

सृज् 4. Â. 6. P.

1 ससृज	ससृजिव	ससृजिम	1 ससृजे	ससृजिवहे	ससृजिमहे
2 ससृजिथ	ससृजथुः	ससृज	2 ससृजिषे	ससृजाथे	ससृजिष्वे
ससृज्ज					
3 ससृज	ससृजतुः	ससृजुः	3 ससृजे	ससृजाते	ससृजिरे

दृश् 1. P. 'to see.'

should be conjugated like सृज्; दृदृशिथ, दृदृष्ट 2 sing.

छिद् 7. P. Â. 'to cut.'

1 चिच्छेद	चिच्छिदिव	चिच्छिदिम	1 चिच्छिदे	चिच्छिदिवहे	चिच्छिदिमहे
2 चिच्छेदिथ	चिच्छिदथुः	चिच्छिद	2 चिच्छिदिषे	चिच्छिदाथे	चिच्छिदिष्वे
3 चिच्छेद	चिच्छिदतुः	चिच्छिदुः	3 चिच्छिदे	चिच्छिदाते	चिच्छिदिरे

यद् 4. A. 'to go.'

शद् 1. 6. P. 'to decay.'

1 पेदे	पेदिवहे	पेदिमहे	I शशद-शशद	शेदिव	शेदिम
--------	---------	---------	-----------	-------	-------

2 पेदिषे	पेदाथे	पेदिध्वे	2 शोदिथ-शशत्थ	शोदथुः	शोद
3 पेदे	पेदाते	पेदिरे	3 शशाद	शोदतुः	शोतुः

Conjugate मन् A., सद् P., तप् P. शप् P., A., यप् P., रभ् A., लभ् A., नम् P., यञ् P., रभ् A., दह् P., नह् P. similar; मन्-मेनिषे 2 sing., सद्-मेदिथ-ससत्थ 2 sing., नम्-नेमिथ-ननन्थ 2 sing., दह् देहिथ-ददग्ध 2 sing., नह्-नेहिथ-ननद्ध, &c.

स्कन्द 1 P. 'to drop' बन्ध्. 9 P. 'to bind'

1 चस्कन्द	चस्कन्दिव	चस्कन्दिम	1 बबन्ध	बबन्धिव	बबन्धिम
2 चस्कन्दिथ	चस्कन्दथुः	चस्कन्द	2 बबन्धिथ	बबन्धथुः	बबन्ध
चस्कन्त्य			बबन्द्ध		
3 चस्कन्द	चस्कन्दतुः	चस्कन्दुः	3 बबन्ध	बबन्धतुः	बबन्धुः

राध् 4. 5. P. 'to grow, to accomplish.' स्पृश् 6. P. 'to touch.'

1 राध	राधिव	राधिम	1 पस्पृश	पस्पृशिव	पस्पृशिम
2 राधिथ	राधथुः	राध	2 पस्पृशिथ	पस्पृशथुः	पस्पृश
3 राध	राधतुः	राधुः	3 पस्पृश	पस्पृशतुः	पस्पृशुः

सृश् and कृश् are similarly conjugated.

(4) Set roots ending in a consonant.

नन्द् 1 P. 'to be glad.'

वन्द् 1 A. 'to salute.'

1 ननन्द	ननन्दिव	ननन्दिम	1 ववन्दे	ववन्दिवहे	ववान्दिमहे
2 ननन्दिथ	ननन्दथुः	ननन्द	2 ववन्दिषे	ववन्दाथे	ववन्दिध्वे
3 ननन्द	ननन्दतुः	ननन्दुः	3 ववन्दे	ववन्दाते	ववन्दिरे

नृत् 4. 1. P. 'to dance'

मुद् 1. 'to rejoice.'

1 ननर्त	ननृत्तिव	ननृत्तिम	1 मुमुदे	मुमुदिवहे	मुमुदिमहे
2 ननर्तिथ	ननृत्तथुः	ननृत्त	2 मुमुदिषे	मुमुदाथे	मुमुदिध्वे
3 ननर्त	ननृत्ततुः	ननृत्तुः	3 मुमुदे	मुमुदाते	मुमुदिरे

अर्द् 1. P. 'to afflict.'

ऋच्छ् 6. P. 'to go.'

1 आनर्द	आनर्दिव	आनर्दिम	1 आनच्छे	आनर्च्छिव	आनर्च्छिम
---------	---------	---------	----------	-----------	-----------

2 आनर्दिथ	आनर्दथुः	आनर्द	2 आनर्च्छिथ	आनर्च्छथुः	आनर्च्छे
3 आनर्द	आनर्दतुः	आनर्दुः	3 आनर्च्छे	आनर्च्छतुः	आनर्च्छुः

अर्च् 1. P. 'to worship.' . ऋज् 1. A. 'to go, to acquire' &c.

1* आनर्च	आनर्चिव	आनर्चिम	1 आनृजे.	आनृजिवहे	आनृजिमहे
2 आनर्चिथ	आनर्चथुः	आनर्च	2 आनृजिषे	आनृजाथे	आनृजिचे
3 आनर्च	आनर्चतुः	आनर्चुः	3 आनृजे	आनृजाते	आनृजिरे

वम् P. 'to vomit.'

दद् Â. 'to give.'

1 ववाम-ववम	ववमिव	ववमिम	1 दददे	दददिवहे	दददिमहे
2 ववमिथ	ववमथुः	ववम	2 दददिषे	दददाथे	दददिचे
3 ववाम	ववमतुः	ववमुः	3 दददे	दददाते	दददिरे

कुद् 6. P. 'to be crooked.' स्फुर् 6. P. 'to flash forth.'

'to cheat.'

'to throb.'

1 चुकोट, चुकुट*	चुकुटिव	चुकुटिम	1 पुस्फोर	पुस्फुरिव	पुस्फुरिम
2 चुकुटिथ	चुकुटथुः	चुकुट	2 पुस्फुरिथ	पुस्फुरथुः	पुस्फुर
3 चुकोट	चुकुटथुः	चुकुटुः	3 पुस्फोर	पुस्फरतुः	पुस्फुरुः

§ 506. Roots taking सम्प्रसारण (regular and irregular)—

यज् 1. P. Â. 'to worship.'

1 इयाज-इयज	ईजिव, ईजिम	1 ईजे	ईजिवहे	ईजिमहे
2 इयजिथ-इयज्	ईजथुः ईज	2 ईजिषे	ईजाथे	ईजिचे
3 इयाज	ईजतुः ईजुः	3 ईजे	ईजाते	ईजिरे

वच् † 1. 2. P. 'to speak.'

वस् 1. P. 'to dwell.'

1 उवाच, उवच, ऊचिव	ऊचिम	1 उवास-उवस	ऊषिव	ऊषिम
-------------------	------	------------	------	------

* Roots of the कृटादि class (see § 463) retain their vowel unchanged optionally in the 1st pers. sing. of the Perf.; नृ-नुनाव, नुनव 1st sing.

† वच् as a substitute for वृ may also be conjugated in At. e. g. ऊचे, ऊचिवहे, ऊचिमहे, 1 Per &c.

2 उवचिथ-उक्थ	उक्थुः	उक्च	2 उवसिथ-उक्स्थ	उक्स्थुः	उक्स्थ
3 उवाच	उक्चतुः	उक्चुः	3 उवास	उक्स्थतुः	उक्स्थुः

वप् 1. P. Â. 'to sow seed.'

1 उवाप-उवप	उपिव	उपिम	1 ऊपे	उपिवहे	उपिमहे
2 उवापिथ-उवपथ	उपथुः	ऊप	2 ऊपिषे	उपाथे	उपिष्वे
3 उवाप	उपतुः	ऊपुः	3 ऊपे	उपाते	उपिरे

वह् 1. P. Â. 'to carry.'

1 उवाह-उवह	उहिव	उहिम	1 ऊहे	उहिवहे	उहिमहे
2 उवहिथ, उवोढ*	ऊहथुः	ऊह	2 ऊहिषे	ऊहाथे	उहिष्वे-ढ्वे
3 उवाह	ऊहतुः	ऊहुः	3 ऊहे	ऊहाते	उहिरे

वद् 1. P. 'to speak.' (Â. in some senses).

1 उवाद-उवद	उदिव	उदिम	1 ऊदे	उदिवहे	उदिमहे
2 उवदिथ	ऊदथुः	ऊद	2 ऊदिषे	ऊदाथे	उदिष्वे
3 उवाद	ऊदतुः	ऊहुः	3 ऊदे	ऊदाते	उदिरे

स्वप् 2. P. 'to sleep.' ज्या 2 P. 'to grow old.'

1 सुष्वाप, सुषप	सुषुपिव	सुषुपिम	1 जिज्यौ	जिज्यिव	जिज्यिम
2 सुष्वपिथ	सुषुपथुः	सुषुप	2 जिज्यिथ	विज्यथुः	जिज्य
सुष्वपथ			जिज्याथ		
3 सुष्वाप	सुषुपतुः	सुषुपुः	3 जिज्यौ	जिज्यतुः	जिज्युः

वश् 2. P. 'to desire.' द्यच् 6. P. 'to deceive,' 'to surround.'

1 उवाश-उवश	अशिव	अंशम	1 विव्याच	विविचिव	विविचिम
			विव्यच		

*When the द् is substituted for the ह् of the roots सह् and वह् is dropped, the preceding अ is changed to ओ and not to आ: ववद् + थ = उवद् + थ = उवद् + थ, by § 416, 3, 4 = उवद् + द् = उवोढ.

2 उवशिथ	उशाथुः	उशा	2 विव्यचिथ	विविचयुः	विविच
3 उवाश	उशातुः	उशुः	3 विव्याच	विविचतुः	विविचुः

ग्रह 9. P. Â. 'to take.'

1 जग्राह-जग्रह	जगृहिव	जगृहिम	1 जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे
2 जगृहिय	जगृहयुः	जगृह	2 जगृहिषे	जगृहाथे	जगृहिष्वे-हे
3 जग्राह	जगृहतुः	जगृहुः	3 जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे

व्यध् 4. P. Â. 'to pierce.'

1 विव्याध-विव्यध	विविधिव	विविधिम
2 विव्यधिथ, विव्यद्ध	विविधयुः	विविध
3 विव्याध	विविधतुः	विविधुः

श्वि* 1. P. 'to swell.'

1 शिश्वाय, शिश्वय	शिश्वायिव	शिश्वियिम
शुशाव, शुशव	शुशुविव	शुशुविम
2 शिश्वियथ, शुशविय	शिश्विययुः, शुशुवयुः	शिश्विय, शुशुव
3 शिश्वाय, शुशाव	शिश्वियतुः, शुशुवतुः	शिश्वियुः, शुशुवुः

वे† (Regular).

1 ववौ	वविव	वविम	1 ववे	वविवहे	वविमहे
2 ववाथ, वविय	ववयुः	वव	2 वविषे	ववाथे	वविष्वे-हे
3 ववौ	ववतुः	ववुः	3 ववे	ववाते	वविरे

वे (Irregular).

1 उवाय	ऊयिव	ऊयिम	1 ऊये	ऊयिवहे	ऊयिमहे
उवय	ऊविव	ऊविम	ऊवे	ऊविवहे	ऊविमहे

* श्वि is to be optionally considered as शु in the Perfect.

† वे optionally assumes the form उवप् before the strong, and ऊप् or ऊव् before the weak terminations of the Perfect.

2 उवयिथ	ऊयथुः	ऊय	2 ऊयिषे	ऊयाथे	उयिष्वे-हे
	ऊवथुः	ऊव	ऊविषे	ऊवाथे	ऊविष्वे-हे
3 उवाय	ऊयतुः	ऊयुः	3 ऊये	ऊयाते	ऊयिरे
	ऊवतुः	ऊवुः	ऊवे	ऊवाते	ऊविरे .

व्ये* P. Â.

1 विव्याय, विव्यय	विव्यिव	विव्यिम	1 विव्ये	विव्यिवहे	विव्यिमहे
2 विव्ययिथ	विव्यथुः	विव्य	2 विव्यिषे	विव्याथे	विव्यिष्वे-हे
3 विव्याय	विव्यतुः	विव्युः	3 विव्ये	विव्याते	विव्यिरे

हे† P. Â. 'to call.'

1 जुहाव जुहव	जुहुविव	जुहुविम	1 जुहुवे	जुहुविवहे	जुहुविमहे
2 जुहविथ, जुशेथ	जुहुवथुः	जुहुव	2 जुहुविषे	जुहुवाथे	जुहुविष्वे-हे
3 जुहाव	जुहुवतुः	जुहुवुः	3 जुहुवे	जुहुवाते	जुहुविरे

§ 507. Wet roots:—

§ 508. The roots स्तृ, सू and धृ admit इ necessarily before consonantal terminations except थ; स्तृ-सस्वरिव 1 dual, सस्वरिथ, सस्वर्थ 2 sing.; दुधविथ, दुधोथ 2 sing. of धृ, &c.

तञ् 1. 7. P. 'to shrink, to contract.' त्रश्च 6 P. 'to cut.'

1 ततञ्च	ततञ्चिव	ततञ्चिम	1 वत्रश्च	वत्रश्चिव	वत्रश्चिम
	ततञ्च्व	ततञ्चम		वत्रश्च्व	वत्रश्चम
2 ततञ्चिथ	ततञ्चथुः	ततञ्च	2 वत्रश्चिथ	वत्रश्चथुः	वत्रश्च
	ततञ्च्वथ			वत्रश्च	
3 ततञ्च	ततञ्चतुः	ततञ्चुः	3 वत्रश्च	वत्रश्चतुः	वत्रश्चुः

तञ् is similarly conjugated.

* व्ये becomes विव्य before strong terminations and विनी before the weak ones in the Perf. † हे is to be considered as हृ in the Perf.

सृज् 1. 2. P. 'to purify.'

1 ममार्ज	ममृजिव	ममृजिम
	ममृज्व	ममृज्म
	ममार्जिव	ममार्जिम
2 ममार्जिथ	ममृजथुः	ममृज
ममार्जि	ममार्जथुः	ममार्ज
3 ममार्ज	ममृजतुः	ममृजुः
	ममार्जतुः	ममार्जुः

अञ्ज् 7. P. 'to anoint.'

1 आनञ्ज	आनञ्जिव	आनञ्जिम
	आनञ्ज्व	आनञ्ज्म
2 आनञ्जिथ	आनञ्जथुः	आनञ्ज
	आनञ्ज्व	
3 आनञ्ज	आनञ्जतुः	आनञ्जुः

क्लिद् 4 P. 'to be wet.'

1 चिक्लेद	चिक्लेदिव	चिक्लेदिम
	चिक्लिद्	चिक्लिद्म
2 चिक्लेदिथ	चिक्लिदथुः	चिक्लिद
चिक्लेत्थ		
3 चिक्लेद	चिक्लिदतुः	चिक्लिदुः

स्यन्द् 1. Â 'to distil.'

1 सस्यन्दे	सस्यन्दिवहे	सस्यन्दिमहे
	सस्यन्द्वहे	सस्यन्द्वहे
2 सस्यन्दिषे	सस्यन्दाथे	सस्यन्दिध्वे
	सस्यन्से	सस्यन्द्ध्वे
3 सस्यन्दे	सस्यन्दाते	सस्यन्दरे

रध्* 4. P. 'to destroy.'

1 ररन्ध	ररन्धिव-रेध्व	ररन्धिम-रेध्व
2 ररन्धिथ-ररद्ध	ररन्धतुः	ररन्ध
3 ररन्ध	ररन्धतुः	ररन्धुः

सिध् 1. P.

1 सिषेध	सिषिधिव-ध्व	सिषिधिम-ध्व
2 सिषेधिथ, सिषिधथुः	सिषिध	सिषिध
सिषेध		
3 सिषेध	सिषिधतुः	सिषिधुः

क्लृप् 1. P. 'to be able.'

1 चक्लृपे	चक्लृपिवहे	चक्लृपिमहे
	चक्लृप्वहे	चक्लृप्महे
2 चक्लृपिषे	चक्लृपाथे	चक्लृपिध्वे
चक्लृप्से		चक्लृप्ध्वे
3 चक्लृपे	चक्लृपाते	चक्लृपापरे

तृप् 4. P. 'to be pleased.'

1 ततर्प	ततृपिव	ततृपिम
	ततृप्व	ततृप्म
2 ततर्पिथ,		
तत्रप्य,† ततर्प्य	ततृपथुः	ततृप
3 ततर्प	ततृपतुः	ततृपुः

हृप् is similarly conjugated.

* रध् and जध् insert a nasal when their final is followed by a vowel. रध्, however, does not do it in the Aorist or when it takes इ, except in the Perf. † See § 471.

त्रप् 1. Â. 'to be ashamed.'

1 त्रेपे*	त्रेपिवहे	त्रेपिमहे
	त्रेप्वहे	त्रेपमहे
2 त्रेपिषे	त्रेपाथे	त्रेपिष्वे
	त्रेप्से	त्रेप्स्वे
3 त्रेपे	त्रेपाते	त्रेपिरे

क्षम् 1. A. 'to forgive.'

1 चक्षमे	चक्षमिवहे	चक्षमिमहे
	चक्षप्वहे	चक्षप्महे
2 चक्षमिषे	चक्षमाथे	चक्षमिष्वे
	चक्षंसे	चक्षन्स्वे
3 चक्षमे	चक्षमाते	चक्षमिरे

क्लिश् P. 'to be afflicted.'

1 चिक्लेश	चिक्लिशिव	चिक्लिशिम
	चिक्लिश्च	चिक्लिस्म
2 चिक्लेशिथ	चिक्लिशथुः	चिक्लिश
	चिक्लेष्ट	
3 चिक्लेश	चिक्लिशतुः	चिक्लिशुः

अभ् 1. P. 'to occupy.' कृष् with निर् 9. P. 'to tear, to expel.'

1 आनक्ष	आनक्षिव	आनाक्षिम
	आनक्ष्व	आनाक्षम
2 आनक्षिथ	आनक्षथुः	आनक्ष
	आनक्ष्ठ	
3 आनक्ष	आनक्षतुः	आनक्षुः

क्षम् 4. P. 'to forgive.'

1 चक्षाम	चक्षामिव	चक्षामिम
	चक्षाम	चक्षाम्वा†
2 चक्षामिथ	चक्षामथुः	चक्षाम
	चक्षान्थ	
3 चक्षाम	चक्षामतुः	चक्षामुः

अज् 5. Â. 'to pervade.'

1 आनशे	आनशिवहे	आनशिमहे
	आनश्चहे	आनश्महे
2 आनशिषे	आनशाथे	आनशिष्वे
	आनक्षे	आनश्द्वे
3 आनशे	आनशाते	आनशिरे

नश् 4. P. 'to perish.'

1 ननाश	नेशिव	नेशिम
	नेनश	नेश्म
2 नेशिथ	नेशथुः	नेश
	नेनश्च†	
3 ननाश	नेशतुः	नेशुः

त्वष् and तश् 'to pare' should be similarly conjugated.

* See § 512.

† Roots ending in म् change to न् when followed by म् or व्.

‡ See. § 476.

गाह् 1. Â. 'to enter.'

1 जगाहे	जगाहिवहे	जगाहिमहे
	जगाह्वहे	जगाह्वमहे
2 जगाहिषे	जगाहाथे	जगाहिष्वेद्दे
	जघाक्षे	जघाक्षेद्दे
3 जगाहे	जगाहाते	जगाहिरे

गृह् 1. Â. 'to take.'

1 जगृहे	जगृहिवहे	जगृहिमहे
	जगृह्वहे	जगृह्वमहे
2 जगृहिषे	जगृहाथे	जगृहिष्वेद्दे
	जघृक्षे	जघृक्षेद्दे
3 जगृहे	जगृहाते	जगृहिरे

गर्ह् 2 A. is Set and should be conjugated as such. गर्ह् 10 P. A. takes the Periphrastic Perf.

गुह् 1. P. Â. 'to conceal.'

1 जुगूह	जुगूहिव	जुगूहिम
	जुगूह्व	जुगूह्वम
2 जुगूहिष्य	जुगूह्यथुः	जुगूह
	जुगोढ	
3 जुगूह	जुगूह्यतुः	जुगूहुः
1 जुगृहे	जुगृहिवहे	जुगृहिमहे
	जुगृह्वहे	जुगृह्वमहे
2 जुगृहिषे	जुगृहाथे	जुगृहिष्वेद्दे
	जुघृक्षे	जुघृक्षेद्दे*
3 जुगृहे	जुगृहाते	जुगृहिरे

तृह् 6. P. 'to kill.'

1 ततर्ह	ततर्हिव	ततर्हिम
	ततर्ह्व	ततर्ह्वम
2 ततर्हिष्य	ततर्ह्यथुः	ततर्ह
	ततर्ह	
3 ततर्ह	ततर्ह्यतुः	ततर्हुः

तृह् 6. P. 'to kill.'

1 ततृह	ततृहिव	ततृहिम
	ततृह्व	ततृह्वम
2 ततृहिष्य	ततृह्यथुः	ततृह
	ततृह	
3 ततृह	ततृह्यतुः	ततृहुः

दुह् 4. P. 'to bear malice.'

1 दुद्वेह	दुद्वेहिव	दुद्वेहिम
	दुद्वेह्व	दुद्वेह्वम

स्तृह् 6. P. 'to hurt, to kill.'

1 तस्तर्ह	तस्तर्हिव	तस्तर्हिम
	तस्तर्ह्व	तस्तर्ह्वम

* When द् or र् is dropped, the preceding अ, इ or ए is lengthened.

2 दुद्रोहिथ,	दुद्रुह्युः	दुद्रुह	2 तस्तर्हिथ	तस्तृह्युः	तस्तृह
दुद्रोढ, दुद्रोग्ध*			तस्तर्द		
3 दुद्रोह	दुद्रुहतुः	दुद्रुहः	3 तस्तर्द	तस्तृहतुः	तस्तृहः

सुहृ is similarly conjugated
सुसृहिथ सुसृह I dual, सुहोहिथ,
सुमोढ, सुमोग्ध 2 sing. &c.

वृहृ is similarly conjugated
ववर्हिथ-ववर्द 2nd sing, वरुहिथ,
वरुह I dual

खिहृ 4. P. ' to love. '

1 सिष्णेह	सिष्णिहिथ	सिष्णिहिम
	सिष्णिह	सिष्णिह्य
2 सिष्णेहिथ	सिष्णिह्युः	सिष्णिह
सिष्णेढ, सिष्णेग्ध		
3 सिष्णेह	सिष्णिहतुः	सिष्णिहः

सुहृ is to be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

§ 509. The roots अग्रन्थ्, ग्रन्थ्, वग्न्, and स्वञ्ज् drop their nasal optionally before the terminations of the Perfect. अग्रन्थ्, ग्रन्थ्, वग्न् obey § 500, even before the strong terminations when their nasal is dropped.

अग्रन्थ्			ग्रन्थ्		
1 अग्रन्थ	अग्रन्थित	अग्रन्थिम	1 जग्रन्थ	जग्रन्थिव	जग्रन्थिन
श्रेथ	श्रेथिव	आश्रेथ	प्रेथ	प्रेथिव	प्रेथिम
2 अग्रन्थिथ	अग्रन्थ्युः	अग्रन्थ	2 जग्रन्थिथ	जग्रन्थ्युः	जग्रन्थ
श्रेथिथ	श्रेथ्युः	श्रेथ	प्रेथिथ	प्रेथ्युः	प्रेथ
3 अग्रन्थ	अग्रन्थतुः	अग्रन्थुः	3 जग्रन्थ	जग्रन्थतुः	जग्रन्थुः
श्रेथ	श्रेथतुः	श्रेथुः	प्रेथ	प्रेथतुः	प्रेथुः

* The final ह of the roots दुहृ, सुहृ, खिहृ, and सुहृ is changed to द, or ढ when followed by any consonant except a nasal or a semi vowel or by nothing.

दम्भ् P.

स्वञ्च् A.

1 ददम्भ	ददम्भिव	ददम्भिम	1 सस्वञ्जे	सस्वञ्जिवहे	सस्वञ्जिमहे
देभ	देभिव	देभिम	सस्वञ्जे	सस्वञ्जिवहे	सस्वञ्जिमहे
*2 ददम्भिय	ददम्भयुः	ददम्भ	2 सस्वञ्जिषे	सस्वञ्जाथे	सस्वञ्जिष्वे
देभिय	देभयुः	देभ	सस्वञ्जिषे	सस्वञ्जाथे	सस्वञ्जिष्वे
3 ददम्भ	ददम्भतुः	ददम्भुः	3 सस्वञ्जे	सस्वञ्जाते	सस्वञ्जिरे
देभ	देभतुः	देभुः	सस्वञ्जे	सस्वञ्जाते	सस्वञ्जिरे

* 510. The अ of the roots गम्, हन्, जन्, खन् and घस्, is dropped before vowel weak terminations except those of the 2nd variety of the Aorist; the ह् of हन् is then changed to घ्; and जन् and घस् become ज् and अ् respectively.

गम्

हन्

1 जगाम	जगमिव	जगमिम	1 जघान	जघ्निव	जघ्निम
जगाम			जघन		
2 जगमिथ	जगमयुः	जगम	2 जघानिथ	जघ्नाथुः	जघ्न
जगम्य			जघन्य		
3 जगाम	जगमतुः	जगमुः	3 जघान	जघ्नतुः	जघ्नुः

जन् Â.

घस्

1 जङ्गे	जङ्गिवहे	जङ्गिमहे	Conjugated in the Perf. as a substitute of अद्, which see.
2 जङ्गिषे	जङ्गाथे	जङ्गिष्वे	
3 जङ्गे	जङ्गाते	जङ्गिरे	

खन् P. Â.

1 चखान, चखन	चखिव	चखिम	1 चख्ने	चख्निवहे	चख्निमहे
2 चखानिथ	चखनयुः	चखन	2 चखिषे	चख्नाथे	चखिष्वे
3 चखान	चखनतुः	चखनुः	3 चख्ने	चख्नाते	चखिरे

§ 511. घस् is optionally substituted for अद् in the Perfect..

1 आद	आदिव	आदिम
जघास, जघस	जक्षिव	जक्षिम
2 आदिय*	आदथुः	आद
जघासिथ	जक्षथुः	जक्ष
3 आद	आदतुः	आदुः
जघास	जक्षतुः	जक्षुः

§ 512 † The roots तृ, फल्, भज्, नृप् and राध् when it means 'to offend or to injure' necessarily, and जृ, भ्रम्, नृस्, फण्, 1. P. to go, राज्, भ्राज्, भ्राञ्, स्यम् and स्वच् optionally obey § 500.

तृ 1 P. 'to cross.'

फल् 1 P. 'to bear fruit.'

1 ततार-ततर	तेरिव	तेरिम	1 पफाल, पफल	फेलिव	फेलिम
2 तेरिथ	तेरथुः	तेर	2 फेलिथ	फेलथुः	फेल
3 ततार	तेरतुः	तेरुः	3 पफाल	फेलतुः	फेलुः

भज् 1. P. Â. 'to serve.' &c.

1 वभाज, वभज	भेजिव	भेजिम	1 भेजे	भेजिवहे	भेजिमहे
2 भेजिथ, वभक्थ	भेजथुः	भेज	2 भेजिषे	भेजाथे	भेजिचे
3 वभाज	भेजतुः	भेजुः	3 भेजे	भेजाते	भेजिरे

राध् 5. P. with अप.

1 अप-रराध	अप-रोधिव	रोधिम
2 अप-रोधिथ	अप-रोधथुः	अप-रोध
3 अप-रराध	अप-रोधतुः	अप-रोधुः

जृ 4. P. 'to be old.' भ्रम् 1. 4. P. 'to wander.'

1 जजार	जजरिव	जजरिम	1 बभ्राम	बभ्रमिव	बभ्रमिम
जजर	जेरिव	जेरिम	बभ्रम	भ्रेमिव	त्रेमिम

* Vide § 515 † तृफलभजत्रपञ्च । राधो हिंसायाम् । वा जृभ्रमुत्रसाम् । फण च मतानाम् । Pān VI. 4. 122-125.

2 जजरिथ	जजरथुः	जजर	2 बभ्रमिथ	बभ्रमथुः	बभ्रम
जेरिथ	जेथुः	जेर	भ्रेमिथ	भ्रेमथुः	भ्रेम
3 जजार	जजरतुः	जजरुः	3 बभ्राम	बभ्रमतुः	बभ्रमुः
.	जेरतुः	जेरुः	.	भ्रेमतुः	भ्रेमुः

भ्राज् 1. A. 'to shine.'

स्यम् 1. P. 'to sound.'

1 वभ्राजे	बभ्राजिवहे	बभ्राजिमहे	1 सस्याम	सस्यमिव	सस्यामक
भ्रेजे	भ्रेजिवहे	भ्रेजिमहे	सस्यम	स्येमिव	स्येमिम्
2 वभ्राजिषे	बभ्राजाथे	बभ्राजिध्वे	2 सस्यमिथ	सस्यमथुः	सस्यम
भ्रेजिषे	भ्रेजाथे	भ्रेजिध्वे	स्येमिथ	स्येथुः	स्येम
3 वभ्राजे	बभ्राजाते	बभ्राजिरे	3 सस्याम	सस्यमतुः	सस्यमुः
भ्रेजे	भ्रेजातं	भ्रेजिरे		स्येमतुः	स्येमुः

भ्लाज्, भ्राज्, राज् are to be similarly conjugated.

§ 513 **ब्रू** forms its base irregularly as **बभ्रूव-**

1 बभ्रूव	बभ्रूविव	बभ्रूविम	1 बभ्रूवे	बभ्रूविवहे	बभ्रूविमहे
2 बभ्रूविथ	बभ्रूवथुः	बभ्रूव	2 बभ्रूविषे	बभ्रूवाथे	बभ्रूविध्वे
3 बभ्रूव	बभ्रूवतुः	बभ्रूवुः	3 बभ्रूवे	बभ्रूवाते	बभ्रूविरे

§ 414. **जि** and **हि** are respectively changed to **गि** and **चि**; and **चि** optionally to **कि**, after the reduplicative syllable in the Perf. and the Desiderative.

जि

हि

1 जिगाय	जिग्यिव	जिग्यिम	1 जिघाय	जिघ्यिव	जिघ्यिम
जिगय			जिघय		
2 जिगेथ	जिग्यथुः	जिग्य	2 जिघेथ	जिघ्यथुः	जिघ्य
जिगयिथ			जिघयिथ		
3 जिगाय	जिग्यतुः	जिग्युः	3 जिघाय	जिघ्यतुः	जिघ्युः

चि.

1 चिकाय-चिकय	चिकियव	चिकियम
चिचाय-चिचय	चिचियव	चिचियम

2 चिकयिथ-चिकेथ	चिकयथुः	चिक्य
चिचयिथ-चिचेथ	चिचयथुः	चिच्य
3 चिकाम-चिचाम	चिकयतुः-चिचयतुः	चिक्युः-चिच्युः

§ 515. अद्, च् and ह्ये admit इ necessarily before थ.

अद्

1 आर	आरिव	आरिम	For अद् and ह्ये see p. p. 325, 319;
2 आरिथि	आरिथुः	आर	
3 आर	आरतुः	आरुः	

मस्ज्.*

1 ममज्ज	ममज्जिव	ममज्जिम
2 ममज्जिथ, ममज्ज्थ	ममज्जथुः	ममज्ज
3 ममज्ज	ममज्जतुः	ममज्जुः

† अज् 'to go.'

1 विवाय, विवय	विव्यिव, आजिव	विव्यिम, आजिम
2 विवायिथ, विवेथ	विव्यथुः	विव्य
आजिथ		
3 विवाय	विव्यतुः	विव्युः

§ 516. इ 'to go' lengthens its reduplicative इ before the weak terminations.

For the forms see p. 311.

§ 517. The base of इ with अधि 'to study' is अधिजगा.

1 अधिजगे	अधिजगिवहे	अधिजगिमहे
2 अधिजगिषे	अधिजगाथे	अधिजगिषे
3 अधिजगे	अधिजगाते	अधिजगिरे

§ 518. ऊर्णु forms its base as ऊर्णुन्. Its vowel is optionally not gunated before a strong termination when it takes इ.

* See § 476.

† See § 477.

Par.

1 ऊर्णुनाव, ऊर्णुनव	ऊर्णुनुविब	ऊर्णुनुविम
2 ऊर्णुनुविथ ऊर्णुनविथ	ऊर्णुनुवथुः	ऊर्णुनुव
3 ऊर्णुनाव	ऊर्णुनुवतुः	ऊर्णुनुवुः

Âtm.

1 ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुविबहे	ऊर्णुनुविमहे
2 ऊर्णुनुविषे	ऊर्णुनुवाथे	ऊर्णुनुविष्वे-द्वे
3 ऊर्णुनुवे	ऊर्णुनुवाते	ऊर्णुनुविरे

519. ख्या and क्शा are optionally substituted for चक्ष in the Perfect, and necessarily in the other Non-conjugational tenses.

ख्या and क्शा take both the Padas.

Par.

1 आचख्यौ	आचख्यिव	आचख्यिम
आचक्शौ	आचक्शिव	आचक्शिम
2 आचख्याथ, आचख्यथ	आचख्यथुः	आचख्य
आचक्शाथ, आचक्शथ	आचक्शथुः	आचक्श
3 आचख्यौ	आचख्यतुः	आचख्युः
आचक्शौ	आचक्शतुः	आचक्शुः

Âtm.

1 आचचक्षे	आचचक्षिवहे	आचचक्षिमहे
आचख्ये	आचख्यिवहे	आचख्यिमहे
आचक्शे	आचक्शिवहे	आचक्शिमहे
2 आचचक्षिषे	आचचक्ष्याथे	आचचक्षिष्वे
आचख्यिषे	आचख्याथे	आचख्यिष्वे-द्वे
आचक्शिषे	आचक्शाथे	आचक्शिष्वे
3 आचचक्षे	आचचक्षाते	आचचक्षिरे
आचख्ये	आचख्याते	आचख्यिरे
आचक्शे	आचक्शाते	आचक्शिरे

§ 520. **य्** is prefixed to vowel weak terminations in the case of **दी 4. A. 'to obey.'**

1 दिदीये	दिदीयिवहे	दिदीयिमहे
2 दिदीयिषे	दिदीयाथे	दिदीयिध्वे-हे
3 दिदीये	दिदीयाते	दिदीयिरे

§ 521. **दे 1. A. 'to protect'** assumes as its base the form **दिगि** in the Perfect. **दिग्ये, दिग्यिवहे, 1 sing. and dual. दिग्यिध्वे-हे 2 pl.**

§ 522. **द्युत्** after reduplication assumes the form **दियुत्; दियुते, 1 sing., दियुतिषे 2 sing.**

§ 523. **पी** is substituted for **प्ये 'to grow fat'** in the Perfect and in the Frequentative; **पिप्ये 1 sing., पिप्यिध्वे-हे 2 pl.**

§ 524. The root **व्यश्** takes Samprasârana in the reduplicative syllable in the Perfect; **विन्यथे 1 & 3 sing. विन्यथिषे 2 sing.**

§ 525. For the forms of **विज्**, see § 466, **विविज 1 sing., विविजिथ विविजथुः विविज 2 per. &c.**

PERIPHRASTIC PERFECT.

§ 526. The Periphrastic Perfect is formed by adding **आम्** to the root and then adding the forms of the reduplicated Perfect of **कृ, भू, or अस्** as terminations; when the forms of **कृ**, are added, a Parasmaipadi root takes the Parasmaipadi forms and an Atmanepadi one takes the Atmanepadi forms.

§ 527. Before **आम्** the final vowel and the penultimate short except that of **विद्**, take their Guna substitute.

Paradigms.

ईड् 2. Â. 'to praise.'

1 ईडांचक्रे	ईडांचकृवहे	ईडांचकृमहे
ईडामास	ईडामासिव	ईडामासिम

	ईडांबभूव	ईडांबभूविव	ईडांबभूविम
2	ईडांचकृषे	ईडांचक्राथे	ईडांचकृद्धे
	ईडामासिथ	ईडामासथुः	ईडामास
	ईडांबभूविथ	ईडांबभूवथुः	ईडांबभूव
3	ईडांचक्रे	ईडांचक्राते	ईडांचक्रिरे
	ईडामास	ईडामासतुः	ईडामासुः
	ईडांबभूव	ईडांबभूवतुः	ईडांबभूवुः

ईध्, ईश्, ऊद्, &c. are similarly conjugated.

दय् 'to give.'

1	दयांचक्रे	दयामास	दयांबभूव
2	दयांचकृषे	दयामासिथ	दयांबभूविथ
3	दयांचक्रे	दयामास	दयांबभूव

अग्र—is similarly conjugated.

आस्.

1	आसांचक्रे	आसांचकृवहे	आसांचकृमहे
2	आसांचकृषे	आसांचक्राथे	आसांचकृद्धे
3	आसांचक्रे	आसांचक्राते	आसांचक्रिरे

also आसामास, आसांबभूव &c.

कास्—is similarly conjugated.

उष् 1. P. 'to burn.'

1	उषोष	ऊषिव	ऊषिम
	ओषांचकार, &c.	ओषांचकृव, &c.	ओषांचकृम, &c.
2	उषोषिथ	ऊषथुः	ऊष
	ओषांचकर्थ, &c.	ओषांचकृथुः, &c.	ओषांचक्र, &c.
3	उषोष	ऊषतुः	ऊषुः
	ओषांचकार, &c.	ओषांचकृतुः, &c.	ओषांचकृः, &c.

विद् 2. P. 'to know.'

1	विवेद	विविदिव	विविदिम
	विदामास, &c.	विदामासिव, &c.	विदामासिम, &c.

2 विवेदिथ	विविदथुः	विविद
विदामासिथ, &c.	विदामासथुः, &c.	विदामास, &c.
3 विवेद	विविदतुः	विविदुः
विदामास, &c.	विदामासतुः, &c.	विदामासुः, &c.

जागृ 2. P. 'to awake.'

1 जजागार, जजागर	जजागरिव	जजागरिम
जागरामास, &c.	जागरामासिव, &c.	जागरामासिम, &c.
2 अजागारिथ	अजागरथुः	अजागर
जागरामासिथ, &c.	जागरामासथुः, &c.	जागरामास, &c.
3 जजागार	जजागरतुः	जजागरुः
जागरामास, &c.	जागरामासतुः, &c.	जागरामासुः, &c.

गुप्—जुगोष, गोपायांचकार, &c. 1 sing. जुगुप्वि, जुगुप्वि, गोपायांच-
कृ. &c. dual; जुगोपेथ, जुगोपेथ गोपायांचकर्ष, &c. 2 sing.

धुप—दुधूप, or धूपायांचकार, &c. 1 sing-

विच्छ्—विविच्छ, or विच्छायाञ्चकार, &c. 1 sing.

पण—पेजे or पणायांचकार (पणयांचक्रे according to Bopadeva)
&c. 1 sing.

पन—पेने or पनायांचकार, &c. 1 sing.

ऋत्—आनर्त or ऋतीयांचक्रे &c. 1 sing.

§ 528. When आम् is added to the roots भी, ड्री भृ and हृ they
are first reduplicated as in the third conjugation; e. g.—

भी 3. P. 'to fear.'

1 विभाय, बिभय	बिभ्यिव	बिभ्यिम
बिभयांचकार-चकर, &c.	बिभयांचकृव, &c.	बिभयांचकृम, &c.
2 बिभयिथ, बिभेथ	बिभ्यथुः	बिभ्य
बिभयांचकर्ष, &c.	बिभयांचक्रथुः, &c.	बिभयांचक्र, &c.
3 बिभाय	बिभ्यतुः	बिभ्युः
बिभयांचकार, &c.	बिभयांचक्रतुः &c.	बिभयांचक्रुः &c.

हो 3 P. ' to be ashamed.'

1 जिहाय, जिहय	जिहियिव	जिहियिम
जिहयांचकार-चकर, &c	जिहयांचकृव,	जिहयांचकृम, &c.
2 जिहयिथ-जिहेथ	जिहियथुः	जिहिय
जिहयांचकर्थ &c.	जिहयांचकथुः &c.	जिहयांचक, &c.
3 जिहाय	जिहियतुः	जिहियुः
जिहयांचकार, &c.	जिहयांचकृतुः, &c.	जिहयांचकुः, &c.

भृ-बभार, बभर, बिभरांचकार-बभूव-रामास 1 sing. हु-जुहाव, जुहव;
जुहवांचकार-बभूव-वामास 1. sing. &c.

(5) THE AORIST लुङ्.

§ 529. There are seven Varieties or Forms of the Aorist. The augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect

First Variety or Form.

§ 530. The terminations of the First Variety are the same as those of the Imperf., except that of third person plural which is उत्सुः—

1 अम्	व	म
2 स्	तम्	त
3 त्	ताम्	उत्सुः

§ 531. The radical आ is dropped before उत्सुः.

§ 532. इ, स्था, दा, घा, and roots assuming the forms of दा and या (Vide § 459), पा 'to drink' and भृ take this Variety.

§ 533. The roots घ्रा, घे, घो, सो, and द्रो belong to this Variety optionally. They optionally take the Sixth Form. घे takes the Third Form also.

Paradigms.

स्था P.

1-अस्थाम् अस्थाव अस्थाम

शो P.

1 अशाम् अशाव अशाम

2. अस्थाः अस्थातम् अस्थात

2. अशाः अशातम् अशात

3. अस्थात् अस्थाताम् अस्थुः

3. अशात् अशाताम् अशुः

§ 534. *अ* takes *अन्* instead of *उस्* in the 3rd per. pl. and changes its vowel to *ऊव्* before the vowel terminations; e. g. अभूवम्, अभूव, अभूम् 1st pers.; अभूत्, अभूताम्, अभूवन् 3rd per. >प

§ 535. *गा* is substituted for *इ* in the Aorist; अगाम्, अगाव, अगाम 1st per.; इ with *आधि* 'to remember' अध्यगाम्, अध्यगाव, अध्यगाम, &c.

§ 536. This Variety is exclusively Parasmaipadi. दा, घा, and स्था take the fourth Variety in the Atm. भ् when Atm. takes the fifth; and इ with *आधि* Atm. the fourth.

Second Variety or Form.

§ 537. In this Variety *अ* is added on to the root and then the terminations of the Imperf. of the first group of conjugational classes are added; viz.

<i>Par.</i>			<i>Atm.</i>		
1. अम्	व	म	1. इ	वहि	महि
2. स्	तम्	त	2. आस्	इथाम्	ध्वम्
3. त्	ताम्	अन्	3. त	इताम्	अन्त

§ 538. The preceding *अ* is dropped before *अम्*, *अन्*, and *अन्त* and lengthened before *व* and *म*. The radical vowel except a final *क्*, short or long, and the *क्* of *दृक्*, does not undergo *Guna* or *Vrddhi* substitute.

§ 539. This Variety is Parasmaipada with a few exceptions such as *क्* with *सम्*, *ख्या*, *वच्*; and *अस्* 'to throw' with a preposition. The roots *लिप्*, *सिच्*, and *ह्वे* take this form in the *Par.* and optionally in the *Atm.*, in which they also take the Fourth Form.

§ 540. The penultimate nasal of a root is dropped; as *अङ्ग-* *मङ्गशात्*, *स्कन्द-* *अस्कदत्*, &c.

§ 541. The roots अस्, ख्या, पत्, वच्, शास्, श्वि and ह्व become अस्थ्, ख्य, पत्त्, बोच्, शिष्, श्व, and ह्व, respectively; e. g. आस्थत्, अख्यत, अवोचत्, अशिषत्, &c. 3rd sing.

§ 542. The roots giving the following couplets (Kārikāḥ) belong to this Variety necessarily:—

ख्यातीयतीं सर्षतिहे कान्तौ शक्नोतिशक्यती ।
 उच् मुच् वक्तिः शिचिश्चान्ता लुञ्जतिः पततिस्तथा ॥ १ ॥
 दान्ताः क्तिद् क्षिच् मदि मिदो विदन्तिः शद्सदिस्विदः ।
 ऋधिकृषी क्षुधिगृषी रधिः शुध्यतिसिध्यती ॥ २ ॥
 आप्कुषौ गुप्यतिडिपी युप् रूप् लिम्पतिख्यती ।
 लुम्पतिः सर्षतिः पान्ताः क्षुभ्यतिस्तुभ्यतिर्नभिः ॥ ३ ॥
 लुभ्यतिश्च भकारान्ता मान्ताः क्लाम्यतिक्षाम्यती ।
 गमिस्तमिर्दमिभ्रमी शाम्यतिः श्राम्यतिः समिः ॥ ४ ॥
 शान्ताः पञ्च कृशिनशी मृशिर्भ्रंशतिवृश्यती ।
 तुष्यतितृष्यतिदुषः पिनष्टिः पुष्यतिः प्लुषिः ॥ ५ ॥
 रिध्यस् च्वोष्टिवृषो व्युषिः सह शिनष्टिना ।
 शुष्यथिर्हृष्यतिः षान्ताः सान्ता अस्यतिकुस्यती ॥ ६ ॥
 घसिजसी तसिदसौ वस्यतिर्विस्यतिर्युमिः ।
 मस्मुसी यस्वसिविसो वुस्यतिः शास्तिरिन्यपि ॥ ७ ॥
 दुस्समुद्यल्लिहिस्तुहो लुडयङ्क्विकरणा मवेत् ।
 नवाशीतिश्च घातूनां परस्मैपदिनामियम् ॥ ८ ॥
 समियर्तिः ख्यातिवक्त्री अस्यतिश्चोपरार्णगुक् ।
 आत्मनेपदिनोऽपीमे ह्यतिर्लिपिसिञ्चती ॥ ९ ॥
 एते विभाषयाङ्कन्त आत्मनेपदिनो यदा ।

ख्या P. with सम् Â.

1 अस्थम्	अस्थाव	अस्थाम	1 अस्थे	अस्थावहि	अस्थामहि
2 अख्यः	अख्यतम्	अख्यत	2 अख्यथाः	अख्यथाम	अख्यभ्यम्
3 अस्थ्यत	अस्थ्यताम्	अस्थ्यत	3 अस्थ्यत	अस्थ्यताम्	अस्थ्यन्त

क 3 P. 'to go' with सम

1 आरम्	आराव	आराम	1 समारे	समारावहि	समारामहि
2 आरः	आरतम्	आरत	2 समारथाः	समारथाम्	समारचम्
3 आरत्	आरताम्	आरन्	3 समारत	समारताम्	समारन्त

सृ I. 'to go'

1 असरम्	असराव	असराम
2 असरः	असरतम्	असरत
3 असरत्	असरताम्	असरन्

हे 1 P. Â.

1 अहम्	अहाव	अहाम	1 अहे	अहोर्वाहि	अहामहि
2 अहः	अहतम्	अहत	2 अहथाः	अहथाम्	अहचम्
3 अहत्	अहताम्	अहन्	3 अहत	अहेताम्	अहन्त

वच् 2. P. (also that substituted for वृ Par. and Âtm.)

1 अवोचम्	अवोचाव	अवोचाम	1 अवोचे	अवोचावहि	अवोचामहि
2 अवोचः	अवोचतम्	अवोचत	2 अवोचथाः	अवोचेथाम्	अवोचचम्
3 अवोचत्	अवोचताम्	अवोचन्	3 अवोचत	अवोचेताम्	अवोचन्त

सिच् 6 P. Â.

1 असिचम्	असिचाव	असिचाम	1 असिचे	असिचावहि	असिचामहि
2 असिचः	असिचतम्	असिचत	2 असिचथाः	असिचेथाम्	असिचचम्
3 असिचत्	असिचताम्	असिचन्	3 असिचत	असिचेताम्	असिचन्त

लिप्.

1 अलिपम्	अलिपाव	अलिपाम	1 अलिपे	अलिपावहि	अलिपामहि
2 अलिपः	अलिपतम्	अलिपत	2 अलिपथाः	अलिपेथाम्	अलिपचम्
3 अलिपत्	अलिपताम्	अलिपन्	3 अलिपत*	अलिपेताम्	अलिपन्त

* लिप्, सिच् and हे (also take the fourth Variety in the Âtm.)
अलिप्त, असिक्त अह्लास्त.

अस् 4. P.

Â. with परि.

1 आस्थम् आस्थाव आस्थाम	1 पर्यास्थे पर्यास्थावहि पर्यास्थामहि
2 आस्थः आस्थतम् आस्थत	2 पर्यास्थथाः पर्यास्थेथाम् पर्यास्थच्चम्
3 आस्थत आस्थताम् आस्थन्	3 पर्यास्थत पर्यास्थेताम् पर्यास्थन्त

We give below the 3rd per. sing. of the rest.

Roots.

Roots.

शक्* (5. 4. P. A.) अशकत् शुभ्र—अशुभ्रत	
उच् 4. P. ' to collect. '—औच्चत् मिथ्र—असिधत्	
मुच्—अमुच्चत् आप—आपत्	
लुद् 4. P. ' to wallow. '—अलुटत् कुप—भकुपत्	
पत्—अपपत्तत् एप्—4. P. ' to be confused '—अएपत्	
क्रिद् 4. P. ' to be wet. '—अक्रिदत् हिप्—4. P. ' to throw '—अहिपत्	
त्रिविद् 4. P. ' to be oily. '—अत्रिविदत् युप्—अयुपत्	
मद्—अमदत् रुप्—अरुपत्	
मिद् 1. 1. A 4. P. ' to be unctuous, to melt—अमिदत् लुप्†—4. 6. P. A.—अलुपत्	
विद् † 6. P. A—अविदत् शुभ्र—अशुभ्रत	
शद् 1 P. ' to perish, to decay '—अशदत् तुभ्र—' to kill. —अतुभ्रत	
सद्—असदत् नभ्र—4. P. ' to kill—अनभ्रत	
स्विद्—अस्विदत् लुभ्र—अलुभ्रत	
ऋध—4. 5. P. ' to prosper '—अर्धत् कृम्—अकृमत	
कुप्—अकुपत् गम्—अगमत	
क्षुप्—अक्षुधत् तम्—अतमत	
गृध 4. P. ' to covet '—अगृधत् दम्—अदमत	
रघ 4. P. ' to hurt '—अरघत् भ्रम्—अभ्रमत	

* शक् 4. A. takes the Fourth, as well as the Fifth Variety, in the Atm. अशक्त, अशक्ति 3rd sing.

† विद् A. takes the Fourth or Fifth Variety. अविद, अवेदि 3rd sing.

‡ लुप् takes the Fourth Form in the Atm; अलुप्.

शम्—अशमत्	शुष् 4. P. 'to be dry'—अशुषत्
भ्रम्—अभ्रमत्	इष्—अइषत्
सम् 1. P. 'to be confused or agitated.'—असमत्	कुस् 4. P. 'to embrace'—अकुसत्,
कृश 4. P. 'to be thin' अकृशत्	घस्—1. P. 'to eat'—अघसत्
नश—अनशत्	जस् 4. P. 'to release'—अजसत्
भृश 4. P. 'to fall'—अभृशत्	तस् 4. P. 'to fade away' अतसत्
भ्रंश—अभ्रशत्	दस् 4. P. 'to decay, to perish' अदसत्
वृश 4. P. 'to choose'—अवृशत्	वस् 4. P. 'to be straight'—अवसत्
तुष्—अतुषत्	बिस् 4. P. 'to go, to direct'—
दृष् 4. P. 'to be thirsty'—अतृषत्	अबिसत्
दुष् 4. P. 'to be spoiled,' &c.	व्युस् 4. P. 'to throw'—अव्युसत्
पिष्—आपिषत् [अदुषत्	मस् 4. P. 'to weigh, to change form'—अमसत्
पुष्—अपुषत्	
पुष्—4. P. 'to burn'—अपुषत्	हस् 4. P. 'to cut' अहसत्
रिष् 4. P. 'to injure, to kill'—	यस् 4. P. 'to strive' अयसत्
अरिषत्	वस्—same as वस्
रुष् 4. P. 'to be angry or vexed'—अरुषत्	बिस्—same as बिस्
बिष्* 3. P. A. 'to spread through'—अविषत्	बु(वु)म्—अबु(वु)सत्
वृष्—अवृषत्	वास्—अशिषत्
व्युष् 4. P. 'to divide'—अव्युषत्	गृह—अगृहत्
शिष्—अशिषत्	गृह—अगृहत्
	सिह—असिहत्
	सुह—असुहत्

§ 543. The following roots belong to the 2nd Variety optionally; they optionally take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

श्रयतिर्जीर्यतिप्रुची ग्लुचिग्लुषिप्रुचिम्लुचः ।

रिणक्तिश्च विनाक्तिश्च चान्तास्त्वष्टौ च शुच्यतिः ॥ १ ॥

नेनेक्तिश्च युनक्तिश्च वेवेक्तिस्फोटती चुतिः ।

च्युतिजुती श्रोततिश्च इच्युतिर्दान्ता रुदादयः ॥ २ ॥

* बिष् Atm. takes the Seventh Variety, अबिसत्.

क्षुदिच्छिदी छृदितृदी बुन्दतिश्च भिनत्तिना ।
 रुदिस्कन्दी बोधतिश्च रुणद्धिश्च तृपिर्हृपिः ॥ ३ ॥
 स्तभ्नातिः स्तभ्नोतिहृशी घोषतिश्छिष्यती उहिः ।
 तोहतिर्दोहतिबृही चत्वारिंशदियं लुङि ॥ ४ ॥
 विभाषयाङ्गिकरणा परस्मैपदिनी यदा ।

Roots. 3rd sing. Optional forms. Roots. 3rd sing. Optional forms

क्षि	अक्षत्	अशिष्यत्*	क्षुत्—अक्षुत्	अश्नोतीत्
		अष्यतीत्	श्च्युत्—अश्च्युत्	अश्नोतीत्
जृ	अजरत्	अजारीत्	क्षुद्—अक्षुद्	अक्षौत्सीत्, अक्षुत्
जुच्	अजुचत्	अग्रोचीत्	छिद्—आच्छिद्	अच्छैत्सीत्,
म्लच्	अम्लचत्	अग्लोचीत्		आच्छित्
म्लच्	अम्लचत्	अग्लुधीत्	छृद्—अच्छृद्	अच्छदीत्,
मृच्	अमृचत्	अम्लोचीत्		अच्छर्दिष्ट
म्लच्	अम्लचत्	अम्लोचीत्	तृद्—अतृद्	अतर्दीत्, अतर्दिष्ट
रिच्—	अरिचत्	अरैक्षीत्, अरिक्	बुन्द्—अबुद्	अबुन्दीत्, अबुन्दिष्ट
विच्—	अविचत्	अवैक्षीत्, अविक्		
शुच्—	अशुचत्	अशोचीत्, अशो- चिष्ट	भिद्—अभिद्	अभैत्सीत्, अभित्
			रुद्—अरुद्	अरोदीत्
निज्—	अनिजत्	अनैक्षीत्, अनिक्	स्कन्द्—अस्कद्	अस्कान्त्सीत्
युज्—	अयुजत्	अयौक्षीत्, अयुक्	बुध्—अबुधत्	अबोध्तीत्, अबोधिष्ट
विज्—	अविजत्	अवैक्षीत्, अविक्	रुध्—अरुधत्	अरौत्सीत्, अरुद्ध
स्फुद्—	अस्फुटत्	अस्फोटीत्	तृप्—अतृपत्	अताप्सीत्, अत्रा- प्सीत्, अतर्पीत्
चुत्—	अचुत्	अचोतीत्		
च्युत्—	अच्युत्	अच्योतीत्	हप्—अहपत्	आदाप्सीत्, अद्राप्सीत्
जुत्—	अजुत्	अजोतीत्, अजोतिष्ट		अदर्पीत्
			स्तम्भ्—अस्तम्भत्	अस्तम्भीत्

* क्षि takes the Third and Fifth Varieties besides the 2nd.

Roots. 3 sing. Optional forms. Roots. 3 sing. Optional forms.

दृश्—अदर्शत्	अद्राक्षीत्	तुह्—अतुहत्	अतोहीत्
श्लिष्—अश्लिषत्	अश्लिक्षत्	दुह्—अदुहत्	अदोहीत्
बुष्—अबुषत्	अबोषीत्	बृह्—अबृहत्	अबर्हीत्
उह्—औहत्	औहीत्		

§ 544. The following 25 roots, which are all Atmanepadi, are conjugated in the Paraemaipada when they belong to this Variety. In the Atmanepada they take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

रुचिर्षुटिरुटिलुटो लोठते द्युतिवृत्श्वितः ।

क्ष्वेदते मेदते स्यन्दिः स्वेदते च वृधिः शृधिः ॥ १ ॥

कल्पते धुभ्तुभिनभः शोभते संभते भ्रशिः ।

भ्रंशिष्वांसी भ्रंसिस्वांसी रुचादिः पञ्चविंशतिः ॥ २ ॥

आत्मनेपदिनी नित्यं लुङि त्वेषा विभाषया ।

अङं परस्मैपदिनी भजन्यन्यत्र सिज्वती ॥ ३ ॥

Roots. 3 sing. Optional forms. Roots. 3sing. Optional forms.

रुच्—अरुचत्	अरोचिष्ट	वृष्—अवृषत्	अवर्षिष्ट
बुट्—अबुटत्	अबोचिष्ट	शृष्—अशृषत्	अशर्षिष्ट
रुट्—अरुटत्	अरोचिष्ट	क्लृप्—अक्लृषत्	अक्लृषिष्ट, अक्लृप्त
लुट्—अलुटत्	अलोचिष्ट	धुम्—अधुभत्	अधोभिष्ट
लुट्—अलुठत्	अलोठिष्ट	तुम्—अतुभत्	अतोभिष्ट
द्युत्—अद्युतत्	अद्योतिष्ट	नम्—अनभत्	अनभिष्ट
वृत्—अवृत्तत्	अवर्तिष्ट	शुम्—अशुभत्	अशोभिष्ट
श्वित्—अश्वितत्	अश्वेतिष्ट	संम्—असभत्	असंभिष्ट
क्षिद्—अक्षिदत्	अक्ष्वेदिष्ट	भ्रश्—अभ्रशत्	अभ्रशिष्ट
मिद्—अमिदत्	अमेदिष्ट	भ्रंश्—अभ्रशत्	अभ्रंशिष्ट
स्यन्द्—अस्यदत्	अस्यन्दिष्ट,	ध्वंस्—अध्वसत्	अध्वंसिष्ट
	अस्यंत	भ्रंस्—अभ्रसत्	अभ्रंसिष्ट
स्विद्—अस्विदत्	अस्वेदिष्ट	संस्—अस्रसत्	असंसिष्ट

THIRD VARIETY OR FORM.

§ 545. Terminations:—

The same as those of the 2nd Variety.

§ 546. Roots of the tenth class, causals, some derivatives, the root कम् and the roots अग्नि, द्रु, and क्षु when expressing the agent, take this Variety necessarily, and the roots ज्ञे and चि do it optionally.

§ 547. (a) The root is first reduplicated and then the augment अ and the terminations are added as in the 2nd Variety.

(b) Final इ and उ are changed to इप् and उप् before अ and final ओ is dropped.

Paradigms.

अग्नि P. Â. 'to go,' &c.

Par.

1 अग्निप्रियम्	अग्निप्रिय.	अग्निप्रियाम्
2 अग्निप्रियः	अग्निप्रियतम्	अग्निप्रियत
3 अग्निप्रियत्	अग्निप्रियताम्	अग्निप्रियन्

Âtm.

1 अग्निप्रिये	अग्निप्रियादहि	अग्निप्रियामहि
2 अग्निप्रिययाः	अग्निप्रियेयाम्	अग्निप्रियध्वम्
3 अग्निप्रियत	अग्निप्रियेताम्	अग्निप्रियन्त

द्रु—अद्रुद्रुवत् ० Sing.; क्षु—अक्षुक्षुवत् ३ Sing.; कम्—अचकमत.
(अचीकमत also, when it takes आय्; see § 461 and § 548.)
3 sing. चि-अग्निप्रियत् (see p. 338. foot-note); ज्ञे—अदृष्टत्.
(ज्ञे also takes 1st and 6th Varieties besides this).

§ 548. Roots of the tenth Class and Causals:—

(a) The अय् of the base is dropped (the vowel changes taking place before it being retained) and a short vowel substi-

tuted for the long one (ए and ऐ being shortened to इ, and ओ and औ to उ).

The base so modified is then reduplicated according to the general rules; भावय (Cau. B. -of भू) = भाव्=भव्=बभू after reduplication; चेतय (from चित्)=चेत्=चित्=चिचित् &c.

(b) इ is substituted for the अ of the reduplicative syllable if the syllable following it be short, and not prosodially long; the इ of the reduplicative syllable is lengthened if not followed by a long syll. or a conjunct consonant; thus बभू=बिभू=बीभू; चिचित्=चीचित्; स्खल्=चस्खल्=चिस्खल्, the इ is not lengthened as it is followed by a conjunct consonant; स्पन्द्=पस्पन्द् only, as ए is followed by a syllable prosodially long.

(c) Roots having a penultimate क्, short or long, optionally preserve it, the long क् being changed to the short one; वृत् causal base वर्तय=वर्त् after dropping अय and वृत् by this: वर्त्=ववर्त्; वृत्=ववृत्=विवृत्=वीवृत्; कृत्-कर्तय=कीर्त् and कृत् by this; कीर्त्—चिकीर्त्; कृत्—चीकृत्.

(d) To the base so prepared the augment अ is to be prefixed and the terminations added, P. & A., as in the 2nd Variety:—अबीभवत्-त् from भू; अचीचित्-त् from चित्; अचिस्खलत्-त् from स्खल्; अपस्पन्दत्-त् from स्पन्द्; अववर्तत्-त्, अववृत्तत्-त् from वृत्; अचिकीर्तत्-त्, अचीकृतत्-त् fr. कृत्; अपपर्यत्-त्, अपीपृयत्-त् from पृय्, &c.

N. B. The Atm. form in त् when not given should be supposed to be understood.

§ 549. Bases with initial vowels:—

(a) If a root begins with a vowel and ends in a single consonant, the consonant is reduplicated and इ added to it in the reduplicative syllable: अद्=अद्=आटिद्=आटिटत्-त्; आप्=आपिपत्-त्; ऊह्=औजिहत्-त्; &c.

(b) If it ends in a conjunct consonant with न्, इ or र for its first member, the second member of the conjunct is redupli-

ated: उन्द्=तन्द्=उन्दिद् and finally ओन्दिदत्-त 3 sing.; similarly आट्टिटत्-त from अट् (considered as अट्, otherwise आट्टिटत्), आर्जितत्-त from अर्ह; आर्जिजत्-त from अर्ज, &c.

(c) The roots ऊन्, अङ्, अङ्, अन्ध्, अस्, अर्थ् Atm. and some others, substitute अ for इ in the reduplicative syllable; 3 sing. औननत्, आश्वकत्, आश्वगत, आन्धत्, आंससत्, आर्तथत्, &c.

§ 550. Roots ending in उ, short or long, substitute उ (changeable to ऊ like ई) for इ in the reduplicative syllable, provided it be not (immediately) followed by a labial consonant or a semivowel or ज्, followed by अ or आ; लु-अलूनवत्-त, कृ-अकू-कवत्-त, हृ-अहृदवत्, यु-अदुयवत्-त, &c. But पू-अपीपवत्-त, सू-अबी-भवत्-त, लु 'to hasten' अजीजवत्, सु 'to bind'—अमीमवत्, रु 'to bind' अयीयवत्, रु-अरीरवत्-त; लृ-अलीलवत्, &c.

(a) The roots सु, श्रु, पु 'to go' पु 'to swim' and च्यु optionally retain the इ: असिस्रवत् or असुस्रवत्, अशिश्रवत् or अशुश्रवत्, अदिद्रवत् or अदुद्रवत्, अपिप्रवत् or अपुप्रवत्, अपिपृवत् or अपुपृवत्, अचिच्यवत् or अचुच्यवत्-त.

§ 551. The roots भ्राज्, भास्, भाष्, दीप्, जीप्, मील्, पीड्, कण् 'to moan' चण् 'to sound,' 'to go,' रण् 'to sound,' भण्, वण् 'to sound,' भण् 'to give' लृप् 6. P. A. 'to cut,' हेद् 'to harass,' हे, लृट्, लृट् and लृप् 4. P; shorten their penultimate optionally; 1. sing.:—अवि-भ्रजम् or अबभ्राजम्, अवीभसम् or अवभासम्, अवीभषम् or अबभाषम्. अदीदिपम् or अदिदीपम्, अजीजिवम् or अजिजीवम्, अमीमिलम् or अमि-मीलम्, अपीपिडम् or अपिपीडम्, अचीकणम् or अचकाणम्, अचीचणम् or अचचाणम्, अरीरणम् or अरराणम्, अवीभणम् or अवभाणम्, अवी-वणम् or अववाणम्, अशिश्रणम् or अशश्राणम्, अलूलुपम् or अलुलोपम्, अजीहिठम् or अजिहेठम्. अजुहवम् or अजुहावम् (see § 553 below), अलूलुटम् or अलुलोटम्, अलूलुटम् or अलुलोटम्; &c.

§ 552. The अ of the reduplicative syllable of स्तु, ट्, त्वर्, प्रथ्, ऋद् 'to pound, to wish,' स्तृ, and स्पृश्, is not changed to इ; वेद् 1. A.

'to surround' and चेष्ट optionally change their ह् to अ; 1 sing असस्मरम्, अददरम्, अतत्वरम्, अपप्रथम्, अभभ्रदम्, अतस्तरम्, अपस्पशम्; बेष्ट—अविवेष्टम्, अववेष्टम्; चेष्ट—अचिचेष्टम्, अचचेष्टम्.

§ 553. The roots ह्वे and स्वप् can. take Samprasâraṇa, श्वि does it optionally; ह्वे-ह्व-हावय्—हाव् or हव्, then जुहव्, जुहाव् by 550; then अजुहावम्, अजुहवम्; स्वप्—स्वापय्—स्वाप्—सुप्—सुषुप्—सृष्टुप्; असृष्टुप्; श्वि--अश्वशवम्, अश्वशयम् 1st sing.

§ 554. The roots given under § 400 preserve their vowel unchanged; s. e. do not substitute ह् in the reduplicative syllable, &c. कथ्—अचकथत्, वर्—अववरत्, शश्—अशशठत्, रह्—अररहत्, पत्—अपपत्, स्पृह्—अपस्पृहत्, सूच्—असूचत्.

§ 555. The roots शास्, एज्, काश्, क्रीड्, क्षीब्, खाद्, खेल्, ढौक्, ताय्, दाश्, देव्, नाथ्, प्रोथ्, बाध्, याच्, योष्, राध्, राज्, लाष्, लेप्, लोक्, लोच्, वेप्, वेल्, श्लाष्, श्लोक्, सेक्, सेव्, हेष्, and others less important, do not shorten their penultimate; 3 sing. अशशासत्, ऐजिजत्, अचकाशत्, अचिक्रीडत्, अचिक्षीवत्, अचखादत्, अचिखेलत्, &c.

§ 556. Roots which form their Causal Aorist irregularly:—
इ with अधि 'to study,—अध्यापिपत्, अध्यजीगपत्, (इ with अधि 'to remember' अध्यजीगमत्).

ईर्ष्य 'to envy'—ऐर्षिष्यत्-त, ऐर्षियत्-त

ऊर्णु—और्णुनवत्

गण्—अजगणत्, अजीगणत्

घ्रा—अजिघ्रपत्, अजिघ्रिपत्

चकास्—अचीचकासत्, अचचकासत्

द्युत्—अद्युद्युनत्-त

पा 'to drink' अपीप्यत् (पा 'to protect' forms its Causal Aorist regularly as अपीपलत्).

स्था—अतिष्ठित-त.

स्फुर—अपुस्फुरत-त.

Paradigms.

कृ 'to do.'

.	Par.	Atm.
1	अचीकरम्	अचीकराव अचीकराम अचीकरे अचीकरावहि अचीकरामहि
2	अचीकरः	अचीकरतम् अचीकरत अचीकरथाः अचीकरेथाम् अचीकरध्वम्
3	अचीकरत्	अचीकरताम् अचीकरन् अचाकरत अचीकरेताम् अचीकरन्त

त्रप्.

1	अतित्रपम्	अतित्रपाव अतित्रपाम अतित्रपे अतित्रपावहि अतित्रपामहि
2	अतित्रपः	अतित्रपतम् अतित्रपत अतित्रपथाः अतित्रपेथाम् अतित्रपध्वम्
3	अतित्रपत्	अतित्रपताम् अतित्रपन् अतित्रपत अतित्रपेताम् अतित्रपन्त

चुर.

1	अचूचुरम्	अचूचुराव अचूचुराम अचूचुरे अचूचुरावहि अचूचुरामहि
2	अचूचुरः	अचूचुरतम् अचूचुरत अचूचुरथाः अचूचुरेथाम् अचूचुरध्वम्
3	अचूचुरत्	अचूचुरताम् अचूचुरन् अचूचुरत अचूचुरेताम् अचूचुरन्त

SIXTH VARIETY OR FORM.

(Only Parasmaipadi)

N. B.—The Sixth and the Seventh Varieties are given here before the Fourth and Fifth as it is more convenient to do so.

§ 557. Terminations of the Sixth Form:—

1	सिषम्	सिध्व	सिष्म
2	सीः	सिष्टम्	सिष्ट
3	सीत्	सिष्टाम्	सिष्टुः

§ 558. Roots ending in आ (including those that change their final to आ), the roots यस्, रस् P. (i. e. with वि, आ, परि) and नश्

take this Variety. यस् with उप or उद्, A. and रस् A. take the fourth Variety.

§ 559. The roots ending in आ which are restricted to the First, Second and Third Varieties do not take this Variety.

PARADIGMS.

यम्.

1 अयंसिषम्	अयंसिष्व	अयंसिष्म
2 अयंसीः	अयंसिष्टम्	अयंसिष्ट
3 अयंसीत्	अयंसिष्टाम्	अयंसिष्टुः

विरम्—व्यरंसिषम्, व्यरंसिष्व, व्यरंसिष्म &c.; नम्—अनंसिषम्, अनंसिष्व, अनंसिष्म, &c.; शो—अशांसिषम्, &c.; छो—अच्छांसिषम्, &c.; मि or मी—अमांसिषम्, अमांसिष्व, अमांसिष्म, &c.; ली—अलांसिषम् अलांसिष्व, अलांसिष्म, &c.

SEVENTH VARIETY OR FORM.

(Parasm. and Atm.)

§ 560. Terminations:—

	Par.			Âtm.	
1 सम्	साव	साम	1 सि	सावहि	सामहि
2 सः	सतम्	सत	2 सथाः	साथाम्	सथ्वम्
3 सत्	सताम्	सन्	3 सत	साताम्	सन्त

§ 561. Anit roots ending in झ्, ञ्, स् and ह् and having ड्, ड, ञ् or ढ् for their penultimate take this Form. हङ् is an exception; it therefore takes the Fourth Variety.

§ 562. वृश्, स्पृश् and कृष्, 1 P. 6 P. A. optionally belong to this Variety.

§ 563. The roots दुह्, दिह्, लिह्, and ग्रह् when Atmanepadi drop the initial स or सा of the terminations of the 1st dual, 3rd sing. and 2nd sing. and pl. optionally.

PARADIGMS.

दिश् P. A.

1 अदिक्षम्	अदिक्षाव	अदिक्षाम	1 अदिक्षि	अदिक्षावहि	अदिक्षामहि
2 अदिक्षः	अदिक्षतम्	अदिक्षत	2 अदिक्षथाः	अदिक्षायाम्	अदिक्षच्चम्
3 अदिक्षत्	अदिक्षताम्	अदिक्षन्	3 अदिक्षत	अदिक्षताम्	अदिक्षन्त

दिह् P. A.

1 अधिक्षम्	अधिक्षाव	अधिक्षाम	1 अधिक्षि	अधिक्षावहि अदिहहि	अधिक्षामहि
2 अधिक्षः	अधिक्षतम्	अधिक्षत	2 अधिक्षथाः अदिग्धाः	अधिक्षायाम्	अधिक्षच्चम् अधिग्च्चम्
3 अधिक्षत्	अधिक्षताम्	अधिक्षन्	3 अधिक्षत	अधिक्षताम्	अधिक्षन्त

दृह् is to be similarly conjugated.

लिह्

1 अलिक्षम्	अलिक्षाव	अलिक्षाम	1 अलिक्षि	अलिक्षावहि अलिहहि	अलिक्षामहि
2 अलिक्षः	अलिक्षतम्	अलिक्षत	2 अलिक्षथाः अलीढाः	अलिक्षायाम्	अलिक्षच्चम् अलीढम्
3 अलिक्षत्	अलिक्षताम्	अलिक्षन्	3 अलिक्षत	अलिक्षताम्	अलिक्षन्त

गुह्* P. A.

1 अघुक्षम्	अघुक्षाव	अघुक्षाम	1 अघुक्षि	अघुक्षावहि अगुहहि	अघुक्षामहि
2 अघुक्षः	अघुक्षतम्	अघुक्षत	2 अघुक्षथाः अगूढाः	अघुक्षायाम्	अघुक्षच्चम् अगूढम्

* गुह् being a Wet root optionally takes the Fifth Variety.
अगुहिवम्, अगुहिवि, &c.

3 अघुक्षत् अघुक्षताम् अघुक्षन् 3 अघुक्षत अघुक्षताम् अघुक्षन्त
अगूढ

Roots. 1 sing.

रिश्—अरिक्षम्

र्य्—अर्यक्षम्

लिश्—अलिक्षम्, अलिक्षि

विश्—अविक्षम्

कुश्—अकुक्षम्

क्रिश्*—अक्रिक्षम्, अक्रैक्षिषम्

स्पृश्—अस्पृक्षम्, अस्पार्क्षम्
अस्प्राक्षम्

मृश्—अमृक्षम्, अमार्क्षम्, अम्राक्षम्

कुष् with निर्—निरकुक्षम्, निर-
कोषिषम्

कृष्—अकृक्षम्, अकृक्षि, अकार्षम्,
अकार्षम्, अकृक्षि

Roots 1 sing.

त्विष्—अत्विक्षम्, अत्विक्षि

द्विष्—अद्विक्षम्, अद्विक्षि

विष्—अविक्षम्

श्लिष्—अश्लिक्षम्

गृह्—अगृक्षि—अगर्हिषि

मिह्—अमिक्षम्

तृह्—अतृक्षम्

स्तृह्—अस्तृक्षम्, अस्तर्हिषम्

बृह्—अबृक्षम्, अबर्हिषम्

वृह्—अवृक्षम्, अवर्हिषम्

रूह्—अरूक्षम्

FOURTH VARIETY OR FORM.

§ 564. Terminations:—

Parasm.			Ātm.		
1 सम्	स्व	स्म	1 सि	स्वहि	स्महि
2 सीः	स्तम्	स्त	2 स्याः	साथाम्	ध्वम्
3 सीत्	स्ताम्	सुः	3 स्त	साताम्	सत

§ 565. (a) Anit roots not belonging to any of the preceding Varieties take this Form. Anit roots that optionally take any of the preceding Varieties and Wet roots optionally belong to this Variety.

* Wet roots which belong to this Variety, as Anit, optionally take the 5th as Set.

Exceptions:—

(1) स्तु and सु, when Parasmaipadi, belong to the Fifth Variety.

(2) Roots ending in क preceded by a conjunct consonant may take Fourth or Fifth Form in the Atmanepada.

(3) भञ्ज् and धृ Par. take the Fifth Form only. धृ A. may take the Fourth or the Fifth Form.

(4) Of Set roots वृ and those ending in क् (long) when Atm. belong to either (4th or 5th Variety). स्तु, and क्रस् when A. belong to the Fourth.

§ 566 (a) In the Parasmaipada the radical vowel takes its Vrddhi substitute; नी-अनेषीत्; ऊ-अकार्षीत्; भञ्ज्-अमांक्षीत्, &c.

(b) In the Atmanepada, Guṇa is substituted for final इ or उ, short or long; final क् and the penultimate vowel remain unchanged; final क् is changed to ईर् or ऊर् in accordance with § 394; चि-अचेषु, नी-अनेष्ट, च्यु-अचोष्ट, सू-असोष्ट, ऊ see below, भिद्-अभित्त, स्तृ-अस्तीर्ष्ट, वृ-अवृष्ट.

(c) The Penultimate क् of Anit roots is optionally changed to र; ऊष-अकाक्षीत् or अक्राक्षीत्.

§ 567. After a short vowel, and after a consonant except a nasal or semi-vowel, the स् of terminations beginning with स्त and स्थ is dropped; ह-अहत् 3 sing.; ऊ-अकृथाः 2 sing.; क्षिप्-अक्षिप्याः अक्षित्; ऊष-अकृष्ट 3rd sing. &c.

Paradigms.

पच्

1 अपाक्षम्	अपाक्ष्व	अपाक्ष्म्	अपाक्षि	अपक्ष्वहि	अपक्ष्महि
2 अपाक्षीः	अपाक्तम्	अपाक्त	अपक्ष्याः	अपक्षाथाम्	अपक्ष्वम्
3 अपाक्षीत्	अपाक्ताम्	अपाक्षुः	अपक्त	अपक्षाताम्	अपक्षत

Conjugate similarly other Anit roots ending in consonants; क्षिप्-अक्षेप्सत् P. 1. sing.; अक्षिप्ति Atm. 1. sing.; युज्-अयोजस्य,

अयुक्षि 1. sing. P. & A.; दृञ्-अप्राक्षम्* 1 sing. अप्राक्षम् 2nd dual, दृश्-अप्राक्षम्; with सम् A. समदृक्षि 1 sing.; प्रच्छ्-अप्राक्षम् 1 sing.; अप्राक्षीः अप्राक्षम् अप्राष्ट 2 per. &c; रुध्-अरौत्सम् 1 sing.; अरौत्सीः 2 sing.; अरौदम् 2 per. dual, &c; A. अरुस्ति 1st sing.; अरुद्ध, अरुस्ताताम् 3rd sing. and dual; दह्-अपाक्षम् 1 sing.; अहाग्धम् 2nd dual.

जि P. with वि Âtm.

1 अजैषम्	अजैष्व	अजैष्म	व्यजेषि	व्यजेष्वहि	व्यजेष्महि
2 अजैषीः	अजैष्टम्	अजैष्ट	व्यजेष्टाः	व्यजेषाथाम्	व्यजेदुम्
3 अजैषीत्	अजैष्टाम्	अजैषुः	व्यजेष्ट	व्यजेषाताम्	व्यजेषत

Conjugate similarly चि, नी, ली, † &c.; श्रु, यु, १. P. A. &c.; चि—अचेषम्, अचेषि 1 sing.; ली १. P. 4. A. भलेषम् 1 sing.; भलेषि, अलासि, 1 sing.; श्रु—अभौषम्, &c.

कृ P. Â.

1 अकार्षम्	अकार्ष्व	अकार्ष्म	अकृषि	अकृष्वहि	अकृष्महि
2 अकार्षीः	अकार्ष्णम्	अकार्ष्ण	अकृष्याः	अकृषाथाम्	अकृदुम्
3 अकार्षीत्	अकार्ष्णाम्	अकार्ष्णुः	अकृत	अकृषाताम्	अकृषत

स्तु P. A. is similarly conjugated. Conjugate वृ A. similarly.

घृ Â.

1 अवूर्षि	अवूर्ष्वहि	अवूर्ष्महि
2 अवूर्षीः	अवूर्षाथाम्	अवूर्दुम्
3 अवूर्ष्ट	अवूर्षाताम्	अवूर्षत

स्तु Â.

1 अस्तीर्षि	अस्तीर्ष्वहि	अस्तीर्ष्महि
2 अस्तीर्षीः	अस्तीर्षाथाम्	अस्तीर्दुम्
3 अस्तीर्ष्ट	अस्तीर्षाताम्	अस्तीर्षत

धृ A.

1 अधोषि	अधोष्वहि	अधोष्महि
---------	----------	----------

कृष् † P.

1 अकाक्षम्	अकाक्ष्व	अकाक्ष्म
अकाक्षम्	अकाक्ष्व	अकाक्षम्

* Vide § 465.

† Also take the 6th Variety when it substitutes अ for its final.

‡ कृद्य, स्पृद्य and वृद्य also take the 7th Variety; वृप् and वृप् take the 2nd and 5th besides this.

2 अधोष्ठाः	अधोषायाम्	अधोदुम्	2 अकाक्षीः	अकार्थम्	अकार्थे
			अक्राक्षीः	अक्राष्टम्	अक्राष्ट
3 अधोष्ट	अधोषाताम्	अधोषत	3 अकाक्षीत्	अकार्थम्	अकार्थुः
			अक्राक्षीत्	अक्राष्टाम्	अक्राष्टुः

मृज्

Ātm. अकृक्षि, &c.

1 अमाक्षम्	अमाक्ष्व	अमाक्षम्	Conjugate similarly	तृप्, दृप्, स्पृश्, &c.
2 अमाक्षीः	अमाष्टम्	अमाष्टे	तृप्-अताप्सीत्,	अत्राप्सीत् ; &c.
3 अमाक्षीत्	अमाष्टम्	अमाष्टुः	स्पृश्-अस्पाक्षीत्,	अस्त्राप्सीत् ; &c.
			मृश्-अमाक्षीत्,	अम्राप्सीत् ; &c.

* वस् 1 P.

1 अवात्सम्	अवात्स्व	अवात्स्म
2 अवात्सीः	अवात्तम्	अवात्त
3 अवात्सीत्	अवात्ताम्	अवात्सुः

वह P. Ā.

1 अवाक्षम्	अवाक्ष्व	अवाक्षम्	अवाक्षि	अवक्ष्वहि	अवक्षमहि
2 अवाक्षीः	अवोदम्	अवोद	अवोदाः	अवक्षायाम्	अवोदुम्
3 अवाक्षीत्	अवोदाम्	अवाक्षुः	अवोद	अवक्षायाम्	अवक्षत

† गाह् A.

क्रम with प्र.

1 अगाक्षि	अगाक्ष्वहि	अगाक्षमहि	1 प्राकंसि	प्राकंस्वहि	प्राकंस्महि
2 अगाढाः	अगाक्षायाम्	अगादुम्	2 प्राकंस्थाः	प्राकंसायाम्	प्राकंस्वम्
3 अगाढ	अगाक्षायाम्	अगाक्षत	3 प्राकंस्त	प्राकंसायाम्	प्राकंसत

क्षम् to be similarly conjugated
अक्षंसि 1 sing. &c.

* वस्-Vide § 480. अवात्स् + त्ताम् = अवात् + त्ताम् = अवात्ताम् 3rd dual. वस् A. takes the 5th Variety since it is Set.

† Also takes the 5th Variety.

Irregular Aorist or the Fourth Form.

§ 568. दा, घा, and roots assuming the forms of दा and घा (Vide § 459) and स्था substitute इ for their final vowel in the Atm. This इ does not take its Guṇa substitute. In the Parasm. these roots take the first Variety (vide § 532).

§ 569. इन् (with आ A.) drops its nasal before the terminations.

It takes the Fifth Form optionally both in the Parasm. and Atm. in which case वृ is substituted for it.

§ 570. गम्, and यम् with उप 'to marry,' optionally drop their nasal, when they take the Atm. terminations. यम् when it means 'to give out' (as the faults of others) necessarily drops its nasal.

§ 571. The third person sing. of पद् is अपादि. बुध 4. A. takes the termination इ optionally in the 3rd sing. before which the penultimate उ takes Guṇa.

Paradigms.

इन् Â (with आ)

1 आहसि	आहस्वहि	आहस्महि
2 आहथाः	आहसाथाम्	आहध्वम्
3 आहत	आहसाताम्	आहसत

यम् with उद् & आ.

1 उदायसि	उदायस्वहि	उदायस्महि
2 उदायथाः	उदायसाथाम्	उदायध्वम्
3 उदायत	उदायसाताम्	उदायसत

गम् with सम्.

1 समगंसि	समगंस्वहि	समगंस्महि
2 समगंस्थाः	समगंसाथाम्	समगन्ध्वम्
3 समगंस्त	समगंसाताम्	समगंसत

1 समगसि	समगस्वहि	समगस्महि
2 समगथाः	समगसाथाम्	समगच्चम्
3 समगत	समगसताम्	समगसत

'यम् with उप to be similarly conjugated ; उपायंसि, उपायसि 1 sing.; उपायंस्वहि, उपायस्वहि 1 dual; उपायंस्थाः, उपायथाः 2 sing. ' &c.

बुध.

1 अभुत्सि	अभुत्स्वहि	अभुत्स्महि
2 अभुद्धाः	अभुत्साथाम्	अभुच्चम्
3 अभुद्ध, अबोधि	अभुत्साताम्	अभुत्सत

पठ.

1 अपत्सि	अपत्स्वहि	अपत्स्महि
2 अपत्याः	अपत्साथाम्	अपच्चम्
3 अपादि	अपत्साताम्	अपत्सत

इ with अधि *

1 अध्यगीषि	अध्यगीष्वहि	अध्यगीष्महि
2 अध्यगीष्ठाः	अध्यगीषाथाम्	अध्यगीढम्
3 अध्यगीष्ट	अध्यगीषाताम्	अध्यगीषत
1 अध्येषि	अध्येष्वहि	अध्येष्महि
2 अध्येष्ठाः	अध्येषाथाम्	अध्येढम्
3 अध्येष्ट	अध्येषाताम्	अध्येषत

स्था—	समस्थिषि	1 sing
दा—	अदिषि	,,
धा—	अधिषि	,,
मी—	अमासि	,,

FIFTH VARIETY OR FORM.

§ 572. Terminations:—These are obtained by prefixing the augment इ to the terminations of the Fourth Variety, dropping the स in the case of the 2nd and 3rd per. sing.; e. g.

* Vide § 486.

Par.			Âtm.		
1 इप्	इष्	इष्म	1 इषि	इष्महि	इष्महि
2 ईः	इष्टम्	इष्ट	2 इष्टाः	इष्टायाम्	इष्टवम्
3 ईत्	इष्टाम्	इष्टुः	3 इष्ट	इष्टाताम्	इष्टत

§ 573. All roots not restricted to any of the preceding Varieties take this Variety. Consequently it is peculiar to Set roots (Vide § 565).

§ 574. (a) In the Parasmaipada, the final radical vowel and the penultimate अ of roots ending in र or ल् and that of वद् and वृश् take their Vrddhi substitute necessarily; लृ-अलाविषम्; चर्-अचारिषम्; फल्-अफालिषम्, &c.

(b) The penultimate short vowel of a root takes its Guna substitute; बुध्-अबोधिषम्, &c.

(c) Vrddhi is optionally substituted for the penultimate अ, not prosodially long, of roots having an initial consonant and not ending in र or ल्; पठ्-अपठिषम्, अपाठिषम् गद्-अगादिषम्-अगादिषम्.

(d) But the vowel of roots ending in ह्, म्, य्, and of the roots क्षण्, श्वस्, जाय्, श्वि, कृ 'to cover, to surround,' चर्, 'to break, to pierce,' चर्, चर्, 'to ask, to beg,' पथ् 'to go or move,' मथ् 'to churn,' लग् 'to stick or cling to,' हम् and हृस् 'to sound or to be diminished,' does not take its Vrddhi substitute.

(e) In the Atmanepada the radical vowel takes its Guna substitute; लृ-अलविष्ट.

Paradigms.

स्तु-अस्ताविषम् 1 sing. अस्तावीत् 3 sing. स्तु-अस्तरिषि 1 sing. अस्तरिष्ट 3 sing.

लृ-असाविषम् 1 sing. असावीत् 3 sing. वृ and वृ-P. अवारिषम् 1 sing. अवारीत् 3 sing.

धृ-अधाविषम्, अधाविषि 1 sing.

स्तृ—अस्तारिषम्. Par. अस्तरिषि, अस्तरिषि*Atm. 1 sing. वीत् 3 sing	स्तृ—अस्नाविषम् 1 sing. अस्ना-
अस्तरिष्ठाः—रीष्ठाः 2 sing. मृज्—अमार्जिषम् 1 sing. अमार्जीत्	
वृ, वृ A.—अविरिषि-अवरीषि 1 sing. 3 sing.	
• अवरिष्वहि, अवरीष्वहि, &c. हन्—अवधिषम्, अवधिषि 1 sing.	
अवरिष्ठाः or अवरीष्ठाः Par. and Atm. (See § 569).	
2 sing. &c.	क्रम्—अक्रमिषम् 1 sing. अक्रमीत् 3 sing.

For the optional forms of these roots see the preceding Variety.

धि—अश्वयिषम् 1 sing. अश्वयीत् 3 sing.	Â. P.
जाय्—अजागरिषम् 1 sing. अजा- गरीत् 3 sing.	यप्—† अगोपायिषम्, अगोपिषम् 1 sing.
भञ्ज्—आञ्जिषम् 1 sing. आञ्जीत् 3 sing.	तृप्—अतर्पिषम् 1 sing. अतर्पीत् 3 sing.
व्रज्—अव्राजिषम् 1 sing. अव्राजीत् 3 sing.	स्यम्—अस्यमिषम् 1 sing. अस्यमीत् 3 sing.
विज्—7. P. † अविजिषम्. 6. A. अविजिषि 1 sing.	क्षम्—अक्षमिषि 1 sing. अक्षमिष्ट 3 sing.
भण्—अभाणिषम्, अमणिषम् 1 sing.	व्यय्—अव्ययिषम्, अव्ययिषि 1 sing.
वद्—अवादिषम् 1 sing. अवादीत् 3 sing.	क्षर्—अक्षारिषम् 1 sing.
श्वस्—अश्वसिषम् 1 sing. अश्वसीत् 3 sing.	ह्लात्—अह्लालिषम् 1 sing.
ग्रह्—अग्रहीषम्, अग्रहीषि 1 sing.	गाह्—अगाहिषि 1 sing. अगाहिष्ट 3 sing.
	एह्—अग्रहीषम् ×, अग्रहीषि 1 sing.

Irregular Aorists of the Fifth Form.

§ 575. The roots दीप्, जन्, पूर, ताय् and प्याय् optionally substitute इ for इष्ट (third person sing. Atm.).

* See § 475.

† Vide § 466. ‡ Vide § 461.

× Vide p. 249 foot-note †; एह् also takes 7th Variety.

§ 576. Roots of the 8th class ending in **प्** or **क्** drop their nasal and substitute optionally **थास्** and **त** for the terminations **इष्टाः** and **इष्ट** of the 2nd and 3rd person sing. **Atm.** **सक्** lengthens its vowel after dropping **क्**.

§ 577. The vowel of **ऊर्णु** takes **Vrddhi** optionally in the **Parasm.** i. e. optionally takes **Guṇa** substitute; also it optionally remains unchanged before **इ** (Vide §§ 466, 518):

§ 578. The **अ** of **दरिद्रा** is optionally dropped in the **Aorist**; consequently it takes the Sixth and the Fifth Varieties.

PARADIGMS.

ऊर्णु

Parasm.

1 और्णुविषम्	और्णुविष्व	और्णौ५ च
2 और्णुवीः	और्णुविष्टम्	और्णुविष्ट
3 और्णुवीत्	और्णुविष्टाम्	और्णुविष्टुः
1 और्णुविषम् और्णुविष्व	और्णुविष्व और्णुविषम्	और्णुविष्व और्णुविष्व
2 और्णुवीः और्णुविष्टम्	और्णुविष्ट और्णुवीः	और्णुविष्टम् और्णुविष्ट
3 और्णुवीत् और्णुविष्टाम्	और्णुविष्टुः और्णुवीत्	और्णुविष्टाम् और्णुविष्टुः

Atm.

1 और्णुविषि	और्णुविष्वहि	और्णुविष्वहि
2 और्णुविष्टाः	और्णुविषायाम्	और्णुविष्व-दुम्
3 और्णुविष्ट	और्णुविषाताम्	और्णुविषत
1 और्णुविषि	और्णुविष्वहि	और्णुविष्वहि
2 और्णुविष्टाः	और्णुविषायाम्	और्णुविष्व-दुम्
3 और्णुविष्ट	और्णुविषाताम्	और्णुविषत

दरिद्रा—अदरिद्रिषस्, अदरिद्रीत्.

जन्—अजनिषिः अजनिष्ट, अजनि.

दीप्—अदीपिषि 1 sing. अदीपिष्ट-

अदीपि 3 sing.

ताक्—अतायिषिः अतायिष्ट, अताय.

प्याप्—अप्यायिषिः अप्यायिष्ट, अ-

प्यायि.

पूर—अपूरिषि, अपूरिष्ट, अपूरि.

Roots of the 8th Class.

कृण्—आर्णिषम् 1 sing. Par.
 आर्णिषि 1 sing. Atm.
 आर्णिष्ठाः, आर्थाः, आर्णिष्ट,
 आर्त 2 & 3 sing. Atm.

शिण्—अक्षेणिषम् 1 sing. Par.
 अक्षेणिषि 1 sing. Atm.
 अक्षेणिष्ठाः, अक्षिथाः, अक्षेणिष्ट,
 अक्षित 2 & 3 sing. Atm.

घृण्—अघर्णिषम्, अघर्णिषि 1 sing.
 Par. Atm. अघर्णिष्ठाः, अघृथाः;
 अघर्णिष्ट, अघृत 2 & 3 sing.
 Atm.

तृण्—अतर्णिषम् 1 sing. Par.
 अतर्णिषि 1 sing. Atm.
 अतर्णिष्ठाः, अतृथाः, अतर्णिष्ट,
 अतृत 2 & 3 sing. Atm.

Roots of the 8th Class.

तन्—अतानिषम्, अतनिषम् Par.
 अतनिषि Atm. 1 sing. अत-
 निष्ठाः, अतथाः अतनिष्ट, अतत
 2 & 3 sing. Atm.

मन्—अमनिषि 1 sing. अमनिष्ठाः,
 अमथाः, अमनिष्ट, अमत 2 &
 3 sing.

वन्—अवानिषम्, अवनिषम् 1 sing.
 Par. अवनिषि 1 sing. Atm.
 अवनिष्ठाः, अवथाः, अवनिष्ट,
 अवत 2 & 3 sing. Atm.

सन्—असानिषम्, असनिषम् 1 sing.
 Par. असनिषि, 1 sing. Atm.
 असनिष्ठाः, असाथाः, असनिष्ट,
 असात 2 & 3 sing. Atm.

(6) THE BENEDICTIVE (आशीर्लिङ्).

§ 579. The Parasmaipada terminations of this mood may be obtained by prefixing यास् to those of the Imperfect, dropping its final स् before the स् and त् of the 2nd and 3rd per. sings.; and the Atmanepada ones by prefixing स् to the terminations of the Atm. Potential and also to the त् and य occurring in them These, therefore, are:—

Parasm.			Ātmane.		
1 यासम्	यास्व	यास्म	1 सीय	सीवहि	सीमहि
2 याः	यास्तम्	यास्त	2 सीष्ठाः	सीयास्थाम्	सीध्वम्
3 यात्	यास्ताम्	यामुः	3 सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्

(a) Parasm. pada.

§ 580 The Par. terminations are weak and therefore occasion

no Guna or Vṛddhi change in the root. All roots reject the augment इ.

§ 581. The final इ or उ is lengthened; final क short is changed to रि, and final कृ changed to ईर् or to ऊर् when preceded by a labial or व् before the Par. terminations of the Benedictive, and the य of the Passive; जि—जीयात्, स्तु—स्तूयात्, कृ—क्रियात्, कृ—कीयात्, वृ—वृयात्, &c.

§ 582. Final कृ preceded by a conjunct consonant and the root कृ are changed to Guna under the same circumstances; स्मृ—स्मर्यात्, कृ—अर्यात्.

§ 583. Roots capable of taking Samprasârana take it. शास् substitutes इ for its vowel.

§ 584. A penultimate nasal is generally dropped. Some of the roots dropping their nasal thus are:—अञ् अञ्ज्, भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, स्वञ्ज्, ग्रन्थ्, मन्थ्, उन्द्, स्कन्द्, स्पन्द्, इन्ध्, बन्ध्, दम्भ्, स्तम्भ्, वंश्, भ्रंश्, संस् and तृद्.

§ 585. दा, घा and roots assuming these forms, मा, स्या, गे, पा, 'to drink', हा, 'to abandon' and सो, change their final to ए. Final आ (original or substituted ; see § 459), if it be preceded by a conjunct consonant, is changed to ए optionally : दा—देयात्, पा—पेयात्, गे—गेयात्, ग्ला—ग्लेयात्, ग्लायात् &c.; but पा to 'protect, पायात्.

Âtmanepada.

§ 586. (a) इ is prefixed to the terminations after Set roots and optionally after Wet ones.

(b) Roots ending in कृ preceded by a conjunct consonant, the root वृ and roots ending in कृ admit of इ optionally.

§ 587. The Atm. terminations, are strong. Before these radical vowel takes its Guna substitute, but when the inter-

mediate इ is not prefixed to the terminations, the final क remains unchanged and क् is changed to इर, or to उर if a labial or व् precedes; चि—चेषीष्ट, धु—धोषीष्ट, लृ—लृषीष्ट, स्तृ—स्तरिषीष्ट, or स्तीर्षीष्ट, पू—परिषीष्ट or पूर्षीष्ट, &c.

Paradigms.

चि.

	Par.			Âtm.	
1	चीयासम्	चीयास्व	चीयास्म	1 चेषीय	चेषीवहि चेषीमहि
2	चीयाः	चीयास्तम्	चीयास्त	2 चेषीष्ठाः	चेषीयास्थाम् चेषीदुम्
3	चीयात्	चीयास्ताम्	चीयासुः	3 चेषीष्ट	चेषीयास्ताम् चेषीरन्

भू P. Â

1	भूयासम्	भूयास्व	भूयास्म	1 भविषीय	भविषीवहि भावेषीमहि
2	भूयाः	भूयास्तम्	भूयास्त	2 भविषीष्ठाः	भविषीयास्थाम् भविषीध्वन्दुम्
3	भूयात्	भूयास्ताम्	भूयासुः	3 भविषीष्ट	भविषीयास्ताम् भविषीरन्

कृ. P. Â.

1	क्रियासम्	क्रियास्व	क्रियास्म	1 कृषीय	कृषीवहि कृषीमहि
2	क्रियाः	क्रियास्तम्	क्रियास्त	2 कृषीष्ठाः	कृषीयास्थाम् कृषीदुम्
3	क्रियात्	क्रियास्ताम्	क्रियासुः	3 कृषीष्ट	कृषीयास्ताम् कृषीरन्

स्तृ Par.

1	स्मर्यासम्	स्मर्यास्व	स्मर्यास्म
2	स्मर्याः	स्मर्यास्तम्	स्मर्यास्त
3	स्मर्यात्	स्मर्यास्ताम्	स्मर्यासुः

ऋ Par.

1	अर्यासम्	अर्यास्व	अर्यास्म
2	अर्याः	अर्यास्तम्	अर्यास्त
3	अर्यात्	अर्यास्ताम्	अर्यासुः

स्तृ Â.

1	स्तरिषीय	स्तरिषीवहि	स्तरिषीमहि	1 स्तृषीय	स्तृषीवहि	स्तृषीमहि
---	----------	------------	------------	-----------	-----------	-----------

2 स्तरिषीष्टाः स्तरिषीयास्याम्

2 स्तृषीष्टाः स्तृषीयास्याम्

स्तरिषीष्वम्-द्वम्

स्तृषीष्वम्-द्वम्

3 स्तरिषीष्ट स्तरिषीयास्ताम् स्तरिषीरन्

3 स्तृषीष्ट स्तृषीयास्ताम्

स्तृषीरन्

Conjugate स्तृ Par. like स्तृ

1 sing

स्तृ-स्तीर्यासम्, स्तरिषीय, स्तीर्याय

वप्-उप्यासम्, वप्सीय

वृ-वूर्यासम्, वरिषीय, वूर्याय

वह्-उह्यासम्, वक्षीय

दा-देयासम्, दासीय

वे-ऊयासम्, वासीय

धा-धेयासम्, धासीय

व्ये-वीयासम्, व्यासीय

घ्रा-घ्रा-घ्रे-यासम्, घ्रासीय

हे-हूयासम्, हासीय

वञ्-उच्यासम्

ग्रह्-गृह्यासम्, ग्रहीषीय

स्वप्-सुप्यासम्

व्रध्-वृध्यासम्

प्रच्छ्-प्रच्छयासम्

शास्-शिष्यासम्

भ्रञ्ज्-भृज्यासम्, भ्रक्षीय, भर्क्षीय

शी-शायिषीय

यञ्-इज्यासम्, यक्षीय

हन्-वच्यात्

Irregular Benedictives.

§ 588. ई 'to go'—ईयासम्; but shortens its ई after a preposition; समियासम्; Atm. एषीय. ऊह् also, when joined with prepositions. shortens its ऊ before weak terminations beginning with व्; समुह्यासम्,

SECTION II.

THE PASSIVE.

§ 589. Every root in every one of the ten conjugational classes may take a Passive form conjugated like an Atmanepadi root of the 4th Class.*

* The only difference is in the accent; in the Passive it falls on य्, whereas in the case of the primitive verbs of the 4th class, Atm, it falls on the radical syllable.

§ 590. There are three kinds of Passive Verbs:—(1) the *ve* properly so called (कर्मणि प्र०), as रामेण द्रव्यं दीयते; (2) an Impersonal Passive. (भावे प्र०), as गम्यते ' it is gone; ' and (3) a Reflexive (कर्मकर्तरि प्र०), as ओदनः पच्यते ' rice is cooked. '

CONJUGATIONAL TENSES.

§ 591. Formation of base:—

(a) य is added to the root, which is weak i. e. no Guna or Vṛddhi substitute takes place before it; नी—नीय, भिद्—भिय

(b) Before य roots undergo the same changes as they do before the Par. terminations of the Benedictive; जि—जीय, कृ—क्रिय, स्मृ—स्मर्य, कृ—अर्य, कृ—कीर्य, पू—पूर्य, वन्द्—वध्य, (but निन्द—निन्य), वच्—उच्य, गृह्—गृह्य, &c.

(c) The final आ (original or substituted) of दा ' to give, ' दे, दो, घा, घे, मा, मे, पा ' to drink, ' सो and हा ' to abandon, ' is changed to ई; in other cases it remains unchanged; दा and दो—दीय, मे—मीय, हा—हीय; but दा ' to cut, to purify '—टाय, ज्ञा—ज्ञाय. द्ये—ध्याय.

§ 592. The passive base is conjugated like a root of the 4th class in the Atm.; e. g.

" It might even be suspected, that the occasional assumption of an Intransitive signification and a Parasmaipada inflexion by a passive verb, was the cause which gave rise to a 4th class of Primitive verbs as distinct from the Passive. Instances are certainly found of passive verbs taking Parasmaipada terminations, and some passive verbs (e. g. *jyāyate*, ' he is born, ' fr. *jan*; *pūryate*, ' he is filled, ' fr. *pr.*; and *tapyate* ' he is heated, ' fr. *tap*) are regarded by native grammarians as Atmane. verbs of cl. 4. Again, many roots appear in class 4 as Intransitive verbs, which also appear in some one of the other nine as Transitive. For example, *yuj*, ' to join ' when used in a Transitive sense, is conjugated either in cl. 7, or in the Causal; when in an Intransitive, in cl. 4. So also *push*, ' to nourish, ' *kshubh*, ' to agitate; ' *Klsh* ' to vex; ' *Sidh*, ' to accomplish. '

Monier Williams.

भू 'to be'

Present.

1 भूये	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयसे	भूयेथे	भूयध्वे
3 भूयते	भूयते	भूयन्ते

Imperfect.

1 अभूये	अभूयावहि	अभूयामहि
2 अभूयथाः	अभूयेथाम्	अभूयध्वम्
3 अभूयत	अभूयेताम्	अभूयन्त

Imperative.

1 भूये	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयस्व	भूयेथाम्	भूयध्वम्
3 भूयताम्	भूयेताम्	भूयन्ताम्

Potential.

1 भूयेय	भूयेवहि	भूयेमहि
2 भूयेथाः	भूयेयाथाम्	भूयेध्वम्
3 भूयेत	भूयेयाताम्	भूयेरन्

बुध् *Present.*

1 बुधे	बुध्यावहे	बुध्यामहे
2 बुध्यसे	बुध्येथे	बुध्यध्वे
3 बुध्यते	बुध्यते	बुध्यन्ते

Imperfect.

1 अबुध्ये	अबुध्यावहि	अबुध्यामहि
2 अबुध्यथाः	अबुध्येथाम्	अबुध्यध्वम्
3 अबुध्यत	अबुध्येताम्	अबुध्यन्त

Imperative.

1 बुध्ये	बुध्येवहि	बुध्यामहे
2 बुध्यस्व	बुध्येषाम्	बुध्यध्वम्
3 बुध्यताम्	बुध्येताम्	बुध्यन्ताम्

Potential.

1 बुध्येय	बुध्येवहि	बुध्येमहि
2 बुध्येयाः	बुध्येयायाम्	बुध्येध्वम्
3 बुध्येत	बुध्येयाताम्	बुध्येरन्

§ 593. (a) The roots स्खन्, जन्, तन्, and सन्, optionally drop their न् and at the same time lengthen their अ; स्खन्—स्खन्थते, स्थायते, &c.

(b) शी 'to lie down' and नि form their bases as क्षिप्य and श्रप्य.

(c) ऊह shortens its ऊ when a preposition is prefixed to it.

(d) दरिद्रा, दीर्घी and वेधी drop their final vowel before य.

(e) ज्ञ् and अस् substitute ज्ञच् and स् for themselves; चस् and अज् also substitute अच् and जी respectively.

§ 594. To assist the student, the 3rd sing. pre. of some roots, regular and irregular, are given below.

Roots.	3 sing.	Roots.	3 sing.
प्रा	प्रायते	धे	धीयते
ज्या	जीयते	वे	ऊयते
दा I. P. 3. U.	दीयते	व्ये	वीयते
दा 2. P.	दायते	हे	हूयते
धा	धीयते	गे	गीयते
पा 'to drink'	पीयते	पे	पायते
पा 'to protect'	पायते	दो	दीयते
मा	मीयते	सो	सीयते

Roots. 3 sing.

ह P.	हीयते
ह A.	हायते
चि	चीयते
श्चि	श्रयते
मि	मीयते
मी	मीयते
शी	शयते
ऊर्णु	ऊर्णयते
ऋ	अर्गते
कृ	क्रियते
जागृ	जागर्यते
स्मृ	स्मर्यते
वृ	वूर्यते
स्तृ	स्तर्यते
कृ	कीर्यते
स्तृ	स्तीर्यते
दे	दीयते
तन्	तायते, तन्यते
पन्	पनायते, पन्यते
गुप्	गुप्यते, गोप्यते गोपायते
वप्	उप्यते
स्वप्	सुप्यते
कम्	कम्यते, काम्यते
चुर्	चोर्यते
दिक्	दीव्यते
वश्	उक्ष्यते
&c.	&c.

Roots. 3 sing.

वच्	उच्यते
वृश्	वृक्ष्यते
व्यच्	विच्यते
प्रच्छ	पृच्छयते
विच्छ	विच्छयते, विच्छाग्यते
भ्रस्ज्	भृज्जयते
यज्	इज्यते
पण्	पणाग्यते, पण्यते
ऋत्	ऋत्यते, ऋतीयते
अद्	अद्यते
वद्	उद्यते
इन्ध्	इध्यते
व्यध्	विध्यते
बन्ध्	बध्यते
रुध्	रुध्यते
सन्	सायते, सन्यते
जन्	जायते, जन्यते
वस्	उष्यते
वस्	' to dress ' वस्यते
अस्	भूयते
शास्	शिष्यते
संस्	सस्यते
वन्द्	वन्द्यते
वह्	उह्यते
ग्रह्	गृह्यते
ऊह्	with सम् समुह्यते
&c.	&c.

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

(1) The Perfect.

§ 595. (a) The Reduplicative Perfect of a root in the Passive is formed in the ordinary way, every root being considered Atmanepadi : नी—निन्ये; सू—बभूवे; निन्द=निनिन्दे; अश्—आनशे; गम्—जग्मे; &c.

(b) The Periphrastic Perfect of the Passive does not differ from that of the Active, except in that the Auxiliary verbs take Atmanepadi terminations necessarily; ईक्ष्—ईक्षाचक्रे, ईक्षांबभूवे, ईक्षामासे; कथयांचक्रे-बभूवे, कथयामासे &c.

(2, 3) The two Futures, (4) the Conditional and (5) the Benedictive.

§ 596. (a) The forms of the two Futures, Conditional and the Benedictive of the Passive are made up in the same way as those of the Active, every root being supposed Atmanepadi; बुध्-बोधिताहे, बोधिष्ये, अबोधिष्ये, बोधिषीय; तुद्-तोत्ताहे, तोत्स्ये, अतोत्स्ये; &c.

(b) Roots ending in a vowel * and the roots हन्, ग्रह्, and दृश् optionally form the two Futures, the Conditional and the Benedictive of the Passive by changing their vowel to Vrddhi and appending the Atmanepada termination of those tenses with इ prefixed to them invariably; in the case of roots ending in आ (and in ए, ऐ and ओ changeable to आ) ए is inserted between the root and this इ; दा-दायिताहे, दाताहे; दायिष्ये, दास्ये; अदायिष्ये, अदास्ये; दायिषीय; दासीय; and similarly ह्वे-ह्वयिताहे, ह्वताह; &c. नी-नायिताहे, नेताहे; नायिष्ये, नेष्ये; अनायिष्ये, अनेष्ये; नायिषीय, नेषीय; हन्-घातिताहे, † हन्ताहे; घानिष्ये, हनिष्ये; अघानिष्ये, अहनिष्ये; घानिषीय, वधिषीय, 1 sing.; ग्रह्--ग्राहिताहे, ग्रहीताहे; ग्राहिष्ये, ग्रहीष्ये; अग्राहिष्ये, अग्रहीष्ये; ग्राहिषीय, ग्रहीषीय &c. दृश्-दर्शिताहे, दृष्टाहे; दर्शिष्ये, द्रक्ष्ये; अदर्शिष्ये, अद्रक्ष्ये; दर्शिषीय, दृक्षीय, &c.

* न् and ध् take Vrddhi in this case though it is usually forbidden with them; see § 463; दृश् takes Gnpa only

The इ of हन् is changed to घ् immediately before न् and before an affix containing a mnte ञ् or ण्, i. e. य of the Passive, &c.

(6) The Aorist.

§ 597. (a) The Passive of the Aorist of roots belonging to the 4th, 5th and 7th Varieties, is made up similarly by appending the Atmanepada terminations to the base; सू-अभविषि; कृ-अकृषि; धा-अधिषि; पच्-अपक्षि; दिक्ष्-अदिक्षि; द्विष-अद्विषि, &c.

(b) Roots belonging to the first, second, third and sixth Varieties take the fourth, fifth or seventh Variety in the Passive, in accordance with the general rules; स्था-अस्थिषि 1 sing.; ख्या-अख्यासि; जृ-अजरिषि; भ्रि-अभ्रयिषि; सु-अस्रोषि; नम्-अनंसि, &c.

(c) The third per. sing. of the Aorist Passive of all roots is formed by adding इः—

(1) Before this इ the penultimate (prosodially) short vowel takes its Guṇa substitute and penultimate अ except that of जन् and of Set roots ending in अम् except चम् with आ, कम्, and वम्, and the final vowel take their Vṛddhi substitute; भिद्-अभेदि; but निन्द्-अनिन्दि; तुद्-अतोदि; रुष-अकार्षि; वद्-अवादि; पद्-अपादि; but जन्-अजनि; गम्-अगामि; but दम्-अदमि; &c. चम् with आ-आचामि; कम्-अकामि, &c. नी-अनायि; स्तु-अस्तायि; लृ-अलायि; कृ or रु-अकारि.

(2) Roots ending in आ original or substituted (i. e. of roots in ए, ऐ, ओ) insert य् before this इ; दा-अदायि; धे-अधायि; गे-अगायि; शो-अशायि, &c.

(3) रघ्, जम् and रभ् insert a nasal before their final consonant, so that their penultimate अ cannot take Guṇa or Vṛddhi substitute; अरन्धि, अजम्भि, अरम्भि.

(4) लभ् without a preposition does the same optionally and with a preposition necessarily; अलम्भि, अलाभि; but प्रालम्भि.

(5) भञ्ज् 'to break' forms अभञ्जि or अभाजि; शम्-अशामि and अशामि in the sense of 'to observe (10 A.).'

(6) सृज् takes Vṛddhi; सृह् lengthens its vowel; अमार्जि, अगृहि.

(7) इ 'to go' has अगायि; with अधि A., अद्यायि or अद्यमायि.

(d) The roots at § 461 will have two forms; छप्-अगोपि, अगोपायि, विच्छ्-अविच्छि, अविच्छायि &c.; कृ-आर्ति or आर्तियि 3 sing.

(e) § 596 (b) holds good in the Passive Aorist except in the 3rd sing.; the optional forms must be made up by appending the Atm. terminations of the 5th Variety as the roots necessarily take इ; दा—अदिषि, अदायिषि; नी—अनेषि, अनायिषि; छ—अकृषि, अकारिषि; हन्—आहासि, अघानिषि; अवधिषि; 1 sing.; ग्रह—अग्रहीषि, अग्राहिषि 1 sing. &c.

§ 598. Roots of the tenth Class—

(a) The अय् (i. e. अय् with the final अ dropped) is optionally dropped in the General Tenses, except the Perfect. The Aorist forms, except that of the 3rd sing., are made up by adding the terminations of the Fifth Form; चुर 1 sing. चोरयांचक्रे—बभूवे, चोरयामासे Perf; चोरयिताहे चोरिताहे, 1st Fu. चोरयिष्ये, चोरिष्ये 2nd Fu.; अचोरयिषि, अचोरिषि, Aor. चोरयिषीय, चोरिषीय Ben.

(b) Roots which do not lengthen thier penultimate अ (see also § 603) lengthen it optionally in the general Tenses of the Passive, except in Perf., when अय् is dropped; कथ्—अकथयिषि, अकथिषि; Aor. 1 sing., &c.

(c) The 3 per. sing. of the Pass. Aorist is formed by dropping अय् necessarily and adding इ; चोरय्-अचोर्-अचोरि; पीड्-अपीडि; पृ-अपारि, &c.; रह्—अराहि, अराहि Aor. 3 sing.; रम्—अरमि, अरमि Aorist, 3rd sing. &c.

PARADIGMS.

बुध् 1 P. 'to know.'

Perfect.

1st Future.

1 बुबुधे	बुबुधिवहे	बुबुधिमहे	1 बोधिताहे	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
2 बुबुधिषे	बुबुधाथे	बुबुधिष्वे	2 बोधितासे	बोधितासाथे	बोधिताष्वे
3 बुबुधे	बुबुधाते	बुबुधिरे	3 बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future.

1 बोधिष्ये	बोधिष्यावहे	बोधिष्यामहे
2 बोधिष्यसे	बोधिष्येथे	बोधिष्यध्वे
3 बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditioinal.

1 अबोधिष्ये	अबोधिष्यावहि	अबोधिष्यामहि
2 अबोधिष्यथाः	अबोधिष्येथाम्	अबोधिष्यध्वम्
3 अबोधिष्यत	अबोधिष्येताम्	अबोधिष्यन्त

Aorist.

1 अबोधिषि	अबोधिष्वहि	अबोधिष्महि
2 अबोधिष्ठाः	अबोधिषाथाम्	अबोधिष्वम्
3 अबोधि	अबोधिषाताम्	अबोधिषत

Benedictive.

1 बोधिषीय	बोधिषीवहि	बोधिषीमहि
2 बोधिषीष्ठाः	बोधिषीयास्थाम्	बोधिषीष्वम्
3 बोधिषीष्ट	बोधिषीयास्ताम्	बोधिषीरन्

N. B. The Passive forms of roots of the tenth class do not differ from the Passive forms of Causals for which see the forms of बुष् cau. Pass. given in the next section.

SECTION III.

DERIVATIVE VERBS (प्रत्ययान्तधातवः)

and

THEIR CONJUGATION.

§ 599. The Derivative Verbs are divided into four classes :—

(1) Causals or Nijantas (निजन्तः); (2) Desideratives or Sannantas (सन्नन्त); (3) Frequentatives or Yanantas (यङन्त);

and (4) Denominatives or Nāmadhātus (नामधातवः). The formation and the conjugation of these will be given in the present section.

I CAUSALS.

§ 600. Any root belonging to any one of the Conjugational classes may have causal form which is conjugated like a root of the Tenth class.

§ 601. The Causal of a root implies that a person or a thing causes or makes another person or thing to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root. It is also employed, sometimes, to convert an intransitive verb into a transitive one.

(a) Formation of the Causal Base.

§ 602. The Causal Base of a root is formed like that of a root of the Tenth class. In the case of roots of the Tenth class the causal form is identical with the primitive. The Causal form takes either pada. Thus from बुध् comes the causal base बोधय, बोधयति-ते 'he causes to know'; ध्रुक्-क्षोभयति 'he shakes or agitates,' गण-गणयति 'he causes to count,' नी-नाययति 'he makes another lead or carry'; कृ 'to do' and कृष् 'to scatter'—कारयति 'he causes to do or scatter' कृत्-कीर्तयति, &c.

§ 603. Roots ending in अच्, except अच् 'to go' &c., कश्च love,' चम् 'to eat,' शम् when it means 'to see' and यम् when it does not mean 'to eat,' and the roots* marked with an indicatory म् do not change their vowel: i. e. their vowel takes its Guṇa substitute; गम्-गमयति. क्रम-क्रमयति. घट्-घटयति, जन्-जनयति,

* These are:—वृ, व्यृ, प्रृ, प्रृ, 'to spread,' वृद् 'to pound,' स्वृ 1 A. 'to destroy, to cut,' सृज् 1 A. 'to go,' दृश्, कृष् 1 A. 'to pity,' कृन्द्, कृन्द् 1 A., त्वृ, ज्वृ, गृ 1 Par. 'to distil,' हेइ 'to surround,' वृद्, मृद् 'to speak,' नृद् 'to dance,' स्तृक् 1 P. 'to resist,' चृक् 1 P. 'to shine,' कृष् 1 P. 'to laugh,' रृप् 1 P. 'to doubt,' लृप् 1 P. 'to cling to,' हृग्, लृग्, सृग्, स्तृग्, all meaning 'to cover,' कृग्, अक्, अग् 'to move in a zigzag manner,' कृग्, रृप् 1 P. 'to go,' चृग्, शृग्, अृग्,

अश्—अश्नयति; जृ—जरयति; आ*—अपयति, जा*—जपयति, &c. but कश्—कामयते; चश्—चामयति, हश् 'to see' शामयति; but शामयति in other cases; यश्—यामयति, &c.; but यश् 'to eat'—यमयति.

(a) The roots बश्, नश्, बृश्, ज्वल्, हृल्, and झल्, lengthen their vowel optionally when not preceded by a preposition; नमयति, नामयति, but प्रणमयति, &c.

§ 604. Roots ending in आ (ए, ऐ or ओ changeable to आ; see § 459) and the roots क् 'to go,' ह्री 'to be ashamed,' री 'to go,' (9 cl.), 'to flow' (4. cl. A.) and छी 'to choose, to go,' insert the augment ए before अय and their vowel takes Guṇa substitute; दाषयति fr. दा, दे or दी; धापयति fr. धे; मापयति fr. मे, &c. क्—अर्पयति; ह्री—ह्रेषयति, री—रेषयति, छी—छेषयति.

§ 605. (a) मि 'to throw,' मी 'to destroy,' दी 'to perish,' जि to conquer,' and क्री 'to buy,' also insert ए, but after changing their final vowel to आ; मापयति, दापयति, जापयति. क्रापयति.

(b) The roots क्षे, आ or अे 'to cook' and ज्ञा (mit.), shorten their vowel necessarily, and ग्ले and ज्ञा optionally, before the inserted ए when not preceded by prepositions; क्षपयति, &c. ज्ञपयति, (पशुं संज्ञपयति slays; प्रज्ञपयति चरं &c.); but ज्ञापयति, ग्लपयति, ग्लापयति; क्षपयति, स्नापयति; but प्रग्लापयति, उपस्नापयति only

§ 606. शो 'to pare, to sharpen,' छो 'to cut,' सो 'to finish,' हे

P. 'to give,' अश्, कृश्, कृश्, कृश्, all P. and meaning 'to injure,' 'to kill,' चश्, 'to kill,' बृश्, P. 'to honour,' ज्वल्, 'to shine,' हृल्, झल्. 'to shake,' 'to move,' स्मृ, वृ I P., 'to fear,' नृ 'to guide,' आ 'to cook, to boil.' ज्ञा 'to kill, to gratify, to sharpen, to manifest,' चल्, छद्, 'to live or to be' (छादयति in other senses), लृद् 'to sport, to loll the tongue,' मद् 'to be poor, to reduce,' छव्, स्वव्, जव्, जृ, कृद् 'to be crooked, to shine,' रव्, रव्, कव्, गव्, and कृण् I P. 'to go.'

* See § 605 (b).

'to call,' ज्ये 'to cover,' वे 'to weave,' से 'to waste away,' and वा 'to drink' insert ए instead of ए, ज्ञाययति, साययति, वाययति, पाययति, &c.

(a) पा 'to protect' and वे when it means 'to shake,' insert ल् and क् respectively before अय; पालयति 'he protects,' वाजयति 'he shakes.'

§ 607. The roots जम्, रध्, रम्, and लम् insert a nasal before their final; जम्भयति-ते, रन्धयति-ते, &c.

§ 608. The roots युप्, विच्छ्, धृप्, पण्, पन्, and कृत् have two forms in the causal; बोधयति-ते, बोधाययति-ते; विच्छयति-ते, विच्छाययति-ते; &c.

§ 609. दीघी, बेधी and दरिद्रा drop their final vowel before अय; दीधयति-ते, बेधयति-ते, दरिद्रयति-ते.

§ 610 The following roots form their Causal base anomalously:—

इ 'to go'—

गमयति, with आधि 'to remember.'—
अधिगमयति,—'to study' अध्यापयति.
with प्रति-प्रत्यापयति.

क्नु or क्नुक् 'to sound,' &c.

क्नोपयति 'he causes to sound.'

कम्पा 'to tremble'

क्षमाययति ,, ,, ,, tremble.

गृह् 'to conceal'

गृहयति ,, ,, ,, conceal.

चि 5 cl. 'to collect'

चापयति-ते चाययति-ते,, collect.

,, 10 cl.

चपयति-ते चययति-ते ,, ,,

जागृ 'to awake'

जागरयति he rouses

दुष्—'to sin, to be
unchaste'

दूषयति-ते he causes to sin,
but दुषयति-ते, दोषयति-ते in
the sense of 'he corrupts or
makes depraved.'

धृ 'to shake'

धूनयति-ते he causes to shake.

प्री 'to please'

प्रीणयति ,, ,, ,, please.

भी 'to fear.'—

भाययति-ते he frightens with.
भापयते, भीषयते he inspires fear.

अस्ज्—'to fry'—भजयति-ते, भजयति-ते he causes to fry.

मृश्—'to wipe'—मार्जयति.

रञ्ज्—'to dye'—रञ्जयति he dyes or paints: also in the sense of 'he propitiates or satisfies'; cf. 'ब्रह्मापि नरं न रञ्जयति' Bh. Nī. Śa. 3. But रञ्जयति only, in the sense of 'he hunts deer'; (Vide Kir. VI. 34).

रुह्—'to grow'—रोहयति-ते, रोपयति-ते he plants or causes to grow.

ला—'to take' and } लालयति-ते, बिलपयति-ते; and लीनयति,
ली—'to embrace,' } लापयति in the sense of 'melting an
"to adhere" } unctuous substance.'

वा 'to blow'—वापयति he causes to blow or move.

वाजयति he shakes.

स्मि to smile'—विस्माययति he causes a smile by, or astonishes or frightens by. विस्मापयते he astonishes.

वी— वापयति, वाययति he causes to conceive;
वापयति-ते in other senses.

शङ् 'to fall'— शतयति he causes to fall, cuts down.
शादयति he causes to go.

सिध् 'to be accomplished' { साधयति he accomplishes or prepares.
सेधयति, he makes perfect, &c. with reference
to sacred rites or things only; as सेधयति वापसं
तपः &c.

स्वाय्—'to swell'—स्वादयति, he causes to swell.

स्फुर्—'to tremble; to shine forth.' स्फोरयति, स्फारयति he causes to tremble or shine.

हन् 'to strike or kill'—हातयति he causes to strike, &c.

(b) Conjugation of the Causal Base.

§ 611. The Causal base is conjugated like the base of a root of the 10th or Ūhurādi class in all the ten Tenses and Moods of

the Parasmaipada, the Atmanepada and the Passive. The अय् with the final अ dropped is retained, as remarked before, in the General Tenses, except the Aorist and the Benedictive, and is dropped before the य् of the Passive. The formation of the Aorist of causals has been fully explained along with that of the roots of the Tenth class, at § 548-556.

§ 612. Paradigms of all the Tenses and Moods in the Par. Atm. and Pass. of बुध्, Causal base बोधय्.

Special Tenses.

Present.

	Par.			Atm.		
1	बोधयामि	बोधयावः	बोधयामः	1 बोधये	बोधयावहे	बोधयामहे
2	बोधयसि	बोधयथः	बोधयथ	2 बोधयसे	बोधयेथे	बोधयथे
3	बोधयति	बोधयतः	बोधयन्ति	3 बोधयते	बोधयेते	बोधयन्ते

Imperfect.

P.

1	अबोधयम्	अबोधयाव	अबोधयाम
2	अबोधयः	अबोधयतम्	अबोधयत्
3	अबोधयत	अबोधयताम्	अबोधयन्

A.

1	अबोधये	अबोधयावहे	अबोधयामहे
2	अबोधयथाः	अबोधयेथाम्	अबोधयथम्
3	अबोधयन्त	अबोधयेताम्	अबोधयन्त

P.

Imperative.

A.

1	बोधयानि	बोधयाव	बोधयाम	1 बोधयै	बोधयावहे	बोधयामहे
2	बोधय	बोधयतम्	बोधयत	2 बोधयस्व	बोधयेथाम्	बोधयथम्
3	बोधयतु	बोधयताम्	बोधयन्तु	3 बोधयताम्	बोधयेताम्	बोधयन्ताम्

P. *Potential.* A.

1 बोधयेयम्	बोधयेव	बोधयेम	1 बोधयेय	बोधयेवहि	बोधयेमहि
2 बोधये:	बोधयेतम्	बोधयेत	2 बोधयेया:	बोधयेयाथाम्	बोधयेष्वम्
3 बोधयेत्	बोधयेताम्	बोधयेयुः	3 बोधयेत	बोधयेयाताम्	बोधयेरन्

General Tenses.

Perfect.

Par.

1 बोधयांचकार—चकर *	बोधयांचकृव	बोधयांचकृम
2 बोधयांचकर्त्तुं	बोधयांचकृत्युः	बोधयांचकृ
3 बोधयांचकृत्	बोधयांचकृतुः	बोधयांचकृः

Atm.

1 बोधयांचके *	बोधयांचकृवहे	बोधयांचकृमहे
2 बोधयांचकृष्ये	बोधयांचकृष्ये	बोधयांचकृद्वे
3 बोधयांचक्रे	बोधयांचकृष्यते	बोधयांचकृष्ये

1st Future.

Par.

1 बोधयितास्मि	बोधयितास्वः	बोधयितास्मः
2 बोधयितासि	बोधयितास्थः	बोधयितास्थ
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

Atm.

1 बोधयिताहे	बोधयितास्वहे	बोधयितास्महे
2 बोधयितासे	बोधयितासाथे	बोधयिताष्वे
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

2nd Future.

Parasm.

1 बोधयिष्यामि	बोधयिष्यावः	बोधयिष्यामः
---------------	-------------	-------------

* Also बोधयामास, बोधयांचसूव &c.

2 बोधयिष्यसि	बोधयिष्यथः	बोधयिष्यथ
3 बोधयिष्यति	बोधयिष्यतः	बोधयिष्यन्ति

Atm.

1 बोधयिष्ये	बोधयिष्यावहे	बोधयिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे	बोधयिष्येधे	बोधयिष्यच्चे
3 बोधयिष्यते	बोधयिष्येते	बोधयिष्यन्ते

Conditional.

Par.

1 अबोधयिष्यम्	अबोधयिष्याव	अबोधयेष्याम, &c.
---------------	-------------	------------------

Atm.

1 अबोधयिष्ये	अबोधयिष्यावहि	अबोधयेष्यामहि, &c.
--------------	---------------	--------------------

Par.

Aorist.

Atm.

1 अबूबुधम्	अबूबुधाव	अबूबुधाम	1 अबूबुधे	अबूबुधावहि	अबूबुधामहि
2 अबूबुधः	अबूबुधतम्	अबूबुधत	2 अबूबुधथाः	अबूबुधेताम्	अबूबुधच्चम्
3 अबूबुधत्	अबूबुधताम्	अबूबुधन्	3 अबूबुधत	अबूबुधेताम्	अबूबुधन्त

Benedictive.

Parasm.

1 बोध्यासम्	बोध्यास्व	बोध्यास्म
2 बोध्याः	बोध्यास्तम्	बोध्यास्त
3 बोध्यात्	बोध्यास्ताम्	बोध्यासुः

Atm.

1 बोधयिषीय	बोधयिषीवहि	बोधयिषीमहि
2 बोधयिषीष्टाः	बोधयिषीयास्थाम्	बोधयिषीच्चम्-दुम्
3 बोधयिषीष्ट	बोधयिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन्

Passive.

Present

Imperfect

1 बोध्ये	बोध्यावहे	बोध्यामहे	1 अबोध्ये	अबोध्यावहि	अबोध्यामहि
2 बोध्यसे	बोध्येथे	बोध्यसे	2 अबोध्यथाः	अबोध्येयाम्	अबोध्यच्चम्
3 बोध्यते	बोध्येते	बोध्यन्ते	3 अबोध्यत	अबोध्येताम्	अबोध्यन्त

Imperative.

Potential

1 बोध्ये	बोध्यावहे	बोध्यामहे	1 बोध्येय	बोध्येबहि	बोध्येमहि
2 बोध्यस्व	बोध्येयाम्	बोध्यध्वम्	2 बोध्येथाः	बोध्येयावाम्	बोध्येध्वम्
3 बोध्यताम्	बोध्येताम्	बोध्यन्ताम्	3 बोध्येत	बोध्येयाताम्	बोध्येरन्

Perfect.

1 बोधयांचक्रे-बभूवे	बोधयांचकृबहे-बभूविबहे	बोधयांचकृमहे-बभूविमहे
बोधयामासे	बोधयामासिवहे	बोधयामासिमहे
2 बोधयांचकृषे-बभूविषे	बोधयांचक्राये-बभूवाये	बोधयांचकृद्वे-बभूविष्वे-द्वे
बोधयामासिषे	बोधयामासाये	बोधयामासिष्वे
3 बोधयांचक्रे-बभूवे	बोधयांचक्रते-बभूवाते	बोधयांचक्रिरे-बभूविरे
बोधयामासे	बोधयामासाते	बोधयामासिरे

1st Future.

1 बोधयिताहे,	बोधयितास्वहे	बोधयितास्महे,
बोधिताहे	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
2 बोधयितासे,	बोधयितासाये,	बोधयिताष्वे,
बोधितासे	बोधितासाये	बोधिताष्वे
3 बोधयिता,	बोधयितारौ,	बोधयितारः
बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future.

1 बोधयिष्ये,	बोधयिष्यावहे,	बोधयिष्यामहे,
बोधिष्ये	बोधिष्यावहे	बोधिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे,	बोधयिष्येथे,	बोधयिष्यष्वे,
बोधिष्यसे	बोधिष्येथे	बोधिष्यष्वे
3 बोधयिष्यते,	बोधयिष्येते,	बोधयिष्यन्ते,
बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधयिष्ये अबोधिष्ये	अबोधयिष्यावहि अबोधिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि अबोधिष्यामहि
2 अबोधयिष्यथाः अबोधिष्यथाः	अबोधयिष्येयाम् अबोधिष्येयाम्	अबोधयिष्यध्वम् अबोधिष्यध्वम्
3 अबोधयिष्यत अबोधिष्यत	अबोधयिष्येताम् अबोधिष्येताम्	अबोधयिष्यन्त अबोधिष्यन्त

Benedictive.

1 बोधयिषीम, बोधिषीय	बोधयिषीवहि, बोधिषीवहि	बोधयिषीमहि बोधिषीमहि
2 बोधयिषीष्ठाः, बोधिषीष्टाः	बोधयिषीयास्थाम्, बोधिषीयास्थाम्	बोधयिषीध्वम्-द्वम् बोधिषीध्वम्
3 बोधयिषीष्ट, बोधिषीष्ट	बोधयिषीयास्ताम्, बोधिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन् बोधिषीरन्

Aorist.

1 अबोधयिषि, अबोधिषि	अबोधयिष्वहि, अबोधिष्वहि	अबोधयिष्यहि, अबोधिष्यहि
2 अबोधयिष्ठाः, अबोधिष्ठाः	अबोधयिषायाम्, अबोधिषायाम्	अबोधयिष्वम्-द्वम् अबोधिष्वम्
3 अबोधि अबोधि	अबोधयिषाताम्, अबोधिषाताम्	अबोधयिषत, अबोधिषत

For the various irregularities, &c. see the third Variety.

11. DESIDERATIVES.

§ 613. Any primitive root of the ten classes, as well as any causal base, may optionally* take a Desiderative form

* Or the notion of desire may be conveyed by means of a sentence; i. e. पितृपठति or पठितुमिच्छति 'he wishes to read,' &c.

which, like the causal base, is conjugated in all the ten Tenses and Moods of three voices.

§ 614. The Desiderative expresses the notion that a person or thing wishes (or is about) to perform the action, or to be in the condition denoted by the root or the desiderative base; *पिपठिषति* 'he wishes to study' from *पठ्*; *मृष्यति* 'he is about to die' fr. *मृ*; &c.

615. There are a few primitive roots, which, though they take a Desiderative form, do not convey a desiderative sense (See § 396). As these are looked upon as primitive roots, new Desiderative bases may be derived from them according to the rules given below; as *जुगुप्सिषते* 'he wishes to censure' from *जुगुप्स्* &c.

§ 616. The Desiderative base is formed by reduplicating the root or base according to the general rules of reduplication given at § 444-449 and § 549 (a) (b), and by adding *स्* (which may be changed to *ष्* according to the rules of Sandhi) to it. The *अ* of the reduplicative syllable is changed to *इ*; e. g. *पठ्-पठ्-पिपठ् + स् = पिपठिष्* by the following rule.

N. B. The *स्* of a primitive root is not changed to *ष्* when the characteristic *स्* is changed to *ष्*; *सि-सिषीष्*, *सिष्-सिषिष्* (*क + ष*); *स्मि-स्मिषिष्*; *सृ-सृषिष्*; but *स्था-तिष्ठास्*; *साध-साधिष्* cau. of *सृ-सृषाषिष्*; *स्तु*, however, forms *स्तुषति*.

Note:—(1) A root takes a Desiderative form only when the agent of the wish and of the action expressed by the root is the same; so *शिष्याः पठन्तु इति इच्छति गुरुः* and not *पिपठिषति*; also the sense of the root must be the object of the wish: *गमनेन इच्छति* cannot, therefore, be equal to *जिगमिषति*.

Note:—(2) Though the Desiderative form of a root is not to be found often used in classical language in its character of a verb, yet nominal and participial derivatives from it are not uncommonly to be met with.

§ 617. To this **स्** the augment **इ** is to be prefixed after Set roots, optionally after Wet ones and not after those that are Anit, subject to the following exceptions:—

(1) Roots ending in **ह** or **ऊ**, **क्** and **ल्** short, and the roots **ग्रह्** and **गृह्** do not take **इ**; **गु-गुन्वृ**; Vide § 618. (d); **ख-खुन्वृ**, &c..

Exceptions:—**गृ** 'to go,' **दृ** A. 'to respect,' **धृ** 6 A. 'to hold,' and **पृ** A. 'to purify,' admit of **इ**. (see also 4 below.)

(2) **स्मि**, **अञ्ज्**, **प्रच्छ्**, **अश्** take **इ** necessarily.

(3) **इत्**, **वृध्**, **गृध्**, **स्यद्** and **क्लृप्** do not admit of **इ** in the Par. (see § 484). In the Atm. they admit **इ**, the last two do so optionally; **दृत्-विदृत्सति**, **विधत्तिषते**, &c.

(4) Roots ending in long **क्** and **इव्** and the roots **दरिद्रा**, **भि**, **ऊर्ध्व**, **यु**, **मृ**, **वृ**, **स्वृ**, **क्वृध्** 'to prosper,' **दम्भ्**, **भस्ज्** **ज्ञप्** (i. e. **ज्ञप्** of the 10 cl. and optional **Cau.** Base of **ज्ञा**), **सन्** 'to give,' **तन्**, **पन्**, **ऊव्**, **वृव्**, **छृद्**, **वृद्**, and **वृत्** (Vide § 485.) take **इ** optionally.

Exceptions:—**कृ** 'to scatter,' **गृ** 'to swallow,' take **इ** necessarily. The intermediate **इ** is not lengthened in the case of these roots; **चिकरिष्**, &c.

(5) The roots **क्रब्**, **गब्** and **सु** take **इ** in the Par. and reject it in the Atm.

§ 618. The radical vowels undergo the following changes before **स्**—

(a) The **स्** with **इ** is strong and without **इ** weak.

The usual rule as to **Guna** substitute holds good in the one case and does not in the other; **दृत्-विदृत्तिष**, **विदृत्स**; **ह-विहृतिष**, &c.

(b) The final **इ** and **उ** and the penultimate **अ** of **इन्** and **गन्** (substituted for **इ** 2 Par. 'to go,' and for **इ** with **अधि** 'to

remember' or 'to study') are lengthened and final क्, short or long, changed to कूर, or to ऊर after labials or व when the स is unaugmented; जि-जिगीष, हृ-हृहृष, कृ-चिकीर्ष, तृ-तितीर्ष, सृ-सृसृर्ष, पृ-पृपृर्ष, &c.

(c) The roots रुद्, विद् and भुष् do not change their vowel to Guṇa; and the roots ग्रह्, स्वप् and प्रच्छ take Samprasāraṇa; रुदिष्, विविदिष्, भुभुषिष्, जिघृक्ष्, सुषुप्त्, पिपृच्छिष्.

(*) Roots with an initial consonant, and having इ or उ short for their penultimate, and ending in any consonant, except व् or र्, change their vowel to Guṇa optionally when इ is prefixed to सृ; सुव-दियुतिष्, दियोतिष्; सुद्-सुसुदिष् or सुमोदिष् &c.

§ 619. The formation of Desiderative bases of causals and of roots of the Tenth class does not differ from that of primitive roots.

Art. § 550. should be attended to in forming Desideratives from Causals and roots of the Tenth class.

§ 620. Roots in their Desiderative forms take the same terminations, Parasm. or Atmane. that they do in the primitive. The roots ज्ञा, श्रु, सृ and दृश take Atm. terminations in the Desiderative.

§ 621. The following roots form their Desiderative bases irregularly:—

Roots.	Desider. base.	Third pers sing. Pre.
अद् 'to eat'	जिघत्स	जिघत्सति
आप्	ईप्स्	ईप्सति
इ 'to go'	जिगमिष्	जिगमिषति
इ with अधि 'to study'	अधिजिगांस्	अधिजिगांसते
इ with प्रति 'to be convinced'	प्रतीषिष्	प्रतीषिषति
इ—	एषिषिष्	एषिषिषति
उ 'to sound'	ऊषिष्	ऊषिषति
ऊर्ण—	ऊर्णूष	ऊर्णूषति-ते

Roots.	Desider. base	Third pers. sing. Pro
	ऊर्णुनुविष्	ऊर्णुनुविषति—ते
	ऊर्णुनविष्	ऊर्णुनविषति—ते
कृ—	अरिरिष्	अरिरिषति
कृप् 'to prosper'	ईर्त्सु	ईर्त्सति
	अर्दिधिष्	अर्दिधिषति
गम्—	जिगमिष्	जिगमिषति
„ with सम्, A	संजिगांस्	संजिगांसते
गृ—'to swallow'	जिगरिष्	जिगरिषति
	जिगलिष्	जिगलिषति
वि 'to gather'	चिचीष्	चिचीषति
	चिकीष्	चिकीषति
जि 'to conquer'	जिगीष्	जिगीषति
ज्ञप् 10 cl. & optional)	ज्ञीप्स्	ज्ञीप्सति
Cau. Base of ज्ञा—)	जिज्ञापयिष्	जिज्ञापयिषति
ज्ञप् opt. cau B. of ज्ञा	जिज्ञापयिष्	जिज्ञापयिषति
तन् 'to stretch'	तितंस् or तितांस्	तितंसति, तितांसति
	or तितनिष्	तितनिषति
तृह् 'to kill'	तितृक्ष्	तितृक्षति
	तितृंहिष्	तितृंहिषति
धम्म	धिप्स्, धीप्स्	धिप्सति, धीप्सति
	दिदंमिष्	दिदंमिषति
दरिद्रा	दिदरिद्रास्	दिदरिद्रासति
	दिदरिद्रिष्	दिदरिद्रिषति
दा 'to give'	दित्स्	दित्सति
दे 'to protect'	„	दित्सते
दो 'to cut'	„	दित्सति
दिव्	दुद्यूष्, दिदेविष्	दुद्यूषति, दिदेविषति
धा	धित्स्	धित्सति

Roots.	Desider. base,	3rd pers. sing Pre.
धे	धित्स्	धित्सति
नक्ष्	निनक्ष्	निनक्षति
	निनक्षिष्	निनक्षिषति
पत्	पित्स्	पित्सति
	पिपतिष्	पिपतिषति
पद्	पित्स्	पित्सते
पू A.	पिपविष्	पिपविषते
भ्रज्	बिभर्क्ष्	बिभर्क्षति
"	बिभ्रक्ष्	बिभ्रक्षति
"	बिभर्जिष्	बिभर्जिषति
"	बिभ्रजिष्	बिभ्रजिषति
मत्स्	मिमह्क्ष् (also मिमजिष्)	मिमह्क्षति (मिमजिषति)
मा 'to measure'	मित्स्	मित्सति
मि 'to throw'	"	"
मी 'to destroy'	"	"
मे 'to barter'	"	मित्सते
मृच्	मोक्ष्	मोक्षते 'he desires for liberation.'
	मृमुक्ष्	मृमुक्षते
	मृमुक्ष्	मृमुक्षति 'he wishes to be free.'
वृष्	मिबृक्ष्	मिबृक्षति
	मिमार्जिष्	मिमार्जिषति
यु	युयव्	युयवति
	यियविष्	यियविषति
रभ	रिप्स्	रिप्सते
राष् 'to injure, to kill'	रित्स्	रित्सति
to propitiate'	रिरात्स्	रिरात्सति
लप्	लिप्स्	लिप्सते
क्ष्	शिक्क्ष्	शिक्क्षति

Roots.	Desiderative base	Third pers. sing. Pre.
सन् 8. P. A. 'to obtain'	सिसनिष्	सिसनिषति
सिद्	सिषास्	सिषासति
हन्	सुस्यष्, सिषेविष्	सुस्यति, सिषेविषति
हि 'to throw'	जिषास्	जिषासति
अशाय् cau. of, धि	जिषीष्	जिषीषति
	शिश्राययिष्	शिश्राययिषति
	शुशाषयिष्	शुशाषयिषति
स्फारय् " " स्फुर	पुस्फारयिष्	पुस्फारयिषति-ते
स्वापय् " " स्वप्	सुष्वापयिष्	सुष्वापयिषति-ते
स्वादय् " " स्वद्*	सिस्वादयिष्	सिस्वादयिषति-ते
स्वेदय् " " स्विद्*	सिस्वेदयिष्	सिस्वेदयिषति-ते
साहय् " " सह्*	सिसाहयिष्	सिसाहयिषति-ते
ह्रायय् " " ह्रे	सुहाययिष्	सुहाययिषति-ते

(b) Conjugation of the Desiderative Base.

Conjugational Tenses

§ 622. अ is added to the base in the Conjugational Tenses and then it is conjugated like the special base of the 8th class in the Active and Passive.

Non-Conjugational Tenses.

§ 623. (a) The Perfect is formed by adding आस् to the base and appending the Perfect forms of the auxiliary verbs अस्, वृ, and कृ (see § 490, 526).

(b) In the Aorist the Desiderative Bases take the terminations of the 5th Variety.

(c) In the Benedictive the Parasm. terminations are added without इ and the Atm. ones with the intermediate इ.

(d) The remaining tenses have no peculiarities.

* These roots do not change their स् to ष्.

§ 624. In the Passive, the Aorist 3rd sing. is formed according to § 597. (c). The forms of the remaining tenses are made up in the usual way.

Paradigms.

गृह्ण् desi. (3rd sing.)

Tenses.	Par.	Atm.	Passive.
Present	बुबोधिषति	बुबोधिषते	बुबोधिष्यते
Imperfect	अबुबोधिषत्	अबुबोधिषत	अबुबोधिष्यत
Imperative	बुबोधिषतु	बुबोधिषताम्	बुबोधिष्यताम्
Potential	बुबोधिषेत्	बुबोधिषेत	बुबोधिष्येत
Perfect	बुबोधिषांचकार बुबोधिषामास बुबोधिषांबभूव	बुबोधिषांचक्रे बुबोधिषामासे बुबोधिषांबभूवे	बुबोधिषांचक्रे बुबोधिषामासे बुबोधिषांबभूवे
F. Future	बुबोधिषिता	बुबोधिषिता	बुबोधिषिता
Sec. Future	बुबोधिषिष्यति	बुबोधिषिष्यते	बुबोधिषिष्यते
Conditional	अबुबोधिष्यत्	अबुबोधिष्यत	अबुबोधिष्यत
Aorist	अबुबोधिषीत्	अबुबोधिषीष्ट	अबुबोधिषि
Benedictive	बुबोधिष्यात्	बुबोधिषीष्ट	बुबोधिषीष्ट

Roots. 3 sing. Pre.

Roots. 3 sing.

Pre.

कृ—कुरुदिषति

कृत्—चिकर्तिषति, चिकृत्सति

बिद्—बिविदिषति

बुद्—चिच्छदिषति-ते, चिच्छृत्सति-ते

सृष्ट—सृष्टुषति

दृ—तितरिषति, तितरीषति, तितार्षति

स्वप्—सृष्टुप्सति

वृ—P. A. विवरिषति-ते, विवरीषति-ते,
वुवर्षति-ते

प्रच्छ—पिप्रच्छिषति

उच्छ—उचिच्छिषति

कृ—चिकरिषति

स्था—तिष्ठासति

धृ—6. A. विधरिषते

धृ—1 P. A. दिधरिषति-ते

गृह्—गृह्णसति

गृह्—गृह्ण सिञ्जावधिषति-ते, गृह्णावधिषति-ते

वृत्—विवर्तिषते, विवृत्सति

वृत्—दिवृतिषते, दिव्योतिषते

श्रि—शिर्षीषति, शिर्षधिषति

श्रु, शिर्षावधिषति-ते, श्रुर्षावधिषति-ते

वृत्—सृष्टूर्पति सिस्वरिषति

Roots. 3 sing. Pre.

वृध्—विवृन्सति, विवृधिषते
 स्थन्द्—सिस्थन्सति, सिस्थन्दिषते,
 सिस्थन्सते
 कृप—चिकल्प्सति, चिकल्पिषते,
 चिकल्प्सते

Roots. 3 sing. Pre.

पु, विप्रावयिषति-ते, पुप्रावयिषति-ते
 पु, पिप्रावयिषति-ते, पुप्रावयिषति-ते
 च्यु, चिच्यवयिषति ते, चुच्यवयि-
 षति-ते
 &c. &c. &c.

III. FREQUENTATI

§ 625. A Frequentative or Intensive form may be derived from any monosyllabic root of the first nine classes, beginning with a consonant. The Frequentative or Intensive is used to signify the repetition or the intensity of the action denoted by the verb from which it is derived. *

Exceptions:—

§ 626. (a) † A Frequentative may be formed from अट् 'to go,' कृ 'to go, अश् 'to eat' and ऊर्ध्व 'to conceal,' though these begin with a vowel; and from सूच् cl. 10 'to hint,' सूज् cl. 10 'to string together,' and सूज् cl. 10. though they belong to the 10th cl.

(b) The Frequentative of roots signifying motion conveys the notion of tortuous motion and not of repetition. ‡ The Frequentative of roots लुर् 'to cut,' सङ् 'to sink down,' चर् 'to go' जप् 'to mutter prayers,' जम् 'to yawn,' बृह् 'to burn,' दंस् 'to bite,' and गृ 'to swallow,' imply reproach on the manner of doing the act §. लोलुप्यते 'he cuts awkwardly,' सासयते 'falls down badly,' चञ्चयते &c.

* घातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् । Pan. III. 1. 23 पानःपुन्यं
 वृक्षार्थश्च क्रियासमभिहारः । तस्मिन्धोत्ये यङ् स्यात् । Sid. Kau.

† सूचिसूत्रिमन्त्रव्यत्यंशूणोतिभ्यो यङ् वाच्यः । Vart. on the above.

‡ नित्यं कौटिल्ये गतौ । Pan. III. 1. 23.

§ लुपसदचरजमदददशगुभ्यो भावगर्हापाद् । Pan. III. 1. 24.

§ 627. There are two kinds of Frequentative bases derived from roots; both are formed by a peculiar reduplication of the root; but in one the affix य (यङ्) is added to the root before reduplication takes place, and the base is conjugated in the Atm. alone; in the other the affix य is dropped (यङ्लुक्) and the base is conjugated in Parasm. only (in the Atm. also, according to some grammarians). It will be convenient to call the one of the Atm. Frequentative, and the other the Parasm. Frequentative.

ATMANEPADA-FREQUENTATIVE.

§ 628. The Atm. Frequentative base is formed by adding य to the root before which it undergoes the same changes as before the य of the Passive; दा—दीय, चि—चीय, नी—नीय, भू—भूय, स्मृ—स्मर्य, कृ—क्रीय, घे—धीय &c.; भिद्—भिय, पृ—पूर्य, बन्ध्—बध्य, नन्द्—नन्य, &c.

(a) घ्रा and घ्मा change their vowel to ई, and कृ preceded by one radical consonant is changed to री, and not to रि: घ्रा—घ्रीय, घ्मा—घ्मीय, कृ—क्रीय.

(b) The roots व्यच्, व्यध्, स्पष्, स्वप्, ग्रह्, प्रच्छ्, अस्ज् and व्रश्च् take Samprasāraṇa; ज्या and ज्ये substitute ई, and ह्ये, ऊ for their final vowel; शास् becomes शिष् and प्याय् पी: व्यच्-विष्य स्वप्-सुष्य, ग्रह्-गृह्य, ह्ये-ह्य, ज्या, जीय, शास्-शिष्य, प्याय्-पीय.

(c) § 395 should be observed.

§ 629. The form in य derived as above is reduplicated according to the general rules of reduplication.

(a) If a root begins with a vowel, the following syllable is reduplicated.

(b) The vowels इ and उ of the reduplicative syllable take H. S. G. 25.

their Guna substitute and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; पुनः पुनरतिशयेन वा भवति बोध्यते; पच्-पापच्यते &c.

दा-दीय by § 628 दिदीय by reduplication देदीय by 629 b + ते = देदीयते

ज्ञा-ज्ञाय „ जज्ञाय „ जाज्ञाय „ + ते = जाज्ञायते

बो-धीय „ दिधीय „ बधीय „ „ = बधीयते

बु-भूय „ बुभूय „ बोभूय „ „ = बोभूयते

अर्य-अर्य „ अर्य by § 629 (a) अरार्य „ „ = अरार्यते

कृ-क्रीय „ चिक्रीय by reduplication चेक्रीय „ „ = चेक्रीयते

पू-पूर्य „ पुपूर्य „ „ पोपूर्य „ „ = पोपूर्यते

अट्-अट्य „ अट्य by § 629 (v) अटाट्य „ „ = अटाट्यते

अश्-अश्य „ अशश्य „ „ अशाश्य „ „ = अशाश्यते

व्रज्-व्रज्य „ व्रज्य by reduplication वाव्रज्य „ „ = वाव्रज्यते

similarly ढोक्-ढोढीक्यते, व्यच्-वेदिच्यते, स्वप्-सोषुष्यते, शास्-शाशिष्यते, प्याब्-वेपीयते, &c.; घ्रा-घ्रीय-जिघ्रीय-जेघ्रीयते; घ्मा-देघ्मीयते &c.

§ 630. When a root ends in a nasal preceded by अ and the nasal is not dropped, न् (changeable to an Anuswara or the nasal of the class to which the letter following it belongs) is inserted between the reduplicative अ and the first radical consonant; the अ of the reduplicative syllable remains unchanged (against § 629 b.)

यन्-यम्य, ययम्य = ययम्यते or यय्यम्यते, जन्-जन्य-जजन्य = जजन्यते or जज्जन्यते, but when जन् = जाप्, the A. Freq. base is जाजाय, 3rd sing. जाजायते.

(a) The same rule applies to the roots चर्, फल्, जप्, जम्, दह्, दंश्, भञ्ज् and पञ्श्. चर् and फल् after inserting न् change the अ of the following syllable to उ; चर् = चर्य-चचर्य = चंचुर्य or चञ्चुर्य = चंचूर्यते or चञ्चूर्यते by § 394. फल् = फल्य = पफल्य = पफुल्यते or पम्फुल्यते; दह् = दह्य-ददह्य = दंदह्यते or दन्दह्यते जप्-जजप्यते or जज्जप्यते.

(b) नी is inserted after the अ of the reduplicative syllable (which then remains unchanged) in the case of the roots वञ्च्, संस्, ध्वस्, भस्, कस्, पत्, पद् and स्कन्द्; वञ्च्—वञ्च्य—ववञ्च्य—वनीवञ्च्यते; संस्—सस्य—सनीस्यते; ध्वस्=दनीध्वस्यते, भस्=बनीभस्यते. कस्=कनीकस्यते, पत्=पनीपत्यते, पद्=पनीपद्यते, स्कन्द्=कनीस्कद्यते.

§ 631. When a root contains a penultimate ऋ (लृ) original or brought in by *samprasāraṇa* the syllable री is inserted between the अ of the reduplicative syll. (which remains short against § 629 b) and the radical consonant; वृत्=वृत्य=ववृत्य=वरीवृत्यते, प्रच्छ्=प्रच्छद्य=परीप्रच्छद्यते, नृत्=नरीनृत्यते, मृह्=जरीमृह्यते

Conjugation of the Atm. Freq. Base.

§ 632. In the Conjugational Tenses the Atm. Freq. Base is conjugated like the Conjugational base of the 4th class in Atm. In the General Tenses, and in all the Tenses of the Passive, the base loses its final अ when the final य is preceded by a vowel and drops the य itself, when it is preceded by a consonant. As regards the Perfect, the Fre. Base takes the Periphrastic Perfect. In the Aorist the Atm. terminations of the 5th form are added. In the remaining Tenses the Atm. terminations with the intermediate इ prefixed to them are added as usual. The passive is also formed like the Passive of derived verbs.

§ 633. Paradigms:—The 3 sing. of बोबुध्य the Atm. Freq. Base of the root बुध् and देदीय that of the root दा.

Tenses.	Active.		Passive.	
Present.	बोबुध्यते	देदीयते	बोबुध्यते	देदीय्यते
Imperfect.	अबोबुध्यत	अदेदीयत	अबोबुध्यत	अदेदीय्यत
Imperative.	बोबुध्यताम्	देदीयताम्	बोबुध्यताम्	देदीय्यताम्
Potential.	बोबुध्येत	देदीयेत	बोबुध्येत	देदीय्येत

Tense.	Active.	Passive.
Perfect.	बोधाचके, &c.	देदीयाचके &c. Like the Active.
Aorist.	अबोवुधिष्ट	अदेदीयिष्ट अबोवुधि अदेदीयि
F. Future.	बोवुधिता	देदीयिता Like the Active.
Sec. Future.	बोवुधिष्यते	देदीयिष्यते „
Conditional.	अबोवुधिष्यत	अदेदीयिष्यत „
Benedictive.	बोवुधिषीष्ट	देदीयिषीष्ट „

N. B. Irregular Atm. Fre. Bases will be given under § 639.

PARASMAIPADA FREQUENTATIVES.

The Parasm. Frequentative is peculiar to the Veda. Its forms are very rarely to be met with in Classical composition.

Formation of the Base.

§ 634. The root is reduplicated according to the general rules of reduplication; the vowels इ and उ of the reduplicative syllable take their guṇa substitute; and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; दा-ददा-दादा; भि-शिशि-शेशि; भू-बुभू-बोभू; कृ-चकृ-चाकृ; विद् विविद्-वेविद्; बुध्-बुबुध्-बोबुध् &c.

§ 635. The rules § 630 (a) (b) apply likewise to the Parasm. Frequent. Base; यम्-यंयम् or यँय्यम्; दह-ददह or दन्दह; वञ्च्-वनीवञ्च् &c.

§ 636. र् or the syllable रि or री is inserted between the अ of the reduplicative syllable and the radical consonant of roots ending in short क् or having it for their penultimate; similarly ल् or लि or ली is inserted in the case of कृप्; रुत्=वरुत्-वर्वत् or वरिरुत् or वरीवृत्; कृ-चकृ, or चरिक् or चरीक्: कृप्-चलकृप्, or चलिकृप् चलीकृप्; दृश्-दर्दृश्, दरिदृश् or दरीदृश्.

Conjugation of the Parasm. Fre. Base.

§ 637. In the Conjugational Tenses the Parasm. Frequentatives

follow the conjugation of the special base of a root of the 3rd class, ई is optionally prefixed to the terminations of the singulars of the Present, of the 2nd and 3rd singulars of the Imperf. and of the 3rd sing. of the Impera.; when ई is prefixed to these, a penultimate short vowel does not take Guna; दा-दादाति or दादेति; दृत्-वर्चति or वरिचति or वरीचति or वर्चतीति or वरिवृतीति or वरीवृतीति, कृ-चर्कति or चर्करीति, चरिर्कति or चरिक्रीति, चरीर्कति or चरीक्रीति.

§ 638. As regards the formation of the Non-conjugational tenses grammarians seem to be at variance. The Perfect follows the usual rules for the polysyllabic roots. In the remaining tenses the augment इ is always prefixed except in the Benedictive.

As this form of the Freq. is mostly confined to the Veda details are not given here

Paradigms.

बोभू or बोभृ from the root भू.

Present.

1 बोभोमि or बोभवीमि	बोभूवः	बोभूमः	अबोभवम्	अबोभूव	अबोभूम
2 बोभोषि or बोभवीषि	बोभूयः	बोभूथ	अबोभोः or अबोभवीः	अबोभूतम्	अबोभूत
3 बोभोति बोभवीति	बोभूतः	बोभुवति	अबोभोत् or अबोभवीत्	अबोभूताम्	अबोभूतः

Imperfect.

Imperative

1 बोभवानि	बोभवाव	बोभवाम
2 बोभूहि	बोभूतम्	बोभूत
3 बोभोतु or बोभवीतु	बोभूताम्	बोभुवतु

Potential.

1 बोभूयाम्	बोभूयाव	बोभूयास
2 बोभूयाः	बोभूयातम्	बोभूयात
3 बोभूयात्	बोभूयाताम्	बोभूयुः

Perfect.

1 बोभवांचकार, चकर, &c. बोभव or बोभाव or बोभूव	बोभवांचकृव, &c. बोभुविव, बोभूविव	बोभवांचकृम &c. बोभुविम or बोभूविम
2 बोभवांचकर्थ, &c. बोभविथ बोभूविथ	बोभवांचकृथुः बोभुवथुः &c. बोभूवथुः	बोभवांचक बोभुव बोभूव
3 बोभवांचकार, &c. बोभाव	बोभवांचकृतुः बोभूवतुः, बोभूवतुः	बोभवांचकृः बोभुवुः, बोभूवुः

Aorist.

1 अबोभूवम् अबोभाविषम्	अबोभूव अबोभाविष्व	अबोभूम अबोभाविष्म
2 अबोभोः अबोभवीः अबोभूः or अबोभूवीः अबोभावीः	अबोभूतम् अबोभाविष्टम्	अबोभूत अबोभाविष्ट
3 अबोभवीत्, अबोभोत् अबोभवीत्, अबोभूत् अबोभावीत्	अबोभूताम् अबोभाविष्टम्	अबोभूवुः अबोभुवुः अबोभाविषुः

1st Future.

1 बोभवितास्मि &c.	बोभवितास्वः &c.	बोभवितास्मः &c.
----------------------	--------------------	--------------------

2nd Future.

1 बोभविष्यामि &c.	बोभविष्यावः &c.	बोभविष्यामः &c.
----------------------	--------------------	--------------------

Conditional.

1 अबोभविष्याम &c.	अबोभविष्याव &c.	अबोभविष्याम &c.
----------------------	--------------------	--------------------

Benedictive.

1 बोभूयासम् &c.	बोभूयास्व &c.	बोभूयास्म &c.
Tenses.	<i>Atmanepada.</i>	Passive.
Pre.	बोभूते	बोभूयते
Imperf.	अबोभूत	अबोभूयत
Imp.	बोभूताम्	बोभूयताम्
Pot.	बोभुवीत	बोभूयेत
Perf.	बोभवांचके &c.	बोभवांचके
1st Fu.	बोभविता	बोभविता or बोभाविता
2nd Fu.	बोभविष्यते	बोभविष्यते or बोभाविष्यते
Con.	अबोभविष्यत	अबोभविष्यत or अबोभाविष्यत
Aor.	अबोभविष्ट	अबोभावि
Bened.	बोभविषीष्ट	बोभविषीष्ट or बोभाविषीष्ट

§ 639. The following roots form their Frequentatives irregularly.

Roots.	Atm. Fre.	Par. Freq.
ऊर्ण् to cover	ऊर्णोन्नूयते	
कु 1 cl. to sound	कोकूयते	
खन् to dig	चङ्गन्यते or चंसन्यते or चाखायते	चंसनीति चङ्गन्ति, &c.
गृ to swallow	जेगित्यते	जागर्ति
चर् to walk	See § 630 a.	चञ्चरीति or चञ्चर्ति
चाय् to worship	चेकीयते	चेकीयति or चेकेति
जन् to be born	See § 630 a.	जञ्जनीति or जञ्जन्ति, &c.
द्युत् to shine	देद्युत्यते	देद्युतीति or देद्योति
फल् to expand	See § 630 a.	पङ्कुलाति or पङ्कुलति

शी to lie down	शाशय्यते	शेशयीति or शेशेति
थ्रि to swell	शेश्वियते or शोशय्यते	शेश्वयीति or शेश्वेति
सन् to obtain	संसन्यते or सासायते	संसनीति or संसन्ति
हन् to injure	जेघीयते	जघनीति or जघान्ति
in other cases	जङ्घन्यते or जंघन्यते	

IV. NOMINAL VERBS.

§ 640. Verbs are formed from nominal bases by means of certain affixes. These are not very much in common use and are generally used in the Present Tense. They have various meanings. They sometimes convey the notion of performing, practising, or using, or treating like the thing or quality expressed by the noun and are used transitively; sometimes they express the idea of acting, behaving or becoming like the person or thing expressed by the noun; and at others they yield the sense of desiring or wishing for the thing expressed by the noun. These will be arranged here under four heads, according to the affixes by which they are derived.

(a) By means of the affix य (यच्) and
Conjugated in Parasm.

§ 641. When the sense of 'wish' is to be expressed, a nominal verb may be derived from any *Subanta* or nominal stem by affixing य to it. The derivative verbal base derived in this manner is conjugated in the Parasm. only.

§ 642. Before this य,

(1) final अ and आ are changed to ई; पुत्रं आत्मनः इच्छति—पुत्रीयति (पुत्र + य = पुत्री + य + ति) 'he wishes for a son.'

(2) final इ and उ are lengthened; कवि—कवीयति 'he wishes for a poet.'

(3) final क् is changed to री; कर्तुं—कर्त्रीयति.

(4) final ओ and औ are changed to अच् and आच्; गो-गच्छति; नौ-नाच्छति.

(5) a final nasal is dropped and the preceding vowel is changed like an original final vowel; राजन्-राजीयति 'he wishes for a king.'

(6) in other cases the final consonant remains unchanged; वाच्-वाच्यति 'he wishes for words,' दिव्-दिव्यति (दीव्यति according to some) 'he wishes for heaven, समिध्-समिध्यति ' he wishes for holy sticks,' &c.

(7) The Tad. affix expressing ' a descendant of' is dropped and then the changes mentioned above take place; मार्ग्ये (the son of गर्ग) आत्मनः इच्छति मार्गीयति (मार्ग्य + य + ति = मार्ग + य + ति = मार्गी + य + ति), &c.

§ 643. The consonant स् and the syllable अस् are inserted between any nominal stem and the affix य; मधु आत्मन इच्छति मधुस्यति or मध्वस्यति 'he wishes for honey'; so दधिस्यति, दध्यस्यति, &c. Final अ is dropped before अस्; पुत्रस्यति.

(a) अस् is inserted after वृष and अश्व when the sense to be conveyed is that of longing for them, after क्षीर and लवण when the one is desired to be drunk and the other to be licked; वृषस्यति गौः 'the cow longs for the ox,' अश्वस्यति वट्वा 'the mare longs for the horse,' क्षीरस्यति बालः 'the child desires to drink,' लवणस्यति उट्टः 'the camel wishes for licking the salt.' But वृषीयति 'he desires to have a bull,' अश्वीयति 'he wishes for a horse,' क्षीरीयति, लवणीयति.

§ 644. The affix य is not added to nouns ending in ङ् and to indeclinables; कमिच्छति, स्वारिच्छति (he longs for heaven).

§ 645. अशन has अशनायति ' he wishes to eat,' and अशनीयति 'he wishes to possess food,' उदक has उदन्यति; 'he wishes to drink water' and उदकीयति ' he wishes to possess water,' and घन has

घनायति 'he wishes to acquire money,' and घनीयति 'he wishes to be wealthy,'

§ 646. This form of the Nominal verb has not always a desiderative meaning.

(a) The affix य is added in the sense of 'treating or considering like;' पुत्रीयति छात्रम् 'he treats the pupil as a son,' बिष्णूयति द्विजम् 'he treats the Brāhmaṇa like Viṣṇu,' प्रासादीयति कुट्यां भिक्षुः 'the beggar considers his hut a palace,' कुटीयति प्रासादे राजा 'the king in his palace considers himself to be in a hut.'

(b) It is added to नमस्, वरिवस् and चिस् in the senses of 'adoring,' 'serving' and 'striking with wonder' respectively, नमस्यति देवान् 'he adores the gods', वरिवस्यति गुरुम् 'he serves the preceptor', चित्रीयते लोकान् 'he strikes the people with wonder.' It is also added to तपस् in the sense of 'practising,' तपस्यति.

§ 647. In the general tenses the affix य (क्यच् and क्यङ् to be given hereafter) is dropped when preceded by a consonant, समिधांचकार Perf. 1 sing. समिधिता. समिधिष्यति 1st. and 2nd Fu. 3 sing. from समिदस्यति, but पुत्रीयांचकार from पुत्रीयति.

(b) By means of the affix काम्य (काम्यच्) and conjugated in Par.

§ 648. To express the sense of wishing for that which is denoted by the noun; the affix काम्य is also added like the above and the base so derived conjugated in the Par. as before, पुत्रकाम्यति 'he wishes for a son,' यशस्काम्यति 'he wishes for fame,' सार्विकाम्यति 'he wishes for *glue*.'

§ 649. The restriction given at § 644 does not hold good in the case of this affix, किंकाम्यति, स्वकाम्यति

(c) By means of the affix क्तिप् (o) and conjugated in Par.

§ 650. Nominal bases are formed without the addition of any affix: the characteristic signs of the tenses and moods and the

personal terminations being added immediately to the nominal base. The bases thus derived convey the notion of acting or behaving like that which is expressed by the noun, and are conjugated in the Parasm.

§ 651. The penultimate अ of a noun ending in a nasal is lengthened. The base is treated like a root of the 1st conjugation, its last vowel only taking Guna before this अ; अ (name of Vishnu) इव आचरति—अति 'he acts like Vishnu,' कृष्ण—कृष्णाति 'he acts like कृष्ण' (कृष्णामि 1st sing.), कवि—कवयामि 'I act the poet or behave like a poet,' वि—वयति 'he behaves like a bird,' माला—मालाति 'he or it acts like a garland' (Perf. मालाच० &c.), पितृ—पितरति 'he acts like a father.' सू—भवति 'acts like the earth' (Perf. भुमाव, &c. as सू is the base), राजद्—राजानति 'he acts like a king,' पथिन्—पथीनति 'it serves as a road,' &c. So इवामति from इवम्, ऋमुक्षीणाति from ऋमुक्षिन् name of Indra.

(b) The words अवगल्म (a bold man), होड (a child) and क्रीड take the affix क्यद् and क्तिप् optionally and are conjugated in the Atmane अवगल्मते or अवगल्मायते, होडते or होडायते, क्रीडते or क्रीडायते.

(d) By means of the affix य (क्यद्) and conjugated in the Atm.

§ 652. The affix य (क्यद्) is added in the same sense as above to nominal stems and the nominal verbs so derived are conjugated in the Atm.

§ 653. Before this affix the final अ of a nominal base is lengthened, आ remains unchanged, other final letters undergo the same changes as they do before the other य (क्यच्). The final स् of a noun is changed to आ optionally and that of अत्सरस्

and ओजस् necessarily. कृष्ण इव आचरति. कृष्णायते 'he acts like कृष्ण;' यशस्—यशायते, यशस्यते 'he behaves like one who is famous,' विद्वस्—विद्वायते, विद्वस्यते 'he acts like a learned man, &c.; but ओजस्—ओजायते 'acts like one who is lustrous' (powerful); अप्सरस्—अप्सरायते 'she behaves like an Apsaras.'

(a) A feminine noun not having क for its penultimate drops its fem. term., कुमारीव आचरति—कुमारायते 'he behaves like a girl,' हरिणीव आचरति हरिणायते 'she acts like a female deer'; युर्वीव आचरति यूर्यते 'acts like a stout woman.' But पाचिका इव आचरति पाचिकायते 'she acts like a female cook,' and not पाचकायते.

(b) सपत्नी has सपत्नायते, सपत्नीयते and सपत्नीयते she acts like a co-wife, युवति has युवायते 'she behaves like a young woman.'

§ 654. The affix य is added to a few nouns, such as भृश 'much,' मन्द 'slow,' पण्डित 'learned,' सुमनस 'generous-minded,' उन्मनस् 'agitated,' &c. in the sense of 'becoming what it was not before,' or 'what it was not like to before,' भृशः भवति भृशायते 'what was not much now becomes much,' उन्मनायति 'he (who was not agitated before) becomes agitated,' similarly सुमनायते &c.

§ 655. The following are the different senses in which the affix क्यङ् is used in the particular cases given below.

(a) It is added to सत्र, कष्ट, कृच्छ्र and गहन in the sense of 'desires of committing sin,' पापं चिकीर्षति—सत्रायते, कष्टायते, &c., added to कष्ट it has also the sense of 'prompt in,' कष्टाय क्रमते—कष्टायते (पापं कर्तुमुत्सहते इत्यर्थः, Sid Kau.).

(b) to रोमन्थ used objectively, रोमन्थायते 'is ruminating.'

(c) to बाष्प 'tears,' ऊष्मन् 'heat,' and फेन, in the sense of 'sending forth, vomiting,' बाष्पायते 'he sheds tears,' ऊष्मायते 'gives out heat,' फेनायते 'sends forth foam.'

(d) to सुख and others in the sense of 'experiencing or enjoying;' सुखं वेदयते सुखायते 'he enjoys happiness'; but परस्य सुखं वेदयते 'he shows the happiness of another.'

(e) to शब्द, वेर, कलह, अभ, कण्व 'sin', सुदिन 'a fair day', दुर्दिन 'a cloudy day' and नीहार 'fog, heavy dew,' in the sense of 'making or doing;' शब्दं करोति शब्दायते 'he makes a sound' (also शब्दयति cau.), सुदिनायते &c.

(e) By means of the affix क्यप् (य) and conjugated in Parasm. and Atm.

§ 656. The affix य is added to लोहित and some other words and to words ending in the affix आ (हाच्) and the nominal base thus formed is conjugated in the Parasm. and Atmane.; e. g. लोहित-लोहितायतिस्ते 'becomes red:' पटपटायते 'utters the sound *Patpat*.'

(f) By means of the affix इ (णिङ् and णिच्) and conjugated in Parasm. and Atm.

§ 657. Verbal bases are formed from the nouns given below by the addition of the affixes इ (णिङ्), and इ (णिच्) with various senses; those derived by means of णिङ् are conjugated in the Atm. and those by णिच् in the Par.; e. g. पुच्छं with बि, उत्, and परि—उत्पुच्छयते 'raises the tail,' विपुच्छयते, परिपुच्छयते; सम्भाण्डयते 'collects together the vessels'; सञ्जीवरयते मिश्रुः 'the mendicant collects together or wears tattered garments,' मुण्ड—मुण्डयति माणवकम् 'he shaves *Mānavaka*'; मिश्र—मिश्रयति अन्नम् 'he mixes boiled rice with (curds, curry, &c.);' श्लक्ष्ण—श्लक्ष्णयति वस्त्रम् 'he weaves cloth of a very thin texture;' लवणयति व्यञ्जनम् 'mixes salt with condiments;' व्रतयति पयः 'he observes the vow of living upon milk only;' व्रतयतिशुद्राक्षम् 'he observes the vow of

abstaining from eating food at a Shudrá's house; वस्त्र-संवस्त्रयति 'he clothes with a garment;,' हल-हलयति 'he uses a large plough;,' कलि-कलयति 'he quarrels!,' कृत-कृतयति (कृतं गृह्णाति Sid. Kau.); तूस्त 'sin or bait or matted hair,' (तूस्तं केशा इत्येके जटीयुताः केशा इत्यन्ये पापमित्यपरे। Sid. Kau.)—तूस्तयति 'ties into a braid the hair;,' &c.

§ 658. इ is changed to आपि when added to सत्य, अर्थ- and वेद. सत्यं करोति आचष्टे वा सत्यापयति; अर्थापयति, वेदापयति.

§ 659. इ is further added in the following cases;—सेनया अभि-याति—अभिषेणयति; लोमानि अनुमार्ष्टि—अनुलोमयति; वीणया उपगायति—उपवीणयति; श्लोकैः उपस्तौति—उपश्लोकयति; त्वचं गृह्णाति—त्वचयति; चर्मणा संनद्याति—संचर्मयति; वर्णं गृह्णाति—वर्णयति; चूर्णैः अवध्वंसते—अवचूर्णयति; एनीमाचष्टे—एनयति (declares her variegated); &c., &c.

The various changes taking place here before the affix य् the student will easily notice as irregularities.

(g) By means of the affix य् (यक्).

§ 660. There are several roots* which are also *Pratipadikas* and which may be regarded as Nominal verbal bases derived from those *Pratipadikas* by means of the affix य् (यक्). The more important of these are given below:—

कण्डू-कण्डूयति-ते he scratches.	सपर-सपर्यति he worships.
मंतु-मंतुयति he offends against,	मिषज्-मिषज्यति treats medically.
he becomes angry, also	इधुय-इधुयति it contains arrows.
मंतुयते according to चन्द्र.	गद्वद-गद्वयति he stammers.
वल्गु-वल्गुयति he becomes hand-	केला, खेला-केलायति, खेलायति
some, mild or gentle, honours.	he sports or becomes merry.
अह-अहयति-ते (अस्यति) he is	हृणी-हृणीयते he is angry or
jealous, he envies, &c.	feels ashamed.

* In the Kaumudi these roots are classed separately under the head of 'कण्डादिगण' or the group of roots beginning with कण्डू.

लेला—लेलायति he shines.	रेखा—रेखायति he approaches.
उषस्—उषस्यति it dawns.	मही—महीयते he is adored, &c.
मेघा—मेघयति he is quick in understanding,	तिरस्—तिरस्यति he disappears.
सुख—सुख्यति feels happy.	अगद—अगयति he becomes healthy.
दुःख—दुःख्यति feels unhappy.	उरस्—उरस्यति he becomes powerful.
	पयस्—पयस्यति it spreads.

CHAPTER XIII.

Parasmaipada and Atmanepada.

§ 661. As already remarked there are two Padas in Sanskrit, the Parasmaipada and the Atmanepada. The Parasm. denotes that the fruit of the action accrues to some one different from the agent, as पचति 'he cooks for another,' कारयति 'makes some one do something for another, &c.' The Atm. denotes that the fruit of the action is कर्तृगामि i. e. it accrues to the agent, पचते 'he cooks for himself,' कारयते 'he makes another do something for himself,* &c.

(a) If, however, there be a word showing the accrual of the fruit of the action to the agent, the Atm. is optionally used, as स्वं यज्ञं यजते or यजति 'he offers his own sacrifice,' स्वं कटं कुरुते or करोति 'he weaves his own mat,' स्वं यज्ञं कारयति-ते &c.

(b) When the causal form of a transitive verb is used reflexively, or when the object in the primitive sense becomes

* This distinction, however, seems to be very little observed in practice. Even the best Sanskrit writers are found using both the Padas promiscuously. It cannot even be supposed that this distinction is meant to be observed where a root admits of both the Padas. The Dashakumāracharita and the Kādambari afford several instances in which the two Padas are used exactly in the same sense.

the agent in the causal, the Atm. is used except in the sense of 'remembering with eagerness, &c.' भक्ता भवं पश्यन्ति 'devotees see Bhava;' भवो भक्तान् दर्शयते 'Bhava shows himself to his devotees,' but स्मरति वनगुल्मं कोकिलाः; स्मरयति वनगुल्मः (कोकिलं); उत्कंठापूर्वकस्युतौ विषयो भवतीत्यर्थः (Sid. Kau.). Vide Sid Kau. on Pān. 1. 3. 67.

(c) When the agent of the action denoted by a verb cannot be other than an animal, the causal of the verb takes the Par. even when the action refers to the agent as कृष्णः श्यते 'Krishna sleeps,' गोपी कृष्णं शाययति 'the cowherdess lulls Krishna to sleep,' but फलं पतति 'the fruit falls down.' वायुः फलं पातयति 'the wind causes the fruit to fall down,' &c.

(d) In the case of verbs meaning 'to eat,' except अद्, and 'to move,' their causals take the Parasm. even when the fruit of the action refers to the agent; निगारयति, आक्षयति 'makes another eat,' चालयति, कम्पयति, 'he shakes' &c.

Exceptions to (c) and (d)—to (c) दम् 'to pacify,' यम् with आ 'to draw in' यस् with आ 'to endeavour,' परिमुह् 'to faint,' रुच् 'to shine,' वद् 'to speak,' वस् 'to dwell,' and धे 'to drink;' to (d)—पा 'to drink,' नृत् 'to dance;' in the case of these roots the usual rule holds good; दमयति, दमयते; क्षमयति-ते &c.

§ 662. When the notion of कर्मव्यतिहार i. e. doing what is not proper for one to do, or the exchange of duties is to be implied, the Atm. is used, ब्राह्मणः सस्यानि व्यतिहन्तीति 'the Brāhmana reaps corn' (which is the work of a Śūdra and not his): धर्मः व्यतिस्ते 'the religious duty is changed' (as when a Śūdra discharges the duties enjoined upon a Vaisya, &c. संप्रहरन्ते राजानः 'the kings exchange blows).

(a) But verbs implying motion, or meaning to kill, the roots हस् and other similar roots do not take the Atm. even when an exchange of action is implied, व्यतियच्छन्ति, व्यतिघ्नन्ति, व्यतिहसन्ति, व्यतिजल्पन्ति.

§ 663. The Causals of the roots बुध्, युध्, ज्व्, इ with अधि, प्र, हु, and सु are Parasm; बोधयति पद्मम्, योधयति काष्ठानि, नाशयति दुःखम्, जनयति सुखम्, अध्यापयति, प्रावयति प्रापयतीत्यर्थः (Sid. Kau.); द्रावयति विलापयतीत्यर्थः (Sid. Kau.). स्नाययति स्पन्दयतीत्यर्थः (Sid. Kau.).

664. The following is an alphabetical list of the roots that change their proper Pada after certain prepositions under the circumstances given in each case.

अस्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; बन्धं निरस्यति-ते.

इ with अधि—in the causal takes the Parasm. अज्यापयति.

ऊह्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; पापं अपोहति-ते 'he destroys sin;' तदपोहति 'discards;' सम्-इति-ते 'he gathers together.'

क् with सम् is Atm.; समारन्त ममाभीष्टाः Bh. VIII. 16; 'all my desires have come to me i. e. are gratified.'

क्च्छ् with सम्—is Par. when used transitively, and Atm. when used intransitively; समुच्छति 'he collects;' समुच्छते 'is collected.'

कु—without a preposition admits of either Pada. It is Parasm. with अनु and परा*; अनुकरोति भगवतो नारायणस्य । (Kâd.), तां हनुमान्पराकुर्वन् &c. (Bhatî. VIII. 50.); it is Atm. with preposition in following senses:—(1) गन्धन † or 'hurting,' 'killing,' as उत्कुरुते 'informs against (with a view to injure);' (2) अवक्षेपण or 'censuring, overcoming;' उदाकुरुते इयेनो बर्तिकाम् 'the hawk reproves the snail;' (3) सेवन or 'serving, attending

* अनुपराभ्यां कृञः । Pân. 1. 3. 79.

† गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिक्यप्रतिपत्त्यलक्षकधनोपयोगेण कृञः Pân. I, 3. 32.

upon,' as हरिमुकुरुते 'he serves Hari;' (4) साहसिक्य or 'acting violently,' 'outraging,' as परदारान् प्रकुरुते 'outrages another's wife;' (5) प्रतियज्ञ or 'imparting an additional quality' (सतो गुणान्तराधानम् Kāshikā), as एधः उदकस्य उपकुरुते 'fuel imparts heat to water;' (6) प्रकथन or reciting,' as गाथाः प्रकुरुते 'recites stories from the Vedas;' (7) उपयोग or 'applying to use,' as शतं प्रकुरुते (धर्मार्थं शतं विनिर्मुक्ते इत्यर्थः) 'devotes a hundred (Rupees, &c.) to holy purposes;' cf. also Bhaṭṭi. VIII. 18,—with अघि* it is Atm. in the sense of 'forgiving or overpowering,' शत्रुं अघिकुरुते 'forgives or overpowers his enemy,' but मनुष्यानघिकरोति शास्त्रं 'the S'āstra authorises men.' With वि† it is Atm. when used transitively; छात्रा विकुर्वन्ते 'pupils study,' स्वरान् विकुरुते गायकः 'the musician varies the tones;' but चित्तं विकरोति कामः 'Love affects the mind;' विकुर्वे नगरे तस्य Bh. VIII. 21. कृ with उप in the sense of 'helping or doing good to' is used in both the Padas; न हि प्रदीपौ परस्परस्य उपकुरुतः (Shār. Bhā.) 'two strong lights do not indeed help (i. e. serve to intensify) each other;' सा लक्ष्मीरुपकुरुते यया परेषाम् 'that is wealth by means of which one obliges another' (Kir. VII. 28.).

The Causal of कृ is Atm. when मिथ्या is prefixed to it; पदं मिथ्याकारयते 'mispronounces the accent on the syllable.'

कृ—'to scatter' with अप‡ is Atm. in the sense of 'turning up or scratching with joy,' or turning up with the intention of making an abode or for maintenance (by quadrupeds or birds);' in this sense सू is prefixed to कृ; अपस्किरते वृषो दृष्टः 'the bull turns up the ground in joy;' similarly अपस्किरते कुक्कुटो भक्ष्यार्थी; अपस्किरते (digs a hole for lying in) श्वा आश्रयार्थी; cf. छायापस्किरमाण-विष्किर &c. (Up. II. 9).

*अघेः प्रहसने Pān. 1. 3. 33.

† वेः शब्दकर्मणः । अकर्मकाच्च । Pān. 1. 3. 34-35.

‡ अपाञ्चतुष्याञ्चकुनिष्वालेखने Pān. VI. 3. 142. अपास्किरतेः सुदृश्यात् । सुदृषिर्हर्षादिष्वेव वक्तव्यः । Sid. Kan.

When the root has its original sense, the Par. is used and स is not inserted: कुसुमानि अपकिरति स्त्री 'the woman scatters flowers;' अपकिरति गजो धूलिम् ।

क्रम*—when not preceded by a preposition is conjugated in both the Padas. But it is used in Atm. by itself when the meaning is 'free movement; energy, development or increase,' &c. क्वचि क्रमते बुद्धिः 'his intellect moves freely in (i. e. proves very powerful in mastering) the Rigveda;' क्रममाणोरिसंसादि 'moving unobstructed in the assembly of the enemy' (Bh. VIII. 22); अध्ययनाय क्रमते 'shows ability or energy for studying;' नरञ्जनाय क्रमते जडानाम् । Vikra. I. 16 क्रमन्तेऽस्मिन् शास्त्राणि 'the Shāstras find enlargement in him or are satisfactorily mastered by him.' In the same senses it is Atm. when preceded by उप and परा only (i. e. is Par. if preceded by any other prep.) उपक्रमते, पराक्रमते cf. इत्युक्त्वा स्वे पराक्रंस्त (showed his might); परीक्षितुमुपाक्रंस्त (made bold) राक्षसी तस्य विक्रमम् । Bh. VIII. 22-23; but संक्रामति (शास्त्रेषु बुद्धिः). When preceded by आ it is Atm. in the sense of 'the ascending or the rising of a heavenly body;' आक्रमते सूर्यः 'the sun rises;' but आक्रामति धूमो हर्म्यतलात् 'the smoke issues forth from the upper terrace.' Also when preceded by वि, in the sense of 'a graceful movement of the feet, or ascending,' साधु विक्रमते बाजी 'the horse moves gracefully;' but विक्रामति सन्धिः 'the joint splits;'—and by प्र and उप in the sense of 'beginning,' प्रक्रमते, as in वक्तुं मिथः प्राक्रमतैवमेनम् । Kum. III. ३. 'thus began to talk with him in private;' but प्रक्रामति 'goes,' उपक्रामति 'comes near.'

क्री॥—'to buy' is Atm. when the prepositions अव, परि and वि are prefixed to it (with वि it means 'to sell'), अवक्रीणीते, परिक्रीणीते cf. Bh. VIII. 8. कृतेनोपकृतं वायोः परिक्रीणानमुत्थितम् ।

*इति सर्गतापनेषु क्रमः । उपपगम्याम् । आङ् उद्गमने । ज्योतिरुद्गमन इति वाच्यम् । Vārt. वे. पादविहरणे । प्रोपाभ्यां समर्थाम्बाम् । अनुपसर्गाद्वा । Pān. 1. 2, 38-43.

† परिच्यवेम्यः क्रियः Pān. 1. 3. 18.

क्रीड्*—‘to play’ is Atm. after the prepositions अनु, आ, परि and सम्, अनु-आ-परि-सं-क्रीडते, but not when अनु governs a noun, as—माणवकमनुक्रीडति i. e. ‘plays with Mānavaka.’ क्रीड् with सम् is Par. when it means ‘to creak as a wheel,’ as संक्रीडति चक्रम्.

क्षिप्—‘to throw’ is Par when preceded by the prepositions अभि, प्रति and अति; अभिक्षिपति ‘throws up,’ अतिक्षिपति ‘throws out,’ प्रतिक्षिपति ‘throws back.’

क्षु—with सम् is Atm; संक्षुते शस्त्रं ‘whets or sharpens his weapon;’ उत्कंठां संक्षुते ‘dispels anxiety.’

गम्—with सम् is Atm. in the sense of ‘to be proper, unite with, join;’ वाक्यं संगच्छते, सखीभिः संगच्छते, &c., but ग्रामं संगच्छति goes to a village.’ In the Causal it takes the Atm. in the sense of ‘having patience or waiting,’ आगमयस्व तावत् ‘have patience first’.

गृ—‘to be greedy’ is Atm in the Can. when the sense is ‘to deceive,’ माणवकं गर्दयते ‘he deceives Mānavaka;’ but श्वानं गर्दयति ‘he makes the dog greedy.’

गृ—with सम् is Atm. when the meaning is ‘to pledge one’s word, to promise, to proclaim;’ संगिरते शब्दं ‘he pledges his word; शतं संगिरते ‘he promises 100 (Rupees, &c.),’ संगिरते स्वामिनो गुणान् ‘proclaims the merits of his master;’ but संगिरति ग्रासं ‘he swallows down a mouthful.’ If it (i. e. गृ 6 Con.) be preceded by अव, it is Atm. अवगिरते शोणितं पिशाचः ‘the fiend drinks blood.’

चर—‘to walk’ with उद् is Atm. when used transitively;

* क्रीडोऽनुसंपरिभ्यश्च Pān., 1. 3. 21. अनोः कर्मप्रबचनीयान् । Sid. Kau.

† अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः । Pān. 1. 3. 80.

‡ समो गम्यच्छिभ्याम् । Pān. 1. 3. 29.

§ अवाद्मः समः प्रतिज्ञाने । Pān. 1. 3. 51-52.

§ उदश्चरः सकर्मकात् । समस्तृतीयायुक्तात् । दाणश्च सा चेच्चतुर्थ्यर्थे । Pān. 1. 3. 53-75.

चर्ममुच्चरते 'he transgresses his duty.' पानशौण्डाः पयःक्षीबा रुन्दे-
रुदचरन्त च । Bhaṭṭ. VIII. 31; but वाष्पमुच्चरति 'vapour rises up.'
With सम् or समुदा it is Atm. when used with the instrumental
of a vehicle; रथेन संचरते 'he moves in a chariot' (See Bh.
VIII. 32); क्वचित्पथा संचरते सुराणां Rag. XIII. 19. 'now passes
through the path of gods;' रथेन समुदाचरते.

जन्—in the Causal takes the Parasm. जनयति.

जि*—when preceded by वि and परा in the sense of 'to con-
quer,' and 'to defeat' or 'to find unbearable,' respectively, is
Atm. विजयते, शत्रून् पराजयते, अध्ययनात् पराजयते 'gets tired of
study;' खं पराजयमानोसौ 'filling up the sky, &c' तां पराजयमानां
स प्रीतेः 'her who was getting disgusted with,' &c. Bhaṭṭ.
VIII. 9. 71.

ज्ञा†—'to know' used intransitively by itself is Atm. सर्पिषो
जानीते (सर्पिषा उपायेन प्रवर्तते Sid. Kau. i. e. 'proceeds to perform
a sacrifice having obtained ghee for it); with the preposition
अप It is Atm. in the sense of 'denying;' as शतं अपजानीते denies
a hundred; with प्रति in the sense of 'acknowledging or
promising,' and with सम् in the sense of 'expecting,' it is also
Atm.; शतं प्रतिजानीते 'acknowledges a hundred;' हरत्वापारोपणेन
कन्यादानं प्रतिजानीते 'promises the hand of his daughter by (i. e.
on the condition of) the drawing of Hara's bow;' शतं संजानीते
'looks for a hundred;' मातरि मातुर्वा संजानाति 'thinks of his
mother.' When this is used without a preposition and when
the fruit accrues to the agent it takes the Atm. गां जानीते;
when a preposition is prefixed to it and it is used transitively,
it takes the Par. स्वर्गलोकं न प्रजानाति दुर्लभः. In the Desiderative
this root takes the Atm.

तप्‍—'to heat' with वि or उद्, when used intransitively, is

* विपराभ्यां जेः । Pân. 1. 3. 19.

† अपह्वे ज्ञः । अकर्मकाश्च । सम्प्रतिभ्यामनाह्वाने । Pân. 1. 3. 44-46;

‡ उद्भिर्भां तपः । Pân. 1. 3. 27. स्वाङ्कर्मकाच्चेति वक्तव्यम् । Vârt.

Atm. उत्तपते or वितपते सूर्यः; when used transitively it is Atm. if it has a limb of the body of the agent for its object; उत्तपते or वितपते पाणि 'he warms his hand, but उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः 'a goldsmith heats gold', चैत्रो मैत्रस्य पाणिमुत्तपति; when it means 'to practise penance' it is Atm. and is conjugated like a root of the fourth class.

According to some तप् with अनु is Atm; अनुतपते 'repents.'

दा—*'to give' (3 cl.) by itself takes either pada; but when preceded by आ it is Atm. in any other sense than opening (the mouth, &c.); धनं आदत्ते 'accepts money;' विद्यां आदत्ते 'acquires knowledge;' नादत्ते मयतां स्नेहेन या पल्लवं (Śāk.) 'does not pluck your foliage through affection;' but मुखं व्याददाति 'opens his mouth;' बिषादिकां व्याददाति वैद्यः 'the doctor opens the tumour on the root;' नदीकुलं व्याददाति 'breaks open the bank of a river;' but if the mouth belongs to another the exception is removed; व्याददते पतङ्गस्य मुखं पिपीलिकाः 'ants break open the mouth of a moth' (Māh. Bhār.).

दा—'to give' (I. cl.) when preceded by the preposition सम् singly or coupled with any other preposition takes the Atm. provided it is used with the Instrumental in the sense of the Dative; दास्या संयच्छते or संप्रयच्छते 'gives (something) to the maid-servant;' but दास्या धनं संप्रयच्छति विप्राय 'gives wealth to a Brāhmaṇa through his maid-servant.'

दृश्—'to see preceded by उप and used intransitively takes the Atm.; संप्रश्यते 'sees (thinks) well;' this root takes the Atm. in the Desiderative; दिदृक्षते 'wishes to see.'

दृ—'to run' is Par. in the Cau.

नह्—with सम् is Atm. in the sense of 'preparing, being ready

*आहो दोऽनास्यविवरणे । Pān. 1. 3. 20. आस्यमहणमविवक्षितम् Sid. Kau. पराङ्गकर्मकाच्च निषेधः । Vār.

for,' युद्धाय संनह्यते 'prepares for battle; cf. छेनुं वज्रमणीं शिरी-
बकुलमप्रान्तेन संनह्यते Bha.

नाथ*—'to beg or solicit for any thing' is used in the Par. in the sense of 'to hope for', 'to wish well' or 'to give blessings to,' it is exclusively Atm. सपिषो नाथते सपिमे स्यादित्याशास्ते इत्यर्थः । Sid. Kau. मोक्षाय नाथते मुनिः (Bhop.)

In " नाथसे किमु पतिं न श्रुताम् " Kir. XIII. 59. the root is used in the Atruanepada. But Bhattoji Dikshit supposes that the reading here should be नाथसे and not नाथते. Mammata also in his Kāvya-prahāṣa finds fault with the Atm. use of this root when criticising the verse दीन त्वामनुनाथते कुचयुगं पत्रावृतं मा कृथाः &c. and says that नाथते should be नाथति.

नी|—'to lead or carry' with a preposition or with the prepositions उद्. उप or वि is Atm in the following senses:—

(1) सम्मानन or 'showing regard for;' शास्त्रे नयते 'gives instruction in the conclusions of the Śāstra' (तेन च शिष्यसम्माननं फलितम् Sid. Kau.), (2) उत्सृजन or 'raising up;' दण्डमुत्तयते उत्क्षिपतीत्यर्थः; (3) आचार्यकरण or 'initiating into sacred rites,' माणवकं उपनयते विधिना आत्मसमिपं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयनपूर्वकेणाध्यापनेन हि उपनेतरि आचार्यत्वं क्रियते (Sid. Kan.); (4) ज्ञान or 'ascertaining the real nature of;' तत्त्वं नयते निश्चिनोतीत्यर्थः; (5) भृति or 'employing on wages;' कर्मकरानुपनयते 'employs labourers on wages;' (6) विगणन or 'paying off as a debt, taxes' &c; करं विनयते राज्ञे देयं भागं परिशोधयतीत्यर्थः, and (7) व्यय or 'spending or applying to good use;' शतं विनयते धर्मार्थं विनियुक्ते इत्यर्थः (Sid.

* आशिषि नाथः । Vārtika.

† सम्माननेत्सृजनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्ययेषु नियः । कर्तृस्थे चाशरीरे कर्मणि । Pān. I. 3. 36-37 नियः कर्तृस्थे कर्मणि यदात्मनेपदं प्राप्तं तच्छरीरावयभिन्न एव स्यात् । सूत्रे शरीरशब्देन तदवयवो लक्ष्यते । तेनेह न गडुं विनयति । कथं तर्हि विगणय्य नयन्ति पौरुषमिति । कर्तृगामित्वावि-
वक्षायां भविष्यति । Sid. Kau.

Kau.). नी with वि is Atm. when the object is something other than a limb of the body but exists in the agent; as कोपं विनयते; but सुरोः क्रोधं विनयति शिष्यः; गणं विनयति (turns aside).

हु—with आ* is Atm. आहुते 'he praises. '

प्रच्छ*—with आ is Atm. in the sense of ' taking leave of'—
“ आपृच्छस्व प्रियसखमसुम् ” Meg. 10. ' take leave of this thy dear friend, ' also with the preposition सम् when used intransitively, संपृच्छते 'he ascertains. '

भुञ्ज्— is Atm. except in the sense of ' protecting, ' ओदनं भुङ्क्ते ' eats food, ' बुभुजे पृथिवीपालः पृथिवीमेव केवलात् ' the protector of the earth enjoyed (experienced the pleasure from the possession of) the earth alone; ' वृद्धो जनो दुःखशतानि भुङ्क्ते ' old people suffer hundreds of miseries; ' महीं भुनक्ति ' protects the world. '

सृष्ट्—with वरि is Par.; परिमृष्यति ' endures; ' but आसृष्यते ' he touches. '

यञ्— with आ is Atm. either when used intransitively or has a limb of the body of the agent for its object; आयच्छते तरुः ' the tree spreads; ' आयच्छते पाणिम् ' stretches forth the hand; ' but आयच्छति कृपाव्रज्जुं ' draws up the rope from the well'; preceded by सम्, उद् and आ it is Atm. except when it has a literary work for its object; वस्त्रं आयच्छते ' puts on a garment; ' भारमुचच्छते ' lifts up a load; ' व्रीहीन् संयच्छते ' gathers rice; ' but उचच्छति वेदम् ' tries hard to learn the Veda '. यम्—with उप is Atm. in the sense of ' accepting, or espousing a girl; ' दानं उपयच्छते ' accepts the

* भाट्टि उपच्छयोः । Vārtika.

† भुजोऽनवने । Pān. 1. 3. 65. अवन इति वक्तव्येऽनवन इति पर्युदासश्च-
ह्यादवनमिन्न उपभोगादावर्थेपि आत्मनेपदविधानार्थमिदम् ।

‡ आढो यमहनः । Pān. 1. 3. 28. समुदाहृत्यो यमो ग्रन्थे । Pān. 1. 3.
75. उपायमः स्वीकरणे Pān. 1. 3. 2. 56. विभाषोपयमने । Pān. 1. 2. 16.

gift given;’ उपयच्छते कन्यां ‘marries a girl’; in the Aorist this drops its nasal optionally; रामः सीतां उपायत (See Uttar. III. 112). उपायंस्त; but परस्य भार्या उपयच्छति ‘makes another’s wife his own.’

युज्*—preceded by प्र or उप, or generally by a prep. beginning or ending with a vowel, and does not refer to sacrificial vessels, is Atm. प्रयुक्ते, उपयुक्ते, प्रयुज्मानः प्रिया वाचः (Bh. VIII. 39): but यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति ‘arranges the sacrificial vessels;’ य इमां आश्रम-चर्मे नियुक्ते (S’âk.) ‘who appoints her to the duties of the hermitage’; अन्वयुक्तं गुरुमीश्वरः क्षिते: Rag. XI 62. ‘the lord of the earth asked his preceptor;’ पणबन्धयुस्तान्युपानजः षडुपायुक्तं ‘Aja employed the six expedients beginning with peace.’ Rag. VIII. 21.

युध्—in the Cau. takes the Par.

रम्—‘to sport’ changes its Pada when precaded by the prepositions वि, आ and परि; वृत्तैतस्माद्विरम ‘cease, oh child, from this’ (Uttar. I. 33.). रात्रिरेव व्यरंसीद् Ibid. I. 27. आरमति, विरामोस्त्विति चारमेत् Manu. II 79. परिरमति; क्षणं परिरमत्तस्य दर्शनात् ‘was for a moment delighted with his sight.’ With उप it is Par.; यज्ञदत्तं उपरमति रमयतीत्यर्थः (Sid. Kau.) When intransitively used it takes either Pada; उपरमति-रे. ‘sports’; cf. उपारं-सीध सम्पद्यन्; नात्र सीतित्युपरस्त, &c. Bhaṭṭ. VIII. 54. 55.

ली—‘to melt. to embrace’ is Atm. in the cau. in the sense of ‘adoring, defeating or deceiving;’ जटाभिर्लापयते ‘is adorable on account of his matted hair;’ दण्डेन लापयते आ the dog is defeated by means of a stick;’ इवेनो वर्तिकाह्लापयते बध्यतीत्यर्थः (over-powers); मौख्येण लापयते ब्राह्मणः ‘the Brâhmana is deceived by reason of his folly.’ बालह्लापयते बध्यतीत्यर्थः ।

बच्च्—in the cau. is Atm. in the sense of ‘deceiving;’ माणवकं बध्यते ‘deceives Mânava;’ but अहिं बध्यति ‘avoids a serpent.’

* प्रोपाभ्यां युजेरयज्ञपात्रेण । Pân. I. 3. 64. स्वरान्तोपसर्गादिति वक्तव्यम् । Vârtika.

† व्याहृपरिभ्यो रमः । उपाच्च । विभाषाऽकर्मकात् । Pân. I. 3. 83-85.

‡ युधिषञ्ज्योः प्रलम्भने Pân. I. 3. 69.

वद्—†‘to speak’ is Atm. in the following senses:—(1) भासन or ‘showing brightness (proficiency in);’ शास्त्रे वदते ‘is adept in the Śāstra;’ (2) उपसंभाषा or ‘conciliating or coaxing’ (generally preceded by उप); भृत्यानुपवदते सांत्वयतीत्यर्थः; (3) ज्ञान or ‘knowledge’ शास्त्रे वदते ‘knows the Śāstra;’ (4) यत्न or ‘effort, toil;’ क्षेत्रे वदते ‘labours in the field;’ (5) विमति or ‘disagreement, quarrel,’ (generally preceded by वि in this sense); विवदन्ते; परस्परं विवदमानानां शास्त्राणाम् ‘of mutually conflicting Śāstras;’ and (6) उपमन्त्रण or ‘coaxing, requesting;’ दातारं उपवदते ‘praises the donour,’ &c; with संग्र it is Atm. in the sense of ‘distinct and loud speech (as that of men gathered together);’ संग्रवदन्ते ब्राह्मणाः ‘the Brāhmanas are speaking aloud together;’ but संग्रवदन्ति पक्षिणः; वरतनु संग्रवदन्ति कुक्कुटाः ‘oh beautiful one, the cocks are crowing;’ with अनु it is Atm. when used intrasitively; अनुवदते कठः कलापस्य ‘the Katha Brāhmaṇa imitates (speaks on the side of or recites like) the Kalāpa Brāhmaṇa;’ but उक्तं अनुवदति ‘reproduces what is said;’ अनुवदति वीणा ‘the lute imitates the notes (indistinctly);’ with विप्र it is optionally Atm. in the sense of ‘disagreeing or disputing;’ विप्रवदन्ति-न्ते वैद्याः the physicians disagree; with अप it is Atm. in the sense of ‘reviling, reproaching, refusing,’ when the fruit of the action refers to the agent; अपवदते धनकामो अन्यायं ‘greedy of wealth reviles others unjustly;’ न न्यायमपवदते ‘refuses justice;’ but अपवदति ‘reproaches’ (when the result does not refer to the agent); cf. नातोप्यपवदेद्विप्रान् Manu. IV. 236; when the fruit of the action is indicated as referring to the agent the Atm. is optional; स्वपुत्रं अपवदति-ते वा (Sid. Kau. on Pan. 1. 3. 77); वद् with उप in the sense of ‘advising or speaking stealthily,’ when used transitively, is Atm. शिष्यं उपवदते ‘gives advice to his pupil;’ परदारान् उपवदते ‘speaks stealthily with another’s wife.

† भासनोपसंभाषाज्ञानयत्नविमत्युपमन्त्रणेषु वदः । व्यक्तवाचां समुच्चारणे । अनोरकर्मकात् । विभाषा विप्रलापे । अपाद्ददः । Pan. 1. 3. 47-50, 73.

बह—is both Par. and Atm. but with प्र is restricted to the Par.; प्रवहति.

विद्*—‘to know’ (2nd cl.) with सम् is Atm. when used intransitively in the sense of ‘knowing of, being aware of,’ and adds र् to द् optionally in the 3rd per. plural; संबिदते or संबिदते ‘they know well;’ cf. के न संबिदते वायुर्मेनाकारिष्य सखा Bh. VIII. 17.; ‘who do not know that the mountain Maināka is the friend of Vāyu ?;’ but संबितः सहयुध्वानौ तच्छक्तिं खरदूषणौ Bhaṭṭ. V. 37, as it is used transitively. It is also Atm. with सम् in the sense of ‘recognising;’ as संबित्ते.

विश्—with नि is Atm. निविशते; किञ्चिन्धात्रि न्यविशत &c. Bhaṭṭ VI. 143. Also when अभि is prefixed to नि, अभिनिविशते सन्मार्गे (Sid. Kan.) ‘takes to a good path;’ see Bh. VIII. 80.

शप्—meaning ‘to reproach or to abuse’ takes the Atm. even when the fruit of the action does not accrue to the agent; कृष्णाय शपते ।

शिक्ष्—takes the Atm. in the sense of ‘wishing to study;’ धनसि शिक्षते ‘wishes to study archery.’

श्रु—† ‘to hear’ with सम् is Atm. when used intransitively; संगृणते ‘hears well;’ संगृणुष्व कपे (Bhat. VII. 16.) ‘Listen with heed, oh monkey;’ cf. हितान्न यः संगृणते स किं प्रभुः Kir. 1. 5; but शब्दं संगृणाति ‘he hears the sound.’ This root takes the Atm. in the Desiderative, except when आ or प्रति precedes it, शुश्रूषते; but आ—प्रति—शुश्रूषति.

स्थाङ्—with सम्, अव, प्र and वि is Atm., संतिष्ठते; सृदौ परिभवशास्त्र

* विदिप्रच्छिस्वरतीनामुसंख्यानम् । Vārtika. वेत्तेर्विभाषा Pān. VII.1.7

† नेविशः Pān. I. 3. 17. ‡ शप उपालम्भे । Vārtika.

§ शिक्षेजिज्ञासायाम् Vārtika. †† अतिश्रुदृशिभ्यश्चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

§ समवप्रविभ्यःस्थः । Pān.1.3.22 आङ् प्रतिज्ञायामुपसंख्यानम् Vārtika प्रकाशनस्थेषाख्ययोश्च । उदोबूर्ध्वकर्मणि । Pān. 1, 323. 24 ईहायामेव । Vārtikas. उपान्मन्त्रकरणे । Pān. 1. 3. 25. उपाद्देवपूजासङ्कृतिकरणमित्र-करणपथिष्विति वाच्यम् । वा लिप्सायाम् । Vārtikas. अकर्मकाच्च । Pān. 1. 3. 26.

संतिष्ठते (Mud. 1. 36.) 'fearing an outrage does not abide by one who is mild,' see Mr̥ch. 1. 36. (In the sense of standing still, &c. it is used in the Par. क्षणं न संतिष्ठति जीवलोकः क्षयोदवाभ्यां परिवर्तमानः । Hariv.); क्षणमप्यवतिष्ठते भ्रसम् (जन्तुः) 'if a being remains breathing though only for a moment;' अनीत्वा पङ्कतां धूलिमुदकं नावतिष्ठते । Sis. 11. 34. प्रतिष्ठते See Ragh. IV. 6; Kum. III. 22. वितिष्ठते; पदैर्भुवं व्याप्य वितिष्ठमानं Sis. IV. 4; with आ it is Atm. in the sense of 'laying down a proposition, asserting solemnly;' शब्दं नित्यं आतिष्ठते 'Affirms that sound is eternal;' जलं विषं वा सव कारणादास्थास्ये (Mah. Bhâ.) 'for thy sake I will drink water or poison;' in the sense of 'observing' it takes the Par. when used transitively; विधिमातिष्ठति 'observes the vow.' स्था is Atm. by itself in the sense of 'disclosing one's intention or abiding by;' गोपी कृष्णाय तिष्ठते, आशयं प्रकाशयति इत्यर्थः । संशय्य कर्णादिषु तिष्ठते यः Kir. III. 14; 'who, when in doubt, takes recourse to Karna and others (as the deciders of the matter in hand).' With उद् it is Atm. except in the sense of 'getting up or getting by right;' मुक्तावुत्तिष्ठते 'earnestly thinks of (aspires to) absolution;' (See Kir. XI. 13. and Sis. XIV. 17.), but पीठादुत्तिष्ठति; ग्रामाच्छतमुत्तिष्ठति 'a hundred is yielded to him by a village (as tax, &c.).' With उप it is Atm. in the sense of:— (1) 'worshipping with the recital of holy texts,' आग्नेय्याग्नीध्रमुपतिष्ठते 'worships the Âgnidhra fire with the recital of Vedic texts,' ये सूर्यमुपतिष्ठन्ते मन्त्रः Bh. VIII. 13, but भर्तारमुपतिष्ठति यौवनेन (or पतिमुपतिष्ठति नारी Vop.) where the meaning is 'to approach for intercourse, to serve,' See Bhaṭṭ. V. 68, (2) 'waiting upon, worshipping (a divine being)' आदित्यमुपतिष्ठते; (the Atm. use of the root in 'स्तुत्यं स्तुतिभिरर्घ्याभिरुपतस्थे सरस्वती' Rag. VI. 6. is to be explained, thinks Bhattoji Dīkshita, by the fact that the king is considered to be a divine being), (3) 'uniting or joining; गङ्गा यमुनामुपतिष्ठते; (4) 'forming friendship with' रथिकानुपतिष्ठते मित्रिकरोतीत्यर्थः (Sid. Kau.); and (5) 'to lead to' पन्थाः सुग्नं उपतिष्ठते 'this way leads to Sruḡhna.' When a desire to get something is implied स्था with उप takes either Pada; मिष्टुकः प्रमुष्टुपतिष्ठति ते

‘a beggar waits on a lord (with desire of getting something).’
When it is used intransitively it takes the Atm; भोजनकाल उप-
तिष्ठते ‘comes at the dinner time.’

स्व—*is* Atm. in the Desiderative; सुस्वर्षते.

बु—*is* Par. in the causal; ब्रावयति.

रु—*with* सम् and आ *is* Atm.; संस्वरते ‘roars so as to terrify;’
हुतं संस्वरिषीष्टास्व Bhatt. IX. 28; आस्वरते ‘utters a loud sound.’

हन्*—*with* आ when used intransitively or when it has a limb
of the body of the agent for its object *is* Atm.; आहते ‘kills or
dashes down;’ स्वशिर आहते ‘strikes his own head;’ but परस्य शिर
आहन्ति (Sid. Kau.)

हृ†—*with* अनु *is* Atm. in the senses of ‘following the habits
of, acquiring the natural quality of;’ पेतुकमन्वा अनुहरन्ते ‘horses
always follow the gait of their progenitors;’ so मातरं गावः
अनुहरन्ते; in the sense of ‘acquiring a new quality by imitation’
it takes the Par. पितरमनुहरति ‘imitates his father.’

ह्व‡—उप, preceded by उप, नि, वि, and सम् and used intransiti-
vely *is* Atm. उप—नि—वि—सं—ह्वयते; *with* आ it *is* Atm. in the
sense of ‘challenging;’ कृष्णश्वाणुरमाह्वयते ‘Kṛishṇa challenges
Ohānura to battle;’ आह्वत चेदिराण्मुरारिं Sis. XXI. 1; but
उत्रमाह्वयति.

The following *Karikās*, extracted from the A’khyātachan-
drikā are subjoined here, with some alterations here and there,
as a help to the student in remembering much of what is given
in the present chapter.

आत्मनेपदपरस्मैपदविवेकवर्गः ॥

भावे कर्मणि सर्वस्माद्धातोः स्यादात्मने पदम् ॥

डिङ्ग्रथस्तथानुदात्तेभ्यो भूयते प्यायते तु दिक् ॥ १ ॥

* आङो यमहनः । Pān 1. 3. 28. कथं तर्हि आजग्न विषमविचेचनस्य बभूवः
इति मारविः । अहध्वं मा रयुत्तममिति मट्टिश्च । प्रमाद एवायमिति भागवन्निः
प्राप्येत्यध्याहारो वा । Sid. Kau. † हरतेर्गतिताच्छील्ये Vārtika.

‡ निसह्यपविम्यो ह्वः ; स्पर्धायामाङः Pān. 1. 3. 30, 31.

क्रियाव्यतिहतौ तद्व्यतिस्ते व्यतिपिञ्जते ॥
 शब्दार्थहृत्प्रकाराहगतिर्हिमार्थकात्र तत् ॥ २ ॥
 व्यतिभ्यां जल्पति हसत्येवं हन्तीन्यमूर्दिशः ॥
 नात्र मंप्रवदन्ते संप्रहरन्ते निषेधनम् ॥ ३ ॥
 द्विष्टकान्यतरेतरोपपदान्नात्मनेपदम् ॥
 अन्योन्यस्य व्यतिवृत्तयेवा दिङ् निपराद्विशोः ॥ ४ ॥
 परिव्यवेभ्यः क्रीणातेर्जयतेर्विपरापरात् ॥
 आडो दोङ्गविकासस्वास्यप्रसारणयोर्न हि ॥ ५ ॥
 गमेः धमायां णेराडि नुपृच्छयोः क्रीडतेरनोः ॥
 पर्याङ्भ्यां च समोऽकृजे जिज्ञासायां शकेः सनः ॥ ६ ॥
 अपरिक्वतेर्हरतेर्गतताच्छीत्य आशिपि ॥
 नाथेः शपेस्तु शपथे स्थो निर्णीतो प्रकाशने ॥ ७ ॥
 प्रतिज्ञायां चावसंविप्रादुदोऽनूर्ध्वचष्टने ॥
 देवानांसंगकरणमैत्रोषु पथि कर्तृके ॥ ८ ॥
 धात्वर्थे मन्त्रकरणेऽकर्मके चोपपूर्वकात् ॥
 वा लिङ्मायां समः पृच्छिगमृच्छिस्त्र्युवेत्तितः ॥ ९ ॥
 दशोत्तथाकर्मकेभ्य आङ् पूर्वाभ्यां यमेर्हनः ॥
 उद्विभ्यां तपते स्माङ्कर्मकेभ्योप्यथास्यतेः ॥ १० ॥
 ऊर्देर्वा सोपसर्गाभ्यां हः संनिव्युपपूर्वकात् ॥
 आङस्तु स्पर्धतेः सूचनावक्षेपणसेवने ॥ ११ ॥
 प्रतियत्नप्रकथनोपयोगे साहसे कृञः ॥
 अधेः प्रहसने वेस्तु शब्दकर्मण्यकर्मकात् ॥ १२ ॥
 पूजाचार्यकृतिज्ञानोत्सङ्गने च भृतौ व्यये ॥
 नियो विगणने कर्तस्थे तु चामूर्तकर्मणि ॥ १३ ॥
 ऋतुत्साहस्फीततासु क्रमेस्तद्वारोपयोः ॥
 ज्योतिरुदमने त्वाडो वेः पादधिहतार्थकात् ॥ १४ ॥
 आरम्भणर्थे प्रोपाम्यां विभापानुपसर्गकात् ॥
 अपहृवेकर्मकाच्च ज्ञोऽनाध्याने समः प्रतेः ॥ १५ ॥

यत्नोपसान्वनज्ञानभासनेषूपमन्त्रणे ॥
 विमत्तौ चापि वदतेः समनुभ्यां त्वकर्मकात् ॥ १६ ॥
 व्यक्तवाचा सहोक्तौ च विप्रलापे विभाषया ॥
 ग्रोऽत्रात्समः प्रतिज्ञाने चरेरुदि सकर्मकात् ॥ १७ ॥
 समस्ततृतीयायुक्तात्स्वीकरणे तूपयच्छतेः ॥
 तृतीया चेच्चतुर्थ्यर्थे दाणः शिति शदेर्मृडः ॥ १८ ॥
 लिङ्लङ्कोश्च कृन् प्राग्वदामो यस्तु प्रयुज्यते ॥
 सनः श्रुस्मृदशिज्ञाभ्यो नानोङ्गो नाङ् प्रतेः ध्रुवः ॥ १९ ॥
 अयज्ञपात्रेषु युजेरजाद्यन्तोपसर्गतः ॥
 समः क्षणीतिरनवने भुनक्तेरथ णेरणौ ॥ २० ॥
 यन्कर्म णौ स कर्ता चेद्भवेदाध्यानवर्जितं ॥
 यथा रोहयते हस्तीं स्वयं दर्शयते नृपः २१ ॥
 भीष्म्योः प्रयोजकाद्भ्रातिस्मययोर्वचतेर्गृधेः ॥
 प्रलम्भने लियः पूजान्यकृत्योर्वचनेऽपि च ॥ २२ ॥
 मिथ्याशब्दोपपदतः पौनःपुन्ये कृजो णिचः ॥
 फले च कर्त्रभिप्राये स्वरितेतो जितो णिचः ॥ २३ ॥
 पचते कुरुते ब्रूते घटं कारयते तथा ॥
 अपाद्वदः समाहुद्भयो यमेरग्रन्थगोचरे ॥ २४ ॥
 ज्ञश्चोपसर्गरहिताच्छब्दान्तरगतौ तु वा ॥

॥ इति आन्मनेपदाधिकारः ॥

॥ अथ परस्मैपदाधिकारः ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्कृत्योऽप्यनुपरापरात् ॥ २५ ॥
 क्षिपोऽभिप्रत्यतिभ्यः प्राद्वहेर्मृषिवहोः परेः ॥
 व्याङ्परिभ्यो रम उपाद्विभाषा चेदकर्मकः ॥ २६ ॥
 आहारचलनार्थाणोरप्यन्ते यदाकर्मकः ॥
 चित्तवत्कर्तृको यद्वत्तोषयत्येष पार्थिवः ॥ २७ ॥
 प्रुदुस्तुजन्युधबुधेङ्गनशिभ्यश्च णिचोय न ॥
 दम्भ्यायमायसपरिमुहो न रुचिवद्भसः ॥ २८ ॥

नृतिघेदपिबतिभ्यश्च क्यषन्ताच्च विभाषया ॥

वा युतादेर्लुङिद्वयः स्यसनेर्लुङि कल्पतेः ॥ २९ ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्तथा शिष्टप्रयोगतः ॥

CHAPTER XIV.

VERBAL DERIVATIVES

or

PRIMARY NOMINAL BASES.

Derived by means of the Kṛt Affixes.

§ 665. The Kṛt affixes (Vide § 337) are added to roots or to their modified forms to form nouns, adjectives, and indeclinables; *e. g.* कृ—कार, कर्तृ, करण, कुर्वत्, करिष्यत्, चकृवस्, कृत्वा कर्तृम् &c. These are called Kṛdantas or Primary Nominal Bases as distinguished from the Secondary Derivatives formed with the Taddhita affixes.

§ 666. There is a peculiar class of Kṛt or Primary affixes—technically designated by Sanskrit grammarians—*Unādi* or those beginning with the affix उण् i. *e.* the affix उ with the mute or indicative letter ण्, so called from the words कारु, वारु. &c. in the first Sâtra being derived with the affix. These Unādi affixes form primary nouns, like other Kṛt affixes form verbal roots, but are classed separately because their application is limited, because the nouns derived by their means are either formed irregularly, or the connection between their senses and the meanings of roots from which they are supposed to be derived is not so clearly discernible as in the case of other primary derivatives; *e. g.* अश्रुते अश्वानं व्याप्नोतीति वा अश्रुः 'a horse' which is derived either from अश्र् 'to pervade,' or from अश्वन् 'road;' and आप् with वि, &c. कारु 'an artisan' from कृ 'to do,' &c.

SECTION I.

PARTICIPLES (Declinable and Indeclinable).

1. Participles (Declinable)

(a) Participles of the Present Tense.

§ 667. The participle of the present Parasm. is formed by the addition of the affix अत् to that form of a root, primitive or derivative, which it assumes before the third person plural termination of the Present Tense. If the base ends in भ, the अ is dropped; e. g.

भू (1 cl.)—भू + अन्ति Pre. 3rd pl. भू + अत् = भवत् Pre. P. being.

स्था (1 cl.)—तिष्ठ + अन्ति ,, तिष्ठ + अत् = तिष्ठत् ,, standing.

द्विष (2 cl.)—द्विष + अन्ति ,, द्विष + अत् = द्विषत् ,, hating.

similarly from

अद् (2 cl.) अदत् eating.

रुध् (7 cl.) रुधत् preventing.

या (2 cl.) यात् going.

कु (8 cl.) कुर्वत् doing.

हु (3 cl.) हुद्वात् sacrificing

तन् (8 cl.) तन्वत् stretching, &c.

दिष् (4 cl.) दीव्यत् playing.

क्री (9 cl.) क्रीणत् buying.

सृ (5 cl.) सृण्वत् extracting.

सृष् (9 cl.) सृष्णत् stealing, &c.

तृद् (6 cl.) तृदत् giving pain.

चुर (10 cl.) चोरयत् stealing.

बोधय् cau. of बुध्, बोधयत् causing to know.

बुबोधिष् desid. of बुध्, बुबोधिषत् desiring to know.

दिस्स desid. of दा, दिस्सत् desiring to give.

चेक्षिष् freq. of क्षिप्, चेक्षिषत् throwing again and again.

&c.

&c.

&c.

&c.

&c.

(a) The term. अत् is optionally changed to वस् when added to the root विद्; विद्वत् or विद्वस् 'knowing.'

(b) The affix अत् when added to द्विष् and सृ 'to extract Soma juice in a sacrifice' has the sense of an agent; as द्विषत् m. 'an enemy.' यज्ञे सर्वे सृण्वन्तः 'all are the extractors of Soma juice in a sacrifice.'

(e) When affixed to अर्ह it has the sense of 'fitness, respect;' अर्हत् 'one deserving respect, respectable.'

(d) इ 2 P. and घृ cau. take the affix अत् when the idea of difficulty is not present; अधीयत् 'studying without experiencing any difficulty;' धारयत् 'holding or bearing with ease;' but रुच्छेण अधीते, रुच्छेण धारयति.

§ 668. The declension of the Participles in अत् has been treated of in § 116.

§ 669. The participles of the Present Atm. is formed by adding आन to the root which undergoes the same changes before it, as before the termination अते or अन्ते of the 3rd pl. pre. आन is changed to मान, in the case of roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and all derived roots, or rather when the base ends in अ, before which the अ of the base remains unchanged; e. g. एध् (1. cl.) एधमान 'growing;' वन्द् (1 cl.) वन्दमान 'saluting;' शी (2. cl.) शयान 'lying down;' द्विष् (2. cl.) द्विषान; हन् with आ (2. cl.) आह्वान 'killing;' धा (3. cl.) दधान 'holding;' हृ (3. cl.) छुह्वान; दिव् (4. cl.) दीव्यमान 'playing;' छु (5. cl.) छुह्वान 'extracting;' तुद् (6. cl.) तुदमान 'giving pain;' रुध् (7. cl.) रुध्वान 'obstructing;' कृ (8. cl.) कुर्वान 'doing;' तन् (8. cl.) तन्वान 'stretching;' क्री (9. cl.) क्रीणान 'buying;' चुर (10. cl.) चोरयमान 'stealing;' &c. बुध् (1. cl.)—cau. बोधयति-बोधयमान 'causing to know;'—desiderative बुबोधिषति-बुबोधिषमाण 'being desirous to know;' &c.

§ 670. (a) The आ of आन is changed to ई in the case of the root आस् (2. cl.) 'to sit;' Pre. P. आसीन.

(b) आन added to the roots पृ and यज् forms nouns; e. g. पृवमानः 'that which purifies, hence, the wind' (cf. Rag. VIII. 9.) also, 'one of the sacred fires;' यजमानः 'one who sacrifices.

§ 671. * The termination आन may be added to any root

in the sense of 'in the habit of' or 'to show a particular standard of age, or capacity to do a thing; e. g. भोगं भुञ्जानः 'one habituated to enjoy pleasures;' कवचं विभ्राणः 'of a sufficient age i. e. young enough to bear armour;' शत्रुं निघ्नानः 'able to kill the enemy,' &c.

§ 672. The participle of the Pre. Passive is formed by adding मान to the Passive base in य; e. g. बुध्यमान 'who or what is known,' अद्यमान 'what is eaten,' दीयमान 'who or what is given,' चीयमान 'who or what is gathered,' क्रियमान 'what is done,' कृ-कीर्यमाण 'what is scattered,' चोर्यमाण 'who or what is stolen' बुध्-—can. Pass. बोध्यमान 'who or what is caused to know,' Des. Pass. बुबोधिष्यमाण 'who or what is desired to know,' &c.

§ 673. The participles formed according to § 669 are declined like nouns ending in अ *m. f.* and न.

(b) Participles of the Perfect.

§ 674 The terminations of the Perf. and the Past participles are weak, and therefore the radical vowel does not take its Guna substitute before these. The penultimate nasal is generally dropped (see § 584).

§ 675. The participle of the Perf. Par. and Atm. is formed by adding वस् and आन generally to that form of the root which it assumes before the termination of the 3rd per. plural. If this form consists of one syllable only or when the root ends in अ, वस् has the intermediate इ added to it. इ is optionally prefixed to वस् in the case of the roots गम्, हन्, दृश्, विद् and विद् (6 cl.); जन् and खन्, and गम् and हन् when they do not take इ, form this participle from that base which they would assume before the 2nd per. sing. termination, e. g.

PARASMAIPADA.

Root	Perf. Base (3rd pl.)	Pers. Ptc.
इ to go	ईव्	ईविष्व who or what went
गद् ,,	आर्	आरिष्व ,, ,

Roots	Perf. Base (3rd pl.)	Perf. ptc.
नी	to carry	निनीवस् who or what carried.
पच्	to cook	पेचिवस् ,, cooked.
वच्	to speak	ऊचिवस् ,, spoke.
यज्	to sacrifice	ईजिवस् ,, sacrificed.
भञ्ज्	to break	बभञ्जवस् ,, broke.
अस्	to throw	आसिवस् ,, threw.
स्तु	to praise	तुष्टुवस् ,, praised.
कृ	to do	चकृवस् ,, did.
भिद्	to split	बिभिद्वस् ,, split.
दा	to give	ददिवस् ,, gave &c.
घस्	to eat	जक्षिवस् ,, ate.
दृश्	to see	ददृशिवस् or ददृश्वस् ,, saw.
विद्	to know, &c.	विबिद्वस् or विविदिष्वस् ,, knew, &c.
विश्	to enter	विविशिवस् or विविश्वस् ,, entered.

जन् has जजन्वस्, खन्-चखन्वस्, गम्-जग्मिवस् or जगन्वस्, and हन्-जहिवस् or जघन्वस्.

(1) In the case of roots beginning with अ, न् is not inserted as it is in the Perfect; अञ्ज्-आजिवस्,

(a) For the declension of these participles see § 124.

ATMANEPADA.

नी	to carry	निर्न	निन्यान्
दा	to give	दद्	ददान्
पच्	to cook	पेच्	पेचान्
यज्	to sacrifice	ईज्	ईजान्
कृ	to do	चकृ	चक्राण्
वच्	to speak	ऊच्	ऊचान्
स्तु	to praise	तुष्टु	तुष्टुवान्
श्रु	to hear	श्रुश्रु	श्रुश्रुवान्
&c.		&c.	&c.

(b) These are declined like nouns ending in अ *m. f. n.*

§ 676. Roots ending in क् (तृ and जृ included) form their Perf. P. irregularly; वस् is added to the root, which then undergoes the changes mentioned in § 394, and is finally reduplicated: when a root is Atm. it is first reduplicated and आन afterwards added, the final क् changing as before; e. g. कृ + वस् = कीर्वस्, by reduplication चिकीर्वस्; कृ—by reduplication चकृ + आन = चकिरण; similarly तृ—तितीर्वस्; ततिराण; जृ—जिशिवस् शशि-राण; पू—पुपुर्वस्, पपुराण, &c.

§ 677. The Perfect participle is not frequently used. The only participles that are most commonly to be met with are those formed from the roots सद्, वस्, स्या and श्रु.

§ 678. The participles of the Periphrastic Perfect Par. and Atm. are formed by the addition of the Perf. Participial forms of the auxiliary verbs कृ, अस् or श्रु to the base in आम् e. g. दयामासिवस्, उन्दांबभूवस्, गण्—गणयामासिवस्, गणबांबभूवस् &c.

(c) Past Passive Participles.

§ 679. The Past Passive Participle is formed by the addition of the affix त्त to the root; e. g. स्ना-स्नात 'bathed,' जि-जित 'conquered,' नी-नीत 'carried,' श्रु-श्रुत 'heard,' भू-भूत 'become,' हृ-हृत 'taken away,' त्यज्-त्यक्त 'abandoned,' चित्-चित्त, 'thought or meditated upon,' &c.

§ 680. Roots capable of taking Samprasāraṇa take it before the affix त्त.

§ 681. The affix त्त is weak.

Exceptions:—

(a) The roots शी, स्विद् 1 cl., मिद्, क्षिप्, धृष् and सृष् admit of the Guṇa change before त्त when हृ is prefixed to it; पू 1 A. also does the same when it takes हृ (see § 686b).

(b) Such of the roots or the 1st class as have उ for their penultimate change their vowel to Guṇa optionally, when the affix त is added with the intermediate इ, and the P. P. Participle is used impersonally, or when it conveys the sense of beginning to perform the action or undergoing the condition expressed by the root; मुद् 'to delight' मुदित, but 'to begin to delight' प्रमुदित or प्रमोदित; प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना; प्रमुदितः or प्रमोदितः साधुः; similarly, युत्-प्रयुतित or प्रयोतित &c.

§ 682. The Penultimate radical nasal is generally dropped, (See § 674).

§ 683. The augment इ is prefixed to this त in the case of certain roots, optionally in the case of some and not at all in the case of others.

§ 684. As a general rule, all roots ending in a vowel, and such as take the इ optionally before any termination, and Anit roots ending in consonants generally, do not take इ; the rules of Sardhi given in the foregoing chapters that are applicable in particular cases ought to be observed.—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
पा—पात protected		त्यज्—त्यक्त abandoned..	
अभि—अभित resorted to		भस्ज्—भष्ट fried.	
नी—नीत carried.		यज्—इष्ट sacrificed.	
श्रु—श्रुत heard.		बुध्—बुद्ध awakened.	
भू—भूत become.		व्यध्—विद्ध pierced.	
कृ—कृत done.		स्वप्—सुप्त slept.	
ऊर्ण्—ऊर्णत covered.		लब्—लब्ध obtained.	
वे—वत woven.		बन्ध्—बद्ध bound.	
व्ये—वीत covered.		दृश्—दृष्ट seen.	
हे*—हृत called &c.,		कुरश्—कुरुह cried out &c.	

*हे substitutes ऊ for its व.

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
वच्—उक्त	spoken	वंक्ष्—वष्ट	bitten
एह्—गूढ	concealed	द्विष्—दिष्ट	hated, &c.
सृज्—सृष्ट	wiped off, &c.	शास्—शिष्ट	governed
सिद्—सिद्ध	accomplished, &c.	दह्—दग्ध	burnt
तृप्—तृप्त	satisfied	बह्—ऊढ	borne
नश्—नष्ट	perished, &c.	सह्—सोढ	endured
वृध्—वृद्ध	grown	ध्वस्—ध्वस्त	destroyed
वृत्—वृत्त	happened, completed.	लिह्—लीढ	licked
&c.		मृह्—मृग्ध or मृढ	fainted
शक्—शक्त	able	नह्—नष्ट	bound
सिच्—सिक्त	sprinkled	क्षस्—क्षस्त	dropped
प्रच्छ्—प्रष्ट	asked		

Exceptions:—

(a) शी, जाय, स्था and दरिद्रा take इ; the final vowel of the first two takes Guṇa substitute, and the last two drop their final; शयित, जागरित; स्थित, दरिद्रित.

(b) पत् takes इ though it admits of इ optionally in the Desiderative; पतित.

(c) The Anit roots वस् and क्षुध् admit इ before त and त्वा; उषित, क्षुषित.

§ 685. Set roots (subject to § 684), and all derived roots admit of इ; roots of the Tenth Class and causals reject their final अय, Par. Frequentatives their final अ, and Atm.

Frequentatives their य:—

Roots	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
शङ्—शङ्कित	'suspected.'	कथ्—कथित	'told.'
वद्—उदित	'spoken.'	प्रथ्—प्रथित	'spread.'

Roots. P. P. Pte.

एध्—एधित 'increased

कम्—कम्पित 'shaken.'

सुध्—सुधित 'stolen; deceived.'

ग्रह्—ग्रहीत 'taken.'

Roots. P. P. Pte.

बोधय can. Base of बुध्, बोधित
'made to know.'

चिकीर्ष des. b. of कृ, चिकीर्षित
'desired to do.'

बोबुध्य Atm. Fre. Base of बुध्,
बोबुधित 'frequently known.'

बोभूय—Par. Fre. Base of बू,
बोभूयित.

Exceptions:—इन्ध्, क्रध्, 'to go, to kill,' &c., चित् 'to know; to observe,' &c., जुध्, व्रस्, दीप्, मद्, and यत्; इद्ध्, कष्ट, चित्त, जुष्ट, व्रस्त, दीप्त, मत्त, यत्त.

N. B. There are many Set roots which reject the intermediate ह but as some of them form their P. P. participles in न and others irregularly, they will be given in their proper places.

§ 686. The following roots insert ह optionally:—

(a) दम्, शम्, उर, दस्, स्पश, छद्, ज्ञप्, रुध्, अम्, घुष्, with तम्, स्वन् with आ, and हृष् 4. 1. Par. when used with लोमन् 'the hair,' or when it means 'to be surprised or disappointed;' दान्त, दमित; (see § 696 a.); शान्त, शमित; पूर्ण (see 688), पूरित; दस्त 'wasted, perished,' दासित; स्पष्ट, स्पशित; छत्र, छादित; ज्ञप्त, ज्ञपित; रुष्ट, रुषित; आन्त (See § 696 a.), अमित; सङ्घुष्ट सङ्घुषित; आस्वान्त, आस्वनित; हृष्ट-हृषित-लोमन् 'horripilated with joy,' हृष्टो-हृषितो मेत्रः विरहितः प्रतिहतो वा.

(b) क्षिश् and पू take ह optionally before त and त्वा; क्षिष्ट, क्षिशित; पूत, पूषित.

(c) The following roots admit of ह optionally before त when the P. P. Participle is used impersonally or conveys the sense of beginning to perform the action or to undergo the state expressed by the root; तृष्, त्वर, धृष्, फल्, भिद्, मूर्च्छ, स्विद्, 1. 4. c. स्फुर्च्छ, स्फुर्ज. क्षिब्ध and क्षिब् 1. 4. P. 1. A.; स्विद्-प्रस्वे-

दितः or प्रस्विन्नः चैत्रः 'Chaitra has begun to perspire;' प्रस्वेदितं or प्रस्विन्नमनेन 'he has perspired,' &c.; स्विद् 4 cl. has स्विदित also.

N. B. When the participle is not used in the sense given above these roots reject इ; क्षिब्ध—क्षिबण; 'perspired, sounded inarticulately,' &c.

§ 687. (a) अञ्च् in the sense of 'to worship' takes इ; अञ्चित 'worshipped;' but अक्तः 'gone'; with सम्-समक्त (समक्तौ शकुने पादौ)

(b) धृष् and शस् reject इ when they express the idea of 'immodesty or rudeness;' धृष्ट 'rude,' विशस्तः 'ill-mannered;' but धर्षित overpowered, trifled with, &c., विशसित 'tormented or ill-treated'

§ 688. न* is substituted for त when it immediately follows a final द् or र्; this final द् is also changed to नः भिद्-भिन्न, घृ-शीर्ण; तुर्व-तूर्ण (See § 698).

Exceptions:—

(a) भिद् has भित्त when it means 'a part, a portion;' भिन्न in other senses.

(b) बिद् 6 P. A. takes त in the sense of 'fit for enjoyment or famous;' वित्त 'wealth, property,' वित्तः 'famous'; विन्न in other cases.

(c) मद्, पुर and सृच्छ्; मत्त, पूर्त 'filled,' (also पूर्ण when it means the same as पृ), मूर्त.

§ 689. Roots ending in आ* (ए, ऐ and ओ changeable to आ) and beginning with a conjunct consonant containing a semi-vowel also substitute न for त; द्रा 'to run, to sleep,' द्राण; ग्ले 'to fade,' ग्लान; स्रधे-स्रयान 'collected to a mass,' &c.

Exceptions:—ख्या 'to name,' &c. ध्ये 'to contemplate,' ध्ये and ह्ये; ख्यात, ध्यात, धीत and ह्यत.

§ 690. *The roots given at § 414 and ज्या substitute न for त.

* रदायां निष्ठातो नः पूर्वस्य च दः । संयोगादेरातोधातोर्नञ्बतः । ल्वादिभ्यः ।
Pān VIII. 2. 42-44.

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
री to flow, to move	रीण	जृ to grow old	जीर्ण
ली to melt, etc.	लीन	वृ to tear	वीर्ण
ली to go, to hold	लीन	नृ to lead	नीर्ण
ग्री to go, to move	ग्रीन	पृ to fill, to gratify	पूर्ण
धृ to shake	धून	भृ to bear, to nourish	भूर्ण
धृ to destroy	धून	मृ to hurt, to kill	मूर्ण
लृ to out	लून	वृ to choose	वूर्ण
गृ to go	ईर्ण	हृ to tear asunder	हीर्ण
कृ to scatter	कीर्ण	स्तृ to scatter	स्तीर्ण
गृ to utter a sound, to praise, etc.	गीर्ण	ज्या to grow old	जीम

§ 691. वृ and 'रु 'to sound indistinctly,' substitute न for त and lengthen their vowels; वृन 'gone,' वृन.

§ 692. The following roots substitute न for त:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
ही 4 A. to fly	हीन, उड्डीन	वे to dry, to be languid	वान
वृ to torment	वृन	व्री 4 A. to move, to cover	व्रीण
धी to hold, to accomplish	धीन	व्वि 1. P. to grow, to swell	व्वन
ली 4. A.	लीन	सू 4. A. to bring forth. to produce	सून
मी 4 A. to give pain	मीन	मञ्ज् to break	मञ्ज
दी ,, to perish, to waste	दीन	भुञ् 6 P.	भुञ्ज
री ,, hurt	रीण	मस्ज् 6. P.	मस्ज
हा to go	हान	रुञ् ,, to break	रुण
हा to abandon	हीन	लञ् 6. A.	लग्न
विञ्—	विग्न, उद्दिग्न	लस्ज् to be ashamed	"
वृञ्—	वृक्ण	स्कन्द—with वि	विस्कन्न
स्फूर्ज् 1. P.	स्फूर्ण	with परि	परिस्कन्न-वृक्ण
		विद् 4. A.	विन्न

§ 693. (a) कृ* when it means 'to incur debt' substitutes न; कण 'debt; but कृत, 'gone.'

(b) क्षि, when the P. P. Participle has an active sense, substitutes न and lengthens its इ; क्षीण, reduced, emaciated; but when a curse is implied, or pity expressed, the change is optional; क्षीणायुः or क्षितायुः मय i. e. 'die;' क्षीणः or क्षितः अयं तपस्वी 'oh, the poor ascetic has grown thin' but क्षितः कामो मया.

(c) † दिव् takes न when it does not mean 'to gamble;' द्यून् 'a sport in which nothing is staked.' but द्यूतं 'gambling.'

(d) † वा with निर् takes न except when it has वात for its subject; निर्वाणोऽग्निः 'the fire is extinguished;' निर्वाणो मुनिः the sage is absolved; but निर्वातः वातः

(e) श्ये takes न when the notion of touch is not present; संश्यानो वृश्चिकः 'a scorpion contracted through cold;' when it means 'to be coagulated or cold' it: श् takes संप्रसारण (ई); शीनं घृतं, but शीतं उदकं and not शीनं as the idea of touch is present here; also when preceded by प्रति; प्रतिशीनं घृतं, &c.; with अभि and अव the change is optional; अभिश्यानं or अभिशीनं घृतं, अवश्यानो or अवशीनो वृश्चिकः; but समवश्यातः

§ 694. The roots लुद्, बिद्, 6. A., उन्द्, घ्रे, ब्रा and ह्री take न or त; लुक्त or लुत्त, बिद्ध or वित्त, ब्राण or ब्रात, घ्राण or घ्रात and ह्रीण or ह्रीत.

§ 695. प्याद् has पीन when it is used with 'one's own limbs.' पीनं मुखं, and प्यान or पीन in other cases, as प्यानः or पीनः स्वेदः; when it is preceded by a preposition, ई is not substituted for its vowel; प्रप्यानः; but when it is used with अन्धु or ऊचस् with the preposition आ, ई is necessarily substituted; आपीनः अन्धुः, आपीनं ऊचः.

* कणमाधमर्ण्ये । Pân. VIII. 2. 60. † दिवोऽबिजिगीषायाम् । निर्वाणोऽगते । Pân. VIII. 2. 49-50

§ 696. (a) Roots ending in a nasal lengthen their penultimate vowel before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel, or before the affix क्तिप् शक्—शान्त्, क्त्—क्रान्त, &c.

(b) Anit roots ending in a nasal, the root वृ 1. P. and the eight roots of the 8th class—तृ and others (see p. 355) drop their nasal before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots	P. P. Ptc.
मृ 'to think', &c.	मत	नृ 'to bow'	नत
हृ 'to strike,'	हत	यृ 'to restrain'	यत
रृ 'to sport'	रत	वृ 1. P. 'to sound,	
गृ 'to go'	गत	to serve,' &c.	वत
तृ	तत	धृ 'to shine'	धृत
क्षृ	क्षत	तृ 'to graze'	तृत
क्त्	क्त	वृ 'to beg'	वत

§ 697. The roots खृ, जृ and सृ, drop their nasal and at the same time lengthen their vowel; खात, जात, सात.

§ 698. A radical वृ preceding or following a vowel is sometimes changed to ऊ before त or न; when it is preceded by र it is dropped; बृ—ऊर्ण, त्वृ—तूर्ण, तुर्व—तूर्ण, सिवृ—स्यत, दिवृ—द्युत or द्युन (See § 693, c.).

§ 699. The following roots (some forming their P. P. P. irregularly) reject इ in the limited sense attached to each:—

क्षुभृ—क्षुब्ध 'a churning handle.'	बिरेभृ—बिरिब्ध 'a note.'
स्ववृ—स्वान्त 'the mind.'	फणृ—फाण्ट; 'a decoction easily prepared.' (अनायाससाध्यः कषायविशेषः Sid. Kau.)
ध्रुवृ—ध्रुवन्त 'darkness.'	
लगृ—लग्न 'attached.'	
म्लेच्छृ—म्लिष्ट 'indistinct.'	वाहृ—वाह 'much.'

In their usual senses they have धुभित, ध्वनित, लगित, म्बेच्छित, विरेभित, फणित and वाहित.

§ 700. दा 'to give,' and दे, form their P. P. Ptc. as दत्त; the द of दत्त is dropped after a preposition ending in a vowel; प्रत्त-अवत्त &c.; in this latter case the preceding ह or उ is lengthened; नीत्त, सूत्त, &c.; द may optionally be retained also; प्रदत्त, अवदत्त, सुदत्त,* &c.

§ 701. The following roots form their P. P. Participles irregularly:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
अद् to eat.	जग्ध, अन्न	ज्यो to instruct.	जीत
अद् with सम्, नि or वि	समर्ण, न्यर्ण, व्यर्ण	क्षो to cut.	दित
with अभि in the sense of 'being near.' in other cases	अभ्यर्ण, अर्दित	हृह ? to be bulky or strong. otherwise	हृद, हृदहित
ऊय् I. A. to weave.	ऊत	घा to put.	हित
कष् to be difficult or painful.	कष्ट, as कष्टं व्याकरणम्. The study of grammar is very difficult; कष्टं वनं &c.; but कषितं सुवर्णम् 'gold rubbed on the touchstone.'	धाव् to cleanse.	धौत or धावित
कुष् to be lean.	कुश	धे to suck	धीत
क्षीव् to be intoxicated.	क्षीव	पच् to cook.	पक्त
कनूय to stink.	कनूत	पा to drink.	पीत
क्ष्माय to shake	क्ष्मात	पूय् to stink, to putrify.	पूत
क्षे to be thin	क्षाम	फल् to expand.	फुल
गे to sing	गीत	मव् to bind.	भुत
छा to split	छात or छित	मा to measure.	मित
		मे to barter.	"
		मूर्च्छ् to faint.	मूर्त or मूर्च्छित
		लाष् with उत्	उल्लाघ 'convalescent.'
		वृ (वृ) ह or वृ (वृ) ह परिवृद्ध a master, with परि [परिवृ (वृ) हित or परिवृ- (वृ) हित &c. 'grown, increased'].	
		शो 'to sharpen,'	शात or शित

* अवदत्तं विदत्तञ्च प्रदत्तञ्चादिकर्मणि । सुदत्तमनुदत्तञ्च निदत्तमिति चेप्यते ॥

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
ग्लिच् 'to go, to become dry.' छुत्	स्ये with प्र	प्रस्तीत् or प्रस्तीम्	
ह्लाच् 'to delight' ह्लन्		'sounded.	
आ to cook (also झत् 'boiled'	स्ना with नि	निष्णात् 'clever.'	
अप् cau. of आ) (when it quali- fies क्षीर or हविः) else आण, अपित.	with नदी	नदीष्ण, 'skilful, experienced, cle- ver.' (lit. one who knows the dangerous spots in a river); but निस्नात्, नदीस्नात् in other cases.	
स्तम् with प्रति and नि	प्रतिस्तब्ध, निस्त- ब्ध (here the स् is not changed to ष).		
स्फाच् 'to grow.'	स्फीत्		

§ 702. (a) The roots सु and यञ् take the affix वत् like त in an active sense; सुन्वन् 'one who extracted Soma juice,' यज्वन् 'one who has offered a sacrifice;' अत् is added to जृ optionally in the same sense; जीर्ण or जरन् 'one who has become old' (also जीर्णवत्).

§ 703. The participles in त or न follow the Declension of nouns in अ.

§ The P. P. participles have not always a passive force:—

§ 704. * The affix त added to roots having the sense of 'sitting or going, or eating' shows the place where the action takes place; इदं मुकुन्दस्य आसितं 'this is the place where Mukunda sat to sit,' इदं यातं रमापते: 'this is the path by which the husband of Ramā used to pass,' भुक्तं एतत् अनन्तस्य 'this is the place where Ananta took his food,' &c.

§ 705. The P. P. Participles of roots implying motion, of intransitive roots, and of the roots शिच्, शी, स्था, आस्, वस् 'to dwell,' जञ्, रुह्, and जृ 4. cl. have an active sense; गतोऽहं मद्रपुरम् 'I went to Madras,' म्लानो बालः 'the boy has become languid,' लक्ष्मीमाश्लितो हरिः 'Hari embraced Lakshmi,' शेषमधिशयितः 'slept on Sesha,' बैकुण्ठ-

मधिष्ठितः 'dwelt in Vaikuntha;' शिवसुपसितः 'served Shiva,' हरि-
दिनमुपोषितः 'observed a fast on the day sacred to Hari,' राममनु-
जातः 'was born after Rāma;' गरुडमारुढः sat on Garuda; विश्वमनु-
जीर्णः 'grew old after the world.'

§ 706 P. P. Participles have sometimes the sense of neuter abstract nouns; as जल्पितं 'speech', शयितं 'sleep', हसितं 'laughing,' similarly स्थितं, गतं, etc.; See Bhatti. VII. 125.

§ 707. The P. P. Participles of roots meaning 'to think or to wish,' 'to know,' 'to adore,' and of the roots हन्, भी etc. have the sense of the present Tense; राज्ञः मतः 'he is honoured by the king,' सतां पूजितः इन्द्रः अग्निः 'the fire is kindled,' so भीतः etc.

(d) Past Active Participles.

§ 708 Past Active participles are derived from the P. Passive Participles in त or न by adding to them the affix वत्; e.g.

Roots.	P. P. Ptc.	P. Ac. Pto.
भू to be	भूत	भूतवत् one or that has been
कृ to do	कृत	कृतवत् „ „ done
क्षु to scatter	कीर्ण	कीर्णवत् „ „ scattered
छिद् to cut	छिन्न	छिन्नवत् „ „ cut
etc.	etc.	etc. etc.

(e) Participle of the Future Tense.

§ 709. The Participle of the Simple Future, Active as well as Passive, is formed from the third person singular form of the Second Future of a root. The Parasma. Ptc. is formed simply by dropping the final इ, and the Atm. and the Passive one by substituting मान for the final ते; e. g.

Participles.

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
दा—	दास्यत्	दास्यमान	दास्यमान or दायिष्यमाण
भू—	भविष्यत्	भविष्यमाण	भविष्यमाण or भाविष्यमाण

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
चुर्—चोरयिष्यत्		चोरयिष्यमाण	चोरयिष्यमाण or चोरिष्यमाण
गम्—गमिष्यत्		संगमिष्यमाण	गमिष्यमाण
जि—जेष्यत्		विजेष्यमाण	जेष्यमाण, जायिष्यमाण
ऊ—करिष्यत्		करिष्यमाण	करिष्यमाण, कारिष्यमाण
श्रु—श्रोष्यत्		संश्रोष्यमाण	श्रोष्यमाण, श्राविष्यमाण
एध—A.		एधिष्यमाण	एधिष्यमाण
तुद्—तोत्स्यत्		तोत्स्यमाण	तोत्स्यमाण

Similarly पिपठिष् Desi. Base of पद्—पिपठिष्यत्, पिपठिष्यमाण &c.: बोध् Fre. B. of बू—बोमविष्यत्, बोमविष्यमाण, &c.

§ 710. These Participles are declined like words ending in त् and अ.

(f) Potential Participles (and Verbal Adjectives).

§ 711. The Potential Participle is formed by means of the affixes *तव्य, अनीय, त and rarely एलिम, added to a root or derivative verb. This is Passive when the verb is transitive and impersonal when the verb is intransitive. It is also used like an adjective when denoting fitness, &c.

(1) Participles in तव्य and अनीय.

§ 712. The affixes तव्य or अनीय are added to roots or derivative bases in the sense of 'must be fit to be,' &c. Before these the ending vowel and the penultimate short of a root take their Guṇa substitute. Before तव्य Set roots take इ, Anit roots do not, and Wet roots take it optionally. Before अनीय penultimate क् is always changed to अर् and not to र (as it sometimes does); e. g.

*तव्यत्तव्यानीयरः । Pān. III. 1. 96. केलिमर उपसंख्यानश्च । Vārtika.

Roots.

Pot. Ptc.

दा—दातव्य, दानीय	what must or ought to be given.
चि—चेतव्य, चयनीय	what must or ought to be searched into, &c.
नी—नेतव्य, नयनीय	carried.
श्रु—श्रोतव्य, श्रवणीय	heard.
भू—भावेतव्य, भवनीय	been.
कृ—कर्तव्य, करणीय	done.
बुध—बोधितव्य, बोधनीय, बोद्धव्य	known.
सृच्—मोक्तव्य, मोचनीय	released.
सृज्—*मार्ष्टव्य, मार्जनीय	wiped.
सृज्—स्रष्टव्य, सर्जनीय	created.
भस्ज्—भर्ष्टव्य, भर्जनीय, भ्रष्टव्य, भ्रज्जनीय	fried.
भिद्—भेत्तव्य, भेदनीय	split.
निन्द्—निन्दितव्य, निन्दनीय	censured.
गृह्—गोढव्य, गूहनीय, गूहितव्य †	concealed.

§ 713. The final अय of roots of the tenth class and of causals, the final अ of Atm. Freq. Bases, when the य is preceded by a vowel and the whole य when it is preceded by a consonant, are dropped before अनीय. To Desiderative bases it is added without any change *e. g.*

कथ्—	कथनीय	what must, or ought to be told.
चुर—	चोरणीय	stolen.
बोधय cau. of बुध्—	बोधनीय	made to know.
बोबुध्य Atm.		
Freq. Base of „	बोबुधनीय	known frequently

* The क of सृज् is changed to आर् against § 712.

† The उ of गृह् is lengthened instead of being Gunated before a strong termination beginning with a vowel.

बोधय—Atm. freq.

Base of बु—बोधयनीय what must or ought to be frequently.

बुबोधिष Desi. Base

of बुध् बुबोधिषणीय ,, ,, desired to know.

(2) Participles in य (यत्, क्यप् and ण्यत्).

By means of यत् (य).

§ 714. The affix य (यत्)* is added on to roots ending in a vowel in the sense of 'fit for, or fit to be, or ought to be.' Before this य the radical vowel undergoes Guṇa substitute and final आ (ए, ऐ and ओ changeable to आ) is changed to ए.

दा—देय what is fit or ought to be given.

धे—धेय ,, ,, sucked.

गे—गेय ,, ,, sung.

छो—छेय ,, ,, cut.

चि—चेय ,, ,, collected.

नी—नेय ,, ,, led or carried.

§ 715. Roots having अ for their penultimate and ending in a consonant of the labial class take the affix य; शप्—शप्प्य; लभ्—लभ्य; रम्—रम्य, &c.

(a) When लभ् is preceded by आ, न् (changed to म्) is inserted between ल and भ्; आलभ्—आलभ्य 'what ought or is fit to be killed;' न् is also inserted when लभ् is preceded by उप if the meaning be 'to praise;' उपलभ्यः साधुः 'a Sādhū ought to be praised;' but उपलभ्यं धनं 'wealth ought to be acquired.'

§ 716. The roots तक् 'to laugh at,' शक् 'to kill,' चक् 'to look for, to ask,' यत् 'to strive,' जन्, शक् and सह take the affix य; तक्यं 'what is fit to be laughed at,' शस्यं 'what ought to be killed;' &c.

§ 717. The roots गद्, मद्, चर् and यक्, take the affix य when not preceded by a preposition; गद्—गय 'what ought to be spoken

or told;’ मय, चर्य, यम्य. च् with आ may take this affix, if it does not mean ‘a preceptor;’ in which case it takes the affix उपत् (य) आचार्यो देशः ‘a country fit to be gone to, but आचार्यः ‘a preceptor.’

§ 718. The roots वद् implying reproach, पण् meaning ‘to transact business,’ and वृ 9. Atm. not denoting limit or restraint, take the suffix य; as अवयं वापं ‘sin is reprehensible or merits condemnation;’ but अनुयं (अन् + वद् + क्यप् i. e. य) गुरुनाम ‘the name of a preceptor ought not to be uttered (out of respect);’ पण्ण गोः ‘a cow is saleable;’ but पापयः (पण् + उप्यत् i. e. य) ब्राह्मणः ‘a Brāhmaṇa deserving praise;’ वर्यं ‘that can be chosen or sought after;’ as शतेन वर्या कन्या ‘hundred men (i. e. any one) can seek the hand of a girl;’ but वृत्या (वृ + क्यप् i. e. य) कन्या ‘to be married by a particular man.

§ 719. The root वह् not denoting an instrument for carrying, and ऋ in the sense of ‘a master or a Vaishya’ take य; वह्यं ‘a carriage or a vehicle;’ but वाह्य (वह् + उप्यत्) ‘what can be borne;’ अर्यः ‘a master or a Vaishya;’ but आर्य (ऋ + उप्यत्) ‘fit to be approached or adored.’

§ 720. सृ with उप in the sense of ‘being conceived’ takes the affix य; as उपसर्पा गोः गर्भाधानार्थं रुचयेण उपबन्तुं योग्येत्यर्थः (Sid. Kau.) but उपसर्पा (उपसृ + उप्यत्) काशी प्राप्तव्या इत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 721. जृ takes this affix with the negative particle prefixed to it and forms भजर्यं ‘what cannot grow old’ but this must qualify संगतं ‘friendship;’ cf. तेन संगतमार्येण रामाचार्ये कुरु इत्यम् । Bhatti. VI. 53. In सुगैरज्ये जरसोपदिष्टमदेहबन्धाच्च पुनर्वचनम् । Rag. XVIII. 7, the word संगत must be considered as understood. If it does not qualify संगत, it will take the affix तु; as अजरिता कन्यः.

§ 722. हृ takes the affix यत् optionally, before which क्यप् is substituted for it; हृ + य = बध्य = ‘what ought to be killed;’ it optionally takes उप्यत्, in which case वात् is substituted for it: पात्यः.

By means of the affix क्यप् (य)

§ 723. The roots ग 1. 2. P. 'to go,' गृह्, शास्, उ 5. P. A. हृ, जुष्, and roots having क short for their penultimate, except कृष् and चृत्, take the affix क्यप् (य) in the same sense as यत्. When a root ends in a short vowel, त् is inserted between the final vowel and the affix य; e. g. इ-इत्य 'worthy of being approached;' स्तुत्य 'deserving praise;' शास्-शित्य 'fit to be instructed;' वृत्-वृत्य; वृ-आहत्य; जुष्-जुष्य 'worthy of being served;' वृत्-वृत्य; वृष्-वृष्य 'fit to be increased as wealth, &c.' but कल्प्य (कृप + यत्) 'able,' धृत्-धृत्य (चृत् + ण्यत्) 'that ought to be teased or hurt.'

§ 724. According to Vāmana, the roots शंस, दुह and गृह take this affix optionally; शंस-शस्य 'praiseworthy;' दुह-दुह्य, गृह-गृह्य; optionally they take the affix ण्यत् (to be given hereafter); शंस्य, दोह्य, गोह्य.

§ 725. सृज् also takes this affix optionally; सृज्य 'what is fit or ought to be cleansed;' optionally it takes ण्यत् before which the final ज् is changed to ग्; मार्ग्य.

§ 726. (अ) सू when it has a Subanta prefixed to it and is without a preposition takes the affix क्यप् impersonally; ब्रह्मणो नावः ब्रह्मसूय 'identity with Brahman.' When no Sabanta is used prepositionally with it, it takes the affix यत्; भव्य or प्रभव्य.

(अ) वद् under similar circumstances takes either क्यप् or ण्यत् in a passive sense or impersonally; ब्रह्मोच्य or ब्रह्मवच्य 'expounding the Veda' (ब्रह्म वेदः तस्य वदनं Sid. Kan.).

727. खद् takes this affix, but drops its त् and adds ई to its penultimate vowel खत् + य = ख + य = ख + ई + य = खैय 'what is fit or ought to be dug or excavated.'

728. वृ 1 cl. takes this affix when the participle so derived does not form a name, भृत्याः 'those who ought to be nourished or maintained, hence servants,' &c.; but भार्याः (भृ + ण्यत्) a class of Kshatriyas; when खद् precedes भृ, क्यप् and ण्यत् are added optionally संभृत्याः or संभार्याः.

N. B. The word *माय* meaning 'a wife' ought to be derived from *मृ* of the 3rd class and affix *पय*.

§ 729. *The following seven words are irregularly formed with the affix *क्यप्* in the sense given in each case:—*राजसूयः* (*राजन्* + *सू* × *क्यप्*) *राजा* सोतव्यः अभिषेदद्वारा निष्पादयितव्यः । यद्वा लतात्मकः सोमः राजा स सूयते कण्ड्वते अत्र इत्यादिकरणे *क्यप्* । निपादनाद्दीर्घः; also *राजसूयम्*; *सूर्यः* (*सू* + *क्यप्*, or *सू* 6. P. 'to incite,' 'to impel' + *क्यप्*) *सरति* आकाशे । *कर्तरि क्यप्*, निपातनाद्द्वत्वं । यद्वा *सू* प्रेरणे तुदादिः; *स्रवति* कर्मणि लोकं प्रेरयति। *क्यपो रुद्* । *सृषोय* 'falseshood' (from *सृषा* + *वद्* + *क्यप्*); *रोचते* इति रुच्यः; *कुप्य* (any base metal) *fr. उप* + *क्यप्* । *गुपेरादेः* कुत्वं च संज्ञायाम् । *सुषर्णरजतभिन्नं धनं कुप्यम्* । *Cf. Kir. I, 35. Manu. VII. 96. उप्* in other cases takes the affix *पय*; *गोप्यं* 'what ought to be concealed' *कृष्टे स्वयमेव पच्यन्ते कृष्टपच्याः कर्मकर्तरि* । *शुद्धे तु कर्मणि कृष्णपाक्याः* । 'growing in cultivated ground;' *न व्यथते अत्यथः* 'not feeling pain.'

§ 730. (*a*) The following two words which are the names of two rivers are derived by means of this affix; *भिनत्ति कूलं भियः* from *भिद्* + *क्यप्*; *उज्जत्युदकं उज्ज्यः*, *उज्झ्* + *क्यप्*; see *Rag XI. 8*. In other cases these roots take the affix *ट्*; *भेत्ता*, *उज्झिता*.

(*b*) Similarly the words *पुष्यः* and *सिध्यः*; both the names of the constellation Pushya, are derived from *पुष्* and *सिष्* respectively with the affix *क्यप्*; *पुष्यन्यस्मिन्नर्थाः पुष्यः*, *सिध्यन्यस्मिन् सिध्यः*.

§ 731. The roots *पृ*, *नी* and *जि*, preceded by *वि*, take this affix, when they are connected with the words *मुञ्ज*, *कल्क* and *हल* respectively; *विपूयो मुञ्जः* 'The Munja grass to be prepared for weaving into a rope' (*मुञ्जादिकरणाय शोधयितव्य इत्यर्थः Sid. Kau.*); *विनीयः कल्कः* 'sin which ought to be destroyed;' *विजित्यो*

**राजसूयसूर्यसृषोयरुच्यकुप्यकृष्टपच्यात्यथ्याः* । *Pān. III. I. 114. Vide Sid. Kau. on the same.*

† *Cf. मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणो, &c. Rig. III. 59. 1.*

हलि: 'The plough to be pulled with great force,' बलेन कृष्यः, in other cases these take the affix यत्; विपत्य, विनेय, जेय.

§ 732. The following words are derived from the root ग्रह् with the affix क्यप्—अवग्रह्यं, प्रग्रह्यं, पदं 'two technical terms in grammar,' ग्रह्यकाः 'birds restrained from free motion, such as parrots, &c.;' पञ्जरादिवन्धेन परतन्त्रीकृता इत्यर्थः । Sid Kau. ग्रामग्रहा सेना 'an army stationed outside a village'; आर्यैर्ग्रह्यते आर्यग्रहः तत्पक्षाश्रित इत्यर्थः (Sid. Kau.) 'siding with the noble.' See Rag. II. 43.

§ 733. The roots कृ and वृ take both क्यप् and ण्यत्; कृत्य, कार्य; वृत्य, वर्य 'what ought to be chosen, best,' &c.

§ 734. युज् in the sense of 'to be harnessed' takes the affix क्यप् and changes its final to ग्; युग्यः गौः 'a bull to be harnessed to the yoke,' in other senses it takes the affix ण्यत्—योज्य.

By means of the affix ण्यत्.

§ 735. Roots ending in क्, and those ending in a consonant take the affix ण्यत् (य) in the same sense as यत्. Before this affix the ending च् and ज् of a root are changed to क् and ग् respectively and the final vowel and the penultimate अ take Vṛiddhi substitute;; any other penultimate vowel generally takes Guṇa.

कृ—कार्यं 'what ought to be done,' धृ—धार्यं 'what ought to be worn,' &c.; ग्रह्—ग्राह्यं, इम्—इम्यं 'what ought to be impelled,' &c.; वच्—वाक्यं 'what is arranged, a sentence,' पच्—पाक्यं 'what is to be cooked,' शुज्—मार्ग्यं 'what is to be purified,' &c.

§ 736. The root वस् when preceded by अमा 'with' takes the affix ण्यत् before which the penultimate अ is optionally changed to Vṛiddhi; अमा सह वसतोऽस्यां चन्द्रार्कौ अमावस्या or वास्या 'the day on which the sun and the moon are with each other i. e. are in conjunction.'

(a) सृज् when preceded by पाणि or the preposition समव takes the affix ण्यत्; as पाणिभ्यां सृज्यते पाणिसर्ग्या रज्जुः; similarly समवसर्ग्या-

§ 737. (a) The roots यञ्, याच्, रुच्, प्रवच्, त्यञ्, and पच् do not change their च् or ज् to क् or ग् before ण्यत्; याज्यम् याच्यम्; रोच्यम्, प्रवाच्यम् (ग्रन्थविशेषः), अर्च्य, त्याज्य, पाच्य.

(b) वच् does not change its च् to क् before ण्यत् when the meaning is 'what ought to be spoken out, speech,' वाच्यः; but वाक्यः 'a sentence.'

(c) वञ्च् when it means 'to go' does not change च् its to क्; वञ्च्यम्; when it means 'to bend' the च् is changed to क्; वङ्क्यं काष्ठम्.

(d) युज् when it is preceded by प्र and नि, takes the affix ण्यत् in the sense of 'what is possible or capable of,' and does not change its ज् to ग्; प्रयोक्तुं शक्य प्रयोज्यः, नियोक्तुं शक्यः नियोज्यः भृत्यः ।

(e) भुज् has भोज्यं meaning 'food,' and भोग्यं 'what is fit to be enjoyed.'

§ 738. Roots ending in उ, short or long, take the affix ण्यत् in the sense of 'what ought or must necessarily be done;' छ्—लाव्यं 'what must necessarily be cut off;' पाव्यं 'what must necessarily be purified; सू with आ—आसाव्यं, यु 'to mix,' याव्य, &c.

(a) The roots वप्, रप्, लप्, भप् and चप् also do the same; वाप्यं 'what must necessarily be sown;' राप्यम्, 'what must be spoken of distinctly;' लाप्यम्, भाप्यम्, चाप्यम्.

§ 739. The following words are irregularly derived by means of the affix ण्यत्; आनारयः 'what ought to be brought from the Gārhapatya i. e. the Dakshināgni;' (fr. नी with आ) दक्षिणाग्निविशेष एवेदम् । स हि गार्हपत्यादातीयतेऽनित्यञ्च सततमज्वलनात् । (Sid. Kau. ;) but आनेय in other cases; as 'a jar;' प्रणय्याः (fr. नी with प्र) चौरः प्रीत्यनर्ह इत्यर्थः (Sid. Kau.); 'disgusted with worldly pleasures;' as प्रणाययोन्तेवासी विरक्त इत्यर्थः । but प्रणेय in other cases.

740 मीयते अनेन इति मारय्यं 'a measure' (fr. मा); सम्यङ् नीयते होमार्थमग्निं प्रति इति सान्नाय्यं (from. नी with सम्) हविर्विशेषः 'a kind of offering (See Śis XI. 41.);' निचीयतेऽस्मिन्धान्यादिकं

निकायः निवासः (fr. चि with नि); धीयते अनया समिदिति धाय्या (fr. धा) ऋक्; कुण्डेन पीयते (अग्निम् सोमः) कुण्डपायः ऋतुः; संचायतेऽसौ संचायः (a sacrifice); परिचायः, उपचायः, समूहः (particular places for depositing the sacrificial fire); परिचयम्, उपचयम्, संवाह्यम् in other cases; चीयते असौ चित्यः अग्निः; अग्नेः चयनं अग्निचित्या.

§ 741. The roots ख् and गै take the affix यत्; वच् and स्था take अनीय; and जन्, घृ and पत् take एयत्, in an active sense; मवतीति भयः (also भयमनेन); गायतीति गेयः 'one who sings' (also गेयं साम अनेन); प्रवचनीयः 'one who speaks' उपस्थानीयः 'one who stands by'. जन्यः, प्लाव्यः, पाय्यः.

(3) By means of केलिमर् (एलिम).

§ 742. A few transitive roots take the affix एलिम having the same force as the affix व्; पचेलिम fr. पच्, 'fit to ripen or to be cooked; as पचेलिमा माषाः; भिदेलिमः (fr. भिद्) सरलाः 'the pine trees ought to be felled;' &c.

§ 743. The declension of these Participles follows that of nouns ending in अ.

II. INDECLINABLE PARTICIPLES.

(a) Indeclinable Past Participles.

§ 744. The Indeclinable Past Participles are of the nature of gerunds. They fall under two heads:—(1) Those derived by affixing त्वा to the simple root; and (2) Those derived by means of य् affixed to the root compounded with prepositions or words used prepositionally; गम्—गत्वा 'having gone,' ख् with अनु—अनुख्य 'having experienced;' &c.

I. Indeclinable Participles formed with त्वा.

§ 745. The indeclinable Past Participle or gerund in त्वा is formed of all roots or derivative verbal bases to which no preposition (nor a prepositional word) is prefixed. The affix त्वा is of the same nature as the त् of the Past Passive Participle, so

that all the changes that take place before त generally also take place before त्वा. In other words from the P. P. Ptc. of a root, separate the त or न from it, add त्वा instead, and this will be the form of the gerund in त्वा *e. g.*

Roots.	P. P. Ptc.	1nd. P. Ptc.
ज्ञा to know	ज्ञात	ज्ञात्वा
दा to give	दत्त	दत्त्वा
स्था to stand	स्थित	स्थित्वा
हा to go	हान	हात्वा
हा to abandon	हान	हीत्वा
धा to place	द्वित	द्वित्वा
जि to conquer	जित	जित्वा
पू to purify	पवित or पूत	पवित्वा or पूत्वा
भू to be	भूत	भूत्वा
कृ to do	कृत	कृत्वा
तृ to cross	तीर्ण	तीर्त्वा
पू to fill	पूण	पूर्त्वा
त्रै to protect	त्रात	त्रात्वा
मुच to release	मुक्त	मुक्त्वा
अद् to eat	जग्ध	जग्ध्वा
छो to cut	छात, छित	छात्वा, छित्वा
दृश् to see	दृष्ट	दृष्ट्वा
क्षुध् to be hungry	क्षुधित	क्षुधित्वा, क्षोधित्वा
वस् to dwell	उषित	उषित्वा
वच् to speak	उक्त	उक्त्वा
वह to carry	ऊढ	ऊढ्वा
यज् to sacrifice	इष्ट	इष्ट्वा
वप् to sow	उप्त	उप्तवा
बन्ध् to bind	बद्ध	बद्ध्वा
बुध् to know	बुद्ध	बुद्ध्वा
शास् to rule	शिश्र	शिश्र्वा

§ 746. When the intermediate इ is inserted, the preceding vowel takes its Guṇa substitute; शि—शयित्वा, कु—कवित्वा, जायु—जागरित्वा, &c.

(a) The roots तृष्, सृष्, कृष् and कृत् take Guṇa optionally; ढषित्वा or तर्षित्वा, सृषित्वा or मर्षित्वा, कृषित्वा or कर्षित्वा, कृत्—कृतित्वा or अर्तित्वा.

(b) But the roots सृङ्, सृद्, युष्, कुष्, सुष्, and क्लिश्, the roots mentioned at § 463 and विज्, 7 cl. do not take Guṇa; सृङ्—सृङित्वा 'having rejoiced;' सृद्—सृदित्वा, युष्—युषित्वा 'having covered;' कुषित्वा, सुषित्वा, क्लिश्—क्लिषित्वा or क्लिष्टा; कुद्—कुदित्वा, विज्—विजित्वा, &c.

§ 747. Wet roots, except व्रदच् which takes इ necessarily, and स्तृ, सू and धृ which reject इ, the five roots given under § 472 and the roots marked with an indicatory उ* admit of इ optionally before त्वा e. g.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
सृञ् to cleanse	माजित्वा, सृष्ट्वा
गाह् to enter	गाहित्वा, गाढ्वा

* The following are the more important of the roots marked with उ; अच् 1. P. A. अञ्च् 1. 10. P. A. अस् 4. P. कृञ्, कम् 5. P. 1. A. कृञ्, क्रम् 1. P. कृम् 4. P. क्षञ् 8. P. A. क्षिञ् 8. P. A. क्षिच् 1. 4. P. क्षीच् 1. P. क्षेद् 1. P. खञ् 1. P. A. यृच् 4. P. ग्रस् 1. A. घृच् 1. P. ग्लृच् 1. P. ग्लृञ् 1. P. घृञ् 8. P. A. घृष् 1. P. चञ्च् 1. P. चम् 1. 5. P. छृद् 7. 5. A. जम् 1. P. जस् 4. P. 10. P. A. तञ्च् 1. P. तद् 8. P. A. 1. P. A. 10. P. तुञ् 8. P. A. दम् 5. P. दम् 4. P. दिद् 4. P. 10. A. धाच् 1. P. A. ध्वञ् 1. A. पृष् 1. P. पृष् 1. P. वस् 4. P. सृश् 4. P. अम् 1. 4. P. अंश् 1. A. 4. P. अंस 1. A. मश् 8. A. सृष् 1. P. युच्, युञ्च्, म्लृच्, म्लृञ्, 1. P. यस्, युष्, रुप्, लृप्, all of the 4th cl. P. वञ्च्, 1. P. A. वन् 8. P. वस्. 4. P. विष् 1. P. वृत् 1. 4. A. 10. P. A. वृष् 1. A. 10. P. A. वृष् 1. P. शश् 4. P. A. शस् 1. P. शंस 1. P. शास् 1. P. 2. P. A. ङृष् 1. P. A. अम् 1. P. अश् 4. P. अिष् 1. 4. P. अिष् 1. P. सन् 1. P. 8. P. A. णिच् 1. 4. P. सिष् 1. 4. P. स्कम्, स्तम्, 4. 9. P. स्पम् 1. P. संस् 1. A. सिष् 4. P. and हृष् 1. P.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
गृह् to conceal	गृहित्वा, गृहित्वा, गृद्धा
गृप् to protect	गोपायित्वा, गोपित्वा, गुपित्वा, गुप्त्वा
इष् to desire	एषित्वा or इष्ट्वा
सह् to endure	सहित्वा or सोढ्वा
लुष् to covet	लोभित्वा or लुब्ध्वा
अञ्च् to go, to worship	अकृत्वा having gone, अश्रित्वा having worshipped
क्षण् to kill	क्षत्वा, क्षणित्वा
खन् to dig	खनित्वा, खात्वा
तन् to stretch	तनित्वा, तत्वा
दम् to tame	दमित्वा, दान्त्वा
शम् to pacify	शमित्वा, शान्त्वा
क्रम् to go &c.	क्रमित्वा, क्रन्त्वा, क्रान्त्वा*
वस् 4 P. to be straight, &c.	वसित्वा, वस्त्वा
वृत् 1 A. to be	वर्तित्वा or वृत्त्वा &c. &c.

But व्रदच्—व्रश्चित्वा, वृत्—वृत्तित्वा, सू—सूत्वा, धृ—धृत्वा.

§ 748. The roots धि, डी, शि, पू and जू, Set roots ending in consonants, roots of the 10th class and all derivative verbs, admit इ before त्वा; roots of the 10th cl. preserve their अय before त्वा; धि—धयित्वा, डी—डयित्वा, जू—जरीत्वा or जरित्वा, वृत्—वर्तित्वा, व्यच्—व्यचित्वा, लज्ज्—लजित्वा, जीव्—जीवित्वा, &c., चुर्—चोरयित्वा; कथ्—कथयित्वा, बुध्—cau. बोधयित्वा; desi. बुबोधिषित्वा; Atm. fre. बोबुधित्वा, &c.

§ 749. (a) The roots स्कद् and स्यन्द् do not drop their nasal; स्कन्द्—स्कन्त्वा; स्यन्द्—स्यन्त्वा, स्यन्दिष्वत्वा.

(b) The penultimate nasal of roots ending in ध् or फ् and that of वञ्च् 'to roam abroad,' 'to deceive' and लुञ्च् 'to tear out,' are optionally dropped; ग्रन्ध्—ग्रन्धित्वा, ग्रथित्वा; गुम्फ्—गुम्फित्वा, गुफित्वा; वञ्च्—वञ्चित्वा, वन्धित्वा, वक्तृत्वा; लुञ्च्—लुञ्चित्वा, लुचित्वा.

* The अ is lengthened optionally before त्वा.

(c) Roots ending in ज् such as मज्, रज्, सज्, स्पज् &c. and the root तञ्च् optionally drop their nasal before त्वा; मज्—मंक्त्वा or भक्त्वा, रज्—रंक्त्वा or रक्त्वा; अज्—भञ्जित्वा, अहत्वा or अक्त्वा.

(b) मस्त् and नश् insert a nasal optionally; मक्त्वा or मंक्त्वा; नक्षित्वा, नंष्टा or नष्टा.

§ 750. Gṇa is optionally substituted for the penultimate इ and उ, roots beginning with any consonant and ending in any except य् or व् when त्वा has इ prefixed to it; लिम्—लिखित्वा or लेखित्वा; क्लिद्—क्लिट्वा or क्लेदित्वा (also क्लित्वा); लुम्—6. P. लुभित्वा or लोभित्वा; युत्—युतित्वा, योतित्वा; रिष्—रिषित्वा, रेषित्वा and रिष्टा; so रुष्, &c., but दिव्—देवित्वा, युत्वा.

2. Indeclinable Participles formed with य्.

§ 751. When a root is compounded with one or more prepositions or words prefixed to verbs like prepositions, the indeclinable participle is formed by affixing य् immediately to it; the य् is changed to त्य after a short radical vowel (even when it combines with the final vowel of a preposition to a long vowel); e. g.

दा with आ—आदाय

चि with निस्—निश्चित्य

जि with परा—पराजित्य

नी with वि—विनीय

भू with अनु—अनुभूय

इ with अधि—अधीत्य

इ with प्र—प्रेत्य

कृ with सम्—संस्कृत्य

कृ with द्विधा—द्विधाकृत्य

भिद् with निस्—निर्भित्य

प्लुत् with उत्—उत्प्लुत्य

&c. &c. &c.

§ 752. The rules given at §§ 394, 395; 459, 502 and 587 apply to the roots also in the gerund in यः—

दिव् with प्र—प्रदीव्य

कृ with अव—अवकीर्य

पृ with आ—आपृय

वच् with प्र—प्रोच्य

वस् with प्र—प्रोष्य

ग्रह् with वि—विगृह्य

बन्ध् with नि—निबध्य
 मि, मी, मा and
 मे* with अनु—अनुमाय
 ज्ञे with परि—परित्राय
 दे with आ—आदाय

हे with आ—आह्वय
 दी with उप—उपदाय
 ली with वि—विलीय or विलाय
 &c. &c. &c.

§ 753. Roots of the 8th class ending in a nasal, except सन् and the roots मन्, वन् and हन्, drop their nasal necessarily; गम्, नम्, यम् and रम् do it optionally; तन् with वि—वितत्य; मन् with अब्—अवमत्य; यम् with नि—नियम्य or नियत्य; रम् with वि—विरम्य or विरत्य; नम् with प्र—प्रणम्य or प्रणत्य, &c.

§ 754. The roots खन्, जन् and सन् have respectively निखन्व-निखाय; प्रजन्व-प्रजाय; and प्रसन्व-प्रसाय.

§ 755. क्षि lengthens its इ before the affix य and जाय् changes its final vowel to गुण; प्रक्षीय; प्रजागर्य.

§ 756. वे, ज्या and व्ये do not take Samprasâraṇa; प्रवाय; प्रज्याय 'having become old;' उपम्याय 'having covered;' but व्ये with परि or सम्, takes Samprasâraṇa optionally; परिव्याय or परिबीय; संव्याय or संबीय.

§ 757. The roots mentioned under § 486 do not change their आ to ई; प्रयाय, प्रधाय, प्रभाय, &c.

§ 758. Roots of the Tenth class and Causals preserve their अय् before य, if it be preceded by a short penultimate vowel; if not, it is dropped; चोरय-प्रचोर्य; बोधय-प्रबोध्य; कृ—cau. विकार्य; नी cau. with आ—आनाय, &c; but गण्-विगणय्य, प्रणमय्य, प्रकथय्य; प्रवेभिद्य 'having again and again caused to be broken.'

§ 759. (a) आप् cau. may retain its अय् optionally—प्राप्य or प्रापय्य.

§ 760. Desiderative bases add य immediately and Freq. bases add it after dropping their य, when it is preceded by a consonant and dropping the final अ when it is preceded by a vowel; बुध्-प्रबुधोषिष्य: Fre. प्रबोबुध्य; भू Fre. प्रबोभूय्य &c.

* मे changes its final to इ optionally; so अनुमित्य also.

(b) THE ADVERBIAL INDECLINABLE PARTICIPLE

OR

The Gerund in अम्.

§ 761. There is another Indeclinable Participle having the same sense as that in त्वा, formed with the affix अम्. Before this the root or the derivative verbal base generally undergoes the same changes as it does before the इ of the Pass. Aorist 3rd sing.; नी-नायम् 'having carried or led'; दा-दायम् 'having given'; घृ-भाषम्, भिद्-भेदम्, ग्रह-ग्राह्य, गम्-गमम्, &c.

§ 762. This Participle is generally used at the end of compounds; स लोटघातं इतः 'he was pelted to death,' बन्दिग्राहं ग्रहीता (Vik. I.) 'She was taken a captive,' स शूलघातं न्यवधीर्द्रीश्च (Bhaṭṭi. I. 2.) 'He totally exterminated his enemies, &c.'

§ 763. The participles in त्वा and अम् * when repeated yield the sense of repetition of the action or condition expressed by the verb; स्मृत्वा स्मृत्वा or स्मरं स्म. — 'having repeatedly remembered; पीत्वा पीत्वा or पायं पायम् 'having drunk again and again,' similarly भुज्—भुक्त्वा भुक्त्वा or भोजं भोजम्; श्रु—श्रुत्वा श्रुत्वा or श्रावं श्रावम्, गम्—गत्वा गत्वा or गमं गमम् or गमं गमम्, लभ्—लब्ध्वा लब्ध्वा or लभं लभम् or लभं लभम्, प्रलभं प्रलभम्, जाग्र—जागरं जागरम्, † &c.

* आभीक्ष्ये णटुत् । Pân III. 4. 22.

† At the end of compounds this may not be repeated and yet have the sense of repetition; as in:

‘लतानुपातं कुक्षुमान्यगृह्णात्स नयवस्कन्दमुपास्पृशच्च ।

कुतूहलाचारुशिलोपवेशं काकुत्स्थ ईषत्समयमान आस्त ॥’ Bhaṭṭi. II. 11

The descendant of Kakutstha, smiling gently, repeatedly bending down the creepers would pluck their flowers, wading through every stream (that he came across), would sip the waters, and seating himself on every charming slab would remain there (in admiration of the scenery).

§ 764 The Gerund अम् does not, in many instances, express the notion of repetition.

§ 765. This gerund or the one in त्वा is used with the words अग्रे, प्रथमं and पूर्वं, used as prepositions, although the notion of repetition is not present in these compounds; अग्रेभोजं-भुक्त्वा वा व्रजति 'having first eaten he goes out.' so प्रथमंभोजं or भुक्त्वा पूर्व-भोजं or भुक्त्वा व्रजति.

§ 766. The gerund in अम् of the root कृ is used *

(a) with the noun governed by it, if it be compounded with it prepositionally when censure is implied; चौरकारं आक्रोशति (चौरशब्दं उच्चार्येत्यर्थः) 'cries out (he is) a thief, a thief.' In this case म् is added to the noun governed.

(b) with the words स्वादु, लवण, and संपन्न, म् being added to these as before; अस्वादुं स्वादुं कृत्वा भुंक्ते स्वादु-लवण-सम्पन्न-कारं भुंक्ते 'he eats having sweetened or seasoned his food.'

(c) with the words अन्यथा, एवं, इत्थं, and कथं, provided the root कृ loses its sense; अन्यथाकारं ब्रूते 'he speaks in a different manner;' एवंकारं भुंक्ते 'he eats thus;' similarly इत्थंकारं, कथंकारम्, but शिरोन्यथा कृत्वा भुंक्ते.

(d) with the particles यथा and तथा when an angry reply is given; यथाकारं भोक्ष्ये तथाकारं भोक्ष्ये किं तवानेन (Sid. Kan.); 'I will eat in this manner, I will eat in that manner, what have you do with that?'

§ 767. The Gerund of the roots दृश् and विद् † is compounded with their objects and expresses totality; कन्यादृशीं वरयति 'chooses as many girls as he sees, i. e. all of them;' ब्राह्मणवेदं

* कर्मणवाक्रोशे कृञः सप्तम् । स्वादुमि णमुत् । अन्यथैक्यमिथंमुसिद्धा-
प्रयागश्चेत् । यथायचयोरसूयाप्रतिबन्धने । Pân. III. 4. 25—28.

† कर्मणि दृशिबिदोः साकल्ये । Pân. III. 6. 29.

भोजयति, यं यं ब्राह्मणं जानाति लभते विचारयति वा तं सर्वं भोजयति इत्यर्थः (Sid. Kau.) 'he feeds every Brâhmaṇa that he knows or comes across or remembers i. e. all of them.'

(a) *The gerunds of विद् 'to get' and जीव् 'to live' are joined with यावत् in the same sense; यावद्देवं भुंक्ते 'eats what he gets.'

(b) † With the words चर्मन् and उदर the gerund of पुर is used; चर्मपूरं स्तृणाति; उदरपुरं भुंक्ते 'eats so as to fill his belly'

§ 768. This gerund of पिष् is used with शुष्क, चूर्ण and रूक्ष; ‡ शुष्कपेषं पिनाष्टि शुष्कं पिनाष्टित्यर्थः (Sid. Kau.); so चूर्णपेषं पिनाष्टि 'he grinds to powder;' रूक्षपेषम्.

§ 769. ¶ With the words समूल, अकृत and जीव are used respectively the gerunds in अस् of the roots हन्, कृ and ग्रह् in a cognate sense; समूलघातं हन्ति 'kills destroying the roots i. e. totally'; अकृतकारं करोति 'does what ought not to have been done'; जीवमाहं गृह्णाति 'captures him so as to preserve him i. e. alive.'

(a) The gerund of हन् and पिष् is used with words signifying instruments (of action); पादघातं हन्ति=पादेन हन्ति 'strikes (kicking) with foot'; उदपेषं पिनाष्टि=उदकेन पिनाष्टि 'grinds with (using) the water.

(b) Similarly the gerund of हृत् and ग्रह् is used with हस्त 'and its synonyms, and that of पुष् with स्व; हस्तवर्तं वर्तयति; so करवर्तम्, हस्तेन युलिकां करोतीत्यर्थः। Sid. Kau.; हस्तमाहं गृह्णाति; similarly पाणिग्राहम्, करग्राहम्, &c.

* यावति विन्दजीवोः। Pân. III. 4. 30.

† चर्मोदरयोः पूरेः। Pân. III. 4. 31.;

‡ शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिबः। Pân. III. 4. 35.

¶ समूलाकृतजीवेषु हन्कृग्रहः। करणे हनः। ग्रेहने पिबः। हस्ते वर्तिग्रहोः। स्वे पुष्। Pân. III. 4. 36-40.

§ 770. * The gerund of बन्ध् is used with words denoting peculiar arrangements of stanzas, &c., चक्रबन्धं बध्नाति, क्रौञ्चबन्धं बध्नुः. मुरजबन्धं बद्धः, मयुरिकाबन्धम्, अट्टालिकाबन्धम्, &c.

§ 771. † With the words जीव and पुरुष used subjectively the gerunds of नद् and वह् are used; जीवनाशं नश्यति जीवो नश्यतीत्यर्थः, पुरुषबाहं वहति पुरुषो वहतीत्यर्थः.

(a) † The gerunds of शुष् and पूर are used with ऊर्ध्व similarly; ऊर्ध्वशोषं शुष्यति, वस्त्रादिऊर्ध्व एव तिष्ठन् शुष्यतीत्यर्थः । ऊर्ध्वपूरं पूर्यते, ऊर्ध्वमुख एव घटादिर्वर्षोदकादिना पूर्णो भवतीत्यर्थः । Sid. Kan.

(b) †† Sometimes the Gerund in अम् is used with words denoting a standard of comparison; घृतनिधायं निहितं जलं 'the water was kept with as much care as ghee,' अजकनाशं नष्टः अजक इव नष्ट इत्यर्थः ।

§ 772. § The gerund in अम् of roots having the sense of हिम् 'to strike,' &c. are used with words denoting the instrument when the object of the gerund and of the principal verb is the same; दण्डोपघातं गाः कालयति i. e. दण्डेनोपघातं 'he collects together cows beating (them) with a stick;' दण्डताडम्; but दण्डेन चोरमाहत्य गाः कालयति.

(a) The gerunds of पीड्, रुध् and कर्ष्, with उप, are used with nouns having the sense of the Loc. or the Inst.; पार्श्वोपपीडं शेते i. e. पार्श्वार्थ्यां उपपीडम्; ब्रजोपरोधं गाः स्थापयति i. e. ब्रजेन ब्रजे उपरोधं वा; पाण्युपकर्षं धानाः संगृह्णाति i. e. पाणावुपकर्षं पाणिनोपकर्षं वा । Sid. Kan.

(b) Similarly केशमाहं युध्यन्ते i. e. केशेषु युहीत्वा; हस्तग्राहं i. e.

* अधिकरणे बन्धः । संज्ञायाम् Pân. III. 4. 41. 42.

† कर्त्रोर्जीवपुरुषयोर्निशिवहोः । Pân. III. 4. 43.

‡ ऊर्ध्वे शुषिपूरोः । Pân. III. 4. 44.

†† उपमाने कर्मणि च । Pân. III. 4. 45.

§ हिंसार्थानां च समानकर्मकाणाम् । सप्तम्यां चोपपीडकचर्षः । समासचो । प्रमाणे च । अपादाने परीप्तायाम् । द्वितीयायां च । Pân. III. 4. 48-53.

हस्तेन गृहीत्वा; इयङ्कुल्लोत्कर्षे खण्डिकां छिनत्ति i. e. इयङ्कुलेन इयङ्कुले वा उत्कर्षम् ।

(c) Nouns having the sense of the Ablative and the Accusative are used with this gerund of a root when haste or hurry is intended; शय्योत्थायं भावति 'runs having quickly got up from the bed;' यष्टिग्राहं युध्यन्ते; लोष्टमाहम्, &c.

§ 773. *A root may be used in its gerundive form in अस् with its object prefixed to it if that object be a part of the body which can be severed without fatal effects; मुखक्षेपं कथयति 'narrates contracting the eyebrows; but शिर उक्षिप्य (not शिरउत्क्षेपम्) as the severance of the head would cause death

(a) Similarly when a part of the body is completely hurt or pressed in the action, the gerund in अस् is used with that part; उरःप्रतिपेधं युध्यन्ते i. e. कृत्स्नभुजः पीडयन्तः 'afflicting the whole bosom;' उरोविदारं प्रतिचस्करे नसेः ।

§ 774. †The roots बिज्ञ्, पठ्, पङ्, and स्कन्द् are used in their gerundive forms in अस् in the sense of 'complete occupation or pervasion or repetition' with nouns which if not compounded would have stood in the Acc.; गेहानुप्रवेशमास्ते भेदं गेहमनुप्रवेशम् । गेहमनुप्रवेशमनुप्रवेशम् । so गेहानुप्रपातम्, गेहानुप्रपादम्, गेहानुस्कन्दम्, &c.

§ 775. (a) † The gerunds of अस् and तुष् are used with nouns denoting a period of time intervening between the repetition or performance of the action; द्वयहात्यासं or द्वयहमत्यासं गाः पाययति 'he makes the cows drink water allowing two days to intervene, i. e. every third day' अथ पाययित्वा द्वयमहतिक्रम्य पुनः पाययतीत्यर्थः । (Sid. Kau.); similarly द्वाहतरपम् or द्वाहतरपम् .

* स्वाङ्गेषुषे । (येन विना न जीवन् तद्भुवम् । Sid Kau.) परिक्रिश्यमाने च । Pân. III. 4. 54, 55.

† विशिषतिपदिस्कन्दां न्याप्यमानासेव्यमानयोः Pân. III. 4. 56. गेहादिब्रज्याण विख्याशक्रियाभिः साकल्पेन संबन्धो न्यासिः । क्रियायाः पौनःपुन्यमासेषणम् । Sid. Kau.

‡ अस्थितृपोः क्रियान्तरे कालेषु ।

(b)* Similarly the gerunds of दिश् with आ, and ग्रह are used with नामन् and in the sense of the Acc.; नामदेशमाचष्टे; नामग्राहं मामाह्वयति, &c.

(c) The gerund of सू may optionally be used after तूष्णीं and अन्वच्; तूष्णींभूय-भूत्वा-भावं; अन्वग्भूय, अन्वग्भूत्वा, अन्वग्भावम्.

(c) The Infinitive.

§ 776. The Infinitive is formed by the affix तुम् with the same effect as the ता of the Future, *e. g.*

Roots.	Infinitive	Roots.	Infinitive.
इ to go	एतुम्	ग्रन्थ् to compose	ग्रन्थितुम्
एघ् to grow	एधितुम्	पच् to cook	पक्तुम्
दा to give	दातुम्	व्रश्च् to cut	व्रश्चितुम् or व्रष्टुम्
नी to carry	नेतुम्	गृह् to cover	गृहितुम् or गोदुम्
कृ to do	कर्तुम्	सह् to bear	सहितुम् or सोदुम्
भू to be	भवितुम्	चुर to steal	चोरयितुम्
धृ to shake	धवितुम् or धोतुम्	बुध् Can.	बोधयितुम्
चू to choose	वरितुम् or वरीतुम्	Desi.	बुबोधयितुम्
गै to sing	गातुम्	Atm. Freq.	बोबुधयितुम्
गम् to go	गन्तुम्	&c.	&c. &c.

SECTION II.

VERBAL NOUNS FORMED BY MEANS

of

Various Kṛt Affixes.

§ 777. In the following list are alphabetically arranged almost all the common Kṛt affixes forming nouns (substantive and adjective) with various significations from roots or derivative bases. अ—(अच्, अण्, अप्, कञ्, खच्, खण्, खल्, घ, घञ्, ट, टक्, ड, ण, and झ):—

*नाम्न्यादिशिग्रहोः । Pān III. 4. 57. 58.

अच्—denoting 'the agent' is added to—पच् and other roots; पचतीति पचः 'one who cooks;' चर्—चरः, चुर—चोरः, दृ—दृषः, नद्—नदः (नदी);—to भृ and पच्, when the words जार and च्व are prefixed to them respectively; जारमरा 'an adulteress;' च्वपचः 'a Chândâla'—to ह् when the noun governed by it is used prepositionally and when the idea of difficulty is not present or when the whole compound denotes 'age;' अंशं हरतीति अंशहरः 'one entitled to a share, a heir'; but भारहारः 'a load-bearer' (भार + ह् + अण्); कबलहरः 'a young child;' also when आ is prefixed to it in the sense of 'in the habit of.' पुण्याग्निं हर्तुं शीलमस्य असौ पुष्पहरः;—to the root ग्रह् when the words शक्ति 'a missile,' लांगल 'a plough,' अंकुश 'an iron hook,' तोमर 'a javelin,' याष्टि 'a stick,' घट, घटी and घनुष् are prefixed to it; शक्तिं गृह्णातीति शक्तिग्रहः 'one armed with a spear,' &c.; लांगलग्रहः &c.; also when सूत्र is prefixed to it and the root is used in the sense of 'wearing'; सूत्रग्रहः 'wearing a sacred thread;' but सूत्रग्राहः (सूत्र + ग्रह् + अण्) 'one who takes in his hand a sacred thread;'—to अर्ह् when a noun used objectively is prefixed to it; पूजामर्हतीति पूजार्हो ब्राह्मणः 'a Brâhmana deserving worship;'—to रच् and जप् when the words स्तम्भ and कर्ण in the Loc. are prefixed to them respectively; स्तम्भेरमः 'an elephant,' कर्णेजपः 'one who whispers into the ear, a spy;'—to any root when the word शं is prefixed, शंकरः, शंभवः, शंवदः &c.,—to शी when a word showing the place of action precedes, स्वे शेते स्व- (स्वे) शयः 'dwelling in the sky,' so हृच्छयः 'dwelling in the heart, i. e. Madana'; also when words like पार्श्व उदर, पृष्ठ, &c. and उत्तान, &c. precede, पार्श्व-उदर-पृष्ठ-शयः 'sleeping on the sides,' &c., उत्तानशयः 'lying on the back with the face upwards.' so अवमूर्धशयः (अवनतो मूर्धा अस्य तथा शेते) i. e. 'with the face downwards.' When added to roots ending in ह् and to some others it forms abstract nouns, चि—चयः 'a collection,' जि—जयः, भी—भयं, दृष्ट्—दर्शः 'a shower of rain.' &c.

अण्—is added to roots when the words forming their objects are prefixed to them, कुम्भकारः 'a potter,' भारहारः—When a su-

hanta is prefixed to हन् with सङ्, the न् of this root is changed to ह optionally; वर्णसंचारः or-टः 'a collection of words.'

अप्—is added to roots ending in उ and ऋ short or long; it sometimes forms abstract nouns, sometimes shows the place or the instrument of action denoted by the root; स्तु—स्तवः praise, यु—यवः barley, पू—पवः, सू—भवः, ऊ—करः the instrument of doing anything i. e. the hand, यु—गरः poison, दृ—दरः fear, वृ—वरः a boon &c., स्तु with वि—विहरः a tree or a seat, विस्तरः otherwise; हन् with सङ् takes this affix; संघः a collection; गन् also takes it, गमः; अद् preceded by a preposition takes this affix and is changed to चङ्; निचसः, प्रचसः, विचसः &c.; food or eating; (when no preposition precedes, it takes चञ्—वासः); the roots जप् and ज्यप् not preceded by a preposition take अप्; जपः muttering prayers, ज्यपः the act of piercing; (but when a preposition precedes, they take चञ्; as उपजापः secret whispering into the ear, separation, &c.); the roots स्वन् and हस् by themselves take अप् or चञ्; स्वन-स्वनः or स्वनः sound; हस्-हसः or हासः; with a preposition they take the latter only; प्रस्वानः; प्रहासः &c.; यद् without any preposition or with the preposition उप, नि, वि and सङ् takes either अप् or चञ्; यमः or यामः restraint, control, &c, उपयमः or यामः marriage; similarly नियमः or नियामः &c.; the roots गद्, नद्, पद् and स्वन्, with ति take अप् or चञ्; निगद् or निगाद्: speech, निनद् or निनाद्: sound, &c. कण् with or without नि takes अप् or चञ्; कणः or क्राणः, निकणः or-काणः the sound of a lute; the root मद् when a word other than a preposition is prefixed to it takes अप्; with a preposition it takes चञ्; वनमद्: the pride of wealth, उन्मादः madness, insanity; but when preceded by प्र or सङ् it takes अप् when the meaning is joy; प्रमदः or संमदः; in other cases it takes चञ्; प्रमादः, संमादः carelessness, oversight, a blunder. The affixes अप् and चञ् are added to several other roots too numerous to note here; the difference between these is that चञ् occasions Vriddhi of the preceding vowel, अप् does not.

क—is added to roots having इ, उ, ऊ, or लृ for their penultimate, and to the roots प्री and कृ and denotes the agent; लिख-लिखः one who writes, क्षिप्-क्षिपः; one who throws, बुध्-बुधः &c. प्री-प्रियः one who pleases; कृ-किरः one who scatters; it is also added to roots ending in आ with or without any preposition, the final आ being dropped; ज्ञा-ज्ञः or प्रज्ञः one who knows, wise; ह्वे-ह्वः or आह्वः one who calls; also when a subanta is used prepositionally with it; दा-गोदः one who gives cows or cuts the hair; पा-द्विपः (द्वाभ्यां पिबतीति) an elephant; when added to स्था it has various meanings; समस्थः happy; विषमस्थः placed in difficulties; प्रस्थः a measure of corn, &c. This is also added to ग्रह—ग्रहं a house, गृहाः a wife, a house.

कञ्—is added to दृश् not meaning 'to see' when a pronoun precedes it; तत् + दृश् = अ = तादृशः like that; also when the words समान and अन्य precede; सदृशः like to, अन्यादृशः like another स is added similarly; सदृक्षः, तादृक्षः &c.

खच् and **खञ्**—Before these the अ of the noun forming the object of the root with which it is used prepositionally inserts the syllable म् after it. खच् is added to the root वद् after प्रिय and वश्; प्रियं वदतीति प्रियंवदः 'one who speaks sweetly; वशंवदः 'subject to the influence of, obedient to the will of;—कृ after the words क्षेम, प्रिय, मद्र, and भय; क्षेमं—प्रियं-मद्रं-करः doing good, &c.; भयंकरः causing fear, dreadful, अभयंकरः;—to the root गम् after a subanta; विहङ्गमः passing through the sky, a bird;—to the roots भृ, वृ, दृ, जि, घृ, सहृ, तप् and दम् when the whole is a name; विश्वंमरः God; रथंतरं a portion of the Sāma Veda; पतिवरा a bird who chooses her husband; शत्रंजयः an elephant, युगंधरः name of a mountain; परंतपः name of a king; अरिंदमः name of a king;—to यम् after वाच्, वाचंयमः one who restrains his speech for the observation of a vow;—to the roots सहृ and हृ after the words सर्व and पुर respectively; सर्वसहा the Earth; पुरंदरः Indra;—to कष् after the words सर्व, कल, जम्भ and करीष; सर्वैकषः all destroying, all powerful;

also a rogue; कलंकवा (a river) sweeping away its banks; अभंकवः: dashing against, coming in collision with the clouds as the wind; करीषंकवा blowing away dry cowdung, as a strong wind or gale. स्वप् is added to एष् cau. as in जनमेजयः making the people tremble with fear; name of a king;—to अष्, घे, तुद् and हा 'to go' after the words वात, शुनी, तिला and शर्द्ध flatulence; वातमजः facing the wind, a kind of deer; शुनिंघयः a kitten; तिलंतुद्: an oilman; and शर्द्धजहाः causing flatulence (माषाः) a kind of bean;—to घे and ध्मा after the words स्तन and नाडी, respectively. स्तनंघयः a baby sucking breast; नाडि- (डी) धमः a goldsmith;—to तुद् after विधु and अरुष; विधुंतुद्: the afflictor of the moon i. e. Ráhu; अरुंतुद्: (अरुंषि मर्माणि तुदतीति) wounding the vital parts, painful;—to पच् after words showing measure as प्रस्थंपच्चा स्थाली, स्वारिंपच्चा कटाहः and after मित and नख-मितंपच्चा: one who cooks measured corn, a miser; नखंपच्चा nail-scorching (as यवायूः);—to दृश् and तप् after the words असूर्य and ललाट; असूर्यंपद्म्याः those who do not see the sun i. e. the queens of a king who are shut up in the harem; ललाटंतपः scorching the forehead;—to दृश्, मद् and ध्मा after उग्र, इरम् and पाणि respectively; उग्रंपद्म्य of a fierce aspect, इरंमद्: lightning; पाणिंघमः a road (shrouded in such darkness that one has to clap one's hands for driving away serpents &c. that may be in the way); to मन् meaning 'to consider oneself' as, पण्डितंमन्य, a pedant, who considers himself a Pandita; गामन्यः one who considers himself a cow i. e. who is very humble; &c.

खल— is added to any root with ईषत्, दुर् or सु prefixed to it when the idea of ease or difficulty is present, ईषत्करः done easily; दुष्कर done with difficulty; सुकर done easily; so दुःशासन, दुर्योधन, &c. &c.

च— is added in the sense of the place or the instrument of the action or forms abstract nouns; कुं with आ-आकरः a mine; खन् with अय, आखनः a spade; पण with आ, आपणः a place of traffic; कष्—निकष्ः a touch-stone; चर—गोचरः a pasture-ground; संचरः a path; वह—वहः a shoulder; निगमः that by which the

people are guided, the Veda; व्रजः and व्यजः a fan. Before this छाद् not preceded by more than one preposition becomes छद्; दन्तच्छद्: the lip, प्रच्छद्:; but सङ्घपच्छाद्:.

[च्] च्—added to roots ending in consonants has almost a universal application and a variety of senses; before this the final च् or ज् are changed to क् or ग्; पच्—पाकः food; कम्—कामः desire; श्रम—विश्रामः rest; स्र—सारः strength, substance, with अति—अति— or अतीसारः dysentery; हृ—हारः a necklace, पद्—पादः a foot; भू—भावः being, a thing &c; विश्—वेशः a house; रुज्—रोमः a disease; स्पृश्—स्पर्शः touch; हन्ध्—एधः fuel; श्रन्ध्—प्रश्रन्धः laxity; चि—चायः (चीयतेऽस्मिन्नस्मादिकं) the body, with नि— निष्ठायः a house, &c.;—to रु when preceded by a preposition, विरावः the warbling of birds (otherwise रवः). The roots स्फुर and स्फुल् change their vowel to आ before this; स्फारः or स्फालः the throbbing of the hand, &c. रु and रु preceded by आ take both च् and अप्; आरावः or—रवः a loud sound; आप्लावः—प्लवः a deluge. Sometimes the affixes च् and अप् are used in different senses; नी—नायः chief, प्रणयः friendship, kindness; परिणायः the act of moving a piece at chess, draughts, &c. परिणयः marriage: इ with नि—न्यायः justice, न्ययः ruin, ग्रह् with अव or नि—अवग्रहः or निग्रहः impediment, separation; अवग्रहः a grammatical mark; चोरस्य निग्रहः the confinement of a thief; but अवग्रहः—ग्रहः draught, want of rain; चि after पुष्प take the affix च् when the whole means 'gathering flowers with the hands' पुष्पचायः, but पुष्पचयः 'collecting flowers with a stick' &c.; it is also added to मुञ् and उञ् with नि; मुञ्चः the hand; न्युञ्जः hump-backed, the Nyagrodha tree.

ट्—is added—to the root कृ preceded by दिवा, मास, यत्, तत्, किम्, a numeral, and nouns governed by it; दिवा करोतीति दिवाकरः, मास्करः the sun, यत्करः &c.;—to स्र preceded by पुरः, अग्रतः, अग्रे, and पूर्वः, पुरःसरः, अग्रतःसरः a leader, &c.; and to चर् preceded by शिक्षा, सेना, दाय and words showing the place of action; शिक्षाचरः a beggar, सेनाचरः a soldier, &c.

टक्—is affixed to हुन् preceded by जाया or पति, हुन् changing to ज्ञ the whole meaning ‘bearing an insuspicious mark’; a husband causing the death of his wife—जायाज्ञः bearing a mark on his body indicative of the death of his wife; similarly पतिज्ञी;—this is also added to हुन् when the agent of the action is not a man; पितृज्ञं checking bile, such as ghee; पतिज्ञी (पाणि-रेखा), &c.;—to हुन् preceded by इस्तिन् and क्वाट in the sense of ‘having the power to do what is denoted by the root;’ इस्तिन् ‘one able to kill an elephant,’ &c.;—and preceded by पाणि and ताड in the sense of ‘one having the skill;’ पाणिषः ‘one who beats time with the hand, also a drummer (beating a drum with the hand);’—to पा ‘to drink’ and गे if not preceded by a preposition; सोमपः ‘one who drinks the Soma juice’; साम गावतीति सामगः ‘one who chants the Sâma Veda’; but सामसंगायः (when a prep. precedes it); पा ‘to protect’ takes अ; क्षीरपा ब्राह्मणी, &c.

इ—is affixed to गम् preceded by अन्त, अत्यन्त, अध्वन्, दूर, पार, सर्व, अनंत, सर्वत्र, पक्ष creeping on the ground, ’ उरस् and बिहायस् and denotes the agent; to गम् preceded by दूर and सु and shows the place of action; before this the final consonant with the preceding vowel or the final vowel of a root is dropped; अन्तं गच्छतीति अन्तवः ‘one who goes to the end;’ अरवणः ‘a traveller;’ पञ्चगः, उरोगः ‘a serpent;’ बिहायस् is changed to बिह—विह्वः ‘a bird,’ दुर्गः ‘a fortress,’ &c.;—to हुन् when a blessing is implied’ तव पुत्रः शत्रुहः भवेत् ‘may thy son be the destroyer of his enemies;’ —also to हुन् with अव after the words क्लेश and तमस्; क्लेशावहः ‘removing pain, consoling, a son;’ तमोवहः ‘the dispeller of darkness, the sun;’—to जन् preceded by a word having the sense of the Loc. or of the Ab. and not denoting a class, or when it is preceded by a preposition and the whole is a name; मंदुरजः ‘born in a stable;’ सरसिजं ‘a lotus;’ संस्कारजः ‘produced after some operation;’ अद्वयजः &c.; प्रजाः, अनुजः ‘a younger brother;’ the words द्विजः, अजः, ब्राह्मजः &c. are also formed by means of this affix: this is also added to खर् with परि; परिखा ‘a ditch’

ञ—is added to roots ending in आ which insert व before it; दा-दायः 'one who receives a share,' धा-धावः 'one who holds,' &c.—to इयै when preceded by अव and प्रति, अवश्यायः 'mist, frost,' प्रतिश्यायः 'a catarrh or cold;—to इ, सु, सो and इ preceded by a preposition; अत्यायः 'violation,' संस्त्रायः 'oozing, trickling,' अवसायः 'end', अवहारः 'a thief, a seamonster';—to लिह्, श्लिष्, ग्रह्, व्यध्, भस् and धृ; लेहः 'a lambative, an electuary,' भेषः 'an embrace,' ग्राहः 'an alligator,' व्याधः 'a bunter,' श्वासः 'respiration,' मावः 'a thing;—to नी and हु not preceded by a preposition; नायः 'a leader,' दावः 'a forest-fire';—to ज्वल्, चल्, जल्, टल् 'to be confused', तल् 'to smell,' इल्, पल्, बल्, एल्, कुल्, शल्, हुल्, पत्, कथ्, पथ्, नथ्, बथ्, ब्रम्, क्षर, सह, शद्, कुश, बुध्, and कस्, (these may also take अच्); ज्वालः (or ज्वलः), flame or blaze,' &c.—to शील्, कम् and भक्ष्, when their objects are prefixed to them; मांसशीलः 'one who keeps flesh,' मांसकम् 'one who wishes for flesh,' मांसभक्षः 'one who eats flesh';—to ईश्, क्षम् and चर् with आ; सुखप्रतीक्षः 'one desiring happiness,' बहुक्षमः 'forgiving much.' कल्याणाचारः 'good-conducted;—to ह्ये, वे and म् after their objects; स्वर्गे ह्वयते स्वर्गह्वायः, तंतुवायः 'a weaver, धान्यमायः 'measure of corn';—to अद् with नि, न्यद्: 'food.'

झ—is added to पा, घ्रा, ध्मा, धं, and दृश्; पा-पिबः 'one who drinks,' घ्रा-जिघ्रः 'one who smells; दृश्-पश्यः 'one who sees;—to दा and धा 3 cl.; दा-ददः 'one who gives,' धा-दधः 'one who holds;—to लिप् and विद्; लिपः 'one who plasters,' विन्दः 'one who knows,' also when the former is preceded by नि and the latter by गो and other words; निलिम्पः 'a god,' गोविन्दः 'name of Vishṇu,' अरविन्दः 'a lotus;—to the Oau. of चिद्, पृ, एज् with उत्, and धृ; चेतयः 'one who thinks or knows,' पारयः 'one who fills'; उदेजयः 'one who makes another tremble,' cf. Bhatti. 1. 25. धारयः 'one who holds'; added to all roots it forms abstract fem. nouns; कृ-क्रिया 'an act,' इष्-इच्छा 'a wish,' परिचर-परिचर्या 'service,' शृण-शृणया 'hunting,' अट-अटाव्या 'rambling,' जाग्र-जागर्या 'wakefulness, &c.'

अ- forms abstract nouns from derivative bases; कृ-चिकीर्षा a desire to do; पुत्रकाम्या a desire to have a son, &c. Also from roots ending in a consonant having a long vowel for their penultimate; ईह-ईहा desire, ऊह-ऊहा a guess; reasoning, &c.
 अङ्—similarly forms abstract nouns; it is added to roots marked with an indicatory ष् and to भिद् and others; जृ-जरा old age; उप-त्रपा shame, &c.; भिद्-भिदा distinction; separation; चित्-चिन्ता contemplation, anxiety; मृज्-मृजा cleanseing &c.—to कृप् which changes its र to ऋ-कृपा mercy; to roots ending in आ if a preposition or the words अत् and अन्तर precede, दा-प्रदा giving gift, भा-प्रभा lustre, &c. घा with अत्—अत्ता faith; with अन्तर-अन्तर्धा disappearance.

कुक्—(कुक्, एवल्, वृक्, वुक्, खुक्)—

कुक्—is added to रञ्ज्; रजकः 'a washerman.'

एवल्—is affixed to all roots and notes the agent of the action;
 कृ-कारकः one who makes, acting, &c.; पच-पाचकः one who cooks; हन्-घातकः दा-दायकः, धा-घायकः, &c; it is added to शम् and other roots of that group; but in this case the preceding vowel is not lengthened. शम्-शमकः, दम्-दमकः, वधकः a killer, जनकः a father, &c. Added to some roots it forms the name of diseases; हृद्-प्रच्छर्दिका vomiting; बह्-प्रवाहिका dysentery; diarrhoea; चर्च्-विचर्चिका itch, scab, &c; sometimes it is added to denote the meanings of roots आस्-आसिका sitting, शी-शायिका sleeping, &c.; sometimes it has the sense of futurity. कृष्णं दर्शको याति he goes desirous of seeing Krishna; सतां पालकः &c.

वृक्—is added to निन्द्, हिंस, हिंश, खाद्; नश् with वि, क्षिप् with परि रद्, बद्, ल्ये, भाष 'and छ् in the sense of the 'agent,' or 'in the habit of;' निन्द्—निन्दकः 'one who blames or is in the habit of blaming or censuring others,' हिंस—हिंसकः, हिंश-हेशकः &c.; —to दिद् and कुद् preceded by आ; आदेवकः 'a gambler,' आकोशकः 'one who calls out or vociferates, reviler.'

सुह—*is added to गृ, सु and लृ in the sense 'skilful in,'* सु—सर्कः, 'skilful in walking;' लवकः 'skilful in cutting;' this may be added to any root when the idea of a blessing is to be conveyed; जीवकस्त्वं श्रूयाः 'mayest thou live for many years,' नन्दकस्त्वं श्रूयाः 'mayest thou be the giver of delight.'

सुह—*is added to हृत्, सृत् and रज् in the sense of 'one who knows the art of,'* नर्तकः 'one who knows the art of dancing;' खनकः 'a digger,' 'a miner;' रज्जकः 'a dyer.'

अयु—(अयुच्)—वेप्-वेपयुः 'tremor;' श्वि-श्वययुः 'swelling, a tumour,' दु-द्वयुः 'pain, anxiety,' &c.

अयु—(अयुत्, युच्, ल्यु, ल्युद्)—

अयुत्—*is affixed to गे and हा; गायनः 'a singer,' हायनः 'a year,' 'a kind of rice.'*

युच्—*is affixed to verbs meaning 'to go or to sound,' चल-चलनः 'one who moves,' क-रवणः 'one who makes a sound,' so शब्दनः &c. It is also affixed to verbs meaning 'to ornament, to deck, and to be angry,' भू-भूषणः serving as an ornament: मण्ड-मण्डनः, क्रुध-क्रोधनः, रुष-रोषणः angry, irascible.'—to लृ, स्, शृ, ज्वल्, शुच्, लृ, पृ, पृ; लु-जवनः 'a swift walker:' सृ-सरणः 'one who goes' शृ-शर्धनः 'a glutton;' ज्वलनः 'that which blazes, fire;'—to some other roots ending in a consonant, वृत्-वर्तनः, वृध्-वर्धनः &c.:—to the freq. of कृ and इव, चक्रमणः, दंष्ट्रमणः 'one who goes again and again', it also forms *fem.* abstract nouns with the causals of roots and the verbs अन्य, घट्, वन्द् and इष् not meaning 'to wish,' कृ-कारणा 'doing action,' इ-हारणा, आस्-आसना, अन्य-अन्यना, घट्-घटना, वन्द् वन्दना, विद्-वेदना. इष् with अनु-अन्वेष्टना 'searching.'*

ल्यु—*is affixed to नन्द् and other roots; नन्दनः 'one who delights, a son,' मद्-मदनः 'he who exhilarates, the god of love,' साध-साधनः 'one who accomplishes,' सह-सहनः 'one who bears,' सृद्-मधुसदनः 'the killer of Madhu,' अर्द्-जनार्दनः 'the chastiser of the sinful,' भी-बिभीषणः 'terrifier, name of Ravana's brother.'*

ल्युट्—is added to all nouns to form new. abstract nouns; सह—
✓सहनं endurance, हस्—हसनं laughing, शी—शयनं sleeping, पा-
पानं drinking, भुज्—भोजनं, साध्—साधनं, &c. This is also added
in the sense of 'the instrument of an action'; व्रश्च्—व्रश्चनः an
instrument for cutting; an axe, &c; दुह्—गोदोहनी a milk
vessel (here it shows the place of action of Adhikaraṇa).

आक—(वाकत्)—is affixed to जल्, मिश्र्, कुट् लुट् and ह् in the
sense of 'in the habit of;' जल्पाकः (जल्पितुं शीलमस्य) 'a
prattler; मिश्र्—मिक्षाकः 'a beggar;' कुट्टाकः 'he who divides or
cuts;' लुंठाकः 'a robber;' बराकः 'a poor man.'

आरु—हृ-शरारु destructive, hurtful; बद्—बंदारु praising, a
panegyrist.

आलु—is added to the can. of स्पृह्, मह् and पत्, to दृक् and to
the words निद्रा, तन्द्रा and भ्रन्दा; स्पृह्यालु longing for, desirous
of; दयालु compassionate; निद्रालु disposed to sleep; तन्द्रालु;
भ्रन्तालु; 'full of faith.'

इ—(इक्, इञ्, इप्, कि)—

इक्—ऊष—कृषिः 'one who tills the ground'; गृ-गिरिः a mountain.

इञ्—is added to वप् and other roots; जापिः a well; वासिः a
dwelling.

इप्—is added to अज् and other roots of the group; आजिः a
battle, आतिः &c.

कि—is added to the roots दा and चा and others assuming these
forms; धा—उपाधिः fraud, condition, &c.; निधिः a treasure,
संधिः a joint, peace, &c.; जलधिः the sea (here it is used in
the sense of अधिकरण).

इत्र—(इत्रच्) is added to कृ, लृ, धृ, लृ, खन्, सह्, and चर्; कृ—
अरिन् a rudder, helm; an oar; लविन् a sickle; धविन् a fan
made of the deer's skin; सविन् cause of generation; खनिन् a
spade; सहिन् patience, forbearance; चरिन्.

इन्—(इनि, चिनुप्, ज्ञानि)—

इनि—is affixed to जु with प्र, जि, इ, क्षि, श्रि with वि, वम्, व्यम् with आ, अम् with अमि, भू with परि and सू with प्र; प्रजविन् swift-going; जयिन् a conqueror; दरिन् timid. &c., क्षयिन् wasting away; it is also added to क्री with वि when the noun governed by it is prefixed to it and when the idea of censure or reproach is to be conveyed; तैलविक्रीयी, सोमविक्रीयी, &c.

घिनुन्—is affixed to त्यज्, रञ्ज, भज्, दुष्, द्विष्, दृष्ट्, बृह्, युज्, यस् with आ, यस्, क्रीड् and मुष् with आ; सृ, दिव्, क्षिप्, रट्, वट्, बह्, लुह्, all with परि; सृज्, पच्, ज्वर्, all with सम्; बिच् and चर् with वि; लप्, लृ, मन्थ्, वट्, वस् all with प्र; चर् with अति and अप; हन् with अभि, रुध् with अनु; and denotes the agent; त्यज्—त्यागिन् one who abandons, रागिन् full of passion, impassioned, a lover; भागिन् one who takes a share, दोषिन् one who blames; similarly द्वेषिन्, क्रोहिन्, &c.; this is also added to जम् and the other roots of that group but without occasioning any change in the roots; शम्—शमिन् tranquil; मद्—मदिन्; but मद् with उत् or प्र—उन्मादिन्, प्रमादिन्.

णिनि—is added to the roots of the गृह् group in the sense of 'the agent;' गृह्णातीति ग्राहिन् 'one who takes;' स्था—स्थाषिन्, सि with वि—विषयिन् 'a sensualist;' राध् with अप—अपराधिन् 'one who is guilty;' भू with परि—परिभाविन् 'one who defeats;' &c.;—to हृन् when preceded by कुमार and शीर्ष; कुमारं हन्तीति कुमारघातिन् 'one who murders a child,' शीर्षघातिन् 'one who cuts off the head.' This is added to any root, when the subanta other than one denoting a class, precedes it, in the sense of 'in the habit of,' 'disposed to'; उष्णभाजिन् (उष्णं भोक्तुं शीलमस्य) 'one who eats hot things;' साधुकारिन् 'one who acts well;' ब्रह्मवादिन् 'one who expounds the Vedas or the nature of Brahman;'—to मद् after any subanta. पाण्डितमानिन् 'one who considers himself a Pandita.' दर्शनीयमानिन् 'one who considers himself handsome,' &c.; this is added in the sense of the Past Tense to यज् preceded by the name of a sacrifice; सोमयाजिद्, 'one who has performed the Soma sacrifice;' so

अग्निहोमयाजिन्; and to हुन् when the noun governed by it is prefixed to it; विदुष्यधातिन् 'one who has killed his uncle.' This is also added to a root when a noun signifying a standard of comparison is prefixed to it; उद्दृक्कोशिन् 'one who utters a sound like that of a camel'; द्वाक्षराविन् 'one who cries like a crow;' this is also added when the observance of a vow is to be indicated; स्थंडिलशायिन् 'one who observes the vow of sleeping on the altar;' also in the sense of 'necessity' or the payment of a debt; अवश्यंभाविन् 'what takes place of necessity;' क्षतंदायिन् 'one who pays off a debt of Rs. 100.'

इष्णु—(इष्णुच्, सिष्णुच्) is added to कृ with अलं and निरा, जन् with प्र, पच्, पत् and मद् all with उत्, रुच्, उप with अप, दध्, सह, and चर् in the sense of 'in the habit of, possessed of the properties of,' or 'expert in' 'acting well,' अलंकरिष्णु 'decorating, skilled in decorations; निराकर्तुं शीलमस्य निराकरिष्णुः (see Bhatti. V. 1.) 'repudiating, turning aside;' उत्पतिष्णु 'clever in flying up;' वतिष्णु, वर्धिष्णु, सहिष्णु, रोचिष्णु, &c.; it is found added to some other roots also by poets; e. g. प्रभविष्णु 'powerful,' भ्राजिष्णु 'resplendent,' क्षयिष्णु, &c.

इष्णु and उक्—(सिष्णुच्, सुकम्) are added to भू with the words आढ्य, सुभग, स्थूल, पलित, नग्न, अंध and प्रिय prefixed to it in the sense of अभूतद्वाच 'being what a thing or person was not before;' अमाढ्यः आढ्यः संजातः आढ्यंभविष्णुः or—भावुकः becoming rich not being rich at first, (see Bhatti. III. 1.) so आढ्यं, करणम् &c.

उ (उ, and डु)

उ—is added to Desiderative bases to form nouns; चिकीर्षु, desirous of doing; विजिगीषुः desirous of conquering, &c.; and to ईष् with आ, भिद्, विद्, and इष्; आशंसुः desirous, hopeful. भिक्षुः a beggar; बिदुः one who knows, knowing; इच्छुः wishing. डु—is added to भू with वि, प्र, and सभ्; विभुः all pervading, mighty, प्रभुः able, संभुः creating; also to हु—मितद्, that which

moves to a measured distance; शतद्रुः which runs in a hundred streams, Name of a river.

उक्—(उक्ञ्)—is affixed to लप्, पठ्, पठ्, स्था, ख, वृष्, हृन्, कम्, गम्, and हृ and denotes the agent; लप्—लापुकः sporting, glittering पातुकः falling ख—भातुकः happening, living; हृन्—चातुकः कम्—कासुकः amorous.

उर्—(कुरच्)—is affixed to विद्, मिद्, and छिद्; विदुरः 'who knows, knowing,' मिदुरः 'breaking, brittle,' छिदुरः 'cutting.'

ऊक्—(ऊक्) is added to जागृ and the Fre. Bases of यज्, जप् and वृक्ष; जागृक 'watchful,' &c. (vide Bhatti. II. 22, Rag. XIV. 85. Sis. XX 36); पुनः पुनः अतिशयेन वा यजनशीलः. यायजूकः 'one who performs sacrifices frequently' (see Bhatti. II. 20.); पुनः पुनः अतिशयेन वा जपतीति जंजपूकः 'one who mutters prayers repeatedly, an ascetic,' पुनः पुनः अतिशयेन वा वृक्षतीति वृक्षजूकः 'biting frequently, a serpent, demon' (vide Bhatti I. 26).

किन्, क्तिप्, and क्तिव—Derivatives are formed with these affixes which are added to roots and then dropped; the difference between the first two is that in the case of the latter त् is inserted between it and the root, if it ends in a short vowel.

किन्—is affixed to स्पृश् preceded by a *subanta*; घृतस्पृश् 'one who touches ghee; मन्त्रस्पृश् 'one who touches anything after reciting a holy verse,' &c. except when the *subanta* means water; उदकस्पर्शः 'one who touches water' and not उदकस्पृश्. The following words are to be accepted as they are; यज्—ऋत्विज (ऋतौ ऋतौ यजते) sacrificing regularly at every season; a priest who officiates at a sacrifice; धृष्—धृष्ट—proud, haughty; वृज्—वृज् a garland; दिश्—दिश् a direction; छिह्—उज्जिह् name of a metre, words like प्राचीन् derived from the roots अञ्च् and the words युज् and कृञ्च् ought to be considered as derived by means of this affix.

क्रिप्—this is added to a root with or without any preposition prefixed to it; सूते असौ सूः or प्रसूः one who brings forth, a mother; सद्—सुसद्: those who sit in heaven, the gods, द्विष्—प्रद्विष् a powerful enemy; सृज्—अश्वसृज् the constellation of stars called 'Aswini,' नी—सेनानी the leader of an army; गज्—विशज् the creator; चि—अग्निचित् one who consecrates the sacred fire, a householder; जि—इन्द्रजित् the conqueror of Indra, name of Rāvaṇa's son; स्तु—देवस्तुत् he who praises the gods; सु—सोमसुत् the extractor of Soma juice; कृ—कर्मकृत्, भाषाकृत्, टीकाकृत्, &c. This is also added to दृश्, स्पृश्, and सृज् when the object governed by them is prefixed to them; सर्वदृश् seeing all; मर्मस्पृश् touching the vitals; विश्वसृज् the creator of the universe;—to अद् and हुन्; क्रव्याद् a flesh-eater, a demon; ब्रह्महन् the Killer of a Brāhmaṇa;—to छद् changed to छद्; तनुच्छद् a garment. Before this affix roots ending in a nasal lengthen their penultimate; as शम्—प्रशाम् tranquil; तन्—प्रताम् one who stretches, &c., except in the case of roots गम्, नम्, यम्, and तन्, which drop their nasal and then obey the general rule; अध्वानं गच्छतीति अध्वगत् a traveller; परि तनोतीति—परीतत् stretching on all sides; सुनत् yielding, poor; संयत् well restrained, &c.; the आ of शास् is changed to इ before this; मित्रं शास्तीति—मित्रशिष one who gives advice to his friend; आशिष a blessing; गू forms गिर speech; the roots ब्रंस्, संस्, and ध्वंस् drop their nasal and insert त् before their final; बाहभत् dropping down from a vehicle, उखासत् dropping down from a vessel; पर्णध्वत् falling down from a leaf; before this affix दिव् changes its व् to उ and other roots change their व् to ऊ; अक्षयुत् (अक्षैर्दीव्यति) a gambler; वे—ऊः a weaver; अव—ऊः a protector; this forms Vṛiddhi with a preceding अ; जन+ऊ=जनौ: the protector of the people, ज्वर—जूर feverish, त्वर—तूर swift-going; before this affix च् or छ् following र् is dropped; मूर्च्छ—मूर swooned; धुर्व—धूर hurting, injuring; अक्षयर् what troubles, i. e. presses heavily on the axle of a carriage, hence the cart-load: the following words are irregularly

derived; वच्—वाच् speech, प्रच्छ—प्राच्छ one who asks; पु-कटप्रः acting by will; name of Shiva, a kind of worm, a gambler; &c.; श्रि—श्रीः wealth; व्रज्—परिव्राज् an ascetic; दिव्—विद्युत् lightning; गम्—जगत् the world; ध्यै—धी the intellect.

विभ—*is affixed to भज् which lengthens its अ before it; अंशभाज् one who takes a share; प्रभाज् devoted to, worshipping, &c.*

ति—(क्तिन्) forms *fam.* abstract nouns; कृ—कृति an act, &c.; स्तु—स्तुति praise; गम्—गति gait, &c.; रम्—रति sport; नम्—नति a bow; स्था—स्थिति state; गै—गीति a song, &c.; पा—पीति: drinking; पच्—पक्ति: cooking; यज्—इष्टि: a sacrifice, &c.. It is added to the roots श्रु; त्यज्, स्तु and इष् in the sense of 'the instrument of'; श्रुति: the instrument of hearing i. e. the ear, &c. To the root पद् with सम् or वि, क्तिन् or क्तिप् is added; सम्पत्ति: or सम्पत्, prosperity; विपत्ति: or विपद् adversity; नि instead of ति is added to roots ending in कृ and to लृ and others; कृ—कीर्ण: scattering. The following words are to be taken as they are:—सो—साति end; इन्—हेति a weapon; कृत्—कीर्ति fame.

वृ—(तृच्, तृन्)—तृच्—*is affixed to all roots and denotes the agent; कृ—कर्तृ a doer; गम्—गन्तृ, पच्—पन्तृ, सह—सोह or सहितृ, इष्—एष्टृ or एषितृ &c.; क्रम्—क्रन्तृ or क्रान्तृ or क्रमितृ one who goes, &c., होतृ 'one habitually sacrificing' (तृन्) &c.*

त्र—ष्ट्रच् is added to दा or दो, नी, शास्, यु, युज्, स्तु, तुद्, सिच्, मिह, पद्, पद्, नह and दंश् and shows the instrument of the action denoted by the root; दा or दो—दात्रं an instrument for cutting, a sickle, नेत्रं the instrument of guidance i. e. the eye, शस्—शस्त्रं a weapon, शास्—शास्त्रं, यु—योत्रं, युज्—योक्त्रं the rope by which an animal is tied to the pole of a carriage, स्तु—स्तोत्रं a hymn of praise, तु—तोत्रं a whip, सिच्—सेक्त्रं a watering pot, मिह—मेढ्रं, पद्—पत्रं a vehicle, the wing of a bird, &c. नह—नधी a leather-strap, दंश्—दंष्ट्रा the jaw; it is also added to—पू in the sense given—पोत्रं the snout of a hog, a ploughshare, the thun-

derbolt, a garment;—पवित्रं an instrument for purifying, a sort of ring of *kusha* grass worn on the fourth finger on religious occasions, and to धै and धा; धात्री: a mother, a foster mother, the earth, name of a tree, Emblemic myrobalan.

विष्—(क्विष्) is added to a few roots; पत्र—पाक्विमः (पाकेन निवृत्तः) ripened, matured; कृत्रिम artificial from कृ, दात्रिमः produced by gift (see Bhaṭṭi. I. 10, 13).

थक—गे—गायकः a singer.

न—(नङ्, नन्)—

नङ्—is added to यज्, याच्, यत्, विच्छ्, प्रच्छ्, and रक्ष्; यज्ञः a sacrifice, यात्रा beggary, यत्नः an effort, विद्यः going, lustre, प्रश्न a question, रक्षः protector.

नन्—स्वप्नः sleep, a dream.

नज्—(नजिङ्)—is added to स्वप्, दुष्, and धृष्, in the sense of 'in the habit of;' स्वप्नज् sleepy, दुष्णज् thirsty, धृष्णज् bold, confident.

नु—(क्तु)—is added to त्रस्, रुध्, धृष् and क्षिप् in the sense of 'in the habit of;' त्रस्तु timid, रुच्छु covetous, greedy, धृष्णु bold, क्षिप्नु throwing, casting.

मर—(क्मरच्)—सृ-सृमर going, a kind of deer, चस्—चस्मर and अङ्—अङ्गर voracious, gluttonous, glutton.

य—(क्यप्)—is added to व्रज्, यज् and कृ and forms *fern*. abstract nouns; व्रज्या asceticism, an attack, इज्या a sacrifice, कृत्या doing; it also takes श् and क्तिन्; क्रिया, कृतिः; it is affixed to अज्, (not changed to बी in this case) with श्च्, सद् and पत् with नि, मन्, विद्, सु, शी, भृ and इ in the sense of either the place or the instrument of the action denoted by the roots; समज्या assembly, निषद्या a couch, a market place, the hall where an assembly meets, निपत्या slippery ground, मन्या the nape of the neck, विया, सुत्या a sprinkling with the Soma juice, शय्या a bed, भृत्या wages, इत्या a vehicle.

र—is affixed to नम्, कम्, स्मि, कम्, हिस्, and दीप्; नम्र bowing down, yielding, कम्प shaking, tremulous, स्मेर smiling, कञ् desirous, beautiful, हिंस्र injurious, murderous, दीप् shining. The word अजस्रं *adv.* is also derived from जस् with न (changed to अ) and र.

रु—is added to दा, घे सि, शद् and सद्; दा—दारु: 'one who gives or eats;' घे—घारु: 'one who drinks;' सेरु: 'one who binds;' शद्: 'one who goes or destroys;' सद्: 'one who goes or takes rest.'

वन्—(कनिप्)—पारदृष्टवन् from दृश् 'one who has seen the other side, hence, adept in,' राजयुध्वन्, 'one who has fought with a king'; similarly राजकुलवन्, सहयुध्वन्, and सहकुलवन्.

वर—(करप्) is affixed to the roots इ, जि, नश् and सु; इत्वर going, cruel, जित्वर victorious, नश्वर perishable, fleeting; it is also added to गम्; गत्वर transient, going.

CHAPTER XV.

SYNTAX.

§ 778. Syntax deals with the mode of arranging words in sentences. Of the three divisions of Syntax—Concord, Government and Order, the Syntax of Sanskrit is mainly concerned with the first two. Syntax in English depends principally upon the last. In Sanskrit and other cognate Languages which are rich in inflection, the relation, which one word bears to another in a sentence is determined by its grammatical form, and no change occurs in the meaning of the sentences, how-so-ever the order of words be changed. But in English and other languages, deficient in inflection, 'order' is everything. Change the order of words and there is a corresponding change in the meaning. In Sanskrit, therefore, the mere order

of words is not of material importance, though a perfect arbitrariness in that respect is not allowable. Sanskrit Syntax also takes further into account the meaning and use of participles, the various tenses and moods, and participles. * These will be treated of in their proper order.

THE ARTICLE.

§ 779. There are no articles in Sanskrit corresponding to the English Definite and Indefinite articles. The words कश्चिद् and एक, however, are often used in the sense of 'a certain' and the pron. तद् *m. f. n.* as equivalent to 'the,' कश्चिद् नरः a certain man; एकः पान्थः a traveller; स राजा the king, &c.

§ 780. As already remarked (See § 54) there are three numbers in Sanskrit: a singular number, denoting a single individual, a dual number denoting two, and a plural number denoting more than two. Besides these general senses—

* As the great bulk of Sanskrit literature is thrown in the form of verse, the laws of Syntax will be found not to be always observed by the poets. In ordinary prose writings the usual order of words in a sentence is, first the subject with its adjuncts, then the object with its adjuncts, then the adverbs and other indeclinables (extensions of the predicate) and lastly the predicate. The chief characteristics of Sanskrit style are in the words of Prof. Max Müller, 'the predominance of co-ordination, the use of the Locative Absolute, a fondness for compounds and indeclinable participles supplying the place of subordinate clauses, the frequent employment of the Past Participle instead of the finite verb, a predilection for passive forms, and the absence of the indirect construction and of the subjunctive mood. For the latter reason the use of the tenses and moods is comparatively simple; on the other hand, the use of the cases, being much less definite than in Latin and Greek presents some difficulties.'

M. Williams' Grammar for Beginners.

(a) The singular may be used to denote a class; सिंहः श्वपदराजः the lion is the king of beasts; बुद्धिमत्सु नरः श्रेष्ठः &c.

(b) The dual sometimes denotes a male and a female of the same class; पितरौ parents; चटकौ a male and a female of sparrow.

(1) Note:—Words like द्वय, द्वितीय, युग, द्वंद्व, &c. meaning 'a pair,' &c. which are dual in sense but singular in form ought to be always used in the singular, except when several pairs are meant.

(2) Note:—Words like हस्तौ, नेत्रे, पादौ, &c. should always be used in the dual in Sanskrit.

(c) The plural, like the singular, may represent a class, ब्राह्मणाः पूज्याः (or ब्राह्मणः पूज्यः) Brāhmanas (i. e. the Brāhmaṇa class) are adorable.

(1) The plural is not unfrequently used as a mark of respect or reverence. इति श्रीशंकराचार्याः; so (says) the venerable Shankarāchārya; इति आचार्यपादाः this is the opinion of the revered preceptor, &c.

(2) In the first person, great personages and writers sometimes use the plural instead of the singular; वयमपि मय्यतो किमपि पृच्छामः we (i. e. I,) too ask you something; इति तु वयं but we (i. e. I, the writer) hold this opinion; वयमपि च गिरामीमहे we rule over speech (i. e. language).

(3) Words like दाराः, गृहाः, अक्षताः, सिक्ताः, आपः, प्राणाः, लाजाः, &c. are always used in the plural, though some of them are singular in sense.

(4) Names of countries which are really the names of the people inhabiting them, must be used in the plural; स विदेहान् उपाययौ he went to Videha, &c.

But in the case of compounds ending in words denoting a country, such as देश, विषय, &c. the sing. must be used; अस्ति मगधदेशे पाटलिपुत्रं नाम नगरम् there is a town called Pātaliputra in the country of Magadha.

(5) The plural of proper nouns denotes a family or race as in English; जनकानां रघूणां च यत्कृत्स्नं गोत्रमङ्गलम् Utta.

SECTION I.

CONCORD.

§ 781. Concord is the agreement of words in a sentence as regards gender, number, person or tense.

The concords deserving notice in Sanskrit are three:—(1) Concord of the verb with the Subject; (2) Concord of the Adjective with the Substantive; and (3) Concord of the Relative with its Antecedent.

CONCORD OF THE VERB WITH THE SUBJECT.

§ 782. The verb must agree with its subject in number and person; आसीद् राजा नलो नाम there was a king, Nala by name; अहं गच्छामि I go; ब्राह्मणौ गच्छतः two Brâhmaṇas go, &c.

§ 783. (a) When two or more subjects differing in number are connected by 'and' the verb must be plural; ततः कुन्ती च राजा च भीष्मश्च सह बन्धुभिः । ददुः श्राद्धं तदा राण्डोः &c. Mah. Bhâ. Sometimes the verb agrees with the nearest subject in number, सा च सत्यवती देवी गान्धारी च यशस्विनी । राजदारैः परिवृता गान्धारी चापि निर्ययो ॥ Mah. Bhâ. अहश्च राभिश्च उभे च सन्ध्ये धर्मोपि जानाति नरस्य वृत्तम् ॥

(b) But when they are connected by 'or' and are all sing. the verb will be singular, and when the subject differ in number the verb will agree with the one nearest to it; रामः गोविंदो वा ब्रजतु 'Let Râma or Govinda go,' स वा इमे बालका वा आम्नं गृह्णन्तु 'let him or these boys take the mango fruit.'

§ 784. (a) When a verb agrees with two or more subjects of different persons connected by 'and,' the first person has preference over the second or third, and the second over the third; त्वमहं रामश्चैतत्करिष्यामः Râma, you and I shall do this; त्वं रामश्च पाठशालां गच्छतम्.

(b) But when the subjects are connected by 'or', the verb

agrees with the one nearest to it स वा वयं वा तत्संपादयामः he or we accomplish that; अहं रामोऽथवा राजा लक्ष्मणो वा मरिष्यति either I or King Râma or Lakshmaṇa will perish.

§ 785. The predicate may not always be a finite verb; but a participle, or an adjective or a noun may take its place.

(a) When a participle is used as the predicate it must agree with the subject in number and gender; स तदुक्तवान् he said that, स तदुक्तवती she said that, तेषां बन्धनानि छिन्नानि their bonds were cut off, कार्यं कृतं the work is done, लता छिन्ना the creeper is cut; &c.

(b) When an adjective or a noun is used as the predicate, a form of the roots अस् or भू may be used with it or may be omitted; the adjective used predicatively agrees with the subject in number and gender; words like आस्पदः, पात्रः, भाजनः, स्थानः, पदः &c. retain their gender and number; सुभृत्यः दुर्लभः a good servant is difficult to be obtained, सुपुत्रः पितुः गर्वास्पदम् a good son is the object of his father's pride, सम्पदः पदमापदां riches are the abode of miseries, स तु तस्या अभिमानभूमिः &c.; in these cases the verb agrees with the subject in number and not with the noun used predicatively; सम्पदः आपदां पदं सन्ति and not अस्ति, &c.

§ 786. When a substantive or an adjective is used predicatively with verbs of incomplete predication such as 'to grow, to seem, to be, to appear,' &c. the substantive or adjective so used must agree with the subject in case; एष मे निश्चयः this is my resolve; स भूषतिः प्रजागरुक्षः लक्ष्यते that king seems emaciated through wakefulness; प्रभुर्बुभूषुर्भुवनत्रयस्य desirous of being the lord of the three worlds.

(a) The same applies to transitive roots of incomplete predication used passively; तेन मुनिना स मूषकः विडालः कृतः by that sage the monse was made (transformed into) a cat, &c.: वृषो हि विश्वः मन्यते a king is thought to be Vishṇu.

§ 787. When an indeclinable used with an adjectival force takes the place of the verb, the object governed by it is put in the Nominative case. * विषवृक्षोपि संवर्धय स्वयं च्छेतुमसांप्रतम् (Kum. II. 55.) it is not fit to cut down even a poisonous tree having first reared it up; here the indeclinable असांप्रतं is equivalent to न युज्यते and the whole sentence to वृक्षं संवर्धय तं च्छेतुं असांप्रतं (न युज्यते) योपि विषवृक्षः स्यात् ।

Concord of the Adjective with the Substantive.

§ 788. An adjective, participial or qualitative, must agree with the substantive it qualifies in gender, number and case; रूपवान् पुरुषः a handsome man; रूपवती स्त्री a beautiful woman; महत्संकटम् a great calamity; एते मयराः, तानि पुस्तकानि; गच्छन्ती नारी, &c.

But numeral adjectives of fixed gender and number remain unchanged:—शतं ब्राह्मणाः a hundred Brāhmaṇas; शतं स्त्रियः a hundred women, विंशतिः बालकानि twenty children.

§ 789. When an adjective qualifies two or more substantives it agrees with them in their combined number; when the substantives differ in gender, the adjective will be *masculine* when the substantives are *masculine* and *feminine*; and *neuter* when they are *masculine*, *feminine* and *neuter* राजा राज्ञी च स्तुत्यचरितौ स्तः the king and his queen are of laudable conduct; धर्मः कामश्च दर्पश्च हर्षः क्रोधः सुखं वयः । अर्थादेतानि सर्वाणि प्रवर्तन्ते न संशयः fulfilment of duty, satisfaction of desires, pride, anger, happiness and long life; all these proceed undoubtedly from wealth.

(a) Sometimes the adjective takes the gender of the majority of the substantives; दृष्ट्वौ च मातापितरौ साध्वी भार्या सुतः शिशुः । अप्यकार्यशतं कृत्वा भर्तव्या मनुरब्रवीत् ॥ aged parents, a good wife and a young son should be maintained even by doing a hundred foul deeds; so has Manu spoken (laid down).

* निपातेनाभिहिते कर्माणि न विभक्तिपरिगणनस्य प्रायिकत्वात् । Vāman.

(b) And sometimes it takes the gender and number of the substantive nearest to it when the particle च is used; उद्वेगः कलहः कण्डूः सेव्यमाना च वर्धते dejection, quarrel and an itching sensation prevail all the more they are attended to; यस्य वीर्येण कृतिनो वयं च भुवनानि च (कृतीनि) by whose valour we have become happy and so have the three worlds.

§ 790. When a past or potential passive participle is used as predicate with a noun in apposition to the subject, the participle agrees with the subject; कृताः शरव्यं हरिणा तवाश्रुताः (S'ak. VI.) the demons are made the marks of your arrows by Hari.

CONCORD OF RELATIVE WITH ITS ANTECEDENT.

§ 791. The relative agrees with its antecedent in gender, number and person, the cases of the relative and its antecedent being determined by their relation to their respective clauses; यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः he who has wealth has a noble family; यस्य बुद्धिर्बलं तस्य; यवेन युज्यते लोके बुधस्तत्तेन योजयेत् what, which is fit to be united with anything, a wise man should unite with it &c.

§ 792. When the relative has for its predicate a noun differing in gender from the antecedent the relative generally takes the gender of the antecedent noun, the demonstrative pronoun following that of the noun it qualifies; परगुणासहिष्णुत्वं हि यत्स दुर्जनानां स्वभावः—non-endurance of the merits of another is but the nature of the wicked; शैत्यं हि यस्सा प्रकृतिर्जलस्य.

§ 793. The relative pronoun यत् *neu. sing.* is used like the English 'that' to introduce a clause, the gender of the demonstrative pronoun being the same as that of the antecedent noun; यद्विद्वान् अपि नरः अन्यान् विगणयति स धनमद् एव it is the pride of wealth that even a learned man slights another; सत्योयं जनप्रवादः यत्संपत्संपदमनुब्रूयातीति it is a true saying that one good fortune follows another.

*Obs:—*Sometimes the antecedent noun or pronoun is omitted and has to be inferred from the gender and number of the relative; *e. g.* धनेन किं यो न ददाति याचके *i. e.* तस्य धनेन, &c. what is the use of wealth to him who does not bestow it on mendicants, &c.

SECTION II.

GOVERNMENT.

§ 794. The only portion of Syntax treated separately in Sanskrit grammars is the Kâraṅgaprakaraṇa or the chapter on Government. Kâraṅga 'is the name given to the relation subsisting between a noun and a verb in a sentence. There are six Kâraṅgas in Sanskrit belonging to the first seven cases, except the Genitive, which is, therefore, not a Kâraṅga case. These are कर्ता, कम, करण, संप्रदान, अपादान and अधिकरण.

§ 795. There are several indeclinables in Sanskrit which also govern cases. Cases governed by indeclinables are called Upa-pada-vibhaktis, as distinguished from those governed by verbs which are called Kâraṅgavibhaktis. In cases where both are possible the latter predominates over the former (उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्बलीयसी); as in मुनित्रयं नमस्कृत्य although नमस् alone would govern the Dative.

§ 796. The Nominative, as in English and other languages is simply the naming case; its office, when used by itself, is to express the crude form of a word, gender, measure and number and nothing more.* When used with a verb it forms its subject.

THE ACCUSATIVE CASE.

§ 797. The Accusative denotes the object *i. e.* the person or thing upon whom or which the effect of an action takes place;

* प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा Pân. II. 3. 46.

हारिं सेवते he worships Hari; ग्रामं गच्छन् तृणं स्पृशति going to a village he touches grass. *

§ 798. All transitive verbs govern an Accusative; पुष्पाण्यव-
चिनोति collects flowers; अप एव ससर्जदौ (the creator) created
water first, &c. Several transitive verbs govern what is called
in English a factitive object besides a direct object; त्वामामनन्ति
प्रकृतिं त्वामेव उरुषं विद्मः Kum. II. 13. they consider thee to be
Prakriti, they know thee to be Purusha; कुमारं नेतारं कृत्वा having
made Knmâra the leader (of the forces); नाम्ना तमात्मजन्मानं अजं
चकार made his son Aja by name.

§ 799. † Intransitive roots govern the Accusative nouns
denoting space or country, or duration of time and distance;
कुरु स्वपिति he sleeps in the country of the Kurns; तत्र कति-
पयान् दिवसान् अवसत् there he dwelt for some days; गोदोहमास्ते
he sits down till a cow is milked; क्रोशं प्रतिष्ठते he walks for a
Kośa; क्रोशं कुटिला नदी the course of the river is winding for a
Kośa; but मासस्य द्विरधीते studies twice a month; क्रोशस्यैकदेशे पर्वतः
the hill is situated in a part of a Kośa.

§ 800. Roots having the sense of motion, real or metaphori-
cal govern the Accusative of the place to which it is directed.
ग्रामं गच्छति goes to a village; अधिज्यधन्वा विचचार दावम् with his
bow strung he roamed all over the forest; आनन्दस्य परां कोटिमध्य-
गच्छन् they reached the highest point of joy; मनसा कृष्णमेति
goes to Kṛishṇa (thinks of him) mentally; इति चिन्तयन्नेव स निद्रां
ययौ while thus pondering he sank into sleep.

(a) When the motion is real, the Dative may also be used;
मामाय ग्रामं वा गच्छति; but not of words denoting 'a road;'

* But when the relation of object and verb is expressed by
the passive termination the noun forming the object is put in
the nominative case; हरिः सेव्यते

† कालाध्वनोरत्यन्तसंयोगे । Pân. II. 3. 5.

पन्थानं गच्छति only; but उत्पथेन पथे गच्छति he reaches the main road by taking a by-path.

§ 801. The roots* शी, स्था and आस्, with अधि, govern the Accusative of the place where the action takes place; अधि-शेते अधितिष्ठति अध्यास्ते वा वैकुण्ठं हरिः; शिलापट्टमधिशयाना reclining on a stone-slab; अर्धासनं गोत्रभिदोधितस्थो occupied half of Indra's seat; अध्यास्त सर्वतु सुखामयोध्याम् lived in Ayodhyā delightful in all seasons.

§ 802. † विद् with अभिनि governs the Accusative; अभिनि-विशते सन्मार्गम् he pursues the path of goodness; धन्या सा गणिकादारिका यामेव भवन्मनोऽभिनिविशते happy is that harlot girl on whom you have fixed your mind (see Bhaṭṭi. VIII. 80.). Rarely this governs the Loc. अभिनिविशते पापे fondly resorts to sin. विद् with a preposition governs the Acc. but with उप meaning 'to sit' takes the Loc. आसनेऽस्मिन्नुपविश sit on this seat.

§ 803. ‡ The root वस् preceded by the prepositions उप, अनु, अधि and आ governs the Accusative case; उप-अनु-अधि-आ-वसति वैकुण्ठं हरिः Hari dwells in Vaikuntha; शून्यमन्ववसदनं he dwelt in a dreary forest; but वस् with उप meaning 'to abstain from food' is used with the Loc.; उपवसति वने रामः Râma observes a fast in the forest.

§ 804. ¶ The particles उभयतः, सर्वतः, उपर्युपरि, अधोऽधः, अध्वधि and धिक्; अभितः, परितः, समया, निकषा, हा and प्रति meaning 'to, and अन्तरा 'between,' and अन्तरेण 'without,' 'regarding to,' govern the Accusative; उभयतः कृष्णं गोपाः the cowherds are on both

* अधिशीङ्स्थासां कर्म । Pân. I. 4. 46. † अभिनिविशश्च Pân. I. 4. 47.

‡ उपान्वध्याङ् वसः । Pân. I. 4. 48.

¶ उभयसर्वतसोः कार्या धियुपर्यादिषु त्रिषु । द्वितीयाश्रेष्ठितान्तेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यन्ते । अभितः परितः समया निकषा हा प्रतियोगेपि । Vârtikas on Pân. I 4 48. अन्तरान्तरेण युक्ते Pân. II. 3. 4.

sides of Kṛishṇa-सर्वतः प्रासादं जायति दंडधारिणः guards keep vigil on all sides of the palace. उपर्युपरि लोकं हरिः Hari is over all the worlds; अधोधो लोकं पातालः Pātāla is below the world. अध्यक्षि लोकम्; धिग्वो जाह्मन् fie upon you rogues; धिक्साजुं कुरुपतिं fie upon the lord of the Kurus, with all his brothers; (धिक्) is used sometimes with the Nom. and sometimes with the Voc. धिगर्थाः कटसंभ्रयाः fie upon wealth which is attended with troubles; धिङ् मूर्खं fie upon thee fool; रक्षांसि वेदिं परितो निरास्थ-दङ्गान्ययाक्षीदभितः प्रधानम् (Bhaṭṭi I. 12) he dispelled the demons from around the altar and offered sacrifices to the minor deities arranged round the principal one. अभितस्तं पृथ्वास्तनुः स्नेहेन परितस्तरं Kir. XI. 8: ग्रामं समया-निकषा व्रजति goes near to the village. Vide Sis. I. 68, VI. 73. हा कृष्णाभक्तं woo to him who is not a devotee of Kṛishṇa; मन्दौःसुक्योरिम नगरगमनं प्रति I have but a faint desire to go to the town; अन्तरा त्वां मां हरिः हरिमन्तरेण न सुखं happiness is not possible without Hari; देवीं वसुमतीमन्तरेण with reference to queen Vasumati.

Some of the indeclinables given above are used with the Genitive; e. g. उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा (he stood) very high above all by his lustre, like the sun, &c.

§ 805. * The following prepositions are used with the Accusative.

(a) अति 'superior to, higher than,' अनु 'just after, after, by the side of, inferior to,' अभि 'close to' and उप 'near, inferior to,' e. g. अति देवान् कृष्णः Kṛishṇa excels gods in might; अतिरामं गोविन्दः Govinda is superior to Rāma; जपमनु प्रावर्षत् it rained just after the muttering of prayers; सर्वं मामनु ते every thing

* कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया Pān. II. 3. 8. Prepositions used by themselves and governing nouns are called Karmapravachanīya.

तृतीयार्थे । द्विने । उपोधिके च । लक्षणेऽप्यभूताख्यानभागवीप्साद्यु प्रतिपर्य-
नवः । अभिरभागे । Pān. I. 4. 85-87. 90. 91.

of thee is after mine; अनु पितरं गच्छति सुतः the son imitates his father; न भवान् अनु रामं चेत् if you are not inferior to Râma; so अनु हरिं सुराः, भक्तो हरिं अभि the devotee is close to Hari; उपशूरं न ते वृत्तं your act is not like that of a hero (*lit.* is inferior to his); उपहरिं सुराः &c.

(b) The prepositions अभि, अनु, परि and प्रति are used with the Accusative when they refer to particular things; गिरिं—अभि—अनु—परि—प्रति—वियोतते विद्युत् the lightning flashes towards the mountain; also when they mean 'to every one,' &c. वृक्षं वृक्षमभि—अनु—परि—प्रति—सिंचति waters each and every tree; so अभि—अनु—परि—प्रति स्त्री स्त्री जातमन्मथः ।

(c) अनु, परि and प्रति also govern the Accusative when they imply 'one's own share;' लक्ष्मीः हरिमनु-परि-प्रति Lakshmi is the proper share (property) of Hari.

§ 806. The roots given in the following Kârikâ govern a double Accusative—

दुह्याच्पचदण्डरुधिप्रच्छिचिब्रूशस्त्रजिमथमुषाम् ।

कर्मयुक्स्यादकथितं तथा स्याकीदृक्प्वहाय ॥

i. e. the roots दुह् to milk, पच् to cook, ण्ड् to punish, रुध् to obstruct, प्रच्छ् to ask, चि to collect, ब्रू to speak, शास् to instruct, जि to win (as a wager), मन्च् to churn, and मुष् to steal, as also नी, ह, and छ्व् and बह्; and the synonyms of these; गां दोग्धि पयः he milks (draws milk from) the cow; बलिं याचते वसुधां he begs the earth of Bali; तण्डुलानोदनं पचति he cooks rice (into food); similarly गर्गान् शतं दण्डयति, व्रजमवरुणद्धि गां. माणवकं पन्थानं पृच्छति, वृक्षं अवचिनोति फलानि, माणवकं धर्मं वृत्ते—शास्ति, शतं जयति देवदत्तं, सुधां क्षीरनिधिं मथ्नाति, देवदत्तं शतं मुष्णाति, माममजां नयति—हरति—कर्षति—वहति वा; So माणवकं धर्मं भाषते—वक्ति वा, बलिं वसुधां भिक्षते, &c. Vide Bhatti. VI. 8-10.

§ 807. * When these verbs are used in the passive, the secondary object in the case of the first twelve roots and the principal one in that of the last four is put in the Nominative case, the other Accusative remaining as before; घेनुः पयो दुह्यते, दशरथः रामं ययाचे कौशिकेन, उदधिः सुधां ममन्थे देवैः &c., तेन गावः ग्रामं नीयन्ते हियन्ते रुष्यन्ते उह्यन्ते वा, &c.

§ 808. † In the case of the causals of roots implying 'motion,' 'knowledge,' 'eating,' roots having some literary work for their object, intransitive roots and the roots हृश् and जल्प्. भाष् with आ; ल्प् with वि, ग्रह् and श्रु, their subject in the primitive sense is put in the Accusative case.

ज्ञानगमयत्स्वर्गं वेदार्थं स्वानवेदयत् ।

आशयद्यामृतं देवान्वेदमध्यापयद्विधिम् ।

आसयत्सलिले पृथ्वीं यः स मे श्रीहरिर्गतिः ॥ Sid. Kau.

That venerable Hari is my refuge who despatched the enemies (of gods) to the next world, explained the meaning of the Vedas to his (followers), made the gods drink nectar, taught Veda to the Creator and seated the earth (made it rest) on waters.

दर्शयति हरिं भक्तान् he makes the devotees see Hari; जल्पयति भाषयति विलापयति धर्मपुत्रं देवदत्तः; पुत्रं विद्यामग्राहयत् (cf. Kum. I. 52); अग्रावयत्परिषदां कथाम्. But when the double causal is used the subject ceases to be the subject of the root in the primitive sense and therefore takes the Instrumental; गमयति देवदत्तः यज्ञदत्तं, गमयति देवदत्तेन यज्ञदत्तं विष्णुमित्रः

Obs.—दर्श is sometimes found used with the Dative; प्रत्यभिज्ञानरत्नं च रामायादर्शयत्कृती Rag. XII. 54.

(a) The causals of नी, and बह् when it has for its subject a

* गोणे कर्मणि दुह्यादे नीहृष्वहाम् * * * लादयो मताः Sid. Kau. on Pân. VII. 1. 69.

† गतिबुद्धित्ववसानार्थशब्दकर्मकर्मकाणामाणि कर्ता स णो । Pân. 1. * 52. जल्पतिप्रभृतीनामुपसंख्यानम् । दशेभ्यः Vārtikas.

noun other than one denoting a driver, govern the Instrumental of the primitive subject;* नाययति वाहयति वा भारं मृत्येन he makes his servant carry a load; but वाहयति रथं वाहान् सूतः the charioteer makes the horses draw the chariot.

(1) † The same holds good in the case of the causal of अद् and खाद्; आदयति खादयति वा अन्नं बटुना he makes the boy eat his food.

(2) ‡ मश् when it has not the sense of हिंसा 'pain or injury to a sentient thing' does the same; मक्षयत्यन्नं बटुना; but मक्षयति बलीवर्दान् सस्यम् (when the loss of corn causes pain to the mind).

(b) स्मृ and घ्रा which denote a kind of knowledge are construed with the Instrumental, though the former when meaning 'to remember with pain' is sometimes found used with the Accusative also; स्मारयति घ्रापयाति वा देवदत्तेन; अयि चंद्रयसदोषा अतिक्रान्तपार्थवयुणान् स्मारयन्ति प्रकृतीः । Vide also Śis. VI. 56.

(c) § The causal of the denominative शब्दाय also is construed with the Instrumental; शब्दाययति देवदत्तेन he causes Devadatta to make a sound.

Note:—¶ By intransitive roots are meant such roots as are not capable of governing an object other than one denoting space, time, &c. and not such as, though transitive, may be used without their object being actually expressed; मासं आसयति देवदत्तं; but देवदत्तेन पाचयति and not देवदत्तं though the object of पच् is not actually expressed.

§ 809. § The primitive subject of the verbs हृ and कृ, of

* नीबहोर्न । नियच्छुर्कर्तृकस्य बहेरनिषेधः । Vārtikas.

† आदिस्त्रायोर्न । Vārtika. ‡ मक्षेरहिंसार्थस्य न । Vārt § शब्दायतेर्न Vārt.

¶ येषां देशकालादिभिर्ज्ञं कर्म न संभवति तेऽत्राकर्मकाः । न त्वविवक्षित-कर्मणोपि Sid. Kan.

§ हृक्कौरन्यतरस्याम् Pān. I. 4. 48. अमिवादिदृशोरात्मनेपदं वेति वाच्यम् । Vārt.

अभिवाद्, and दृष्ट when used in the *Atm.* is either put in the Accusative or the Instrumental; हारयति कारयति वा भृत्यं भृत्येन वा कटम् he causes the servant to take or weave a mat; अभिवा-
दयते दर्शयते देवं भक्तं भक्तेन वा he makes the devotee bow down to, or see, God.

§ 810. *When the causal forms are used in the passive, the principal object (*i. e.* the primitive subject) is put in the Nominative case; but in the case of roots implying 'knowledge or eating' and roots having a literary work for their object the principal object is put in the Nominative case and the secondary object in the Accusative or *vice versa*; देवदत्तः कटं करोति Devadatta prepares a mat—देवदत्तं देवदत्तेन वा कटं कारयति; देवदत्तः कटं कारयते he makes Devadatta prepare a mat, देवदत्तः ग्रामं गच्छति Dev. goes to a village; देवदत्तं ग्रामं गमयति causes Dev. to go to a village; देवदत्तः ग्रामं गम्यते; Devadatta is made to go, &c.; माणवकं धर्मं बोधयति he makes Mānavaka know his duty; बोध्यते माणवकं धर्मः, माणवको धर्मं इति वा. Mānavaka is made to know, &c.; बटुमोदनं भोजयति he makes the child eat food; बटु-
रोदनं भोज्यते or बटुमोदनो भोज्यते the boy is made, &c.

§ 811. As regards the causal of roots governing two Accusatives the general rules given at § 808 hold good; कौशिकः दशरथं रामं अयाचत; (देवाः) कौशिकेन दशरथं राममयाचयन्; गोपीऽजां ग्रामं हरति, (गोपेन) गोपेन अजां ग्रामं हारयति, &c.

THE INSTRUMENTAL CASE.

§ 812. † The Instrumental case primarily expresses either the agent (when the construction is passive) or the instrument or means by which an action is done; तव महिमानं अजानता मया असत्कृतोऽसि thou wast disrespected by me, not knowing thy greatness;

* बुद्धिभक्षार्थयोः शब्दकर्मणां च निजेच्छया । प्रयोज्यकर्मण्यन्येषां
प्यन्तानां लादयो मताः ॥ Sid. Kau. on Pān. VII. 1. 69.

† कर्तृकरणयोस्तृतीया । Pān. II. 3. 18.

रामेण बाणेन हतो वाली Vâli was killed by Râma with an arrow (here रामेण is the agent; बाणेन the instrument).

(a) * The Instrumental is also used in the following senses. प्रकृत्या दर्शनीयः lovely *by nature*; प्रायेण याज्ञिकः he is *almost* a ritualist; गोत्रेण गार्ग्यः Gârgya *by family name*; सुखेन याति goes with *ease*; so समेनैति, विषमेणैति, &c. द्विद्रोणेन धान्यं क्रीणाति he buys two *dronas* of corn at a time; साहस्रेण पशून् क्रीणाति he buys one *thousand* beasts at a time, &c.

(1) In the case of numerals and words expressive of measure the Acc. may also be used; द्विद्रोणं क्रीणाति धान्यं, शतेन शतेन शतं शतं वत्सान् पाययति पयः; &c.

(b) Obs:—† The root दिव् ‘to play,’ however, governs the Accusative or the Instrumental of the instrument used; अक्षैः अक्षान् वा दीव्यति he plays at dice.

(c) † The root ज्ञा with सम् also governs the Accusative or the Instrumental; पित्रा पितरं वा संजातोति he recognises or lives in peace with his father; but विष्णुं संजानीष्व remember Vishnu.

§ 813 † When the accomplishment of an object is to be expressed, the Instrumental of words expressing the length of time or space is used; अह्ना क्रोशेन वाऽनुवाकोधीतः the section (of the Veda) was studied by him in a day, or a Kosa (i. e. by going over it); but मासमधीतो नायातः as the accomplishment does not take place.

§ 814. § Words expressing some defect in a limb of the body govern the Instrumental of the defective limb; अक्षया कायः blind of one eye; so पादेन स्वजः &c.

* प्रकृत्यादिभ्य उपसंख्यानम् । Vârt.

† दिवः कर्म च । संज्ञोन्यतरस्यां कर्मणि । Pân. I. 4. 43, II. 3. 22.

‡ अपवर्गे तृतीया । Pân. II. 3. 6. अपवर्गः फलप्राप्तिः । तस्यां चोत्पाद्यां कालाध्वनोरयन्तसंयोगे तृतीया स्यात् ।

§ येनाङ्गविकारः । Pân. II. 3. 20.

§ 815. * A characteristic attribute indicative of the existence of a particular state or condition is put in the Instrumental; जटाभिः तापसः he is an ascetic (which is apparent) from his matted hair (जटाज्ञाप्यतापसत्वविशिष्ट इत्यर्थः Sid. Kau.).

§ 816. † The Instrumental is also used to express the cause or motive or the object of purpose of an action as distinguished from the mere instrument of it; पुण्येन दृष्टो हरिः Hari was seen by (virtue of) merit; तेनापराधेन दण्ड्योसि thou art to be punished for that fault; अध्ययनेन वसति dwells for the purpose of studying; also when the object to be accomplished is simply implied; अलं श्रमेण away with your efforts i. e. they will not succeed; श्रमेण साध्यं नास्ति इत्यर्थः (Sid. Kau.)

§ 817 The Instrumental is used with words expressing the idea of—

(a) excelling; पूर्वान् महाभाग तयातिशेषे Oh fortunate one, you excel your ancestors in that (devotion); धाम्नातिशाययति धाम सहस्रधातः (Mu. 3. 17.) he surpasses, by his lustre, the lustre of the sun; इरीकृता खलु गुणैरुद्यानलता वनलताभिः । S'ak. I.

(b) resemblance, likeness, equality; स्वरेण पितरमनुहरति resembles his father in voice; देहबन्धने स्वरेण च रामभद्रमनुहरति (Utta. 4.); अस्य मुखं मातुः मुखेन संबदति his face resembles that of his mother; विष्णुना सहो वीर्ये equal to Vishnu in valour.

(c) swearing; शरतेनात्मना चाहं शपे I swear by Bharata and myself; शापितासि मम जीवितेन I conjure thee by my life.

(d) rejoicing, being pleased; भक्त्या गुरौ मय्यनुकम्पया च प्रीतास्मि I am pleased with thee by thy devotion to your preceptor and compassion upon me; कापुरुषः स्वल्पकेनापि तुष्यति a low person is satisfied with little.

* इत्थं सूतलक्षणे । Pân. II. 3. 21.

† हेतो । Pân. II. 3. फलमपि इह हेतुः । इत्यादिसाधारणं निर्व्यापार-साधारणं च हेतुत्वम् । करणत्वं तु क्रियामात्रविषयं व्यापारनियतं च । Sid. Kau.

(e) motion (the conveyance or the part of the body on which a thing is carried being put in the Instrumental case): रथेन संचरते ' he moves about in a chariot.'

(f) price (real or metaphorical) at which a thing is bought; इतेन क्रीतः bought for a hundred (rupees, etc.); स्वप्राणव्ययेनापि रक्षणीयाः सुहृदसवः ' the life of a friend ought to be saved even at the cost of one's life.'

§ 818. The following words also govern the Instrumental case:—

(a) Words expressing the idea of use or need, such as किं, कार्यं, अर्थः, प्रयोजनं and the like, and the root कृ with किं used in the same sense; धनेन किं यः &c. what is the use of his wealth who &c.; तुणेन कार्यं भवतीश्वराणाम्—' even the rich sometimes stand in need of grass,' similarly कार्यः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान्न धार्मिकः, न स्वामिपादानां मया किमपि प्रयोजनम्, &c.

(b) The particles अलं and कृतं meaning 'enough;' अलं रुदितेन 'enough of your weeping (do not weep);' कृतं अत्यादरेण 'away with overpressing'; अलं is also used with a gerund अलं अन्यथा संभाव्य 'away with misunderstanding.'

(c) Particles expressing 'accompaniment' such as साकं, सार्धं, समं, सह, &c.; आस्व साकं मया सोधे (Bh. VIII. 70.); वनं मया सार्धमसि प्रपन्नः Rag. XIV. 63: आहो निवत्स्यति समं हरिणांगनाभिः । Śak I. 27. &c.

(d) Words meaning 'having or destitute of;' समत्पुत्रोप्यर्थैः (परिभवपदं याति कृपणः) ' though possessed of wealth,' &c.; अर्थेन हीनः 'destitute of wealth.'

N. B. For the optional use of the Instrumental see the Abl., the Gen. and the Loc. cases.

THE DATIVE CASE.

§ 819. * The primary sense of the Dative case is Sampra-

* चतुर्थी संप्रदाने Pân. II. 3. 13. कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम् Pân. I. 4. 32. क्रियया यमभिप्रैति सोपि संप्रदानम् Vârt

dāna (संप्रदानं). The indirect object of the root दा is called Sampradāna; also the person or thing with reference to whom or which an action is done; विप्राय गां ददाति 'he gives a cow to a Brāhmaṇa;' युद्धाय संनह्यते 'prepares for battle;' न शूद्राय मतिं दद्यात् 'The Śudra should not be instructed in the Veda, &c.'

*But in the case of the root यज् the proper object is put in the Instrumental case and the indirect object in the Accusative; पशुना रुद्रं यजते 'he sacrifices a bull to Rudra.'

Note:—Though the root दा ought to govern the Dat. of the indirect object, it is sometimes found used with the Gen. or the Loc. राज्यं सिबीनां वृद्धं वे ददामि तव स्वेचर 'Oh sky-wanderer, I will give you the prosperous kingdom of the Sibis;' यस्त्वं रामे पृथिवीं दातुमिच्छसि 'thou who art thinking of bestowing the earth upon Rāma,' &c.

§ 820. † The roots रुच् and others having the same sense govern the Dative of the person or thing pleased or satisfied; हरये रोचते भक्तिः 'Hari likes devotion;' अपां हि तृप्ताय न वारिधारा स्वादुः सुगन्धिः स्वदते तुषारा 'a stream of sweet water, cool and perfumed, is not liked by one who has already drunk enough of water.'

§ 821. ‡ The roots श्लाघ् 'to praise,' ह्रु 'to hide,' स्था 'to stand,' and शप् 'to swear,' govern the Dative of the person to whom some object or feeling is to be conveyed; गोपी स्मरात् कुप्प्याय श्लाघते-ह्रुते-तिष्ठते-शपते वा 'a cowherdess being incited by love flatters Kṛṣṇa or apparently conceals her feeling from him or waits for him or swears before him;' (Vide Bhatti. VII. 73. 74.); but राजानं श्लाघते मन्त्री 'a minister praises his king.'

§ 822. § The creditor (or the person to whom something is

* यजेः कर्मणः करणसंज्ञा संप्रदानस्य च कर्मसंज्ञा । Vārt.

† रुच्यर्थानां प्रीयमाणः Pān. I. 4. 33.

‡ श्लाघहुक्त्वाशपां ज्ञीप्स्यमानः । Pān. I. 4. 34.

§ धारेरुत्तमर्णः । स्पृहेरीप्सितः । Pān. I. 4. 35, 36.

due) in the case of the root घृ 'to owe;' and the person or the thing desired in the case of स्पृह, are put in the Dative case; वृक्ष-सेचने द्वे धारयसि मे 'you owe me two sprinklings of trees' (Sa'k.); भक्ताय धारयति मोक्षं हरिः; (Sid. Kan.) तस्यै स्पृहयमाणोसौ 'he longing for her' (Bhatti VIII. 15.); ' पुष्पेभ्यः स्पृहयति 'he longs for flowers;' but पुष्पाणि स्पृहयति where no longing is implied.

§ 823. * The roots क्रुध्, द्रुह्, ईर्ष्य्, and असूय्, and others having the same sense govern the Dative of the person against whom the feeling of anger, hatred, &c. is directed; हरये क्रुध्यति द्रुह्यति-ईर्ष्यति-असूयति वा (Sid. Kan.) 'he is angry with Hari, or bears hatred towards him, or is jealous of him or finds fault with him;' सीतायै नाक्रुध्यन्नाप्यसूयत (Bhatt. VIII. 75.) 'he did neither get angry with Sita nor find fault with her;' but भार्या-मीर्ष्यति 'he keeps a jealous watch over his wife' (that others may not see her मेनामन्योऽद्राक्षीदिति Sid. Kan.)

(a) † But क्रुध् and द्रुह् preceded by a preposition govern the Accusative case; किं मां संक्रुध्यसि 'why do you get angry with me?' नित्यमस्मच्छरीरमाभिद्रोक्षुं यतते (Mud. I.) 'he always endeavours to do harm to my body.'

Obs:—द्रुह् with अभि is also found used with the Dat.; मया पुनरेभ्य एवाभिद्रुग्धमज्ञेन (Utta. VII.).

§ 824. † The roots राष् and ईक्ष् both meaning 'to determine the good or bad fortune of' govern the Dative of the person with reference to whom the inquiry is made; कृष्णाय राध्यति ईक्षते वा । पृष्टो गर्गः शुभाशुभं पर्यालोचयतीत्यर्थः । Sid. Kan.

* क्रुधद्रुहेर्ष्या सूयार्थानां यं प्रति कोपः । Pân. I. 4. 37. क्रोधोऽमर्षः - क्रोहोऽपकारः ईर्ष्याऽक्षमा असूया गुणेषु दोषाविष्करणं । द्रुहादयोपि कोप-प्रभवा एव गृह्यन्ते । अतो विशेषणं सामान्येन । Sid. Kan.

† क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः कर्म । Pân. I. 4. 38.

‡ राधीक्ष्वोर्यस्य विप्रज्ञः । Pân. I. 4. 39.

§ 825. * श्रु with प्रति and आ meaning 'to promise,' governs the Dative of the person to whom a promise is made after solicitation विप्राय गां प्रतिवृणोति आवृणोति वा । विप्रेण मह्यं देहीति प्रवर्तितः प्रतिजानीते इत्यर्थः । Sid. Kau.

§ 826. † The root क्री with परि 'to hire, as a servant,' &c., optionally governs the Dative (and optionally the Inst.) of the price at which he is hired शतेन शताय वा परिक्रीतः । Sid. Kau.

§ 827. ‡ (a) A noun expressive of the purpose for which anything is done, or the result to which anything leads or the effect for which anything exists, is put in the Dative case; मुक्तये हरिं भजति ' worships Hari for final beatitude; ' भक्तिर्ज्ञानाय कल्पते सम्पद्यते जायते वा ' devotion leads to knowledge; ' मूत्राय कल्पते जायते सम्पद्यते यवागूः (Mb.) ' water gnel tends to (produce) urine; ' कुण्डलाय हिरण्यं (Mah. Bhāṣ.) ' gold for Kundala (a kind of ornament); ' रूपाय दारु ' wood for a sacrificial post,' &c.

N. B. The roots भू or अस् are often omitted after a Dative used in this sense काव्यं पश्यसे (भवति), poetry is for fame.'

(d) § An evil foreboded by a portentous phenomenon is also put in the Dative case; वाताय कपिला विद्युत् ' the tawny lightning forebodes a storm.'

(e) § The word हित is used with the Dative; ब्राह्मणाय हितं ' good for a Brahmana.'

* प्रत्याङ्भ्यां श्रुवः पूर्वस्य कर्ता । Pân. 4. 40.

† परिक्रयणे संप्रदानमन्यतरस्याम् । Pân. 4. 44. नियतकालभृत्यास्वीकरणं पारिक्रयणं । Sid. Kau.

‡ तार्थ्ये चतुर्थी वाच्या । कल्पि संपद्यमाने च । Vârtika.

§ उत्पातेन ज्ञापिते च । Vârt. वाताय कपिलाविद्युदातपायातिलोहिनी । पीता वर्षाय विज्ञेया दुर्भिक्षाय सिता भवेत् । Mah. Bhāṣ.

§ हितयोगे च । Vârt.

§ 828. * The object governed by an infinitive mood not actually used but implied, is put in the Dative; फलैभ्यो याति i. e. (फलानि आहर्तुं) ' goes for (in order to bring) fruits; ' वृत्तिहाय नमस्कर्मः (i. e. वृत्तिहमनुकूलयितुं) ' We bow down to Nrisimha (to propitiate him).'

(a) The Dative of an abstract noun formed from a root may be used to express the sense of the infinitive of the same root; यामाय याति ' goes to perform a sacrifice; ' त्वागाय संभृतार्थानां (Rag. 1. 7.) ' who had amassed wealth in order to give it away,' &c.

§ 829. † The particles नमः, स्वस्ति, स्वाहा and स्वधा (exclamations used in offering oblations to gods and manes respectively), अलं meaning ' equal to, a match for ' and वषट् (an exclamation accompanying an oblation to a deity) govern the Dative case; तस्मै नमः शंभवे ' bow to that Śambhu; ' प्रजाभ्यः स्वस्ति ' may it be well with the subjects; ' स्वस्वस्तु ते (Rag V. 17.) ' Farewell to thee; ' अग्नये स्वाहा ' this offering to Agni; ' similarly पितृभ्यः स्वधा; दैत्येभ्यो हरिः अलं ' Hari is a match for the demons; ' so अलं मल्लो मल्लाय (Mah. Bhâs.) ' one wrestler is a match for another; (see Rag. II. 39. Bhatti. VIII. 98.); इंद्राय वषट् ' this oblation to Indra. '

(a) But when कृ is used with नमः, it becomes the principal verb † and therefore governs the Accusative case; ' नमस्करोति देवान् ' bows down to gods' (when the sense of an infinitive is suppressed, of course the Dative will be used; see § 828).

(b) Words having the sense of अलं, such as प्रभुः, समर्थः, शक्तः, &c. and also the verb प्रभु, are used with the Dative (Sid. Kau.) दैत्येभ्यो हरिः प्रभुः समर्थः शक्तो वा; प्रभुः—समर्थः—शक्तः मल्लो मल्लाय; प्रभवति मल्लो मल्लाय; विधिरापि न येभ्यः प्रभवति (Bhar. II. 94.); प्रभु and the other words may also be used with the Genitive (Sid. Kau.)

* क्रियार्थोपपदस्य च कर्माणि स्थानिनः । तुमर्थाच्च भाववचनात् । Pân. II. 3. 14, 15.

† नमः स्वस्तिस्वाहास्वधालंबवषट्योगाच्च । Pân. II. 3. 16.

‡ उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिर्वैलीयसी । Vârt.

प्रभवति निजस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Māl. Mād. IV.) the great king has power over his daughter.

(c) Verbs meaning 'to salute' such as प्रणम्य, प्रणमत्, &c. may govern the Dative or the Accusative; न प्रणमन्ति देवताभ्यः (Kād.) they do not bow down to deities; तां भक्तिप्रवणेन चेतसा प्रणनाम saluted her with a mind bowed down with devotion; प्रणिपत्य सुरास्तस्मै शमयित्रे सुरद्विषां (Rag. X. 15.) the gods bowed respectfully to him, the annihilator of the enemies of the immortals: वागीशं (वाग्भिरर्ध्याभिः) प्रणिपत्य (Kum. II. 3.) having bowed to the lord of speech &c.

§ 830. With verbs of telling such as कथ्य, ख्या, शंस, चम्, निविद् cau. &c. and of sending such as हि with प्र, सृज् with वि, &c. the Dative of the indirect object is used; राममिष्वसनदर्शनात्सुकं मेथिलाय कथयामिबभूव सः । (Rag. XI. 37.) He told the king of Mithilā that Rāma was eager to see the bow; आख्याहि मे को भवानुग्रहः (Bhag. XI. 31.) Tell me, who thou art in this fierce form, &c., उपस्थितां होमवेलां गुरवे निवेदयामि (Ś'ak. IV.) I will tell my preceptor that it is time to offer the morning oblations; हरिरस्मे सुरांगनां प्रजिघाय (Rag. VIII. 79.) Indra sent a heavenly damsel against him (i. e. to disturb his contemplations); रक्षस्तस्मे महोपलं प्रजिघाय (Rag. XV. 21.).

§ 831. *The indirect object of the root मन् cl. 4. 'to think' if not an animal, may be put in the Accusative or the Dative case when contempt is to be shown; न त्वां तृणं मन्ये तृणाय वा I do not consider thee a straw; but न त्वां तृणं मन्ये (मन् cl.; 8) when mere comparison is meant, the Accusative is used; त्वां तृणं मन्ये (Mb.)

* मन्त्यकर्मण्यनादेरे विभाषाऽप्राणिषु । Pāṇ. II. 3. 17. On अप्राणिषु Kātyāyana remarks 'अप्राणिषु इत्यपत्तीय नौकाकाञ्चशुकशृगालवर्ज्येष्विति बाध्यम्' i. e. "Instead of 'If not an animal' it should be said, 'If not one of a ship, or food or a crow or a parrot or a jackal,'" न त्वां मन्ये नाहं अन्नं वा, न त्वां श्रुते श्वानं वा मन्ये; in the former case though neither नौ nor अन्न is an animal, the Accusative ought to be used, in the latter though श्वन् is an animal the Dative may be optionally used.

§ 832. * The object of roots implying motion (i. e. the place to which the motion is directed), if it be not a road, is put in the Accusative or the Dative, when actual motion is meant; ग्रामं ग्रामाय वा गच्छति 'goes to a village;' but मनसा हरिं व्रजति, पन्थानं गच्छति.

THE ABLATIVE CASE.

§ 833. The principal sense of the Ablative case is अपादान or 'motion away from †;' hence the noun from which the motion, real or conceived, takes place is put in the Ablative case; ग्रामादायाति 'comes from a village;' घावतोऽन्वात्पतति 'falls down from a running horse'; सदाचारात् प्रज्ञते.

(a) † Words having the sense of जुगुप्सा, विराम or 'cessation,' 'pause,' and प्रमाद 'awerving from,' also govern the Ablative case; पापात् जुगुप्सते 'he hates sin;' न नवः प्रभुराफलोदयात्स्थिरकर्मा विराम कर्मणः (Rag. VIII. 22.) the new monarch, steady in action, did not desist from efforts until they bore their fruit'; धर्मात्प्रमायति 'swerves from duty'; स्वाधिकारात्प्रमत्तः (Meg. I.) 'careless, failing in the discharge of the duties (of his office)'; so धर्मान्मुह्यति; प्रसमीक्ष्य निवर्तेत सर्वमांसस्य भक्षणान् (Manu Smr. V. 49.), &c.

मद् with प्र in the sense of 'to be careless about' is used with the Loc. also; अतोर्थाक्ष प्रमायन्ति प्रमदासु विपश्चितः । (Manu Smr. II. 213) on this account wise men are not careless about their wives.

§ 834. § In the case of words expressing fear or protection from fear, that from which or whom the fear proceeds is put in the Ablative case; चोराद्विभेति is afraid of a thief; भीतो रणे श्वेतवाहात् I was afraid of the white-horsed one i. e. Arjuna; स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रापते महतो भयात् (Bhag. II. 40) even a little

* गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाच्चतुर्थ्यौ चेष्टायामनघ्वानि । Pân. II. 3. 12.

† अपादाने पञ्चमी । Pân II. 3. 28 युष्मन्पाये अपादानम् Pân. I. 4. 24.

‡ जुगुप्साविरामप्रमादार्थानाहुपसंख्यानम् । Vârt.

§ भीत्रार्थानां भयहेतुः Pân. I. 4. 25.

of this (kind of) piety saves one from great fear; कपेरत्रासिबुर्नादात् (Bhaṭṭi IX. 11.) were afraid of the roar of the monkey.

(a) * That from which one is kept off is also put in the Ablative; पापास्त्रिवारयति wards off from sin; यवेष्वो गां वारयति keeps off the cow from barley.

§ 835. † In the case of जि with परा the thing unbearable is put in the Ablative case; अध्ययनात्पराजयते finds study unbearable or difficult; तां पराजयमानां स प्रीतिः (Bhaṭṭi. VIII. 71.) who got disgusted with the love (of Râvana); but शत्रून् पराजयते ।

§ 836. ‡ When concealment is to be had recourse to, that whose sight one desires to avoid is put in the Ablative case; मातुर्निलीयते कृष्णः ' Kṛishṇa conceals himself from his mother; but चोरास्त्र दिहसते.

§ 837. (a) § The teacher from whom something is learnt regularly is put in the Ablative case; उपाध्यायादधीते learns from the preceptor; but नटस्य गार्थां गृणोति.

(b) Similarly the prime or original cause in the case of जन् to be born, and the source in the case of भू are put in the Ablative; ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते the creation proceeds from Brahman; गोमयादृश्चिको जायते the scorpion is born from cowdung; हिमवतो गङ्गा प्रभवति The Ganges rises from the Himalayas; कामात्क्रोधो भिजायते from desire anger is produced.

Note.—Verbs meaning 'to be born' or 'to be begotten upon' are often used with the Loc.; तस्यां शतानन्द आङ्गिरसोऽजायत from her was born Śatananda Ângirasa; मेनकायामुत्पन्नां begotten upon Menakâ; See Manu Smṛ. 154. I. 9.

~ वारणार्थानामीप्सितः । Pân. I. 4. 27.

† पराजेरसोढः । Pân. I. 4. 26.

‡ अन्तर्धो येनादर्शनमिच्छति । Pân. I. 4. 28.

§ आख्यातोपयोगे । Pân. I. 4. 29 जनिकर्तुः प्रकृतिः . भुवः प्रभवः । Pân. I. 4. 30. 31.

§ 838. *When the sense of an indeclinable participle is suppressed in a sentence the object governed by that ptc. or the place at or on which the action takes place is put in the Ablative case; प्रासादात् प्रेक्षते sees from a palace (प्रासादमारुह्य प्रेक्षते Sid. Kau.); similarly आसनात् प्रेक्षते=आसने उपाविश्य प्रेक्षते; अशुराजिह्वेति=अशुरं वीक्ष्य जिह्वेति, Sid. Kau.

§ 839. (a) † The place or time from which the distance of another place or point of time is to be expressed is put in the Ablative case; the distance in space being put in the Nominative or the Locative and that in time in the Locative; वनात् ग्रामो योजनं योजने वा (Sid. Kau.) the village is a *yojana* from the forest; गर्वाधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि चतुर्थं योजनेषु वा (Mb.); कार्तिक्या आमहायणी मासे (Sid. Kau.) the full moonday of Mārgaśīrṣha is a month (at the interval of a month) from that of Kārtika समुद्रात्परी क्रोशौ.

(b) The Ablative is also used in questions and answers; कस्मात् त्वं । नवाः whence art thou ? from the river; कुतो भवान् । पाटलिपुत्रात् where do you come from ? Pāṭaliputra.

§ 840. † The words अन्य, इतर and others having a similar sense, the particles आरात् 'near or distant,' कृते 'without,' words expressive of direction used with reference to time or space (except when they refer to the limbs of the body) and those derived from the root अञ्च् at the end of compounds, and in declinables ending in ओ and आहि are constructed with the Ablative; अन्यो भिन्न इतरो वा कृष्णात् different from Kṛishna; इतरो रावणादेश राघवालुचरो यदि Bhaṭṭi. VII. 106. If he be one other than Rāvaṇa and a follower of Rāma; आराद्वनात् near or away from the forest; कृते क्रौर्यास्समायातः (Bhaṭṭi. VII. 105) come without (setting aside) his cruelty; ग्रामात्पूर्वा उत्तरो वा to the

* ल्यब्लोपे कर्मण्यधिकरणे च । Vārt.

† यतश्चाध्वकालनिर्माणं तत्र पञ्चमी । तद्युक्तादध्वनः प्रथमासप्तम्यो ।
 षालासप्तमी च वक्तव्या । प्रदनाख्यानयोश्च । Vārtikas.

अन्यरादितरतैदिक्ष्वाञ्चूत्तरपदादाहियुक्ते । Pān. II. 3. 29.

east or the north of the village; चैत्रात्पूर्वः फाल्गुनः the month of Fālguna is prior to that of Chaitra; but पूर्व कायस्य the (forepart) of the body; प्राक् प्रत्यग् वा ग्रामात् to the east or to the west of the village; प्राक्प्रभातात् (Bhaṭṭi. VII. 106) before the day dawned; दक्षिणा दक्षिणादि वा ग्रामम् to the south or in the southern direction of the village; उत्तरा समुद्रात् (Bhaṭṭi.) in the north of the sea.

Obs:—कृते is sometimes used with the Accusative; कृतेपि त्वां न मविष्यन्ति सर्वे (Bhag. XI. 32) even without thee all will die.

(a) Words like प्रभृति, आरभ्य, बहिः, अनन्तरं, ऊर्ध्वं, परं &c. are used with the Ablative; the first word may also be used with adverbs of time; तस्मादिनात्प्रभृति from that day; ततः-तदा-प्रभृति since then; अद्यप्रभृत्यवनताङ्गि तवारिम दासः (Kum. V. 86); ततः, तस्मा; दिनादारभ्य, मालत्याः प्रथमावलोकदिवसादारभ्य; ग्रामान्दहिः outside the village; पुरगारुत्मतगोपुराद्बहिः (निरगात्) went out of the emerald gate of the town; ऊर्ध्वं संवत्सरात् (M. S. IX. 77) after a year-अत ऊर्ध्वं hence forward; वर्त्मनः परं (Rag. I. 17) beyond the path; भाग्यायचमतः परं; पुराणपत्रापगमादनन्तरं (Rag. III. 70.) after the dropping of old leaves; see Bhag. XII. 12.

§ 841. * The ablative is used with—

(a) The prepositions अप and परि meaning 'away from, without' and आ meaning 'as far as' or 'including, comprehending'; यत्संप्रत्यप लोकेभ्यो लंकायां वसतिर्भयात् (Rām.) now that he dwelt in Lankā, in terror, away from the worlds; अप हरेः संसारः *Samsāra* exists outside Hari; अप त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः it rained everywhere, except in the country of Trigarta. Similarly परि हरेः संसारः परि त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः (Vop.) &c. आमुक्ते संसार, आसकलाद् ब्रह्म Brahman pervades every thing; आ परितोषात् विदुषां; until the learned are satisfied.

* अपपरी वर्जने । आहमर्यादावचने । Pân. I. 4. 88-89. पञ्चम्यषाङ्-परिभिः Pân. II. 3. 10 प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः । Pân I. 4. 92. प्रति-निधिप्रतिदाने च यस्मात् । Pân. II. 3. 11.

(b) प्रति meaning 'the representative of, in exchange for or giving in return for,' प्रद्युम्नः रुष्णात्प्रति (Sid. Kan.) Pradyumna is the representative of Kṛishṇa; तिलेभ्यः प्रतिपच्छति माषान् gives māshas in return for sesamum.

§ 842. * When a word expressive of 'a debt,' is merely intended to be stated as a cause, it is put in the Ablative case; शताद्वद्धं द्रव्यं a thing mortgaged for a hundred rupees; कृणाद्वद्धं इव tied down as it were by the debt he owes.

§ 843. (a) The Ablative often denotes the cause of an action or condition and may be translated by 'on account of, by reason of,' &c.; मौनान्मूर्खः गण्यते one is considered a fool by reason of his silence (if he keeps silence); गोमानुषाणां वधात् (H.) on account of my killing cows and men.

(b) The Ablative is used to make a causative assertion or to advance an argument; पर्वतो वह्निमान् धूमात्। The mountain is fiery (has fire on it), because there is smoke; स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् (Ved. Su. II. 1. 1) A disputant says—if you say that our argument is liable to the fault of giving no scope to your smṛitis then we reply: this your argument will not hold; for in that case other smṛitis will have no scope given to them.

(c) The Ablative is used with comparatives or words having a comparative sense; भक्तिमार्गात् ज्ञानमार्गः श्रेयान् the way of knowledge is more efficient than that of devotion; अणोरप्यणीयान् smaller than an atom; अश्वमेधसहस्रेभ्यः सत्यमेवातिरिच्यते truth alone is superior to a thousand horse-sacrifices; चैत्ररथादनूने not inferior to Chaitraratha.

§ 844. † The indeclinables पृथक्, विना and नाना govern the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; पृथक् रामात्-रामं-रमेण वा different from or without Rāma; so नाना रामं,

* अकर्तृष्टुणे पञ्चमी । Pân. II. 4. 25.

† पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्याम् । Pân. II. 3. 32.

&c. नाना नारीं निष्फला लोकाया (Vop.) worldly life is vain without a woman (wife)

§ 845. * The words स्तोक ' a little. ' अल्प ' a little, ' कृच्छ्र ' difficulty, ' and कतिपय ' some ' when used in an adverbial sense with verbs, are used in the Ablative or the Instrumental; स्तोकेन स्तोकाद्वा मुक्तः let off with little; similarly अल्पेन अल्पान्मुक्तः, कृच्छ्रेण कृच्छ्राद्वा कृतः done with difficulty; कतिपयेन कतिपयाद्वा प्राप्तः, but स्तोकेन विषेण हतः killed with a little poison; when used adverbially they take the Accusative also; स्तोकं गच्छति goes a little.

(n) दूर and अन्तिक and others having the same sense, are used in the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; ग्रामस्य दूरात् दूरं दूरेण वा away from the village; so अन्तिकात् अन्तिकं अन्तिकेन वा near the village.

THE GENITIVE CASE.

§ 846. † The Genitive, as already remarked, is not a Kāraka case. It, therefore, expresses simply the relation of one noun to another in a sentence, such as that of a servant and his master (a relation which is other than that expressed by a Kāraka case); राज्ञः पुरुषः, पुत्रस्य माता, द्रव्यस्य गुणः &c.; and even in those cases where the genitive is used in the sense of other cases it expresses simple relation or सम्बन्ध only, as in सतां गतम्; सर्पिणो जानीते; मातुः स्मरति; एष उदकस्य उपकुरुते; भजे शंभोश्चरणयोः; फलानां दृष्टः, &c.

§ 847. † When the word हेतु (cause, object) is used in a sentence, that which is the object and the word हेतु are put in the

* करणे च स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयस्यासत्त्ववचनस्य । दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च । Pân. II. 3. 33. 35.

† षष्ठी शेषे Pân. II. 3. 50. कारकप्रातिपदिकार्थ (the sense of the Nominative)—व्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसम्बन्धः शेषः तत्र षष्ठी स्यात् । कर्मादीनामपि सम्बन्धविवक्षाया षष्ठ्येव । Sid. Kan.

‡ षष्ठी हेतुप्रयोगे । Pân. II. 3. 27.

Genitive case; अन्नस्य हेतोर्वसति dwells for the sake of (with the object of getting) food; रोदिषि कस्य हेतोः Mark P. 23. 12. हेतोर्बोधस्य मैथिल्याः प्रास्तावीव्रामसंकथाम् (Bhaṭṭi. VIII. 103.) he began to give her an account of Rāma in order to show her that he (Hanumat) was Rāma's messenger.

(a) * When a pronoun is used with the word हेतु, the Instrumental and the Genitive may both be used; कस्य हेतोः, केन हेतुना, with what object? Why? The Ablative may also be used; तेन हेतुना, तस्माद्धेतोः, तस्य हेतोः; when a word having the same sense as हेतु, such as निमित्त, कारण, &c., is used with a pronoun it may be used in any case in agreement with the pronoun; कस्य निमित्तस्य, कस्य प्रयोजनस्य; केन निमित्तेन, कस्मै निमित्ताय &c.; but they are generally used in the Accusative used like an adverb; किं-निमित्तं-कारणं-प्रयोजनं-अर्थ, &c. when a pronoun is not used, any case except the Nominative and the Accusative may be used; ज्ञानेन निमित्तेन (हरिः सेव्यः), ज्ञानाय निमित्ताय with the object of acquiring knowledge.

§ 848. † Words ending in the termination तत् and showing direction and others having the same sense, such as उपरि, उपरिष्ठात्, अधः, अधस्तात्, पुरः, पुरस्तात्, पश्चात्, अग्रे, &c. are used with the Genitive; ग्रामस्य दक्षिणतः उत्तरतः &c. to the south or to the north of the village, &c.; अर्कस्योपरि (S'ak. II. 8.) on the Arka plant; तरूणामधः (S'ak. I.) under the trees; तस्य स्थित्वा कथमपि पुरः (Meg.) standing before him with great difficulty, &c.

(a) † Words ending in एन such as दक्षिणेन, उत्तरेण, &c. are used with the Genitive or the Accusative; दक्षिणेन ग्रामं ग्रामस्य वा to the south of the village; उत्तरेण नद्यन्तीं (Māl. Mād. IX. 24.) to the north of the river; दण्डकान्दक्षिणेनाहं (Bhaṭṭi. VIII. 108.); धनपतिगृहानुत्तरेण (Meg. 80) to the north of Kubera's palace.

§ 849. † The words दूर and अन्तिक and their synonyms

* सर्वनाम्नस्त्वतीया च । निमित्तपर्यायप्रयोगे सर्वासां प्रायदर्शनम् । Vārt.

† वृद्धतत्सर्थप्रत्ययेन Pān. II. 3. 30.

‡ एनपा द्वितीया । Pān. II. 3. 31. एनपेति योमविभागात्पृथगपि । Sid. Kau.

† दूरान्तिकार्थः वृद्धन्यतरस्याम् । Pān. II. 3. 34.

govern either the Genitive or the Ablative; ग्रामात् ग्रामस्य वा वनं दूरं—निकटं—समीपं वा the forest is distant from or near the village; रामादृष्टस्य यो दूरं पापाहुःस्य सौन्तिकं he who is away from Rāma or S'iva is near sin; प्रत्यासन्नो माधवीमण्डपस्य close to the bower of the Mādhavi creeper; तस्य सकाशं, &c.

§ 850. * The root ज्ञा meaning 'to have an incorrect knowledge of' governs the Genitive; तैलं सर्पिषो जानीते supposes oil to be ghee; but सर्पिर्जानीते.

(a) Verbs implying 'to think of, to remember,' such as स्मृ, ह् with अवि, 'to be master of,' such as ईष्, ह् with प्र, &c. and to have compassion on such as दृक् &c., govern the genitive of their object; कश्चिद्भर्तुः स्मरसि (Meg. 90) dost thou remember the lord? स्मरन् राघवबाष्पानां विषयधे राक्षसेश्वरः Rām. VI. 60. 3 अद्येति तव लक्ष्मणः (Bhaṭṭi VIII. 119.) Lakshmana remembers thee; प्रभवति निजस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Māl. Mād. 4.) the great king has mastery over his daughter; यदि तं प्रेक्षमाणा आत्मनः प्रभविष्यामि (Uttar.) if after I see him I shall have control over myself; गान्धार्या अनीशोऽस्मि संवृत्तः (S'ak. II.) I have lost all power over my limbs; कथंचिदीक्षा मनसां बभूवुः (Kum. III. 34.) with great difficulty they could control their minds; शौचस्तिकत्वं विमवा न येषां प्रजन्ति तेषां दयसे न कस्मात् (Bhaṭṭi. II. 33.) why dost thou feel no compassion for those whose wealth does not see the morrow? रामस्य दयमानः (Ibid. VIII 119) taking pity on Rāmā.

(b) कृ meaning 'to impart additional properties' governs the Genitive; एषोदकस्य उपस्कुरुते 'fuel imparts heat to water.' मा कस्मचिदुपस्कृथाः Bhaṭṭi. VIII. 119.

§ 851. † Verbs meaning 'to be afflicted with a disease'

* ज्ञोऽविद्वयस्य करणे । अधिगर्ह्यदयेषां कर्मणि । कृञः प्रतियत्ने । Pân. II. 3. 51-53.

† रुजार्थानो मयबभूवनानामज्वरेः । Pân. II. 3. 54. अज्वरिसंताप्योरिति वाच्यम् ; Vārt.

govern the Genitive of their object when used impersonally or when they have for their subject names of diseases; चौरस्य ज्वरस्य राजा the thief is afflicted with the pain of fever; पुरुषस्य रुजयत्यतिसारः dysentery inflicts pain on the man; except when ज्वर and संताप are used as subjects; (vide Bhaṭṭi. VIII. 120;) तं रुजयति ज्वरः or संतापः fever or affliction pains him.

§ 852. * नाथ् meaning 'to wish' governs the Genitive when the idea of a benediction is implied; धृत्या नाथस्व wish to have patience; धनस्व नाथते desires to have wealth. So सर्पिः नाथनन्.

§ 853. † The roots जस्, हृन् with नि or प्र or with both, नद्, ऋन् and पिब् govern the Genitive when meaning to injure, to punish, &c.; चौरस्योज्जासयति राजा a king punishes a thief; निजो-जसोज्जासयितुं जगद्गुहां (Sis. I. 37.) to kill the enemies of the world (the demons) by his own power; मन्योरुज्जासयात्मनः kill (drive away) your anger; राक्षसानां निहनिष्यति or प्रहनिष्यति or निप्रह-निष्यति or प्रणिहनिष्यति रामः Rāma will kill the Rākshasas; वृषलस्य—उखाटयति—काथयति does injury to a Vṛishala; साहसिकस्य पिनाटि गजः &c; in other senses they govern the Accusative; धानाः पिनाटि he grinds fried rice.

§ 854. † The roots व्यवह् (i. e. ह् with वि and अव), पष् and दिव् when they all mean to transact business, or to stake in gambling, govern the Genitive of their object; शतस्य व्यवहरति invests a hundred rupees in business; प्राणानामपणिष्टासौ he staked his life; अवेदीत दुर्भुयोगानां lost his brothers and pleasures in gambling, &c.; but when दिव् is preceded by a preposition, the Accusative may also be used; शतस्य शतं वा प्रतिदीव्यति (Sid. Kan.)

§ 855. ¶ Words having the senses of कृत्वः i. e. denoting fre-

* आशिषि नाथः Pān. II. 3. 55.

† जासिनिप्रहणनाटकाथपिषां हिंसावाद् । Pān II. 3. 56.

‡ व्यवहृपणोः समर्थयोः । दिवस्तदर्थस्य । विभाषोपसर्गे । Pān. II. 3. 57-59.

¶ कृत्वोर्थप्रयोगे कालेऽधिकरणे । Pān. II. 3. 64.

quency of time, such as द्विः, त्रिः, पञ्चकृत्वः &c. govern the Genitive of the time in the sense of the Locative; पञ्चकृत्वोद्धो भोजनम् taking food five times a day; द्विरुद्धो भुङ्क्तेः, &c.

§ 856. * The Genitive is used subjectively and objectively with Kṛīdantas or Primary Nominal Bases derived by means of the Kṛīd affixes (i. e. is used in the sense of the subject or the object of the action denoted by the Kṛīdantas); कृष्णस्य कृतिः an act of Krishna i. e. of which Krishna is the agent; जगतः कर्ता the Creator of the world, which is the object of the action denoted by the noun कर्तृ; similarly सतां पालकः the protector of the good; पयसः पानं the drinking of milk; तस्य कवेः क्रिया a work of that poet; साधारणी सृष्टिरियं न धातुः (Āmācharita XII. 117.). This is not a common creation of Brahman.

(a) † In the case of verbs governing two Accusatives the secondary object of the Kṛīdanta may be put in the Genitive or in the Accusative; नेताश्वस्य सुप्तं सुप्तस्य वा (Sid. Kau.) the taker of the horse to Sruṅgha.

(b) ‡ When the agent and the object of the bases derived by means of Kṛīd affixes are used in a sentence, the object is put in the Genitive case and not the agent; आश्वर्यो गवां दोहोऽगोपेन the milking of cows by one who is not a cowherd is a wonder.

Exceptions.—This rule does not apply to Kṛīd nouns ending in the affixes अङ् and अ when *feminine*; बिभ्रिस्ता भेदिका वाकद्रस्य जगतः (Sid. Kau.) the desire of Rudra to split the universe or the splitting of the universe by Rudra. According to some when the Kṛīd affixes are of *feminine* gender, and according to others

* कर्तृकर्मणोः कृति । Pān. II. 3. 65.

† कृण्वकर्मणि वेप्यते । Vārt.

‡ उभयप्राप्तौ कर्मणि । Pān. II. 3. 66. स्त्रीप्रत्यययोरकाकारयोर्नोयं नियमः । शेषे विभाषा । Vārt. स्त्रीप्रत्यय इत्येके । केचिद्विशेषेण विभाषामिच्छन्ति । Sid. Kau.

when they are of any gender, and the agent and the object are both used, the agent is put in the Instrumental or Genitive case; विचित्रा जगतः कृतिः हरेर्हरिणा वा wonderful is the creation of the world by Hari; शब्दानामनुशासनमाचार्येणाचार्यस्य वा (Sid. Kau.); शोभना खलु पाणिनेः (पाणिनिना वा) सूत्रस्य कृतिः । (Mb.).

§ 857. * When past passive participles are used in the sense of the present tense the Genitive is used; राज्ञां मतो बुद्धः पूजितो वा respected, known or honoured by kings; यो धर्मः स सतां मतः; रामस्य संमतं Bhaṭṭi. VIII. 124.

(a) Past participles showing the place of an action, as well as those used as abstract nouns are used with the Genitive मुकुन्दस्थासितमिदमिदं यातं रमापतेः । भुक्तमेतदनंतस्येत्यनुगोप्यो दिदक्षवः ॥ मयूरस्य नृतं, कोकिलस्य व्याहृतं, नटस्य भुक्तं, छात्रस्य हसितं, &c. (Mb.) See. Bhaṭṭi. VIII. 125.

§ 858. † The Genitive is not used with present participles except that of द्विष, verbal derivatives ending in उ and उक् except that derived from कम्, verbal indeclinables, past participles, passive and active, nouns formed with the affix खल् (see p. 456) and with such as mean 'in the habit of, or having the properties of or doing any thing well'; कर्म कुर्वन् or कुर्वाणः; but मुरं मुरस्य वा द्विषन् हरिः Hari, the enemy of Mura; हरिं दिदृक्षुः desirous of seeing Hari; हरिं अलङ्कुरिष्णुः, दैत्यान् घातुको हरिः Hari is the killer of demons; लक्ष्म्याः कामुकः, जगत्सुद्धा, सुखं कर्तुं &c. विष्णुना हता दैत्याः, दैत्यान् हतवान्; ईषत्करः प्रपंचो हरिणा worldly life goes easy with Hari; आत्मानं अलङ्कुरिष्णुः in habit of decorating oneself; अक्षं भिक्षुः a habitual beggar; कर्ता कटं one who prepares a mat; ‡ also in the case of nouns derived by means of the terminations

* कस्य च वर्तमाने । अधिकरणवाचिनश्च । Pân. II. 67-68.

† न लोकाव्ययनिहासलर्थतृनाद् । Pân. II. 3. 69. कमेरानिवेधः Vârt.

‡ अकेनोर्ध्वविष्यदाधमर्णयोः । Pân. II. 3. 70.

अङ्क showing futurity and इद् showing necessary payment; हरिं दर्शको यति he goes desiring to see Hari; हतं दायी one who has to pay a hundred (rupees.).

§ 859. * In the case of Potential passive participles the agent of the action is put in the Genitive or in the Instrumental case; मया मम वा सेव्यो हरिः Hari ought to be served by me; राक्षसेन्द्रस्य संरक्ष्यं मया लब्धमिदं वनं (Bhaṭṭi. VIII. 129.) this forest which the lord of the demons ought to preserve must be destroyed by me; वन्तव्या ते वसतिरलका &c. (Meg.) Thou should go to Alakā

§ 860. † In the case of words denoting equality or likeness, such as तुल्य, सदृश, &c., the person or thing with whom or which any object is compared is put in the Genitive case, except in the case of तुला and उपमा; तुल्यः सदृशः समो वा कृष्णस्य कृष्णेन वा equal to or like Kṛishṇa; कोन्योस्ति सदृशो मम who else is equal to me? but कृष्णस्य तुला उपमा वा नास्ति (Sid. Kan.).

Obs.—The words तुला and उपमा, however, are found used by good authors with the Instrumental against Pāṇini's rule; तुलां वदारोदति दन्तवाससा (Kum. V. 34.) which rises to the high position of being compared with your lip; स्फुटोपमं सूतिसितेन शंभुना (Sis. I. 4.) clearly deserving to be compared with S'ambhu white with ashes; see Rag. VIII. 15.

§ 861. † The words आशुष्यं, मद्रं, मद्रं, कुशलं, सुखं, अर्थः and हितं and words having the same sense, when used in a sentence containing a benediction, govern the Dative or the Genitive case; आशुष्यं चिरंजीवितं कृष्णाय कृष्णस्य वा श्रूयात् (Sid. Kau.); may Kṛishṇa live long; similarly मद्रं, मद्रं, कुशलं, निरामयं, सुखं, शं, अर्थः, प्रयोजनं, हितं, पथ्यं वा श्रूयात् (Sid. Kau.).

* कृत्यानां कर्तरि वा । Pān. II. 3. 71.

† तुल्यार्थैरतुलोपमाभ्यां तृतीयान्यतरस्याम् । Pān. II. 3. 72.

‡ चतुर्थी चाशिष्याशुष्यमद्रमद्रकुशलसुखार्थहितैः । Pān. II. 3. 73.

§ 862. The Genitive is used with indeclinables like मध्ये, पारे, कृते, &c.; गङ्गाया मध्ये परे वा in the middle or on the other side of the Ganges; अमीषां प्राप्नानां कृते for the sake of this life.

§ 863. With superlatives, and words having the sense of the superlative, the Genitive is used; नृणां ब्राह्मणः श्रेष्ठः; अग्रणीर्मन्त्र-कृतासृषीणाम् (Rag. V. 4.) the chief of sages, the authors to the *Mantras*.

Note:—Words having the sense of comparatives are used with the Ablative and sometimes with the Instrumental; जय-प्रस्माद् बलेन ह्रीनः or अधिकः this person is superior or inferior to him in strength; similarly देवदत्तो यज्ञदत्तात्पटुः सुखो वा; को ह स्वन्ततरो मया who will have a happier end than I? The word अधिक is used with the Genitive, the Locative or the Instrumental; सुतौर्ह्ये तासामधिकोपि सोऽभवत् he was more (i. e. dearer) to them than their sons; तेषामप्यधिका मासाः पञ्च च द्वादश क्षयाः they passed five months and twelve nights more than (those years); कुडवेऽधिकः प्रस्थः A *Prastha* is larger than a *Kudavā*.

THE LOCATIVE CASE.

§ 864. * The place where an action takes place with reference to the subject or object is called *Adhikarapa* (अधिकरण) and is put in the Locative case; † स्वपिति गिरिगर्भे (Bham. 1. 60); वासो नन्दनकानने (*Ibid* 64); स्थाल्यां ओदनं पचति cooks food in a cooking utensil; कर्णे कथयति tells (something) into the ear; मोक्षे इच्छा अस्ति, &c. The Locative also denotes the time when an action takes place; तस्मिन् विप्रकृताः काले दिवौकसः (Kum. II. 1.) the gods being harassed at that time; दिनान्ते निहयाय गन्तुं (Rag. II. 15.)

(a) † Verbal derivatives in इन् and having the sense of the p. p. participle govern the Locative of their object; अघांती

* आधारोधिकरणम् । † सप्तम्यधिकरणे च । Pan. 1. 4. 45; II. 3. 36.

‡ कस्येन्विषयस्य कर्मण्युपसंख्यानम् । साङ्ख्यसाधुप्रयोगे च । Vartikas.

व्याकरणे one by whom grammar is studied; यहीती षट्सङ्केड by whom the six *Angas* were mastered, &c.

The words साधु and असाधु govern the Locative of that with reference to which they are used; साधुः कृष्णो मातरि well behaved towards his mother; असाधुर्मातुले ill-behaved towards his maternal uncle.

(b) * The object or purpose for which any thing is done is put in the Locative case when the thing desired is intimately connected with that on which the action takes place; चर्मणि द्वीपिन् हन्ति दन्तयोर्हन्ति कुञ्जरम् । केशेषु चमरीं हन्ति सीमि पुष्कलको हतः ॥ (Mb). (Man) kills the tiger for his skin, the elephant for his tusks, the *Chamary* deer for her hair and the musk-deer for his musk. If there is no intimate union the Dative is used.

Obs.—Sometimes the Instrumental is used to denote the object for which any thing is done; वेतनेन (for wages) घान्यं लुनाति. Sometimes the Loc. is used to denote the object in general; यथा सृष्टोसि घात्रा कर्मसु तत्कुरु since you are created by the creator to do duty, fulfil it.

§ 865. † The Locative or the Genitive is used with the words स्वामी a master, ईश्वर, अधिपति a lord, दायाद a heir, साक्षिन्, प्रतिभू a bail, and प्रसूत born for; गवां गोषु वा स्वामी the master of kine; पृथिव्याः or पृथिव्यां ईश्वरः the lord of the earth; ग्रामाणां or ग्रामेषु अधिपतिः the lord of villages, similarly पित्रंशस्य पित्रंशे वा दायादः, व्यवहारे व्यवहारस्य वा साक्षी, दर्शने दर्शनस्य वा प्रतिभूः (surety for appearance in a court); गोषु गवां वा प्रसूतः गोपः a cowherd is born for cows.

§ 866. ‡ The words आयुक्त and कुशल meaning 'appointed

* निमित्तात्कर्मयोगे । Vārt. निमित्तमिह फलम् । योगः संयोगः समवायात्मकः । Sid. Kau. समवायः नित्यसंबन्धः (constant, inseparable union). Tark. Kau.

† स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतेश्च । Pan. II. 3. 39.

‡ आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवायाश्च । Pan. II. 3. 40.

or devoted to ' are construed with the Locative or the Genitive
आयुक्तः कुशलो वा हरिपूजने हरिपूजनस्य वा appointed to worship
Hari; कुशलोन्वेषणस्याहमायुक्तो दूतकर्मणि । (Bhatti. VIII. 115.) In
other senses they are construed with the Locative; आयुक्तो गौः
शकटे a bullharnessed to the yoke of a carriage; कर्मणि कुशलः
expert in the performance of an act.

§ 867. *When an object or an individual is to be distinguish-
ed from a whole class, the Locative or the Genitive is used;
नृणां नृषु वा ब्राह्मणः श्रेष्ठः (see Manu S. I. 96.), गोषु गवां वा कृष्णा
बहुक्षीराः गच्छतां गच्छत्सु वा धावन् शीघ्रः, छात्राणां छात्रेषु वा मैत्रः पटुः !
(Sid. Kan.)

§ 868. † The words साधु and निपुण, not preceded by the pre-
positions अनु, परि and प्रति, are used with the Loc. when the
sense of adoration is to be conveyed; मातरि साधुनिपुणो वा reveren-
tially disposed towards his mother; but निपुणः राज्ञः भृत्यः a clever
servant of the king. When preceded by the prepositions अनु, परि
and प्रति these are used with the Accusative; साधुनिपुणो नामातरं
प्रति पर्यन्तु वा.

§ 869. ‡ With the words प्रसित and उत्सुक, the Locative or
the Instrumental is used; प्रसित उत्सुको वा हरिणा हरौ वा intent
upon Hari; पत्या प्रस्थितेन पत्यौ प्रस्थिते वा योषिदुत्सुका, a woman gets
anxious (or restless) when her husband goes out; तेजस्विभिरुत्सु-
कानाम् Kir. XVI. 7

§ 870. § When the names of *Nakshatras* are used as showing
a particular time the Locative or the Instrumental is used; सृले-
नावाहयेदेवीं श्रवणेन विसर्जयेत् । सृले श्रवणे इति वा । (Sid. Kan.)

* यतश्च निर्धारणम् । Pân. II. 3. 41. जातियुष्मक्रियासंज्ञाभिः समुदाया-
देकदेशस्य पृथक्करणं निर्धारणम् । Sid. Kan.

† साधुनिपुणाभ्यामर्चायां सप्तम्यप्रतेः । Pân. II. 3. 43. अग्रत्यादिभिरिति
वक्तव्यम् । Vart.

‡ प्रसितोत्सुकाभ्यां तृतीया च । Pan. II. 3. 44. विषयविवक्षया सप्तमी ।
ऊरुत्वविवक्षया तृतीया । Bharata on Bhatti. VIII. 117.

§ नक्षत्रे च लुपि । Pân. II 3. 45.

§ 871. * Words expressive of the interval of time or space are used with the Ablative or the Locative; अयं भुक्त्वाद्यं द्वौ दिवहाद्यां भोक्ता having dined to-day he will dine again after two days; इहस्थोऽयं कोशात् कोशे वा लक्षं विद्येत् standing here he will hit a mark two miles distant.

§ 872. † The prepositions उप in the sense of 'exceeding' and अधि in that of 'the master of' govern the Locative; उपरार्षे हरेर्युगाः the merits of Hari exceed a parārdha; अधि भुवि रामः or अधि रामे च; Rāma is the lord of the earth; in other senses these prepositions are used with the Accusative, for which see § 805.

§ 873. The words दूर and अन्तिक and others having the same sense are used in the Locative also; ग्रामस्य दूरे—दूरं—दूरेण—दूरात् वाः तस्याः समीपे—समीपेन—समीपात् गत्वा.

§ 874. Verbs having the sense of 'love, regard for, attachment to' such as स्निह, अनुरञ्ज्, अभिलष, रम, &c. and their derivatives generally govern the Locative; पिता पुत्रे स्निहति a father loves his son; अति मे सोदरस्नेहोऽपि एतेषु (S'ak. I) I have a sisterly affection for them also; न खलु तापसकन्यकायां ममाभिलाषः I do not, indeed, love the ascetic's daughter, अशुद्धमरुतो राज्ञि जनता नानुरज्यते people do not love a king whose ministers are corrupt; भ्रातृर्षुतस्य भार्यायां योनुरज्येत कामतः (Manu. S. III. 179). रहसि रमते (Mal. Mad. III. 2.) takes pleasure in solitude; रतः भेषसि (Bhaṭṭ. I.) devoted to his welfare.

Note:—अनुरञ्ज् and अभिलष are sometimes used with the Accusative also; समस्थमनुरज्यन्ति (Rāma.); मातुषानाभिलषन्ती (Bhaṭṭ. IV. 22.)

§ 875. Verbs of acting, behaving towards, &c. such as वृत्त, व्यवहृ, &c. and of throwing, such as अस्, हृच्, क्षिप्, &c. govern the Locative; गुरुषु विनयेन वृत्तिः कार्या one should act modestly towards respectable persons; कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने (S'ak.

* सप्तमीपञ्चम्यौ कारकमध्ये । Pan. II. 3. 5.

† यस्मादधिकं यस्य चेश्वरवचनं तत्र सप्तमी । Pan. II 3. 9.

IV.); ते तस्मिन्नुत्तरात् सुमुचुः चिक्षिपुर्वा; न सलु न सलु बाणः संनिपात्यो-
यमस्मिन् सुदुनि सुवहरीरे । (S'ak. I.); तस्मिन्नास्थदिषीकास्त्रम्
(Rag. VII. 23.).

§ 876. The root राध् with अप 'to offend' is generally construed
with the Locative and sometimes with the Genitive; कस्मिन्नापि
पूजार्हे अपराद्धा शकुन्तला S'akuntalâ has offended some one deserving
respect; न तु ग्रीष्मस्यैव सुभगमपराद्धं युवातिडु (S'ak. III. 9.), किंपुनर-
सुरावलेपेन भवतीनामपराद्धं । Vik. I.

THE GENITIVE AND THE LOCATIVE ABSOLUTES.

§ 877. " When the participle agrees with a subject different
from the subject of the verb, the phrase is said to be in the abso-
lute construction. " Bain.

In English, the Nominative is used as an Absolute case; in
Sanskrit the Genitive and the Locative are so used. The English
Nominative Absolute ought, therefore, to be translated by the
Sanskrit Locative Absolute. When the Absolute Construction
is to be used, the subject of the participle must be put in the
Genitive or the Locative case and the participle made to agree
with it in gender, number and case.

N. B. When the subject or object of the principal sentence is
the same as that of the participial phrase, the absolute construc-
tion should not be used; as अयोध्यां निवृत्तो रामो राज्यमकरोत् and
not अयोध्यां निवृत्ते रामे स &c.; आगतेभ्यो विप्रेभ्यो दक्षिणामयच्छत्
and not आगतेषु विप्रेषु तेभ्यः &c.

§ 878. * When the action done or suffered by a person or
thing indicates another action i. e. when the time of the happen-
ing of the one action which is known indicates that of the second
action, the Locative Absolute be used; गोषु दुग्धमानासु गतः
he went away while the cows were being milked; अवसन्नायां

* यस्य च भावेन भावलक्षणम् । Pap. II. 3. 37. यस्य क्रियया क्रियान्तरं
लक्ष्यते ततः सप्तमी स्यात् । Sid. Kau.

रात्रौ the night being ended; कुतो धर्मक्रियाविघ्नः सतां रक्षितरि स्वयि
whence can there be obstacles to our religious rites when thou
art the protector of the good.

879. The locative or Genitive Absolute may be used to express the sense of the English particles 'when, while, since, although,' &c. (and may thus supply the place of a pluperfect tense); एवं तयोः परस्परं वदतोः; while they two were thus talking; दृष्टे सूर्ये पुनरपि भवान्वाहयेदध्वशेषम् (Meg. 40); Thou wilt accomplish the rest of thy journey when the sun rises again.

§ 880. * When 'contempt or disregard' is to be shown, the Genitive or the Locative Absolute is used; रुदति रुदतो वा पुत्रे पुनस्य वा प्रात्राजीत् he turned out a recluse disregarding his weeping son i. e. in spite of the weeping of his son. In this sense the Genitive Absolute is used more often. The Locative or the Genitive absolute may thus have the sense of 'in spite of,' 'notwithstanding,' &c. in English.

(a) The Locative Absolute be made to express the idea of 'as soon as,' 'no sooner than,' 'the moment that' &c. by compounding it with the word एव or मात्र; तस्मिन्...संहितमात्र एव (Rag. XVI. 78.) no sooner was the arrow fixed, &c. अनवसित-वचन एव मयि scarcely had I finished my speech when.

Section III.

PRONOUNS.

§ 881. The chief peculiarities in the Syntax of pronouns have been already noticed in chapter IV.

§ 882. The pronouns of the first and second person viz. अस्मत् and युष्मत् have no gender. The other pronouns follow the

* पृष्ठी चानादरे । Pan. II. 3. 38.

gender of the nouns they refer to. For the uses of the shorter forms of अस्मत् and युष्मत् see chapter IV.

§ 883. भवत् is used in the second person like 'you' in English as a courteous form of address though it is to be regarded as a pronoun of the third person and ought to be treated as such, भवान् अत्र प्रष्टव्यः you ought to be asked here; भवान् अपि तत्र गच्छतु you may also go there.

(a) When respect is to be shown, अत्र and तत्र are prefixed to भवत् according as the person with reference to whom it is used is near, or at a distance or absent; अत्रभवान् काश्यपः the venerable Kāshyapa (who is near); इदमासनं अलङ्करोत्वत्रभवान् may you occupy (*lit.* ornament) this seat; तत्रभवती इरावती lady Iravati (who is not present). Sometimes तद् is used with भवत् to show respect; as यन्मां विधेयविषये स भवान् नियुक्ते । Mal. Mad. I.

§ 884. The pronoun तद् has often the sense of 'well known, renowned,' &c. तौ पार्वतीपरमेश्वरौ those (well-known) Pārvatī and Parameśwara; तान्येव वनस्थलानि those well-known forest sites.

(a) When repeated, this pronoun has the sense of 'various, several;' तेषु तेषु रम्यतरेषु स्थानेषु in those various highly delightful spots; कृतेरपि तैस्तैः प्रयत्नैः notwithstanding several efforts—कामैस्तैः स्तेर्द्धतज्ञानाः &c. (Bhag. VII. 20).

§ 885. The pronouns एक and अपर or अन्य are used in the plural in the sense of 'some—others;' विधवायाः पुनरुद्वाहः सशास्त्र इत्येके शास्त्रप्रतिषिद्ध इत्यन्ये कलौ निषिद्ध इत्यपरे some think that widow-remarriage is sanctioned by the S'astras, some say that it is prohibited by them, while others hold that it is not allowed in the Kali age. केचित् may take the place of एके.

§ 886. The pronouns अस्मत्, युष्मत्, यत् and किम् are often used in combination with other pronouns; सोहं—रघूणामन्वयं वक्ष्ये that I will describe the race of the Raghu; सोहं सर्वाधमो लोके

that I am the most degraded of all the people; स त्वं प्रज्ञास्ते महति मदीये—अग्न्यगारे—वसन् that thou dwelling in my fire-sanctuary; &c.; ते वयं दमयन्त्यर्थं चरामः पृथिवीमिमाम् we, of this description, roam over the earth for (in search of) Damayantī; sometimes अस्मत् and युष्मत् may be understood; सा क्षिप्रमातिष्ठ रथं गजं वा i. e. सा त्वं that thou quickly sit in a chariot or mount an elephant. सौर्य पुत्रस्तव मद्वृचां वारणानां विजेता this is that son of thine, the subduer of elephants shedding ichor; तथा विनाकृतः पुत्रैर्योऽहमिच्छामि जीवितुम् I, who wish to live still, even though deprived of my sons in that manner, &c. &c.

COMPARATIVE AND SUPERLATIVE DEGREES.

§ 887. Adjectives in the Comparative degree are used with the Ablative; वर्धनाद्भक्षणं श्रेयः protection (of one's subjects) is better than aggrandizement. अर्जुनाद्युधिष्ठिरो ज्यायान् Udhisthira was older than Arjuna.

(a) Sometimes the comparative is used with the Instrumental; प्राणैः प्रियतरः dearer than life. See also § 863 *Notes*.

§ 888. The superlative may either be construed with the Genitive or Locative; अयमेतेषां एतेषु वा गरिष्ठः युक्तमो वा.

§ 889. The sense of the comparative and the superlative may also be expressed by the particular case used; अस्य हृदयं पाषाणात्कठिनं his heart is harder than stone; छात्राणां छात्रेण वा चैत्रः पटुः Chaitra is the cleverest of all students.

§ 890. The words वर and प्रवर when used in the sense of the superlative govern the Genitive or the Locative; पुत्र स्पर्शवतां वरः 'a son is the best of things possessed of touch;' चतुष्पदां गोः प्रवरा लोहानां काञ्चनं वरं 'the cow is the best of quadrupeds and gold of metals'; the neu. sing. of वर is used (with a word expressive of negation) in the sense of 'better and not, or but not;' अकरणा-
मन्दकरणं वरं doing any thing slowly is better than not doing

it at all, अजातसुतसूत्राणां वरमादौ न चान्तिमः of (the three kinds of) sons—not born, born and dead, and foolish, the first two are better, but not the last. याच्या मोघा वरमधिरुणे नाचमे लक्ष्य-
कामा । Meg. I. 6. वरं प्राणैः वियोगः न तु मानहानिः better death
than disgrace.

Section IV.

PARTICIPLES.

§ 891. All declinable participles in Sanskrit partake of the nature of adjectives i. e. they agree with the nouns they qualify in gender, number, and case. The participles often discharge the functions of verbs. They are largely employed to take the place of the Past and Future tenses and more especially of passive verbs. When so employed they follow the same rules of syntax as are laid down for the roots from which they are derived.

PRESENT PARTICIPLES.

§ 892. The present participle is to be used when contemporaneity of action is to be indicated. It is often idiomatically used to express the sense of 'while' or 'whilst' in English; अरण्ये
चरन् while wandering in the forest; विवाहकौतुकं विप्रत एव while
he yet wore the marriage string.

Vide 670. (b).

§ 893. *The present participle is used to denote the manner in which an action is done or the cause or object of an action; सयाना हुञ्जन्ते यवनाः the Yavanas dine by lying down; हरिं पश्यन्
मुच्यते a man is absolved by (reason of his) seeing Hari; similarly तिष्ठन् मृत्रयति, मरुहन् मलयति (Mb.).

§ 894. The roots आसू and स्था are generally used with present participles to show the continuity of the action denoted by them; पशूनां वधं कुर्वन् आस्ते used to kill (always kept on killing) animals; तं प्रतिपालयन् तस्यौ remained waiting for him.

*लक्ष्यहेतुः क्रियायाः Pan. III. 2. 126. हेतुः फलं कारणं च । Sid. Kan.

THE PERFECT PARTICIPLES.

§ 895. The use of the perfect participles is very limited; it is used in the sense of 'who or what has done &c.'; तं तस्थिवांसं नगरोपकण्ठे (Rag. V. 61.) him who had halted in the vicinity of the city; भ्रयांसि सर्वाण्यधिजग्मुषस्ते (Rag. V. 34.) of thee who hast obtained all good things, स श्रुत्वांस्तद्वचनं (Bhāṭi. I. 20) when he heard his words; &c.

THE PAST PASSIVE PARTICIPLES.

§ 896. The past passive participle is very frequently used to supply the place of a verb; sometimes in conjunction with the auxiliary verbs अस् and सू. The past passive participle agrees adjectively with the object in gender, number and case, the agent being put in the Instrumental, while the past active participle is treated exactly like the verb in the past tense; तेन कार्यं कृतं by him the work was done; तेन बन्धनानि छिन्नानि by him the bonds were cut; आदिष्टास्मि देव्या धारिण्या I am commanded by queen Dhârinî; स कार्यं कृतवान् he did the work; रामः देव्यान् हतवान् Râma killed the Rākshasas; कृतवत्यासि नावधीरणां thou didst never despise me, &c.

§ 897. In the case of past passive participles of intransitive roots the agent is put in the Nominative case; तदा प्ररुदितो राजा रक्षसां then the king of demons wept; सत्यं सृतोयं पापः &c.

§ 898. The past passive participles are often used impersonally, the agent being put in the Instrumental case; प्रद्युतितं or प्रयोतितं सूर्येण it is shone by the sun; जितं पुत्रप्रेम्णा victorious (all powerful) is the affection for sons; पण्डितायितं तत्रभवता he showed his learning; प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना, &c.

§ 899. The past passive participles of the roots मृ, बुध् and पूज् and their synonyms are used in the sense of the Present tense and are construed with the Genitive. (See § 857.)

For further particulars vide §§ 705-707.

§ 900. Many past passive participles are used actively in

which case they may govern the Accusative case, like a Perfect tense active; आरुढमत्रीन् (Rag. VI. 77.) which had ascended the mountains; similarly गगनमध्यमारुढः सविता; आपाद्मुत्तीर्णः crossed i. e. got over the calamity; यमुनाकच्छमवतीर्णः descended to the bank of the Yamunâ, &c.

§ 901. The past passive participle is used as a *neuter* substantive; गतं departure; दत्तं a gift, खातं an excavation, भुक्तं, सुप्तं, &c.

§ 902 The past passive participle active and passive, may be used with the auxiliaries अस् and भू in any tense, the meaning of the participle changing accordingly; गतोस्मि or गतवानस्मि I have or am gone; so गतवानभवं or गतवानासं or गतोभवं I had or was gone; so कृतवानस्मि; गतो वनं शो भवितेति रामः that Râma is to go to the forest to-morrow; संप्राप्तः कीर्तिमनुलं भविष्यसि thou wilt obtain great glory, &c.

THE FUTURE PARTICIPLES.

§ 903 The future participle denotes that a person or thing is doing, or is about to do the action or to undergo the condition, expressed by the root; करिष्यन् going or about to do; करिष्यमाण about to do or what is about to be done.

§ 904. Besides showing simple futurity participle expresses intention or purpose; अनुयास्यन् मुनितनयाश्च wishing to follow the daughter of the sage; दास्यन् wishing to give; वन्यान् विनेष्यन्निव दुष्टसत्त्वान् wishing, as it were, to tame the wild beasts.

POTENTIAL PASSIVE PARTICIPLES.

§ 905. The Potential passive participle is used in the sense of 'what should or ought to be done;' besides this, this participle yields the sense of 'fitness, obligation, necessity, capacity,' &c., the agent being put in the Instrumental case, विमर्शमकरो-चित्ते किं कर्तव्यं मयाधुना (Devi Bhâg. IV. 7. 1.) he considered in his mind what he ought to do; धर्मः अनुसरणीयः religious duty ought

to be followed; त्वया भारो वहनीयः thou art able to bear this burden; हन्तव्योर्यशः this rogue deserves to be killed; गन्तव्या ते वसतिरलका नाम यक्षेश्वराणां thou will have to go to Alakâ, the habitation of the lords of Yakshas, &c.

Obs.—Sometimes the agent is put in the Genitive case; मम सेव्यो हरिः Hari is to be served by me; द्विजातीनां मध्यं अन्नं boiled rice to be eaten by Brâhmanas.

§ 906. Occasionally this participle is used impersonally in the *neuter* gender and singular number; तत्र भवता तपोवनं गन्तव्यं his honour should go to the penance grove; मया चाण्डालैः सह स्थातव्यं I should have to dwell in the company of *Chândalas* &c.

§ 907. The *neuter* forms भवितव्यं and भाव्यं are used impersonally in the sense of 'being,' or 'what must be or in all probability is,' the noun denoting the agent being put in the Instrumental case; अत्र केनापि कारणेन भवितव्यं there must be some cause; अस्य शब्दानुरूपेण पराक्रमेण भवितव्यं or भाव्यम् in all probability his strength must be corresponding to his sound; आर्यया प्रवाह-जमारूढया भवितव्यम् the lady must (in all likelihood) be seated in the carriage, &c.

§ 908. This participle is sometimes used as a noun; प्रष्टव्यं पृच्छतस्तस्य to him who asked what was to be asked; भवितव्यं भवत्वैव let that, which is to happen, happen.

INDECLINABLE PAST PARTICIPLES OR GERUNDS.

§ 909. The past indeclinable participle in Sanskrit denotes the prior of two actions done by the same agent and corresponds to the perfect participle in English; इति उक्त्वा विरराम having said this he stopped; तान् पृष्ठमारोप्य जलाशयं नीत्वा भक्षयति having seated them on his back, he carried them to the lake and ate them up.

As the past indeclinable participles or gerunds serve the purpose of carrying on the action of the verb and act as

connecting links between sentences, they account for the sparing use made in Sanskrit composition of relative pronouns, conjunctions and connecting particles. When several gerunds are used in a sentence they should be translated by verbal tenses and copulative conjunctions; प्रवृत्ते प्रदोषसमये चन्द्रापीडः चरणाम्यामेव राजकुलं गत्वा पितुः समीपे स्रुते स्थित्वा इदं च विलासवतीं आयत्य स्वमवर्णं शयनतलमधिशिष्ये when the evening time approached, Ohandrāpīda went to the royal palace on foot, remained in the presence of his father for an hour, saw Vilāsavatī, &c.

§ 910. A few gerunds are used prepositionally in Sanskrit; विहाय, मुक्त्वा except, आदाय with, उद्दिश्य, अधिकृत्य, अनुकृत्य with reference to, &c.

THE INFINITIVE MOOD.

§ 911. The infinitive in Sanskrit generally expresses the purpose or that for which an action is done and thus corresponds to the infinitive of purpose or gerund in English. The infinitive in Sanskrit thus involves the sense of the Dative and may, if desired, be replaced by the Dative of the verbal noun derived from the root; पानीयं पातुं यमुनाकच्छं अवततार descended to the bank of the Yamunā to drink water; here पातुं may be replaced by पानाय (पानीयस्य पानाय); शब्दादीन्विषयान् भोक्तुं (Rag. X. 25.) where भोक्तुं = भोगाय.

"The infinitive (formed with तुम् *tum*) in Sanskrit" remarks Prof. Monier Williams, "cannot be employed with the same latitude as in other languages. Its use is very limited corresponding to that of the Latin supines, as its termination *tum* indicates"

(a) "Let the student, therefore, distinguish between the infinitive of Sanskrit and that of Latin and Greek. In these latter languages we have the infinitive made the subject of a proposition; or, in other words, standing in the place of a Nominative and an Accusative case often admissible before it. We have it also assuming different forms, to express present, past, or future.

time, and completeness or incompleteness in the progress of the action. The Sanskrit infinitive, on the other hand, can never be made the subject of a verb, admits of no Accusative before it, and can only express indeterminate time and incomplete action. Wherever it occurs, it must be considered as the object, and never the subject of some verb expressed or understood. As the object of the verb, it may be regarded as equivalent to a verbal substantive, in which the force of two cases, an Accusative and Dative, is inherent and which differs from other substantives in its power of governing a case. Its use as a substantive, with the force of the *Accusative* case, corresponds to our use of the Latin infinitive; thus तत् सर्वं श्रोतुं इच्छामि 'I desire to hear all that,' 'id audire cupio,' where श्रोतुम् and audire are both equivalent to Accusative. Similarly, रोदितुं प्रवृत्ता 'she began to weep,' and महीं जेतुं आरभे, he began to conquer the earth, where महींजयं आरभे, he began the conquest of the earth, would be equally correct."

(b) "Bopp considers the termination of the infinitive to be the Accusative of the suffix *tu* (§ 458. *Obs.*), and it is certain that in the veda other cases of nouns formed with this suffix in the sense of infinitives occur; e. g. a Dative in *tave* or *tavai*, as from *han* comes *hantave* 'to kill;' fr. *anu-i anvetave*, 'to follow;' fr. *man*, *mantavai*, 'to think;' there is also a form in *tos* generally in the sense of an Ablative; e. g. fr. *i* comes *etos* 'from going;' fr. *han*, *hantos*, as in *pura hantos*, 'before killing;' and a form in *tvi* corresponding to the indeclinable participle in *tvā* of the classical language; e. g. fr. *han*, *hatvi* 'killing;' fr. *bhū* *bhūtvī* 'being,' &c. &c." Sanskrit Grammar.

§ 912. The infinitive cannot be used as the subject or object of a verb, abstract nouns supplying its place in this case. Where, therefore, the infinitive occurs in English as the subject or the object in a sentence, the abstract noun derived from the

root must be used in Sanskrit; स्वधर्माचारणं दत्तावहं to do one's duty is beneficial and not स्वधर्ममाचरितुं.

§ 913. * The infinitive is used with verbs and verbal nouns meaning 'to wish or desire' provided the agent of it is the same as that of the verb; को इर्तुमिच्छति हरेः दंष्ट्राय (Mud. I.) who wishes to snatch away the jaws of the lion; माधुर्यं मधुविन्दुना रचयितुं क्षाराम्बुधेरीहते; Bhartr. II. 6. But तमेतत्कर्तुमहमिच्छामि I wish him to do this, is wrong.

§ 914. † The infinitive is also used with:—

(a) verbs meaning to be able, to make bold, to know, to be wearied, to strive, to begin, to set about, to bear, to be pleased and to be; न शक्नोति क्षिरोधरां धारयितुं (Kād.) is not able to support his neck; जानासि कोपं निग्रहीतुं you know how to restrain anger; अङ्गदेन समं योद्धुमघटिष्ट (Bhatti. XV. 77) he strove to fight with Angada; गन्तुं व्यवस्येद्गवाक् (Meg. 22.) thou wilt try to go; वक्तुं प्रक्रमेथाः (Meg. 103.) begin to speak; भस्ति-भवति-वियते वा भोक्तुमन्नं (Sid. Kau.) there is food to eat, &c.

(b) ‡ words like अलं and others meaning sufficient or able, proficient or skilled in, &c.; पर्याप्तोसि प्रजाः पातुं (Rag. X. 25) thou art able to protect the creation; कः समर्थो देवमन्यथा कर्तुं who is able to change destiny; प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं (Meg. 66) the palaces are able to stand comparison with thee; भोक्तुं प्रवीणः कुशलः पदुर्वा (Sid. Kau.) skilled in eating.

(c) § words having the sense of 'it is time to do anything'; कालः समयो वेला अनेहा वा भोक्तुम् (Sid. Kau.) it is time to take food.

§ 915. The infinitive in Sanskrit has no passive form. In

* समानकर्तृकेषु तुमुन् Pân. III. 3. 158.

† शकध्वजागलाघटरमलभक्रमसहार्हास्त्यर्थेषु तुमुन् । Pân. III. 4. 65. Vide Apte's Guide § 176 and note thereon.

‡ पर्याप्तिवचनेष्वसमर्थे । Pân. III. 4. 66.

§ कालसमयवेलासु तुमुन् । Pân. III. 3. 167.

turning, therefore, an active construction involving an infinitive into a passive one, the verb should be changed into the passive, the infinitive and the words governed by it remaining unaffected—स ग्रामं गन्तुं इच्छति, तेन ग्रामं गन्तुं इष्यते—except where the object of the infinitive and the verb is the same, स भारं बोद्धुमिच्छति, तेन भारो बोद्धुमिष्यते.

§ 916. The root अर्ह् 'to deserve' when used (in the second person) in combination with the infinitive expresses 'a request, a respectful entreaty,' and is generally, equivalent to the English 'I pray, be pleased, &c.:' अग्निं शमयितुमर्हसि (Meg. 55) please put out the fire; न चेद्रहस्यं प्रतिबक्षुमर्हसि (Kum. V. 40) if you have nothing to conceal from me, please answer me; द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोद्धुमर्हन् (Rag. V. 25) pray wait for two or three days, O respectable one! &c. Sometimes it is equivalent to a gentle command; इमां प्रसादयितुमर्हसि (Rag. I. 89) you ought to please her; न तं शोचितुमर्हसि you ought not to bewail him. In the third person and under the same circumstances it expresses power or ability and can be translated by 'can;' द्रोणं हि समरे कोऽन्यो योद्धुमर्हति फाल्गुनात् Mah. Bhar. IV. 58. 27. देवं प्रज्ञाविशेषेण को निवर्तितुमर्हति Ibid I. 1. 246.

§ 917. * The infinitive with the final इ dropped is joined with the nouns काम and मनस् to form an adjectival compound meaning 'wishing or having a mind to do any thing;' एतावदुक्त्वा प्रतिपातुकामं शिष्यं महर्षेः &c. (Rag. V. 18) the disciple of the great sage was desirous of returning &c.; अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने (Kum. V. 40) this person has a mind to ask you a question.

TENSES AND MOODS.

THE PRESENT TENSE.

§ 918. The Present tense shows that an action is taking place at the present time; अयमागच्छति तव पुत्रः here comes (is

* तुङ्काममनसोरपि ।

coming) thy son. * It is the Present progressive, which expresses the continuance of an action which is begun over sometime and is, remarks Prof. Bain, a true or strict Present tense. It is only by means of a special adverb or the context that the sense of the present tense can be limited to that of a present act solely; अधुना स इमां पुरीं अधिवसति now he dwells in this city.

§ 919. Besides the general sense given above the Present tense in Sanskrit has the following senses:—

(a) † It is sometimes used in the sense of ' immediate futurity; ' कदा गमिष्यसि when wilt thou go ? एष गच्छामि Here I go (i. e. shall go); ऊर्ध्वं त्रिमे सुहृतादि I shall die an hour after.

(b) It may also be used to denote an action which is recently completed; कदा त्वं नगरादागतोसि—अयमागच्छामि when didst thou come from the city ? Here I come (have come just now).

(c) In narrations it is used for the Past tense; यमो ब्रूते कस्त्वं the vulture says, ' who art thou ' ?

(d) Sometimes it is used to denote a habitual or repeated action; पशुवधेनासौ जीवति.

§ 920. ‡ When a question is asked and an answer is given to it, the Present is used in the sense of the Past tense when the particle ननु is used; कटं अकार्षीः किम्—ननु करोमि भोः where करोमि

* "The principal use of the Present Indefinite is to express what is true at all times; 'the sun gives light; twice two is four * * *.' Hence a more suitable name would be the Universal tense. It expresses present time only as representing all time. The permanent arrangements and laws of nature, the peculiarities, habits and propensities of living beings and whatever is constant, regular and uniform, have to be represented by the Present Indefinite. ** It is only by a special adverb or by the context that we can confine this tense to mean a present act solely." Bain, Higher English Grammar.

† Pân. III. 3. 131. See p. 525.

‡ ननौ पृष्टप्रतिबन्धने । नन्वोर्विभाषा । Pân. III. 2. 120, 121.

is equivalent to अकार्षम् ; when the particles न and नु are used the Present may be optionally used; कटमकार्षीः किम्—न करोमि or नाकार्षम्—नु करोमि or न्वकार्षम्.

§ 921. * With interrogatives the Present is often used in the sense of the Future when thought or desire is implied; किं करोमि i. e. (करिष्यामि), क्व गच्छामि i. e. (गमिष्यामि) What shall I do ? Whither shall I go ? एतयोः कतरं or एतेषां कतमं भोजयसि (i. e. भोजयिष्यसि or भोजयितासि) which of these persons will you feed ? so कं नु वृच्छामि दुःखार्ता, &c.; but कः ग्रामं गमिष्यति ।

(a) It is also used in the sense of the Future in conditional sentences as implying a condition and the fulfilment of the desired object; योन्नं वदाति (दाता दास्यति वा) स स्वर्गं याति (याता यास्यति वा) he, who offers (or will offer) food, goes (or will go) to heaven i. e. if one offers &c.

§ 922. With the words यावत्, तावत् and others having a similar sense, the Present is sometimes used in the sense of the Future perfect; यावत्स त्वां न पश्यति तावद्भ्रमयस्व before he sees you, move away (before he shall have seen you, &c.).

(b) † With the particles पुरा and यावत् the Present has the sense of the Future when certainty is indicated; यावयते साधयितुं स्वर्द्धम् । (Rag.V. 25.) I will endeavour to accomplish your object. पुरा सप्तद्वीपां जयति वसुधाम् (S'ak. VII. 33) he will conquer the earth consisting of seven continents. पुरानुज्ञेते तव चञ्चलं मनः । Kir. VIII. 8.

§ 923. ‡ The particle स्म when used with the Present converts it into a Past tense; कस्मिंश्चिदपिष्ठाने मित्रशर्मानाम् ब्राह्मणः प्रतिवसति स्म in a certain village there dwelt a Brâhmaṇa Mitraśarmâ by name; पौराः शतशोभिधावन्ति स्म the citizens ran in hundreds. The particle

* किंवृत्ते लिप्तायाम् । लिप्प्यमानसिद्धौ च । Pân. III. 3. 6. 7.

† यावत्पुरा निपातयोर्लट् Pân. III. 3. 4. निपातावेतौ निश्चयं द्योतयतः । Sid. Kan.

‡ लट् स्मे । Pân. III. 2. 118.

स्म may not necessarily be joined with it; त्वं स्म वेत्थ महाराज यत्तमाह न बिभीषणः, मन्त्रे स्म हितमाचष्टे, &c.

§ 924. * When जातु or अपि is used in a sentence and condemnation or censure is implied, the Present may be used in the sense of the three tenses; अपि जायां त्यजसि जातु गणिकामादत्से where त्यजसि and आदत्से may have also the sense of the Past or the Future tense; जातु तत्रभवान् इषलान् याजयति (you will even make a S'udra perform a sacrifice).

IMPERFECT, PERFECT AND AORIST.

§ 925. In Sanskrit there are three tenses denoting a past action, viz. the Imperfect, the Perfect, and the Aorist. Originally each of these three tenses had a signification of its own and was used in its proper sense in ancient writings. † After Sanskrit ceased to be a spoken language the exact senses of these tenses were lost sight of and writers began to use them promiscuously, so that now any of these may be used to denote past time with certain limitations. The original senses of these as well as their other peculiarities are noticed below.

IMPERFECT.

§ 926. † The Imperfect according to Pāṇini denotes past action not done to-day i. e. done at some time prior to the current day, तानभाषत पौलस्त्यः (Bhaṭṭi.) Bibhishana spoke to them.

§ 927. The Imperfect is optionally used for the Perfect when the particles इ and श्चत् are used in a sentence; इति इ अकरोत् or चकार; श्चदकरोत् or चकार.

(a) ¶ It may also be optionally used in asking questions refer-

* गर्हायां लङ्पिजात्योः । Pān III. 3. 142.

† For a further explanation of the difference between these three tenses the student is referred to Dr. Bhāṇḍārkar's preface to the 1st Edition of his 2nd Book of Sanskrit.

‡ अनघतने लङ् । Pān. III. 2. 111.

§ इश्वतोर्लङ् च । ¶ प्रश्ने चासच्चे काले । Pān III. 2. 116, 117.

ring to a very recent time; अगच्छत् किं (*Qu.*) (*Ans*) अगच्छत्; or जगाम किं? जगाम; but when the question refers to a very remote time the Perfect alone ought to be used; कृष्णः कंसं जघान किं? जघान.

§ 928. When the particle मा in combination with स्म is used with the Imperfect in the sense of the Imperative, the augment अ is dropped; मा स्म भवः, मा स्म करोत्, मा स्म प्रकृदितं युवान्.

PERFECT.

§ 929. *The Perfect denotes an action done before the current day and not witnessed by the speaker. It has reference to a very remote time and should, therefore, be used in narrating events of the remote past; तां ताटकाख्यां निजघान रामः । Rāma killed her whose name was Tātakā. प्रययाविन्द्रजित्प्रत्यक् (*Bhaṭṭi. XIV.16.*).

(*a*) In the 1st person the Perfect shows that the speaker was in a distracted state of mind or was unconscious when the event took place, or that he wants utterly to deny something that he has done; बहु जगद् पुरस्तात्तस्य मत्ताकिलाहम् (*S'is XI. 39*) being frenzied I prattled much, I am told, before him; कलिङ्गेष्ववासीः किं । didst thou dwell in the country of the Kalingas? नाहं कलिङ्गाजगाम I never went to Kalingas. With these exceptions the Perfect should not be used in the 1st person.

AORIST.

§ 930. †The Aorist simply expresses past action indefinitely i. e. without reference to any particular time (वृत्तसामान्ये लृट्); सोऽयैष्ट वेदांश्चिदशानयष्ट पितृनपारीत्सममंस्त बन्धुम् । व्यजेष्ट षड्गर्गमरंस्त नीतोः सखलघातं न्यवधीदरीञ्च (*Bhaṭṭi. I. 2.*) 'He studied the Vedas, offered sacrifices to the gods, satisfied his departed ancestors, honoured

* परोक्षे लिट् Pān. III. 2. 115. उत्तमपुरुषे चित्तविक्षेपादिना पारोक्ष्यम् । (*Sid. Kau.*); अत्यन्तापह्नवे लिट् वक्तव्यः । Vārt.

† लृट् Pān. III. 2. 110.

his relatives, subdued the collection of six (i. e. the six passions), took delight in politics and totally annihilated his enemies. The Aorist, however, properly denotes a recent action or one done during the course of the present day. "It is similar to the English present Perfect," remarks Dr. Bhândárkar*, "which the student will remember defines an action as having happened in a portion of time which is not yet expired; it brings past action in connection with the present time," अद्युद्धिरय it rained to-day.

§ 931. † The Aorist ought to be used when the idea of the continuousness or nearness of an action is to be implied; यावज्जीवमन्नमदात् (Sid. Kau.) gave food throughout his life; येयं पौर्णमातिक्रान्ता तस्यामग्नीनाधीत सोमेनायष्ट (Sid. Kân.) he consecrated the fire on the last Purnimâ day (the full-moon day) and offered Soma, &c.

§ 932. † With the particle पुरा not joined with स्म, the Aorist, the Imperfect, the Perfect or the Present may be used: वसन्तीह पुरा छात्रा अवात्सुरवसन्तूषुर्वा । (Sid. Kau.) here formerly dwelt pupils. But when स्म is used with पुरा the present alone can be used; यजति स्म पुरा he formerly sacrificed.

§ 933. The Aorist is used with the prohibitive particle मा (माङ्) or मा स्म, with the temporal augment अ cut off, and has then the sense of the Imperative; इति ते संशयो मा सूत Ma. Bhâ.V. 132. 16. have no doubt &c. मा स्म प्रतीपं गमः do not go against. Rarely in ancient works the augment is retained मा निषाद् प्रतिष्ठां त्वमगमः शाश्वतीः समाः may you not live, oh Nishâda for many years. When a root is preceded by a preposition, the अ is sometimes not dropped; मा मन्थुवशमन्वगा. do not submit to

* Second Book of Sanskrit, P. 154.

† Pân. III. 3. 135. See next Page.

† पुरि छद् चाम्ने । Pân III. 2. 122. पुराण्ययोगे सुतान्यतने विभागाया छद् चाहद् न तु स्मयोगे । Sid. Kau.

sorrow or anger (here the अ is not dropped); sometimes it is dropped; as in मावर्मत्याः स्वमात्मानं do not despise your soul (conscience). Some explain these anomalies by considering the particle to be मा and not माद्.

THE TWO FUTURES.

§ 934. The difference between the Two Futures is the same as that between the Imperfect and the Aorist, the only difference being that the former refers to a future time and the latter to a past one. The First or Periphrastic expresses futurity definitely but not of this day; the Second or Simple Future expresses futurity indefinitely as also that of to-day; it is also employed to denote recent and future continuous time; as अवोद्यां चः प्रयातासि कपे भरतपालिताम् (Bhaṭṭi XXII,) oh monkey, to-morrow you will go to Ayodhyâ governed by Bharata; आनन्दितारस्त्वां दृष्ट्वा प्रष्टारश्चावयोः शिषम् । मातरः सह मेधित्वा तोष्टा च भरतः परम् (Bhaṭṭi. XXII. 14.) they will be delighted on seeing you and will ask you questions about the welfare of us two and Sītâ; and Bharata also will be greatly pleased; एते...उन्मूलितारः कपिकेतनेन (Kir. III. 22) they will be extirpated by the monkey-bannered one (Arjuna); यास्यत्यथ ऋकुन्तला Ś'ak. IV.) Śakuntalâ will go (goes) to-day; मरिष्यामि विजेष्ये वा इताश्चेत्तनया मम (Bhaṭṭi XVI. 13) if my sons are killed I will die or kill the enemy, &c.

THE FIRST FUTURE OR PERIPHRASTIC FUTURE.

§ 935. *Obs.* * When the continuousness of an action or nearness of time (i. e. the non-intervention of the same period between the two points of time referred to) is to be expressed the First Future must not be used; यावज्जीवमहं दास्यति he will give food throughout his life; and not दाता, या इव अमावास्या आगामिनी

* नानद्यतनवक्रियाप्रबन्धसामीप्ययोः । भविष्यतिमर्यादावचनेऽवरस्मिन् । कालविभागे चानहोरात्राणाम् । परस्मिन्विभागे । Pân. III. 3. 135-138.

तस्यां अग्नीनाचास्यते सोमेन च यक्ष्यते he will consecrate the fires and offer a Soma sacrifice on the coming Amāvāsyā day; and not आचाता and यद्वा; also when limit of time or place is expressed and the word अवर is used in a sentence; यः अयमग्ना गन्तव्यः आपादलिपुत्राद् तस्य यद्वरं कौशाब्दाः तत्र सक्तुं पास्यामः and not पातात्मः; यः अयं संबत्सरः आगामी तस्य यद्वरं आग्रहायण्याः तत्र युक्ता अध्येष्यामहे and not अध्येतात्महे; but when the word रात्रि is used the First Future may be used; योर्यं मासः आगामी तस्य यः अवरः पञ्चदशरात्रः तत्र अध्येतात्महे we will study in the earlier fortnight of the coming month. When the period of time meant lies beyond a certain point of time, the First or the Second Future may be used; योऽयं संबत्सरः आगामी तस्य यत्परमाग्रहायण्यास्तत्राध्येष्यामहे or अध्येतात्महे; &c.

THE SECOND OR SIMPLE FUTURE.

§ 936. * When the close proximity of a future action is intended, the Second Future or the Present may be used; कदा गमिष्यसि when will you go? एव मच्छामि or गमिष्यामि I shall just go,

§ 937. † When there is the idea of hope implied in a conditional form, the Aorist, the Present or the Simple Future may be used in both the clauses to denote a future time; देवश्चेदवर्षीत् वर्षति वर्षिष्यति वा घान्यमवाप्समं वषामः वप्सवामः वा । (Sid. Kau). if it were to rain we would sow corn.

§ 938. The Simple Future is sometimes used as a courteous way of command; एष्वान्तरं प्रति गमिष्यसि (Vik. IV.) then you will go (i. e. please then go) to the lake, &c,

§ 939. ‡ The Simple Future is alone used when the idea of hope is conveyed by क्षिप्र and words having the sense of क्षिप्र; इष्टि-

* वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्वा । Pân. III. 3. 131.

† आशंसायां भूतवच्च । Pân. III. 3. 132.

‡ क्षिप्रवचने लट् । Pân. III. 3. 133.

श्रीक्षिप्रं आशु त्वरितं वा यास्यति शीघ्रं वत्स्यामः if a shower were to come quickly we would at once sow corn.

§ 940. When the word यत् is not used with roots meaning 'to remember,' such as स्मृ, &c. the Second Future is used in the sense of the Imperfect; स्मरसि कृष्ण गोकुले वत्स्यामः Kṛishṇa, do you remember that we dwelt in Gokula ?

§ 941. * When disbelief in or intolerance of an action is intended to be expressed, and especially in the form of a question, the Simple Future is used optionally in the sense of the Potential; न संभावयामि or न मर्षये भवान् हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति I never believe, or cannot tolerate it, that you would or should speak ill of Hari; कः or कतरः कतमः हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति who will speak ill of Hari (I do not believe that any body will, &c.); कं वृषलं भवान् याजयेत् or याजयिष्यति, &c.; when the word किङ्किल † (a particle, showing great anger) and roots having the sense of 'to be' precede, the Simple Future only should be used; न संभवामि or मर्षये भवान् किङ्किल वृषलं याजयिष्यति I do not believe or like that you should make a Śūdra perform a sacrifice; so अस्ति भवति विद्यते वा भवान् वृषलं याजयिष्यति.

§ 942. When the idea of wonder is to be expressed and the words यच्च, यत्र and यदि do not occur in a sentence, the Simple Future should be used; आश्चर्यमन्धो नाम कृष्णं द्रश्यति it is a wonder that a blind man sees Hari.

(a) The Simple Future is also used when the particles उत and अपि expressing a doubt are used; उत दण्डः पतिष्यति will the stick fall ? अपि धास्यति द्वारं will he close the door ?

(b) This Future is also used when the particle अलं meaning sure or able is used; अलं कृष्णो हस्तिनं हनिष्यति Kṛishṇa is sure or able to kill the elephant.

* किंवृत्ते लिङ्लटौ । अनङ्कलप्यर्थयोरकिंवृत्तेऽपि । Pân. III. 3. 144, 145.

† किङ्किलात्पर्येषु लट् । Pân. III. 3. 146.

THE MOODS.

THE IMPERATIVE MOOD.

§ 943. * The Imperative Mood does not express merely command, but also entreaty, benediction, courteous enquiry, gentle advice, ability, &c.

(a) In the second person this Mood is used to express command, entreaty, gentle advice and benedictions or blessings; गच्छ (त्वं) कुसुमपुरं go to Kusumapura; परित्रायस्व परित्रायस्व help ! help ! क्षमस्वापराधं O God ! forgive my faults, &c.; शुश्रूषस्व गुरुन् कुतु प्रियसखीभूति सपत्नीजेने (Śak. IV.) serve your elders and treat your co-wives as if they were your friends; एधि कार्यकरस्त्वं मे गत्वा प्रवद राघवं be thou my messenger, go to Râghava, and say to him; अनन्यभाजं पतिमाप्नुहीति सा तथ्यमेवाभिहता हरेण she was addressed the truth by Hara when he said 'do thou obtain a husband not devoted to any other lady.'

(b) In the third person it is often used to express a blessing and sometimes gentle command; विधत्तां सिद्धिं नो...प्रकीर्णः पुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयम् may this handful of flowers scattered on the feet of Hari give us success; पर्जन्यः कालवर्षा भवतु may rain pour down in time; पञ्चात्तिष्ठन्तु वीराः शकनरपतयः (Mud. V. II.).

(c) In the first person it expresses a question, necessity, ability, &c; किं करवाणि ते what should I do for you ? अधुनाहं गच्छामि I must go now; करवामेतद्वयं देवि प्रियं तव we will (are able to) do this thing, oh queen, which is agreeable to you; नहि प्रेष्यवचं घोरं करवाण्यस्तु ते मतिः (Bhatṭi XX. 6.) let your thought be 'I must not commit the horrible murder of an ambassador.'

§ 944. The third person singular of the Imperative in the passive voice is often used and sometimes as a courteous form

* लोट् च । Pân. III. 3. 162. Vide Pân. III. 3. 161. quoted on the next page.

of expression; आनीयतां राजपुत्रः the prince should be brought
श्रूयतां भो पण्डिताः may you hear, ye Pandits; एतदासनमास्यतः
take this seat.

§ 945. When time after a मुहूर्त (nearly equal to an hour) is
expressed, the Imperative is used; मुहूर्ताद्यजतां स्म offer the sacrifice
after an hour.

§ 946. The Imperative with the particle स्म is used when a
request is courteously expressed; बालमध्यापय स्म please teach
the child.

§ 947. The Imperative has sometimes the force of the pre-
sent when used in combination with the particle मा; मा भवतु no,
it is not so; मा च ते निघ्नतः शत्रून्मन्युर्भवतु पार्थिव ।

§ 948. इच्छामि भवान्मुञ्जीत or मुंक्ताम् I wish you should dine.
See § 958.

§ 949. * There is a peculiar use of the Imperative which
ought to be noticed. The Imperative second person singular is
repeated when frequency of an act is indicated and the whole
used with the root in any tense; याहि याहि इति याति (Sid. Kau.)
he goes every now and then; so यात यातेति यूयं याथ; याहि याहीत्यया-
सीत्; अधीष्वाधीष्वेत्यधीते he studies steadily. The Imperative
second person is also used when several acts are described as
done by the same person; सक्तून् पिब, धानाः खादेत्यभ्यवहरति (Sid.
Kau.) he takes his food, now eating barley, now eating fried
rice; similarly अन्नं भुंक्ष्व दाधिकमात्वादयस्वेत्यभ्यवहरते (Sid. Kau.).

THE POTENTIAL MOOD.

§ 950. † The Potential Mood expresses the sense of विधि (com-
mand,, directing a subordinate, &c.), निमन्त्रण (pressing invita-

* क्रियासमभिहारे लोट् लोटो हिस्वौ वा च तद्ध्रस्वोः । समुच्चयेऽन्यतरस्याम् ।
यथाविध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन् । समुच्चये सामान्यवचनस्य । Pān III. 4.
1-5. क्रियासमभिहारे द्वे वाच्ये । Vārt.

† विधिनिमन्त्रणानन्त्रणाधीटसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिट् । Pān. III. 3. 16

tion), आमन्त्रण (giving permission), अधीष्ट (telling one to attend to an honorary office or duty), संप्रश्न (courteously asking a person a question), and प्रार्थना prayer. यजेत one should perform a sacrifice; त्वं ग्रामं गच्छे: go to the village; इह भवान् भुञ्जीत your honour should take food here; इहासीत भवान् you may sit here; पुत्रमध्यापयेद्भवान् you may teach my son (as an honorary duty); किं मो वेदमधीयीय उत तर्कम् what, oh ! shall I learn the Veda or logic ? भो भोजनं लभेय good Sir, can I get food here ? i. e. will you kindly give me food ? (All these senses are optionally expressed by the Imperative also).

(a) * In the case of the first two senses viz. विधि and निमन्त्रण and in that of ' proper time ', the potential participle may also be used for the Potential; भवता यष्टव्यम्, &c.

§ 951. † When the words ' after an hour ' are used the Potential (also Imperative) or the Potential participle may be used; मुहूर्तादूर्ध्वं यजेत, यजतां, यष्टव्यं वा (Sid. Kau.).

§ 952. ‡ The Potential is used with the words काल, समय and वेला, when the word यत् is used; कालः समयः वेला वा यद्भुञ्जीत भवान् it is time now that you should dine.

§ 953. § When the idea of fitness is to be expressed the Potential or the Potential participle may be used; and sometimes the noun in तु also; त्वं कन्यां बहेः, त्वं कन्यायाः वोढा or त्वया कन्या वोढव्या you are fit to marry the girl.

(a) The Potential or the Potential participle may be used when the sense of capability is implied; भारं त्वं बहेः or भारस्त्वया वोढव्यः thou canst (art able to) carry the load.

* प्रेषातिसर्गप्राप्तकालेऽपि कृत्याश्च ॥ Pân. III. 3. 163.

† लिङ् चोर्ध्वमोहूर्तिके । Pân. III. 3. 164.

‡ लिङ् यदि । Pân. III. 3. 168.

§ अहं कृत्यतुञ्च । शक्तिं लिङ् च । Pân. III. 3. 169. 172.

§ 954. *With interrogative words such as किं, कतर, कतम, &c. the Potential or the Simple Future may be used when censure is implied (see § 937); कः कतरो वा हरिं निन्देत् निन्दिष्यति वा ।

(a) When wonder is implied the simple Future is used in preference to the Potential if the word यदि be not used; आश्चर्यं कृष्णं दृश्यति it is a wonder that a blind man should see Hari; but आश्चर्यं यदि साऽधीयीत it is wonder if he study.

§ 955. † When hope is expressed without the use of the word कश्चित् the potential is generally used; कामो मे भुञ्जीत भवान् it is my desire (I hope) that you will eat; but कश्चिज्जीवति I hope he lives.

§ 956. ‡ When the sense of ' I expect ' is implied, the Potential or the 2nd Future may be used provided the word यद् used; संभावयामि भुञ्जीत मोक्षते वा भवान् I expect you will at; but संभावयामि यद्भुञ्जीथास्त्वम् (Sid. Kan.).

§ 957. ¶ When in a conditional sentence one thing is expressed as depending upon another as effect upon a cause, the Potential or the Simple Future may be used; कृष्णं नमस्केत्सुखं यायात् if he will bow to Krishna he will attain happiness: so कृष्णं नमस्यति चेत्सुखं यास्यति.

§ 958. § When words having the sense of ' to wish, ' such as इष, कम्. &c. are used, the Potential or Imperative is used; इच्छामि भवान्भुञ्जीत or भुंक्ताम् I wish you should dine; इच्छामि सोमं

* किंवृत्ते (गर्हायां) लिङ्लोटौ । Pân. III. 3. 144. (चित्राकरणे) शेषे लङ्छदौ । Pân. III. 3. 151.

† कामप्रवेदने कश्चित् । Pân. III. 3. 153.

‡ विभाषा धातौ संभावनवचनेऽयदि । Pân. III. 3. 155.

¶ हेतुहेतुमतोर्लिङ् । Pân. III. 3. 156.

§ इच्छार्थेषु लिङ्लोटौ । लिङ् च । Pân III. 3. 157. 159.

पिबेत्पिबतु वा भवान् (Sid. Kan.) I wish Your Honour will drink Soma.

(a) But when the agents of both the actions are the same, the Potential alone is used in the sense of the Infinitive; भुञ्जीयेतीच्छति (Sid. Kan.) i. e. भोक्तुमिच्छति wishes that he will eat (wishes to eat).

§ 959. Sometimes the Potential is used without a subject when it is used in the sense of 'a precept or advice'; आपदर्थे धनं रक्षेदारान् रक्षेद्धनैरपि । आत्मानं सततं रक्षेद्दारेरपि धनैरपि ॥ (a man) should save money for adversity; he should save his wife at the cost of his wealth and himself even at the expense of his wife and wealth; यद्यद्रोचेत् विप्रेभ्यस्तत्तद्दद्यादमत्सरः (one) should serve Brāhmanas with all that they like, without being jealous.

THE BENEDICTIVE MOOD.

§ 960. The Benedictive Mood is used to confer a blessing or to express the speaker's wish; चिरं जीयात् भवान् may you live long ! वर्षिणीष्टाः स्वजातेषु वक्ष्यास्त्वं गृपुसंहतीः । भूयास्त्वं गुणिनां मान्यस्तेषां स्थेया व्यवस्थितौ ॥ (Bhatti. XIX. 26); उत्तार्यः भूयासम् may I be successful !

THE CONDITIONAL.

§ 961. * The Conditional is used in those conditional sentences in which the Potential may be used when the non-performance of the action is implied or in which the falsity of the antecedent is involved as a matter of fact. It expresses both future and past time. It must be used in both the antecedent and the consequent clauses; सृष्टिश्चेद्भविष्यत्तदा सुभिक्षमभविष्यत् if there would be plentiful rain there would be an abundance of

* लिङ्निमित्ते लङ् क्रियातिपत्तौ । Pān. III. 3. 139. हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लङ् स्यात् क्रियायाः अनिष्पत्तौ गम्यमानायाश्च । Sid. Kan.

corn; यदि सुरभिर्मवाप्स्यस्तन्मुखोच्छ्वासगन्धं तव रतिरभविष्यत्सुन्दरीके किमस्मिन् hadst thou obtained (which thou hast not) the sweet fragrance of her breath, wouldst thou have had any liking for this lotus ?

Obs. § 962. * When a past action is to be indicated the Conditional may be optionally used in the sense of the Potential; कथं नाम तत्रभवान्धर्ममत्यक्ष्यत् or त्यजेः how could you give up your religion ?

(a) Also where the Potential is used in conjunction with the particles उत, अपि, जातु &c. ; अपि तत्र रिपुः सीतां नार्थयिष्यत दुर्मतिः । कुरं जात्ववदिष्यच्च जात्वस्तोष्यच्छिर्यं स्वकाश्च ॥ संकल्पं नाकरिष्यच्च तत्रयै शुद्धमानसा । (मृषा) सत्यामर्षमवाप्स्यस्त्वं राम सीतानिबन्धनम् ॥ (Bhaṭṭi. XXI. 3. 4.)

(b) When wonder is to be expressed the Conditional is optionally used where the Potential is used in combination with the particles यच्च, यत्र or यदि when the action does not take place; आश्चर्यं यत्र यत्र स्त्री कृच्छ्रेऽवत्सर्प्यन्मते तव । त्रासादस्यां विनष्टायां किं किमालप्स्यथाः फलम् ॥ (Bhaṭṭi. XXI. 8).

SECTION V.

Indeclinables.

ADVERBS.

§ 963. The *neu.* singulars of the Nominative and other cases of several nouns are used as adverbs; चिरं or चिरेण or चिराय छान्वा having contemplated for a long time; दुःखं or दुःखेन तिष्ठति he is in distress; so सुखं or सुखेन &c.

(a) The word विद्या is used adverbially in combination with

* धृते च Pān. III. 3. 140.

several words such as बहु, नाना, &c.; बहुविधं, नानाविधं in various ways. The word पूर्व is also used adverbially as the latter member of a compound when some action is to be expressed as having happened before; सांत्वपूर्वं having said something by way of consolation; बुद्धिपूर्वम् thoughtfully, (i. e. thought preceding a certain action); भबुद्धिपूर्वं भगवन्धेनुरेषा हता मया O venerable Sir, I killed this cow unwittingly; शपथपूर्वं अकथयत् &c.

PREPOSITIONS.

§ 964. The use of Prepositions has already been explained at § 365-371. The Prepositions governing cases are already noticed under the various cases.

CONJUNCTIONS.

§ 965. The use of Conjunctions has not many syntactical Peculiarities and needs no special notice here. They are used in their proper senses in sentences.

§ 966. The most important of these conjunctions and the one very frequently used is च. It can never stand first in a sentence; nor can it be used like 'and' in English. It is used with such of the words or assertions it connects or is placed after the last of the words or assertions it joins together; रामश्च लक्ष्मणश्च or रामः लक्ष्मणश्च; कामश्च जृम्भितयुगो नवयौवनं च love with its excellences expanded, and fresh youth; कुलेन कान्त्या वयसा नवेन युगैश्च तैस्तेर्विनयप्रधानैः ।

(a) Sometimes this particle has a disjunctive force; शान्त-मिदमाश्रमपदं स्फुरति च बाहुः—the hermitage is tranquil yet my arm throbs.

(b) Rarely this particle is used in the sense of 'if'; जीवितुं चेच्छसि मृतं हेतुं मे गदतः शृणु oh fool, if you wish to live, &c.

(c) Sometimes it is used as an expletive; भीमः पार्थस्तथैव च.

(d) Sometimes it is used to connect a subordinate fact with a main one भिक्षामट गां चानय wander for alms and bring a cow; कुट्टिनी च शासिता गोपी च निःसारिता कंदर्पकेतुश्च पुरस्कृतः the procuress was chastised, the cowherdess was expelled and Kandarpaketu was honoured.

(e) When the particle is repeated it has sometimes the sense of 'on the one hand,' 'on the other hand,' 'and yet;' क च हरिणकानां जीवितं चातिलोलं क च निशितनिपाता वज्रसाराः शरास्ते where, on the one hand, is the extremely frail life of fawns, and where, on the other, are thy arrows hard like adamant and falling sharply; न सुलभा सकलेन्दुमुखी च सा किमपि चेदमनङ्गविचोदितम्। on the one hand the full moon-faced lady is not easy to obtain and yet there is this unaccountable sport of love.

(f) Sometimes the repetition of च shows the simultaneous or undelayed occurrence of two events; ते च प्राणुरुदन्वन्तं बुबुधे चादिपुरुषः they reached the ocean and at the same time the primeval Being also awoke.

§ 967. तथा 'likewise' often supplies the place of च; रामस्तथा लक्ष्मणश्च Rāma and Lakshmaṇa; अनागतविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिस्तयां both Anāgatavidhāta and Pratyutpannamatī; तथा हि means 'for instance, to be more plain;' तथा च 'likewise;' both are often used introducing quotations.

§ 968. तु but, हि for, because, and वा are also excluded from the first place in a sentence. आत्मा पुत्रः सखा भार्या रुच्छं तु दुहिता किल the son is one's own self, the wife one's friend, but the daughter a source of anxiety; अप्याज्ञया शासितुरात्मना वा प्राप्तोसि संभावयितुं वनान्माम्। कालो ह्ययं संक्रमितुं द्वितीयं सवापकारक्षममाश्रमं ते।

(V. 10.); अस्त्राणि वा शरीरं वा वरय choose either the missiles or your person.

§ 969. यदि and चेत् 'if' are usually used with the Potential or the Conditional; as यदि सोम सन्निहितो भवेत् तर्हि मम साहाय्यं कुर्यात् if he were here he would assist me; यदि देवदत्तोऽत्राप्रविष्यन् नमेतदकरिष्यत् had Devadatta been here, he would have undoubtedly done this; but they are also construed with the Present Indicative; यदि जीवति भद्राणि पश्यति if he lives he will see prosperity; यदि मया देवपादानां प्रयोजनमस्ति if Your Majesty has any thing to do with me, &c.; शापितासि मम जीवितेन यदि वाचा न कथयसि I conjure you by my life if you will not tell it in words. चेत् is never used at the beginning of a sentence; तं चेत्सहस्रकिरणो घुरि नाकरिष्यत् (S'ak. VII. 4) if the thousand-rayed one (sun) did not place him at the yoke of his car; अयि रोषधुरीकरोषि (have recourse to) नो चेत् &c.. Bha. V. I. 44.

The Particles अथ and इति.

§ 970. *अथ is used in the following senses:—(1) as a sign of auspiciousness †; अथातो ब्रह्मजिज्ञासा now begins the inquiry about Brahma; cf. the Bhâsya on this sūtra. (2) marks the beginning or commencement of a work; अथेदमारभ्यते प्रथमं तन्त्रम् now is begun the 1st Tantra; so अथ योगानुशासनम्, &c.; (3) 'then' after that,' &c.; अथ प्रजानामपि: &c. (Rag. II. 1.) After that i. e. passing of the night) the lord of the earth, &c. (4) asks a question अथ भगवान् लोकानुग्रहाय कुशली काश्यपः is the venerable Kasyapa all right that he may oblige the world? अथ शक्नोषि भोक्तुं are you able to eat? (5) 'and, including'; भीमः अथ अर्जुनः Bhîmā and also Arjuna; (6) 'if,' अथ मरणमवश्यमेव जन्तोः if death is sure to befall a creature, &c.

* मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नात्कर्त्तव्यमथ अथ । Amara.

† Properly speaking this is not the sense of अथ. The mere utterance or hearing of this word if considered as auspicious as the word is supposed to have emanated from the throat of Brahma.

§ 971. As अथ marks the beginning, so इति marks the close of a composition. This particle is used in the following senses; (1) to quote the exact words spoken by some one, thus taking the place of the quotation marks and being used generally after the words quoted; * देव काचिच्छंडालकन्यका शुक्रमादाय देवं विज्ञापयति...देवपादमूलमागताहमिच्छामि देवदर्शनसुखमनुभवितुमिति । O lord a certain *Chandala* girl requests Your Majesty (saying).....“ I who have come to your majesty's feet wish to enjoy the happiness of the sight of Your Majesty;’ ब्राह्मणाः ऊचुः कृतकृत्याः स्म इति the Brâhmanas said “ we have accomplished our objects;” (2) cause (rendered in English because, since &c.); वैदेशिकोऽस्मीति पृच्छामि I ask you because I am a foreigner; पुराणमित्येव न साधु सर्वे every thing is not good simply because it is old; (3) purpose or motive; मा भूदाश्रमपीडेति परिमयपुरःसरः they two took a limited number of servants with them that there should be no disturbance, &c.; (4) so, thus; as follows; रामाभिधानो हरिरित्युवाच. (5) in the capacity of, as regards; पितेति स पूज्यः एरुरिति निन्यः as a father he ought to be respected, as a teacher ought to be censured; (6) to state an opinion; इति आश्रमस्थः this is the opinion of *Aśmarathya*. It is often used by commentators in the sense of ‘ according to the rule’; इति शक्यार्थे लिङ् &c. &c.

INTERJECTIONS.

§ 972. The following stanza from the Bhaṭṭi Kāvya illustrates the uses of some of these interjections:—

आः कष्टे बत ही चित्रं हूं मातर्देवतानि धिक् ।
हा पितः कासि हे सुधु बह्वेवं विललाप सः ॥

* In Sanskrit there is no indirect construction, so that in translating indirect constructions the actual words of the speaker followed by इति must be used.

Appendix II.

DHÂTUKOSHA.

Abbreviations.

Pre. Present लृट्. Im. Imperative लोट्. Imp. Imperfect लृङ्.
Pot. Potential विधिलिङ्. Perf. Perfect लिट्. P. f. Periphrastic
or 1st future लृट्. Fut. simple or 2nd Future लृट्. Con. Condition-
al लृङ्. Aor. Aorist लृङ्. Ben. Benedictive आशीर्लिङ्. Cau.
Causal णिच्. D. or Des. Desiderative सन्. Fr. Frequentative
यङ्न्त or यङ् लुगन्त. P. Parasmaipada; A. Atmanepada; U. Ubha-
yapada; Pass. Passive; p. p. past Passive participle. Inf. Infi-
nitive. Ger. Gerund. The figures 1, 2, &c. after the roots refer
to the conjugations to which the roots belong. Pre. p. Present
Participle (झञन्त when the root is Parasm; झानजन्त when Atm.)
Pot. p. Potential participle.

अंश् 10 U. विभाजने to distribute; अंशयति-ते (also अंशापयति-ते)
pre. अंशायांचकार—चक्रे—आस—बभूव per. अंशयिता P. fut.
आंशयिष्यत् con. आंशिशत्-त Aor. अंश्यात्, अंशयिषीष्ट Ben.

अंस् 10 U. like the above with the only difference of झ for स.

अंह 1. A. गतो to go; अंहते Pre. आनंहे Perf. अंहिता. P. fut. आंहिष्ट
Aor. अंहिषीष्ट Ben.; Cau.—अंहयति-ते Pre. आजिहत्-त Aor.

अंह 10 U. मासने to shine; अंहयति-ते Pre. अंहयांचकार—चक्रे, &c,
perf. अंहयिता p. fut. आजिहत-त् Aor. अंह्यात्, अंहयिषीष्ट ben.
अंहितुं inf. अंहित. p. p.

अक् 1. P. कुटिलायां गतो to move tortuously; अकति pre. आक perf.
अकिता p.f. अकिष्यति fut. आकीत् aor.; Cau.—अकयति-ते. अकित p.p.

अञ् 1 & 5. P. to reach, to pervade, to accumulate; अक्षति-अक्ष्णोति
3 sing. अक्षसि-अक्ष्णोषि 2 sing. अक्षामि-अक्ष्णोमि. 1 sing, pre.
आक्षत्-आक्ष्णोत्, आक्षः-आक्ष्णोः; आक्षम्-आक्ष्णवम् Imperf. अक्षत्-
अक्ष्णोत्, अक्ष-अक्ष्णुहि, अक्षाणि-अक्ष्णवानि Impera. अक्षेत्-अक्ष्णुयात्
अक्षेः-अक्ष्णुयाः; अक्षेयम्-अक्ष्णुयाम् pot. आनक्ष perf. अक्षिता-अष्टा

p. f. अक्षिप्यति-अक्षयति fut. अक्ष्यात् ben. आक्षिप्यत्-आक्षयत् con. आक्षीत् aor. आक्षिष्टाम्-आक्षिष्टम् 3rd dual, आक्षिषुः-आक्षुः 3rd pl. अचिक्षिषति-अचिक्षति Des. Pass.—अक्षयते pre. आक्षि aor. Oau.—अक्षयति-ते pre. आचिक्षत्—त aor. अष्ट p.p. अक्षित्वा-अष्टा ger. अक्षितुम्, अष्टुम् inf. आनक्षवस् Perf. Part.

अग 1 P. कुटिलायां गतौ to move tortuously; अगति pre. आग perf. अगिता p. fut. आगीत् aor.

अघ 10 U. पापकरणे to go wrong, to sin; अघयति-ते pre. अघयांचकार-चक्रे &c. peri. अघयिता p. f. आजिघत्-त aor. अघ्यात्-अघयिषीष्ट ben.

अङ्क् 1 A. लक्षणे to mark; अङ्कते pre. अनाङ्क perf. अङ्किता p. f. अङ्कित्यते fut. आङ्कित्यत् con. अङ्किकषीष्ट ben. आङ्कित् aor. अङ्किकषते des. pass.—अङ्कयते.

अङ्क् 10 U. पदे लक्षणे च to count, to mark or stain, to stigmatise; अङ्कयति-ते pre. अङ्कयांचभूष-आस-अङ्कयांचकार-चक्रे perf. अङ्कयिता P. f. अङ्कयिष्यति-ते fut. आङ्कयिष्यत्-त con. आञ्चकत्-त aor. अङ्क्यात्-अङ्कयिषीष्ट ben. अञ्चिकयिषति-ते des. Pass.—अङ्कयते (also अङ्कय्यते).

अङ्क् 1 P. to go; अंगति pre. आनङ्क perf. अंगिता p. f. आङ्गीत् aor. अङ्गिषति des. अंगितुं inf.

अङ्क् 10 U. same as अङ्क्.

अंघ 1 A. गत्याक्षेपे to go, to blame; अंघते pre. आनंघे perf. अंघिता p. f. आंघित् aor. अंघिषीष्ट ben. अञ्घिषति des.

अच् 1 U. गतौ अविस्पष्टकथने च to go, to speak indistinctly; अचति-ते pre. आच or आचे perf. अचिता p. f. आचीत्—आचिष्ट aor. अचिचिषति-ते des. अक्त pp. अचित्वा, अक्त्वा ger.

अज् 1 P. गतिक्षेपणयोः to go, to run, to censure; अजति pre. विवाय, विविय, आजिष, विवियम, आजिम 1st d. and pl. विवायिध-विवेय, आजिथ 2nd sing. perf. वेता or अजिता p. f. वेयति, आजिष्यति fut. अवैष्यत्-आजिष्यत् con. अवैषीत्-आजीत् aor. वीयात् ben. विवीषति-अजिजिषति des. वीत् or अजित p.p. वीत्वा or अजित्वा, संवीय

ger. Cau.—वाययति—ते pre. अवीवयत्—त aor. Pass.—वीयते pre. विव्ये perf. वायिता, वेता, अजिता p. f. वायिष्यते—वेष्यते—अजिष्यते fut. वायिषीष्ट, वेषीष्ट—अजिषीष्ट ben. अवायिष्यत—अवेष्यत—अजिष्यत con. अवायि 3rd sing अवायिषाताम्—अवेषाताम्—अजिषाताम् 3rd dual; अवायिध्वम्—द्वम्—अवेद्वम्—अजिद्वम् 2. pl. aor.

अञ्च् 1 P. गतिपुजनयोः to go, to worship; अञ्चति pre. आनञ्च perf. अञ्चिता p. f. अञ्चिष्यति fut. अञ्चयात् may he go. अञ्चयात् may he worship. ben. आञ्चीत् aor. आञ्चिष्यत् con. Can—अञ्चयति—ते pre. अञ्चिचिषति des. अञ्चित, अक्त, with सम्, समक्त p. p. अञ्चित्वा or अक्त्वा (when it means to go) ger.

अञ्च् 1 U. गतौ याचने च to go, to beg; अञ्चति—ते pre. आनञ्च—ञ्चे perf. अञ्चिष्यति—ते fut. आञ्चीत्, आचिष्ट aor. pass.—अञ्च्यते अक्त p. p. अञ्चित्वा ger. अञ्चितुम् inf.

अञ्च् 10 U. विशेषणे to individualise; अञ्चयति—ते pre. अञ्चयांच-कार-चक्रे &c. perf. अञ्चयिता p. f. आञ्चकत्—त aor अञ्चयात्, अञ्चयिषीष्ट ben.

अञ्च् 7 P. व्यक्तिभ्रक्षणकान्तगतिषु to make clear, to anoint, to decorate, to go; अनक्ति pre. आनक्-गं imp. अनक्तु. (अङ्घ्रि 2nd sing.) Impera. अञ्ज्यात् pot. आनञ्ज perf. अञ्जिता—अङ्कता p. f. अञ्जिष्यति, अङ्क्ष्यति fut. आञ्जिष्यत्—आङ्क्ष्यत् con. आञ्जीत् aor. अज्यात् ben. आञ्जिषति des. Pass.—अज्यते pre. आञ्जि aor. Cau. अञ्जयति—अञ्जयते pre. आञ्जित्—त aor. अक्त p. p. अञ्जितव्य,* अङ्क्तव्य, व्यङ्क्त्य, pot. p. अञ्जित्वा, अङ्क्त्वा, अक्त्वा ger. with चि—व्यज्य ger. अञ्जितुम्, अङ्क्तुम् inf.

अट् 1 P. गतौ to roam, to wander; अटति pre. आट perf. अटिता p. f. अटिष्यति fut. आटीत् aor. अट्यात् ben. अटिटिषति des. Cau.—आटयति—ते pre. आटिटत् Aor. अटायते Freq.

अट् 1 A. अतिक्रमणहिसयोः to transgress, to kill; अट्टते pre. आनट्टे perf. अट्टिता p. f. अट्टिष्यते fut आट्टिट् aor. अटिटिषते—आट्टिषते des. Cau.—अट्टयति—ते pre. आट्टिटत्—त aor.

* 'नाञ्चेः पूजायाम्' Pān. VI. 4. 30, अञ्च् in the sense of 'to worship' does not drop its nasal before weak terminations.

अट् 10 U. अनादरे to despise; अटिदृत्-आटिटृत् Aor. अट्ट्यात्, अट्टयिषीष्ट ben. अट्टयितुम् inf.

अच् 1, P. शब्दे to sound; अञ्जति pre. आञ्ज perf. आञ्जिता p. f. आणीत् aor. अञ्जिष्यति des. Cau.-आणयति-ते pre. आञ्जित-त Aor.

अण् 4 A. प्राणने to breathe, to live; अण्यते pre. आणे perf. आणिता p. f. आणिष्यते fut. आणिष्ट aor. अणिषीष्ट ben. अणिजिषते des. Pass.-अण्यते Pre. आणि Aor.

अत् 1 P. सायत्यगमने to go constantly; अतति pre. आत perf. अतिता p. f. अतिष्यति fut. आतिष्यत् con. अत्यात् ben. आतीत् aor. अतितिषति des. Pass.-अत्यते pre. आति aor. Cau.-आतव-ति-त्ते pre. आतित-त Aor. अतित p. p.

अद् 2 P. भक्षणे to eat; अत्ति per. आदः 2nd sing. आदत्, 3rd sing. Imp. आद, जघास perf. अत्ता p. f. अत्स्यति fut. अधसत् aor. जिघत्सति des. आत्स्यत् con. अद्यात् ben. Cau.-आदयते pre (also आदयति 'अकर्त्रभिप्राये') आदिदत्-त aor. Pass.-अद्यते pre. आदे-जक्षे perf. जग्ध (and अन्न food) p. p. जग्ध्वा-प्रजग्ध्य ger. अचुम् inf.

अन् 2 P. प्राणने to breathe, to live; अनिति pre. आनीः-नः 2nd sing. आनासि-आनत् 3rd sing. Imp., आन perf. अनिता p. f. आनिष्यत् aor. आनीत् aor. अनिनिषति des. Cau.-आनयति-ते pre. आनिनत्-त Aor. Pass.-अन्यते pre. आनि aor. आनित्वा ger. with प्र-प्राण्य.

अन 4 A. to live; अन्यते pre. आने perf. अनिता p. f. This root is the same as अण्.

अस्त P. बन्धने to bind; अन्तति pre. अन्तिष्यति fut. आन्तीत् Aor. अन्त्यात् Ben. Cau.-अन्तयति आन्तीत्-त Aor. अन्तिषति des.

अन्ध् 10 U. दृष्ट्यपघाते दृष्ट्युपसंहारे to be blind, to close the eyes अन्धयति-ते pre. आन्धयिष्यत् con. आन्धयत्-त Aor. अन्ध्यात्, अन्धयिषीष्ट ben. अन्दिष्यति-ते des.

अञ् 1 P. गतौ to go, to wander; अञ्जति pre. आञ्ज perf. आञ्जीत् Aor.

अश् 1 P. गतिशब्दसंभक्तिषु to go, to sound, to eat; अमति pre. आम perf. अमिता p. f. अमिष्यति fut. आमीत् aor. Cau.-आमयति-ते pre.

आमिमत्-त Aor. अमिमिषति Des. Pass.—आमि. Aor. अमित-
आन्त. p. p.

अञ्ज 10 U. रोगे to afflict with pain; आमयति-ते Pre. आमिमत्-त
Aor. अम्यात्-अमयिषीष्ट ben.

अञ्ज 1 A. गतौ to go; अयते, with परा—पलायते pre. अयांचक्रे perf.
अयिता p. f. आयिष्ट aor. अयिषीष्ट ben. अयियिषते des. Pass.
—अय्यते pre. आयि aor. Can.—आययति-ते pre. आयियत्-त Aor.
अयित्वा, with परा,—पलाय्य. ger.

अर्क 10 U. तपने स्तवने च to heat, to praise; अर्कयति—ते pre. अर्क-
यांचकार-चक्रे—आस—बसूय perf. अर्कयिता p. f. आर्कित्—त
aor. अर्क्यात्, अर्कयिषीष्ट ben. अर्कित p. p.

अर्घ 1 P. मूल्ये to be worth, to cost; अर्घति pre. आनर्घ perf. अर्घिता
p. f. आर्घीत् aor. अर्जिषिषति des. Can.—अर्घयति-ते pre. आर्जि-
षत्-त Aor.

अर्च 1 P. पूजायां to worship; अर्चति pre. आनर्च perf. अर्चिता p. f.
अर्चिष्यति fut. आर्चीत् aor. अर्च्यात् Ben. अर्चिषिषति des. Can.
—अर्चयति—ते pre. आर्चिषत्—त aor. Pass.—अर्च्यते pre. आर्चि
aor. अर्चित्वा ger.

अर्च 10 U. to worship; अर्चयति—ते pre. अर्चयाम्बभूव—भास—
चकार—चक्रे perf. अर्चयिता p. f. अर्चयिष्यति—ते fut. अर्च्यात्—
अर्चयिषीष्ट ben. आर्चयिष्यत्—त con. आर्चिषत्—त aor. अर्चिष-
यिषति—ते des. Pass.—अर्च्यते pre. आर्चि (आर्चयिषाताम्-
आर्चिषाताम् 3rd dual) Aor.

अर्ज 1. P. अर्जने to procure, to take; अर्जति pre. आनर्ज perf. अर्जिता
p. f. अर्जिष्यति fut. आर्जीत् aor. अर्ज्यात् ben. अर्जीजिषति des.
Cau.—अर्जयति-ते pre. आर्जिजत्—त aor.

अर्ज 10 U. (also cau. of the above) प्रतियत्ने संपादने च to procure,
to acquire; अर्जयिष्यति fut. अर्जिजयिषति-ते des. Pass.—
आर्जि (आर्जयिषाताम्—आर्जिषाताम् dual.) Aor.

अर्थ 10 A. उपयाह्वायाह्वा to request, to sue; अर्थयते pre. भयंयाह-

भूव-आस-चक्रे perf. अर्थयिता p. f. आर्तयत aor. अर्थयिषीष्ट ben.
अर्तिथयिषते des. Pass.—अर्थयते, अर्थाप्यते pre. आर्थि Aor.

अर्द् 1 P. गतो याचने च to go, to beg; अर्दति pre. आनर्द perf. अर्दिता
p. f. अर्दिष्यत् con. अर्दात् aor. अर्द्यात् ben. अर्दिदिषति des. Cau.
✓ —अर्दयति—ते pre. अर्दिदत्—त aor. Pass.—अर्दते pre. अर्दि aor.
अर्दित, समर्ण (asked), अभ्यर्ण (near) p. p.

अर्द् 10 U. हिंसायाम् to kill; अर्दिदत्—त Aor. अर्द्यात्, अर्दयिषीष्ट ben.
अर्दिदयिषति—ते des. Pass.—अर्दते pre. अर्दि Aor. अर्दित p. p.

अर्ह 1 P. पूजायां योग्यत्वे च to worship, to deserve; अर्हति pre.
आनर्ह perf. अर्हिता p. f. अर्हिष्यत् con. अर्हीत् aor. अर्ह्यात् ben.
✓ अर्जिहिषति des. Pass.—अर्हते pre. अर्हि aor. Cau.—See below
अर्ह 10 U.

अर्ह 10 U. to worship, to deserve; अर्हयति—ते pre. अर्हयांबभूव-आस-
चकार-चक्रे perf. अर्हयिता p. f. अर्जिहत्-त Aor. अर्ह्यात्-अर्हयिषीष्ट
ben. अर्जिहयिषति des. Pass.—अर्हते pre. अर्हि Aor. अर्हयित्वा ger.

अल् 1 U. भूषणपर्याप्तिवारणेषु to adorn, to be competent, to prevent,
अलति—ते per. आल—आले perf. अलिता p. f. आलीत्-आलिष्ट aor.
✓ Cau.—आलयति—ते pre. आलिलत्—त aor. अलिलिषति—ते des.
(according to some this root is Atm.)

अब् I P. रक्षणगतिकान्तिप्रीतिवृत्त्यवगमप्रवेशश्रवणस्वाम्यर्थयाचनक्रियेच्छा-
दीप्स्ववास्यालिङ्गनहिंसादानभागवृद्धिषु to defend, to protect, to do
good, to please, to know (and a variety of other
meanings.); अबति Pre. आव perf. अबिता p. f. आवीत् aor.
अव्यात् ben. Cau.—आवयति—ते pre. आविवत्—त Aor. अवित p. p.
Pass.—अवते pre. आवि aor.

अश् 5. A. व्याप्तौ संघाते च to pervade, to accumulate; अश्नुते pre.
✓ आनशे perf. अशिता-अष्टा p. f. अशिष्यते—अक्ष्यते fut. आशिष्यत,
आक्ष्यत con. आशिष्ट-आष्ट aor. अक्षीष्ट, अशिषीष्ट ben. Cau.—आश-
यति—ते pre. आशिशत्—त Aor. अशिषिषते des. Pass.—अक्ष्यते
pre. आशि aor. अष्ट p. p. अष्टा, अशित्वा, Ger. अशितुम् अष्टुम्, inf.

अञ् 9 P. भोजने to eat (with प्र, to drink); अश्नाति pre. अशान
2nd sing. Impera. आश perf. अशिता p. f. आशीत् aor. अश्यात्.
✓ ben. अशिशिषति des. Cau.—आशयति pre. आशिशत् Aor. Pass.
—आश्यते pre. आशि Aor. अशित p. p.

अस् 2 P. भुवि to be; अस्ति pre. एधि 2nd pers. sing. Impera. बभूव*
✓ perf. भविता p. f. भविष्यति fut. &c.

अस् 4 P. क्षेपणे to throw; अस्पति pre. आस perf. असिता p. f. आसि-
✓ ष्यत् con. आस्थत् aor. अस्यात् ben. असिसिषति des. Cau.—आस-
यति-ते pre. आसिसत्—त aor. Pass —अस्यते pre. आसि aor. अस्तः
p. p. असित्वा, अस्त्वा ger. असितुम् inf.

आ—

आञ्छ 1 P. आयामे to lengthen; आञ्छति pre. आञ्छ (according to
some आनाञ्छ) perf. आञ्छिता p. f. आञ्छिष्यति fut. आञ्छिष्यत्
con. आञ्छीत् Aor. आञ्छिषति des. Cau.—आञ्छयति—ते
pre. आञ्छित्—त Aor.

आन्दोल 10 U. आन्दोलने to sing, to rock; आन्दूलत्—त Aor.
✓ आन्दूलयिषति—ते des.

आप् 5 P. श्याप्ते to prevail, to obtain; आप्नोति, आप्नोषि, आप्नोमि 1st,
2nd & 3rd sing. (आप्नुवः 1st dual. आप्नुवन्ति 3rd. plu.) pre.
✓ आप्नोत् 3rd Sing (आप्नवम् 1st sing. आप्नुव 1st dual, आप्नुवन्
3rd plu.) Imp.—आप्नोतु 3rd sing. आप्नवानि 1st sing. आप्नुहि
2nd sing. आप्नुवन्तु 3rd. plu. Impera. आप् perf. आप्ता p. f.
आप्स्यति fut. आप्स्यत् con. आपत् aor. Cau.—आपयति—ते pre.
आपिपत्—त aor. आप्ता p. p. आप्त्वा ger. आप्तुम् inf.

आप् 1, 10 U. लभ्मने to get; आपिपत्—त Aor. (10 conj.)

आस 2 A. to sit; आस्ते pre. आसांचक्रे—बभूव—आस perf. आसित
p. f. आसिष्यते fut. आसिष्यत् con. आसिष्ट aor. आसिषीष्ट ben.
✓ Pass.—आस्यते pre. Cau.—आसयति.

* अस्तैर्बुः । बु is substituted for अस् in the non-conjugational
tenses.

इ—

इ 1 P. गतौ to go; अयति pre. आयत् Imperf. इयाय perf. एता p. f.
एष्यति fut. ऐष्यत् con. ऐषीत् Aor. इयात् ben. Oau.—आययति-ते
✓ pre. आयियत्—त Aor. इयीषति des. Pass.—ईयते pre. आयि Aor.

इ 2 P. गतौ to go; एति pre. इयाय perf. एता p. fut. एष्यति fut.
ऐष्यत् con. अगात् Aor. Pass.—ईयते pre. अगायि—aor. Oau.
✓ —गमयति—ते pre. अजीगमत्—त aor. (with प्रति, प्रस्थापयति—ते)
जिगमिषति des. (with प्रति—प्रतीषिषति).

इ 2 A. with अचि, अध्ययने to study; अधीते pre. अधिजगे perf.
अध्येता p. fut. अध्येष्यते fut. अध्यगीष्यत-अध्येष्यत con. अध-
✓ गीष्ट-अध्यैष्ट aor., अध्येषीष्ट ben. Pass.—अधीयते pre. अध्यगायि-
अध्यायि (3rd dual, अध्यगायिषाताम्—अध्यगीषाताम्—अध्यायिषा-
ताम्—अध्येषाताम्) aor. अध्यायिता—अध्येता p. fut. अध्याविष्यते-
अध्येष्यते fut. अध्यगायिष्यत—अध्यगीष्यत—अध्यायिषत—अध्ये-
ष्यत con. अध्यायिषीष्ट, अध्येषीष्ट ben. Oau.—अध्यापयति pre.
अध्यापिषत्—अध्यजीगपत् aor. अधीत p.p.

इक् 1 P. गतौ to go, to move; एखति pre. इयेख perf. एखिता p. fut.
ऐखात् Aor.

इक् 1 P to go, to agitate; इङ्गति pre. इङ्गाञ्चकार-बभूव-आस perf.
इङ्गिता p. fut. ऐङ्गीत् aor. इङ्गित p.p. [Also A. see Bhag. VI. 16]

इट 1 P. गतौ to go; एटति pre. इयेट perf. एटिता p. fut ऐटीत् aor.

इन्द्र 1 P. परमैश्वर्ये to have great power; इन्द्रति pre. ऐन्द्रत् Imperf.
इन्द्राञ्चकार—बभूव—आस perf. इन्द्रिता p. fut. इन्द्रिष्यति fut.
ऐन्द्रिष्यत् con. ऐन्दीत् aor. इन्द्रात् ben. इन्द्रित p.p.

7 A. दीप्तौ to shine, to kindle; इन्धे pre. इन्धाञ्चक्रे—आस—बभूव
(ईधे in the Veda) perf. इन्धिता p. fut इन्धिष्यते fut. ऐन्धिष्यत
con. ऐन्धिष्ट Ao.: इन्धिषते des. इन्धिषीष्ट ben. Pass.—इध्यते pre.
Oau.—इन्धयति—ते pre. इद्ध p.p.

इष् 6 P. इच्छायाम् to wish; इच्छति pre. इयेष perf. एष्टा or एषिता

p. fut. एषिष्यति fut. ऐषिष्यात् con. ऐषीत् Aor. एषिषिषति des. इष्यात् ben. Pass.—इष्यते pre. ऐषि aor. Cau.—एषयति—ते pre. ऐषिषत्—त aor. इष्या or एषित्वा ger. इष्ट p. p.

इष्ट 4 P. गतो to go; इष्यति pre. एषिता p. fut. इषित p. p. एषित्वा ger. Other forms like those of the above.

इष्ट 9 P. *आभीक्ष्ये to repeat; इष्याति pre. इयेष &c. like those of इष्ट 6.

ई—

ई 1 P. गतो to go; 2 P. to go, to pervade &c.; अयति—एति pre. अयां—चकार—बभूव—आस perf. एता p. fut. एष्यति fut. ऐष्यत् con. ऐषीत् aor.

ई 4 A. to go; ईयते pre. अयांचक्रे perf. एष्यते fut. ऐष्ट Aor. इयीषते des. Cau—आययति—ते pre.

ईक्ष् 1 A. दर्शने to look at, to see, ईक्षते pre. ईक्षां—चक्रे—बभूव—आस perf. ईक्षिता p. fut. ईक्षिष्यते fut. ऐक्षिष्यत् con. ईक्षिषीष्ट ben. ✓ ऐक्षिष्ट aor. Cau—ईक्षयति—ते pre. ऐचिषत्—त aor. ईचिषिषते des. Pass—ईक्ष्यते pre. ऐक्षि aor. ईक्षित p. p. ईक्षित्वा ger. ईक्षितुम् inf.

ईक्ष् 1 A. गतिकृत्सनयोः to go, to censure; ईजते pre. ईजांचक्रे perf. ऐजिष्ट aor. ईजित p. p.

ईड् 2 A. स्तुतो to praise; ईदृ pre. ईडांचक्रे—बभूव—आस perf; ईडिता p. fut. ईडिष्यते fut. ऐडिष्यत् con. ऐडिष्ट aor. ईडिषी— ben. Pass—ईड्यते pre. Cau—ईडयति—ते pre. ऐडिटत्—त aor. ईडित्वा ger. ईडितुम् inf. ईडित p. p.

ईर 1 P. गतो to go, to shake; ईरति pre. ईरित p. p.

ईर 2 A. गतो to go &c.; ईर्ते pre. ईरांचक्रे perf. ईरिता p. fut ईरिष्यते fut. ऐरिष्यत् con. ऐरिष्ट aor. ईरिषीष्ट ben. Cau—ईरयति—ते pre. ऐरितत्—त aor. ईरित p. p.

* According to some, the forms of the p. fut. and the gerund in त्वा of this root are एषिता and एषित्वा only.

ई 10 U. क्षेपे to move, to throw; ईरयति—ते pre. ईरयांचकार or चक्रे perf. ऐरिरत्—त aor. ईरयिता p. fut. ईरयिष्यति—ते fut. ऐरयिष्यत्—त con. ईर्यात्—ईरयिषीष्ट Ben. ईरित p. p.

ईर्ष्य 1 P. ईर्ष्यायाम् to envy; ईर्ष्यति pre. ईर्ष्यांचकार—आस—बभूव perf. ईर्ष्यिता p. fut. ईर्ष्यिष्यति fut. ऐर्ष्यिष्यत् con. ऐर्ष्यात् aor. ईर्ष्ययिषति or ईर्ष्ययिषति des. Cau—ईर्ष्ययति—ते pre. ऐर्ष्ययत्—त aor.

ईश 2 A ऐश्वर्ये to command, to rule, to possess; ईष्टे pre. ईशांचकार—आस—बभूव; perf. ईशिता p. fut. ईशिष्यते fut. ऐशिष्यत् con. ईशिषीष्ट ben. ऐशित aor. Pass.—ईश्यते pre. ऐशि aor. Cau—ईशयति—ते pre. ऐशिशत्—त Aor. ईशित p. p.

ईष 1 A. गतिहिंसादर्शनेषु to go, to kill, to see; ईषते pre. ईषांचकार perf. ईषिता p. fut. ईषिष्यते fut. ऐषिष्यत् con. ऐषिष्ट aor. ईशिषीष्ट ben. ईषित p. p.

ईह 1 A चेष्टायाम् to aim at; ईहते pre. ईहांचकार—आस—बभूव perf. ईहिता p. fut. ईहिष्यते fut. ऐहिष्यत् con. ऐहिष्ट aor. ईजिहिषते des. ईहिषीष्ट ben. Cau—ईहयति—ते pre. ऐजिहत्—त aor.

उ—

उक्ष् 1. P. स्नेचने to sprinkle, to wet; उक्षति pre. उक्षांचकार—बभूव—आस perf. उक्षिता p. fut. उक्षिष्यति fut. औक्षिष्यत् con. औक्षीत् aor. उक्ष्यात् ben. उचिक्षिषति des. उक्षित p. p.

उख् 1 P. to go, to move; ओखति pre. ओखत् imperf. उवोख perf. ओखिता p. fut. ओखिष्यति fut. औखिष्यत् con. ओखीत् aor. ओचिषिषति des. उख्यात् ben. Pass—उख्यते pre. Cau.—ओखयति—ते pre. ओखित or उखित p. p. (also written as उंस—उंसति pre. &c.)

उच् 4 P. समवाये to collect together; उच्यति pre. उचोच perf. ओचिता p. fut. ओचिष्यति fut. औचिष्यत् con. उच्यात् ben. ओचत् aor. उचित or उग्र p. p.

उच्छ् 1 P. विशासे to finish, to abandon; उच्छति pre. उच्छामास &c.
perf. उच्छिष्यति fut. औच्छित् aor. उचिच्छिषति des. Cau—

✓ उच्छयति-ते pre. औच्छित्-त aor. उच्छित p. p.

उज्ज् 6 P. उत्सर्गे to abandon, to avoid; उज्जति pre. उज्ज्माचकार-
आस-बभूव perf. उज्जिता p. fut. उज्जिष्यति fut. औज्जिष्यत्
✓ con. औज्जीत् aor. Cau—उज्जयति-ते pre. औजिज्जत्-त aor.
उजिज्जिषति des. उज्जित p. p.

उज्ज् 1, 6 P. to glean; उज्जति pre. उज्ज्माचकार perf. उज्जिष्यति
fut. औज्जीत् Aor. उजिच्छिषति des. Cau.—उज्जयति pre.
औजिच्छत्-त des. उज्जित p. p.

उद् 1 P. उपघाते to strike, to destroy; ओठति pre उवोड perf. ओठि-
ता p. fut ओठिष्यति fut. औठीत् Aor. उठित p. p.

उन्द् 7 P. क्लेदने to wet, to moisten; उनत्ति pre. उन्दांचकार &c.
perf. उन्दिता p. fut. उन्दिष्यति fut. औन्दिष्यत् con. औन्दीत्
aor. उन्दिषति des. उत्त or उन्न p. p.

उभ् or उम्भ् 6 P. पूरणे to fill with, to cover over; उभति or उम्भति
pre. उवोभ or उम्भाचकार perf. ओभिष्यति or उभिष्यति fut.
औभीत् or औम्भीत् aor. उभित or उम्भित p. p.

उर्द् 1 A. माने क्रीडायां च to measure, to play; ऊर्दते pre. ऊर्दांचक्रे-
बभूव-आस perf. ऊर्दिता p. fut. ऊर्दिष्यते fut. और्दिष्यत् con.
और्दिष्ट aor. ऊर्दिषति des Cau.—ऊर्दयति-ते pre. और्दिदत्-त aor.

उर्द् 1 P. हिंसायाम् to kill; ऊर्यति pre. ऊर्वांचकार perf. ऊर्बिता p. fut
और्बिष्यत् con. और्वात् aor.

उष् 1 P. दाहे to burn, to punish; ओषति pre. उवोष. ओषांचकार-आस
✓ -बभूव perf. ओषिता p. fut. ओषिष्यति fut. औषिष्यत् con. उष्यात्
ben. औषीत् aor. ओषित-उषित p. p.

उर्ह् 1 P. अर्दने to hurt, to kill, to destroy; ओहति pre. उवोह perf.
ओहिष्यति fut. औहत्, औहीत् Aor. उहित or ओहित p. p.

ऊ—

ऊन—10 U. परिहाणे to lessen; ऊनयति-ते pre. ऊनयिष्यति fut. औननद
-त Aor. ऊनिनायिषति-ते des.

ऊय् 1 A. तन्तुसन्ताने to weave, to sew; ऊयते pre. ऊयांचक्रे-बहुव-
आस perf. ऊयिता p. fut. ऊयिष्यते fut. औयिष्यत con. औयिष्ट
aor. ऊयिषीष्ट ben. Cau—ऊययति-ते pre. ऊत p. P.

ऊर्ज 1, 10 U. बलप्राणनयोः to strengthen, to live; ऊर्जति, ऊर्जयति-ते
pre. और्जीत, और्जिजत्—त aor.

ऊर्ण 2 U. आच्छादने to cover, to hide; ऊर्णाति, ऊर्णाति or ऊर्णते
pre. ऊर्णनाव-नव or ऊर्णनवे perf. ऊर्णाविता or ऊर्णविता p. fut.

✓ ऊर्णविष्यति-ते or ऊर्णविष्यति-वे fut. और्णवीत्, और्णावीत्, और्ण-
वीत्, और्णविष्ट or और्णविष्ट aor ऊर्ण्यात्, ऊर्णविषीष्ट or
ऊर्णविषीष्ट ben. Cau—ऊर्णायति-ते pre. और्णवत्-त aor. Pass.
—ऊर्णयते pre. ऊर्णुवे perf. और्णावि aor. ऊर्णविता, ऊर्णाविता or
ऊर्णविता p. fut. ऊर्णविषीष्ट, ऊर्णाविषीष्ट or ऊर्णविषीष्ट ben.
और्णविष्यत, और्णविष्यत or और्णविष्यत con,

ऊर्द्व 1 A, to sport, to play; ऊर्दते pre. (same as उर्द्व,)

ऊष् 1 P, रुजायाम् to be diseased or disordered; ऊषति pre. ऊषां-
चकार &c. perf. औषीत् aor. ऊषित p. P.

ऊह 1 A. (sometimes P.) वितर्के to conjecture, to reason, to infer;

✓ ऊहते pre. औहत imperf. ऊहांचक्रे &c. perf. ऊहिता p. fut. ऊहि-
ष्यते fut. औहिष्यत con. औहिष्ट aor. ऊहिषीष्ट ben. Pass—ऊहते
pre. औहि aor. Cau—ऊहयति-ते pre. औजिहत्-त aor. ऊहित
p. P. ऊहित्वा ger:

ऊ—

ऊ 1 P. गतिप्रापणयोः to go, to get; ऊच्छति pre. } आर् perf.
आर्षीत् aor. } अर्ता p. fut.
ऊ 3 P. to go; इयति pre. आरत् aor. (with सच्च, समारत). }

अरिष्यति fut. आरिष्यत् con. अर्यात् ben. Pass.—अर्यते pre. आरि aor. अरे perf. आरिता-आर्ता p. fut. आरिष्यते-अरिष्यते fut. आरिषीष्ट-अरिषीष्ट ben. Cau.—अर्यति-ते pre. आर्यत्-त aor. अरिरिषति des. कृत (also कृण debt) p.p. कृत्वा Ger.

कृच् 6 P. स्तुतो to praise, to shine; कृचति pre. आनर्च perf. आर्चति aor. कृचित् p.p.

कृच्छ् 6 P. गतीन्द्रियप्रलयमूर्तिभावेषु to become hard, to fail in faculties, to go; कृच्छति pre. आच्छत् Imperf. आनच्छ perf. कृच्छता p. fut. कृच्छिष्यति fut. आच्छात् Aor. Cau.—कृच्छयति-ते Pre. आर्चिच्छत्-त् aor. कृचिच्छिषति des. कृच्छित् p.p.

कृज् 1 A. गतिस्थानार्जनोपार्जनेषु to go, to acquire; अर्जते pre. आनृजे perf. अर्जिता p. fut. अर्जिष्यते fut. अर्जिष्यत् con. अर्जिष्ट aor. अर्जिषति des. अर्जिषीष्ट ben. Pass.—कृज्यते pre. अर्जि aor. Cau.—अर्जयति-ते pre. अर्जिजत्-म् aor. कृजित् p.p.

कृण् 8 U. to go; कृणोति-कृणुते, अणोति-अणुते pre. आनर्ण, आनृणे perf. अर्णिता p. fut. आर्णति, आर्णिष्ट-आर्त Aor. अर्णिषति-ते des.

कृत्* जुगुप्सायां कृपायां च to censure, to be compassionate; कृतीयते pre. कृतीयांचक्रे &c. or आनर्त perf कृतीयता or अर्तिता p. fut. कृतीयिष्यते, अर्तिष्यति fut. कृतीयिषीष्ट-कृत्यात् ben. आर्तायिष्ट or आर्तित aor.

कृष् 4 p. वृद्धौ to prosper, to please; कृष्पति pre. आनर्ष perf अर्षिता, p. fut. आर्षात् aor. अर्षिषति, ईर्षति des. कृष्ट p. p. अर्षित्वा or कृष्टा ger.

कृष् 5 P. to increase, to prosper; कृष्णोति pre. आर्षात् aor. (For the remaining forms see the root कृष् 4 P.)

कृष्, कृष्क् 6 P. to kill; कृफति, कंफति pre. आनर्फ, कम्फाञ्चकार &c. perf.

कृष् 6 P. approach, to injure; कृषति pre. आनर्ष perf. आर्षिता p. fut. अर्षिष्यति fut. आर्षात् aor. कृष्ट p.p.

*This is not in the Dhātupāṭha but it is given in the Sūtra “कृतेरीयद्”

कृ—

कृ 9 P. to go; to move; कृणाति pre. अराञ्चाकार &c. p. rf.
अरिता or अरीता p. fut. अरिष्यति or अरीष्यति fut. आरीत् aor.
ईर्यात् ben. ईर्ण p.p.

ए—

एज् 1 A. दीप्ति to shine, P. कम्पने to shake; एजते—ति pre. ऐजत—त्
imperf. एजांचक्रे—चकार perf. एजिता p. fut. एजिष्यते—ति fut.
ऐजिष्यत—त् con. ऐजिट्, ऐजीत् aor. एजित p.p.

एद् 1 A. बाधायां to annoy, to resist; एठते pre. एठित pp.

एध्* 1 A. वृद्धो to grow, to prosper; एधते pre. एधांचक्रे—बभूव—आस
perf. एधिता p. fut. एधिष्यते fut. ऐधिष्यत con. ऐधिष्ट aor.
एदिधिषते des. एधिषीष्ट Ben. Pass.—एधते pre. ऐधि aor. Can.—
एधयति—ते. ऐदिधत्—त् Aor. एधित p.p.

एष् 1 A. to go; एषते pre. एषित p.p.

ओ—

ओस्† 1 P. शोषणालंमर्थयोः to be dry; to adorn, to be sufficient;
ओस्वति pre. ओस्वांचकार—बभूव—आस perf. ओस्विता p. fut.
ओस्विष्यति fut. ओस्विष्यत् con. ओस्वीत् aor. ओचिस्विषति des.
Can.—ओस्वयति—ते pre. ओचिस्वत्—त् aor.

ओलंद् 10 U. उत्क्षेपणे to throw up; ओलण्डयति—ते pre. ओलण्डित p.p.

क—

कक् 1 A. लौल्ये to wish to be proud; ककते pre. चकके perf.
ककिता p. fut. ककिष्यते fut. अककिष्यत con. अककिष्ट aor.

कख् 1 P. हसने to laugh; कखति pre. चकाख perf. कखिता p. fut.
कखिष्यति fut. अकखिष्यत् con. अकखीत्—अकाखीत् aor.

* with उप = उपेधते.

† With प्र = प्रोस्वति.

कक् 1 A. to go; कंकते pre. चकंके perf. कंकिता p. fut. अकंकित् aor. कंकित p.p.

कच् 1 P. रवे to sound; कचाति pre. चकाच perf. कचिता p. fut. कचिष्यति fut. अकचिष्यत् con. अक-का-चीत् aor.

कच् 1 A. बन्धने to bind; कचते pre. चकचे perf. कचिता p. fut. ✓ कचिष्यते fut. अकचिष्यत् con. अकचिष्यत् aor.

कट् or कण्ट् 1 P. to go; कटति or कंटति pre. चकाट or चकंट perf. कटिता or कंटिता p. fut. कटिष्यति or कंटिष्यति fut. अकटिष्यत् or अकंटिष्यत् con. अकटीत् or अकंटति aor.

कट् 1 P. कृच्छ्रजीवने to live in difficulty; कटति pre. कटिष्यति fut. अकटीत्-अकटीत् Aor.

कण्ट् 1 P. 10 U. आध्याने to remember with regret; कंटति-कंटयति-ते pre. चकंट, कंटयांचकार-चक्रे &c. perf. कंटिता or कंटयिता p. fut. कंटिष्यति, कंटयिष्यति-ते fut. अकंटिष्यत् or अकंटयिष्यत्-त con. अकंटीत्, अचकंटत्-त aor.

कण्ट् 1 A. शोके to be anxious (with उत्); कंटते pre. चकंटे perf. कंटिता p. fut. अकंटित् aor.

कण्ड् 1 U. मदे to be proud; कंडति-ते pre. चकंड or चकंढे perf. कंडिता p. fut. कंडिष्यति-ते fut. अकंडिष्यत्-त con. अकंडीत्-अकंडित् aor.

कण्ड् 10 U. भेदने (भेदनं वितुषीकरणं) रक्षणे च to separate the chaff, to protect; कंडयति-ते pre. कंडयांचकार-चक्रे, &c. perf. कंडयिता p. fut. कंडयिष्यति-ते fut. अचकण्डत्-त aor.

कण् 1 P. आर्तस्वरे to cry in distress; कणाति pre. चकाण perf. कणिता p. fut. कणिष्यति fut. अकाणिष्यत् con. अकणीत्, अकणीत् Aor.

कण् 10 U. निमीलने to wink; काणयति-ते pre. अचीकणत्-त, अचकाणत्-त Aor.

कण्डूय् 1 U. गात्रविघर्षणे to rub, to scratch; कंडूयति-ते pre. अकण्डूयत्, अकण्डूयित् Aor. कण्डूय्यात्, कण्डूयिषिष्ठ ben.

कथ् 1 A. श्लाघायाम् to praise, to boast; कथ्यते pre. चकथे perf.
कथिता p. fut. कथिष्यते fut. अकथिष्यत् con. कथिषीष्ट ben.
अकथिष्ट aor. चिकथिषते des. कथित p.p.

कथ् 10 U. वाक्यप्रबन्धे to tell; कथयति-ते Pre. कथयांचकार, &c. Perf.
कथयिता p. fut. कथयिष्यति-ते fut. अकथयिष्यत्-त con. अचक-
थत्-त aor. चिकथयिषति-ते des. कथ्यात् or कथयिषीष्ट ben. Pass.—
कथ्यसे pre.

कद् 1 A. वैह्वये to grieve; कदते pre. चकदे perf. कदिता p. fut. अक-
दिष्ट aor. कदिषीष्ट ben.

कन् 1 P. दीप्तिकान्तिगतिषु to shine &c.; कनति pre. चकान perf.
कनिता p. fut. अकनीत् aor.

कनय् (denom.) कनयति pre.

कम् 1 A. कान्तौ to desire; कामयते pre. चकमे or कामयांचक्रे &c.
perf. कामयिता or कामिता p. fut. कामयिष्यते or कमिष्यते fut.
अक्रामयिष्यत् or अकमिष्यत् con. कामयिषीष्ट or कमिषीष्ट ben.
अचीकमत or अचकमत aor. Pass. काम्यते or कम्यते pre. अकामि
aor. Cau.—कामयति-ते pre. कान्त p. p. कमित्वा-कान्ता, काम-
यित्वा ger.

कम्प् 1 A. चलने to shake, to tremble; कंपते pre. चकंपे perf. कंपिता
p. fut. कंपिष्यते fut. अकंपिष्यत् con. कंपिषीष्ट ben. अकंपिष्ट aor.
Pass.—कंप्यते pre. Cau.—कंपयति-ते pre. अचकम्पत्-त Aor.
चिकम्पिषते des.

कम्ब् 1 P. to go; कम्बति pre. चकम्ब perf. कम्बिता p. fut. अक-
म्बीत् aor.

कर्ण् 10 U. भेदने to pierce; कर्णयति-ते pre. कर्णयांचकार-चक्रे perf.
कर्णयिता p. fut. कर्णयिष्यति-ते fut. अकर्णयिष्यत्-त con. अच-
कर्णत्-त aor.

कर्त् 10 U. शैथिल्ये to slacken; कर्तयति-ते pre. अचकर्तत्-त Aor.

कल् 1 A. शब्दसंख्यानयोः to sound, to count; कलते pre. चकले perf.
कलिता p. fut. कलिष्यते fut. अकलिष्यत् con. कलिषीष्ट ben.
अकलिष्ट aor. कलित p.p.

कल 10 U. गतो संख्याने च to go, to count; कलयति-ते pre. कलयां-
 ✓ चकार-चक्रे perf. कलयिता p. fut. कलयिष्यति-ते fut. अकलयिष्यत्-
 त con. अचकलत्-त aor. चिकलयिषति-ते des. कलित p.p.

कल् 10 U. क्षेपे to throw; कालयति-ते pre. कालयांचकार &c. perf.
 — कलयिष्यति-ते fut. अचीकलत्-त Aor. चिकालयिषति-ते des. Pass.
 —काल्यते pre. अकालि Aor. कालित p. p.

कव् 1 A. स्तुतौ वर्णने च to praise; कवते pre. चकवे perf. कविता p.
 fut. कविष्यते fut. अकविष्यत् con. अकविष्ट aor. Gau.-कावयति-
 ते pre.

कश् 1. P. शब्दे to sound; कशति pre. अकशीत्, अकाशीत् Aor.

कश् 2 A. गतिशासनयोः to go, to punish; कष्टे pre. चकशे perf.
 कशिता p. fut. अकशिष्ट aor.

कष् 1 P. घर्षणे to test, to scratch; कषति pre. चकाष perf. कषिता p.
 fut. कषिष्यति fut. अकषिष्यत् con. अकषीत्-अकाषीत् aor. चिक-
 षिषति des. कषित (कष्ट painful p. p.).

कस् 1 P. to go; कसति pre. चकास perf. कसिता p. fut. कसिष्यति fut.
 अकसिष्यत् con. अकासीत्, -अकसीत् aor. चिकसिषति des. Gau.
 —कासयति-ते pre. अचीकसत्-त aor.

कस् 2 A. गतिनाशनयोः to go, to destroy; कस्ते pre. अकसिष्ट Aor.
 (Also written कंस्.)

कांश् 1 P. कांक्षायां to desire, to wish; कांक्षति pre. चकांश् perf.
 ✓ कांक्षिता p. fut. कांक्षिष्यति fut. अकांक्षिष्यत् con. अकांक्षीत् aor.
 कांक्ष्यात् ben. चिकांक्षिषति des. कांक्षित p. p.

काश 1, 4 A. दीप्तौ to shine; काशते or काश्यते pre. चकाशे perf.
 ✓ काशिता p. fut. काशिष्यते fut. अकाशिष्यत् con. काशिषीष्ट ben.
 चिकाशिषते des. अकाशिष्ट aor. Gau. काशयति-ते pre. Pass.—
 काश्यते pre. काशित p.p. काशिस्वा, प्रकाश्य ger.

कास् 1 A. शब्दकुत्सायाश्च to congh; कासते pre.—कासांचक्रे &c. perf.
 कासिता p. fut. कासिष्यते fut. अकासिष्यत् con. अकासिष्ट aor.
 चिकासिषते des. कासिषीष्ट ben. Gau.—कासयति-ते अचकासत्-त aor.

- कित् 1 P. संशये रोगापनये च to suspect, to cure; चिकित्साति pre.
 -चिकित्सांचकार &c. perf. चिकित्सिता p. fut. चिकित्सिष्यति fut.
 ✓ अचिकित्सिष्यत् con. अचिकित्सीत् aor. Pass.-चिकित्स्यते pre. Oau.
 -चिकित्सयति-ते pre. चिकित्सिषति des. (Also A. चिकित्सते pre.
 अचिकित्सिष्ट aor.)
- कित् 1 P. इच्छायां to desire, to live; केताति pre. चिक्रेत् perf. अकेतीत्
 aor.
- कित् 10 P. निवासे to dwell; केतयति pre. केतयिष्यति fut. अचीकितत्
 aor.
- किल् 1 P. श्वेतक्रीडनयोः to become white, to sport; किलति pre.
 चिक्रेल perf. केलिता p. fut. केलिष्यति fut. अकेलिष्यत् con. अके-
 लीत् aor.
- कील् 1 P. बन्धने to bind; कीलति pre. चिकील perf. कीलिता p. fut.
 अकीलीत् aor. चिकीलिषति des.
- कु 1 A. शब्दे to sound; कवते pre. चुकवे perf. कोता p. fut. कोप्यते
 fut. अकोप्यत् con. अकोष्ट aor.
- कु 2 P. to sound; कौति pre. चुकाव (चुकविथ, चुकोथ 2nd sing.)
 perf. कोता p. fut. कोप्यति fut. अकोप्यत् con. अकोषीत् aor.
 चोक्लयते Freq.
- कु 6 A शब्दे (आर्तस्वरे) to sound, to moan; कुवते pre. चुकुवे perf.
 कुता p. fut. अकुत् aor. कोक्लयते freq.
- कुच् 1 P. शब्दे तारे संपर्चनकौटिल्यप्रातिष्ठम्भनविलेखनेषु च to sound
 loudly, to come in contact, to be crooked &c.; कोचति pre.
 चुकोच perf. कोचिता p. fut. कोचिष्यति fut. अकोचिष्यत् con.
 भकोचीत् aor.
- कुच् 6 P. संकोचने (कुटादि) to contract; कुचति pre. चुकोच (चुकु-
 चिथ 2nd sing.) perf. अकुचीत् aor. चिकुचिषति des.
- कुट् 6 P. to curve, to bend; कुटति pre. चुकोट (चुकुटिथ 2nd sing.)
 perf. कुटिता p. fut. कुटिष्यति fut. अकुटिष्यत् con. अकुटीत् aor.
 Oau.-कोटयति-ते pre. कुटित p. p.

कुण् 6. P. शब्दोपकरणयोः to sound, to support; कुणाति pre. चुकोण perf. कोणिता p. fut अकोणात् aor. कुणित p. p.

कुण्ठ 1. p. प्रतिघाते to be blunted; कुण्ठति pre. अकुण्ठीत् aor.

कुण्ठ 10. U. बेष्टने to cover; कुण्ठयति-ते pre. अचुकुण्ठत्-त Aor.

कुत्स 10. A. अवशेषणे to abuse; कुत्सयते pre. कुत्सयांचक्रे &c. perf. कुत्सयिष्यते fut. अचुकुत्सत् aor. कुत्सयिषीष्ट ben.

कुन्ध 1. P. हिंसाहेशनयोः to kill &c.; कुन्धति pre. चुकुन्ध perf. कुन्धिता p. fut. कुन्धिष्यति fut. अकुन्धिष्यत् con. अकुन्धीत् aor. चुकुन्धिषति des. Can.-कुन्धयति-ते pre. Pass.-कुन्ध्यते pre. कुन्धित्वा ger. कुन्धित p. p.

कुप् 4 P. क्रोधे to be angry; कुप्यति pre. चुकोप perf. कोपिता p. fut कोपिष्यति fut. अकोपिष्यत् con. अकुपत् aor. चुकोपिषति, चुकुपिषति des. कुप्यात् ben. कुपित p. p. कोपितुम् Inf.

कुप् 10 U. भाषायां श्रुतौ च to speak, to shine; कोपयति-ते pre. अचुकुपत्-त Aor.

कुर्व् 1 A. क्रीडायां to play; कर्दते perf. चुकर्द्वे perf. अकर्दिष्ट Aor.

कुंश् 10 U. 1 P. दीप्तौ to shine; कुंशयति-ते, कुंशति pre. कुंशयांचकार-चक्रे; चुकुंश् perf. कुंशयिता, कुंशिता p. fut. अचुकुंशत्-त, अकुंशीत् aor.

कुष् 9 P. निष्कर्षे to tear, to expel; कुष्णाति pre. चुकोष* perf. कोपिता p. fut कोपिष्यति fut. अकोषीत् aor. चिकोषिषति, चिकुषिषति des. Pass. कुप्यते pre. अकोषि Aor. Can.-कोषयति-ते pre. अचुकुषत्-त Aor.

कुस 4 P. संश्लेषणे to embrace; कुस्यति pre चुकोस perf. कोसिता p. fut. कोसिष्यति fut. अकोसिष्यत् con. कुस्यात् Ben. अकुसत् aor. चिकुसिषति, चुकोसिषति des. कुसित्वा, कोसित्वा ger.

कुंस् 10. U. 1 P. भाषायां to speak; कुंसयति-ते, कुंसाति pre. अचुकुंसत्-त, अकुंसीत् Aor.

* With निर this root is Wet; निश्चुकोषि, निश्चुकोष्ठ 2sing. perf. निरकोषीत्, निरकुसत् Aor. des. निश्चुकुसति also; inf. निष्कोष्ट also.

- कुह 10 A. बिस्मापने to astonish; कुहयते pre. कुहयांचक्रे, &c. perf. अचुकुहत aor. चुकुहयिषते des.
- कु 6 A. शब्दे to sound, to cry in distress: कुवते pre. चुकुवे perf. कुविता p. fut. कुविष्यते fut. अकुविष्यत् con. अकुविष्ट aor.
- कु 9 U. शब्दे to sound; कुनाति-नीति pre. कविष्यति-ते fut. अकाषीत्-अकविष्ट Aor.
- कूज 1 P. अव्यक्ते शब्दे to make an inarticulate sound, to coo; कूजति pre. चुकूज perf. कूजिता p. fut. कूजिष्यति fut. अकूजिष्यत् con. अकूजीत् aor. कूज्यात् Ben. Pass.—कूज्यते pre. अकूजि aor. Cau.—कूजयति-ते pre. कूजित्वा ger. कूजित p.p.
- कुड् 6. P. दाढ्ये to be firm; कुडति pre. चुकुड perf. कुडिता p. fut. अकुडित् aor.
- कूण 10 U. आभाषणे to speak, to converse: कूणयति-ते pre. कूणित p.p.
- कूण 10 A. संकोचने to close; कूणयते pre. अचुकूणत् Aor कूणित p. p.
- कुर्द् 1 U. क्रीडायाम् to jump, to frolic; कुर्दति-ते pre. कुर्दित p.p.
- कुल 1 P. आवरणे to cover; कुलति pre. चुकुल perf. कुलिता p. fut. कुलिष्यति fut. अकुलिष्यत् con. अकुलीत् aor.
- कु 5. U. हिंसायाम् to hurt, to kill; कुणोति-कुणुते pre.
- कृ 8 U. करणे to do; करोति-कुरुते pre. चकार-चक्रे perf. कर्ता p. fut. करिष्यति-ते fut. अकरिष्यत्-त con. अकार्षीत्-अकृत aor. क्रियात्-कृषीष्ट Ben. Pass.—क्रियते pre. अकारि (3rd dual अकारिषाताम्, अकृषाताम्) aor. Cau.—कारिता-कर्ता p. fut. कारिष्यते-करिष्यते fut. कारिषीष्ट-कृषीष्ट, अकारिष्यत्-अकरिष्यत् con. Cau.—कारयति-ते pre. अचीकरत्-त aor. चिकीर्षति-ते des. कृत p.p. कृत्वा अनुकृत्य ger. कर्तुम् inf.
- कुट् 6 P. छेदने to cut, to divide; कुन्तति pre. चकर्ते perf. कर्तिता fut. कर्तिष्याति fut. अकर्तिष्यत् con. अकर्तात् aor. कृत्यात् Ben. चिकर्तिषति-चिह्रत्सति des. Cau.—कर्तयति-ते pre. अचकर्तत्-त &c. अचीकृतत्-त aor. Pass.—कृत्यते pre. अकर्ति Aor. कृत p. p. कर्तित्वा-अनुकृत्य ger. कर्तितुम् Inf. '
- कुट् 7. P. वेष्टने to surround; कुणाति pre; for perf. and other forms see the above root.

कृ 4. P. तनुकरणे to become lean or thin; कृष्यति pre. चकर्ष perf. कर्षिष्यति fut. अकर्षिष्यत् con. अकृषत् aor.

कृ 1 P. विलेखने to draw, to pull, to plough; कर्षति pre. चकर्ष perf. कर्षा or कृष्टा p. fut. कर्ष्यति or कृष्यति fut. अकर्ष्यत्-अकृष्यत् con. अकाक्षीत् or अक्राक्षीत् or अकृषत् aor. चिकृषति des. Cau.—कर्षयति-ते pre. अचीकृषत्-त or अचकर्षत्-त aor. कृष्ट p.p कृष्टा Ger. Pass.—कृष्यते pre. अकार्षि Aor.

कृ 6 P. A. विलेखने to make furrows, to plough; कृषति-ते pre. चकर्ष-चकृषे perf. कर्षा or कृष्टा p. fut. कर्ष्यति-ते or कृष्यति-ते fut. अकर्ष्यत्-त, अकृष्यत्-त con. अकाक्षीत्-अक्राक्षीत्-अकृषत् अकृष्ट-अकृषत aor. कृष्यात्-कृषीष्ट ben. चिकृषति-ते des. कृष्ट p.p

कृ 6 P. विक्षेपे to pour out, to scatter; किरति pre. चकार perf. करिता or करीता p. fut. करिष्यति-करीष्याति fut. अकरिष्यत्-अकरीष्यत् con. अकारीत् aor. कीर्यात् ben. चिकरिषति des. Pass.—कीर्यते pre. Cau.—कारयति-ते pre. कीर्ण p.p.

कृ 9 U. हिंसायाम् to injure, to kill; कृणानि or कृणीते pre. चकार-चक्रे perf. अकारीत्, अकरि-री-त अकीर्ण aor. चिकरिषति-ते, चिकरीषति-ते, चिकीर्षति-ते des.

कृ 10 U. संशब्दने to name, to glorify; कीर्तयति-ते pre. कीर्तयाश्चकार-चक्रे perf. कीर्तयिता p. fut. कीर्तयिष्यति-त fut. अकीर्तयिष्यत्-त con. कीर्त्यात्-कीर्तयिषीष्ट Ben. अचीकृतत्-त aor. Pass—कीर्त्यते pre. कीर्तित p.p.

कृ 1 A. सामर्थ्ये to be able or fit for. कल्पते pre. चकल्पे perf. कल्पिता, कल्पता p. fut. कल्पिष्यते, कल्पस्यते-ति fut. अकल्पत्, अकल्पिष्ट अकल्पत aor. कल्पिषीष्ट, कल्पसीष्ट ben. चिकल्पिषते, चिकृत्सति- des. कल्पित्वा, कृत्वा ger. कल्पितुम्, कल्प्तुम् inf.

कृ 1 A. क्रम्पने to shake; केषते pre. चिकेषे perf. अकेषिष्ट aor.

कृ 1 P. चलने to shake; केलति pre. अकेलीत् aor. केलित p.p.

कै 1 P. शब्दे to sound; कायति pre. चक्रौ perf. काता p. fut. कास्यति fut. अकास्यत् con. अकासीत् aor. कायात् Ben. चिकासति des. Pass.—कायते.

क्थ् 1 P. 10 U. हिंसायाम् to kill; क्थयति, क्थयति-ते pre. अक्थीत्, अक्थायीत्, अचिक्थत्-त aor.

क्नु 9 U. to sound; क्नुनाति-क्नुनीति pre. अक्नाबीत्, अक्नाबिष्ट aor.
क्नुय 1. A. शब्दे उन्दे च to make a creaking sound; क्नुयते pre.
चुक्नुये perf. क्नुयिता p. fut. क्नुयिष्यते fut. अक्नुयिष्ट aor.
Cau.—क्नोपयति-ते pre. अचुक्नुपत्-त aor. चुक्नुयिषते des.

क्रन्द् 1 P. रोदने, आह्वाने to cry, to weep, to call; क्रन्दति pre. चक्रन्द
perf. क्रन्दिता p. fut. क्रन्दिष्यति fut. अक्रन्दिष्यत् con. क्रन्यात्
ben. अक्रन्दीत् aor. चिक्रन्दिषति des. Cau.—क्रन्दयति-ते pre.
अचक्रन्दत्-त Aor. Pass.—क्रन्यते, क्रन्दित p.p. (Also 1st m.
क्रन्दते pre. अक्रन्दिष्ट aor.)

क्रन्द् 10 U. (क्रन्द्) सातत्ये to cry continually; generally with
आ; क्रन्दयति-ते pre. क्रन्दयामास-बध्व &c. perf. क्रन्दयिता p. fut.
क्रन्दयिष्यति-ते fut. अक्रन्दयिष्यत्-त con. अचक्रन्दत्-त aor.
क्रन्वित p.p.

क्रम् 1 U. & 4 P. पादविक्षेपे to walk, to step; क्रामति, क्राम्यति, क्रमते
pre. चक्राम-चक्रमे perf. क्रमिता-क्रन्ता p. fut. क्रामिष्यति-क्रंस्यते
fut. अक्रमिष्यत्, अक्रंस्यत् con. क्रम्यात्-क्रंसीष्ट ben. अक्रमीत्-
अक्रंस्त aor. चिक्रमिषति, चिक्रंसते des. Cau.—क्रमयति-ते, अचि-
क्रमत्-त aor. Pass. क्रम्यते pre. क्रान्त p.p. क्रमित्वा क्रान्त्वा, क्रन्त्वा-
आक्रम्य ger.

क्री 9 U. द्रव्यविनिमये to buy, to purchase; क्रीणाति or क्रीणीति pre.
चिक्रीय, चिक्रिये perf. क्रेता p. fut. क्रेष्यति-ते fut. क्रीयात्, क्रेषीष्ट
ben. अक्रेषीत्, अक्रेष्ट aor. चिक्रीषति-ते des. Pass.—क्रीयते.
अक्रायि aor. क्रीत् p.p. Caus.—क्रापयति-ते, अचिक्रपत् Aor.

क्रीड् 1 P. क्रीडायाम् to amuse oneself, to play; क्रीडति pre. चिक्रीड
perf. क्रीडिता p. fut. क्रीडिष्यति fut. अक्रीडिष्यत् con. क्रीड्यात्
ben. अक्रीडीत् aor. चिक्रीडिषति des. Pass.—क्रीड्यते, अक्रीडि
aor. Cau.—क्रीडयति-ते, अचिक्रीडत् aor. क्रीडित p.p. क्रीडित्वा
ger. क्रीडितुम् inf.

क्रुध् 4 P. क्रोधे to be angry; क्रुधयति pre. चुक्रोध perf. क्रोद्धा p. fut.
क्रोत्स्यति fut. अक्रोत्स्यत् con. क्रुध्यात् ben. अक्रुधत् aor. क्रुध् p.p.

Pass.—कुक्ष्यते pre. अक्रोषि aor. Cau.—क्रोषयति-ते, अचुकुषत्-त
Aor. चुक्रत्सति des.

कुश I. P. आह्वने रोदने च to call, to cry, to lament; क्रोशति pre.
चुक्रोश perf. क्रोष्टा p. fut. क्रोक्ष्यति fut. अक्रोक्ष्यत् con. कुक्ष्यात्
ben. अकुक्षत् aor. Pass.—कुक्ष्यते, अक्रोशि aor. Cau. क्रोशयति-
ते, अचुकुशत्-त aor. चुक्रुशति des. कुष्ट p.p. कुष्टा ger. क्रोष्टुम् inf.

क्रेव् 1. A. सेवने to serve; क्रेवते pre. चिक्रेवे perf. क्रेविता p. fut. अक्रे-
विष्ट aor.

कुन्द 1. P. रोदने to lament, to call; कुंदति pre. चकुंद perf. कुंदिता
P. fut. अकुंदीत् aor.

कुद् 4 A. बेकन्वे to be confused; कुद्यते pre. चकुदे perf. कुदिता p.
fut. अकुदिष्ट aor.

कुप् 10 U. अव्यक्तशब्दे to whisper; कृपयति-ते pre. कृपयाच्चार-
चक्रे &c. perf. कृपयिता p. fut. अचिकृपत्—aor.

कृम् 1 & 4 P. ग्लानौ to be fatigued or tired; क्लामति & क्लाम्यति pre.
चक्लाम perf. क्लमिता p. fut. क्लमिष्यति fut. क्लम्यात् ben.
अक्लमत aor. चिक्लमिषति des. क्लान्त p.p. क्लमिन्वा, क्लान्वा ger.

क्लिद् 4 P. आर्द्रिभावे to become wet; क्लियति pre. चिक्लेद perf. क्लेदिता,
क्लिता p. fut. क्लेदिष्यति, क्लेत्स्यति fut. अक्लेदिष्यत्-अक्लेत्स्यत् con-
क्लिद्यात् ben. अक्लिदत् aor. क्लिप्त p.p. Pass.—क्लियते, अक्लेदि aor.

क्लिन्द् (क्लिदि) 1. U. परिदेवने to lament; क्लिन्दति-ते pre. चिक्लिन्द्-न्दे
perf. क्लिन्दिता p. fut. क्लिन्दिष्यति-ते fut. अक्लिन्दिष्यत्-त con.
अक्लिन्दीत्-अक्लिन्दिष्ट aor. Pass.—क्लिन्दते.

क्लिश् 4 A. उपतापे (rarely P.) to be afflicted, to suffer; क्लिश्यते
pre. चिक्लिशे perf. क्लेशिता p. fut. क्लेशिष्यते fut. अक्लेशिष्यत् con.
क्लेशिषीष्ट ben. अक्लेशिष्ट aor. चिक्लिशिषते, चिक्लेशिषते, des. Pass.
क्लिश्यते pre., अक्लेशि aor. क्लिष्ट or क्लिशित p.p.

क्लिश् 9 P. विबाधने to torment, to distress; क्लिभ्नाति pre. चिक्लेश
perf. क्लेशिता, क्लेशा p. fut. क्लेशिष्यति, क्लेश्यति fut. अक्लेशिष्यत्,
अक्लेश्यत् con. क्लिद्यात् Ben. अक्लेशीत्, अक्लिषत् aor. चिक्लिशिषति

चिह्नीशिशति, चिह्नीक्षति des. ह्नीशित or ह्नीष्ट p.p. ह्नीशित्वा
ह्नीष्टा Ger.

ह्री 1 A अधाट्ये to be timid; ह्रीबते pre. चिह्नीबे perf. ह्रीबिता p.
fut. अह्नीबिष्ट aor.

ह्रै 1. A. अव्यक्तायां वाचि to speak inarticulately; ह्रैशते pre. चिह्रैशे
perf. ह्रैशिता p. fut. ह्रैशिष्यते fut. चिह्रैशिशते des.

कण् 1 P. अव्यक्तशब्दे to hum, to tinkle; कणाति pre. चक्राण perf.
कणिता p. fut. कणिष्यति fut. अकणिष्यत् con. कण्यात् ben. अक-
णात्—अकार्णात् aor. कणित p.p. Cau. कणयति—ते, अचिकणत्—त
aor. चिकणिषति des.

कथ् 1 P. निष्पाके to boil, to digest; कथति pre. चक्राण perf.
कथिता p. fut. कथिष्यति fut. अकथिष्यत् con. कथ्यात् Ben.
अकथीत् aor. चिकथिषति des.

क्षज् 1 A. वधे to kill; क्षजते pre. क्षजिष्यते fut. अक्षजिष्ट Aor.

क्षञ् 1 A. गतौ दाने च to move, to give; क्षञते pre. चक्षंजे perf.
क्षंजिता p. fut. अक्षंजिष्ट aor. (Also 10 U. 1. P.) क्षंजयति—ते
क्षंजति pre. क्षंजयिता, क्षंजिता p. fut. अचक्षंजत्—त, अक्षंजीत्
aor.

क्षण् 8 U. हिंसायां to hurt, to break, to kill; क्षणोति, क्षणुते pro.
क्षण, क्षणुस्व 2nd sing. Impera. चक्षाण. चक्षणे perf. क्षणिता p.
fut. क्षणिष्यति—ते fut. अक्षणिष्यत्—त con. अक्षणीत्, अक्षणिष्ट,
अक्षत् aor. Cau.—क्षाणयति—ते pre. चिक्षणिषति—ते des. क्षणित्वा,
क्षत्वा ger.

क्षप् 10 U. क्षेपे प्रेरणे च to send, to direct; क्षपयति—ते pre. क्षपयाश्च-
कार—चक्रे &c. perf. क्षपयिता p. fut. क्षपयिष्यति—ते fut. अक्षपयि-
ष्यत्—त con.—अचक्षपत्—त aor. चिक्षपयिषति—ते des.

क्षम् 1 A. सहने to allow, to suffer. क्षमते pre. चक्षमे perf. क्षमिता,
क्षन्ता p. fut. क्षमिष्यते, क्षंस्यते fut, अक्षमिष्यत्—त con. क्षमिषीष्ट,
क्षंसीष्ट ben. अक्षमिष्ट, अक्षंस्त aor. चिक्षमिषते, चिक्षंसते des. Cau-
क्षमयति—ते, अचिक्षमत्—त aor. क्षान्त, क्षमित p.p. क्षमित्वा;
क्षान्त्वा ger. Pass.—क्षम्यते, अक्षमि aor.

क्ष् 4 P. सहने to endure; क्षाम्यति pre. चक्षाम perf. क्षमिता or क्षन्ता p. fut. क्षमिष्यति, क्षंस्यति fut. अक्षामिष्यत्, अक्षंस्यत् con. क्षम्यात् ben. अक्षमत् aor. चिक्षमिषति, चिक्षंसति des.

क्षर 1 P. संचलने to flow. to distil; क्षसति pre. चक्षार perf. क्षरिता p. fut. क्षरिष्यति fut. अक्षरिष्यत् con. अक्षारीत् aor. चिक्षरिषति des. क्षरित p. p.

क्षल् 10 U. शौचकर्मणि to wash, to cleanse, &c.; क्षालयति-ते pre. क्षालयान्नचकार-चक्रे perf. क्षालयिता p. fut. क्षालयिष्यति-ते fut. अक्षालयिष्यत्-त con. क्षाल्यात्, क्षालयिषीष्ट Ben. अचिक्षलत्-त aor. चिक्षालयिषति-ते des. क्षालित p. p. Sometimes 1 P. also. क्षालिष्यति fut. अक्षालीत् Aor. चिक्षलिषति des.

क्षि 1 P. क्षये to decay; क्षयति pre.	}	चिक्षाय perf. क्षेता p. fut.
क्षि 5. P. हिंसाया to destroy; क्षिणोति pre.		क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षीयात् ben. अक्षेपीत् aor. चिक्षीषति des. Oau.-क्षाययति-ते, अचिक्षयत्-त Aor. क्षित, क्षीण p. p. क्षित्वा ger. Pass.-क्षीयते.
क्षि 6 P. निवासगत्योः to dwell; क्षियति pre.	}	

क्षिण् 8 U. हिंसायां to kill; क्षिणोति or भेणोति, क्षिणुते or क्षेणुते pre. चिक्षेण or चिक्षिणे perf. क्षेणिता p. fut. क्षेणिष्यति-ते fut. अक्षेणिष्यत्-त con. अक्षेणीत् or अक्षेणिष्ट-अक्षित aor. चिक्षिणिषति-ते, चिक्षेणिषति-ते des. क्षिणित्वा, क्षेणित्वा, क्षित्वा ger.

क्षिप् 4 P. प्रेरणे to throw, to cast; क्षिप्यति pre. चिक्षेप perf. क्षेप्ता p. fut. क्षेप्स्यति fut. अक्षेप्स्यत् con. अक्षेप्सीत् aor. क्षिप्यात् ben. Pass.-क्षिप्यते-अक्षेपि aor. Oau.-क्षेपयति-ते, अचिक्षिपत्-त aor. चिक्षिप्सति des. क्षिप्त p. p.

क्षिप् 6 U. to throw; क्षिपति-ते pre. चिक्षेप, चिक्षिपे perf. क्षेप्ता p. fut. क्षेप्स्यति-ते fut. अक्षेप्सीत्, अक्षिप्त aor. चिक्षिप्सति-ते des.

क्षिब 1, 4. P. निरसने to spit; क्षेवति, क्षीव्यति pre. चिक्षेब perf. क्षेबिष्यति fut. अक्षेवीत् Aor. चिक्षेविषति, चुक्ष्वति des.

क्षी 4 A. हिंसायां to kill; क्षीयते pre. चिक्षिये perf. अक्षेष्ट Aor. Oau.-क्षाययति-ते, अचिक्षयत्-त Aor.

क्षी 9 P to kill; क्षीणाति pre. चिक्षाय perf. क्षेता. p. fut. क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षीयात् ben. अक्षेपीत् aor.

क्षीज् 1. P. अव्यक्ते शब्दे to sound inarticulately; क्षीजति pre. चिक्षीज perf. क्षीजिता p. fut. क्षीजिष्यति fut. अक्षीजिष्यत् con. क्षीज्यात् ben. अक्षीजीत् aor. चिक्षीजिषति des. Cau. क्षीजयति-ते, अचिक्षीजन्-त aor.

क्षीब 1. A. मदे to be intoxicated; क्षीबते pre. चिक्षीबे perf. क्षीबिता p. fut. क्षीबिष्यते fut. अक्षीबिष्ट aor. cau.-क्षीबयति-ते pre. अचिक्षीबन्-त aor. चिक्षीबिषते des.

क्षीव 1 P. निरसने to spit; क्षीवाति pre. चिक्षीव perf. क्षीबिता p. fut. अक्षीवीत् aor.

क्षु 2 P. शब्दे to cough; क्षौति pre. चुक्षाय perf. क्षविता p. fut. क्षविष्यति fut. अक्षविष्यत् con. अक्षावीत् aor. क्ष्यात् ben. चुक्षति des. Pass.-क्ष्यते, अक्षावि aor. Cau.-क्षानयति-ते, अचुक्षवन्-त Aor. क्षवितुम् inf.

क्षुद् 7 U. संपेषणे to strike against, to pound; क्षुणत्ति, क्षुंते. pre. चुक्षोद, चुक्षुदे perf. क्षोत्ता p. fut. क्षोत्स्यति-ते fut. क्षुयात् क्षुत्सीष्ट ben. अक्षुदत्, अक्षोत्सीत्, अक्षुत् aor. चुक्षुत्सति-ते des. क्षुण्ण p.p.

क्षुध् 4 P. बुभुक्षायां to be hungry; क्षुध्यति pre. चुक्षोघ perf. क्षोद्धा p. fut. क्षोत्स्यति fut. अक्षोत्स्यत् con. क्षुध्यात् Ben. अक्षुधत् aor. Cau.-क्षोघयति-ते. अचुक्षुधत्-त aor. क्षुधित p.p. क्षोधित्वा, क्षुधित्वा ger. Pass.-क्षुध्यते pre. अक्षोधि aor.

क्षुम् 1 A संचलने to be agitated, to disturb; क्षोभते pre. चुक्षुमे perf. क्षोभिता p. fut. क्षोभिष्यते fut. अक्षोभिष्यत् con. क्षोभिषीष्ट Ben. अक्षुभत्, अक्षोभिष्ट aor. चुक्षुभिषते, चुक्षोभिषते des. Cau.-क्षोभयति-ते, अचुक्षुभत्-त Aor. Pass.-क्षुभ्यते, अक्षोभि aor. क्षुभित, क्षोभित p.p.

क्षुम् 4. & 9 p. to tremble; क्षुभ्यति & क्षुम्नाति pre. चुक्षोभ perf. क्षोभिता p. fut. क्षोभिष्यति fut. अक्षोभिष्यत् con. क्षुभ्यात् Ben. अक्षुभत् (4) अक्षोभीत् (6) aor. क्षुब्ध, क्षुभित p.p.

क्षुर 6 P. विलेखने to scratch or draw lines; क्षुरति pre. चुक्षोर perf. क्षोरिता p. fut. अक्षोरीत् aor.

क्षे 1 P. क्षये to waste; क्षायति pre. चक्षौ perf. क्षाता p. fut. क्षास्यति fut. अक्षास्यत् con. अक्षासीत् aor. Cau.—क्षपयति—ते, अचिक्षपत्—त Aor. चिक्षासति des. क्षाम p.p.

क्षु 2 P. तेजने to sharpen; क्षौति pre. चुक्ष्णाव perf. क्षण्विता p. fut. क्षण्विष्यति fut. अक्ष्ण्विष्यत् con. अक्ष्णावीत् aor. चुक्ष्ण्वति des. क्षुत् p.p.

क्ष्मा 1 A. विधुनने to shake; क्ष्मायते pre. चक्ष्माये perf. क्ष्मायिता p. fut. क्ष्मायिष्यत् fut. अक्ष्मायिष्ट aor. Cau.—क्ष्मापयति—ते, अचक्ष्मपत्—त aor. चिक्ष्मायिष्यते des. क्ष्मायित p.p.

क्षिब् 1 U. 4 P. स्नेहमोचनयोः to be wet, to release; क्षेदति—ते, क्षिब्यति pre. चिक्षेद, चिक्षिदे perf. क्षेदिता p. fut. क्षेदिष्यति—ते fut. अक्षेदिष्यत्—त con. अक्षिबत्, अक्षेदिष्ट; अक्षिबत् aor. क्षेदित or क्षिष्ट p.p.

क्षिब् 1 U. 4 P. स्नेहनमोचनयोः to be unctuous, to release; क्षेदति—ते, क्षिब्यति pre. चिक्षेद, चिक्षिदे perf. क्षेदिता p. fut. क्षेदिष्यति—ते fut. अक्षेदिष्यत्—त con. 4 P. अक्षिबत् 1 अक्षिबत्, अक्षेदिष्ट aor. चिक्षिदिषति—ते, चिक्षेदिषति—ते, des. क्षिबण or क्षेदित p.p.

क्ष्वेल् 1 P. चलने to tremble; क्ष्वेलति pre. चिक्ष्वेल perf. क्ष्वेलिता p. fut. अक्ष्वेलीत् aor. Cau.—क्ष्वेलयति—ते, अचिक्ष्वेलत्—त aor. चिक्ष्वेलिषति des.

ख.

खक्ख् 1 P. हसने to laugh; खक्खति pre. चखक्ख perf. खक्खिता p. fut. खक्खिष्यति fut. अखक्खीत् aor. खक्ख्यात् Ben.

खच् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to be born or produced again; खच्चति pre. चखाच्च perf. खचिता p. fut. खचिष्यति fut. अखचीत् or अखाचीत् aor. चिक्षचिषति des.

खज् 1 P. (घटादिः) मन्थे to churn, to agitate; खजति pre. खजित p. p.

खञ्ज् 1 P. गतिवैकल्ये to limp, to walk lame; खञ्जति pre. चखञ्ज perf. खञ्जिता p. fut. खञ्जिष्यति fut. अखञ्जीत् con. अखञ्जीत् Aor. खञ्ज्यात् Ben. खञ्जित p. p.

खट् 1 P. काङ्क्षायास् to desire, to wish, to search; खटति pre. चखाट् perf. खटिता p. fut खटिष्यति fut. अखटिष्यत् con. अखाटीत्, अखाटीत् Aor.

खट् 10 U. संवरणे to cover; खटयति—ते pre. खटयाञ्चकार—चके perf. अचखटत्—त aor.

खण्ड् 1 A. भेदने to break, to disturb; खंडते pre. खंडित p.p.

खण्ड् 10 U. also. खण्डयति—ते pre. अचखण्डत्—त Aor. चिखण्डयिषति—ते des.

खद् 1 P. स्थैर्यद्विसाभक्षणेष्ु to be steady, to kill, to eat; खदति pre. चखाद् perf. खदिता p. fut. खदिष्यति fut. अखदिष्यत् con. अखदीत्, अखादीत् aor. खद्यात् ben. Pass.—खद्यते pre. अखादि aor. Can.—खादयति—ते pre. अचीखदत्—त Aor. चिखदिषति des. खदित p.p.

खन् 1 U. अवदारणे to dig; खनति—ते pre. चखान or चख्ने perf. खनिता p. fut. खनिष्यति—ते fut. अखनिष्यत्—त con. अखनीत्, अखानीत्, अखनिष्ट aor. खन्यात्, खायात्, खनिषीष्ट Ben. Pass.—खन्यते—खायते; चखानि aor. Can.—खानयति—ते, अचीखनत् त aor. चिखनिषति—ते des. खात p.p. खात्वा or खनित्वा ger. (with उक् उत्खाय, उत्खन्य.)

खव् 1 P. गतौ to go; खवति pre. चखाव् perf. अखवीत्, अखावीत् aor.

खर्ज् 1 P. पूजाव्ययनयोः to worship, to pain, to be uneasy; खर्जति pre. चखर्ज् perf. खर्जिता p. fut. खर्जिष्यति fut. अखर्जिष्यत् con. अखर्जीत् Aor. खर्जित p.p.

खर्द् 1 P. दन्दशूके to bite; खर्दति pre. चखर्द perf. खर्दिता p. fut खर्दित p. p.

खर्व् 1 P. खर्वे to be proud, to go, to move; खर्वति pre. चखर्व् perf. अखर्वात् aor. खर्वित p.p.

खल् 1 P. चलने, संचये च to move, to gather; खलति pre. चखाल् perf. खलिता p. fut. खलिष्यति fut. अखालीत् aor. खलित p.p.

खव् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to come forth, to purify; खव्नाति pre. Another reading for खच्.

स्व 1 P. हिंसायाम् to kill; स्वति pre.

खाद् 1 P. भक्षणे to eat, to devour; खादति pre. चखाद् perf. खादित्
p. fut. खादिष्यति fut. अखादिष्यत् con. अखादीत् aor. खायात्
Ben. खादित् p.p.

खिद् 6 P. परिधाते परिधापे च to strike, to afflict; खिन्दति pre. चिखेद्
perf. खेत्ता p. fut. खेत्स्यति fut. अखेत्स्यत् con. अखेत्सीत् aor.
चिखित्ताति des. खिन्न p.p.

खिद् 4 & 7 A. दैन्ये to be depressed, to suffer pain or misery;
खिद्यते & खिन्ते pre. चिखिदे perf. खेत्ता p. fut. खेत्स्यते fut. अखित्त
aor. खिन्न p.p.

खिल् 6 P. उञ्छे to glean; खिलति pre.

खुच् 1 P. स्तेयकरणे to steal; खोजति pre. खुग् p.p.

खुर 6 P. छेदने to cut; खुरति pre. अखोरीत् aor.

खूर्द् 1 A. क्रीडायाम् to sport; खूर्दते pre.

खेल् 1 P. चलने to shake, to move to and fro; खेलति pre. चिखेल्
perf. खेलिता p. fut. खेलिष्यति fut. अखेलिष्यत् con. अखेलीत्
aor. Cau.—खेलयति pre. अचिखेलत् aor. चिखेलिषाति des.

खेला—विलासे to sport; खेलायति pre. खेलायाच्चार &c. perf. खेल
यिता p. f. अखेलार्यात् aor.

खेव् 1 A. सेवने to serve; खेवते pre. चिखेवे perf. खेविष्यति fut. अखेविष्ट
Aor. Cau.—खेवयति—ते.

खे 1 P. खेदने to strike &c; खायति pre. खास्यति fut. अखासीत् Aor.

खोर् 1 P. गतिप्रतिधाते to limp; खोरति pre. अखोरीत् Aor.

ख्या 2 P. प्रकथने to relate, to tell; ख्याति pre. अख्यात्, अख्युः
3rd pl. Imperf. रूपात् p.p. This is conjugated in the
Conju. tenses only, According to the Nyásakāra this is not
used with the prep. सम्.

ग.

गज् 1 P. शब्दे मदे च to roar, to be drunk; गजति pre. जगाज perf.
गजिता p. fut. अगजीत्, अगार्जीत् Aor.

गञ्ज् 1 P. to sound in a particular way; गञ्जति pre. जगञ्ज् perf. गञ्जिता p. fut. अगञ्जीत् aor.

गङ् 1 P. to distil, to draw; गङ्गति pre. जगङ्ग perf. गङ्गिता p. fut. अगङ्गीत् Aor.

गण 10 U. संख्याने to count enumerate; गणयति—ते pre. गणयाश्चकार—चक्रे &c. perf. गणयिता p. fut. गणयिष्यति—ते fut. अगणयिष्यत्—त con. अजीगणत्—त aor. गण्यात्, गणयिषीष्ट Ben. जिगणयिषात्—ते des. गणित p.p. गणयित्वा, विगणय्य ger. Pass.—ग.यते (गणाप्यते according to some) pre.

गद् 1 P. व्यक्तायां वाचि to speak; गदति pre. जगाद् perf. गदिता p. fut. गदिष्यति fut. अगदिष्यत् con. अगदीत्, अगादीत् aor. गयात् ben. जिगदिषति des. Cau.—गादयति—ते pre. अजीगदत्—त aor. Pass.—गयते pre. अगादि aor. गदित्वा ger. गदितुम् inf. गदित p.p.

गन् 10 A. अर्दने to injure, to ask, to go; गन्धयते pre. अजगन्धत् Aor.

गम् 1. P. गतो to go; गच्छति pre. जगाम perf. गन्ता p. fut. गमिष्यति fut. अगमिष्यत् con. अगमत् aor. गम्यात् Ben. जिगमिषति des. Pass.—गम्यते, अगामि aor. Cau.—गमयति—ते, अजीगमत्—त aor. गत p.p. गत्वा ger. गन्तुम् inf.

गर्ज् 1 P. शब्दे to thunder, to roar; गर्जति pre. जगर्ज perf. गर्जिता p. fut. गर्जिष्यति fut अगर्जिष्यत् con. अगर्जीत् aor. गर्ज्यात् Ben. जिगर्जिषति des.

गर्ज् 10 U. to roar; गर्जयति—ते pre. अजगर्जत्—त Aor.

गर्द् 1 P. शब्दे to sound, to roar; गर्दति pre. जगर्द् perf. गर्दिष्यति fut. अगर्दीत् Aor.

गर्द् 10 U. to sound; गर्दयति—ते pre. गर्दयाश्चकार—चक्रे &c. perf.

गर्ध् 10 U. अभिधांसायां to wish; गर्धयति—ते pre. गर्धयाश्चकार—चक्रे &c. perf. अजगर्धत्—त Aor.

गर्ब् 1 P. to go; गर्बति pre. जगर्ब् perf. गर्बिता p. fut. गर्बिष्यति p. fut.

गर्व् 1 P. दुर्षे to be proud; गर्वति pre. जगर्व् perf. गर्विता p. fut. अगर्वीत् Aor. जिगर्विषति des.

मर्त्र 10 A. माने to be proud; गर्वयते pre. अजगर्बत Aor. जिगर्बयिषते des.

गर्ह 1 A. कुन्मायां to blame; गर्हते pre. जगर्हे perf. गर्हिता p. fut. गर्हिष्यते fut. अगर्हिष्यत con. अगर्हिष्ट aor. गर्हिषीष्ट Ben. Can.—गर्हयति—ते pre अजगर्हत्—त Aor. जिगर्हिषते des.

गर्ह 10 U. 1. P. विनिन्दने to censure, to reproach; गर्हयति—ते, गर्हति pre. गर्हयाञ्चकार—चक्रे &c. जगर्ह perf. गर्हयिता, गर्हिता p. fut. गर्हयिष्यति—ते; गर्हिष्यति fut. अजगर्हत्—त, अगर्हीत् aor. जिगर्हयिषति—तः जिगर्हिषति des.

गठ 1 P. भक्षणं स्रावे च to eat, to drop, to fall down; गलति pre. जगाल perf. गलिता p. fut. गलिष्यति fut. अगलिष्यत् con. अगालीत् aor. जिगलिषति des. Pass.—गल्यते pre. अगालि aor.

गल् 10 A. स्रवणे to pour out, to filter; गालयते pre. गालयाञ्चक्रे perf. अजीगलत Aor. गलित p.p.

गल्भ 1 A. धाट्ये to be bold (generally with प्र); गल्भते pre. जगल्भे perf. अगल्मिष्ट Aor. जिगल्मिषते des.

गवेष्ट 10 U. मार्गणे to hunt for, to seek; गवेष्टयति—त pre. गवेष्टयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. गवेष्टयिता p. fut. गवेष्टयिष्यति—ते fut. अजगवेष्टत्—त aor. गवेष्टित p.p. गवेष्टयित्वा ger.

गह् 10 U. गहने to be thick, to enter deeply into; गहयति—ते pre. गहयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. अजगहत्—त Aor.

गा 1 A. to go; गाते pre. जगे perf. गाता p. fut. गायते fut. अगास्यत con. अगास्त aor. गासीष्ट Ben. जिगासते des. Can.—गापयति—ते pre. अजीगपत्—त aor. Pass.—गायते pre. अगायि aor.

गा 3 P. to praise; जिगाति pre. (Vedic.)

गाथ् 1 A. प्रतिष्ठालिप्सयोग्रन्थे च to stand, to seek, to compose; गाथते pre. जगाथे perf. गाथिता p. fut. गाथिष्यते fut. अगाथिष्ट aor. गाथिषीष्ट Ben. Pass.—गाथ्यते pre. अगाथि aor. जिगाथिषते des.

गाह् 1 A. विलोढने to dive into, to bathe; गाहते pre. जगाहे perf. गाहिता or गाहा p. fut. गाहिष्यते, घाक्ष्यते fut. अगाहिष्यत,

- अघाक्ष्यत् Con. अगाहिष्ट, अगाह aor. गाहिषीष्ट, घाक्षीष्ट Ben. Oau.—गाहयति—ते pre. अजीगहत्—त aor. गाह, गाहित p.p. गाहिन्वा, or गाह्वा ger. गाहितुम्, गाहुस् inf.
- य 1 A. अव्यक्ते शब्दे गतौ च to sound indistinctly, to go; गवते pre. जुयवे perf. मोता p. fut. गोष्यते fut. अगोष्यत् con. अगोष्ट aor. गोषीष्ट ben. जुयूषते des. Oau.—गावयति—ते, अजगवत्—त Aor.
- य 6 P. पुरीषोत्सर्गे to void by stool; युवति pre. जुगाव perf. युता p. fut. युष्यति fut. अयुष्यत् con. अयुषीत् aor. यून p.p.
- यञ्, युञ्ज् 1. P. कुजने to hum, to buzz; गोजति, युञ्जति pre. जुगोज, जुयुञ्ज perf. अयुञ्जीत्, अयुञ्जीत् Aor.
- यङ् 6 P. रक्षणे to protect; युदति pre. जगोड (जुयुदित्थ 2nd pers. sing.) perf. अयुद्वीत् Aor.
- यण् 10 U. आमन्त्रणे to invite; to advise, to multiply; युणयति—ते pre. युणयाञ्चकार—चक्रे perf. युणयिता p. fut. युणयिष्यति fut. अयुणयिष्यत् con. अजुयणत्—त aor. जुगूणयिषति—ते des.
- यण्ट् 10 U. वेष्टने to cover, to enclose; युण्टयति—ते pre. अजुयण्टत्—त Aor. जुयण्टयिषति—ते des. Also 1 P. युण्टति pre. जुयण्ट perf. युण्टित p.p. (Generally with अय).
- यद् 1 A. क्रीडायाश्च to play, to sport; गोदते pre. जुयुदे perf. अगोद्वीष्ट Aor. युदित p.p.
- यध् 1 A. to sport; गोधते pre. जुयुधे perf. गोषिता p. fut. (the same as यद्).
- यध् 4 P. परिवेष्टने to cover; युध्यति pre. जुगोच perf. अगोषीत् Aor.
- यध् 9 P. रोधे to be angry; युज्जाति pre. (See the above root.)
- यध् 1 P. रक्षणे to defend, to protect, to conceal; गोपायति per. जुगोप, गोपायाञ्चकार, &c. perf. गोपायिता, गोपिता, मोता p. fut. गोपायिष्यति—गोपिष्यति—गोप्स्यति, fut. अगोपायीत्, अगोप्सीत् aor. जुगोपायिषति, जुयुपिषति, जुगोपिषति, जुयुप्सति des. Oau.—गोपायति—ते, गोपयति—ते pre. अजुगोपायत्—त, अजुयुपत्—त, Aor. Pass.—गोपाय्यते, युप्यते pre. गोपायित, युत्त p.p. गोपायिष्वा or गोपित्वा, गुप्त्वा, ger.

यु 1 A. निन्दायाम् to censure; जुयुस्सते pre. जुयुप्साञ्चके perf. जुयुप्सिता p. fut. जुयुप्सिष्यते fut. अजुयुप्सिट् aor. जुयुप्सिषीष्ट Ben. Pass.—जुयुप्स्यते pres.

यु 4 P. व्यकुलये to be confused or disturbed; युप्यति pre. जुगोप perf. गोपिता p. fut. अयुपत् aor. Can.—गोपयति—ते pre. अजुयुपत्—त aor. जुयुपिषिद्, जुगोपिषति des. युपित p. p.

यु 10 U. भाषायां भासने च to speak, to shine; गोपयति—ते pre. गोपयाञ्चकार—चके perf. गोपयिता p. fut. अजुयुपत्—त aor. जुगोपयिषति—ते des. गोपित p. p.

यु 6 P. ग्रन्थे to string together; युफति, युम्फति pre. जुगोफ, जुयुम्फ perf. गोफिता, युम्फिता p. fut. अगोफीत्, अयुम्फीत् aor. युफित, युम्फित p. p. युफित्वा ger.

यु (कुटादि) 6 A. उद्यमने to make an effort; युरते pre. जुयुरे perf. युरिता p. fut. युरिष्यते fut. अयुरिष्यत् con. युरिषीष्ट Ben. अयुरिष्ट aor. Pass.—युर्यते pre. अगोरि aor. Can.—गोरयति—ते pre. अजुयुरत्—त aor. जुयुरिषते des. गुर्ण p. p. युरितुम् inf.

यु 1 A. क्रीडायां to play; युर्दते pre. युर्दिष्यते fut. अयुर्दिष्ट aor.

यु 10 U. निकेतने to dwell; युर्दयति—ते per. युर्दयाञ्चकार—चके &c. perf. युर्दयिष्यति—ते fut. अजुयुर्दत्—त aor.

यु 1 U. संवरणे to cover, to keep secret; युहति—ते pre. जुगूह or जुयुहे perf. युहिता or गोढा p. fut. युहिष्यति—ते, घोक्ष्यति—ते fut. अयुहिद् or अयुहिष्ट (V) अघुक्षत्—त or अयुह (VII) aor. युहात् युहिषीष्ट or युक्षीष्ट ben. जुयुक्षति—ते des. Pass.—युहते pre. अयुहि aor. Can.—युहयति—ते, अजुयुहत्—त aor. युह p. p.

यु 4 A. हिंसागत्योः to kill, to go; युर्पते pre. जुगूरे perf. युर्गता p. fut. अयुरिष्ट aor. जुयुरिषते des. गुर्ण p. p.

यु 10 A. उद्यमने to make an effort; युयते pre. अजुयुरत् aor.

यु 10 U. स्तुतौ to praise; युर्दयति—ते pre. अजुयुर्दत्—त Aor.

यु 1 P. सेचने to sprinkle, to wet; गरति pre. जगार perf. गर्ता p. f. गरिष्यति fut. अगार्शीत् Aor.

- गृ 1 P. शब्दे to sound, to roar; गर्जति pre. जगर्ज perf. अगर्जीत्, Aor. Cau.—गर्जयति-ते pre. अजीगृजत्-त, अजगर्जत्-त Aor. Also गृञ्ज, गृञ्जति pre. जगृञ्ज perf. अगृञ्जीत् Aor.
- गृध् 4 P. अभिकांक्षायाम् to covet, to desire; गृध्यति pre. जगर्ध perf. गर्धिता p. fut. अगृधत् aor. Cau.—गर्धयति-ते, अजीगृधत्-त, अजगर्धत्-त Aor. जिगर्धिषति des. गृद्ध p.p. गर्धित्वा, गृद्ध्वा.
- गृह् 1 A. ग्रहणे to take, to seize; ग्रहते pre. जगृहे perf. गर्हिता, गर्हा p. fut. गर्हिष्यते, घर्ष्यते fut. अगर्हिष्यत-अघर्ष्यत con. गर्हिषीष्ट, घृषीष्ट Ben. अगर्हिष्ट, अघृषत aor. जिगर्हिषते, जिघृषते des. Cau.—ग्रहयति-ते, अजीगृहत्-त, अजगर्हत्-त aor.
- गृह् 10 A. ग्रहणे to seize, ग्रहयते pre. गृहयान्चक्रे perf. अजगृहत aor. जिगृहयिषते des.
- गृ 6 P. निग्रहणे to swallow, to devour, to emit; गिरति or गिलति pre. जगार or जगाल perf. गरिता, गरीता or गलिता, गलीता p. fut. गरिष्यति, गरीष्यति or गलिष्यति, गलीष्यति, fut. अगारीत् or अगालीत् aor. गीर्यात् Ben. जिगरिषति or जिगलिषति des. Cau.—गारयति-गालयति. Pass.—गीर्यते pre. अगारि or अगालि aor. गीर्ण p. p.
- गृ 9 P. शब्दे to call out, to speak; गृणाति pre. जगार perf. गरिता. गरीता p. fut. गरिष्यति, गरीष्यति fut. अगारीत् aor. Cau.—गारयति-ते pre. अजीगरत्-त aor. जिगरिषति, जिगरीषति, जिगीर्षति des. गीर्ण p. p.
- गेव् 1 A. सेवने to serve; गेवते pre. जिगेवे perf. अगेवेष्ट Aor.
- गेष् 1 A. अन्विच्छायाम् to seek; गेवते pre. जिगेवे perf. मेविष्यते fut. अगेवेष्ट Aor. गेष्य p. p.
- गे 1 P. शब्दे to sing, to speak in singing manner; गायति pre. जगौ perf. गाता p. fut. गास्याति fut. अगासीत् con. अगासीत् aor. गेयात् ben. जिगासति des. Pass.—गीयते pre. अगायि aor. Cau.—गापयति-ते pre. अजीगपत्-त aor. गीत p. p. गीत्वा (with a preposition प्रगाय.) ger.
- गोष् 1 A. संघाते to assemble; गोष्ठते pre. जुगोष्ठे perf. अगोष्ठिष्ट Aor.

ग्रन्थ 1 A. कौटिल्ये to be crooked; ग्रन्थते pre. जग्रन्थे perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यते fut. अग्रन्थिष्ट aor. जिग्रन्थिषते des. Pass.—ग्रन्थयते pre. अग्रन्थि aor. ग्रन्थित p. p.

ग्रन्थ 9 P सन्दर्भे to put together, to fasten; ग्रथ्नाति pre. ग्रथान 2nd sing. Impera. जग्रन्थ perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यति fut. अग्रन्थीत् aor. ग्रथ्यात् ben. Pass.—ग्रथ्यते pre अग्रन्थि aor. Oau.—ग्रन्थयति—ते pre. अजग्रन्थत्—त aor. जिग्रन्थिषति des. ग्रथित p. p. ग्रथित्वा, ग्रन्थित्वा ger.

ग्रन्थ 10 U. बन्धने, सन्दर्भे च to string together, to compose; ग्रन्थयति—ते pre. ग्रन्थयाञ्चकार—चक्रे &c. perf. ग्रन्थयिता p. fut. अजग्रन्थत्—त aor. ग्रन्थ्यात्, ग्रन्थयिषीष्ट ben. जिग्रन्थयिषति—ते des. Also 1. P. ग्रन्थति pre. अग्रन्थीत् Aor.

ग्रस् 1 A. अदने to swallow; ग्रसते pre. जग्रसे perf. ग्रसिता p. fut. ग्रसिष्यते fut. अग्रसिष्ट aor. ग्रसिषीष्ट ben. Cau.—ग्रसयति only pre. अजिग्रसत् Aor. जिग्रसिषते des. ग्रस्त p. p. ग्रसित्वा or ग्रस्त्वा ger.

ग्रस् 10 U. ग्रहण to take; ग्रसयति—ते pre. अजिग्रसत्—त Aor.

ग्रह् 9 U. उपादाने to take hold of, to seize; ग्रह्णाति, ग्रह्णीते pre. ग्रहाण 2nd sing. Impera. जग्राह, जगृहे perf. ग्रहीता p. fut. ग्रहीष्यति—ते fut. अग्रहीत्, अग्रहीष्ट aor. ग्रह्यात्, ग्रहीषीष्ट ben. जिग्रह्णाति—ते des. Pass.—ग्रह्यते pre. अग्राहि aor. Oau.—ग्राहयति—ते pre. अजिग्रहत्—त aor. ग्रहीत p. p. ग्रहीतुम् inf.

ग्राम् 10 U. आमन्त्रणे to invite; ग्रामयति—ते Pre. अजग्रामत्—त Aor.

गुच् 1 P. स्तेयकरणे गतौ च to rob, to go; गुञ्चति pre. गुप्त्रोच perf. गुञ्चिता p. fut. अगुञ्चत्, अगुञ्चीत् aor. गुप्यात् ben. गुप्त्रिषति जिगुञ्चति des. Cau. गुञ्चयति—ते pre. अगुप्त्रोचत्—त Aor.

ग्लस् 1 A. अदने to take; ग्लसते pre. जग्लसे perf. ग्लसिष्यते fut. अग्लसिष्ट Aor. ग्लस्त p. p.

ग्लह् 1 A. उपादाने to take; ग्लहते pre. जग्लहे perf. अग्लहिष्ट Aor.

ग्लुध् 1 P. स्तेयकरणे गतौ च to steal, to go; ग्लोचति pre. गुग्लोच perf. ग्लोचिता p. fut. ग्लुक्त p. p. This root is the same as गुच्.

ग्लुञ्च् 1 P. to go; ग्लुञ्चति pre. जुग्लुञ्च perf. ग्लुञ्चिता p. fut. अग्लुञ्चत्, अग्लुञ्चीत् aor.

ग्ले 1 A. दैन्ये कम्पने च to be poor, to tremble; ग्लेपते pre. जिग्लेपे perf. ग्लेपिष्यते fut. अग्लेपिष्ट Aor.

ग्ले 1 P. हर्षक्षये (हर्षक्षयो धातुक्षयः) to be weary; ग्लायति pre. जग्लौ perf. ग्लाता p. fut. ग्लास्यति fut. अग्लास्यत् con. ग्लेयात्. ग्लयात् Ben. अग्लासीत् aor. जिग्लासति des. Pass.—ग्लायते pre, अग्लायि aor. Oau.—ग्लपयति—ते, ग्लपयति—ते pre. ग्लान p. p. ग्लात्वा, संग्लाय ger. ग्लातुं inf.

घ—

घघ् 1 P. हसने to laugh, to mortify; घघाति pre. जघाघ perf. अघघीत्-अघाघीत् Aor.

घट् 1 A चेष्टायाश्च to be busy with, to happen; घटते pre. जघटे perf. घटिता p. fut. घटिष्यते fut. घटिषीष्ट ben. अघटिष्ट aor. Pass.—घट्यते pre. घाटिता, घटिता p. fut घटिष्यते, घाटिष्यते fut. अघाटिष्यत्, अघटिष्यत् con. अघाटि, अघटि aor. Oau.—घटयति—ते pre. अजीघटत्-त्त aor. जिघटिषते des.

घट् 10 U. भाषायां संघाते च to speak, to collect together; घाटयति—ते pre. घाटयाञ्चकार—चक्रे, &c. perf. अजीघटत्-त्त Aor. जिघाटयिषति—ते des.

घट्ट् I A. चलने to shake, to touch; घट्टते pre. जघट्टे perf. घट्टिता p. fut. घट्टिष्यते fut. घट्टिषीष्ट ben. अघट्टिष्ट aor. जिघट्टिषते des. घट्टित p. p.

घट्ट् 10 U चलने to stir, to disturb; घट्टयति—ते pre. अजघट्टत्-त्त Aor. जिघट्टयिषति—ते des.

घण्ट् 10 U भाषायां to speak; घण्टयति—ते pre. अजघण्टत्-त्त Aor. Also 1 P. घण्टति pre. अघण्टीत् Aor.

घस्* 1 P. to eat; घसति pre. अघसत् Imperf. जघास aor. घस्ता p. fut. घत्स्यति fut. अघत्स्यत् con. अघसत् aor. जिघसति des. घस्त p.p.

घिण् 1 A. ग्रहणे to take; घिण्णते pre. जिघिण्णे perf. अघिण्णिष्ट Aor.

*This is a defective root and is very often used for the root अद्. It is conjugated in the Perf. as an optional substitute for अद्.

- शु 1 A. शब्दे to sound; श्रुते pre. श्रुते perf. अश्रोत Aor. श्रुते
des. श्रुत p.p.
- श्रु 1 A. परिवर्तने to return, to exchange; श्रुते pre. श्रुते perf.
अश्रुत, अश्रोतिष्ठ aor. श्रुत p. p.
- श्रु 6 P. प्रतिघाते (कुटादि) to strike against; श्रुति pre. श्रुति
(श्रुतिष्ठ 2nd sing.) perf. अश्रुतिष्ठ Aor.
- श्रु 6 P. to strike; श्रुति pre. (the same as above).
- श्रु 6 P. भ्रमणे to roll, to turn round; श्रुति pre. श्रुति perf.
श्रुतिष्ठ p. fut. अश्रुतिष्ठ Aor. श्रुतिष्ठ p.p.
- श्रु 1 A. भ्रमणे to roll, to whirl; श्रुते pre. श्रुते perf. अश्रुतिष्ठ
aor.
- श्रु 1 A. ग्रहणे to take, to receive; श्रुते pre. श्रुते perf.
श्रुतिष्ठ p. fut. अश्रुतिष्ठ aor. श्रुतिष्ठ p. p.
- श्रु 6 P. भीमार्थशब्दयोः to be frightful, to sound; श्रुति pre.
श्रुतिष्ठ perf. श्रुतिष्ठ p. fut. श्रुतिष्ठ fut. अश्रुतिष्ठ, con.
अश्रुतिष्ठ aor.
- श्रु 1 P. अविशब्दे (शब्दे इत्यन्ये) to sound, to declare; श्रुति
pre. श्रुतिष्ठ perf. श्रुतिष्ठ p. fut. श्रुतिष्ठ fut. श्रुतिष्ठ ben.
अश्रुतिष्ठ, अश्रुतिष्ठ aor. Cau.—श्रुतिष्ठ-ते pre. अश्रुतिष्ठ aor.
श्रुतिष्ठति, श्रुतिष्ठति des. श्रुतिष्ठ, श्रुतिष्ठ or श्रुतिष्ठ p.p.
- श्रु 1 A. कान्तिकरणे to be bright; श्रुते pre. श्रुते perf. अश्रुतिष्ठ
Aor. श्रुतिष्ठ-श्रुतिष्ठ des.
- श्रु 10 U. विशब्दे to proclaim aloud; आ + श्रु = क्रन्दसातन्ये to cry
continuously; श्रुतिष्ठ-ते pre. श्रुतिष्ठ-चकार-चक्रे &c. perf.
श्रुतिष्ठ p. fut. श्रुतिष्ठ-ते fut. अश्रुतिष्ठ-त aor. श्रुतिष्ठ-श्रुतिष्ठ p.p.
- श्रु 4 A. हिंसाबयोद्धान्योः to kill, to become old; श्रुते pre. अश्रुतिष्ठ
Aor.
- श्रु 6 U. भ्रमणे to move to and fro, to whirl; श्रुति, श्रुते pre.
श्रुतिष्ठ, श्रुतिष्ठ perf. श्रुतिष्ठ p. fut. श्रुतिष्ठ-ते fut. अश्रुतिष्ठ-त

con. अघूर्णित aor. जुघूर्णिषति-ते des. Pass.—घूर्ण्यते pre. अघूर्णि
aor. Cau.—घूर्णयति-ते pre. अजुघूर्णत्-त aor. घूर्णित p. p.

घृ 1 P. सेचने & 10 U. प्रस्रवणे छादने च to sprinkle, to cover;
घरति & धारयति-ते pre. जधार, धारयाञ्चकार &c. perf. धर्ता,
धारयिता p. fut. अधारीत्, अजीघरत्-त aor. घृत, धारित p. p.

घृण् 8 U. दीप्तौ to shine, to burn; घृणोति, घृणोति & घृणुते, घृणुते
pre. जघर्ण, जघृण perf. घर्णिता p. fut. घर्णिष्यति-ते fut. अघर्णीत्,
अघर्णिष्ट, अघृत, aor. जिघर्णिषति-ते des. घृत p. p. घृणित्वा, घृत्वा ger.

घृष् 1 P. संघर्षे स्पर्धायां च to rub, to crush, to rival; घर्षति pre.
जघर्ष perf. घर्षिता p. fut. घर्षिष्यति fut. अघर्षिष्यत् con. अघर्षीत्
aor. घृष्यात् ben. जिघर्षिषति des. Pass.—घृष्यते pre. अघर्षि aor.
Cau.—घर्षयति-ते pre. अजीघृषत्-त, अजघर्षत्-त aor. घृष्ट p. p. घर्षित्वा
& घृष्टा ger.

घ्रा 1 P. गन्धोपादाने to smell; जिघ्रति pre. जघ्नौ perf. घ्राता p. fut.
घ्रास्यति fut. अघ्रास्यत् con. अघ्रात्, अघ्रासीत् aor. घ्रायात्, घ्रेयात्
ben. जिघ्रासति des. Pass.—घ्रायते pre. अघ्रायि aor. Cau.—घ्राप-
यति-ते pre. अजिघ्रपत्-त, अजिघ्रिपत्-त aor. घ्रात, घ्राण p. p.

ङ—

ङ 1 A शब्दे to sound; ङवते pre. मुङुवे per: नेता p. fut. अङ्गोष्ट
aor. ङोषीष्ट ben. मुङुषते des.

च—

चक् 1 A. तृप्तौ प्रतिघाते च to be satisfied, to resist; चकते pre. चके
चकिता p. fut. चकिष्यते fut. अचकिष्ट Aor. Cau.—चाकयति-ते
pre. अचीचकत्-त aor. चिचकिषते des. चकित p. p.

चक् 1 P. तृप्तौ to be satisfied; चकति pre. चचाक perf. चकिता p.
fut. अचकीत्, अचाकीत् aor. Cau.—चकयति-ते pre. चिचकिषति
des. Pass.—चक्यते pre. अचकि, अचाकि Aor.

चकास् 2 U. दीप्तौ to shine, to be prosperous; चकास्ति-स्ते pre.
चकासाञ्चकार-चक्र &c. perf. चकासिता p. fut. चकासिष्यति fut.
अचकासिष्यत् con. अचकासीत्, अचकासिष्ट aor. Cau.—चकास-

यति-ते pre. अचीचकासत्-त, अचचकासत्-त aor. चकासित p.p.
चकासित्वा ger. चकासितुम् inf.

चक्ष् * 2 A. व्यक्तायां वाचि to speak, to tell, to say; चष्टे pre. चक्षक्षे,
चक्ष्यौ, चक्ष्ये, चक्षौ, चक्षे perf. ख्याता, कशाता p. fut. अख्यत्-त,
अकशासीत्, अकशास्त aor. ख्यायात्, ख्येयात्, ख्यासीष्ट, कशायात्,
कशेयात्, कशासीष्ट ben. Can.—ख्यापयति-ते, कशापयति-ते pre.
अचिख्यपत्-त. अचिकशपत्-त aor. चिख्यासति-ते des.

चञ्च् 1 P. to go; to jump; चञ्चति pre. चञ्चञ्च perf. चञ्चिता p. fut
अचञ्चतीत् aor. चञ्चित p.p.

चट् 1 P. वर्षावरणयोः to break, to cover; चटति pre. चचाट perf. चटिता
p. fut. अचटीत् aor. Can.—चाटयति-ते, pre. चिचटिषति des.

चट् 10 U. भेदने to kill, to injure. to break; चाटयति-ते pre. चाटया-
ञ्चकार-चक्रे, &c. perf. चटयिता p. fut. चटयिष्यति-ते fut. अच-
टयिष्यत्-त con. अचीचटत्-त aor. चटित p.p.

चण् 1 P. दाने गतौ च to give; चणाति pre. चचाण perf. चणिता p.
fut. अचणीत्, अचाणीत् aor. Can.—चणयति-ते, चिचणिषति des.

चण्ड् 1 A. to be angry; चण्डते pre. चचण्डे perf. चण्डिता p. fut.
अचण्डिष्ट aor. Also P. चण्डति pre. अचण्डीत् aor.

चण्ड् 10 U. चण्डयति-ते pre. अचचण्डत्-त Aor. चिचण्डयिषति-ते des.

चद् 1 U. याचने to ask; चदति-ते pre. चचार-चेदे perf. चदिष्यति-ते
fut. अचदीत्, अचदिष्ट Aor.

चन 1 P. हिंसायां to kill; चनति pre. चचान perf. चनिष्यति fut.
अचनीत्, अचानीत् Aor, Can —चनयति-ते, चिचनिषति des.

चञ् 10 U. श्रद्धापहनयोः to believe, to strike; चानयति-ते pre.
अचीचनत्-त Aor.

चन्द् 1 P. आह्लादे दीप्तौ च to be glad, to shine; चन्दति pre. चचन्द
perf. चन्दिता p. fut. अचन्दीत् aor. चिचन्दिषति des.

*This root is defective in the Non-conjugational tenses.
When it means 'to leave' it does not substitute कशा; समचक्षिष्ट
aor.

चप 1 P. सान्त्वने to console; चपति pre. चचाप perf. चपिता p. fut.
अचपीत्-अचापीत् aor. Cau.—चापयति-ते pre. चिचपिषति des.

चप् 10 U. परिकल्पने to grind; चपयति-ते pre. चापयाञ्चकार-चक्रे perf.
चपयिता p. fut. अचीचपत्-त aor.

चम्प 10 U. to go, to move; चम्पयति-ते pre. चम्पयाञ्चकार-चक्रे
perf. चम्पयिता p. fut. अचचम्पत्-aor.

चष 1 P. अदने to eat (with आ to drink); चमति pre. चचाम perf.
चमिता p. fut. चमिष्यति fut. अचमीत् aor. Cau.—चामयति pre.
अचीचमत aor. चिचमिषति des. चान्त p.p. चान्वा or चमित्वा ger.

चय 1 A. to go; चयते pre. चेये perf. चयिता p. fut. चयिष्यते fut.
अचयिट aor.

चर 1 P. गतौ to walk (with आ to perform); चरति pre. चचार
perf. चरिता p. fut. चरिष्यति fut. अचरिष्यत् con.—चर्यात् Ben.
अचारीत् aor. चिचरिषति des. Pass.—चर्यते pre. अचारि aor.
चरित p.p.

चर् 10 U. संशये to doubt; (with वि, असंशये to remove a doubt);
चारयति-ते pre. अचीचरत्-त aor.

चर्च् 1 P. परिभाषणर्हिंसातर्जनेषु to abuse, to discuss; चर्चति pre. चचर्च
perf. चर्चिता p. fut. चर्चिष्यति fut. अचर्चिष्यत् con. अचर्चीत्
aor. चर्चित p.p.

चर्च् 10 U. अध्ययने to read over, to study; चर्चयति-ते pre. चर्च-
याञ्चकार-चक्रे &c. perf. चर्चयिता p. fut. अचचर्चत्-त aor.

चर्व 1 P. अदने & 10 U. मक्षणे to eat, to chew; चर्वति & चर्वयति-ते
pre. अचर्व & चर्वयाञ्चकार-चक्रे perf. चर्विता & चर्वयिता p. fut
अचर्वीत्, अचचर्वत्-त Aor.

चल 1 P. कम्पने to stir, to shake; चलति pre. चचाल perf. चलिता p.
fut. अचालीत् aor. Cau.—चलयति-ते (चालयति-ते) pre. अची-
चलत्-त aor. चलित p.p.

चल् 6. P. विलसने to sport, to frolic; चलति pre. (see above for
the other forms).

- चल 10 U. भृतौ to foster; चालयति-ते pre. चालयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अर्च्यचलत् Aor.
- चष I U. मक्षणे to eat; चषति-ते pre. चषाय, चेषे perf. अचषीत्, अचषिष्ट Aor.
- चह 1 P. & 10 U. परिकल्कने to be wicked; चहति & चहयति-ते pre. अचहीत्-अचचहत्-त; अर्च्यचहत्-त (घटादि) Aor.
- चाय 1 U. पूजानिश्चामनयोः to worship, to observe; चायति-ते pre. चचाय-चचाये perf. चायिता p. fut. चायिष्यति-ते fut. अचायीत्, अचायिष्ट aor. Cau-चाययति-ते pre. अचचायत्-त aor. चिचायिषति-ते des.
- चि 5 U. चयने to heap up, to collect; चिनोति, चिनुते pre. चिकाय, चिचाय, चिकषे, चिच्ये perf. चेता p. fut. चेष्यति-ते fut. अचेष्यत्-त con. अचेषीत्, अचेष्ट aor. चीयात्, चेपीष्ट ben. चिक्रीषति-ते des. Pass.-चीयते pre. अचायि aor. चित p. p. चित्वा ger.
- चि 10 U. to gather, चययति-ते, चपयति ते pre. चययाञ्चकार-चक्रे, चपयाञ्चकार-चक्रे perf. अचीचपत्-त, अचीचपत्-त aor.
- चिद् 1 P. & 10 U. परप्रेष्ये to send out; चेटति, चेटयति-ते pre. चिचेट, चेटयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. चेटिता, चेटयिता p. fut. अचेटीत्, अचीचिटत्-त aor.
- चित् 1 P. संज्ञाने to notice, to understand; चेतति pre. चिचेत perf. चेतिता p. fut. चेतिष्यति fut. अचेतिष्यत् con. अचेतीत् aor. चित्यात् ben. चिचितिषति, चिचेतिषति des. Cau.-चेतयति-ते pre. अचीचितत्-त aor. Pass.-चित्यते pre. अचेति aor. चित्त p. p. चितित्वा & चेतित्वा ger.
- चित 10 A. संचेतने to perceive, to be anxious; चेतयते pre. अचीचितत् Aor. चिचेतयिषते des.
- चित्र 10 U. चित्रकरणे अद्भुतदर्शने च to paint &c.; चित्रयति-ते pre. अचिचित्रत्-त Aor. चिचित्रयिषति-ते des.
- चित् 1. P. think, चितति pre. चिचित perf. चितिता p. fut. अचितीत् aor. चिन्तित p. p.
- चित् 10 U. स्मृत्यां to think, to consider; चितयति-ते pre. चितयाञ्च-

- कार-चक्रे, &c. perf. चितयिता p. fut. अचिञ्चितत्-त aor. चित्यात्
& चितयिषात् ben. Pass-चिन्त्यते pre. अचिन्ति aor. चितित p. P.
चितयित्वा ger.
- चिल् 6 P. वसनं to put on clothes, to dress. चिलति pre. चिचेल
perf. चेलिता p. fut. अचेलीत् aor.
- चिल् 1 P. शैथिल्ये to become loose; चिलति pre. चिचिल perf.
चिल्लिता p. fut. अचिल्लीत् aor. चिल्लित p. p.
- चीक् 10 U. 1 P. आमर्षणे to suffer; चीकयति-ते, चीकानि pre. चीक-
याञ्चकार-चक्रे, चिचीक् perf. अचीचिक्त्-त, अचीकीत् aor.
- चीम् 1 A. कथने to boast; चीमते pre. चिचीमे perf. चीमिता p. fut.
अचीमिष्ट aor.
- चीव् 1 U. आदानसंवरणयोः to take, to cover; चीवति-ते pre. चिचीव
वे perf. चीविता p. fut. अचीवीत् & अचीविष्ट aor.
- चीव् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; चीवयति-ते pre.
- चुच्य् 1 P. अभिष्वे to bathe; चुच्यति pre. चुचुच्य perf. चुच्यिष्यति
fut. अचुच्यीत् Aor.
- चुट् 6 P. छेदने (कुटादि) to cut; चुटति pre. चचोट perf. चुटिता p.
fut. अचुटीत् aor.
- चुड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to conceal; चुडति pre. चुचोह perf.
चुडिता p. fut. अचुडीत् aor.
- चुण्ट् 10 U. 1 P. छेदनं to cut; चुण्टयति-ते, चुण्टति pre. अचुचुण्टत्-त.
अचुण्टीत् Aor.
- चुद् 10 U. संचोदने to direct, to throw; चोदयति-ते pre. चोदयाञ्च-
कार-चक्रे &c. perf. चोदयिता p. fut. चोदयिष्यति-ते fut. अचोद-
यिष्यत्-त con. अचूचुदत्-त aor. चुचादयिषति-ते des चोदित p. p.
- चुप 1 P. मन्दायां गतो to move slowly; चोपति pre. चुचोप perf.
चोपिता P. fut. अचोपीत् aor. चुचु-चो-पिपति des.
- चुम्ब 1 P. वक्त्रसंयोगे to kiss; चुम्बति pre. चुचुम्ब perf. चुम्बिता p.
fut. अचुम्बीत् aor. चुचुम्बिपति des. चुम्बित p. p.

चुम्ब 10 U. हिंसायाश्च to kill; चुम्बयति-ते pre. चुम्बयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. चुम्बयिता p. fut. अचुम्बत् aor. चुम्बित p. p.

चुर 10 U. स्तेये to steal or rob, to take; चोरयति-ते pre. चोरयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. चोरयिता p. fut. चोरयिष्यति-ते fut. अचूचुरत्-त aor. चोर्यात्, चोरयिषीष्ट ben. चुचोरयिषति-ते des. Pass.—चोर्यते. अचोरि aor. चोरित p. p. चोरयित्वा ger.

चुल 10 U. ससृज्जाये to raise; चोलयति-ते pre. अचूचुलत्-त Aor.

चूर 4 A. दाहे to burn; चूर्यते pre. चुचूरे perf. अचूरिष्ट Aor. चूर्ण p. p.

चूर्ण 10 U. श्रेरणे, संकोचने to reduce to powder, to contract; चूर्णयति-ते pre. चूर्णयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. चूर्णयिता p. fut. चूर्णयिष्यति-ते fut. अचूर्णयिष्यत्-त con. अचुचूर्णत्-त aor. चूर्णित p. p.

चूष 1 P. पाने to drink, to suck; चूषति pre. चुचूष perf. चूषिता p. fut. अचूषीत् aor. चुचूषिषति des. चूषित p. p.

चृत् 6 P. हिंसायन्धनयोः to hurt, to kill, to connect; चृन्तति pre. चर्चत् perf. चर्तिता p. fut. अचर्चीत् aor. चिचर्तिषति, चिचृत्. त्सति des.

चृप् 10 U. संदीपने to kindle; चर्पयति-ते pre. चर्पयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. चर्पयिता p. fut. अचीचृपत्-त, अचचर्पत्-त aor. Also 1 P. चर्पति pre. अचर्पीत् aor.

चेल 1 P. चलने to move, to go; चेलति pre. चिचल perf. चेलिता p. fut. अचेलीत् aor.

चेष्ट 1 A. चेष्टायां to stir, to make efforts; चेष्टते pre. चिचेष्ट perf. चेष्टिता p. fut. चेष्टिष्यते fut. अचेष्टिष्ट aor. चेष्टिषीष्ट Ben. चिचेष्टिषते des. Cau.—चेष्टयति pre. अविचेष्टत्, अचचेष्टत् Aor. Pass.—चेष्टयते pre. चेष्टित p. p.

च्यु 1 A गतो to go, to drop down; च्यवते pre. चुच्युवे perf. च्योता p. fut. च्योष्यते fut. अच्योष्ट aor. च्योषीष्ट ben. Cau.—च्योषयति-ते चुच्युषते des. च्युत p. p.

च्युत् 1 P. आसेचने to flow, to drop down; च्योतति pre. चुच्योत् perf. च्योतिता p. fut. च्योतिष्यति fut. अच्युतत्, अच्योतीत् aor. च्युत्यात् ben. Cau.—च्योतयति-ते pre. अच्युत्युतत्-त aor. चिच्युतिषति, निच्योतिषति des. च्युतित, च्योतित p. p.

छ—

- ‘ छद् 1 U. आच्छादने to cover; छदाति-ते pre. चच्छाद, चच्छदे perf. छदिता p. fut. अच्छदीत्, अच्छादीत्, अच्छदिष्ट aor. चिच्छ-दिषति-ते des. छन्न p. p. Pass. छद्यते, par. अच्छादि aor. Oau.—छादयति-ते.
- ज्छ 10 U. to conceal; छादयति-ते pre. छादयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. छादयिता p. fut. अचिच्छदत्-त Aor. चिच्छादयिषति-ते des. छन्न, छादित p. p.
- छम् 1 P. अदने to eat; छमाति pre. चच्छाम perf. छमिता p. fut. अच्छमीत्, अच्छामीत् aor. छान्त p. p. छमिष्या, छान्त्वा gor.
- छर्द् 10 U. वमने to vomit; छर्दयति-ते pre. छर्दयाञ्चकार-चक्रे perf. छर्दयिता .pfut. अचिच्छर्दत्-त aor. चिच्छर्दयिषति-ते des. छर्दित p.p.
- छिद् 7 U. द्वैधीकरणे to cut, to mow; छिनति & छिन्ते pre. चिच्छेद, चिच्छिदे perf. छेत्ता p. fut. छेत्स्यति-ते fut. अछेत्स्यत्-त con. छियात्, छेत्सीष्ट Ben. अच्छिदत्, अछेत्सीत् & आच्छित्त aor. चिच्छिस्सति-ते des. छिन्न p. p.
- छिद्र् 10 U. भेदने to bore; छिद्रयति-ते pre. अचिछिद्रत्-त Aor. चिछिद्र-यिषति-ते des.
- छुद् 6 P. भेदने (कुटादि) to put; छुटाति pre. चुच्छोट perf. छुदिता p. fut. अच्छुटीत् aor.
- छुप् 6 P. स्पर्शे to touch; छुपति pre. चुच्छोप perf. छोप्ता p. fut. छोप्स्यति fut. अछोप्स्यत् con. अछौप्सीत् aor.
- छुर 6 P. भेदने (कुटादि) to intermix, to cut; छुरति pre. चुच्छोर perf. छुरिष्यति fut. अछुरीत् Aor. चुच्छुरिषति des.
- छृद् 1 P. & 10 U. संदीपने to kindle; छर्दति, छर्दयति-ते pre. चच्छर्द, छर्दयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. छर्दिता, छर्दयिता p. fut. छर्दिष्यति, छर्दयिष्यति-ते fut. अछर्दिष्यत्, अछर्दयिष्यत्-त con. अछर्दीत्, अचिछदत्-त्, अचच्छर्दत्-त aor.
- छृद् 7 U. दीप्तिद्वययोः to shine, to play, to vomit; छृणति, छृन्ते pre. चच्छर्द-चच्छृदे perf. छर्दिता p. fut. छर्दिष्यति-ते, छर्दयति-ते fut.

अच्छर्दत्, अच्छर्दात् & अच्छर्दिष्ट aor. छृषात्, छर्दिषीष्ट & छृत्सीष्ट
ben. चिच्छर्दिषति-ते, चिच्छृत्सति-ते des.

छेद् 10 U. द्वैधीकरणे to divide, to cut; छेदयति-ते pre. छेदयिष्यति fut.
अचिच्छेदत्-त Aor.

छो 4 P. छेदने to cut; छयति pre. चच्छौ perf. छाता p. fut, छास्यति
fut. अच्छास्यत् con. अच्छात्, अच्छासीत् aor. चिच्छासति des. छात,
छित p. p. छात्वा, छित्वा ger. Pass.—छायते pre: अच्छायि aor.

ज—

जक्ष् 2 P. मक्ष्यहसनयोः to eat, to consume, to laugh; जाक्षति pre.
अजक्षत्, अजक्षीत्, imperf. जजक्ष perf. जक्षिता p. fut. जक्षिष्यति
fut. अजक्षिष्यत् con. अजक्षीत् aor. जक्ष्यात् ben. Cau.—जक्षयति
pre. अजजक्षत् aor. जिजाक्षति des. जक्षित p. p.

जञ्ज्-जञ्ज् 1 P. युद्धे to fight; जजति, जज्जाति pre. जजाज, जजज्ज perf.
जजिता, जजिता p. fut. अजजीत्, अजाजीत्, अजजीत् aor.

जद् 1 P. संघाते to clot, to become twisted; जटति pre. जजाढ perf.
जदिता p. fut. अजटीत्, अजाटीत् aor.

जङ् The same as above.

जन् 4 A. प्रादुर्भावे to be born; जायते pre. जज्ञे perf. जनिता p. fut.
जनिष्यते fut. अजनिष्यत् con. अजनि-अजनिष्ट aor. जनिषीष्ट ben.
जिजनिषति des. Pass.—जन्मते or जायते pre. अजानि Aor. Cau.—
जनयति pre. अजीजनत् aor. जिजनिषते des. संज्ञाय, संजन्य, जनित्वा
ger. जात p. p.

जप् 1 P. व्यक्तायां वाचि मानसे च to mutter; जपति pre. जजाप perf.
जपिता p. fut. जपिष्यति fut. अजपिष्यत् con. अजपीत्, अजापीत्
aor. जप्यात् ben. जिजपिषति des. Pass.—जप्यते pre. अजापि aor.
Cau.—जापयति-ते pre. अजीजपत्-त aor. जपित p. p.

जम् 1 A. गान्नाविताने to yawn; जम्भते pre. जजम्भे perf. जाम्भिता p.
fut. अजम्भिष्ट aor. जम्भिषीष्ट ben. जिजम्भिषते des. Cau.—जम्भ-
यति pre. अजजम्भत् aor. Pass.—जम्भते, अजम्भि aor.

जम् 1 P. अदने to eat; जमति pre. जजाम perf. जामिता p. fut. अज-
मीत् aor. जान्त p. p.

जम् 1 P. 10 U. नाशने to destroy; जम्मति, जम्मयति-ते pre. अजम्म, जम्मयाञ्चकार &c. perf. अजम्मीत्, अजजम्मत Aor.

जन् 1 P. घातने to be sharp; जलति pre. अजालीत् Aor.

जल 10 U. अपवारणे to cover; जालयति-ते pre. अजीजलत् Aor.

जल् 1 P. व्यक्तायां वाचि to murmur, to prattle; जल्पति pre. अजल्प perf. जल्पता p. fut. जल्पिष्यति fut. अजल्पिष्यत् con. अजल्पीत् aor. अजजल्पति des. Pass.—जल्प्यते pre. अजल्पि aor. जल्पित p. p.

जष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; जषति pre. अजाष perf. जषिता p. fut. अजषीत्, अजाषीत् aor.

जस् 4 P. मोक्षणे to set free- जस्यति pre. अजास perf. जसिता p. fut. अजसत् aor. जस्त p. p.

जस् 10 U. 1 P. हिंसायां ताडने च to hurt; जासयति-ते, असति pre. जासयाञ्चकार-चक्रे &c. अजास perf. जासयिता, जसिता p. fut. अजीजसत्-त्, अजसीत्, अजासीत् aor. अजासयति-ते, अजासयति des.

जंस् 10 U. 1 P. रक्षणे मोक्षणे च to protect; to release; जंसयति-ते, जंसति pre. अजजंसत्-त्, अजसीत् Aor.

जागृ 2 P. निद्राक्षये to awake; जागर्ति pre. अजागार-गर & जागराञ्चकार perf. जागरिता p. fut. जागरिष्यति fut. अजागरिष्यत् con. अजागरीत् aor. जागर्यात् ben. अजागारिषति des. Pass.—जागर्त्यते pre. अजागारि aor. Cau.—जागरयति-ते pre. जागरित p. p.

*जि 1 P. जये अभिभवे च to conquer; जयति pre. जिगाय perf. जेता p. fut. जेष्यति fut. अजेयत् con. अजेपीत् aor. जीयात् ben. जिगीषति des. Cau.—जापयति-ते pre. अजीजयत्-त् aor. अजीयते, जेजयति, जेजति freq. जित p. p. जित्वा ger. जेतुम् inf.

जिन्व् 1 P. प्रीणने to please; जिन्वति pre. जिजिन्व perf. अजिन्वीत् Aor. जिन्व् 1 P. 10 U. भाषायां to speak; जिन्वति, जिन्वयति pre. जिजिन्व, जिन्वयाञ्चकार &c. perf. जिन्विता, जिन्वयिता p. fut. अजिन्वीत्, अजिजिन्वत्-त् aor.

* It is Atmanepadi when preceded by the prepositions चि & परा.

जिम् 1 P. भक्षणे to eat; जेमति pre. जिजेम perf. अजेमीत् Aor. जिन्त
p. p.

जिरि 5 P. to kill; जिरिणोति pre. (Vedic).

जिष् 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; जेषति pre. जिजेष
perf. जेषिता p. fut. जेषिष्यति fut. अजेषीत् aor. जेषित्वा, जिष्टा
ger.

जीव् 1 P. प्राणधारणे to live; जीवति pre. जिजीव perf. जीविता p. fut.
जीविष्यति fut. अजीविष्यत् con. अजीवीत् aor. Pass.-जीव्यते pre.
अजीवि aor. Cau.-जीवयति-ते pre. जीवित्वा ger. जीवितुश्च inf.
जीवित p.p.

जुद् 6 P. (कुटादि) बन्धने to tie up or bind; जुडति pre. जुजोट perf.
अजुटीत् Aor.

जुङ् 6 P. गतो to go; जुङति pre. अजोङीत् Aor.

जुत् 1 A. भासने to shine; जोतते pre. जोतिष्यते fut. अजोतिष्ट Aor.

जुष् 6 A. प्रीतिसेवनयोः to like, to enjoy; जुषते pre. जुजुषे perf. जोषिता
p. fut. अजोषिष्ट aor. Pass.-जुष्यते pre. अजोषि aor. Cau.-जोष-
यति-ते pre. अजुजुषत्-त aor. जुजोषिषते, जुजुषिषते des. जुष्ट p.p.

जुष् 1 P. & 10 U. परितर्कणे परितर्पणे च to think, to examine, to be
satisfied; जोषति & जोषयति-ते pre. जुजोष & जोषयाश्चकार-चक्रं
perf. जोषिता, जोषयिता p. fut. अजोषीत् & अजुजुषत्-त aor.
जुजुषिषति, जुजोषिषति, जुजोषयिषति-ते des. जुष्ट p. p.

जूर् 4 A. हिंसावयोहान्योः to kill, to grow old; जूर्यते pre. जुजूरे
perf. अजूरिष्ट aor.

जूष् 1 P. हिंसायां to kill; जूषति pre. अजूषीत् Aor.

जृम् 1 A. गात्रविताने, to yawu; जृम्भते pre. जजृम्भे perf. जृम्भिता p.
fut. जृम्भिष्यते fut. अजृम्भिष्ट aor. जिजृम्भिषते des. जृम्भित p. p.

जृ 4 P. वयोहानौ to grow old; जर्यति pre. जजार perf. जरिता or जरी-
ता p. fut. जरिष्यति, जरीष्यति, fut. अजरिष्यत्, अजरीष्यत् con.
अजारीत्, अजरत् aor. जर्यात्, ben. जिजरिषति, जिजरीषति, जिजीर्षति
des. Cau.-जरयति-ते pre. Pass.-जर्यते pre. जीर्ण p. p.

- जू I & 9 P. to wear out; जरति. जृणाति, pre. जजार perf. जरिता-
जरीता p. fut. अजारीत् aor. Can.-जारयति-ते pre.
- जू 10 U. to grow old; जारयति-ते pre. जारयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. जारयिता p. fut. अजीजरत्-त aor. जिजारयिषति-ते des.
- जेष् 1 A. to go; जेषते pre. जिजेषे perf. जेषिता p. fut. अजेषिट् aor.
- जेह् 1 A. प्रयत्ने गतौ च to try, to go; जेहते pre. जिजेहे perf. जेहिता
p. fut. अजेहिष्ट aor.
- जे 1 P. क्षये to decay; जायति pre. जजौ perf. जाता p. fut. अजासीत्
aor. जायात् ben. जिजासति des.
- ज्ञप् 10 U. ज्ञाने ज्ञापने च to know, to cause to know, to see, to
please; ज्ञापयति-ते pre. ज्ञापयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. ज्ञापयिता p.
fut. ज्ञापयिष्यति-ते fut. अज्ञापयिष्यत्-त con. अजिज्ञपत्-त aor.
ज्ञीप्सति-ते des. Pass.-ज्ञप्यते pre. अज्ञापि, अज्ञापि aor. ज्ञप्त,
ज्ञपित p. p.
- ज्ञा 9 U. अवबोधने to know; जानाति, जानीते pre. जज्ञौ, जज्ञे perf.
ज्ञाता p. fut. ज्ञास्यति-ते fut. अज्ञास्यत्-त con. अज्ञासीत्, अज्ञास्त
aor. ज्ञायात्, ज्ञेयात्, ज्ञासीष्ट ben. जिज्ञासति-ते des. Can.-ज्ञाप-
यति-ते & ज्ञापयति-ते (in the sense of 'to gratify, to slay or to
cause to see,') pre. अजिज्ञपत् त aor. Pass.-ज्ञायते pre. अज्ञायि
aor. ज्ञातुम् inf. ज्ञात्वा ger. ज्ञात p.p.
- ज्ञा 10 U. नियोगे to direct; ज्ञापयति-ते pre. ज्ञापयाञ्चकार-चक्रे perf
ज्ञापयिता p. fut. ज्ञापयिष्यति-ते fut. Pass-ज्ञाप्यते. ज्ञापित p.p
- ज्या 9 P. वयोहानौ to become old; जिनाति pre. जिज्यौ perf. ज्याता
p. fut. ज्यास्यति fut. अज्यास्यत् con. अज्यासीत् aor. जीयात् ben.
जिज्यासति des. Pass.-जीयते, अज्यायि aor. Can.-ज्यापयति-ते
pre. जीन p.p. जीत्वा ger.
- ज्यु 1 A. to go; ज्यवते pre. जुज्युवे perf. ज्योता p. fut. अज्योष्ट् aor.
- जि 1 P. जये अभिभवे च to conquer, to defeat. ज्रयति pre. जिज्राय
perf. ज्रेता p. fut. अज्रेषीत् aor.
- जि 10 U. वयोहानौ to become old; ज्राययति-ते pre. ज्राययाञ्चकार-
चक्रे &c. perf. ज्राययिता p. fut. आजज्रयत्-त् aor.

ज्वर् 1 P. रोगे to be hot with fever or passion; ज्वरति pre. जज्वार
perf. ज्वरिता p. fut. ज्वरिष्यति fut. अज्वारीत् aor. Can-
ज्वरयति-ते, अजिज्वरत्-त aor. जिज्वरिषति des. जूर्ण p. p.

ज्वल् 1 P. दीप्ते to burn, to glow; ज्वलति pre. जज्वाल perf. ज्वलिता
p. fut. ज्वलिष्यति fut. अज्वालीत् aor. Can.-ज्वलयति-ते, ज्वाल-
यति-ते (with प्र-प्रज्वलयति-ते) pre. जिज्वलिषति des. ज्वलित p. p.

झ—

झट् 1 P. संचाते to be collected or matted together; झटति pre.
अझटीत्, अझाटीत् Aor.

झम् 1 P. अद्ने to eat; झमति pre. झमिता p. fut. अझमीत् Aor.

झष 1 P. हिंसायाम् to kill; झषति pre. जझाष perf. झषिता p. fut.
अझषीत्, अझाषीत् aor.

झष् 1 U. आदानसंवरणयोः to tako, to put on, to conceal; झषति-ते
pre. जझाष, जझषे perf. झषिता p. fut. अझषीत्, अझाषीत्, अझषिष्ट
aor.

झृ 4. 9. P. वयोहानौ to become old; झीर्यति, झृणाति pre. जझार
perf. झरिता, झरीता p. fut. अझारीत् Aor.

ट—

टङ्क् 1 P. 10 U. to bind, to tie; टङ्कति, टङ्कयति-ते pre. टटङ्क्.
टङ्कयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. टङ्किता, टङ्कयिता p. fut. अटङ्कीत्
अटटङ्कत्-त aor. टङ्कित p. p.

टल् 1. P. वैह्वये to be confused; टलति pre. टटाल perf. टलिता fut.
अटालीत् aor.

टिक् 1 A. to go, to move; टेकते pre. टिटिके perf. टेकिता p. fut.
अटेकिष्ट aor. Can.-टेकयति-ते pre. अटिटेकत्-त aor.

टिप् 10 U. क्षेपे to throw, to send; टेपयति-ते pre. टेपयाञ्चकार-चक्रे
perf. टेपयिता p. fut. अटिटेपत्-त aor.

टीक् 1 A. to go, to move; टीकते pre. टिटीके perf. टीकिता p. fut.
अटीकिष्ट aor. टिटीकिषते des.

टौक् 1. A. to go, टौकते pre. अटौकिष्ट Aor.

ढ—

ढप् 10 A. संचाते to gather, to heap; ढापयते pre. ढापयाञ्चक्रे perf.
ढापयिता p. fut. अढीढपते aor.

ढम् 10 A. क्षेपे to throw, to send; ढम्बयति-ते pre. ढम्बयाञ्चकार-
चक्रे, perf. ढम्बयिता p. fut. ढम्बयिष्यति-ते fut. अढढम्बत्-त Aor..

ढिप् 4 P. क्षेपे to throw; ढिट्यति pre. ढिडेप perf. डेपिता p. fut. अढि-
पत् aor.

ढिप् 10 A. संचाते to gather; डेपयते pre. डेपयाञ्चक्रे perf. डेपयिता p.
fut. अढीढिषत् aor.

ढी 1 A. बिहायसा गतौ to fly, to go; डयते pre. डिड्ये perf. डयिता
p. fut. डयिष्यते fut. अडयिष्ट aor. डयिषीष्ट Ben. Oau.-डाययति-
ते, अढीडयत्-त Aor. डिडयिषते des. डयित, डान (with उत्) p. p..

ढी 4 A. to fly, to go; डीयते pre. डिड्ये perf. डीन p. p. For other
forms see 1 A.

डुल् 10 U. to throw up; डोलयति-ते pre. डोलयाञ्चकार-चक्रे perf..
डोलयिता p. fut. अड्डुलत्-त aor.

ढ—

डौक् 1 A. गतौ to go, to approach; डौकते pre. डुडौके perf. डौकिता
p. fut. डौकिष्यते fut. अडौकिष्ट aor. डौकिषीष्ट Ben. Cau.-डौकयति
-ते pre. अडुडौकत्-त aor. डुडौकिषते des. Pass.-डौक्यते. डौकित
P. P.

त—

तक् 1 P. हसने सहने च to laugh, to bear; तकति pre. तताक perf..
तकिता p. fut. अतकीत्, अताकीत् aor. तकित p. p.

तक्ष् 1 P. त्वचने (त्वचनं संवरणं त्वचोमृदणं च) to conceal, to pare-
तक्षति pre. ततक्ष perf. तक्षिता p. fut. अतक्षीत् Aor.

तक्ष 1 P. तनूकरणे to pare, to cut; तक्षति, तक्षणाति pre. (belongs to 5th conj. optionally in the Conj. Tenses) तत्क्ष perf. तक्षिता p. fut. तक्षिष्यति, तक्षयति fut. अतक्षीत् aor. तक्षयति ben. तष्ट p. p. तक्षिता, तष्टा ger.

तङ्ग 1 P. गतौ रसलने कम्पने च to go, to stumble, to shake; तङ्गति pre. ततङ्ग perf. तङ्गिता p. fut. अतङ्गीत् aor. तङ्गित p. p.

तञ्च् 1 P. to go; तञ्चति pre. ततञ्च perf. तञ्चिता p. fut. अतञ्चीत् aor. तत्त p. p. तञ्चित्वा, तञ्च्वा ger.

तञ्च् 7 P. संकाचन to contract, to shrink; तनक्ति pre. ततञ्च perf. तंक्ता, तञ्चिता p. fut. तङ्क्ष्यति, तञ्चिष्यति fut; अतञ्चीत्, अंताङ्क्षीत् Aor. Cau.—तञ्चयति-ते, तितञ्चयति, तितङ्क्षति des.

तञ्ज् same as तञ्च्.

तट् 1 P. उच्छ्राये to grow; तटति pre. तताट perf. तटिता p. fut. अतटीत्, अताटीत् aor.

ताड् 10 U. आघाते भाषायां च to beat; ताडयति-ते pre. ताडयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. ताडयिता p. fut. ताडयिष्यति-ते fut. अतीतडत्-त aor. Pass.—ताडयते pre. ताडित p. p.

तण्ड् 1 A. ताडने to beat; तण्डते pre. ततण्डे perf. तण्डिता p. fut. अताण्डिट aor.

तण् 8 U. विस्तारे to spread, to go; तनोति, तनुते pre. ततान, तेने perf. तनिता p. fut. तनिष्यति-ते fut. अतनीत्, अतानीत् & अतानिष्ट, अतत aor. तन्यात् & तनिषीष्ट ben. तितांसाति-ते, तितंसति-ते, तितनिषति-ते des. Pass.—तन्यते & तायते pre. अतानि aor. Cau.—तानयति-ते pre. अतीतनत्-त aor. तत p. p. तनित्वा, तत्वा ger.

तण् 1 P. 10. U. अद्वेपकरणयोः to believe, to subserve; नति, तानयति-ते pre. अतनीत्, अतानीत्, अतीतनत्-त Aor.

तन्त्र् 10 A. कुटुम्बधारणे to support, to govern; तन्त्रयते pre. तन्त्रयाञ्चक्रे perf. अततन्त्रत् Aor. तितन्त्रयिषते des. Pass—तन्त्रयते.

तप् 1 P. सन्तापे to shine, to heat; तपति pre. तताप, perf. तप्ता

- p. fut. अताप्सीत् aor. तप्यात् ben. तितप्सति des. Pass.—तप्यते
pre. अतप्त aor. Can.—तापयति-ते pre. अतीतपत्-त aor. तप्त p. p.
- तप् 4 A. ऐश्वर्ये to rule, to be powerful; तप्यते pre. तेपे perf. तप्ता
p. fut. तप्यते fut. अतप्यत् con. अतप्त aor. तप्सीत् ben. तप्त p. p.
- तप् 10 U. to heat; तापयति-ते pre. तापयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
तापयिता p. fut. अतीतपत्-त aor.
- तप्त 4 P. कांक्षायां खेदे च to be anxious, to be fatigued; ताम्बति
pre. तताम् perf. तमिता p. fut. तमिष्यति fut. अतमिष्यत् con.
अतमत aor. तान्त p. p. तमिन्वा & तन्त्वा ger.
- तय 1 A. to go तयते pre. तेवे perf. तयिता p. fut. अतयिष्ट aor.
- तर्क 10 U. वितर्के to guess, to suppose. तर्कयति-ते fut. तर्कयाञ्चकार-
चक्रे, &c. perf. तर्कयिता p. fut. तर्कयिष्यति-ते fut. अतर्कयिष्यत्-त
con. अततर्कत्-त aor. तर्कित p. p. तर्कित्वा ger.
- तर्ज 1 P. भर्त्सने to threaten, to menace; तर्जति pre. ततर्ज perf.
तर्जिता p. fut. तर्जिष्यति fut. अतर्जिष्यत् con. अतर्जीत् aor. तित-
र्जिषति des. तर्जित p. p.
- तर्ज 10 A. भर्त्सने to blame; तर्जयते pre. तर्जयाञ्चक्रे perf. तर्जयिता
p. fut. अततर्जत् aor. तर्जित p. p.
- तर्द् 1 P. हिंसायां to kill, to hurt; तर्दति pre. ततर्द् perf. तर्दिता
p. fut. अतर्दीत् aor.
- तल् 10 U. प्रतिष्ठायां to establish; तालयति-ते.
- तस् 4 P. उपक्षये to be decreased; तस्यति pre. अतसत् Aor.
- तंस 1 P. & 10 U. अलङ्करणे to decorate, to assume; तंसति & तंसय-
ति-ते pre. ततंस, तंसयाञ्चकार-चक्रे perf. तंसिता, तंसयिता p. fut.
अतंसीत् & अततंसत्-त aor.
- ताय 1 A. संतानपालनयोः to spread, to protect; तायते pre. तताये
perf. तायिता p. fut. आतयिष्ट, अतायि aor. Can.—ताययति-ते
pre. अततायत्-त aor. तितायिषते des.

तेक् 1 A. to go; तेकते pre. तेकिता p. fut. अतेकिष्ट aor.

तिक् 5 P. आम्कन्दने वधे च to attack; तिक्नोति pre. तितंक perf. तेकिता p. fut. अतंकीत् aor.

तिग 5 P. to attack; तिग्राति pre. तितेग perf. तेगिता p. fut. अतंगीत् aor.

तिघ 5 P. हिंसायां to hurt; तिघ्राति pre. तितंघ perf. तेघिता p. fut. अतेघीत् aor.

तिज् 1 A. क्षमायां च to endure, to suffer with courage; तितिक्षते pre. तितिक्षाञ्चके perf. तितिक्षिता p. fut. नितिक्षिष्यते fut. अतितिक्षिष्ट aor. तितिक्षिषीष्ट ben. तितिक्षिषते des. Cau.-तितिक्षयति-ते. When it means to sharpen (निशानं) तेजते pre. तेजिष्यते fut. अतेजिष्ट aor.

तिज् 10 U. निशाने to whet; तेजयति-ते pre. तेजयाञ्चकार-चक्रं perf. तेजयिता p. fut. अतीतिजन्त aor.

तिप 1 A. क्षरणे to drop down, to sprinkle; तेपते pre. तितिपे perf. नेप्ता p. fut. तेप्स्यते fut. अतेप्स्यत con. तिप्सीष्ट ben. अतिप्त aor.

निम् 4 P. आर्द्राभावं to be wet; तिम्यति pre. तितंम perf. नेमिता p. fut. अतेमीत् aor. तितिमिषति, तितेमिषति des. तिमित p. p.

तिल् 1 P. गतो to go; तेलति pre. तितेल perf. तेलिता p. fut. अतेलीत् aor.

तिल् 6 P. & 10 U. to be oily or unctuous; तिलति, तेजयति-ते pre. तितेल, तेलयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. तेलिता, तेलयिता p. fut. अतंलीत्, अतीतिलन-त aor.

तिल् 1 P. to go; तिलति pre. अतिलीत् Aor.

तीक् I A. to go; तीकंत pre. तितीक्ते perf. तीकिता p. fut. अतीकिष्ट aor.

तीम् 4 P. क्लेदने to be wet; तीम्बति pre. अतीमीत् Aor.

तीव् 1 P. स्थौल्ये to be fat. तीवति pre. तितीव perf. तीविता p. fut. अतीवीत् Aor

- तु 2 P. गतिवृद्धिर्हिंसाद्यु to go, to grow, to kill; तोति, तवीति pre.
तुताव perf. तोता p. fut. तोष्यति fut. अतोष्यत् con. अतोषीत् aor.
- तुञ्ज 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt; तोजति pre. तुतोज perf. तोजिता
p. fut. अतोजीत् aor.
- तुञ्ज 1 P. प्रापणे हिंसायां बले च to reach, to kill, to be powerful;
तुञ्जति pre. तुतुञ्ज perf. तुञ्जिता p. fut. अतुञ्जीत् aor.
- तुञ्ज, तुञ्ज 10 U. हिंसाबलादाननिकेतनेषु to kill, to be strong, to live;
तोजयति-ते, तुञ्जयति-ते pre. तोजयाञ्चकार-चक्रे. &c. तुञ्जयाञ्च-
कार-चक्रे, &c. perf. तोजयिता, तुञ्जयिता p. fut. अतुतुञ्जन्-त,
अतुतुञ्जन्-त aor.
- तुट् 6 P. कलहकर्मणि (कुटादि) to quarrel, to cut; तुटति pre. तुतोद
perf. तुटिता p. fut. अतुटीत् aor.
- तुड् 1, 6 (कुटादि) P. तोडने to tear, to kill; तोडति, तुडति pre.
तोडिता, तुडिता fut. अतोडीत्, अतुडीत् Aor.
- तुड् 1 P. अनादरे to mortify; तुडुति pre. अतुड्डीत् Aor.
- तुण् 6 P. कौटिल्ये to curve; तुणति pre. तुतोण perf. तोणिता p. fut.
अतोणीत् aor.
- तुण् 10 U. आवरणे to cover; तुण्यति-ते pre. अतुतुण्यन्-त Aor.
- तुद् 6 U. व्यथने to strike, to wound; तुदति-ते pre. तुतोद, तुतुदे
perf. तोत्ता p. fut. तोत्स्याति-ते fut. अतोत्स्यन्-त con. अतोत्सीत्
& अतुत्त aor. तुयात्-तोत्सीष्ट ben. तुतुत्सति-ते des. Pass.-तुयते
pre. अतोदि aor. Uau.-तोदयति-ते pre. अतुतुदन्-त aor. तुञ्ज p. p.
तुत्त्वा ger.
- तुन्द् 1 P. to search; तुन्दन्ति pre. तुतुन्द perf. तुन्दिता p. fut. अतुन्दीत्
aor.
- तुप् 1 & 6 P. हिंसायां to kill; तोपति, तुपति pre. तुतोपं perf. तोपिता
p. fut. अतोपीत् aor.
- तुफ् 1, 6 P. हिंसायां to kill, see the above root; तोफते &c.
- तुभ् 1 A. हिंसायां to kill; तोभते pre. अतुभत्, अतोभिष्ट Aor.
- तुभ् 4 & 9 P. to hurt, to kill; तुभ्यति, तुभ्नाति pre. तुतोभ perf.
तोभिता p. fut. अतुभत् (4) अतोभीत् (9) aor.

तुम्ह, तुम्ह, 1, 6. (See तुप्, तुप् above); तुम्पति, तुम्पति pre.

तुम्ह 1 P. अर्दने to hurt, to give pain; तुम्हति pre. अतुम्हीत् Aor.
Also 10 U. अदर्शने च.

तुर् 3 P. त्वरणे to make haste; तुर्तोति pre. तुर्तोर perf. तोरिता p.
fut. अतोरीत् aor. (Vedic)

तुर्व 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt; तुर्वति pre. तुर्व perf. तुर्विता p.
fut. अतुर्वीत् aor.

तुल् 10 U. उन्माने to weigh, to examine; तोलयति-ते pre. तोलयाञ्च-
कार-चक्रे perf. तोलयिता p. fut. तोलयिष्यति-ते fut. तोल्यात्,
तोलयिषीष्ट Ben. अतुलत्-त aor. Pass.—तोल्यते pre. अतोलीत्
Aor. तोलित p. p.

तुष 4 P. तुष्टौ to be pleased or satisfied; तुष्यति pre. तुष्टो perf.
तोष्टा p. fut. तोष्यति fut. अतोष्यत् con. तुष्यात् ben. अतुषत् aor.
Cau.—तोषयति-ते pre. अतुषत्-त aor. तुष्टति des. Pass.—
तुष्यते pre. अतोषि aor. तुष्ट p. p. तुष्टा ger. तोष्टुम् inf.

तुस 1 P. to sound; तोसति pre. तुतोस perf. तोसिता p. fut
अतोसीत् aor.

तुह 1 P. अर्दने वधे च to torment, to kill; तोहति pre. अतुहन,
अतोहीत् Aor. तुहु-तो-हिषति des.

तूण 10 A. पूरणे to fill up; तूणयते pre. अतूणत Aor.

तूर 4 A. गतिःवरणहिंसयोः to go hastily, to kill; तूर्यते pre. तुर्वे
perf. तूरिता p. fut. अतूरिष्ट aor. तुर्विषते des.

तूल 1 P. निष्कर्षे to determine the quantity or weight of; तुलति
pre. तुलिष्यति fut. अतूलीत् aor.

तुक्ष 1 P. to go; तुक्षति pre. तवृक्ष perf. तुक्षिता p. fut. अतृक्षीत् aor.
तृक्ष्यात् ben.

तुण् 8 U. अर्दने to eat; तणोति, नणुते, तृणोति-तृणुते pre. ततर्ण, ततृणे
perf. तर्णिता p. fut. तर्णिष्यति-ते fut. अतर्णीत् भतर्णिष्ट, अतृत्
aor. तितर्णिषति-ते des. तृत् p. p. तृणिःवा, तृत्वा ger.

वृद्ध 7 U. हिंसानादरयोः to destroy, to disregard; वृणन्ति, वृन्ते pre. ततर्ह, ततृदे perf. तर्हिता p. fut. तर्हिष्यति-ते, तत्स्यति-ते fut. अतर्हिष्यत्-त con. अतृदत्, अतर्हीत्, अतर्हिष्ट aor. तृयात्, तर्हिषीष्ट, तृत्सीष्ट ben. तितर्हिषति, तितृत्सति des. वृण्ण p. p. तर्हिष्वा, वृत्त्वा ger.

तृप् 4 P. तृप्तौ to become satisfied; तृप्स्यति pre. ततर्प perf. तर्पिता, तर्प्ता, त्रप्ता p. fut. तर्पिष्यति, तप्स्यति, त्रप्स्यति fut. अतर्पिष्यत्, अतप्स्यत्, अत्रप्स्यत् con. अतृपत्, अतर्पीत्, अत्रापसीत्, अत्राप्सीत् aor. तृप्यात् ben. तितर्पिषति, तितृप्सति des. Can.-तर्पयति-ते, अततर्पत्-त, अतीतृपत्-त aor. तृप्त p. p. तर्पितुम्, तर्प्तुम् अप्तुम् inf.

तृप् 5 P. प्रीणने to be pleased, to please; तृप्नोति pre. ततर्प perf. तर्पिता p. fut. अतर्पीत् aor. तृप्यात् ben. तितर्पिषति, तितृप्सति des. तर्पित p. p. तर्पित्वा ger.

तृप् 6 P. to be pleased, to please; तृपति pre. (for other forms see above).

तृप् 1 P. & 10 U. तृप्तौ संदीपने च to be satisfied, to light, to kindle; तर्पति, तर्पयति-ते pre. ततर्प, तर्पयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. तर्पिता, तर्पयिता p. fut. अतर्पीत्, अततर्पत्-त असीतृपत्-त aor. तृपित, तर्पित p. p.

तृप् 6 P. प्रीणने, to please; तृफति, तृम्फति pre. अतर्फीत्-अतृम्फीत् aor.

तृप् 9 P. प्रीणने to please; तृम्पति pre. तृम्पिष्यति fut. अतृम्पीत् aor.

तृष् 4 P. पिपासायाम् to be thirsty; तृष्यति pre. ततर्प perf. तर्षिता p. fut. तर्षिष्यति fut. अतर्षिष्यत् con. अतृषत् aor. तृष्यात् ben. Can.—तर्षयति-ते pre. अतीतृषत्-त अततर्षत्-त aor. तितर्षिषति des. तृष्ट p. p. तृषित्वा, तर्षित्वा ger.

वृद्ध 6 P. हिंसायां to kill, to hurt; वृहति pre. ततर्ह perf. तर्हिता; तर्हो, p. fut. तर्हिष्यति, तर्ह्यति fut. अतर्हीत्, अतृक्षत् aor. तितर्हिषति, तितृक्षति des. Can. (see the next root). वृद्ध p. p. तर्हिष्वा वृद्धा ger.

वृद्ध 7 P. to injure, to kill; वृणेहि pre. ततर्ह perf. तर्हिता p. fut. तर्हिष्यति fut. अतर्हिष्यत् con. अतर्हीत् aor. वृह्यात् ben. तितृक्षति des.

Cau.—तर्ह्यति-ते pre. अंततर्ह्यत्-त अतीवृहत्-त aor. Pass.—वृह्यते pre. अतर्हि aor. वृहित p. p. तर्हिन्वा ger. तर्हितुम् inf.

तृह् 6 P. to kill; तृहति pre. तवृह perf. वृहिता, वृहा p. fut. वृहिष्यति वृक्ष्यति fut. अतृह्यत्, अतर्ह्यत् aor. तृह्यात् ben. तितृक्षति, तितृङ्क्षिति des. तृहितुम्, तृण्डुम् inf.

तृ 1 P. प्लवनतरणयोः to cross over, to swim; तरति pre. ततार perf. तरिता, तरीता p. fut. तरिष्यति, तरीष्यति fut. अतारीत् aor. तीर्यात् ben. तितीर्षति, तितरिषति, तितरीषति des. तीर्ण p. p. तीर्त्वा ger. Pass.—तीर्यते pre. तेरे perf. तारिता, तरिता & तरीता p. fut. अतारि aor. तारिषीष्ट, तरिषीष्ट, & तीर्षीष्ट ben. Cau.—तारयति-ते pre. अतीतरत्-त Aor.

तेज् 1 P. निशाने पालने च to whet, to protect! तेजति pre. तितेज perf. तेजिता p. fut. अतेजीत् aor.

तेप 1 A. क्षरणे कम्पे च्युतो च to drop down, to shake; तेपते pre. तितेपे perf. तेपिता p. fut. अतेपिष्ट Aor.

तेव् 1 A. देवने to play; तेवते pre. अतेविष्ट Aor.

त्यज् 1 P. हानौ to abandon; त्यजति pre. तत्याज perf. त्यक्ता p. fut. त्यक्ष्यति fut. अत्यक्ष्यत् con. अत्याक्षीत् aor. त्यज्यात् ben. Cau.—त्याजयति-ते pre. अतित्यजत्-त aor. तित्यक्षति des. Pass.—त्यज्यते pre. अत्याजि aor. त्यक्त p. p. त्यक्त्वा ger. त्यक्तुम् inf.

व्रज् 1 A. to go; व्रज्जते pre. तव्रज्जे perf. व्रज्जिता p. fut. अव्रज्जिष्ट aor.

व्रख्, व्रख् 1 P. to go; व्रखति, व्रह्वति pre. तव्राख, तव्रह्व perf. व्राखिता-व्रह्विता p. fut. अव्राखीत्, अव्राखीत् & अव्रह्वीत् aor.

व्रङ् 1 P. to move; व्रङ्गति pre. तव्रङ्ग pref. व्रङ्गिता p. fut. अव्रङ्गीत् aor.

व्रप् 1 A. लज्जार्था to be ashamed; व्रपते pre. व्रेपे perf. व्रपिता, व्रहा p. fut. व्रपिष्यते, व्रप्स्यते fut. अव्रपिष्यत्, अव्रप्स्यत् con. अव्रपिष्ट, अव्रप्त aor. व्रपिषीष्ट, व्रप्सीष्ट ben. Cau.—व्रपयति-ते pre. अतिव्रपत्-त aor. तिव्रपिषते des. व्रप्त p. p. व्रपित्वा, व्रप्त्वा ger. व्रपितुम्, व्रप्नुम् inf.

त्रस् 1 & 4 P. डहेने to tremble, to fear; त्रसति, त्रस्यति pre. तत्रास
perf. त्रसिता p. fut. त्रसिष्यति fut. अत्रसिष्यत् con. अत्रासीत्.
अत्रसीत् aor त्रसात् ben. Pass.—त्रस्यते pre. अत्रासि aor-
Cau.—त्रासयति-ते pre. अतित्रसत्-त aor. तित्रसिषति des. त्रस्त
p. p. त्रसित्वा ger. त्रसितुम् inf.

त्रस् 10 U. ग्रहणे धारणे वारणे च to take, to hold, to oppose;
त्रासयति-ते pre. त्रासयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. त्रासयिता p. fut.
अतित्रसत्-त aor.

त्रस् 1 P. 10 U. भाषायां to speak; त्रंसति, त्रंसयति-ते pre. अत्रंसीत्,
अतत्रंसत्-त Aor.

त्रिह् 1 P. to go; त्रिहति pre. तित्रिहत् perf. त्रिहिता p. fut. अत्रिहीत्
aor.

वृद् 6 P. छेदने (कुटादि) to tear, to break; वृड्यति pre. तुवोट perf.
वृडिता p. fut. वृडिष्यति fut. अवृटीत् aor. वृड्यात् ben. Cau.—
व्रोडयति-ते pre. अतुवोटव-त aor. तुवृडिषति des. Pass.—वृड्यते
pre. अव्रोडि aor. वृडित p.p. वृडित्वा ger.

वृद् 10 A. छेदने to tear; व्रोडयते pre. व्रोडयाञ्चक्रे perf. व्रोडयिता p.
fut. अतुवोटवत् aor. व्रोडयिषिष्ट ben.

वृष्, वृष् 1 P. हिंसायां to kill; व्रोषति, वृम्पति pre. अव्रोषीत्, अवृम्पीत्
Aor.

वृष् वृम्प् Same as above.

व्रे 1 A. पालने to protect; व्रायते pre. तत्रे perf. व्राता p. fut. व्रास्यते
fut. अव्रास्यत् con. अव्रास्त aor. व्रासीष्ट ben. Cau.—व्रापयति-ते
pre. अतिव्रपत्-त aor. तिव्रासते des. Pass.—व्रायते pre. अव्रायि aor.
व्रात (व्राण) p.p. व्रातुम् inf.

व्रौक् 1 A. to go; व्रौकते pre. तुव्रौके perf. व्रौकिता p. fut. व्रौकिष्यते
fut. अव्रौकिष्ट aor.

त्वक्ष् 1 P. तनूकरणे to pare; त्वक्षति pre. तत्वक्ष perf. त्वक्षिता, त्वष्टा p.
fut त्वक्षिष्यति, त्वक्ष्यति fut. अत्वक्षीत्-अत्वक्षीत् aor. त्वक्ष्यात्
ben. तित्वक्षिषति, तित्वक्षति des. त्वष्ट p.p. त्वक्षित्वा, त्वष्टा ger.

त्वङ् 1 P. गतौ कम्पने च to go, to shake; त्वङ्गति pre. तत्वङ्ग perf. त्वङ्गिता p. fut. अत्वङ्गीत् aor.

त्वच् 6 P. संवरणे to cover; त्वच्चति pre. तत्वाच्च perf. त्वच्चिता p. fut. अत्वच्चीत्, अत्वाच्चीत् aor.

त्वञ्च् 1 P. to go, to move; त्वञ्चति pre. तत्वञ्च perf. त्वञ्चिता p. fut. अत्वञ्च्यीत् aor. त्वञ्चयात् ben. तित्वञ्चिषति des. Pass.—त्वञ्चयते.

त्वर 1 A. संभ्रमे to hurry, to move with speed; त्वरते pre. सत्वरे perf. त्वरिता p. fut. अत्वरिष्ट aor. त्वरिषीष्ट ben. तित्वरिषते des. त्वरित or तूर्ण p. p. Oau.—त्वरयति-ते pre. अतत्वरत्-त aor.

त्विष् 1 U. दीप्तौ to shine, to glitter; त्वेषति-ते pre. तित्वेष, तित्विषे perf. त्वेष्टा p. fut. त्वेक्ष्यति-ते fut. अत्वेक्ष्यन्-त con. अत्विक्षत्-त aor. तित्विक्षति-ते des.

त्सर 1 p. छद्मगतौ to proceed with fraud; त्सरति pre. तत्सार perf. त्सरिता p. fut. अत्सारीत् aor.

थ—

थुङ् 6 P. संवरणे (कुटादि) to cover, to hide; थुङति pre. तुथोङ perf. थुङिता p. fut. अथुङीत् aor.

थुर्व 1 P. हिंसायां to injure, to hurt; थुर्वति pre. तुथुर्व perf. थुर्विता p. fut. अथुर्वीत् aor.

द—

दश् 1 P. दंशने to bite, to sting; to speak; (भाषायां च) दंशति pre. ददंश perf. दंष्टा p. fut. दंक्ष्यति fut. अदांक्षीत् (अदांष्टाम् dual) aor. ददयात् ben. दिदक्षति des. Pass.—दश्यते, अदांशि aor. दष्ट p. p. दष्टुम् inf. दष्टा ger.

दंश् 10 A. दंशने to bite; दंशयते pre. अददंशत Aor. दिदंशयिषते des. Pass.—दंश्यते pre. दंशित p. p.

दंश् 10 U. भाषायां to speak; दंशयति-ते pre. अददंशत्-त Aor.

दक्ष 1 A. वृद्धौ शीघ्रार्थे (गतिर्हिसनयोश्च) to grow, to go in speed, to go, to hurt; दक्षते pre. ददक्षे perf. दक्षिष्यते fut. अदक्षिष्ट Aor.

दघ् 5 P. घातने पालने च to kill, to protect; दघ्नाति pre. ददाघ् perf. दधिता p. fut. अदघ्नात्, अदाघ्नात्, aor. (Vedic).

दण्ड् 10 U. दण्डनिपातने दमने च to fine, to punish; दण्डयति-ते, दण्डयाञ्चकार-चक्रे. &c. perf. दण्डयिता p. fut. दण्डयिष्यति-ते fut. अदण्डयत्-त aor. दण्डयिषीष्ट des. दण्डित p.p.

दद् 1 A. दाने to give; ददते pre. ददद् perf. ददिता p. fut. ददिष्यते fut. अददिष्ट aor. ददिषीष्ट ben. दिददिषते des. Cau.—दादयति-ते pre. अदाददत्-त aor.

दध् 1 A. धारणे to hold, to present; दधते pre. दध् perf. दधिता p. fut. अदधिष्ट aor. दधिषीष्ट ben. दिदधिषते des. Cau.—दाधयति-ते pre. Pass.—दध्यते pre.

दम्भ् 5 P. दम्भने to hurt, to deceive; दम्भोति pre. ददम्भ perf. दम्भिता p. fut. दम्भिष्यति fut. अदम्भीत् aor. धिप्सन्ति, धीप्सन्ति, दिदम्भिषति des. Pass.—दभ्यते pre. अदम्भि aor. दब्ध p.p. दम्भित्वा-दब्ध्वा ger.

दम्भ् 10 U. प्रेरणे to send; दम्भयति-ते pre. दम्भयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. अददम्भत्-त Aor. दम्भ्यात् दम्भयिषीष्ट ben. Pass.—दम्भ्यते.

दम् 4 P. उपशमं to be tamed; दाम्यति pre. ददाम perf. दमिता p. fut. दमिष्यति fut. अदमिष्यत् con. अदमत aor. Cau.—दमयते only अदीदमत् aor. Pass.—दम्यते; अदमि, अदामि aor. दमित, दान्त p. p. दमित्वा, दान्त्वा ger.

दय् 1 A. दानगतिरक्षणहिंसादानेषु to give, to be pity, to protect, to injure, to take; दयते pre. दयाञ्चक्रे. &c. perf. दयिता p. fut. दयिष्यते fut. अदयिष्ट aor. दयिषीष्ट ben. दिदयिषते des. दयित p.p.

दारुद्रा 2 P. दुर्गतौ to be poor or needy; दरिद्राति pre. दरिद्राञ्चकार. ददरिद्रौ perf. दरिद्रिता p. fut. अदरिद्रीत्, अदरिद्रासीत् aor. दरिद्र्यात् ben. दिदरिद्रासति, दिदरिद्रिषति des. दरिद्रित p.p.

दल् 1 P. विशरणे to burst open, to expand; दलति pre. ददाल perf. दलिता p. fut. अदालीत् aor. दलित p.p. Cau.—to cut, to tear दलयति, दालयति pre. दिदलिषति des.

दल् 10 U. विदारणे to tear; दालयति pre. अदीदलत्-त Aor.

- दस् 4 P. उपक्षये to perish; दस्यति pre. ददास perf. दसिता p. fut. अवसत् aor.
- दस् 1 P. 10 A. दर्शनदंशनयोः to see, to bite; दंसति, दंसयते pre. बंदस, दंसयाञ्चक्रे &c. perf. अदंसीत्, अददंसत् Aor.
- दंस 1 P. 10 U. भाषायां to speak; दंसति, दंसयति-ते pre.
- दह 1 P. भस्मीकरणे to burn, to pain; दहति pre. ददाह perf. दग्धा p. fut. घक्षति fut. अधाक्षीत् (अदाग्धाम dual) aor. दह्यात् ben. विधक्षति des. Oau.-दाहयति-ते pre. अदीदहत्-त् aor. Pass.-दह्यते pre. अदाहि aor. दग्ध p.p. दग्ध्वा ger. दग्धुम् inf.
- द 1 P. दाने to give; दच्छति pre. ददौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut. अदास्यत् con. अदात् aor. देयात् ben. दिस्ताति des. Pass.-दीयते pre. अदायि aor. Oau.-दापयति-ते pre. अदीदपत्-त् aor. दत्त P. p. दत्त्वा ger. दातुम् inf.
- दा 2 P. लवने to cut; दाति pre. (for perf. and fut. see above, अदासीत् aor. दायात् ben. दिदासति des. Pass.-दायते. दात p. p.
- दा 3 U. दाने to give, to put. ददाति, दत्ते pre. ददौ, ददे perf. दाता p. fut. दास्यति-ते fut. अदास्यत्-त् con. अदात्, अदित aor. देयात्, दासीष्ट ben. दिस्ताति-ते des. दत्त p. p. दत्त्वा ger. दातुम् inf. Pass.-दीयते pre. अदायि aor.
- दान् 1 U. खण्डने आर्जवे च to cut, to make straight; दीदांसति-ते pre. दीदांसाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अदीदांसीत्, अदीदांसिष्ट Aor. दीदांसिषति-ते des.
- दान् 10 U. छेदने to cut. दानयति-ते pre. अदीदनत्-त् Aor.
- दाय् 1 A. दाने to give; दायते pre. ददाये perf. दायिष्यते fut. अदायिष्ट aor.
- दाश 1 U. दाने to give; दाशति-ते pre. ददाश, ददाशे, perf. अदाशीत्, अदाशिष्ट. aor.
- दाश 5 P. हिंसायां to kill, to injure; दाशोति pre. (Vedic).
- दाम् 1 U. दाने to give; दासति-ते pre. अदासीत्, अदासिष्ट aor.
- दिव् 4 P. क्रीडाविजिगीषान्यवहारश्रुतिस्तुतिमोदमदस्वप्रकान्तिगतिषु to play, to sell, to shine, to wish; to conquer; to trifle with, to H. S. G. 40.

rejoice, to be sleepy, &c; दिव्यति pre. दिदेव perf. देविता p. fut.
अदेवीत् aor. दीव्यात् ben. दुव्याते, दिंदिवति des. Pass.—दीव्यते
pre. Cau.—देवयति-ते pre. अदीदिवत्-त aor. द्युन or द्युन p. p.

दिव् 1 P. & 10 U. मर्दने to rub; देवति, देवयति-ते pre. दिदेव, देव-
याञ्चकार-चक्रे &c. perf. अदेवीत्, अदीदिवत्-त aor.

दिव् 10 A. परिक्रजने to cause, to lament; देवयते pre. अदीदिवत् Aor.

दिश 6 U. अतिमर्जने to grant, to allow; दिशानि-ते pre. दिदेश. दिदिशे
perf. दृष्टा p. fut. देख्यति-ते fut. अदेक्ष्यत्-त con. अदिक्षत्-त aor.
दिश्यात्, दिक्षीष्ट ben. दिदिक्षति-ते des. Pass.—दिश्यते pre. अदेजि
aor. Cau.—देशयति-ते pre. अदीदिशत्-त aor. दित् p. p. देष्टुम् inf.
दिष्टा ger.

दिह् 2 U. उपचये to augment, to anoint; देग्धि, दिग्धे pre. दिदिह,
दिदिहे perf. देग्धा p. fut. घेक्ष्यति-ते fut. अघेक्ष्यत्-त con. अधिस्तत्,
अधिस्तत. अदिग्ध aor. दिह्यात्, धिभीष्ट ben. दिधिक्षति-ते des.
Pass.—दिह्याते pre. अदेहि aor. Cau.—देहयति-ते pre. अदीदिहत्-त
aor. दिग्ध p. p. दिग्ध्वा ger. देग्धुम् inf.

दी 4 A. क्षये to perish; दीयते pre. दिदीये perf. दाता p. fut. दास्यते
fut. अदास्यत् con. अदास्त aor. दासीष्ट ben. दिदीषते des. दीन p. p.

दीक्ष् 1 A. मौण्डयेज्योपनयननियमव्रतादेशेषु to invest with a sacred
thread, to dedicate oneself to, to sacrifice, &c.; दीक्षते pre.
दिदीक्षे perf. दीक्षिता p. fut. अदीक्षीष्ट aor. Pass.—दीक्ष्यते pre.
अदीक्षि aor. Cau.—दीक्षयति-ते pre. अदिदीक्षत्-त aor. दिदीक्षते
des. दीक्षित p. p. दीक्षित्वा ger.

दीधी 2 A. दीप्तिदेवनयोः to shine; to appear; दीधीते pre. दीध्याञ्चक्रे
perf. दीधिता p. fut. दीधिष्यते fut. अदीधिष्ट Aor. (Vedic.)

दीप् 4 A. दीप्ती to shine, to burn; दीप्यते pre. दिदीपे perf. दीपिता
p. fut. अदीपिष्ट, अदीपि aor. दीपिषीष्ट ben. दिदीपिषते des. Cau.—
दीपयति-ते pre. अदीपित्-त & अदिदीपत्-त aor. Pass.—दीप्यते pre.
अदीपि aor. दीप्त p. p.

दु 1 P. to go; दवति pre. (for other forms see the following
root.) दून p. p.

- दु 5 P. उपतापे to burn, to distress, to give pain; दूनोति pre. दुदाव perf. दोता p. fut. दोष्यति fut. अदोष्यत् con. अदोषीत् aor. दूयात् ben. दुदुपाति des. Pass.—दूयते pre. अदावि aor. दूत p. p.
- दुःख 10 U. दुःखक्रियाम् to give pain; दुःखयति pre. अदुःखत्-त Aor दुर्व 1 P. हिंसायाम् to kill; दुर्वति pre. दुदुर्व perf. दुर्विष्यति fut. अदुर्वीत् aor.
- दुल 10 U. उत्क्षेपे to shake to and fro; दोलयति-ते pre. दोलयाञ्चकार-चक्रे perf. दोलयिता p. fut. अदुदुलत्-त aor. दुदोलयिषति-ते des.
- दुष 4 P. वैक्लव्ये to be wrong, to be impure; दुष्यति pre. दुदोष perf. दोषा p. fut. अदोक्ष्यत् con. दोक्ष्यति fut. अदुषत् aor. दुष्यात् ben. Cau.—दूषयति-ते, also दोषयति-ते (to make depraved) pre. अदू-दुषत्-त aor. दुदुक्षति des. Pass.—दुष्यते pre. अदोषि aor. दुष्ट p. p.
- दुह 1 P. अर्दने to hurt, to give pain; दोहति pre. दुदाह perf. दोहि-ष्यति fut. अदुहत्, अदोहीत् aor. दुहित p. p.
- दुह 2 U. प्रपूरणे to milk, to make profit; दोग्धि, दुग्धे pre. दुदोह, दुदुहे perf. दोग्धा p. fut. धोक्ष्यति-ने fut. अधुक्षत्, अधुक्षत & अदुग्ध aor. दृष्ट्यात्, धुक्षिष्ट ben. दुधुक्षति-ते des. Pass.—दुह्यते (also दुग्धे see Pān. III. 1. 89) pre. अदोहि (also अदुग्ध, अधुक्षत) aor. Cau.—दोहयति-ते pre. अदुदुहत्-त aor. दुग्ध p. p. दुग्ध्वा ger. दोग्धुम् inf.
- दू 4 A. परितापे to suffer pain, to be sorry; दूयते pre. दुदुवे perf. दविता p. fut. दविष्यते fut. अदविष्यत् con. अदविष्ट aor. दिविषीष्ट ben. दुदूषते des. Cau.—दावयति-ते pre. अदूदवत्-त aor. Pass.—दूयते pre. अदावि aor. दून p. p.
- दृ 6 A. आदरे to worship, to regard (with आ); द्रियते pre. दद्रे perf. दर्ता p. fut. अदृत aor. दृषीष्ट ben. दिदरिषते des. Pass.—द्रियते pre. अदारि aor. Cau.—दारयति-ते pre. अदीदरत्-त aor. दृत p. p. दृत्वा ger. दर्तुम् inf.
- द्व 4 P. हर्षमोहनयोः to be glad, to be proud; द्वप्यति pre. द्वर्ष perf. द्वर्षिता, द्वर्षा, द्वप्ता p. fut. द्वर्षिष्यति, द्वर्ष्यति, द्वप्स्यति fut.

अदर्पिष्यत्, अदर्प्यत्, अद्रप्स्यत् con. अदृपत्, अदर्पीत्, अदाप्सीत्
अद्राप्सीत्, aor. दृप्यात् ben. दिदर्पिषति or दिदृप्सति des. Cau.—
दर्पयति-ते pre. अदीदृपत्-त, अददर्पत्-त aor. हप्त p.p. दर्पित्वा, दृप्त्वा
ger. दर्पितुं, दर्प्युं, द्रप्सुम् inf.

दृप् 1 P. & 10 U. संदीपने to excite, to kindle; दर्पति, दर्पयति-ते pre.
दर्पिता, दर्पयिता p. fut. अदर्पीत्, अदीदर्पत्-त, अददर्पत्-त aor.
दृप्यात्, दर्पयति, दर्पयिषीष्ट ben. दिदर्पिषति, दिदर्पयिषति-ते des.
Pass.—दृप्यते, दर्प्यते pre. अदर्पि aor. दृपित, दर्पित p. p.

दृब् 6 P. ग्रन्थे to string, to put together; दृभति pre. दर्भिष्यति fut.
अदर्भीत् aor. Cau.—दर्भयति-ते pre. अदीदृभत्-त, अददर्भत्-त aor.
दिदर्भिषति des. दृब्ध p. p. दर्भित्वा ger.

दृभ् 1 P. 10 U. भये संदर्भे च to fear, to string together; दर्भति
दर्भयति-ते pre.

दृश् 1 P. प्रेक्षणे to see, to visit, to know; पश्यति pre. ददर्श perf.
दृष्टा p. fut. दृश्यति fut. अद्रक्ष्यत् con. अदर्शत्, अद्राक्षीत् aor.
दृष्यात् ben. दिदृक्षते des. Cau.—दर्शयति-ते pre. अदीदृशत्-त
अददर्शत्-त aor. दरीदृश्यते, दर्दृशीति, दर्दृष्टि freq. Pass.—दृश्यते
pre. अदर्शि aor. दृष्ट p.p. दृष्ट्वा ger. द्रष्टुम् inf.

दृह, दृंह 1 P. रुद्धौ to be fixed or firm, to grow; दर्हति or दृंहति
pre. दहर्ह or दृंहर्ह perf. दर्हिता or दृंहिता p. fut. अदहर्हि or
अदृंहि aor. दृह (strong) or दृहित, दृहित p. p.

दृ 1 P. भये to fear; दरति pre. ददार perf. दरि-री-ता p. fut. अदा-
रीत् aor.

दृ 9 P. विदारणे to tear, to divide; दृणाति pre. ददार perf.
दरिता, दरीता p. fut. दरिष्यति, दरीष्यति fut. अदरिष्यत्, अदरी-
ष्यत् con. अदारीत् aor. दीर्यात् ben. दिदरिषति, दिदरीषति.
दिदीर्षति des. Cau.—दारयति-ते, (दरयति-ते in the sense of
'to fear'). Pass.—दीर्यते pre. अदारि aor. दीर्ण p. p. दीर्त्वा,
विदीर्य ger. दरितुम्, दरीतुम् inf.

दे 1 A. पालने to protect, to cherish, दयते pre. दिग्ये perf. दात्त
p. fut. अदित aor. दासीष्ट ben. दित्सते des. Pass.—दीयते pre.
Cau.—दापयति-ते pre. अदीदपत्-त aor. दात p. p.

- देव् 1 A. देवने to sport, to lament; देवते pre. दिदेव perf. देविता p. fut. देविष्यते fut. अदेविष्यत् con. अदेविष्ट aor. दिदेविषते des. Pass.—देव्यते pre
- दे 1 P. शोधने to purify, to be purified; दायति pre. ददौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut. अदास्यत् con. अदासीत् aor. दायाम् ben. दिदासति des. Pass.—दायते pre. Can.—दापयति-ते pre. अदीवयत्-त aor. दात p. p.
- दो 4 P. अवखण्डने to cut, to divide, to move; दायति pre. ददौ perf. दाता p. fut. अदात् or देयात् ben. दित्सति des. Can.—दापयति-ते pre. दित p. p. दित्वा, अवदाय ger.
- द्यु 2 P. अभिगमने to advance towards, to attack; द्योति pre. द्युयाव perf. द्योता p. fut. द्योष्यति fut. अद्योष्यत् con. अद्योषीत् aor. द्युयति des. Pass.—द्युयते pre. अद्यावि aor. Cau.—दापयति-ते pre. अद्युयत्-त aor. द्युत p. p.
- द्युत् 1 A. दीप्तौ to shine; द्योतते pre. दिद्युते perf. द्योतिता p. fut. द्योतिष्यते fut. अद्योतिष्यत् con. अद्योतिष्ट, अद्युत् aor. द्योतिषीष्ट ben. दिद्युतिषते दिद्योतिषते des. Cau.—द्योतयति-ते pre. अद्युतत्-त aor. देद्युत्यते, देद्योच्च freq. द्युतित-द्योतित p. p.
- दे 1 P. न्यकरणे to despise; दावति pre. दाता p. fut. अदासीत् aor. दायात्, देयात् Ben.
- द्रम् 1 P. गतौ to run; द्रमति pre. द्रमाम perf. अद्रमीत् aor.
- द्रा 2 P. कुत्सायां गतौ स्वप्ने च to run, to sleep (generally with नि); द्राति pre. दद्रौ perf. द्राता p. fut. द्रास्यति fut. अद्रास्यत् con. अद्रासीत् aor. द्रायात्, द्रेयात् ben. दिद्रासति des. द्राण p. p.
- द्राच् 1 A. सामर्थ्ये, आयामे to be able, to lengthen; द्राचते pre. द्रवाचे perf. अद्राचिष्ट aor. द्राचिषीष्ट ben.
- द्रांक्ष 1 P. घोरबाशिते to make a discordant sound; द्रांक्षति pre. दद्रांक्ष perf. अद्रांक्षीत् aor.
- द्व 1 P. गतौ to run, to rush, to melt; द्ववति pre. दुद्राव perf. द्वोता p. fut. द्वोष्यति fut. अद्वोष्यत् con. अद्ववत् aor. दुद्रुवति des.

Pass.—द्रूयते pre. अद्रावि aor. Cau.—द्रावयति pre. अदिद्रवत् or अद्रुवत् aor. द्रोद्वयते, द्रोद्वीति, द्रोद्वोति freq. द्रुत P. P.

द्रुण् 6 P. गतिहिंसाकौटिल्येषु to kill; to go &c.; द्रुणाति pre. द्रुवोण perf. द्रोणिष्यति fut. अद्रोणीत् aor.

द्रुह 4 P. जिघांसायाम् to bear malice or hatred; द्रुहाति pre. द्रुद्रोह (द्रुहोहिथ, द्रुद्रोह, द्रुद्रोघ 2nd sing.) perf. द्रोहिता, द्रोघा, द्रोढा P. fut. द्रोहिष्यति, द्रोक्ष्यति fut. अद्रोहिष्यत्, अद्रोक्ष्यत् con. अद्रुहत् aor. द्रुद्रोहिषात्, द्रुद्रुहिषात्; द्रुद्रुक्षति des. Cau.—द्रोहयति-ते pre. अद्रुद्रुहत्-त aor. द्रुग्ध or दूढ P. P. द्रोहितुं-द्रोग्धुं, द्रोढुं inf. द्रुहित्वा, द्रोहित्वा, द्रुग्ध्वा, दूढा ger.

द्रु 9 U. हिंसायाम् to kill, to hurt; द्रुणाति, द्रुणीति pre. दुराव, द्रुवुवे perf. द्रविष्यति-ते fut. अद्रावीत्, अद्रविष्ट aor.

द्रेक् 1 A. शब्दोत्साहयोः to sound, to show energy; द्रेकते pre. विद्रेके perf. द्रेकिष्यते fut. अद्रेकिष्ट aor.

द्रे 1 P. स्वप्ने to sleep (generally with नि); द्रायति pre. दद्रौ perf. अद्रासीत् aor. द्रायात्, द्रेयात् ben.

द्विष् 2 U. अप्रीतौ to hate; द्वेष्टि or द्विष्टे pre. अद्वेष्ट-ड् (अद्विषन्-डुः 3rd pl.) Imp. विद्वेष, विद्विषे perf. द्वेष्टा P. fut. द्वेक्ष्यति-ते fut. अद्वेक्ष्यत्-त con. अद्विषत्-त aor. द्विष्यात्, द्विक्षीष्ट ben. दिद्विषाति-ते des. Cau.—द्वेषयति-ते pre. अदिद्विषत्-त aor. देद्विष्यते, देद्वेष्टि, देद्विषिति freq. Pass.—द्विष्यते pre. अद्वेषि aor. द्विष्ट P. P. द्वेष्टुम् inf.

दृ 1 P. संवरणे अङ्गीकृतौ च to cover, to accept; द्दराति pre. द्द्वार perf. अद्दार्षीत् aor.

ध—

धक्क् 10 U. नाशने to destroy; धक्कयति-ते pre. धक्कयाञ्चकार—चक्के perf. अदधक्कत्-त aor.

धण् 1 P. शब्दे to sound. घणाति pre. अधणीत्, अधाणीत् aor.

धन् 1 P. to sound; धनाति pre.

धन् (Vedic) 3 P. धान्ये to produce fruit; दधन्ति, दधन्तः, दधनति pre. दधान Perf. धनिष्यति fut

घन् 1 P. गतो to go; घन्वति pre. दधन्व perf. अघन्वीत् aor.

घा 3 U. धारणपोषणयोर्दाने च to put, to grant, to produce, to bear; दधाति, धत्ते pre. दधौ & दधे perf. धाता p. fut. धास्यति-ते fut. अधास्यत्-त con. अधात्, अधित aor. धेयात्, धासीष्ट ben. धित्सति-ते des. Pass.—धीयते pre. अधायि aor. Cau.—धापयति-ते pre. अदीधयत्-त aor. देधीयते, दाधाति, दाधेति freq. हित p. p. हित्वा, संधाय ger.

घाव् 1 U. गतिशुद्ध्योः to rub, to wash, to cleanse; घावति-ते pre. दधाव & दधावे perf. धाविता p. fut. धाविष्यति-ते fut. अधाविष्यत्-त con. अधावीत् & अधाविष्ट aor. धान्यात्, धाविषीष्ट ben. विधाविषति-ते des. Cau.—धावयति-ते pre. अदीधवत्-त aor. धावीत-धौत p. p. धावित्वा, धौत्वा, प्रधान्य ger.

धि 6 P. धारणे to have, to hold; धियाति pre. दिधाय perf. अघेपीत् aor. दिधिषति des.

धिक्ष् 6 A. संदीपनहेशनजीवनेषु to kindle, to be fatigued, to live; धिक्षते pre. दिधिक्षे perf. धिक्षिष्यते fut. अधिक्षिष्ट aor.

धिन् 1 P. प्रीणने to delight, to please; धिनोति pre. दिधिन्व perf. धिन्विता p. fut. अधिन्वीत् aor. धिन्व्यात् ben. धिन्वित p. p.

धिष् 3 P. to sound; दिधेष्टि pre. (used in the Vedas).

धी 4 A. आधारे to hold; धीयते pre. दिध्ये perf. धेप्यते fut. अघेष्ट aor. Cau.—धाययति-ते pre. अदीधयत्-त aor. दिधीषते des. धीन p. p.

धु 5 U. कम्पने to shake to excite; धुनोति & धुनुते pre. दुधाव, दुधुवे perf. धोता p. fut. धोष्यति-ते fut. अधोष्यत्-त con. धूयात्, धूषीष्ट ben. अधौपीत् & अधोष्ट aor. दुधूषति-ते des. धुत p. p.

धुक्ष् 1 A. संदीपनहेशनजीवनेषु to be kindled, to be weary, to live; धुक्षते pre. दुधुक्षे perf. धुक्षिता p. fut. अधुक्षिष्ट aor. दुधुक्षिषते des. धुक्षित p. p.

ध्र 1 U. कम्पने & 6 P. विध्नने to shake; ध्रवात्-ते, ध्रुवति pre. दुधाव, दुधुवे (दुधुविथ 2nd singular of 6 which is कुटादि) perf.

धविता, धुविता p. fut. धविष्यति-ते, धुविष्यति fut. अधविष्यत्-त्, अधुविष्यत् con. अधावीत्, अधविष्ट, अधुवीत्, aor. ध्यात्, धविषीष्ट ben. धृत p. p. धवितुं (1) धुवितुम् (6) inf.

- धृ 5 & 9 U. कम्पने to shake; धृनोति, धृनुते, धृनाति, धृनीते pre. दुधाव, दुधुवे perf. धोता, धविता p. fut. धोष्यति-ते, धविष्यति-ते fut. अधोष्यत्-त् अधविष्यत्-त् con. अधावीत्, अधविष्ट; अधोष्ट aor. ध्यात्; धविषीष्ट, धोषीष्ट ben. दुध्वति-ते des. Cau.—ध्वनयति; अदुधुनत् aor. Pass.—ध्वयते pre. अधावि aor. धृत (5) ध्वन (9) p. p.
- धृ 10. U to shake; ध्वनयति-ते pre. ध्वनयाञ्चकार-चक्रे perf. ध्वनयिष्यति-ते fut. अदुधुनत् aor. ध्वन्यात्, ध्वनयिषीष्ट ben. Cau.—ध्वनयति pre. दुध्वनयिषति-ते des.

धृ 1 P. संतापे to heat, to be heated; धृपायति pre. दुधृप, धृपायाञ्चकार perf. धृपिता & धृपायिता p. fut. धृपिष्यति, धृपायिष्यति fut. अधृपिष्यत्, अधृपायिष्यत् con. अधृपीत्, & अधृपायीत् aor. धृप्वात् & धृपाय्यात् ben. Cau.—धृपयति-ते, धृपाययति-ते pre. अदुधृपत्-त् अदुधृपायत्-त् aor. दुधृपेति; दुधृपायिषति des. Pass.—धृप्यते, धृपाय्यते pre. अधृपि, अधृपायि aor. धृपित, धृपायित p. p.

धृ 10 U. भाषायां-दीप्तौ-च to speak, to shine; धृपयति-ते pre. धृषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. धृपयिता p. fut. अदुधृपत्-त् aor.

धृ 4 A. हंसागम्योः to kill, to go; धृयते pre. दुधूरे perf. अधूरिष्ट aor धूर्त p. p.

धृ 1 U. धारणे to hold; धरति-ते pre. दधार, दधे (दधर्थ, दधिवे 2 sing.) perf. धर्ता p. fut. धरिष्यति-ते fut. अधरिष्यत्-त् con. अधार्षात्-अधृत aor. ध्रियात् & धृषीष्ट ben. दिधीर्षति-ते des. Cau.—धारयति-ते pre. अदीधरत्-त् aor. ध्रियते Pass. धृत p. p.

धृ 1 A. अवच्छंसने to destroy; धरते pre. See the above root.

धृ 6 A. अवस्थाने to be, to exist; ध्रियते pre. दिधरिषते des. For other forms see Atm. forms of धृ 1 U. above.

धृ 10 U. धारणे to hold, to bear, to support; धारयति-ते pre. धारयाञ्चकार-चक्रे. &c. perf. धारयिता p. fut. अदीधरत्-त् aor. धार्षात्, धारयिषीष्ट ben. दिधारयिषति-ते des. Pass.—धार्यते. अधारि aor.

- घृञ् 1 P. गतो to go, to move; घञति pre. दघञ्-
दघृञ् perf. अघञीत्-अघृञीत् aor.
- घृ 1 P. to come together, to hurt; घर्षति pre. दघर्ष perf.
घर्षित p.p.
- घृ 5 P. प्रागल्भ्ये to be bold, to be confident, to be proud or
brave; घृष्णाति pre. दघर्ष perf. घर्षिता p. fut. घर्षिष्यति fut.
अघर्षिष्यत् con. अघर्षीत् aor. Cau.—घर्षयति-ते pre. अदीघपत्-त,
अदघर्षत्-त aor. दिघर्षिषति des. घर्षित, घृष्ट (immodest) p. p.
- घृ 1 P. & 10 U. ग्रहसने to offend, to insult, to conquer; घर्षति
& घर्षयति-ते pre. दघर्ष, घर्षयाञ्कार-चक्रे perf. अघर्षीत्, अदी-
घपत्-त, अदघर्षत्-त aor. घृष्यात्, घर्ष्यात्, घर्षयिषीष्ट ben. दिघ-
र्षिषति, दिघर्षयिषति-ते des.
- धृ 9 P. to become old घृणाति pre. धरि-री-म्यति fut. अधारीत् aor.
- धे 1 P. पाने to suck, to draw away; धयति pre. दधौ perf. धाता p.
fut. अधात्, अधासीत्, अदधत् aor. धेयात् ben. धित्सति des.
Pass.—धीयते pre. अधायि aor. Cau.—धापयते (Parasm. also, if
it does not convey a reflective sense; क्त्सान्धापयति पयः))
pre. अदीघपत् aor. धीत् p.p.
- धोर 1 P. गतिचातुर्ये to tread skilfully, to be skilful; धोरति pre.
दुधोर perf. अधोरीत् aor.
- ध्मा 1 P. श्वाग्निंसंयोगयोः to exhale, to blow, to throw away;
धमति pre. दध्मौ perf. ध्माता p. fut. ध्मास्यति fut. अध्मास्यत्
con. अध्मासीत् aor. ध्मायात् or ध्मेयात् ben. दिध्मासति des.
Pass.—ध्मायते pre. अध्मायि aor. Cau.—ध्मापयति-ते pre. अदि-
ध्मपत्-त aor. ध्मात् p.p.
- ध्ये 1 P. चिन्तायाश्च to think of, to ponder over; ध्यायति pre.
दध्यौ perf. ध्याता p. fut. ध्यास्यति fut. अध्यास्यत् con. अध्यासीत्
aor. ध्येयात् or ध्यायात् ben. दिध्यासति des. Pass.—ध्यायते pre.
अध्यायि aor. Cau.—ध्यापयति-ते pre. अदिध्यपत्-त aor. दाध्यायते,
दाध्याति, दाध्येति freq. ध्यात् p.p. द्वात्वा ger. ध्यातुश्च inf.
- घञ् (also घञ्ज्) 1 P. गतो to go; घञति or घञति pre. दघाज,
दघञ्ज perf. अघञीत्, अघाजीत्, अघाजीत् aor.

घण् 1 P. शब्दे to sound, to beat a drum; घणति pre. दघाण perf. घणिष्यति fut.; अघणीत्, अघाणीत् aor.

घस् 9 P. उञ्छे to glean; घस्वति pre. दघास perf. घसिष्यति fut. अघसीत्, अघासीत् aor. घस्त p.p.

घस् 10 U. 1 P. to glean घासयति-ते, घसति pre. घासयाश्चकार-चक्रे, दघास perf. घासयिता, घसिता p. fut. अदिघसत्-त्, अघसीत्, अघासीत् aor.

घाष् 1 P. to wish, to sound; घाक्षति pre.

घ्राघ् 1 A. सामर्थ्ये to be able; घ्राघते pre. दघाघे perf. अघ्राघिष्ट aor.

घ्राड् 1 A. विशरणे to cut, to tear; घ्राडते pre. अघ्राडिष्ट Aor.

घ्रिज् 1 P. to go; घ्रेजति pre. घ्रेजिष्यति fut. अघ्रेजीत् Aor.

धु 1 P. स्थैर्ये to be firm; ध्रुवति pre. दुधाव perf. ध्रोता p. fut. अध्रौषीत्, aor. दुधुषति des.

धु 6 P. (कुटादि) गतिस्थैर्ययोः to go, to be steady; ध्रुवति pre. दुधाव (दुधुविथ, दुधुथ 2nd. sing.) perf. ध्रुष्यति fut. अध्रुवीत् Aor.

ध्रुव् (another reading for the above); ध्रुवति pre. दुधाव (दुधुविथ sing.) perf. ध्रुविष्यति fut. अध्रुवीत् Aor.

ध्रै 1 P. दसौ to be pleased or satisfied, ध्रायति pre. दध्रौ perf. अध्रासीत् aor. ध्रा-ध्रे-यात् ben.

ध्वंस् 1 A. अवसंसने गतौ च to fall down, to perish; ध्वंसते pre. दध्वंसे perf. ध्वंसिता p. fut. ध्वंसिष्यते fut. अध्वंसिष्यत् con. अध्वंसत् or अध्वंसिष्ट aor. ध्वंसिषीष्ट ben. दिध्वंसिषते des. Pass.—ध्वंस्यते pre. अध्वंसि aor. Cau.—ध्वंसयति-ते pre. ध्वस्त p.p. ध्वंसित्वा, ध्वस्त्वा ger.

ध्वज्, ध्वञ्ज् 1 P. to go. ध्वजति, ध्वञ्जति pre.

ध्वद् 1 P. शब्दे to sound, to echo, to thunder; ध्वनति pre. दध्वान perf. ध्वनिता p. fut. ध्वनिष्यति fut. अध्वनिष्यत् con. अध्वनीत् or अध्वानीत् aor. Cau.—to sound as a bell, ध्वनयति-ते; to utter indistinctly, ध्वानयति-ते; pre. दिध्वनिषति des. ध्वनित, ध्वान्त (darkness) p.p.

- ध्वञ् 10 U. अव्यक्ते शब्दे to sound indistinctly; ध्वनयति-ते pre. अध्वनयन्त-त aor. दिध्वनयिषति-ते des. Pass.—ध्वन्यते pre. अध्वनि aor.
 धृ 1 P. मूर्च्छने to kill, to praise, to describe; ध्वरति pre. दध्वार perf. अध्वार्षीत् aor.

न—

- नक् 10 U. नाशने to perish; नक्यति-ते pre. अननक्त-त aor.
 नक्ष् 1 P. to go, to move; नक्षति pre. ननक्ष perf. अनक्षीत् aor.
 नाग् 1 P. to go; नस्यति pre. अनसीत्-अनासीत् aor.
 नट् 1 P. नाट्ये to dance, to act; नटति pre. ननाट perf. नदिता p. fut. नटिष्यति fut. अनटिष्यत् con. अनटीत् or अनाटीत् aor. Cau.—नाटयति-ते (प्रनाट०) pre. अनीनटत्-त aor. निनटिषति des. Pass.—नट्यते pre. अनाटि, अनटि aor. नटित p.p.
 नद् 10 U. भाषायाम् to speak, to shine; नाटयति-ते pre.
 नद् 1 P. अव्यक्ते शब्दे to sound, to thunder; नदति pre. ननाद perf. नदिता p. fut. अनादीत् or अनदीत् aor. Cau.—नादयति-ते pre. अनीनदत्-त aor. निनदिषति des. नदित p.p.
 नद् 10 U. to speak, to shine; नादयति-ते pre.
 नन्द् 1 P. ससृद्धौ to be pleased; to thrive; नन्दति pre. ननन्द perf. नन्दिता p. fut. अनन्दीत् aor. नन्यात् ben. निनन्दिषति des. नन्दित p.p. Cau.—नन्दयति-ते pre. Pass.—नन्यते pre.
 नम् 1 A. हिंसायामभावेऽपि to kill, to hurt; नमते pre. नेभे perf. अनमत्, अनमिष्ट aor.
 नम् 1 P. प्रहृत्वे शब्दे च to salute, to bend, to sound; नमति pre. ननाम perf. नन्ता p. fut. नंस्यति fut. अनंस्यत् con. अनंसीत् aor. नम्यात् ben. निनंसति des. Cau.—नमयति or नामयति pre. अनीनमत-त aor. Pass.—नम्यते pre. अनामि aor. नत p.p. नत्वा ger. नन्तुम् inf.
 नय् 1 A. to go, to protect; नयते pre. नेये perf. अनयिष्ट aor.
 नर्द् 1 P. शब्दे to bellow, to roar, to sound; (प्र) नर्दति pre. ननर्द perf. नदिता p. fut. नर्दिष्यति fut. अनर्दिष्यत् con. अनर्दीत् aor. निनर्दिषति des. नर्दित p.p.

नल् 1 P. बन्धे बन्धने च to smell, to bind; नलति pre. ननाळ per-
नळिष्यति fut. अनाळीत् aor.

नल् 10 U. भाषायाच् to speak; नालयति-ते pre. नालयिष्यति-ते fut.
अनीनळत्-त aor.

नळ 4 P. अदक्षेने to be lost, to perish; नक्षति pre. ननाक्ष perf.
नक्षिता or नष्ट p. fut. नक्षिष्यति, नक्ष्यति fut. अनक्षिष्यत्-अनक्ष्यत्
con. अनक्षत् aor. नक्ष्यात् ben. निनक्षति or निनक्षिषति des. Cau.—
नाक्षयति-ते pre. अनीनक्षत्-त aor. नष्ट p-p. नष्टा, नष्टा or नक्षित्वा
ger. नक्षितुश्, नष्टुश् inf.

नळ 4 U. बंधने to tie, to bind; नह्यति-ते pre. ननाह, नेहे perf. नह्या
p. fut. नत्स्यति-ते fut. अनत्स्यत्-त con. अनात्सीत्, अनह् aor.
नह्यात्, नत्सीष्ट ben. निनत्सति-ते des. Pass.—नह्यते pre. अनाहि
aor. Cau.—नाहयति-ते pre. अनीनहत्-त aor. नानह्यते, नानहीति,
नानाहि freq. नह् p-p. नह्वा ger. नह्वुश् inf.

नाध् 1 P. वाचओपतापेभ्यर्वाशीःपु to ask, to be master, to harass; नायति
pre. ननाय perf. नायिता p. fut. अनायीत् aor. 1 A. to bless; नाधते
pre. ननाथे perf. नायिता p. fut. अनायिष्ट aor. नायित p-p.

नाध् 1 A. the same as नाय् A.

निज् 3 U. शौचपोषणयोः to wash, to be purified, to nourish; नेनेक्ति,
नेनेक्ते pre. निनेज्, निनिजे perf. नेक्ता p. fut. नेक्ष्यति-ते fut. अने-
क्ष्यत्-त con. अनिजत्, अनेक्षीत्, अनिक्त aor. निज्यात्, निक्षीष्ट ben.
निनिक्षति-ते des. Pass.—निज्यते pre. अनेजि aor. Cau.—नेज-
यति-ते pre. अनेनिजत्-त aor. निक्त p-p. निक्त्वा ger.

निष् 2 A. शुद्धौ to wash, to purify; निङ्के (प्रणिङ्के) pre. निनिञ्जे
perf. निजिष्यते fut अनिजिष्ट Aor. निजिषीष्ट ben. निनिजिषते
des. Cau.—निजयति-ते pre. Pass.—निज्यते pre. अनिजि Aor.
निजित p-p.

निन्द् 1 P. कुस्तायाच् to blame, to find fault with, to condemn;
निन्दति pre. निनिन्द perf. निन्दिता p. fut. अनिन्दीत् aor. निन्द्यात्
ben. निनिन्दिषति des. Cau.—निन्दयति-ते pre. अनिनिन्दत्-त aor.
Pass.—निन्धते pre. निन्दिष p-p.

- निद् 1 U. कुत्सासस्त्रिकर्षयोः to blame, to reach; नेदति-ते pre. निनेद,
निनिदे perf. अनेदीत्, अनेदिष्ट aor.
- निन्द् 1 P. सेचने सेवने च to sprinkle, to eat; निन्वति pre. निनिन्व
perf. अनिन्वीत् Aor.
- निल् 6 P. (गहने) to become thick; निलति pre. निनेल perf नेलि-
ष्यति fut. अनेलीत् aor.
- निष् 1 P. समाधौ to think, to meditate; नेशति pre. नेक्षिष्यति fut.
अनेशीत् aor.
- निष् 1 P. सेचने to sprinkle; नेषति pre. निनेष perf. अनेषीत् Aor.
- निष्क् 10 A. परिमाणे to weigh, to measure; निष्कयते pre. निष्कया-
श्चक्रे perf निष्कयिष्यते fut. अनिनिष्कृत Aor.
- निस् 2 A. चुम्बने to kiss; निस्ते pre. निनिस्ते perf. निस्तिष्यते fut.
अनिस्तिष्ट aor.
- नी 1 U. प्रापणे to lead, to carry off, to marry, to settle; नयति-ते
pre. निनाय-निन्ये perf. नेता p. fut. नेष्यति-ते fut. अनेष्यत्-त con.
अनेषीत्, अनेष्ट aor. नीयात्, नेषीष्ट ben. निनीषति-ते des. Pass.—
नीयते pre. अनायि aor. Can.—नाययति-ते pre. अनीनयत्-त aor.
नेनीयते, नेनयीति, नेनेति freq. नीत p.p. नीत्वा ger. नेतुश्च inf.
- नील् 1 P. वर्णे to colour; नीलति pre. अनीलीत् Aor.
- नीव् 1 P. स्थौल्ये to become fat, to grow; नीवति -pre. निनीव perf.
अनीवीत् Aor.
- नु 2 P. स्तुतौ to praise, to commend; नौति pre. नुनाव perf. नविता
p. fut. नविष्यति fut. अनविष्यत् con. अनावीत् aor. नुनूषति des.
Can.—नावयति-ते pre. अवूनवत्-त Aor. नुनावयिषति-ते des. नुत p.p.
- नुद् 6 U. प्रेरणे to push, to incite, to remove, to throw; नुदति-ते
pre. नुनोद, नुनुदे perf. नोत्ता p. fut. नोत्स्यति-ते fut. अनोत्स्यत्-त
con. अत्सीत्, अनुत्त aor. नुद्यात्, नुत्सीष्ट ben. नुनुत्सति-ते des.
Can.—नोदयति-ते pre. अवनुदत्-त aor. Pass.—नुयते pre. अनोदि
aor. नुत्त or नुन्न p.p.
- वृ 6 P. स्तुतौ (कृतादिः) to praise; नुवति pre. नुनाव (नुनुविथ 2nd.

sing.) perf. नुविता p. fut. नुविष्यति fut. अनुवीत् Aor. नुवृषति
des. Cau.—नावयति-ते pre. अनुनवत्-त Aor. नृत p p. नुवितुम् inf.

नृत 4 P. गात्रविक्षेपे to dance, to represent on the stage; नृत्यति
pre. ननर्त perf. नर्तिता p. fut. अनर्तीत् aor. नृत्यात् ben. निन-
र्तिषति—निनृत्सति des. Pass.—नृत्यते pre. अनर्ति aor. Cau.—
नर्तयते only pre. अनीनृतत, अननर्तत aor. नृत p.p.

नृ 1 & 9 P. नये to carry, to lead; नरति, नृणाति pre. नरिता-
नरीता p. fut. नरिष्यति, नरीष्यति fut. अनारीत् Aor. Cau.—
नरयति-ते (नये), नारयति-ते (अन्यत्र).

नेष 1 A. to go, to reach; नेषते pre. निनेषे perf. अनेषिष्ट Aor.

प—

पक्ष् 1 P. & 10 U. परिग्रहे to take, to accept; पक्षति, पक्षयति-ते pre.
पक्षिष्यति, पक्षयिष्यति-ते fut. अपक्षीत्, अपपक्षत्-त Aor. पिपक्षि-
षति, पिपक्षयिषति-ते des. Cau.—पक्षयति-ते pre.

पच् 1 U. to cook, to digest; पचति-ते pre. पपाच, पेचे perf.* पक्ता
p. fut. पक्ष्यति-ते fut. अपक्ष्यत्-त con. अपाक्षीत्, अपक्त aor. पक्ष्यात्,
पक्षीष्ट ben. पिपक्षति-ते des. Pass.—पच्यते pre. अपाचि aor. Cau.—
पाचयति-ते pre. अपीपचत्-त aor. पक्त p.p.

पञ्च 1 A. व्यक्तीकरणे to make clear; पञ्चते pre. पपञ्चे perf. पञ्चिष्यते
fut. अपञ्चिष्ट Aor.

पञ्च 10 U. 1 P. विस्तारवचने to spread; पञ्चयति-ते, पञ्चति pre. अप-
पञ्चत्-त, अपञ्चीत् Aor.

पट् 1 P. to go, to move; पटति pre. पपाट perf. पटिता p. fut. पटिष्यति
fut. अपटिष्यत् con. अपटीत् or अपाटीत् aor. Cau.—पाटयति-ते
pre. अपीपटत्-त aor. पिपटिषति des.

पद 10 U. ग्रन्थे to clothe, to envelop; पटयति-ते per. पटयाञ्चकार-चक्रे
&c. perf. पटयिता p. fut. अपपटत्-त aor. पिपटयिषति-ते des.

पद 10 U. भाषायां वेष्टणे च to speak, to cover; पाटयति-ते pre. पाट-
यिष्यति-ते fut. अपीपटत्-त aor.

- पठ् 1 P. द्यक्तायां वाचि लिखिताक्षरवाचने च to read, to study, to describe; पठति pre. पपाठ perf. पठिता p. fut. पठिष्यति fut. अपठिष्यत् con. अपठीत् or अपाठीत् aor. पिपठिषति des. Pass.—पठ्यते pre. अपाठि aor. Cau.—पाठयति-ते pre. अपीपठत्-त aor. पठित p.p. पठित्वा ger. पठितुम् inf.
- पण्ड् 1 A. गतौ to go; पण्डते pre. पण्डे perf. अपाण्डत् aor. पण्डित p.p.
- पण्ड् 10 U. नाशने to destroy; 1 P. संहतौ च to heap together, to collect; पण्डयति-ते, पण्डति pre.
- पण् 1 A. व्यबहारे to bargain, to bet or stake at play; पणते pre. पेणे perf. पणिता p. fut. अपणिष्ट aor. पणिषीष्ट ben. पिपणिषते des. Cau.—पाणयति-ते pre. अपीपणत्-त aor. पणित p.p.
- पण् 1 A. (Parasm. with आय्) स्तुतौ to praise; पणायति-पणते pre. पणायान्चकार &c. पेणे perf. पणायिता-पणिता. p. fut. पणायिष्यति-पणिष्यते fut. अपणायीत्-अपणिष्ट aor. पणाय्यात्, पणिषीष्ट ben. Cau.—पणाययति-ते, पाणयति-ते pre. अपपणायत्-त, अपीपणत्-त aor. पिपणायिषति, पिपणिषते des. पणायित p.p.
- पत् 1 P. to fly, to alight, to fall; पतति pre. पपात perf. पतिता p. fut. पतिष्यति, fut. अपतिष्यत् con. अपप्तत् aor. पत्यात् ben. पित्सति, पिपतिषति des. Pass.—पत्यते pre. अपाति aor. Cau.—पातयति-ते pre. अपीपतत्-त aor. पतीपत्यते, पतीपतीति, पतीपति freq. पतित p.p. पतित्वा ger. पतितुम् inf.
- पत् 4 A. ऐश्वर्ये to be master of, to rule; पत्यते pre. पते perf. अपतिष्ट aor.
- पथ् 1 P. to go; पथति pre. पपाथ perf. अपथीत् aor.
- पथ् 10 U. प्रक्षेपे to throw, to send; पाथयति-ते pre. अपीपथत्-त aor.
- पद् 4 A. गतौ to go; to attain; पद्यते pre. पेदे perf. पत्ता p. fut. पत्स्यते fut. अपत्स्यत् con. अपादि aor. पत्सीष्ट ben. पित्सते des. Pass.—पद्यते pre. अपादि aor. Cau.—पादयति-ते pre. अपीपद्यत् aor. पद् p.p. पद्वा ger. पद्युम् inf.

पद् 10 A. गतो to go; पद्यते pre. पद्याञ्चक्रे perf. पदयिष्यति fut.
अपपद्यत aor. पियदयिषते des. Pass.—पद्यते pre. अपदि aor.

पद् 1 A. to praise; पनते, पनायति pre. पेने, पनायाञ्चकार, &c. perf.
पनिता, पनायिता p. fut. पनियते, पनायिष्यति fut. अपनिष्ट, अप-
नयीत् aor. पनीषीष्ट, पनाय्यात् ben. पनित, पनायित p.p.

पन्थ 10 U. & 1 P. to go; पन्थयति-ते, पन्थाति pre. अपपन्थत्-त अप-
न्थीत् aor.

पय 1 A. to go, to move; पयते pre. पेये perf. अपयिष्ट aor.

पर्ण 10 U. हरितभावे to make green; पर्णयति-ते pre. पर्णयाञ्चकार-
चक्रे perf. पर्णयिता p. fut; अपपर्णत्-त aor.

पर्द 1 A. to break wind; पर्दते pre. पपर्दे perf. अपर्दिष्ट aor.

पर्प 1 P. to go; पर्पति pre. पपर्प perf. अपर्पात् aor.

पर्ब 1 P. to go; पर्बति pre. पपर्ब perf.

पर्ब 1 P. पूरणे to fill; पर्बति per. पपर्ब perf. अपर्बात् aor.

पल् 1 P. to go, to move पलति pre. पपाल perf. अपालीत् aor.

पश 10 U. बन्धने to bind; पाशयति-ते pre. अपीपशत्-त aor. पाश्यात्-
पाशयिषीष्ट ben. पिपाशयिषति-ते des.

पष 10 U. to go; पषयति-ते pre.

पंस 10 U. & 1 P. नाशने to perish; पंसयति-ते, पंसति pre. पंसयिता,
पंसिता fut. अपपंसत्-त, अपंसीत् aor.

पा 1 P. पाने to drink, to absorb; पिबति pre. पपो perf. पाता p.
fut. पास्यति fut. अपास्यत् con. अपात् aor. पेयात् ben. पिपासति
des. Pass.—पीयते pre. अपायि aor. Cau.—पाययति-ते pre
अपीप्यत्-त aor. पेपीयते, पापाति, पापेति freq. पीत p.p. पीत्वा ge
पातुम् inf.

पा 2 P. रक्षणे to protect, to rule. पाति pre. पपो perf. पास्यति fut.
अपास्यत् con. अपासीत् aor. पायात् ben. पिपासति des. Pass.—
पायते pre. Cau.—पालयति-ते pre. अपीपलत्-त aor. पीत p.p.

पार 10 U. कर्मसमाप्ते to finish, to get through or over; पारयति-ते
pre. पारयाञ्चकार-चक्रे perf. पारयिता p. fut. पारयिष्यति-ते fut.

अपारयिष्यत्-त con. अपपारत्-त aor. Pass.—पार्यते pre.
पारित p. p.

पाल 10 U. रक्षणे to protect; पालयति-ते pre. पालयाञ्चकार-चक्रे &c.
perf. पालयिता p. fut. अपीपलत्-त aor. Pass.—पाल्यते pre.
पालित p. p. पालयित्वा ger.

पि 6 P. to go, to shake; पियति pre. अपेयीत् aor.

पिञ्ज 2 A वर्णे संपर्चने to colour, to touch; &c. पिङ्के pre. अपिञ्जिष्ट aor.

पिञ्ज 10 U. & 1 P. भाषायां वीक्षौ च to shine, to live, to give, to
kill; पिञ्जयति-ते, पिञ्जाति pre. पिञ्जयाञ्चकार-चक्रे, &c. पिपिञ्ज perf.
अपिपिञ्जत्-त, अपिञ्जीत् aor.

पिद् 1 P. शब्दसंघातयोः to sound, to collect, to heap together; पेदति
pre. पिपेद perf. अपेदीत् aor.

पिद् 1 P. हिंसासंक्रान्तयोः to kill, to injure; पेदति pre.

पिण्ड 1 A., 10 U. & 1 P संघाते to heap; to roll into a lump; पिण्डते,
पिण्डयति-ते, पिण्डति pre. पिपिण्डे. पिण्डयाञ्चकार-चक्रे, पिपिण्ड perf.
अपिपिण्डिष्ट, अपिपिण्डत्-त, अपिण्डीत् aor; पिण्डित p. p.

पिन् 10 U. to throw, to incite; पेलयति-ते pre. पेलयाञ्चकार-चक्रे, &c.
perf. पेलयिता p. fut.

पिन्द् 1 P. सेचने सेचने च to sprinkle, to serve; पिन्वाति pre. विपिन्द्
perf. विन्विता p. fut. पिन्विष्यति fut. अपिन्विष्यत् con. अपिन्वीत्
aor. पिन्वात् ben. Pass.—पिन्व्यते pre.

पिश् 6 P. अवयवे द्वीपनायां च to form, to kindle, to light; पिशति
pre. पिपेश perf. पोशिता p. fut. अपेशीत् aor. Cau.—पेशयति-ते
pre. अपीपिशत्-त aor. पिपिशति, पिपेशति des. पिशित p. p.
पिशित्वा ger.

पिच् 7 P. संचूर्जने to grind, to hurt; पिनष्टि pre. पिपेच perf. पेष्टा p.
fut. पेक्ष्यति fut. अपेक्ष्यत् con. अपिचत् aor. पिच्यत् ben. Pass.
पिच्यते pre. अपेचि aor. Cau.—पेचयति-ते pre. अपीपिचत्-त Aor.
पिपिचति des. पिष्ट p. p. पिष्ट्वा ger. पेष्ट्वा inf.

- बिस् 1 P. to go; वेसति pre. विपेस perf. वेसिता P. fut. अवेसीत् Aor.
 पिस् 10 U. to go; पंसयति-ते pre. पंसयाञ्चकार-चक्रे &c. perf.
 की 4 A. पाने to drink; पीयते pre. पिप्ये perf. पेप्सते fut. अपेष्ट Aor.
 Cau. पाययति-ते pre. अपीपयत्-त्, Aor. पिपीषते des.
 पीड् 10 U. to press, to hurt, to oppose; पीडयति-ते pre. पीडयाञ्चकार-चक्रे perf. पीडयिता p. fut. पीडयिष्यति-ते fut. अपीडयिष्यत्-त् con. अपीपिडत्-त्, अपिपीडत्-त्, aor. विपीडयिषति-ते des. पीडित p. p.
 पीव् 1 P. स्थौल्ये to become fat or strong; पीवति pre. पीबिष्यति fut. अपीबीत् Aor.
 पुंस् 10 U. अभिवर्धने to increase, to crush; पुंसयति-ते pre. अपुंस्-सत्-त् aor.
 पुट् 6 U. संश्लेषणे (कुटादि) to embrace; पुटति pre. पुषोट (पुपुटि 2nd sing.) perf. पुटिष्यति fut. अपुटीत् aor.
 पुद् 10 U. संसर्गे to bind together; पुटयति-ते pre. पुटयिता p. fut. अपुपुटत्-त् Aor.
 पुट् 10 U. भाषायां वीप्सौ च to speak, to shine, to reduce to powder; पोटयति-ते pre. पोटयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. पोटयिष्यति-ते fut. अपु-पुटत्-त् aor.
 पुह् 1 P. मर्दने to grind; पोहति pre. पुषेह perf. पोहिष्यति fut. अपो-हीत् Aor.
 पुङ् 6 P. उत्सर्गे (कुटादि) to leave, to discover; पुङति pre. पुङिष्यति fut. अपुङीत् Aor. पुपुङिषति des.
 पुञ् 6 P. ह्युभकर्मणि to be pious; पुञति pre. पोणिष्यति fut. अपोजीत् Aor. पुपु-पो-णिषति des.
 पुष् 4 P. हिंसायाश्च to kill, to injure; पुष्यति pre. पुषेय perf. अपोषीत् Aor.
 पुश् 10 U. भाषायां वीप्सौ च to speak, to shine; पोषयति-ते pre. अपुपुष-त्-त् Aor.
 पुन्ध्र 1 P. हिंसासंज्ञे शनयोः to kill, to torment; पुन्धति pre. पुन्धिष्यति fut. अपुन्धीत् Aor.

पुर् 6 P. अग्रगमन to go ahead; पुरति pre. पुषोर perf. पोरिष्यति fut. अपोरीत् Aor.

पुर्व 1 P. पूरणे to fill; पूर्वति pre. पुपूर्व perf. पूर्विष्यति fut. अपूर्वीत् Aor. Pass.—पूर्यते pre. अपूर्वि aor.

पुर्व 10 U. निकेतने to dwell; पूर्वयति-ते pre. पूर्वयिता p. fut. अपुर्व-त्-त Aor.

पुल् 1 & 6 P. महत्त्वे & 10 U. (संचाते च) to grow, to become tall; पोलाति, पुलति, पोलयति-ते pre. अपोलीत्, अपूपुलत्-त Aor.

पुष् 4 P. पुष्टौ to nourish, to develop, to bear, to show; पुष्यति pre. पुषोष perf. पोष्टा p. fut पोक्ष्यति fut. अपोक्ष्यत् con. अपुषत् aor. पुष्यात् ben. पुपुक्षति des. पुष्ट p. p.

पुष् 1 & 9 P. to nourish. &c; पोषति, पुष्णाति pre. पुषोष perf. पोषिता. p. fut. पोषिष्यति fut. अपोषीत् aor. Pass.—पुष्यते pre. अपोषि aor. Cau.—पोषयति-ते pre. अपुपुषत्-त aor. पुषित (पोषित also) p. p. पुषित्वा, पोषित्वा ger.

पुष् 10 U. धारणे to maintain, to promote; पोषयति-ते pre. पोषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. पोषयिता p. fut. अपुपुषत्-त Aor. पुपोषयिषति-ते des.

पुष्प 4. P. विकसने to open, to blow; पुष्यति pre. पुपुष्य perf. पुष्पिता p. fut. पुष्पिष्यति fut. अपुष्पिष्यत् con. अपुष्पीत् aor. Cau.—पुष्यति-ते pre. पुष्पित p. p.

पुस्त 10 U. आदरानादरयोः to regard, to mortify, to tie; पुस्तयति-ते pre. अपुपुस्तत्-त aor.

पृ 1 A. पवने to purify, to winnow, to invent; पवते pre. पुपुवे perf. पविता p. fut. अपविष्ट aor. पविषीष्ट ben. पिपविषते des. Cau.—पावयति-ते pre. अपीपवत्-त Aor. पोपूयते, पोपवीति, पोपोति freq. पूत p. p.

पृ 9 U. to purify &c; पुनाति, पुनीते pre. पुपाव, पुपुवे perf. पविता p. fut. पविष्यति-ते fut. अपविष्यत्-त con. अपावीत्, अपविष्ट aor. पूयात्, पविषीष्ट ben. पुपूषति-ते des. पूत p. p.

पूज 10 U. पूजायाश्च to adore, to receive with honour, to present with, पूजयति-ते pre. पूजयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. पूजयिता p.

fut. पूजयिष्यति-ते fut. अपूजयिष्यत्-त con. अपूजयत्-त aor.
उपूजयिषति-ते des. पूजित p. p. पूजयिष्या ger. पूजयितुम् inf.

पूण् 10 U. to heap together; पूणयति-ते pre. पूणयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf.

पूय 1 A. विशारणे दुर्गन्धे च to split, to putrify; पूयते pre. पुप्ये
perf. पूयिता p. fut. अपूयिष्ट aor. Can.—पूययति-ते pre. अपूपयत्-त
aor. उपूयिषते des. पूत p. p.

पूर 4 A. आप्यायने to fill, to satisfy; पूर्यते pre. उपूरे perf. पूरिता.
p. fut. अपूरिष्ट, अपूरि aor. Can.—पूरयति-ते pre. अपूपुरत्-त aor.
उपूरिषते des. पूर्त p. p.

पूर 10 U. & 1 P. to fill, to blow, to cover; पूरयति-ते, पूरति pre.
पूरयाञ्चकार-चक्रे, उपूर perf. पूरयिता, पूरिता p. fut. पूरयिष्यति-ते,
पूरिष्यति fut अपूरयिष्यत्-त, अपूरिष्यत् con. अपूपुरत्-त, अपूरीत् aor.
पूरित p. p. Pass.—पूर्यते Pre.

पूर्ण 10 U. संघाते to heap, to gather; पूर्णयति-ते, pre. अपुपूर्णत्-त Aor.

पूल् 1 P. & 10. U. to gather; to collect; पूलति, पूलयति-ते pre.
प्रलिता, पूलयिता p. fut. अपूलीत्, अपूपुलत्-त Aor.

पूष् 1 P. वृद्धौ to grow; पूषति pre. उपूष perf. पूषिष्यति fut. अपूषीत् Aor.

पृ 3 P. पालनपूरणयोः to protect, to fill, to bring out; पिपति pre.
अपिपः imperf. पपार perf. पारिष्यति fut. अपार्षीत् Aor. प्रियात्
ben. Can.—पारयति-ते pre. अपीपरत्-त aor. उपूर्षति des.

पृ 6 A. व्यायामे व्यापारे च to be busy, to be active, (mostly used
with व्या), प्रियते pre. पप्रे perf. पर्ता p. fut. परिष्यते fut. अपरिष्यत्
con. पृषीष्ट ben. अपृत aor. Pass.—प्रियते pre. Can.—पारयति-ते
pre. अपीपरत्-त aor. उपूर्षते des. पृत p. p. पृत्तुम् inf.

पृच् 2 A. संपर्चने to come in contact with; पृक्ते pre. पपृच्चे perf.
पश्चिता p. fut. अपर्चिष्ट aor. पिपर्चिषते des. पृक्त p. p.

पृच् 7 P. to unite, to join; पृणक्ति pre. पपर्च perf. पर्चिष्यति fut.
अपर्चीत् aor. पिपर्चिषति des. पृक्त p. p. पर्चिष्या ger. पर्चितुम् inf.

पृच् 1 P. & 10 U. to hinder, to join; पर्चति, पर्चयति-त pre. अपर्चति,
अपपर्चत्-त, अपीपृचत्-त aor. पिपर्चिषति, पिपर्चयिषति-ते des.

- पृञ्ज् 2 A. to come in contact with; पृङ्क्ते pre. पृङ्जे perf.
- पृङ् 6 P. सुखने to please, to delight. पृङ्गति pre. पङ्गिष्यति fut.
अपङ्गीत् aor.
- पृण् 6 P. प्रीणने to please, to satisfy; पृणति pre. अपर्णात् aor.
- पृथ् 10 U. प्रक्षेपे to throw, to send; पर्थयति-ते pre. पर्थयिष्यति-ते
fut अपयर्थत-त, अपीपृथत-त Aor.
- पृष् 1 P. सेचनहिंसासंक्लेशनेषु to sprinkle, to kill, to give pain to;
पर्षति pre. पपर्ष perf. अपर्षात् aor. Cau.—पर्थयति-ते pre. अपपर्षत-त
अपीपृषत-त Aor. विपार्षति des. पर्षित, पृष्ट p.p.
- पृ 3 P. बालनपूरणयोः to fill, to blow; to refresh; विपर्षति pre. पपार
perf. परिता, परीता p. fut. परिष्यति, परीष्यति, fut. अपारीत् aor.
पूर्यात् ben. पुपूर्षति or विपरिषति, विपरीषति des. Pass.—पूर्यते pre.
Cau.—पारयति-ते pre. अपीपरत-त aor. पूर्ण, पूरित p. p. पूर्वा ger.
- पू 9 P. to fill. पूणाति pre. पपार perf. &c.; see the above root.
पृषत् pre. p.
- पू 10 U. & 1 P. पारयति-ते, परति pre. पारयिष्यति-ते, परिष्यति,
परीष्यति fut. अपीपरत-त, अपारीत् aor.
- पेल् 1 P. & 10 U. to go, to shake; पेलति, पेलयति-ते pre.
- पेव् 1 A. सेवने to serve; पेवते pre. अपेविष्ट aor.
- पेष् 1 A. सेवने निश्चये प्रयत्ने च to serve, to resolve; पेवते pre. अपेविष्ट
aor.
- पेस् 1 P. to go; पेसति pre.
- पे 1 P. to dry, to wither; पावति pre. अपासीत् aor.
- पेण् 1 P. गतिप्रेरणश्लेषणेषु to go, to tell, to embrace; पेणति pre.
- प्याव् 1 A. वृद्धौ to grow, to swell, to increase; प्यायते pre. पिप्ये
perf. प्यायिता p. fut. प्यायिष्यते fut. अप्यायिष्यत् con. अप्यायि;
अप्यायिष्ट aor. पिप्यायिषते des. प्यान, पीन p.p.
- प्ये 1 A वृद्धौ to grow, &c.; प्यावते pre. पप्ये perf. प्याता p. fut.
प्यास्यते fut. अप्यास्यत् con. अप्यास्त aor. पीन p.p.
- प्रच्छ् 6 P. शीप्तायाव् to ask, to seek for; प्रच्छति pre. वयच्छ perf.

प्रष्टा p. fut प्रक्ष्याति fut. अप्रक्ष्यत् con. अप्राक्षीत् (अप्राष्टा dual)
aor. प्रृच्छ्यात् ben. पिप्रृच्छिषति-ते des. Pass.—प्रृच्छयते pre.
Cau.—प्रृच्छयति-ते pre. प्रृष्ट p.p. प्रृष्टा ger. प्रृष्टुम् inf.

प्रथ् 1 A. प्रथ्याने to become famous, to increase, to rise; प्रथते
pre. पप्रथे perf. प्रथिता p. fut. प्रथिष्यते fut. अप्रथिष्यत् con.
अप्रथिष्ट aor. Cau.—प्रथयति-ते pre. अपप्रथत्-त aor. पिप्रथिषते
des. प्रथित p.p.

प्रथ् 10 U. to become famous; प्रथयति-ते pre. प्रथयाञ्चकार-चक्रे
&c. perf. प्रथयिता p. fut. अपप्रथत्-त aor. पिप्रथयिषति-ते des.

प्रा 1 P. पूरणे to fill; प्राति pre. पप्रौ perf. प्राता p. fut. अप्रासीत्
aor. प्रायात्, प्रेयात् ben. Pass.—प्रायते.

प्री 4 A. प्रीतो to feel affection for, to be satisfied; प्रीयते pre.
पिप्रिये perf. प्रेता p. fut. अप्रेष्ट aor. प्रेषीष्ट ben. पिप्रिषते des. प्रीत
p.p. प्रीत्वा ger. प्रेतुम् inf.

प्री 9 U. तर्पणे & to please, to take delight in; प्रीणाति, प्रीणीते pre.
पिप्राय, पिप्रिये perf. प्रेता p. fut. प्रेष्यति-ते fut. अप्रेषीत्, अप्रेष्ट
aor. प्रीयात्, प्रेषीष्ट ben. पिप्रिषति-ते des. प्रीत p.p.

प्री 10 U. & 1 U. तर्पणे to please; प्रीणयति-ते, प्रयति-ते pre. प्रीणयि-
ष्यति-ते, प्रेष्यति-ते fut. अपिप्रीणत्-त, अप्रेषीत्, अप्रेष्ट aor.

पु 1 A. गतौ to go, to jump. प्रवते pre, पुपुवे perf. प्रोता p. fut
अप्रोष्ट aor. Pass—पूयते pre. Cau.—प्रावयति-ते pre.

पुद् 1 P. मर्दने to rub; प्रोटति pre. पुप्रोट perf. अप्रोटीत् aor.

पुष् 1 P. दाहे to burn; प्रोषति pre. पुप्रोष perf. प्रोषिष्यति fut.
अप्रोषीत् aor. पुपुषिषति, पुप्रोषिषति. des. पुष्ट p.p. पुष्टा, प्रोषित्वा,
पुषित्वा ger.

पुष् 9 P. स्नेहनस्वेदनपूरणेष्ु to become wet, to sprinkle, to fill;
पुष्णाति pre. पुषित p.p. प्रोषित्वा ger.

प्रेक्ष् 10 U. आन्दोलने to swing, to shake; प्रेक्षोलयति-ते pre. आप-
प्रेक्षोलत्-त aor. Pass.—प्रेक्षोल्यते pre.

प्रेष् 1 A. to go; प्रेषते pre. अप्रेषिष्ट Aor.

शोच 1 U. पर्याप्तो to be full, to be equal to; शोचति-ते pre. अशोचात्, अशोचिष्ट aor.

शुभ्र 1 U. अदने to eat; शुभ्रति-ते pre. अशुभीत्, अशुभिष्ट aor.

शुद्ध्य 1 P. to go; शुद्ध्यति-ते pre. अशुद्ध्यिष्ट aor.

श्री 9 P. to go; श्रीनाति pre. श्रेष्यति fut. अश्रेषीत् Aor.

प्लु 1 A. गतो to float, to fly, to jump; प्लुवते pre. पुप्लुवे perf. प्लोता p. fut. प्लोष्यते fut. अप्लोष्यत con. अप्लोष्ट aor. Cau.—प्लावयति-ते pre. अपुप्लवत्-त, अपिप्लवत्-त Aor. प्लुत p.p.

प्लुष 1 & 4 P. दाहे to burn; प्लोषति, प्लुष्यति pre. पुप्लोष perf. प्लोषिता p. fut. प्लोषिष्यति fut. अप्लोषिष्यत् con. अप्लोषीत् (1) अप्लुषत् (4) aor. प्लुष्ट (1) प्लुषित (4) p. p. प्लुष्टा (1) प्लुषित्वा, प्लोषित्वा (1, 4) ger.

प्लुष्य 9 P. स्नेहनसेवनपूरणे to sprinkle, to fill, to be wet; प्लुष्याति pre. अप्लोषीत् Aor. Other forms like (4 above).

प्ता 2 P. भक्षणे to devour, to eat; प्ताति pre. पत्सो perf. प्ताता p. fut. प्तास्यति fut. अप्तास्यत् con. अप्तासीत् aor. प्तायात्, प्तेयात् ben. विप्तासति des. Pass.—प्तायते pre. Cau.—प्तापयति pre. अपिप्सत् aor. प्तात p.p.

फ—

फक्क 1 P. नीचैर्गतो to behave ill; to go softly; फक्कति pre. पफक्क perf. अफक्कीत् Aor. फक्कित p.p.

फण 1 P. गतिदीप्त्योः to go, to produce easily; फणाति pre. पफाण perf. फणिता p. fut. अफणीत्, अफाणीत् aor. फण्यात् ben. विफ-णिषति des. Cau.—फणयति-ते pre. अफीकणत्-त aor. फणित p.p.

फल् 1 P. विशरणे to burst, to open, to split; फलति pre. पफाल perf. फलिता p. fut. फलिष्यति fut. अफलिष्यत् con. अफालीत् aor. विफलिषति des. फुल्ल (प्रफुल्ल) p.p.

फल् 1 P. निष्पत्तौ to go, to bear fruit, to result, to be successful; फलति pre. &c. फलित p.p. Other forms like those of the above.

- फुल्ल 1 P. विकसने to open, to blow (as a flower); फुल्लति pre.
 उफुल्ल perf. फुल्लिता p. fut. फुल्लिष्यति fut. अफुल्लिष्यत् con.
 अफुल्लीत् aor. उफुल्लिषति des. फुल्लित p.p.
 फेल् 1 P. to go; फेलति pre. फेलिष्यति fut. अफेलीत् aor.

ब—

- बंह 1 A. वृद्धौ to grow, to increase; बंहते pre. बंहिष्यते fut. अबंहिष्ट aor. बंहित p.p.
 बद्ध 1 P. to grow; बद्धति pre.
 बण् 1 P. शब्दे to sound; बणति pre. बबाण perf. अब-बा-णीत् aor.
 बद् 1 P. to be steady; बद्धति pre. बबाद् perf. अब-बा-दीत् aor.
 बध् 1 A. चित्तविकारे to loathe, to be disgusted with; बीभत्सते pre. बीभत्सांबभूव-आस-चक्रे perf. बीभत्सिता p. fut. बीभत्सिष्यते fut. अबीभत्सिष्यत् con. बीभत्सिषीष्ट ben. अबीभत्सिष्ट aor. बीभत्सिषते des. Pass.—बीभत्स्यते pre. अबीभत्सि aor. बीभत्सित p.p.
 बध् 10 U. संयमने to bind, to restrain; बाधयति, बाधयते pre. अजी-बधत्त Aor. बाध्यात्, बाधयिषीष्ट ben. बिबाधयिषति-ते des.
 बन्ध् 9 P. बन्धने to bind, to attract, to form; बध्नति pre. बबन्ध perf. बन्द्धा p. fut. भन्त्यति fut. अभन्त्यत् con. अभान्सीत् aor. बध्यात् ben. बिभन्त्यति des. Pass.—बध्यते pre. Cau.—बन्ध्यति-ते pre. अबबन्धत्त aor. बद्ध p.p. बद्ध्वा ger.
 बन्ध् 10 U. to bind; बन्धयति-ते pre. बन्धयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अबबन्धत्त Aor. बिबन्धयिषति-ते des. Pass.—बन्ध्यते pre.
 बर्ह 1 P. to go; बर्हति pre. बर्ह्व perf. बर्हिता p. fut.
 बर्ह 1 A. परिभाषणहिंसाप्रदानेषु to speak, to give, to hurt; बर्हते pre. बर्ह्व perf. अबर्हिष्ट Aor.
 बर्ह 10 U. हिंसायां भाषायां दीप्तौ च kill; to speak, &c.; बर्हयति-ते pre. अबबर्हत्त Aor.
 बल 1 P. प्राणने धान्यावरोधने च to live; to hoard grain; बलति pre. बबाल perf. बलिता p. fut. अबालीत् aor.

- बल् 10 U. प्राणने to breathe; बलयति-ते pre.
- बस् 4 P. स्तम्भे to stop; बस्यति pre. बवास perf. बसिता p. fut. अबसत् aor.
- बाड् 1 A. आप्लाव्ये to bathe, to dive; बाढते pre. बबाडे perf. अबा-
डिष्ट Aor.
- बाध् 1 A. लोडने to oppress, to torment; बाधते pre. बबाधे perf.
बाधिता p. fut. बाधिष्यते fut. अबाधिष्यत् con. अबाधिष्ट aor.
Cau.—बाधयति-ते pre. अबबाधत्-त aor. Pass.—बाध्यते pre.
अबाधि aor. बाधित p. p. बाधित्वा ger. बाधितुम् inf.
- बिद् 1 P. आक्रोशे to swear, to curse, to shout; बेटति pre. बिबेट
perf. बेदिता p. fut. अबेटीत् aor.
- बिन्द् 1 P. अवयवे to split, to divide; बिन्दति pre. बिबिन्द perf.
बिन्दिता p. fut.
- बिल् 6 P. भेदने to break; बिलति pre. बिबेल perf. बेलिता p. fut.
अबेलीत् aor. 10 U. बेलयति-ते pre. &c.
- बिस् 4 P. क्षेपे प्रेरणे च to throw, to instigate, to go; बिस्याति pre.
बिबेस perf. बेसिष्यति fut. अबिसत् Aor.
- बुक् 1 P. & 10 U. भाषणे to bark, to speak; बुकति, बुकयति-ते pre.
अबुक्कीत्, अबुबुक्कत्-त aor.
- बुध् 1 U. बोधने to know, to mark, to esteem; बोधति-ते pre.
बुबोध, बुबुधे perf. बोधिता p. fut. बोधिष्यति-ते fut. अबोधिष्यत्-त
con. अबुधत्, अबोधीत्, अबोधिष्ट aor. Cau.—बोधयति-ते pre.
अबुबुधत्-त aor. बुबुधिषति-ते, बुबोधिषति-ते des. Pass.—बुध्यते
pre. अबोधि aor. बुधित p. p. बुधित्वा, बोधित्वा ger.
- बुध् 4 A. to know, to understand; बुध्यते pre. बुबुधे perf. बोद्धा
p. fut. भोत्स्यते fut. अभोत्स्यत् con. अबुद्ध, अबोधि aor. भुत्सीष्ट
ben. बुभुत्सते des. Pass.—बुध्यते pre. Cau.—बोधयति-ते pre. बुद्ध
p. p. बुद्ध्वा ger. बोद्धुम् inf.
- बुल् 10 U. to sink, to plunge; बोलयति-ते pre. बोलयाश्चकार-चक्रे
perf. बोलयिता p. fut.
- बुस् 4 P. to discharge, to emit; बुस्यति pre. बुबोस perf.

- बुस्त 10 U. to honour, to treat honourably; बुस्तयति-ते pre. बुस्तयाञ्चकार-चक्रे perf. बुस्तयिता p. fut.
- बृह् 1 P. वृद्धौ to grow, to increase; बर्हति pre. बबर्ह perf. बर्हिता p. fut. बर्हिष्यति fut. अबर्हिष्यत् con. अबर्हीत् aor.
- बृह् 6 P. उद्यमने to work; बृहति pre. बबर्ह (चबर्हिथ, बबर्ह 2nd sing.) perf. बर्हिष्यति, भर्षति fut. अबर्हीत्, अभृभत् aor. Cau.—बर्हयति-ते pre. अबबर्हत्-त्, अबीबृहत्-त् aor. बिबर्हिषति, बिभृक्षति des. बृढ p. p. बर्हित्वा, बृढवा ger.
- बृंह् 1 P. वृद्धौ शब्दे च to grow, to roar; बृंहति pre. बबृंह perf. बृंहिष्यति fut. अबृंहिष्यत् aor.
- बेह् 1 A. प्रयत्ने to strive; बेहते pre. अबेहिष्ट aor.
- ब्रू 2 U. व्यक्तायां वाचि to speak; ब्रवीति, ब्रूते-आह pre. उवाच, ऊचे perf. वक्ता p. fut. वक्ष्यति-ते fut. अवक्ष्यत्-त् con. अबोचत्-त् aor. उच्यात्, वक्षीष्ट ben. Pass.—उच्यते pre. Cau.—वाचयति-ते pre. अवीचत्-त् aor. उक्त p. p. उक्त्वा ger. वक्तुम् inf.
- ब्रूस् 10 U. हिंसायाम् to kill, to hurt; ब्रूसयति-ते pre. ब्रूसयाञ्चकार-चक्रे perf. ब्रूसयिता p. fut. अब्रूसयत्-त् aor.

म—

- भक्ष् 1 U. see ब्रक्ष्.
- भक्ष् 10 U. अदने to use, to eat, to bite; भक्षयति-ते pre. भक्षयाञ्चकार-चक्रे-आस-बभूव perf. भक्षयिता p. fut. भक्षयिष्यति-ते fut. अबभक्षत्-त् aor भक्ष्यात्, भक्षयिषीष्ट ben. बिभक्षयिषति-ते des. Pass.—भक्ष्यते pre. भक्षित p. p. भक्षित्वा ger. भक्षयितुम् inf.
- भज् 1 U. सेवायाम् to serve, to take possession of, to choose, to honour; भजति-ते pre. बभाज, भजे perf. भक्ता p. fut. भक्ष्यति-ते fut. अभक्ष्यत्-त् con. अभक्षीत्, अभक्त aor. भज्यात्, भक्षीष्ट ben. बिभक्षति-ते ben. Pass.—भज्यते pre. अभाजि aor. Cau.—भाजयति-ते pre. अबीभजत्-त् aor. भक्त p. p. भक्त्वा ger. भक्तुम् inf.

मज्ज 10 U. विभाजने to cook, to give; भाजयति-ते pre. भाजयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. भाजयिता p. fut. अभीमजत्-त aor. विभाजयिषति-ते des.

मज्ज 10 U. भाषार्या दीप्तौ च to speak, to illumine; मज्जयति-ते pre. अबभजत्-त aor.

मज्ज 7 P आमर्दने to spilt, to disappoint; मनक्ति pre. बभञ्ज perf. भङ्ग p. fut. भङ्क्षयति fut. अभङ्क्षयत् con. अभङ्क्षीत् aor. मज्ज्यात् ben. विभङ्क्षति des. Pass.—भज्यते pre. अभञ्जि, अमाजि aor. Cau.—मज्जयति-ते pre. अबभजत्-त aor. भग्न p.p. भङ्क्त्वा ger. भङ्कुम् inf.

मद् 1 P. भृतौ to receive wages, to nourish; भटाति pre. बभाट perf. भटिता p. fut. अभटीत्, अभटीत् aor.

मण्ड 1 A. परिभाषणे to upbraid, to jest; मण्डते pre. बमण्डे perf. भण्डिता p. fut. अमण्डित aor.

मण्ड 10 U. कल्याणे सुखे प्रतारणे च to make fortunate, to cheat; मण्डयति-ते pre. मण्डयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. मण्डयिता p. fut. अबभण्डत्-त aor. Also 1 P. मण्डति pre. अमण्डीत् aor.

मण् 1 P. शब्दे to speak, to call; मणति pre. बभाण perf. मांजता p. fut. मणिष्यति fut. अमणीत्, अमाणीत् aor. विमणिषति des. Pass.—मण्यते pre. अभाणि aor. मणित p.p. मणित्वा ger.

मर्त्स 10 A. (rarely P.) to menace, to threaten, to abuse, to deride; मर्त्सयते pre. मर्त्स्याञ्चक्रे perf. मर्त्सयिता p. fut. अबभर्त्सत् aor. विभर्त्सयिषते des.

मल् 1 A. परिभाषणाहंसादानेषु to speak, to kill, to give; मलते pre. अमलित् aor.

मल् 10 A. आमण्डने to see; मालयते pre. मालयाञ्चक्रे &c. perf. मालयिता p. fut. अभीमलत् aor.

मल्ल 1 A. परिभाषणाहिंसादानेषु to describe, to wound, to give; मल्लते pre. बमल्ले perf. मल्लिता p. fut. अमल्लित aor. मल्लित p.p.

भष् 1 P. to bark, to rail against; भषति pre. बभाष perf. भषिता
p. fut. अभषीत् aor. बिभषिषति des.

भस् 3 P. भर्त्सनदीप्त्योः to censure, to blame, to shine; बभस्ति pre.
बभास perf. (used in the Vedas only).

भा 2 P. दीप्तौ to shine, to appear, to be; भाति pre. अभात्-भुः
3rd pl. Imperf. बभौ perf. भाता p. fut. अभासीत् aor. Pass.—
भायते pre. अभायि aor. Cau.—भापयति-ते pre. अबीभपत्-त aor.

भाज् 10 U. पृथक्करणे to divide; भाजयति-ते pre. भाजयाञ्चकार-चक्रे
perf. भाजयिता p. fut. अबभाजत्-त aor. बिभाजयिषति-ते des.
भाजित p. p.

भाम् 1 A. क्रोधे to be angry; भामते pre. बभामे perf. भामिष्यते fut.
अभामिष्ट aor.

भाष् 1 A. to speak, to call; भाषते pre. बभाषे perf. भाषिता p. fut.
अभाषिष्ट aor. 10 U. also अबभाषत्-त aor.

भिक्ष् 1 A. भिक्षायां लाभेऽलाभे च to beg, to obtain; भिक्षते pre. बिभिक्षे
perf. भिक्षिता p. fut. भिक्षिष्यते fut. अभिक्षिष्ट aor. Cau.—भिक्ष-
यति-ते pre. अबिभिक्षत्-त Aor.

भिद् 7 U. विदारणे to separate, to break down; भिनत्ति, भिन्ते pre.
विभेद, विभिदे perf. भेत्ता p. fut. भेत्स्यति-ते fut. अभेत्स्यत्-त con.
आभेदत्. अभैत्सीत् (अभैत्ताम् dual), अभित्त aor. Cau.—अबीभिदत्-त
Aor. विभिन्सति des. बेभियते, बेभिदीति, बेभेत्ति freq. Pass.—अभेदि
Aor. भिन्न (also भित्त). p.p.

भिन्द् 1 P. to divide, to cut; भिन्दति pre. बिभिन्द perf. अभिन्दीत्
Aor. Pass.—भिन्द्यते pre.

भी 3 P. भये to fear, to be anxious about; बिभेति pre. बिभाय or
बिभयाञ्चकार &c. perf. भेत्ता p. fut. भेष्यति fut. अभेष्यत् con.
अभेषीत् aor. भीयात् ben. बिभीषति des. Pass.—भीयते pre. अभायि
aor. Cau.—भाययति, भापयते, भीषयते Pre. अबीभयत्, अबीभषत्,
अबीभषत Aor. बेभियते, बेभयीति; बेभेत्ति freq. भीत p.p.

भुज् 6 P. कौटिल्ये to bend, to curve; भुजति pre. बुभोज perf. भोक्ता p. fut. अभोक्षीत् aor. भुज् p. p.

भुज् 7 U. पालनाभ्यवहारयोः to protect; अनवने (A.) to eat, to consume, to enjoy, (P.) to rule, to govern; भुनक्ति. भुङ्क्ते pre. बुभोज, बुभुजे perf. भोक्ता p. fut. भोक्ष्यति-ते fut. अभोक्ष्यत्-त con. अभोक्षीत्, अभुक्त aor. भुज्यात्, भुञ्जीष्ट ben. बुभुक्षति des. Pass.—भुज्यते pre. अभोजि aor. Cau.—भोजयति-ते pre. अबूभुजत्-त aor. बोभुज्यते, बोभुजीति, बोभोक्ति freq. भुक्त p. p.

भू (सत्तायाम्) 1 P. (rarely Atm.) to be, to live, to be born; भवति-ते pre. बभूव, बभूवे perf. भविता p. fut. भविष्यति-ते fut. अभविष्यत्-त con. अभूत्, अभविष्ट aor. भूयात्, भविषीष्ट ben. बुभूषति ते des. Pass.—भूयते pre. भाविता, भविता p. fut. भविष्ये-भाविष्ये fut. अभवि aor. भाविषीष्ट, भविषीष्ट ben. Cau.—भावयति-ते pre. अभीभवत्-त aor. बोभूयते, बोभोति, बोभवीति freq. भूत p. p.

भू 10 A. प्राप्तौ to attain, to obtain; भावयते pre. भावयाश्चक्रे perf. भावयिता p. fut. अभीभवत् aor. भावयिषीष्ट ben. Pass.—भाव्यते.

भू 10 U. (अवकलकने) to be purified, to consider, to mix; भावयति-ते pre. भावयाञ्चकार-चक्रे perf. भावयिता p. fut. अभीभवत्-त aor. भाव्यात्, भावयिषीष्ट ben.

भूष् 1 P. (अलङ्कारे) to adorn; भूषति pre. बुभूष perf. भूषिता p. fut. अभूषीत् Aor. बुभूषिषति des.

भूष् 10 U. to adorn; भूषयति-ते pre. भूषयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. भूषयिता p. fut. अनुभूषत्-त Aor. भूष्यात्, भूषयिषीष्ट ben. बुभूषयिषति-ते des. Pass.—भूष्यते, अभूषि Aor. भूषित p. p.

भृ 1 U. भरणे to nourish, to fill; भरति-ते pre. बभार-बभ्रे perf. भर्ता p. fut. भरिष्यति-ते fut. अभर्षीत्, अभृत aor. भ्रियात्, भृषीष्ट ben. बुभूषति-ते, बिभरिषति-ते des. बभ्रीयते, बभति, बभरीति &c. freq. Pass.—भ्रियते. भृत p. p.

- ३ U. धारणवाचकयोः to hold, to support; विभात, विभृते pre. बभार, बभ्रे. विभराञ्चकार-चक्रे &c. perf. भर्ता p. fut. भरिष्यति-ते fut. अभार्षीत्. अभृत aor. विभरिषति, बुभूर्षति des. Pass.-भ्रियते pre. अभारि aor. Cau.-भारयति-ते pre. अभीभरत्-त् aor.
- १ A. भर्जने to parch, to fry; भर्जते pre. बभर्जे perf. भर्जिता p. fut. अभर्जिष्ट aor. भर्जिषीष्ट ben. Cau.-भर्जयति-ते; अबभर्जत्-त् aor. विभर्जिषते des. Pass.-भृज्यते pre. अभर्जि aor. भृक्त p. p. भर्जित्वा ger
- ४ P. अधःपतने to fall down; भृदयति pre. बभर्श perf. भर्शिता p. fut. अभृशत् Aor. भृष्ट p. p. भर्शित्वा, भृष्टा.
- ९ P. to fry, to reproach, to support; भृणाति pre. बभार perf. भरिता, भरीता p. fut. अभारीत् Aor. भूर्ण p. p.
- १ U. भये गतौ च to be afraid, to go; भेषति-ते pre. भेषिष्यति-ते fut. अभेषीत्, अभेषिष्ट Aor. भेष्यात्, भेषिषीष्ट ben.
- १ A. अवस्रंसने & ४ P. अधःपतने to fall, to decline, to escape; भ्रंशति, भ्रदयति pre. बभ्रंशे, बभ्रंश perf. भ्रंशिता p. fut. भ्रंशिष्यति-ते fut. अभ्रंशत्, अभ्रंशिष्ट; अभ्रशत् aor. भ्रंशयति-ते Cau.-अबभ्रंशत्-त् aor. विभ्रंशिषति-ते des. भाभ्रदयते, बाभ्रंशीति, बाभ्रंशिष्ट freq. भ्रष्ट p. p. भ्रंशित्वा, भ्रष्टा ger
- १ A. & ४ P. to fall down; भ्रंसते, भ्रंसयति pre. (same as भ्रंश with the change of स् for श्)
- १ U. अक्षने to eat; भक्षति-ते pre. बभक्ष-क्षे perf. भक्षिता p. fut. अभक्षीत्, अभक्षिष्ट aor. भक्ष्यात्, भक्षिषीष्ट ben.
- १ P. शब्दे to sound; भणति pre. बभाण perf. भणिता p. fut. अभणीत्, अभ्राणीत् aor.
- १ चलने & ४ अनवस्थाने P. to roam about, to totter; भ्रमति, भ्रम्यति, भ्राम्यति pre. बभ्राम, (बभ्रमिथ, भ्रमिथ 2nd sing.) perf. भ्रमिता p. fut. भ्रमिष्यति fut. (१ P.) अभ्रमीत् (४ P.) अभ्रमत् aor. Cau.-भ्रमयति pre. अबिभ्रमत् Aor. विभ्रमिषति des. बभ्रम्यते, बभ्रमिषीति, बभ्रमन्ति freq. Pass.-भ्रम्यते pre. अभ्रमि aor. भ्रान्त p. p. भ्रमित्वा, भ्रान्त्वा ger.

अश्र 1 A. अवस्रंसने to fall; अश्रते pre. वभ्रशे pref. अश्रिष्यते fut. अभ्रशत्
अश्रशिष्ट aor.

अश्र 6 U. पाके to fry, to parch; भृज्यति-ते pre. वभ्रज, वभ्रजे, वभ्रजे
वभ्रजे perf. भ्रष्टा, भ्रष्टा p. fut. भ्रक्ष्यति-ते, भ्रक्ष्यात-त fut. अभ्रक्षीत्,
अभ्रक्षीत्, अभ्रष्ट, अभ्रष्ट aor. भृज्यात्, भ्रक्षीष्ट, भ्रक्षीष्ट ben. विभ्रक्षति-
ते, विभ्रक्षति-ते, विभ्रज्जिषति-ते विभ्रजिषति-ते des. Pass.—भृज्यते
pre. अभ्रजि, अभ्रजि aor. Cau.—भ्रजयति-ते, भ्रजयति-ते pre.
अवभ्रज्यत्-त, अवभ्रज्यत्-त aor. भृष्ट p. p. भ्रष्टुं, भ्रष्टुं inf.

भाज 1 A. दीप्तौ to shine, to beam; भाजते pre. वभाजे, भ्रजे perf.
भाजिता p. fut. भाजिष्यते fut. अभ्रजिष्ट aor. भाजिषीष्ट ben.
Cau.—भाजयति-ते pre. अविभ्रजत्-त, अवभाजत्-त aor. विभाजिषते
des. Pass.—भाज्यते pre. अभ्रजि aor. भाजित p. p.

भाज् (भ्लाज्) 1 & 4 A. दीप्तौ to shine; भाजते. भाज्यते, pre. वभाजे-भ्रजे
perf. भाजिता p. fut. अभ्रजिष्ट aor. भाजिषीष्ट ben. Cau.—भाजयति-ते
pre. अवभाजत्-त aor. विभ्रजिषते des. भाजित p. p. भाजितुं inf.

भाज्—same as above.

भी 9 P. भये भरण इत्येके to tear, to protect; भिणाति, भीणाति, pre.
विभ्राय perf. भ्रेष्यति fut. अभ्रेषीत् Aor.

भृड् 6 P. आच्छादने सञ्चये to cover, to collect; भुडति pre. बुभ्रोह
बुभुडिथ (as this is कुदादि.), perf. भुडिता p. fut. अभुडीत् Aor.

भ्रूण 10 A. आशान्निशङ्कनयोः to wish, to put confidence in; भ्रूणयते
pre. भ्रूणयाञ्चके perf. भ्रूणयिता p. fut. अबुभ्रणत् Aor. भ्रूणयिषीष्ट.
ben. बुभ्रूणयिषते des.

भ्रज् 1 A. दीप्तौ to shine, to glitter; भ्रजते pre. विभ्रजे perf.
भ्रजिष्यते fut. अभ्रजिष्ट Aor.

भ्रेष् 1 U. भये गतौ च to go, to be afraid; भ्रेषति-ते pre. विभ्रेष, विभ्रेषे
perf. अभ्रेषिष्ट Aor.

भ्रक्ष् 1 U. to eat; भ्रक्षति-ते pre. वभ्रक्ष-वभ्रक्षे perf. अभ्रक्षीत्,
अभ्रक्षिष्ट Aor.

भ्लाश्र (see	,,	भ्राश्र).	} changing र to ल.
भ्लास् (see	,,	भ्रास्).	
भ्लेष (see	,,	भ्रेष).	

म—

- मंह 1 A. वृद्धौ to grow; P. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine;
 मंहते-ति pre. ममहे-ह perf. मंहिता p. fut. अमंहिष्ट अमंहित् Aor.
 मंहिषीष्ट, मंहात् ben. Pass.-मंह्यते मिमंहिषते-ति des. मंहित p. p.
- मंह 10 U. to speak, to shine; मंहयिष्यति-ते fut. अममंहत्-त Aor.
- मक्क् 1 A. to go, to move; मक्कते pre. ममक्के perf. अमक्किष्ट aor.
- मक्ष 1 P. संचाते to accumulate, to be angry; मक्षति pre. ममक्ष
 perf. अमक्षीत् aor.
- मख् 1 P. गतौ to go, to creep; मखति pre. ममाख perf. माखिता p.
 fut. अमखीत्, अमाखीत् aor.
- मङ्क् 1 A. मण्डने to adorn; मङ्कते pre. ममङ्के perf. मङ्किता p. fut.
 अमङ्किष्ट aor.
- मङ्क् 1 P. गतौ to go; मङ्कति pre. ममङ्क् perf. मङ्किता p. fut. अमङ्कीत्
 aor. Pass.-मङ्क्यते pre. अमङ्क्ति aor.
- मङ्क् 1 P. to go, to move; (same as above).
- मङ्क् 1 P. मण्डने to adorn, to decorate; मङ्कति pre. ममङ्क् perf.
 मंघिता p. fut. अमंघीत् aor. Pass.-मंघ्यते
- मंघ् 1 A. गत्याक्षेपे आरम्भे कैतवे च to move quickly, to start; to
 begin, to cheat; मंघते pre. ममंघे perf. मंघिता p. fut अमंघिष्ट
 aor. मंघिषीष्ट ben.
- मंघ् 1 A. दम्भे कथने कल्कने च to cheat, to be wicked, to boast, to
 pound; मचते pre. मेचे perf. मचिता p. fut. अमचिष्ट aor.
- मञ्च् 1 A. धारणोच्छ्रायपूजनेषु to hold, to grow high, to go, to adore,
 to shine; मञ्चते pre. ममञ्चे perf. मञ्चिता p. fut. अमञ्चिष्ट aor.
- मञ्ज् 10 U. शब्दे to sound; मञ्जयति-ते pre. मञ्जयाञ्चकार-चक्रे, &c.
 perf. मञ्जयिता p. fut. अमिमञ्जत्-त aor.

मट् 1 P. मर्दननिवासनयोः to grind, to dwell, to go; मटति pre
ममाठ perf. मठिता p. fut. अमटीत् aor.

मण्ड् 1 A. शोके to remember with regret, to long for; मण्डते perf.
ममण्डे perf. मण्डिता p. fut. अमण्डिष्ट aor.

मण् 1 P. शब्दे to sound, to murmur; मणति pre. ममाण perf. मणिता
p. fut. अमणीत् aor.

मण्ड् 1 P. शूषायाम् to decorate oneself; मण्डति pre. ममण्ड perf.
मण्डिता p. fut. मण्डिष्यति fut. अमण्डीत् aor. मण्ड्यात् ben. Can.
-मण्डयति-ते pre. अममण्डत्-त् aor. मिमण्डिषति des.

मण्ड् 1 A. विभाजने to distribute; मण्डते pre. ममण्डे perf. मण्डिता
p. fut. मण्डिष्यते fut. अमण्डिष्ट aor. मण्डिषीष्ट ben. मिमण्डिषते
des. Pass.—मण्ड्यते pre. अमण्डि Aor.

मण्ड् 10 U. to adorn; मण्डयति-ते pre. मण्डयाश्चकार-चके &c. perf.
मण्डयिता p. fut. अममण्डत्-त् aor. मण्ड्यात्, मण्डयिषीष्ट ben.
मिमण्डयिषति-ते des.

मथ् 1 P. विलोडने to stir, to churn; मथिष्यति fut. अमथीत् Aor.
Can.—माथयति-ते pre. अमीमथत्-त् aor. मिमथिषते des.

मद् 4 P. हर्षग्लेपनयोः to be glad, to be in a pitiable condition;
माद्यति pre. ममाद् perf. मदिता p. fut. मदिष्यति fut. अमदीत्-
अमादीत् aor. Can.—मदयति-ते (मादयति-ते to madden, to inebriate)
pre. अमीमिदत्-त् aor. मिमदिषति des. मामद्यते, मामदीति,
मामत्ति freq. Pass. मद्यते pre. अमादि, अमदि aor. मत्त p.p.

मद् 10 A. तृप्तियोगे to please; माद्यते pre. माद्याश्चके perf. मादयिता
p. fut. मादयिष्यते fut. अमीमद्यत् aor. मादयिषीष्ट ben. मिमादयिषते
des. Pass.—माद्यते pre. अमादि aor. मादित p.p.

मन् 4 A. ज्ञाने to know, to think; मन्वते pre. मेने perf. मन्ता p.
fut. मंस्यते fut. अमंस्यत् con. अमंस्त aor. मंसीष्ट ben. मिमंसते des.
Can.—मानयति-ते pre. अमीमनत्-त् aor. मम्मन्यते, मम्मनीति, मम्म-
न्ति, & freq. मत p.p. मत्वा ger. मन्तुश्च inf.

मन् 8 A. अवबोधने to consider, to esteem; मनुते pre. मेने perf.
मनिता p. fut. मनिष्यते fut. अमनिष्ट, अमत (अमनिष्टाः, अमथाः,
H. S. G. 42.

2nd sing. अमनिषि 1. sing.) aor, मिमनिषते des. मनिषुम् inf.
Cau. &c.,—see the above root.

मन् 10 A. स्तम्भे to be proud; मानयते pre. मानयाञ्चके perf. मान-
यिता p. fut. अमीमनत aor. मानयिषीष्ट ben. मिमानयिषते des.
Pass.—मान्यते pre. मानित p.p.

मन्त्र 10 A. गुप्तपरिभाषणे to consult, to advise, to speak; मन्त्रयते
(sometimes, मन्त्रयति also) pre. मन्त्रयाञ्चके perf. मन्त्रयिता p.
fut. मन्त्रयिष्यते fut. अममन्त्रत aor. मिमन्त्रयिषते des. मन्त्रित p.p.
मन्त्रयित्वा ger.

मन्थ् 1 & 9 (बिलोढने) P. to churn, to agitate; मन्थति, मथ्नाति
pre. (मथान Impera. 2nd sing. 9 conj.) ममन्थ perf. मन्थिता p.
fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थात् aor. मथ्यात् ben. मिमन्थिषति des.
Pass.—मथ्यते pre. अमन्थि aor. Cau.—मन्थयति-ते pre. अम-
मन्थत-त aor. मामन्थयते, मामन्थीति, मामन्ति freq. मथित p.p.
मन्थित्वा ger. मन्थत् (1) मथन्त् (9) pre. p.

मन्थ् 1 P. हिंसासंक्लेशनयोः to kill. to torment; मन्थति pre. ममन्थ
perf. मन्थिता p. fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थात् aor. Pass.—मन्थयते
pre. अमन्थि aor. मन्थित p.p. मन्थित्वा ger.

मन्द् 1 A. स्तुतिमोदमदस्वप्नकान्तिगतिषु to praise or be praised, to be
glad, to languish, to sleep, to shine, to loiter; मन्दते pre.
ममन्दे perf. मीन्दता p. fut. मन्दिष्यते fut. अमन्दिष्ट aor. मन्दिषीष्ट
ben. Pass.—मन्दते pre.

मन् 1 P. गतो to go, to move; मम्रति pre. ममभ्र perf. मभ्रिता p.
fut. अमभ्रीत् aor

मय 1 A. to go, to move; मयते pre. ममये perf. मयिता p. fut
अमयिष्ट aor. मयिषीष्ट ben.

मर्च् 10 U. शब्दे ग्रहणे च to take, to sound, to go, to injure; मर्च-
यति-ते pre. मर्चयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. मर्चयिता p. fut. अममर्च-
त aor. मर्च्यात्, मर्चयिषीष्ट ben.

मर्च् 1 P. to go, to move; मर्चति pre. ममर्च perf. मर्चिता p. fut.
अमर्चात् aor.

मर्द्द 1 P. पूरणे to fill; मर्द्दति pre ममर्द्द perf. मर्दिता p. fut. अमर्दीत् aor. Cau.—to sound; मर्दयति-ते pre.

मल् 1 A. & 10 U. धारणे to hold, to possess; मलते, मलयति-ते pre. मेले, मलयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. मलिता, मलयिता p. fut. अमलिट्, अमीमलत्-त aor.

मह् 1 A. to hold, to possess; महते pre. same as above.

मव् 1 P. बन्धने हिंसायां च to fasten, to bind, to kill; मवति pre. ममाव perf. मविता p. fut. अमवीत्, अमावीत् aor.

मश् 1 P. शब्दे कोपे च to buzz, to be angry; मशति pre. ममाश perf. मशिता p. fut. अमशीत्, अमाशीत् aor.

मष 1 P. हिंसायां शब्दे च to hurt, to destroy; मषति pre. ममाष perf. मषिता p. fut. अम-मा-षीत् aor.

मस् 4 P. परिमाणे to weigh, to change from; मस्यति pre. ममास perf. मसिता p. fut. अमसत् aor. मस्त p.p. मसितुश्च inf.

मस्क् 1 A. to go, to move; मस्कते pre. ममस्के perf. मस्किता p. fut. मस्किष्यते fut. अमस्किष्ट aor.

मस्त् 6 P. शुद्धौ to bathe, to sink, to purify; मज्जति pre. ममज्ज (ममज्जिथ, ममज्ज्थ 2nd sing.) perf. मज्जा p. fut. मज्ज्यति fut. अमांक्षीत् (3rd dual अमाह्त्ताश्च) aor. मज्यात् ben. मिमंक्षति des. Cau.—मज्जयति pre. अममज्जत्-त aor. Pass.—मज्जते, मज्ज p.p.

मह् 1 P. & 10 U. पूजायाश्च to honour, to delight, to increase; महति, महयति-ते pre. ममाह, ममयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. महिता महयिता p. fut. अमहीत्, अममहत-त aor. मिमहिषति, मिमहिषति-ते des. Cau. (conj. 1)—माहयति-ते, अमीमहत-त aor. Pass.—मह्यते pre. महित p.p. महितुश्च, महयितुश्च inf.

मह् 10 A. पूजायाश्च to honour; महीयते pre. महीयाञ्चके &c. perf. महीयिष्यते fut. अमहीयिट् Aor.

मा 2 P. माने to measure, to limit, to compare with, to form, to show, &c; माति pre. ममो perf. माता p. fut. मास्यति fut. अमास्यत् conj. अमासीत् aor. मेयात् ben. मित्सति des. मेमिषते,

मामाति, मामेति freq. Pass.—मीयते pre. अमायि aor. Cau.—
मापयति-ते pre. अमीमपत्-त aor. मित p.p. मित्वा ger.

मा 3 & 4 A. to measure, &c; मिमीति, मायते pre. ममे perf. माता
p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. मित्सते des; for
other forms see the above मा.

मांश्च 1 P. कांक्षायाश्च to wish, to desire; मांक्षति pre. अमांक्षीत् aor.

मात्र 1 A. जिज्ञासायाश्च to seek knowledge; मीमांसते pre. मीमांसां-
बभूव-आस-चक्रे perf. मीमांसता p. fut. अमीमांसिष्ट aor. मीमां-
सिमीष्ट ben. मीमांसिषते des. Cau.—अमीमांसत्-त aor. Pass.—
मीमांस्यते pre. अमीमांसि aor. मीमांसित p. p.

मात्र 10 A. स्तम्भे to stop, to be proud; मानयते pre. मानयिष्यते fut.
अमीमनत्, Aor मानयिषीष्ट ben.

मात्र 10 & 1 P. पूजायाश्च to honour, to worship; मानयति, मानति
pre. अमीमनत्, अमानीत् Aor. मिमानयिषति, मिमानिषति des.

मार्ग 1 P. अन्वेषणे to seek, to chase; मार्गति pre. ममार्ग perf.
मार्गिता p. fut. अमार्गीत् aor. मिमार्गिषति des. Pass.—मार्ग्यते
pre. अमार्गि aor.

मार्ग 10 U. to seek for, to go, to decorate; मार्गयति-ते pre. मार्ग-
याश्चकार-चक्रे, &c. perf. मार्गयिता p. fut. मार्गयिष्यति-ते fut. अम-
मार्गीत्-त aor. मार्गीत्, मार्गयिषीष्ट des. मार्गीत् p. p. मार्गयितुम् inf.

मार्ज 10 U. शब्दे शुद्धौ च to sound, to purify, to wipe; मार्जयति-ते
pre. मार्जयाश्चकार-चक्रे, &c. perf. मार्जयिता p. fut. अममार्जत्-त
aor. मार्ज्यात्, मार्जयिषीष्ट ben. मिमार्जयिषति-ते des.

मि 5 U. प्रक्षेपणे to throw, to scatter, to measure; मिनोति, मिनुते
pre. ममौ, मिम्ये perf. माता p. fut. मास्यति-ते fut. अमासीत्,
अमान्त aor. मीयात्, मासीष्ट ben. मित्सति-ते des. Pass.—मीयते
pre. Cau.—मापयति ते pre. अमीमपत्-त aor. मित p. p.

मिथ 1 U. मेघार्हिसयोः to unite, to understand, to hurt, to seize;
मेथति-ते pre. मिमेथ, मिमिथे perf. मेथिता p. fut. अमेथीत्, अमे-
थिष्ट aor. मिथ्यात्, मेथिषीष्ट ben.

मिद् 1 A. स्नेहने to be unctuous, to melt, to love; मेदते pre. मिमिदे perf. मेदिता p. fut. अमिदत्, अमेदिष्ट aor. मेदिषीष्ट ben. मिमिदित्, मिमेदित् des. Cau.-मेदयति-ते pre. अमीमिदत्-त aor. मिच्च, मेदित p. p. मिदित्वा, मेदित्वा ger.

मिद् 4 P. to melt, &c., मेद्यति pre. मिमेद perf. मेदिता p. fut. अमिदत् aor. मिमि-मे-दित् des.

मिद् 1 U. (see मिच्) मेदति-ते pre. &c.

मिन्द् 1 P. & 10 U. (see मिद् 1 A.); मिन्दति, मिन्दयति-ते pre. मिन्दिता, मिन्दयिता p. fut. आमिन्दीत्, अमिमिन्दत्-त aor. मिन्द्यात्, मिन्दयिषीष्ट ben.

मिन्स् 1 P. स्नेहने सेचने च to honour. to sprinkle; मिन्वति pre. मिमिन्व perf. मिन्विष्यति fut. अमिन्वीत् aor. Pass.-मिन्वते

मिल् 6 U. संगमे to join, to be united; मिलति-ते pre. मिमेल, मिमिले perf. मेलिता p. fut. मेलिष्यति-ते fut. अमेलिष्यत्-त con. अमेलीत् or अमेलिष्ट aor. मिमिलिषति-ते. मिमेलिषति-ते des. Pass.—मित्यते pre. अमेलि aor. Cau.-मेलयाते-ते pre. अमीमिलत्-त aor. मिलित p. p. मिलित्वा, मेलित्वा ger.

मिश् 1 P. शब्दे रोषकृते च to make a sound or noise, to be angry; मेशति pre. मिमेश perf. मेशिता p. fut. अमेशीत् aor.

मिश्र 10 U. संपर्के to mix, to mingle; मिश्रयति-ते pre. मिश्रयाश्चकार-चक्रे &c. perf. मिश्रयिता p. fut. अमिमिश्रत्-त aor. मिश्र्यात्, मिश्रयिषीष्ट ben. मिमिश्रयित्ति-ते des. मिश्रित p.p. मिश्रयित्वा ger.

मिष् 6 P. to open the eyes, to look at; मिषति pre. मिमेष perf. मेषिता p. fut. अमेषीत् aor. मिमिषित्ति, मिमेषित्ति des. मिषित्वा, मेषित्वा ger.

मिष् 1 P. सेचने to wet, to sprinkle; मेषति pre. &c. see the above root. मिषित्वा, मेषित्वा, मिष्ठा ger.

मिह् 1 P. सेचने to make water, to wet; मेहति pre. मिमेह perf. मेढा p. fut. मेहयति fut. आमिक्षत् aor. मिमिक्षति des. Cau.-मेहयति-ते pre. अमीमिहत्-त aor. मीढ p.p. मीढ्वा ger. मेढुम् inf.

मी 4 A. हिंसायां (हिंसात्र प्राणत्रियोगः) to die, perish; मीयते pre.

मिभ्ये perf. मेच्यते fut. अमेष्ट aor. मिमीषते des. Can.—माचयति—ते pre. अमीमयत्—त aor.

मी 9 U. हिंसादाह to kill, to lessen, to change, to be lost
मीनाति, मीनीते pre. ममो, मिभ्ये perf. माता p. fut. अमातीत्
अमास्त aor. मीयात्, मासीष्ट ben. मिस्तति—ते des. Pass.—
मीयते pre. Can.—मापयति—ते pre. अमीमयत्—त aor. मीत p.p.
मीत्वा ger.

मी 1 P. & 10 U. गतौ to go, to understand; मयति, माचयति—ते pre.
मिमाय, माययाञ्चकार—चक्रे, &c. perf. मेता, माचिता p. fut. अमे-
षीत्, अमीमयत्—त aor.

मील 1 P. निमेषणे to close (as the eyes); to twinkle, to be
closed or shut (as the eyes of flowers), to meet, to
cause to shut; मीलति pre. मिमील perf. मीलिता p. fut.
अमीलीत् aor. Can.—मीलयति—ते pre. अमीमिलत्—त, अमिमिलत्—त
aor. मिमीलिषति des.

मीव 1 P. स्थौल्ये to grow fat; to move मीवति pre. मिमीव perf.
मीविता p. fut. अमीमिवत् aor.

मुच् 1 A. कल्कने to deceive, to cheat; मुच्यते pre. मुमुञ्चे perf.
अमुञ्चिष्ट aor.

मुच् 6 U. मोक्षणे to loose, to set free, to leave, to abandon;
मुञ्चति—ते pre. मुमोच, मुमुचे perf. मोक्ता p. fut. मोक्षयति—ते fut.
अमुचयत्, अमुञ्क्त aor. मुच्यात्, मुक्सीष्ट ben. मुमुक्षति (मुमुक्षते, मोक्षते
intran.) des. Can.—मोचयति—ते pre. अमुमुचयत्—त aor. मुक्त p.p.
मुक्त्वा ger.

मुञ् or मुञ्ज 1 P. & 10 U. शब्दे to cleanse, to purify, to sound;
मोजति, मुञ्जति, मोजयति—ते, मुञ्जयति—ते pre. मुमोज, मुमुञ्ज, मोजया-
ञ्चकार—चक्रे, मुञ्जयाञ्चकार—चक्रे perf.

मुट् 1 P. to मर्दने to crush, to grind, to kill, मोटति pre. मुमोट perf
मोटिता p. fut. अमोटीत् aor.

मुट् 6 P आक्षेपमर्दनबन्धनेषु to blame, to crush, to bind; मुटति pre
See the above root.

10 U. **सिञ्चूर्जने** to pound, to break; **मोटयति-ते** pre. **अमृष्टत्-तं** aor.

मुण्ड् 1 P **मंदने** to crush, to grind; **मुण्डति** pre. **मुमुण्ड** perf. **मुण्डिता** p. fut. **अमुण्डीत्** aor.

मुण्ड् 1 A. **पालने पलायने वा** to protest, to run away; **मुण्डते** pre. **मुमुण्डे** perf. **मुण्डिता** p. fut. **अमुण्डिष्ट** aor. **मुण्डिषीष्ट** ben. Pass. **मुण्ड्यते** pre.

मुण्ड् 1 P. **खण्डने** to shave, to grind; **मुण्डति** prr. **मुमुण्ड** perf. **मुण्डिता** p. fut. **अमुण्डीत्** aor. **मुमुण्डिषाते** des. Can.-**मुण्डयति-ते** pre. **अमुमुण्डत्-त** aor.

मुण्ड् 1 A. **मार्जने मज्जने वा** to sink; **मुण्डते** pre. **मुमुण्डे** perf. **मुण्डिता** p. fut. **अमुण्डिष्ट** aor.

मुण् 6 P. **प्रतिज्ञाने** to promise; **मुणति** pre. **मुमोण** perf. **मोणिता** p. fut. **अमोणीत्** aor.

मुद् 1 A. **हर्षे** to rejoice, to be glad; **मोदते** pre. **मुमुदे** perf. **मोदिता** p. fut. **मोदिष्यते** fut. **अमोदिष्ट** aor. **मोदिषीष्ट** ben. **मुमुदिषते**, **मुमोदिषते** des. **मुदित**, **मोदित** p. p.

मुद् 10 U. **संसर्गे** to mix, to blend, to purify; **मोदयति-तं** pre. **मोदया-अकार-चक्रे** perf. **मोदयिता** p. fut. **अमूमुदत्-त** aor.

मुर 6 P. **संबेष्टने** to cover; **मुरति** pre. **मुमोर** perf. **अमोरीत्** aor.

मूर्च्छ् 1 P. **मोहसमुच्छ्राययोः** to faint, to become senseless, to grow, to prevail, to be match for; **मूर्च्छति** pre. **मुमूर्च्छ** perf. **मूर्च्छिता** p. fut. **अमूर्च्छीत्** aor. **मूर्च्छ्यात्** ben. Can.-**मूर्च्छयति-ते** pre. **अममूर्च्छत्-त** aor. **मुमूर्च्छिषति** des. **मूर्च्छित**, **मूर्त्** p. p.

मुब् 1 P. **बन्धने** to bind, to tie; **मुर्वति** pre. **मुमुर्व** perf. **मुर्विता** p. fut. **अमुर्वीत्** aor.

मुल् See **मूल्**.

मुष् 9 P. **स्तेये** to steal, to carry off; **मुष्णाति** pre. **मुषाण** 2nd sing. Impera. **मुमोष** perf. **मोषिता** p. fut. **मोषिष्यति** fut. **अमोषीत्**

aor. सुष्यात् ben. सुसुषिषति des. सुषित p.p. सुषित्वा, सम्सुष्य ger.
मोषितुम् inf.

सुस्र 4 P. खण्डने to cleave, to divide; सुस्यति pre. सुस्रोत perf.

सुस्त 10 U. संचाते to heap up, to gather; सुस्तयति-ते pre. सुस्तयाञ्च-
कोर-चक्रे perf. सुस्तयिता p. fut. असुस्तत्-त aor. सुस्तात्, सुस्तयि-
षाष्ट ben.

सुह 4 P. वैचित्ये to faint, to swoon, to fall, to err, to be foolish.
सुहति pre. सुमोह perf. मोहिता, मोग्धा or मोहा p. fut. मोहिष्यति
or मोक्षयति fut. अमोहिष्यत्-अमोक्षयत् con. अमुहत् aor. सुहात् ben.
सुसुहिषति, सुमोहिषति or सुसुक्षति des. Pass.—सुहते pre. अमोहि aor.
Cau.—मोहयति-ते pre. अमुहत्-त aor. सुग्ध or. मूढ p.p. मोहित्वा,
सुग्ध्वा, मूढ्वा, सम्सुह्य ger. मोहितुम्, मोग्धुम्, मोढुम् inf.

सू 1 A. बन्धने to fasten, to tie; सवते pre. सुसुवे perf. सविष्यते fut.
अमाविष्ट aor.

सूल 1 P. प्रतिष्ठायाम् to be firm, to stand fast; सूलति pre. सुसूल,
perf; मूलिता p. fut. अमूलीत् aor. सुमूलिषते des. Cau.—सूलयति-ते
pre. असूसूलत्-त aor.

सूल 10 U. रोपणे to plant, to sprout; सूलयति-ते pre. सूलयाञ्चकार-
चक्रे perf. सूलयिता p. fut. असूसूलत्-त aor. सुमूलायति-ते
des. सुलितं p. p.

सूष 1 P. स्तेये to rob, to plunder; सूषति pre. सुसूष perf. असूषीत्
aor. सुसूषिषति des. Cau.—सूषयति-ते pre. असूसूषत्-त aor.
सूषित p.p

सृ 6 A. * प्राणत्यागे to die; to perish; म्रियते pre. ममार perf. मर्ता
p. fut. मरिष्यति fut. असृत aor. सृषीष्ट ben. सुसूर्षति des. Pass —
म्रियते pre. Cau.—मारयति-ते pre. अमीमरत्-त aor. सृत p.p. मर्तुम्
inf. सृत्वा ger. and the Desiderative.

* It is Parasmaipadi in the Perfect, the two Futures, the
Conditional and the Desiderative.

सृज् 1 P. सङ्गृह्णाते to strike, to collect; सृजति pre. ममर्ष perf. असृजत् aor.

सृग् 4 P. अन्वेषणे to seek, to hunt, to examine, to beg; सृग्यति pre. ममर्ष perf. मर्गिता p. fut. मर्गिष्यति fut. अमर्गीत् aor. सृगित p.p.

सृग् 10 A. अन्वेषणे to seek, &c.; सृग्यते pre. सृग्याश्चक्रे perf. सृगयिता p. fut. सृगयिष्यते fut. असृगत aor. सृगयिषीष्ट ben. मिसृगयिषते des. Pass.—सृग्यते pre. असृगि aor.

सृष् 1 P. शौचालङ्कारयोः to wipe etc; मार्जति pre. ममार्ज perf. (See the root below).

सृष् 2 P. शुद्धौ to wipe off, to rule, to carry (as a horse), to adorn; मार्ति pre. ममार्ज perf. मार्जिता or मार्ता p. fut. मार्जिष्यति or मार्क्ष्यति fut. अमार्जिष्यत्-अमार्क्ष्यत् con. अमार्जीत् or अमार्क्षीत् aor. सृज्यात् ben. मिसृक्षति, मिमार्जिषति des. Pass.—सृज्यते pre. अमर्जि aor. Cau.—मार्जयति-ते pre. अममार्जत्-त अमीसृजत्-त, aor. सृष्ट, मार्जित p. p.

सृष् 10 U. शौचालङ्कारयोः to wipe off &c.; मार्जयति-ते pre. मार्जयाश्च कार-चक्रे, perf. मार्जयिता p. fut. मार्जयिष्यति-ते fut. अममार्जत्-त, अमीसृजत्-त aor. Pass.—मार्ज्यते pre. अमर्जि aor.

सृद् 6 & 9 P. सुखने to be gracious, to pardon, to be delighted; सृढति and सृद्नाति pre. ममर्ह perf. मर्हिता p. fut. अमर्हीत् aor.

सृण् 6 P. हिंसायाश्च to kill, to destroy; सृणाति pre. ममर्ष perf. अमर्षीत् aor.

सृद् 9 P. क्षोदे to press, to crush, to kill, to rub off; सृद्नाति pre. ममर्ह perf. मर्दिता p. fut. मर्दिष्यति fut. अमर्दिष्यत् con. अमर्दीत् aor. Pass.—सृद्यते pre. अमर्दि aor. Cau.—मर्दयति-ते pre. अमी-सृदत्-त or अममर्दत्-त aor. मिमर्दिषति des. सृदित p. p.

सृध् 1 U. उन्मत्ते (हिंसायां च) to be moist, to hurt, to kill, (in the Vedas) to disregard; मर्धति-ते pre. ममर्ध or मसृधे perf. अमर्धीत् अमर्धिष्ट aor. मर्धित्वा, सृद्ध्वा ger.

- सृश 6 P. आमर्शने to touch, to shake, to consider; सृशति pre. ममर्श perf. मर्श or मृष्टा p. fut. मर्शयति or मृश्यति fut. अमार्शत्, अमर्शत्, अमृष्टत् aor. मिसृशति des. Pass.—सृश्यते pre. अमर्शि aor. Cau.—मर्शयति-ते pre. अमीसृशत्-त or अममर्शत्-त aor. सृष्ट P. P. सृष्टा ger.
- सृष 1 P. सेचने to sprinkle, to bear; मर्षति pre. ममर्ष perf. मर्षिता p. fut. अमर्षत् aor. Cau.—मर्षयति-ते pre. अममर्षत्-त, अमीसृषत्-त aor.
- सृष 1 U. सहने to bear, to sprinkle; मर्षति-ते pre. (See the following root for the other forms).
- सृष 4 U. तितिक्षायास् to suffer, to allow, to pardon; सृष्यति-ते pre. ममर्ष or ममृषे perf. मर्षिता p. fut. मर्षिष्यति-ते fut. अमर्षत् or अमर्षिष्ट aor. मिमर्षिषति des. Pass.—सृष्यते pre. Cau.—मर्षयति-ते pre. सृषित्वा मर्षित्वा, ger.
- सृष 10 U. to suffer &c.; मर्षयति-ते pre. मर्षयाञ्चकार-चक्रे, perf. मर्षयिता p. fut. अमीसृषत्-त, अममर्षत्-त aor.
- सृ 9 P. हिंसायास् to hurt, to kill; सृणाति pre. ममार perf. मरिता or मरीता p. fut. मरिष्यति or मरीष्यति fut. अमारीत् aor. मिमरिषति, मिमरीषति, मुमूर्षति des.
- मे 1 A. प्रणिदाने to exchange, to barter; मयते pre. ममे perf. माता p. fut. मास्यते fut. अमारत् aor. मासीष्ट ben. मित्सते des. Cau.—मापयति-ते pre. अमीमपत्-त aor. Pass.—मीयते pre. अमायि aor.
- मेढ्-मेड् 1 P. to be mad; मेढति, मेडति pre.
- मेथ् 1 U. मेधाहिंसनयोः to know, to hurt; मेथति-ते pre. मिमेथ-थे perf. मेथिता p. fut. अमेथिष्ट aor.
- मेव्-मेव् 1 U. (सङ्गमे) to meet (See the above root)
- मेप् I A. गतौ to go, to move; मेपते pre. मिमेपे perf. अमेपिष्ट aor.
- मेव् 1 A. सेवने to worship, to attend upon; मेवते pre.
- मोक्ष 1 P. & 10 U. to release, to loose, to shed; मोक्षति, मोक्षयति-ते pre. मुमोक्ष; मोक्षयाञ्चकार-चक्रे perf.

- म 1 P. अभ्यासे to repeat in the mind, to learn, to remember, to praise (in the Vedas); मनति pre. मन्मो perf. म्नाता p. fut. म्नास्यति fut. अम्नासीत् aor. याद् or म्नेयाद् ben. मिम्नासति des. Can.—म्नापयति-ते pre. आमिन्नयत्-त aor. Pass.—म्नायते pre. अम्नायि aor. म्नात p.p.
- म्र 1 P. संघाते to collect, to strike; म्रसति pre. म्रस्य perf. म्रसिता p. fut. म्रसाक्षीत् aor.
- मृ 10 U. संधोजने स्नेहने म्लेच्छने च to heap, to mix, to anoint. to speak indistinctly; म्रसयति-ते pre. म्रसयाश्चकार-चक्रे perf. म्रसयिता p. fut. अमम्रसयत्-त aor. म्रसयात्, म्रसयिषीष्ट ben.
- मृ 1 A. मर्दने to pound; मृदते pre. ममृदे perf. मृदिष्यते fut. अमृदिष्ट aor. मिमृदिषते des.
- गु 1 P. to go; ग्राञ्चति pre. मुग्राञ्च perf. अग्राञ्चत्, अग्राञ्चीत् aor. मुग्राञ्चिषति, मुग्राञ्चिषति des. ग्राञ्चित्वा, ग्राञ्चित्वा ger.
- गुञ्च 1 P. to go; गुञ्चति pre. मुगुञ्च perf. गुञ्चिष्यति fut. अगुञ्चीत् aor. मुगुञ्चिषति des. गुक्त p.p. गुञ्चिता, गुक्त्वा ger.
- मे 1 (मेह) 1 P. to be mad; मेह(ह)ति pre.
- मृ 10 U. to cut, to divide; म्लक्षयति-ते pre. म्लक्षयाश्चकार-चक्रे perf. म्लक्षयिता p. fut. अमम्लक्षयत्-त aor.
- म्लु 1 P. to go; म्लोचति pre. मुम्लोच perf. म्लोचिता p. fut. म्लोचिष्यति fut. अम्लुचत् or अम्लोचिषीत् aor.
- म्लुञ्च 1. P. to go; म्लुञ्चति pre. मुम्लुञ्च perf.
- म्लेच्छ 1 P. & 10 U. अव्यक्ते वचने (अस्फुटे अपशब्दे च) to speak indistinctly or barbarously; म्लेच्छति, म्लेच्छति-ते pre. मिम्लेच्छ, म्लेच्छयाश्चकार-चक्रे perf. अम्लेच्छीत्, अमिम्लेच्छत्-त aor. मिम्लेच्छिषति, मिम्लेच्छिषति-ते des. म्लिष्ट, म्लेच्छित p.p.
- मेह or म्लेह 1 P. उन्मादे to be mad; म्लेहति or म्लेहति pre. अम्लेहीत्, अम्लेहीत् aor.
- म्ले 1 A. सेवने to worship, to serve; म्लेवते pre. मिम्लेबे per. म्लेविष्यते fut. अम्लेविष्ट aor.

म्लो 1 P. इर्षक्षये to fade, to grow weary, to be sad; म्लायति pre. मम्लो perf. म्लायता p. fut. म्लायस्यति fut. अम्लायीत् aor. म्लायत् or म्लेयात् ben. Cau.—म्लाययति-ते pre. अभिम्लपत्-त् aor. मिम्लसति des. Pass.—म्लायते per. अम्लायि aor. म्लान् p. p.

य—

यक्ष् 1 P. to stir, to move; यक्षति pre. ययक्ष perf. यक्षिता p. fut. अयक्षीत् aor.

यक्ष् 10 A. पूजायाम् to honour, to adore; यक्षयते pre. यक्षयाञ्चके perf. यक्षयिता p. fut. अययक्षत् aor. यक्षित p. p.

यज् 1 U. देवपूजासंगतिःकरणयजनदानेभ्यु to sacrifice, to make an oblation to, to give, to associate with; यजति-ते pre. इवान्, ईजे perf. यष्टा p. fut. यक्षयति-ते fut. अयक्षयत्-त् con. अयाक्षीत् (अयाष्टाम् du.), अयष्ट aor. इज्यात्, यक्षीष्ट ben. वियक्षति-ते des. Pass.—इज्यते pre. अयाजि aor. Cau.—याजयति-ते pre. अवी-यजत्-त् aor. इष्ट p. p. इष्ट्वा, समिन्ध ger. यष्टुम् inf.

यत् 1 A. प्रयत्ने to attempt, to strive after, to labour, &c; यत्ते pre. येते perf. यत्तिता p. fut. यत्तिष्यते fut. अयतिष्ट aor. यत्तिषीष्ट ben. वियतिषते des. Pass.—यत्यते pre. अयाति aor. Cau.—यातयति-ते pre. अवीयतत्-त् aor. यत् p. p. यत्तिष्वा, आयत्वा ger.

यत् 10 U. निकारोपस्कारयोः to injure, to encourage; यातयति-ते pre. यातयिष्यति-ते int. अवीयतत्-त् aor. वियायविषति-ते des.

यन्त्र् 10 U. संकोचे to restrain, &c; यन्त्रयति-ते pre. यन्त्रयाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. यन्त्रयिता p. fut. यन्त्रयिष्यति-ते fut. अययन्त्रत्-त् aor. वियन्त्रयिषति-ते des. Pass.—यन्त्रयते pre. यन्त्रित p. p. यन्त्रयित्वा ger.

यम् 1 P. मैथुने to cohabit; यमति pre. ययाम perf. यय्वा fut. ययस्यति fut. अययस्यत् con. अयायसीत् aor. Cau.—यामयति-ते pre. अयाययत्-त् aor. विययसते des.

यम् 1 P. उपरक्षे to check, to offer, to lift up, to go, to show; यन्तु-ति pre. ययाम perf. यन्ता p. fut. यंस्यति fut. अयस्यत् con.

अवन्सीत् aor. सम्मत् ben. विवन्सति des. Oau.—यामयति-ते, निवम-
यति-ते pre. अवीवमत्-त aor. Pass.—यम्यते pre. यत् p. p. यत्वा ger.

यम् 10 U. परिवेषणे to surround; यमयति-ते pre. अवीयमत्-त aor

यस् 4 P. प्रयत्ने to strive, to endeavour; यसति. * यस्यति pre. यसात्
perf. यसिता p. fut. यसिष्यति fut. अयसत् aor. Oau.—यासयति-ते
pre. (with आ A. only) यस्त p. p. यसित्वा, यस्त्वा ger. यसि-
तुम् inf.

या 2 P. प्रापणे (प्रापणं गतिः) to do, to invade, to pass away; यातं
pre. ययी perf. याता p. fut. यास्यति fut. अयासीत् aor. यायात्
ben. यियासति des. Pass.—यायते pre. Oau.—यापयति-ते pre.
अवीयपत्-त aor. यात् p. p. यात्वा, प्रयाय ger. यातुम् inf.

याच 1 P. A. याच्यायाम् to beg, to demand in marriage; याचति-ते
pre. ययाच-ययाचे perf. याचिता p. fut. याचिष्यति-ते fut.
अयाचीत्, अयाचिष्ट aor. याच्यात्, याचिषीष्ट ben. Oau.—याचयति-ते
pre. अयचाचत्-त aor. याचित p. p. याचित्वा ger. याचितुम् inf.

यु 2 P. मिश्रणेऽमिश्रणे च to join, to separate; यौति pre. युयाव
perf. यविता p. fut. यविष्यति fut. अयोवीत् aor. युयात् ben. युयुषति
or यियविषति des. Pass.—ययते pre. अयावि aor. Oau.—यावयति-ते
pre. अवीयवत्-त aor. युत् p. p.

यु 9 U. बन्धने to join, to mix; युनाति or युनीषि pre. युयाव or युयुषे
perf. योता p. fut. योष्यति-ते fut. अयोवीत् or अयोष्ट aor. युयात्,
योषीष्ट ben. युयुषति-ते des. युत् p. p.

यु 10 A. जुयुप्सायास् to censure; यादयते pre. यावयाञ्चके perf. याव-
यिता p. fut. अवीवयत् aor. यियावयिषते des.

युज्ज 1 P. संयमने to unite, &c; योजति pre. युयोज perf. योक्ता p. fut
अयोक्तीत् aor. युयुजति des.

युज्ज 4 A. समाधौ to concentrate the mind; युज्यते pre. युयुजे perf.
योक्ता p. fut. योष्यते fut. अयोष्यत् con. अयुक्त aor. युक्षीष्ट ben.
युयुजते des. Oau.—योजयति-ते pre. अययुजत्-त aor.

* यस् not preceded by a preposition except सम् optionally
belongs to the 1st conj.; संयस्यति, संयसति.

युज् 7 U. योने to unite, to put to, to appoint, to give, to prepare, &c; युजन्ति or युक्ते pre. युयोज or युयुजे perf. योक्ता p. fut. योक्ष्यति-ते fut. अयुजत्, अयोक्षीत् or अयुक्त aor. युज्वात्, युक्षीष्ट ben. Pass.-युज्यते pre. Cau.-योजयति-ते pre. अययुजत्-त aor. युयुक्षति-ते des. युक्त p. p.

युज् 10 U. संयमने to join, &c; योजयति-ते pre. योजयाश्चकार-चक्रे, perf. योजयिता p. fut. योजयिष्यति-ते fut. अययुजत्-त aor. युधोजिषति-ते des.

युज् 10 A. to censure; योजयते pre.

युत् 1 A. भासने to shine; योतते pre. युयुते perf. योतिष्यते fut. अयोतिष्ट aor.

युध् 4 A. संप्रहारे to fight, to conquer in fight; युध्यते pre. ययुधे perf. योद्धा p. fut. योत्स्यते fut. अयोत्स्यत् con. अयुद्ध aor. युत्सीष्ट ben. Pass.-युध्यते pre. अयोधि aor. Cau.-योधयति-ते pre. अययुधत्-त aor. युयुत्सते des. युद्ध p. p.

युप् 4 P. विमोहने to blot out, to trouble, to make smooth; युप्यति pre. युयोष perf. योपिता p. fut. अयुपत् aor.

यृष् 1 ᳚ हिंसायाद् to injure, to kill; यृषति pre युयृष perf. अयृषीत् aor.

येष् 1 A. प्रयत्ने to try, to attempt; येषते pre. यियेषे perf. अयेषिट् aor.

यौट् (ङ्) 1 P. to join, together; यौट् (ङ्)ति pre. युयौट् (ङ्)Perf. अयौटी (ङी)त् aor.

र—

रह् 1 P. गतौ to move, to flow; रहति pre. ररंह perf. रहिता p. fut. अरंहीत् aor. Cau.-रहयति-ते pre. अररंहत् त aor. रिरंहिषति des.

राक् 10 U. आस्वादने प्राप्तौ च, to taste, to get; राकयति ते pre. राकयिता p. fut. राकयाश्चकार-चक्रे perf. अरिरकत्-त aor. Also रग्, रघ्.

रक्ष् 1 P. पालने to protect, to avoid; रक्षति pre. ररक्ष perf. रक्षिता p. fut. रक्षिष्यति fut. अरक्षीत् aor. रक्ष्यात् ben. Pass.-रक्ष्यते pre. Cau.-रक्षयति-ते pre. अररक्षत्-त aor. रिरक्षिषति des. रक्षित p. p.

रख् 1 P. to go, to move; रखाति pre. रराख perf. अरखात्, अराखीत् aor.

रग् 1 P. शङ्कायाम् to doubt; रगति pre. रराग perf.

रङ्क् 1 P. to go, to move; रङ्गति pre. ररङ्ग perf. अरङ्गीत् aor.

रङ्क् 1 U. to go quick; रङ्गति-ते pre. ररंघ्, ररङ्घे perf. रंघिता p. fut. अरंघीत्, अरंघिष्ट aor.

रंघ् 10 U. to shine, to speak; रंघयति-ते pre. रंघयाश्चकार-चक्रे perf. अररंघत्-त, अरंघीत् aor.

रच् 10 U. प्रतियत्ने to arrange, to make, to write, to adorn, to direct; रचयति-ते pre. रचयाश्चकार-चक्रे perf. रचायिता p. fut. रचयिष्यति-ते fut. अररचत्-त aor. रिरचायिषति-ते des. रचित p. p. रचायित्वा ger.

रञ्ज् 1 & 4 U. रणे to be coloured, to paint, to be pleased, to be devoted to, to be in love with; रजति-ते, रज्याति-ते pre. ररञ्ज or ररञ्जे perf. रङ्गा p. fut. रङ्क्ष्यति-ते fut. अररङ्क्ष्यत्-त con. अररङ्क्षीत् or अररङ्क् aor. रज्यात् or रङ्क्षीष्ट ben. रिरञ्जति-ते des. Cau.—to dye, &c; रञ्जयति-ते pre. अररञ्जत्-त aor.—to hunt deer, रजयति-ते pre. अरीरजत्-त aor. Pass.-रज्यते pre. रन्क् p. p. रजत्, रजमान (1) रज्यत्, रज्यमान (4) pre+tp. रङ्क्त्वा, रक्त्वा ger.

रट् 1 P. परिभाषणे to shout, to call out, to shout with joy; रटति pre. रराट perf. रटिता p. fut. अरटीत्, अराटीत् aor. रटित p. p.

रठ् 1 P. to speak; रठति pre. रराठ perf.

रण् 1 P. शब्दे to sound, to go, to rejoice (in the Vedas); रणति pre. रराण perf. रणिता p. fut. अरणोत्, अराणीत् aor. Cau. राणयति-ते pre. अरीरणत्-त, अराणत्-त aor. रिरणिषति des.

रद् 1 P. बिलेखने to split; to gnaw, to dig; रदति pre. रराद perf. रदिता p. fut. रदिष्यति fut. अरदीत् or अरादीत् aor. रिरदिषति des.

रध् 4 P. हिंस्रसंराध्योः (संराद्धिनिष्पत्तिः) to hurt, to destroy, to subdue, to finish, to accomplish, (to be completed, in the Vedas); रधयति pre. ररन्ध perf. रधिता or रद्धा p. fut. रधिष्यति or रत्स्यति fut. अरधिष्यत्-अरत्स्यत् con. अरधत् aor. Pass.—रध्यते pre. अरन्धि aor. Cau.—रन्धयति-त्ते pre. अररन्धत्-त्त aor. रिरधिषति, रिरत्सति des. रद्ध p.p.

रप I P. व्यक्तायां वाचि to speak distinctly, to praise (in the Vedas); रपति pre. रराप perf. अरपीत्, अरापीन्, aor. रिरपिषति des.

रफ् 1 P. हिंसायां गतौ च to go, to hurt; रफति pre. रराफ perf.

रभ् 1 A. रामस्ये to begin, to embrace, to long for, to act rashly; रभते pre. रेभे perf. रब्धा p. fut. रप्स्यते fut. अरप्स्यत् con. अरब्ध aor. रप्सीष्ट ben. रिप्सते des. Cau.—रम्भयति-त्ते pre. अररम्भत्-त्त aor. Pass.—रभ्यते pre. अरम्भि aor. रब्ध p. p.

रम्* 1 A. to play, to rejoice at, to take rest; रमते pre. रेमे perf. रन्ता p. fut. रंस्यते fut. अरंस्यत् con. अरंस्त, with वि, व्यरंसीत् aor. रंसीष्ट ben. रिरंसते des. Pass.—रम्यते pre. Cau.—रमयति-त्ते pre. अररिमत्-त्त aor. रत p. p. रत्वा, आरम्य, आरत्य ger.

रम्भ् 1 P. शब्दे to sound; रम्भते pre. ररम्भे perf. रम्भिष्यते fut. अरम्भिष्ट aor. Pass.—रम्भ्यते

रय् 1 A. to go, to move, रयते pre. रेये perf. रयिता p. fut. अरयिष्ट aor. रयित p. p.

रस् 1 P. शब्दे to roar, to make a noise, to sing, to praise (in the Vedas); रसति pre. ररास perf. रसिता p. fut. अरसीत्, अरासीत् aor. रिरसिषति des.

* It is Parasm. when it is preceded by वि, आ, परि and उप.

- रस् 10 U. आस्वादनस्नेहनयोः to taste, to feel; रसयति-ते pre. रस-
याञ्चकार-चक्रे perf. अररसत्-त aor
- रह् 1 P. त्यागे to quit, to desert; रहति pre. रराह perf. रहिता p.
fut. रहिष्यति fut. अरहीत् aor. रिरहिषति des.
- रह् 10 U. त्यागे to leave, to abandon; रहयति-ते pre. रहयाञ्चकार-
चक्रे perf. रहयिता p. fut. रहयिष्यति-ते fut. अररहत्-त aor. रहित
p.p. रहयित्वा ger.
- रु 2 P. दाने to give, to bestow; राति pre. ररौ perf. राता p. fut.
अरासीत् aor. Cau.-रापयति-ते pre. अरीरपत्-त aor. रिरा-
सति des.
- रास् 1 P. शोषणालम्बयोः to be dry, to adorn, to be able, to
suffice; रास्ति pre. ररास् perf. अरासीत् aor.
- राध 1 A. सामर्थ्ये to be able; राधते pre. रराधे perf. राधिष्यते fut.
अराधिष्ट aor.
- राज् 1 U. दीप्तौ to shine, to glitter, to appear, to direct, to
be at the head; राजति-ते pre. रराज, रराजे, रेजे perf. राजिता
p. fut. राजिष्यति-ते fut. अराजीत्, अराजिष्ट aor. राज्यात्,
राजिषीष्ट ben. रिराजिषति-ते des. राजित p. p. राजित्वा, विराज्य
ger.
- राध् 4 P. वृद्धौ to grow, to prosper; राध्यति pre. रराध perf. राद्धा
p. fut. रात्स्यति fut. अरात्स्यत् con. राध्यात् ben. अरात्सीत्
(अराद्धाश् dual) aor. Cau.-अरीरधत्-त aor. रिरात्सति des.
- राध् 5 P. संसिद्धौ हिंसायां च to accomplish, to kill, to propitiate;
राधोति pre. रराध (2nd sing. with अप, अपरेषिथ) perf. रिरात्सति,
(रित्सति wishes to kill) des. राधुवत् pre. p.
- रास् 1 A. शब्दे to cry, to yell, to sound; रासते pre. ररासे perf.
अरासिष्ट aor. रिरासिषते des.
- रि 6 P. to go, to move; रियति pre. रिराय perf. रेप्यति fut.
अरेषीत् aor.
- रि 5 P. to hurt; रिणोति pre. (Vedic). रिरिषति des.
- रि 9 U. to drive out, to expel, to go to hurt, to emit, to
separate. (in the Vedas); रिणाति, रिणीते pre.

रिक् 1 P. गतौ to go; रेखाति pre. रिरिक् perf. रेखिष्यति fut. अरेखीत् aor.

रिक् or रिक् 1 P. गतौ to crawl, to creep, to go slowly; रिक्कति or रिक्कति pre. रिरिक् or रिरिक् perf. अरिक्कित्, अरिक्कित् aor.

रिच् 7 U. विरेचने to empty, to clear, to deprive of, to give up; रिणक्ति or रिक्के pre. रिरेच or रिरिचे perf. रेक्ता p. fut. रेक्ष्यति-ते fut. अरेक्ष्यत-त con. अरिचन्, अरेक्षीत्, अरिक्ता aor. रिष्यात् or रिक्षीष्ट ben. Pass.—रिच्यते pre. अरेचि aor. Oau.—रेचयति-ते pre. अरीरिचत्-त aor. रिरिक्षति-ते des. रिक्त्वा p.p. रिक्त्वा ger.

रिच् 1 & 10 P. विभोजनसम्पर्जनयोः to divide, to leave, to come together; रेचाते, रेचयति, pre. रिरेच. रेचयाश्चकार perf. अरेक्षीत्, अगीरिचत्-त aor. रिरिक्षति, रिरिचयिषति-ते des. रेचित् p. p.

रिक् 6 P. कथनयुद्धनिन्दाहिंसादानेषु to boast, to speak, to fight, to utter a rough grating sound, to give रिफाते pre. रिरिक् perf. रेफिता p. fut. अरेफीत् aor. रिरिफिषति रिरेफिषति des. रिफित् p.p. (also written as रिहृ).

रिम् 1 A. to crackle, to murmur, to chatter; रेभते pre. रिरिमे perf.

रिम् 6 P. to hurt, to kill; रिम्फति pre. रिरिम्फ perf. रिम्फिता p. fut. अरिम्फीत् aor.

रिश् 6 P. हिंसायाश्च to tear, to injure; रिशति pre. रिरेश perf. रेष्टा p. fut. रेक्ष्यति fut. अरेक्ष्यत् con. अरिश्त् aor. रिरिक्षति des.

रिष् 1 & 4 P. हिंसायाश्च to kill, to fail, to perish, to be injured; रेषति, रिष्यति pre. रिरेष perf. रेषिता or रेष्टा p. fut. रेषिष्यति fut. अरेषीत् (1st cl.), अरिषत् (4th cl.) aor. रिरिषिषति, रिरेषिषति des. रिष्ट p.p.

री 4 A. झवणे to trickle, to ooze, to flow; रीयते pre. रिये perf. रेच्यते fut. अरेह aor.

री 9 P. गतिरेषणयोः to go, to injure, to howl; रिजाति pre. रिराय perf. रेच्यति fut. अरेषीत् aor. रिरिषति des.

रीक् 1 U. to take, to cover; रीवति-ते pre.

रु 1 A. गतिरेषणयोः to go, to hurt, to break to pieces (in the

Vedas); रचते pre. ररुचे perf. रविता p. fut. अरविष्ट aor. Cau.—रावयति-ते pre. अरीरवत्-त pre. ररुचते des.

क 2 P. हाद्ये to cry, to yell, to hum as bees, to sound in general; रौते or रवीति pre. रराव perf. रवितां p. fut. रविष्यति fut. अरावीत् aor. रूयात् ben. ररुचति des. Pass.—रुचते pre. Cau.—रावयति-ते pre. रुत p.p.

रुच 1 A. दीप्तावभिप्रीतौ च to shine, to look beautiful, to be pleased with (a person); रोचते pre. ररुचे perf. रोचिता p. fut. रोचिष्यते fut. अरुचत्, अरोचिष्ट aor. ररुचिषते, ररोचिषते des. Cau.—रोचयते pre. अरुचत aor. रुचित p.p.

रुज 6 P. भङ्गे to break to pieces, to afflict, to pain; रुजति pre. रुरोज perf. रोक्ता p. fut. रोक्ष्यति fut. अरोक्षीत् (अरोक्ताश्च dual). aor. Cau.—रोजयति-ते pre. अरुजत्-त aor. रुक्षति des. रुण p.p. रुक्त्वा ger.

रुज् 10 U. हिंसायाम् to hurt, to kill; रोजयति-ते pre. रोजयाञ्चकार-चक्रे perf. रोजयिता p. fut. अरुजत्-त aor.

रुट 1 A. प्रतिघाते to strike down; रोटते pre. रुटे perf. अरुटत्, अरोटिष्ट aor. रोटिषीष्ट ben.

रुट् 10 U. to obstruct, to resist, to shine, to speak; रोटयति-ते pre. रोटयाञ्चकार-चक्रे perf. अरुटत्-त aor.

रुट् 1 P. उपघाते to strike; रोठति pre. रुठि perf. रोठिष्यति fut. अरोठीत् aor.

रुट् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; रोठयति-ते fut. रोठयाञ्चकार-चक्रे perf. अरुठत्-त aor.

रुट् 1 A. to resist, to oppose, to torment, to suffer pain; रोठते pre. रुठे perf.

रुण्ट 1 P. स्तेये to rob, steal; रुण्टति pre. रुण्ट perf. अरुण्टीत् Aor. Pass.—रुण्टयते pre. अरुण्टि aor.

रुण्ट् 1 P. to go, to steal, to tame, to oppose; रुण्टति pre. रुण्ट perf. This is the same as the above root; also written as रुण्ड्.

रुड् 2 P. भङ्गविमोचने to cry, to weep, to roar; रोडिति pre. अरोदत्,

- अरोदीत् Imperf. करोद perf. रोदिता p. fut. अरुदत् or अरोदीत् aor. रुधात् ben. रुदिषति des. Pass.—रुधते pre. अरोदि aor. Oau.—रोदयति-ते pre. अरुदत्-त aor. रुदित p.p.
- रु 4 A. (with अनु) कामे to desire, to obey; रुच्यते pre. रुचे perf. रोत्स्यते fut. अरुह aor. रुहस्सते des.
- रु 7 U. आवरणे to besiege, to oppose, to hold up, to oppress; रुधति or रुन्दे pre. करोध or रुधे perf. रोद्धा p. fut. रोत्स्यति-ते fut. अरुधत्, अरोत्सीत्, अरुध् (अरोद्धाम्, अरुत्साताम् dual) aor. रुद्धात्, रुत्साष्ट ben. रुहस्सति-ते des. Pass.—रुच्यते pre. अरोधि aor. Oau.—रोधयति-ते pre. अरुधत्-त aor. रुध् p.p. रोद्धुम् inf.
- रु 4 P. विमोहने to confound, to suffer, to violate, to, pain (in the Vedas), to disturb; रुच्यति pre. रुरोप perf. अरुपत् aor. Oau.—रोपयति-ते pre. अरुपत् aor. रुपिषति, रुरापिषति des.
- रु 6 P. हिंसायाम् to hurt, to destroy; रुशति pre. रुरोश perf. अरुक्षत् aor. रुक्षति des.
- रुंश 10 U. 1 P. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; रुंशयति-ते, रुंशति pre. रुंशयिष्यति, रुंशिष्यति fut. अरुंशन्-त, अरुंशीत् aor.
- रुष 1 P. हिंसायाम् to kill, to hurt, to be annoyed; रुषति pre. रुरोष perf. रोषिता or रोष्टा p. fut. रोषिष्यति fut. अरोषीत् aor. रुषिषति, रुरोषिषति des. रुषित्वा, रोषित्वा, रुष्टा ger. रोषितुम्, रोष्टुम् inf.
- रुष 4 P. to kill, to hurt, to vex; रुच्यति pre. अरुक्षत् aor. (For the other forms see the above root).
- रुष 10 U. रोषे to be angry; रोषयति-ते pre. अरुक्षत्-त aor.
- रुह 1 P. बीजजन्मानि प्रादुर्भावे च to grow, to increase, to rise, to reach; रोहति pre. रुंरुह perf. रोहता p. fut. रोहयति fut. रुह्यात् ben. अरुक्षत् aor. रुहति des. रुह p.p. रुद्धा, आरुह्य ger. रोहुम् inf.
- रुक्ष 10 U. पारुष्ये to be rough, to be unkind, to make dry, (in the Vedas); रुक्षयति-ते pre. रुक्षयाञ्चकार चक्रे perf. रुक्षयिता p. fut. अरुक्षन्-त aor.
- रूप 10 U. रूपक्रियायाम् to find out, to form, to consider, to fix, to appoint; रूपयति-ते pre. रूपयाञ्चकार-चक्रे perf. रूपयिता p. fut. अरूपन्-त aor. रूपयिषति-ते des.

- रुष 1 P. सूषायाम् to adorn, to decorate, to anoint; रुषति pre.
रुष्य perf. रुषिता p. fut. अरुषीद् aor. रुषित p.p.
- रेक्ष 1 A. शङ्कायां to doubt, to suspect; रेक्षते pre. रिरेके perf. रेक्षिष्यते
fut. अरेक्षिष्ट aor.
- रेज् 1 A. to shine, to shake; रेजते pre.
- रेट् 1 U. परिभाषणे to speak, to ask; रेटति pre. रिरेट perf. अरेटीत्
aor.
- रेप् 1 A. to go; रेपते pre. रेपिष्यते fut. अरेपिष्ट aor.
- रेभ् 1 A. शब्दे to sound, to low; रेभते pre.
- रेष 1 A. अव्यक्ते शब्दे to utter an indistinct sound, to neigh; रेषते
pre. रिरेषे perf. रेषिता p. fut. अरेषिष्ट aor. रेषित p.p. (Also
written as रेव्).
- रै 1 P. to sound, to bark at; रायति pre. ररी perf. अरासीत् aor.
- रोद्ध् 1 P. अनादरे उन्मादे च to despise; रोद्धति pre. रुरोड perf. अरोडीत्
aor.
- रौट् (रोद्ध् also) 1 P. to despise; रौटति, रौडति pre.

ल—

- लक् 10 U. आस्वादने प्राप्तौ च to taste, to obtain; लाकयति-ते pre.
लाकयाश्चकार-चक्रे perf. लाकयिता p. fut. अलीलकत्-त aor.
- लक्ष् 1 A. आलोचने to perceive, to observe; लक्षते pre. ललक्षे perf.
लक्षिता p. fut. अलक्षिष्ट aor. लक्षयिषीष्ट ben.
- लक्ष 10 U. दर्शनाङ्कनयोः to notice, to define, to regard; लक्षयति-ते
pre. लक्षयाश्चकार-चक्रे &c. perf. लक्षयिता p. fut. अललक्षत्-त aor
लक्षित p.p. लिलक्षयिषति-ते des.
- लख् or लङ् 1 P. to go; लखति or लङ्गति pre.
- लग् 1 P. सङ्गे to attach oneself to, to touch, to meet, to follow
closely; लगति pre. ललाग perf. लगिता p. fut. अलगीद् aor. लिल-
गिषति des. लग्ग p.p.
- लग् 10 U. आस्वादने प्राप्तौ च to taste, to obtain; लागयति-ते pre.
लागयाश्चकार-चक्रे perf. लागयिता p. fut. अलीलगत्-त aor.

लङ् 1 P. to go, to go lame; लङ्गति pre.

लंघ् 1 P. शोषणे to dry, (भाषायां दीप्तौ सीमातिक्रमे च) to speak, to shine, to transgress; A. गत्यर्थे भोजननिवृत्तौ च to go, to fast; लंघति-ते pre. ललंघ-ललङ्घे perf. लंघिता p. fut. अलंघीत् or अलंघिष्ट aor. लंघित p. p.

लघ् 10 U. to speak, to shine; लंघयति-ते pre. लंघयिष्यति-ते fut. अलंघयत्-त aor. लङ्घ्यात्, लंघयिषीष्ट ben. लिलंघयिषति-ते des.

लच्छ् 1 P. लक्षणे to mark; लच्छति pre. ललच्छ perf.

लज् 1 P. भर्जने to fry; लजति per. ललाज perf. लाजिता p. fut. अलजीत्, अलाजीत् aor. (Also written as लज्ज).

लज् 6 A. व्रीडने to be ashamed; लजते pre. लेजे perf. लजिता p. fut. अलजिष्ट aor. लिलजिषते des. लज्ज p. p.

लज् 10 U. प्रकाशने to appear; लजयति-ते; अपवारणे to conceal, लाजयति ते pre. लजयाश्चकार-चक्रे, लाजयाश्चकार-चक्रे &c. perf. लजयिता, लाजयिता p. fut. अललजत्-त, अलीलजत्-त aor.

लञ्ज् 1 P. हिंसाबलादाननिकेतनेषु भाषायां दीप्तौ च to kill, to be powerful, to take, to dwell, to speak, to shine; लञ्जति pre. ललञ्ज perf. अलञ्जीत् aor.

लञ्ज् 10 U. (see the above root) to give also; लञ्जयति-ते pre. लञ्जयाश्चकार-चक्रे perf. लञ्जयिता p. fut.

लट् 1 P. बाल्ये to be or act like a child, to prattle, to cry; लटति pre. ललाट perf. अलटीत् aor.

लट् 1 P. विलासे to play, to sport; लटति pre. अलटीत्, अलाटीत् aor.

लट् 10 U. उपसेवायां to fondle, to caress; लाडयति-ते pre. लाडयाश्चकार-चक्रे perf. अलीलडत्-त aor.

लप् 1 P. व्यक्तायां वाचि to talk in general, to wail, to whisper, to lament; लपति pre. ललाप perf. लपिता p. fut. अलपीत्, अलापीत् aor. Cau.—लापयति-ते pre. अलीलपत्-त aor. लिलापिषति des.

लभ् 1 A. प्राप्नो to get, to take, to have, to be able, &c.; लभते pre.

लेभे perf. लब्धा p. fut. लप्स्यते fut. अलब्ध aor. लिप्सते des. Cau.—
लभ्यति-ते pre. अललभ्यत्-त aor. लब्ध p. p.

लम्ब् 1 A. शब्दे अवस्रंसने च to sound, to hang down, to sink, &c.;
लम्बते pre. ललम्बे perf. लम्बिता p. fut. अलम्बित aor. Pass.—
लम्ब्यते pre. अलम्बि aor. Cau.—लम्बयति-ते pre. अललम्बत्-त aor.
लिलम्बिषते des. लम्बित p. p.

ल्य 1 A. to go, to move; ल्यते pre. लेये perf. लयिता p. fut. अल्यिष्ट
aor.

लर् 1 P. to go, to move; लर्वाति pre. ललर्व perf. अलर्वात् aor.

लल् 1 P. विलास to play, to move about; ललति pre. ललाल perf.
ललिष्यति fut. अललीत् aor. लिलयिषति des. Cau.—लालयति pre.
अलीललत् aor. ललित p. p.

लल 10 A. ईप्सायां to desire, to fondle; लालयते pre. लालयाश्चक्रे
perf. लालयिता p. fut. अलीललत् aor. लिलालयिषते des.

लश् 10 U. शिल्पयोगे to use any art; लाशयति-ते pre. लाशयाश्चकार-
चक्रे perf. अलीलशत्-त aor. V. 1. for लस्.

लष 1 & 4 U. कान्ती to wish, to long for; लषति-ते, लष्यति-ते pre.
ललाष or लेषे perf. लषिता p. fut. अलषीत्, अलाषीत्, अलषिष्ट aor.
लिलषिषति des. लषित p. p.

लस् 1 P. श्लेषणक्रीडनयोः to appear, to embrace, to play, to
shine; लसति pre. ललास perf. लसिता p. fut. अलसीत्-अलासीत्
aor. Cau.—लासयति-ते pre. अलीलसत्-त aor. लिलसिषति des.
लसित p. p.

लस् 10 U. शिल्पयोगे See लश् above.

लज् 1 A. व्रीडने to be ashamed, to blush; लज्जते pre. ललजे perf.
लज्जिता p. fut. अलज्जिष्ट aor. Pass.—लज्ज्यते pre. अलज्जि aor.
Cau.—लज्जवति-ते pre. अललज्जत्-त aor. लिलज्जिषते des.
लज्ज p. p.

ला 2 P. आदाने दाने च to take, to obtain; लाति pre. ललो perf.
लाता p. fut. अलासीत् aor. Cau.—लापयति-ते, लाहयति-ते (to
cause to melt) pre. अलीलपत्-त, अलीलयत्-त aor. लिहासति des.

खाख् 1 P. शोषणालमर्थयोः to be dry, to adorn, to suffice; खाख्यति pre. अलाखीत् aor. Can.—खाख्यति-ते.

खाच् 1 A. सामर्थ्ये to be equal to or able; खाचते pre. अलाचिष्ट aor.

खाज् or लांज् 1 P. मर्जने मर्त्सने च to fry, to blame; खाजति or लांजति pre. अलाजीत्, अलांजीत् Aor.

लाञ्छ् 1 P. लक्षणे to mark; लाञ्छति pre. अलांछीत् aor.

लिख् 6 P. भक्षरविन्यासे to write, to rub, to touch, to peck as a bird; लिखति pre. लिलेख perf. लेखिता p. fut. अलेखीत् aor. लिलिखिषति or लिलेखिषति des. Can.—लेखयति-ते pre. अली-लिखत्-त aor.

लिङ् 1 P. to go, to move; लिङ्गति pre.

लिङ् 1 P, to go, to move; लिङ्गति pre. लिलिङ्ग perf. लिङ्गिता p. fut. अलिङ्गीत् aor. लिङ्गित p. p.

लिङ् 10 U. चित्रीकरणे to paint, to inflect (a noun); लिङ्गयति-ते pre. लिङ्गयाश्चकार-चक्रे &c. perf. लिङ्गयिता p. fut. अलिङ्गित-त aor.

लिप् 6 U. उपदेहे (उपदेहो वृद्धिः) to anoint, to cover, to stain; लिपति-ते pre. लिलेप, लिलिपे perf. लेप्ता p. fut. लेप्स्यति-ते fut. अलिपत्-त, अलिप्त aor. Can.—लेपयति-ते pre. अलीलिपत्-त aor. लिलिप्सति-ते des. लिप्त p. p.

लिश् 4 A. अल्पीभावे to be small or reduced; लिश्यते fut. लिलिश्ते perf. लेक्ष्यते fut. अलिक्षत् aor. Can.—लेशयति-ते pre. अलीलिशत्-त aor. लिलिक्षते des. लिष्ट p. p.

लिश् 6 P. to go; लिशति pre. लिलेश perf. अलिक्षत् aor. लिलिक्षति des.

लिह् 2 U. आस्वादने to lick, to taste; लेहे, लीहे pre. लिलेह, लिलिहे perf. लेहा p. fut. लेक्ष्यति-ते fut. अलिक्षत्-त, अलीह aor. लिह्यात्, लिक्षीष्ट ben. लिलिक्षति-ते des. लीह p. p.

ली 1 P. & 10 U. द्रवीकरणे to melt, to dissolve; लयति, लाययति-ते pre. लिलाय, लाययाश्चकार-चक्रे &c. perf. अलेषीत्, अलीलयत्-त aor. लिलीषति, लिलाययिषति-ते des.

ली 4 A. श्लेषणे to stick, to lie on; लीयते pre. लिल्ये perf. लेता, लाता

p. fut. लेष्यते, लास्यते fut. अलेष्ट, अलास्य aor. लेषीष्ट लासीष्ट
ben. Cau.—लाययति-ते pre. लिलीषते des. लीन p.p. लीत्वा, विलाय,
विलीय ger.

ली 9 P. श्लेषणे to adhere, to melt; लिनाति pre. लिलाय, ललो perf.
लेता, लाता p. fut. लेष्यति, लास्यति fut. अलेषीत्, अलासीत् aor.
लिलीषति des.

लुञ्च् 1 P. अपनयने to pluck, to pull, to tear off; लुञ्चति pre. लुलुञ्च
perf. लुञ्चिता p. fut. अलुञ्चीत् aor. लुलुञ्चिषति des. लुञ्चित p.p.

लुञ्च् 1 P. & 10 U. हिंसाबलादाननिकेतनेषु भाषाया दीप्तौ च to kill, to
be strong &c. लुञ्जति, लुञ्जयति-ते pre. अलुञ्जीत्, अलुलुञ्जत्-त aor.

लुट् 1 A. प्रतिघाते to oppose; लोटते pre. लुलुटे perf. लोटिता p. fut.
अलुटत्, अलोटिष्ट aor. लुलुटिषते des.

लुट् 1 P. विलोढने to roll, to wallow on the ground; लोटति pre.
लुलोट perf. लोटिता p. fut. अलोटीत् aor. लुलुटिषति or लुलोटिषति
des. Cau.—लोडयति-ते pre. अलुलुटत्-त, अलुलोटत्-त aor.
लुटित, लोटित p. p.

लुट् 4 P. to roll, &c., लुट्यात् pre. लुलोट perf. लोटिता p. fut;
अलुटत् aor. (See the above root for the other forms.)

लुट् 6 P. (कुटादिः) संश्लेषणे see लुट् below.

लुट् 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; लोटयति-ते pre.
लोडयाश्चकार-चक्र &c. perf. लोटयिता p. fut.

लुट् 1 P. उपघाते to strike, to knock down; लोटति pre. लुलोट
perf. लोटिता p. fut. अलोटीत् aor. Cau.—अलुलुटत्-त, अलुलो-
टत्-त aor.

लुट् 1 A. प्रतिघाते to oppose, to roll; लोटते pre. लुलुटे perf.
लोडिता p. fut. अलुटत्, अलोटिष्ट aor.

लुट् 6 P. संश्लेषणे (कुटादिः) to wallow; लुठति pre. लुलुठ perf.
लुठिष्यति fut. अलुठीत् aor. लुलुठिषति des.

लुङ् 1 P. विलोढने to stir, to churn; लोडति pre. लुलोड perf. लोडिता
p. fut. अलाडीत्-aor. Cau.—लोडयति-ते pre. लुलुडिषति des.

लुङ् 6 P. (कुटादिः) to cover, to adhere; लुङति pre. (See लुङ above for the other forms.)

लुण्ट् 1 P. स्तेये to rob, to be lazy; लुण्टति pre. लुण्ट् perf. लुण्टिष्यति fut. अलुण्टीत् aor.

लुण्ट् 10 U. see लुण्ट below.

लुण्ट् 1 P. आलस्ये प्रतिघाते च to be idle, to agitate; लुण्टति pre. लुण्टिष्यति fut. अलुण्टीत् aor. Cau. लुण्टयति-ते pre. अलुण्टयत्त aor. लुण्टिष्यति des.

लुण्ट् 10 U. स्तेये to rob, to plunder; लुण्टयति-ते pre. लुण्टयिष्यति-ते fut. अलुण्टयत्त aor.

लुण्ट् 10 U. to plunder; लुण्टयति-ते pre. लुण्टयाश्चकार-चक्रे perf. (Same as लुण्ट.)

लुन्थ् 1 P. हिंसाक्लेशनयोः to strike, to kill; लुन्थति pre. लुन्थ् perf. लुन्थिष्यति fut. अलुन्थीत् aor.

लुप् 4 P. विमोहने to confound, to be destroyed; लुप्यति pre. लुलोप perf. लोपिता p. fut. अलुपत् aor. Cau.—लोपयति-ते pre. अलुपयत्त, अलुलोपयत्त aor. लुपिष्यति, लुलोपिष्यति, des. लुप्सा, लुपिष्या, लोपित्वा ger. लुप्त p. p.

लुप् 6 U. छेदने to break, to take away, to seize, to suppress; लुप्यति-ते pre. लुलोप, लुलुपे perf. लोप्ता p. fut. अलुपत्, अलुप्त aor. लुप्यात्, लुप्सीष्ट ben. लुलुप्सति-ते des. Pass.—लुप्यते pre. अलोपि aor. Cau.—(See the above root); लुप्त p. p.

लुम् 1 & 4 P. गार्ह्ये to covet, to be perplexed; लोमति, लुम्यति pre. लुलोम perf. लोमिता, लोम्वा p. fut. अलोमीत् (1) अलुमत् (4) aor. Cau.—लोमयति-ते pre. अलुलुमयत्त aor. लुलोमिष्यति, लुलोमिष्यति des. लुम्ब p. p.

लुम् 6 P. विमोहने to be bewildered, to confound; लुमति pre. अलोमीत् aor. लुमित p. p.

लुम् 1 P. अर्दने to torment; लुम्बति pre. अलुम्बीत् Aor.

लु 9 U. छेदने to divide, to cut off; लुनाति, लुनीते pre. लुलाव, लुलुवे

perf. लविता p. fut. अलावीत्, अलविष्ट aor. लूयात्, लविषीष्ट ben.
लुलूषति-ते des. Cau.—लावयति-ते pre. लून p. p.

लूष 1 P. लूषायां; लूषति pre. लुलूष perf. अलूषीत् aor.

लूष 10 U. हिंसायां to injure, to rob; लूषयति-ते pre. लूषयाश्चकार-
चक्रे perf. अलुलूषत्-त् aor.

लेम्ब 4 P. स्खलने to stumble; लेख्यति pre. अलेखीत् aor.

लेप् 1 A. to go, to worship; लेपते pre. अलेपिष्ट aor.

लेण् 1 P. to go, to send, to embrace; लेणति pre. अलेणीत् aor.

लोक 1 A. दर्शने to see, to perceive; लोकते pre. लुलोके perf. लोकित्ता
p. fut. अलोकित् aor. लुलोकिते des. Cau.—लोकयति-ते pre.
अललोकत्-त् aor. लोकित p. p.

लोक 10 U. भाषायां दीप्तौ च to behold, to shine, to know, to seek;
लोकयति-ते pre. लोकयाश्चकार-चक्रे perf. लोकयिता p. fut. अल-
लोकत्-त् aor. लुलोकयिषति-ते des.

लोच् 1 A. दर्शने to see; लोचते pre. लुलोचे perf. लोचिता p. fut.
अलोचिष्ट aor. लोचित p. p.

लोच् 10 U. to speak, to shine; लोचयति-ते pre. लोचयाश्चकार चक्रे-
भास-बभूव perf. लोचयिता p. fut. अललोचत्-त् aor. (See लोक
10 above).

लोढ 1 P. धौर्त्ये पूर्वभावे भ्रष्टे च to deceive, to precede; लोढति pre.
लुलोढ perf. अलोदीत् aor.

लोष्ट 1 A. संघाते to heap up; लोष्टते pre. लुलोष्टे perf. अलोष्टिष्ट aor.

व—

वक्ष 1 P. रोषे संघाते च to be angry, to grow; वक्षति pre. ववक्ष perf.
वक्षिष्यति fut. अवक्षीत् aor.

वव्-वह् 1 P. to go, to move; ववति, वहति pre. ववाव, ववह् perf.

वङ् 1 A. कौटिल्ये मतौ च to be crooked, to go; वङ्गते pre. अवङ्गिष्ट
aor.

वङ् 1 P. to go; वङ्गति pre.; same as वङ्

- वच् 2 P. परिभाषणे to speak, to relate; वक्ति pre. उवाच perf. वक्ता p. fut. वक्ष्यति fut. अवोचत् aor. उच्यत् ben. विवक्षति des. Cau.—वाचयति-ते pre. अवीवचत्-त aor.
- वच् 1 P. & 10 U. to speak, to read; वचति, वाचयति-ते pre. उवाच, वाचयाश्चकार-चक्रे, &c. perf. वक्ता, वाचयिता p. fut. अवाक्षीत्, अवीवचत्-त aor. उक्त, वाचित p. p.
- वज् 1 P. to go, to roam about; वजति pre. ववाज perf. वजिता p. fut. अवजीत्, अवाजीत् aor.
- वज् 10 U. to trim, to go; वाजयति-ते pre. वाजयामास &c. perf. अवीवजत्-त aor.
- वञ्च् 1 P. to go, to arrive at; वञ्चति pre. ववञ्च perf. वञ्चिता p. fut. अवञ्चीत् aor. विवञ्चिषति des. वञ्चित p. p. Pass.—वच्यते pre. अवञ्चि aor.
- वञ्च् 10 A. प्रलम्भने to cheat; वञ्चयते pre. वञ्चयामास &c. perf. अव-
वञ्चत aor. विवञ्चयिषते des.
- वट् 1 P. वेष्टने to surround, to cover; वटति pre. ववाट perf. अवटीत्, अवाटीत् aor.
- वट् 10 U. ग्रन्थे, विभाजने to string, to divide, to surround; वट-
यति-ते pre. वटयाश्चकार-चक्रे perf. अवीवटत्-त aor. विवटयिषति-ते
des.
- वट् 10 P. स्थौल्ये to be strong or fat; वटति pre. ववाट perf. अवठीत्,
अवाठीत् aor.
- वण् 1 P. शब्दे to sound; वणति pre. अवणीत्, अवाणीत् aor. विवणि-
षति des.
- वण्ट् 1 P. & 10 U. विभाजने to divide वण्टति, वण्टयति-ते pre. वण्टि-
ष्यति, वण्टयिष्यति fut. अवण्टीत्, अववण्टत्-त aor.
- वद् 1 P. व्यक्तायां वाचि to say, to tell, to lay down; वदति pre.
उवाद perf. वदिता p. fut. अवादीत् aor. विवदिषति des. Pass.—
उच्यते pre. अवादि aor. उदित p. p.
- वद् 1 & 10 U. संदेशवचने to inform; वदति ते, वदयति-ते pre. ववाद,
ववदे, वदयाश्चकार &c. perf. अवादीत्, अवदिट्, अवीवदत्-त aor.

- वन् 1 P. शब्दे सम्भक्तौ च to sound, to honour, to aid; वनति pre. ववान perf. वनिष्यति fut. अवनीत्, अवानीत् aor. Cau.—वानयति-ते pre. विवनिषति des.
- वन् 8 A. (P. according to चन्द्र) to beg, to seek for; वनुते pre. वेने perf. अवनिष्ट, अवत aor. विवनिषते des.
- वन् 1 P. & 10 U to favour, to injure, to sound; वनति, वानयति-ते pre.
- वन्द् 1 A. अभिवादनस्तुत्योः to salute, to adore, to praise; वन्दते pre. ववन्दे perf. वन्दिता p. fut. अवन्दिष्ट aor. विवन्दिषते des. Pass.—वन्द्यते pre. वन्दित p. p.
- वप् 1 U. बीजसन्ताने छेदने च to sow, to scatter, to weave, to cut, to shave; वपाति-ते pre. उवाप. ऊपे perf. वप्ता p. fut. अवाप्सीत्, अवप्ता aor. उप्यात्, वप्सीष्ट ben. Cau.—वापयति-ते pre. अवीवपत्-त aor. विवप्सति-ते des. Pass.—उप्यते pre. अवापि aor.
- वष् 1 P. to go; वप्सति pre. अवप्सीत् aor.
- वम् 1 P. उद्धिरणे to vomit, to pour out; वमति pre. ववाम perf. वमिता p fut. अवमीत् aor. Cau.—वमयति-ते, वामयति-ते (with a prep. वमयति-ते only) pre. अवीवमत्-त aor. वमित, (वान्त according to some) p. p.
- वय 1 A. to go; वयते pre. वयिष्यते fut. अवयिष्ट aor.
- वर 10 U ईप्सायां to ask for, to get; वरयति-ते pre. वरयाश्चकार-चक्रे perf. वरयिता p. fut. अववरत्-त aor.
- वर्च् 1 A. दीप्तौ to shine, to be bright; वर्चते pre. ववर्चे perf. अवर्चिष्ट aor.
- वर्ण 10 U. वर्णक्रियाविस्तरगुणवचनेषु प्रेरणे च to colour, to explain, to extol, to send, to grind; वर्णयति-ते pre. वर्णयाश्चकार-चक्रे-आस-बभूव perf. वर्णयिता p. fut. अववर्णत्-त aor. विवर्णयिषति ते des. वर्णित p. p.
- वर्ध् 10 U. छेदनपूरणयोः to cut, to fill; वर्धयति-ते pre. अववर्धत्-त aor. विवर्धयिषति-ते des.
- वर्ष 1 A. स्नेहने to love; वर्षते pre. अवर्षिष्ट aor.

बल् 1 A. संवरणे, सञ्चरणे च to cover, to move about; बलते per.
बलि-यते fut. अवलिष्ट aor. विवलिषति-ते des.

बल् 10 U. परिभाषणे to speak; बल्कयात-ते pre. बल्कयाञ्चकार-चक्रे
perf. अवबल्क्यत्-त aor.

बल्ग 1 U. to go, to dance, to be pleased, to eat; बल्गति-ते pre.
बवल्ग, बवल्गे perf. बल्गिता p. fut. अवल्गीत्, अवल्गिष्ट aor.
बल्गिन p. p.

बल्भ् 1 A. भोजने to eat; बल्भते pre. अवल्भिष्ट aor.

बल् 1 A. संवरणे to cover or be covered; बल्ते pre. बवल्ते perf.

बल्ह् 1 A. परिभाषणहिंसाप्रदानेषु to speak, to be prominent, to kill,
to give; बल्हते pre. बवल्हे perf. अवल्हिष्ट aor.

बल्श 2 P. कान्तौ to wish, to shine; बल्शि pre. उवाशि perf. बलिता p.
fut. अवशीत्, अवशीत् aor. उश्यात् ben. विवशिषति des. Pass.—
उश्यते pre. अवाशि aor. उशित p. p.

बल्ष 1 P. हिंसायां to injure, to kill; बल्षति pre. बवल्ष perf. अबल्षीत्,
अबल्षीत् aor.

बल्स् 1 P. निवासे to dwell, to be, to spend (time); बल्सति pre. उवास
perf. बस्ता p. fut. अवासीत् aor. उष्यात् ben. विवसति des.
Pass.—उष्यते pre. अवासीत् aor. Cau.—वासयति-ते pre. अवीवसत्-
त aor. उषित p. p. उषित्वा, प्रोष्य ger.

बल्स् 2 A. आच्छादनं to wear, to put on; बल्स्ते pre. बवल्से perf. बलिता
p. fut. अवसिष्ट aor. Cau.—वासयति-ते pre. अवीवसत्-त aor.
विवसिषते des. बसित p. p.

बल्स् 4 P. स्तम्भे to be straight, to be firm, to fix; बल्सति pre. बल्सि-
ष्यति fut. अबसत् aor. बस्त p. p. बसित्वा, बस्त्वा ger. बसितुम् inf.

बल्स् 10 U. संहच्छेदापहरणेषु to love, to cut, to take away; बल्सयति-
ते pre. बालसिष्यति-ते fut. अवीवसत्-त aor. बाल्यात्, बाल्यिषीष्ट
ben.

बल्स् 10 U. निवासे to dwell; बल्सयति-ते pre. बाल्यिता p. fut. अबसत् त
aor.

बल्क् 1 A. to go; बल्कते pre. बाल्क्यत् fut. अवल्किष्ट aor.

बल्स् 10 A. अर्दने to hurt, to kill, to ask, to go; बल्सयते pre.
बाल्याञ्चक्रे perf. अबवस्तत् aor. (Also written as बल्स्).

बह् 1 U. प्रापणे to bear along, to carry, to flow, to marry (with उद्) &c. बहति-ते pre. उवाह, ऊह perf. बोहा p. fut. बध्यति-ते fut. अवासीत्, अवोद aor. उह्यात्, वक्षीष्ट ben. विविक्षति-ते des. Cau.—वाहयति-ते pre. अवाहयत्-त aor. ऊह p.p.

वा 2 P. गतिगन्धनयोः to blow, to go, to strike, to kill; वाति pre. ववौ perf. वाता p. fut. अवासीत् aor. वायात् ben. Cau.—to cause to blow, वाययति-ते; to shake, वाजयति-ते pre. विवासति des. वात p.p. (with निर्-निर्वाण when वात 'wind' is not the subject; as निर्वाणो मुनिरग्निर्वा).

वांक्ष् 1 P. कांक्षायां to wish, to desire, वांक्षति pre. वांक्षिष्यति fut. अवांक्षीत् aor.

वाञ्छ् 1 P. वाञ्छायाम् to wish, to desire, to seek for; वाञ्छति pre. ववाञ्छ perf. वाञ्छिता p. fut. अवाञ्छीत् aor. विवाञ्छिषति des. Pass.—वाञ्छयते pre. अवाञ्छि aor.

वाड् 1 A. to bathe, to dive; वाडते pre. ववाडे perf.

वाट् 10 U. सुखसेवनयोः to be happy, to serve; वातयति-ते pre. वातयिष्यति-ते fut. अववातत्-त aor. विवातयिषति-ते des.

वाश् 4 A. शब्दे to roar, to hum; वाश्यते pre. ववाशे pre. वाशिता p. fut. अवाशिष्ट aor. वाशित p.p.

वास् 10 U उपभेदायां to scent, to make fragrant; वासयति-ते pre. वासयाश्चकार-चक्रे &c. perf. वासयिता p. fut. अववासत्-त aor. विवासयिषति-ते des.

वाह् 1 A. प्रयत्ने to try, to make an effort; वाहते pre. ववाहे perf. अवाहिष्ट aor.

विच् 7 U. पृथग्भावे to separate &c.; विनक्ति, विङ्के pre. विवेच, विविचे perf. वक्ता p. fut. अवेचन्, अवेक्षीत्, अविक्त aor. विच्यात्, विक्षीष्ट ben. विविक्षति-ते des. विक्त p.p.

विच्छ् 6 P. to go; विच्छायति pre. विविच्छ. विच्छाश्चकार &c. perf. विच्छिना, विच्छायिता p. fut. अविच्छीत् अविच्छायीत् aor. Cau.—विच्छयति-ते, विच्छाययति-ते pre. अविच्छिद्यत्-त, अविच्छिद्यत्-त aor. विविच्छिषति, विविच्छायिषति des. Pass.—विच्छयते, विच्छाययते pre.

विच्छ 10 U. भाषायां दातौ च to speak, to shine; विच्छयति-ते pre.
विच्छयाश्चकार-चक्र p pf. अविच्छत्-त aor.

विज् 3 U. पृथग्भावे to separate to distinguish; वेवेक्ति, वेवेक्ति pre.
विवेज, विविजे perf. वेक्ष्यति-ते fut. अविजत्, अवैक्षीत्, अवेक्ति aor.
विविक्षति-ते des.

विज् 6 A. भयचलनयोः to fear, to tremble; विजते pre. विविजे perf.
विजिता p. fut. अविजिष्ट aor. Can.—वेजयति pre. अवीविजत् aor.
विविजिषति des.

विज् 7 P. to shake, to fear; विनाक्ति pre. विवेज perf. विजिता p. fut.
अविजीत् aor. विविजिषति des.

विद् 1 P. आक्रोशे शब्द च to curse, to sound, to rail at; वेदति pre.
विवेद perf. अवेदीत् aor.

विद् same as विद्.

विडम्ब 10 U. विडम्बने to mock, to deceive; विडम्बयति-ते pre. अवि-
विडम्बत्-त aor.

विथ् 1 A. याचने to beg; वेथते pre. वेथिष्यते fut. अवेथिष्ट aor.

विद् 2 P. ज्ञाने to know, to regard; वेत्ति, वेद pre. विवेद, विदाश्चकार
perf. वेदिस्यति fut. अवेदीत् aor. विद्यात् ben विदित p.p. Can.—
वेदयति-ते pre. अवीविदत्-त aor. विविदिषति-ते des.

विद् 4 A. सत्तायां to happen. to be; विद्यते pre. विविदे perf. वेत्ता p.
fut. वेत्स्यते fut. अवित्त aor. वित्सीष्ट ben. विवित्सते des. वित्त p.p.

विद् 6 U. लभे to get. to find. to feel; विन्दति-ते pre. विवेद, विविदे
perf. वेदिता, वेत्ता p. fut. अविदत्, अवित्त. अवेदिष्ट aor. विद्यात्,
वेदिषीष्ट, वित्सीष्ट ben. विवित्सति-ते, विवि-वे-दिषति-ते des. विन्न
(वित्त) p.p.

विद् 7 A. विचारणे to discuss, to consider; विन्त्ते pre. विविदे perf.
वित्त or विन्न p. p. For other forms see विद् 4 A.

विद् 10 A. चेतनाख्याननिवासेषु to feel, to tell, to dwell; वेदयते pre.
वेदयाश्चक्रे perf. वेदयिता p. fut. अवीविदत् aor. विवेदयिषते pes.
Pass.—वेद्यते pre. अवेदि aor.

- बिध् 6 P. बिधाने to pierce; बिधति pre. वेधिष्यति fut. अवेधीत् aor.
Can.—वेधयति-ते pre. अवीविधत्-त aor.
- बिश् 6 P. प्रवेशने to enter, to fall to the share of; बिशति pre. विवेश
perf. वेष्टा p. fut. अविक्षत्-त aor. बिबिक्षाति des. बिष्ट p. p.
- बिष् 1 P. सेचने to sprinkle, to pour out; वेपति pre. विवेष perf.
वेक्ष्यति fut. अविक्षत् aor. बिष्ट p. p.
- बिष् 3 U. व्याप्तौ to pervade, to surround; वेवेष्टि. वेविष्टे pre. विवेष,
विविषे perf. वेष्टा p. fut. अविक्षत्, अविक्षत aor. विविक्षाति-ते des.
- बिष् 9 P. विप्रयोगे to separate; बिष्णाति pre. विवेष perf. अविक्षत् aor.
- बिष्क् 10 A. हिंसायां to kill; U. दर्शने to see; बिष्क्यते, बिष्क्यति-ते pre.
अविबिष्कत, अविबिष्कत-त aor.
- वी 2 P. गतिव्याप्तिप्रजननकान्यसनखादनेषु to go, to pervade, to
conceive, to be born, to shine, to obtain, to throw, to be
beautiful, to desire, to eat; वेति pre. विषाय perf. वेता p. fut.
अवेषीत् aor. वीयात् ben. विषीषति des. Can.—वाययति-ते, (वाप-
यति-ते) pre. वीत p. p.
- वीज् 10 U. व्यजने to fan; वीजयति-ते pre. अवीविजत्-त aor.
- वीर् 10 A. विक्रान्तौ to display valour; वीरयते pre. वीरयिष्यते fut.
अविबीरत aor.
- वृ 1 U. आवरणे to cover, to surround; वराति-ते pre. (See the
following root).
- वृ 5 U. वरणे to choose, &c.; वृणोति, वृणुते pre. ववोर, वव्रे perf.
वरिता, वरीता p. fut. अवारीत्, अवरिष्ट, अवरीष्ट, अवृत aor. त्रियात्,
वरिषीष्ट, वृषीष्ट ben. Can.—वारयति-ते pre. अवीवरत्-त aor. विवरि-
षति-ते, विवरीषति-ते, वुवृषति-ते des.
- 9 A. to choose &c.; वृणीते pre. वव्रे perf. (Same as the
above A.).
- वृक् 1 A. आदाने to take, to accept; वरुते pre. ववृके perf. वरुिष्यते
fut. अवर्किष्ट aor. विवर्किषते des.
- वृष् 1 A. आवरणे to cover; वृसते pre. ववृक्षे perf. अवृक्षिष्ट aor.
- वृच् 7 P. वर्चने to choose; वृणाति pre. ववर्च perf. वर्चिष्यति fut.
अवर्चीत् aor. वृक्त p. p.

वृज् 2 A. वर्जने to avoid, to shun; वृक्ते pre. वृद्वे perf. वर्जिष्यते fut.
अवर्जिष्ट aor. विवर्जिषते des.

वृज् 7 P. वर्जने to avoid, to choose, to turn away, to move, to hurt; वृणक्ति pre. ववर्ज perf. वर्जिता p. fut. अवर्जीत् aor. विवर्जिषति des.

वृज् 1 P. & 10 U. to shun, to abandon, to exclude &c.; वर्जति, वर्जयति-ते pre. ववर्ज, वर्जयाश्चकार-चक्रे &c. perf. वर्जिता, वर्जयिता p. fut. अवर्जीत्, अविवृजत्-त, अववर्जत्-त aor.

वृज् 2 A. वर्जने to avoid; वृक्ते pre. वृजिष्यते fut. अवृजिष्ट aor.

वृष् 6 P. प्रीणने to give pleasure; वृणति pre. ववर्ण perf. अवर्णीत् aor.

वृत्* 1 A. वर्तने to exist, to happen, to live on, to occupy &c.; वर्तते pre. ववृते perf. वर्तिता p. fut वर्तिष्यते, वर्त्स्यति fut. अवृत्तत्, अवर्तिष्ट aor. वर्तिषीष्ट ben. विवर्तिषते, विवृत्सति des. Cau.—वर्तयति-ते pre. अववृत्तत्-त, अववर्तत्-त aor. वृत्त p. p.

वृत् 4 A. वरणे to choose, to divide; वृत्यते pre. (See the above root.)

वृत् 1 P. & 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; वर्तति, वर्तयति-ते pre. ववर्त, वर्तयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अवर्तीत्, अविवृत्तत्-त, अववर्तत्-त aor.

वृष्* 1 A. वृद्धौ to grow; वर्धते pre. ववृधे perf. वर्धिता p. fut. वर्धिष्यते, वर्त्स्यति fut. अवृधत्, अवर्धिष्ट aor. वर्धिषीष्ट ben. वृद्ध p. p. विवर्धिषते, विवृत्सति des.

वृष् 1 P. & 10 U. भाषायां दीप्तौ च to speak, to shine; वर्धति, वर्धयति-ते pre. (See वृत् above).

वृश् 4 P. वरणे to choose; वृश्यति pre. ववर्श perf. वर्शिष्यति fut. अवृशत् aor.

वृष् 1 P. सेचनहिंसाक्लेशनेषु to rain, to pour forth, to torment; वर्षति pre ववर्ष perf. वर्षिता p. fut. अवर्षीत् aor. विवर्षिषति des. वृष्ट P. p.

* It is also Parasmaipadi in the 2nd future, conditional, aorist, and desiderative.

- वृ 10 A. शक्तिबन्धने to have virile power; वर्धयते pre. वर्धयिष्यते fut. अवीर्यत, अववर्धत aor.
- वृह 6 P. उद्यमने to exist, to work; (see वृह).
- वृ 9 U. वरणे to choose; वृणाति, वृणीते pre. ववार, ववरे perf. वरिता, वरीता p. fut. अवारीत्, अवरिष्ट, अवरीष्ट, अवूर्ष्ट aor. वूर्यात्, वरिषीष्ट, वूर्षीष्ट ben. वुवूर्षति-ते, विवरिषति-ते, विवरीषति-ते des.
- वै 1 U. तन्तुसन्ताने to weave, to cover; वयति-ते pre. उवाय, ऊये, ऊवे, ववौ, ववे perf. वाता p. fut. अवासीत्, अवास्त aor. ऊयात्, वासीष्ट ben. विवामति-ते des. Cau.—वाययति-ते pre. Pass.—ऊयते pre. अवायि aor. उत p.p. उत्वा, प्रवाय ger.
- वेण् 1 U. गतिज्ञानचिन्तानिशामनवादित्रग्रहणेषु to go, to know, to contemplate &c.; वेणति-ते pre. विवेण, विवेणे perf. वेणिष्यति-ते fut. अवेणीत्, अवेणिष्ट aor.
- वेथ् 1 A. याचने to beg, to solicit; वेथते pre. अवेथिष्ट aor.
- वेन् Same as वेण् which see.
- वेप 1 A. कम्पने to tremble, to quake; वेपते pre. विवेपे perf. वेपिता p. fut. अवेपिष्ट aor. Cau.—वपयति-ते pre. अविवेपत्-त aor. विवेपिषते des.
- वेल् 1 P. चलने to shake, to be wanton; वेलति pre. विवेल perf. वेलितां p. fut. अवेलीत् aor.
- वेल् 10 U. कालोपदेशे to count the time; वेलयति-ते pre. वेलयाश्चकार-चक्रे perf. वेलयिता p. fut. अविवेलत्-त aor.
- वेल्ल् 1 P. चलने to go, to shake; वेल्लति pre. विवेल्ल perf. अवेल्लीत् aor.
- वेवी 2 A. गतिव्याप्त्यादिषु to go, to obtain, to be pregnant, to pervade, to eat, to wish, to shine; वेवीति pre. अवेविष्ट aor. (Vedic).
- वेष्ट् 1 A. वेष्टने to surround, to wind round, to dress; वेष्टते pre. विवेष्टे perf. वेष्टिता p. fut. अवेष्टिष्ट aor. Cau.—वेष्टयति-ते pre. विवेष्टिषते des.
- वेह् 1 A. to endeavour; वेहते pre. विवेहे perf. अवेहिष्ट aor.
- वे 1 P. शोषणे to dry, to be weary; वायति pre. ववौ perf. वास्यति fut. अवासीत् aor.

- व्यच् 6 P. व्याजीकरणे to cheat, to surround, to pervade; विचति pre. विव्याच perf. व्याचिता p. fut. अव्यचीत्, अव्याचीत् aor. विच्यात् ben. Pass.—विच्यते pre. विव्यचिषति des. Cau.—व्याचयति-ते pre. विचित p.p.
- व्यथ 1 A. भयचलनयो. to fear, to be vexed or afflicted, to tremble; व्यथते pre. विव्यथे perf. व्याथिता p. fut. अव्यथिष्ट aor. Cau.—व्यथयति-ते pre. विव्यथिषते des. व्यथित p.p.
- व्यध 4 P. तादने to hurt, to pierce; विध्याति pre. विव्याध perf. व्यद्धा p. fut. अद्यात्सीत् aor. विध्यात् ben. विव्यत्सति des. Pass.—विध्यते pre. Cau.—व्याधयति-ते pre. अविव्यधत्-त aor. विद्ध p.p.
- व्यय् 1 U. to go; व्ययति-ते pre. वव्याय, वव्ये perf. व्ययिष्यति-ते fut. अव्ययीत्, अव्ययिष्ट aor.
- व्यय् 10 U. वित्तसमुत्सर्गे to expend, to bestow; व्यययति-ते pre. व्यययाञ्चकार-चक्रे, &c. perf. व्यययिष्यति-ते fut. अवव्ययत्-त aor. विव्यययिषति-ते des.
- व्युष 4 P. दाहे विभागे च to burn, to separate; व्युष्याति pre. वुव्योषं perf. व्योषिष्यति fut. अव्योषीत्, (अव्युषत् to separate) aor.
- व्ये 1 U. संवरणे to cover, to sew; व्ययति-ते pre. विव्याय, विव्ये perf. व्याता p. fut. अव्यासीत्, अव्यास्त aor. वीयात्, व्यासीष्ट ben. विव्यासति-ते des. Pass.—वीयते pre. Cau.—व्याययति-ते pre. अविव्ययत्-त aor. वीत p. p.
- व्रज् 1 P. to proceed, to pass away (as time); व्रजति pre. वव्राज perf. व्रजिता p. fut. अव्राजीत् aor. विव्रजिषति des. व्रजित p.p.
- व्रज् 10 U. मार्गसंस्कारगत्योः to sweep the way, to go; व्राजयति-ते pre. अविव्रजत्-त aor.
- व्रड् 6 P. संवरणे (कुटादि) to cover, to be gathered, to sink; व्रडति pre. व्रडिष्यति fut. अव्रडीत् aor.
- व्रण् 1 P. शब्दे to sound; व्रणयति pre. वव्राण perf. अव्रणीत्, अव्राणीत् aor.
- व्रप् 10 U. गात्रविचूर्णने to wound; व्रणयति-ते pre. व्रणयाञ्चकार-चक्रे perf. अवव्रणत्-त aor.
- व्रश् 6 P. छेदने to cut, to tear, to wound; वृश्चति pre. वव्रश्च perf. व्रश्चिता p. fut. अव्राक्षीत्, अव्रश्चीत् aor. वृश्चात् ben. विव्रश्चिषति, विव्रक्षति des. Pass.—वृश्चते pre. वृक्ण p.p. व्रश्चित्, वृष्टुश्च inf.

- व्री 4 A. वरणे to select; व्रीयते pr. विव्रिये perf. व्रेष्यते fut. अव्रेषत् aor. व्रीय p.p.
- व्री 9 P. to choose; व्रीणाति, व्रीणाति pre. व्रेष्यति fut. अव्रेषीत् aor.
- व्रीड् 4 P. चोदने लज्जायां च to throw, to be ashamed; व्रीड्याति pre. विव्रीडि perf. अव्रीड्णीत् aor.
- व्ली 9 P. वरणे to select, to go; व्लिनाति pre. व्लेष्यति fut. अव्लेषीत् aor. Cau.—व्लेषयति-ते pre.

श—

- शंस 1 P. स्तुतो दुर्गती च to relate, to suggest, to praise, to hurt; शंसति pre. शशस perf. शंसिता p. fut. अशंसीत् aor. शस्यात् ben. शिशंसिषति des. Pass.—शस्यते pre. अशंसि aor. शंसित्वा, शसत्वा ger. शस्त p.p.; with आ A. इच्छायां to hope, to bless; आशंसते pre. आशंसिष्यते fut. आशंसिष्ट aor. आशंसिषीष्ट ben. आशिशंसिषते des.
- शक् 4 U. मर्षणे to endure, to be able; शक्यति-ते pre. शशाक, शोके perf. शकिता, शक्ता p. fut. शकिष्यति-ते, शक्षति-ते fut. अशकत्, अशकिष्ट, अशक्त aor. शिशकिषति-ते des.
- शक् 5 P. शक्तौ to be able, to endure, to be powerful; शक्नोति pre. अशक perf. शक्ता p. fut. अशकत् aor. शक्यात् ben. शिक्षति des. Pass.—शक्यते pre. Cau.—शाकयति-ते pre. अशीशकत्-त aor. शक्त p.p.
- शङ्क् 1 A. शङ्कायां to doubt, to be afraid; शङ्कते pre. शशङ्के perf. शङ्किता p. fut. अशङ्किष्ट aor. शिशङ्किषते des. शङ्कित p.p.
- शच् 1 A. व्यक्तायां वाचि to speak, to tell; शचते pre. शेचे perf. अशचिष्ट aor.
- शट् 1 P. कैतवे to deceive, to hurt, to kill, to suffer; to pain; शठति pre. शशाठ perf. शठिता p. fut. अशठीत्, अशाठीत् aor.
- शद् 10 U. सम्यगवभाषणे to speak well or ill, to deceive; शठयति-ते pre. शठयाञ्चकार &c. perf. शठयिता p. fut. अशशठत्-त aor. शठित p.p.
- शद् 10 U. असंस्कारयत्योः to leave unfinished, to go; शाठयति-ते pre. शाठयिष्यति-ते fut. अशीशठत्-त Aor. शाठित p.p.

- शब्द 10 A. श्लाघायां to flatter; शाठयते pre. शाठयिष्यते fut.
अशीशाठत aor. शाठित p.p.
- शष्ण 1 P. दाने गतौ च to give, to go; शणति pre. शशाण perf.
शणिष्यति fut. अशणीत्, अशानीत् aor.
- शब् 1 P. (but Atm. in conjugational tenses;) शातने to perish, to
decay; शीयते pre. शशाद perf. शत्ता p. fut. अशब्त् aor. शयात्
ben. शिशत्सति des. Can.-शातयति-ते, (also शादयति-ते) pre.
शब्त् p.p.
- शप् 1 & 4 U. आक्रोशे to curse, to wear, to blame; शपति-ते, शप्यति-
ते pre. शशाप, शोषे perf. शप्ता p. fut. अशाप्सीत्-अशप्त aor.
शप्यात्, शप्सीष्ट ben. Pass.—शप्यते pre. Can.—शापयति-ते pre.
अशीशपत्-त aor. शिशप्सति-ते des. शप्त p.p.
- शब्द 10 U. to sound, to call out, to speak; शब्दयति-ते pre. शब्द-
याञ्चकार-चक्रे perf. शब्दयिता p. fut. अशशब्दत्-त aor. शब्दित p.p.
- शम् 4 P. उपशमे to grow calm, to put an end to, to stop; शाम्यति
pre. शशाम perf. शमिता p. fut. अशमत् aor. शम्यात् ben.
Pass.—शम्यते pre. Can.—शमयति-ते, शामयति-ते pre. शान्त p.p.
- शम् 10 A. आलोचने to look at, to show; शामयते pre. शामयाञ्चक्रे
&c. perf. शामयिता p. fut. अशीशमत aor. शिशामयिषते des.
- शम्ब 10 U. सम्बन्धने to accumulate, to collect together; शम्बयति-ते
pre. शम्बयाञ्चकार-चक्रे &c. perf. अशशम्बत्-त Aor.
- शर्च 1 P. to go, to injure, to kill; शर्चति pre. शशर्च perf.
अशर्चीत् Aor.
- शर्च 1 P. हिंसायाम् to kill; शर्चति pre.
- शल 1 A. चलनसंवरणयोः to shake, to agitate; शलते pre. शोले perf.
शलिता p. fut. अशलिष्ट Aor.
- शल 1 P. to go, to run; शलति pre. शशाल perf.
- शलम् 1 A. कथने to praise, to boast; शल्मते pre. शशलम्भे perf.
- शब् 1 P. to go, to approach, to utter; शवति pre. शशाव perf.
अशवीत्, अशावीत् Aor.
- शश 1 P. पुतगतौ to leap, to jump; शशति pre. शशाश perf. शशिता
p. fut. अशशीत्, अशाशीत् aor.

- शब् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; शब्ति pre. शशाब् perf. अशषीत्, अशषीत् Aor.
- शस् 1 P. हिंसायां to cut up, to destroy; शसति pre. शशास perf. शसिता p. fut. अशसीत्, अशसीत् aor. शस्त p. p.
- शास् 1 P. व्याप्तौ to pervade; शास्ति pre. अशासीत् Aor.
- शाश् 1 U. तेजने to sharpen, to whet; शीशांसति-ते pre. शीशांसिष्य-ति-ते fut. अशीशांसीत्, अशीशांसिष्ट Aor.
- शाल 1 A. श्लाघायां दीप्तौ च to tell, to praise, to shine, लालते pre. शशाले perf. शालिष्यते fut. अशालिष्ट Aor. शिशालिषते des.
- शास् 2 P. अनुशिष्टौ to teach, to inform, to govern, to correct, to advise; शास्ति pre. शशास perf. शासिता p. fut. आशिषत् aor. शिष्यात् ben. शिशसिषति des. Pass.-शिष्यते pre. शिष्ट p. p. शासित्वा, शिष्टा ger.
- शास् with आ 2 A. इच्छायां to expect, to bless; आशास्ते pre. आशशासे perf. आशासिष्ट Aor.
- शि 5 U. निशाने, to whet, to sharpen, to excite; शिनोति, शिनुते pre. शिशाय, शिश्ये perf. शोयति-ते fut. अशैषीत्, अशैष्ट Aor. शिशिषति-ते des.
- शिक्ष 1 A. विद्योपदाने to learn; शिक्षते pre. शिशिक्षे perf. शिक्षिता p. fut. आशिक्षिष्ट aor. शिशिक्षिषते des. शिक्षित p. p.
- शिङ्ग 1 P. to go; शिङ्गति pre. शिशिङ्ग perf. शिङ्गिष्यति fut. अशिङ्गीत् aor.
- शिङ्घ 1 P. आघ्राणे to smell; शिङ्घति pre. शिशिङ्घ perf. शिङ्घिता p. fut. अशिङ्घीत् Aor.
- शिङ्ग 2 A. अव्यक्ते शब्दे to tinkle, to jingle; शिङ्गे pre. अशिङ्गिष्ट Aor.
- शिद् 1 P. अनादरे to disregard; शोदति pre. शिशोड perf. अशोटीत् Aor.
- शिष् 1 P. हिंसायां to hurt, to kill; शेषति pre. शिशेष perf. शेष्यति fut. अशिक्षत् Aor. (According to some this is Set; शेषिता, शेषिष्यति, अशेषीत् &c.)
- शिष् 1 P. & 10 U. to leave a residue (with बि, to excel; अतिशये.);

शेषति, शेषयति-ते pre. शिशेष, शेषयाश्चकार-चक्रे &c. perf.
अशिक्षत्, अशिशिषत्-त Aor.

शिष 7 P. विशेषणे to leave, to distinguish from others; शिनाष्टि
pre. शिशेष perf. शोष्टा p. fut. अशिषत् aor. शिष्यात् ben.
शिशिक्षति des. Can.—शेषयति-ते pre. शिष्ट p. p.

शी 2 A. स्वप्ने to lie down, to sleep; शोते pre. शिश्ये perf. शयिता p.
fut. अशयिष्ट aor. शयिषीष्ट ben. शिशयिषते des. Pass.—शय्यते
pre. अशायि aor. Can.—शाययति-ते pre. शयित p. p.

शीक् 1 A. सेचने to sprinkle, to move gently; शीकते pre. शिशिके
perf. अशीकिष्ट Aor.

शीक् 1 P. & 10 U. आमर्षणे to be angry; (10 U. भाषायां दीप्तौ च)
to speak, to shine; शीकति, शीकयति-ते pre. शिशिक, शीकयाश्च-
कार-चक्रे perf.

शीभ् 1 A. कथने to speak, to communicate; शीभते pre. शिशिभि
perf. अशीभिष्ट Aor.

शील् 1 P. समाधौ to contemplate; शीलति pre. शिशील perf. शीलित्ता
p. fut. अशीलीत् aor.

शील् 10 U. उपधारणे to study, to exercise, to honour, to visit;
शीलयति-ते pre. शीलयाश्चकार-चक्रे perf. शीलयिता p. fut.
अशिशीलत्-त aor. शिशीलयिषति-ते des.

शुक् 1 P. to go, to move; शोकति pre. शुशोक perf. शोकिता p. fut.
अशोकीत् aor.

शुच् 1 P. शोके to bewail, to grieve for, to regret; शोचति pre.
शुशोच perf. शोचिता p. fut. अशोचीत् aor. शुशुचिषति, शुशो-
चिषति des. शुचित, शोचित p. p.

शुच् 4 U. पृथ्नीमावे (क्लेदे) to be wet, to be afflicted; शुच्यति-ते pre.
शुशोच, शुशुचे perf. शोचिता p. fut. अशुचत्, अशोचीत्,
अशोचिष्ट aor. शुचित p. p.

शुच्य 1 P. स्नानपीडनसुरासन्धानेषु to bathe, to distil, to churn to
press; शुच्यति pre. शुशुच्य perf. अशुच्यात् Aor.

शुद्ध 1 P. to resist, to be lame, to be impeded; शीठति pre. शुशोढ perf. शीठिता p. fut. अशोढीत् aor.

शुद्ध 10 U. आलस्ये to be idle, to be lazy; शोढयति-ते pre. शोढयाञ्चकार-चक्रे perf. अशुशुढत्-त् Aor.

शुण्ढ 1 P. (see शुद्ध above). अशुण्ढीत् Aor.

शुण्ढ 1 P. & 10 U. शोषणे to dry, to purify; शुण्ढति, शुण्ढयति-ते pre. शुशुण्ढ, शुण्ढयाञ्चकार-चक्रे perf.

शुद्ध 4 P. शौचे to be pure, to have the doubts removed; शुध्यति pre. शुशोध perf. शोद्धा p. fut. अशुषत् aor. Pass.—शुध्यते pre. अशोषि aor. Cau.—शोधयति-ते pre. अशुशुषत्-त् aor. शुशुसति des. शुद्ध p. p.

शुन् 6 P. to go, to move; शुनति pre. शुशोन perf. अशोनीत् Aor.

शुन्ध 1 P. शुद्धो & 10 U. शौचकर्मणि to purify, to clear; शुन्धति, शुन्धयति-ते pre. शुशुन्ध, शुन्धयाञ्चकार-चक्रे perf. अशुन्धीत्, अशुशुन्धत्-त् Aor. शुन्धित p. p.

शुभ्र 1 A. दीप्तो to shine, to be happy; शोभते pre. शुशुभे perf. शोभिता p. fut. अशुभत्, अशोभिष्ट aor. शुशुभिषते, शुशोभिषते des.

शुभ्र, शुम्भ्र 1 P. भाषणे, भासने हिंसायां च to speak, to shine, to hurt; शोभति, शुम्भति pre. शुशोभ, शुशुम्भ perf. शोभिष्यति, शुम्भिष्यति fut. अशोभीत्, अशुम्भीत् Aor. शुभित, शोभित, शुम्भित p. p.

शुभ्र 6 P. शोभायां to shine, to be splendid; शुमति pre. शुभित p. p. शुभत् pre. p. (also शुम्भ्)

शुल्क 10 U. अतिस्पर्शने to gain, to pay, to forsake; शुल्कयति-ते pre. शुल्कयाञ्चकार-चक्रे perf. अशुशुल्कत्-त् aor.

शुल्ब (शुल्ब) 10 U. माने to measure, to produce; शुल्ब(ल्ब)यति-ते pre.

शुष्क 4 P. शोषणे to dry up, to be dried, to be afflicted; शुष्यति pre. शुशोष perf. शोष्टा p. fut. अशुषत् aor. Cau.—शोषयति-ते pre. अशुशुषत्-त् Aor. शुशुसति des. शुष्क p. p.

शूर 4 A. हिंसास्तम्भनयोः to strike, to be firm; शूर्यते pre. शुशूरे perf. अशूरिष्ट Aor. शूर्ज p. p.

- शूर 10 A. विक्रान्तो to act as the hero, to make great exertions; शूरयते pre. शूरयाञ्चके perf. अशूरयत Aor. शूरयिष्यते des.
- शूर्ण 10 U. माने to measure; शूर्णयति-ते pre. शूर्णयाञ्चकार-चके perf. अशूर्णयत्-त Aor.
- शूल 1 P. रुजायां संघाते च to be ill, to collect; शूलति pre. शूयल perf. अशूलीत् Aor.
- शूष 1 P. प्रसवे to produce, to bring forth; शूषति pre. शूयुष perf.
- शूष् 1 A. शब्दकुत्सायाम् (but it is also Parasmaipadi in the 2nd future, aorist & conditional) to break wind downwards; शूर्षते pre. शूर्षे perf. शूर्षिता p. fut. शूर्षिष्यते, शूर्ष्यति fut. अशूर्षत्, अशूर्षिष्ट aor. शिशूर्षिषते, शिशूर्ष्यति des. शूर्ष p. p
- शूष् 1 U. तन्दने to be wet or moist; शूर्षति-ते pre. शूर्षिष्यति-ते fut. अशूर्षत्, अशूर्षिष्ट Aor.
- शृष् 1 P. 10 U. प्रसहने to mock at, to ridicule; शर्षति, शर्षयति-ते pre. अशर्षत्, अशशर्षत्-त, अशीशृषत्-त Aor
- शृ 9 P. हिंसायां to tear to pieces, to hurt, to kill: शृणगति pre. शशार perf. शरिता, शरीता p. fut. अशारीत् aor. शिशारिषति, शिशरीषति, शिशरीषति des. Pass.—शरीयते pre. शीर्ण p. p.
- शैल् 1 P. to go, to tremble; शैलति pre. शिशैल perf. शैलिता p. fut. अशैलीत् Aor.
- शैव् 1 A. सेवने to serve; शैवते pre. (See सेव्).
- शौ 1 P. पाके to cook; शायति pre. शास्यति fut. अशासीत् Aor.
- शो 4 P. तनूकरणे to sharpen, to make thin; श्यति pre. शशौ perf. शाता p. fut. अशात्, अशासीत् aor. शिशासति des. Pass.—शायते pre. Cau.—शाययति-ते pre. शात, शित p. p.
- शोण् 1 P. वर्णगत्योः to become red, to go; शोणति pre. शुशोण perf. अशोणीत् Aor.
- शौट् (शौड्) 1 P. गर्वे to be proud or haughty; शौट(ड)ति pre. शौटिष्यति fut. अशौटीत् aor.
- श्रुत् 1 P. क्षरणे to ooze, to trickle; श्रोतति pre. शुश्रोत perf. श्रोतिता p. fut. अश्रोतीत्, अश्रुत् aor. श्रुति, श्रोति p. p.

अयुत् 1 P. to ooze, to scatter अयुतति pre. (See the above root).

इमीत् 1 P. निमेषणे to wink, to contract the eyelids; इमीलति pre.
शिइमील perf. अइमीलीत् Aor.

इगे 1 A. to go, to dry up, to congratulate; इद्याते pre. शिइये
perf. इयाता p. fut. अइयास्त aor. इयान, शीन, शीत p. p.

अङ् 1 A. to go, to creep; अङ्गते pre. शअङ्गे perf. अअङ्गिष्ट Aor.

अङ् 1 P. to go, to move; अङ्गति pre. शअङ्ग perf.

अण् 1 P. & 10 U. दाने (generally with वि) to give, to bestow;
अणति, आणयाति-ते pre. शआण, आणयाञ्चकार-चक्रे perf. अअणीत्,
अआणीत्, अशिअणत्-त, अशआणत्-त Aor.

अथ् 1 P. हिंसायां to injure, to kill; अथति pre. शआथ perf.
अअथीत्, अआथीत् Aor.

अथ् 1 P. & 10 U. मोक्षणे हिंसायां इत्येके to liberate, to release, to
kill; अथति, आथयाति-ते pre. शआथ, आथयाञ्चकार-चक्रे perf.
अअथीत्, अआथीत्, अशिअथत्-त Aor.

अथ् 10 U. दौर्बल्ये to be weak; अथयाति-ते pre. अथयाञ्चकार-चक्रे
perf. अथयिता p. fut. अशअथत्-त aor.

अन्य् 1 A. शैथिल्ये to be loose, अन्यते pre. शअन्ये perf. अअन्यिष्ट aor.

अन्य् 9 P. विमोचनप्रतिहर्षयोः to loosen, to delight, to arrange;
अअनाति pre. शअन्य, अयेय perf. अन्यता p. fut. अअन्यीत्
aor. शिशान्यति des.

अन्य् 1 P. & 10 U. ग्रन्थसन्दर्भे to compose a work; अन्यति, अन्यव-
ति-ते pre.

अम् 4 P. तपाति खेदे च to take pains, to mortify, to be fatigued;
आम्पति pre. शआम perf. अमिता p. fut. अअमत् aor. आन्त p. p.
अमित्वा, आन्त्वा १८

अम् 1 A. प्रमादे to be careless, to err; अम्मते pre. शअम्भे perf.
अम्भिता p. fut. अअम्भिष्ट aor. अन्ध p. p.

आ 2 P. पाके to cook, to dress; आति pre. शओ perf. आता p.
fut. अआसीत् aor. Cau.—आपयति-ते pre. आत, आण p. p.

- अ 1 U. सेवायां to cling to, to depend upon; अयति-ते pre. शिआय, शिआये perf. अयिता p. fut. अशिआयत्-त aor. आयात्, अयिषीष्ट ben. शिआयति-ते, शिआयिषति-ते des. Pass.—आयते pre. अयायि aor. Cau.—आययति-ते pre. अशिआयत्-त aor. अित p. p.
- अि 1 P. दाहे to burn; अेयति pre. शिअेष perf. अेषिता p. fut. अअेषीत् Aor.
- अी 9 U. पाके to cook, to dress, to boil; आणाति, आणीते pre. शिआय, शिआये perf. अेता p. fut. अअेषीत्, अअेषिष्ट aor. शिआयति-ते des. अीत p. p.
- अु 1 P. आवणे to hear, to obey; अृणोति pre. अुआव perf. अोता p. fut. अआवीत् aor. अृयात् ben. अुअृषते des. Pass.—अृयते pre. अआवि- aor. Cau.—आवयति-ते pre. अअुअवत्-त, अशिअवत्-त aor. अृत p. p.
- अै 1 P. पाके to cook; आयति pre. शआौ perf. आता p. fut. अआसीत् aor. आयात्, अ्रेयात्, ben.
- आण् 1 P. संचाते to collect, to be collected; आणति pre. अुआण perf.
- अलङ् 1 A. to go, to move; अलङ्गते pre. शअलङ्गे perf. अअलङ्गिष्ट Aor.
- अलङ् 1 A. to go, to move; अलङ्गते pre. शअलङ्गे perf.
- अलथ् 1 P. हिंसायां to hurt, to be loose; अलथति pre. शअलथ perf. अअलथीत्, अअलाथीत् Aor.
- अलाख् 1 P. व्याप्तौ to pervade; अलाखति pre. शअलाख perf. अअलाखीत् Aor.
- अलाघ् 1 A. कथने to praise, to flatter, to boast of; अलाघते pre. शअलाघे perf. अलाघिता p. fut. अअलाघिष्ट aor. शिअलाघिषते des. अलाघित p. p.
- अिलष 1 P. दाहे to burn; अलेयति pre. शिअलेष perf. अलेषिता p. fut. अअलेषीत् Aor. अिलष्ट p. p. अिलषित्वा, अलेषित्वा, अिलष्टा ger.
- अिलष 4 P. आलिङ्गने to embrace, to cling to, to join; अिलष्यति pre. शिअलेष perf. अलेष्टा p. fut. अअिलक्षत् (to embrace), अअिलषत् (in any other sense) Aor. शिअिलक्षति des. अिलष्ट p. p.
- अले 10 U. अलेषणे to embrace; अलेयति-ते pre. अशिअिलषत्-त aor.

- श्लोक 1 A. संघाते to compose in verse, to acquire; श्लोकते pre
श्लोके perf. अश्लोकिष्ट Aor. श्लोकिषते des.
- श्लोण 1 P. संघाते to heap together; श्लोणति pre. श्लोण perf. अश्लो-
णीत् Aor.
- श्वक् 1 A. to go, to move; श्वक्ते pre. श्वक्ते perf.
- श्वच् 1 A. to go, to be opened; श्वचते, श्वचते pre. श्वचचे, श्वचचे
perf. अश्वचिष्ट, अश्वचिष्ट Aor.
- श्वद् 10 U. असंस्कारगत्योः to leave unfinished, to go; श्वद्यति-ते pre.
श्वद्यथाश्चकार-क्ते &c. perf. श्वद्यिष्यति-ते fut. अश्वद्यत्-त्त Aor.
(Also श्वण्द्)
- श्वठ् 10 U. सम्यगवभाषणे to speak well or ill; श्वठ्यति-ते pre.
श्वठयाश्चकार-चक्ते &c. perf. अश्वद्यत्-त्त Aor.
- श्वम् 1 U. to go, to make a hole; श्वमयति-ते pre. श्वमयाश्चकार-चक्ते
perf.
- श्वल् 1 P. आश्रुगमने to run; श्वलति pre. श्वाल perf. श्वलिता p. fut.
अश्वालीत् aor.
- श्वल् 10 U. परिभाषणे to tell; श्वल्कयति-ते pre. श्वल्कयाश्चकार-चक्ते, &c.
pref. अश्वल्कत्-त्त Aor.
- श्वल् 1 P. आश्रुगमने to run; श्वलति pre. श्वल्ल perf. अश्वल्लीत् Aor.
- श्वस् 2 P. प्राणने to breathe, to sigh, to hiss; श्वसिति pre. श्वसा
perf. श्वसिता p. fut. अश्वसीत् aor. श्वसिष्यति des. श्वसित (but
आश्वस्त) p. p.
- श्वि 1 P. गतिवृद्धयोः to go, to swell, to increase; श्वयति pre. श्वशाव
or श्विषाय perf. श्वयिता p. fut. अश्वत्, अश्वयीत्, अश्विष्यत् aor.
श्व्यात् ben. श्विष्यति des. Pass.—श्वयते pre. अश्वायि aor.
Can.—श्वययति-ते pre. अश्विष्यत्-त्त, अश्विष्यत्-त्त aor. श्वन् p. p.
श्वित्वा, उच्छ्रय ger.
- श्वित् 1 A. वर्णे to become white; श्वेतते pre. श्विष्येते perf. श्वेतिता p.
fut. अश्वित्, अश्वेतिष्ट Aor.

श्विन् 1 A. श्वेत्ये to become white; श्विन्दते pre. शिश्विन्दे perf. अश्वि-
न्विष्ट Aor.

प—

पिब् 1 & 4 P. निरसने to spit, to sputter; पीबन्ति. पीब्यति pre. तिष्ठेव,
पिबेन perf. हेविता p. fut. अष्टेवीत् aor. पीव्यात् ben. तिष्ठेविषति,
तुष्टयूषति, दुष्टयुषति des. Can.—हेवयति-ते pre. व्यूत p. p.

व्यक् 1 A. to go, to move; व्यकते pre. व्यक्ते perf. व्यक्ता p. fut.
अव्यक्ते aor.

स—

सग 1 P. संवरणे to cover; सगति pre. सगिष्यति fut. असगीत् Aor.

सक् 5 P. हिंसायां to kill; सक्नोति pre. असचीत्, असाचीत् Aor.

सङ्केत् 10 U. आमन्त्रणे to invite; सङ्केतयति-ते pre. अससङ्केतत्-त Aor.

संग्राम 10 A. युद्धे to fight; संग्रामयते pre. संग्रामयिष्यते fut.
अससंग्रामत् Aor.

सच 1 A. सेचने सेवने च to sprinkle, to serve; सचते pre. सचिष्यते
असचिष्ट Aor.

सच् 1 U. समवाये to be collected; सचति-ते pre. असचीत्, असाचीत्,
असचिष्ट aor.

सज्ज् 1 P. सङ्गे to embrace, to cling to, to fasten; सज्जति pre
ससज्ज perf. सङ्क्ता p. fut. असांभीत् aor. सज्यात् ben. Pass.—
सज्यते pre. असज्जि aor. सक्त p. p.

सट् 1 P. अवयवे to be a limb or part of; सटति pre. असटत्, असा-
टीत् Aor.

सट् 10 U. हिंसायां to kill, to be strong, to dwell, to give; सट्टयति-
ते pre. सट्टयाश्चकार-चक्रे perf. सट्टयिता p. fut. अससट्टत्-त aor.

सठ् 10 U. to finish, to adorn, to go, to leave unfinished; साठयति
-ते pre. साठयाश्चकार-चक्रे perf. साठयिता p. fut. असीसठत्-त aor.

- सञ् 10 A. सन्तानक्रियायां to extend; सञ्चयते pre. सञ्चयिष्यते fut. अस-
सञ्चत aor.
- सद् 6 P. विशरणगत्यवसादनेषु to break, to go, to sink down, to
decay, to be languid; सीदति pre. ससाद् perf. सत्ता p. fut.
असदत् aor. सद्यात् ben. सिषत्सति des. Pass.—सद्यते pre. Oau.—
सादयति ते pre. असीषदत्त aor. सञ्ज p. p.
- सद् 10 U. to go; सादयति ते pre. असीषदत्त Aor. सिषादयिषति ते
des.
- सञ् 1 P. सम्भक्तौ to divide & 8 U. दाने to give, to worship; सनति,
सनोति, सनुते pre. ससान, सेने perf. सनिता p. fut. असा-
नीत्, असनीत्, असनिष्ट, असात (8) aor. सिसनिषति, सिषासति,
सिषनिषति ते, सिषासति ते des. Pass.—सन्यते, सायते pre. सनित
(1) सात (8) p. p.
- सप् 1 P. समवाये to connect; सपति pre. ससाप perf. सपिता p. fut.
असपीत्, असापीत् aor.
- सभाज् 10 U. प्रीतिदर्शनयोः to serve, to honour, to gratify; सभाज-
यति ते pre. अससभाजत्त Aor.
- सम् 1 P. वैकल्ये to be confused; समति pre. ससाम perf. असामीत्
Aor.
- सम् 4 P. परिणामे to be transformed; सम्यति pre. ससाम perf.
असमत् Aor.
- सम्ब 1 P. सम्बन्धने to be connected; सम्बति pre. ससम्ब perf. सम्बिता
p. fut. असम्बीत् aor.
- सम्ब 10 U. to collect; सम्बयति ते pre. सम्बयाश्चकार चक्रे perf.
अससम्बत्त Aor.
- सय् 1 A. to go, to move; सयते pre. ससये perf.
- सर्ज् 1 P. सर्जने to gain, to earn by labour; सर्जति pre. ससर्ज perf.
सर्जिता p. fut. असर्जीत् aor.
- सर्ज् 1 P. to go, to move; सर्वति pre. सर्बिष्यति fut. असर्बीत् Aor.

सर्व् 1 P. गतौ हिंसायां च to go, to hurt, to kill; सर्वति pre. ससर्व् perf.

सल् to go, to move; सलति pre. ससाल perf. असालीत् Aor.

सस् 2 P. स्वप्ने to sleep; सस्ति pre. ससास perf. (Vedic).

सस् 1 U. गतौ to go, to become ready; सज्जाति-ते pre. ससज्जे perf.
सज्जिता p. fut. असज्जीत्, असज्जिष्ट aor. सिसाज्जिषति-ते des.

सह् 1 A. मर्षणे to suffer, to allow, to forbear; सहते pre. सहे
perf. सहिता, सोढा p. fut. सहिष्यते fut. असाहिष्ट aor. सहिषीष्ट
ben. सिसाहिषते des. Can.—साहयति-ते pre. असीषहत्-त्त aor.
सिसाहयिषति-ते des. सोढ p. p.

सह् 4 P. तृप्ती to be pleased, to endure; सह्यति pre. ससाह perf.
सहिता, सोढा p. fut. असहीत् Aor. सिसहिषति des. सहित p. p.

सह् 1 P. 10 U. मर्षणे to forbear; सहते, साहयति-ते pre. असहीत्
असीषहत्-त्त Aor. सहित, साहित p. p.

साध् 5 P. संसिद्धौ to finish, to accomplish; साध्नोति pre. ससाध perf.
साद्धा p. fut. सात्स्यति fut. असात्सीत् aor. Can. साधयति-ते pre.
सिषात्सति des.

सान्त् 10 U. सामप्रयोगे to appease, to comfort, to soothe; सान्त्व-
यति-ते pre. सान्त्वयाश्चकार-चक्रे &c. perf. सान्त्वयिता p. fut.,
अससान्त्वत्-त्त aor. सिसान्त्वयिषति-ते des. सान्त्वित p. p.

साम् 10 U. सान्त्वप्रयोगे to conciliate; सामयति-ते pre. अससामत्-त्त
Aor. सिसामयिषति-ते des.

सार 10 U. दौर्बल्ये to be weak; सारयति-ते pre. अससारत्-त्त Aor.

सि 5 & 9 U. बन्धने to bind, to tie; सिनोति, सिनुते, सिनाति, सिर्नति
pre. सिषाय, सिष्ये perf. सेता p. fut. असैषीत्, असेष्ट aor. सायात्;
सेषीष्ट ben. सिषीसति-ते des. Pass—सीयते pre. सित, सिन p. p.

सिच् 6 U. क्षरणे to sprinkle, to water, to pour in, to impregnate;
सिच्यति-ते pre. सिषेच, सिषिचे perf. सेक्ता p. fut. सेष्यति-ते fut.

- असिचत्-त, असिक्त aor. सिच्यात्, सिक्षीष्ट ben. सिसिक्षाति-ते des. Pass.—सिच्यते pre. असेचि aor. Oau.—सेचयति-ते pre. सिक्त p. p.

सिद् 1 P. अनादरे to disregard, to despise; सेदति pre. सिषेष्ट perf. असेदीत् Aor.

सिध् 1 P. to go, to drive off; सेधति pre. सिषेध perf. सेधिता p. fut. असेधीत् aor. सिध्यात् ben. Oau.—सेधयति-ते pre. असीधिषत्-त aor. सिसिधिषति, सिसेधिषति des. सिद्ध p. p. सिधित्वा, सेधित्वा-सिद्ध्वा ger.

सिध् 1 P. शास्त्रे माङ्गल्ये च to ordain, to command, to turn out auspiciously; सिषेध (सिषेधिष्य, सिषेद्ध 2nd sing.) perf. सेधिता, सेद्धा p. fut. असेधीत्, असेत्सीत् (असेधिष्टाम्, असेद्धाम् dual) aor. सिधिषति, सिसिप्साति, सिसाधिषति des.

सिध् 4 P. संराद्धौ to reach, to attain one's end, to succeed, to accomplish; सिध्यति pre. सिषेध perf. सेद्धा p. fut. असिधत् aor. सिषिप्साति des. Oau.—साधयति-ते (सेधयति-ते to cause one to ascertain).

सिन्व् 1 P. सेचने to wet; सिन्वति pre. सिषिन्व perf. सिन्विता p. fut. असिन्वीत् aor.

सिक् 4 P. तन्तुसन्ताने to sew, to write, to join; सीव्यति pre. सिषेव perf. सेविता p. fut. असेवीत् aor. सीव्यात् ben. Pass.—सीव्यते pre. स्यत् p. p. सेवित्वा, स्यत्वा ger.

सीक् 1 A. सेचने to sprinkle, to go, to move; सीकते pre. सिषीके perf. सीकिता p. fut. असीकिष्ट aor.

सु 1 P. प्रसवैश्वर्ययोः to permit, to prosper; सवति pre. सुषाव perf. सोता p. fut. असावीत्, असौषीत् aor. सुसूषाति-ते des.

सु 2 P. प्रसवैश्वर्ययोः to allow, to possess power or supremacy; सोति pre. सुषाव perf. सोता p. fut. असौषीत् aor.

सु 5 U. स्नपनपीठनस्नानसुरास्त्रन्धानेषु to sprinkle, to pour out, to bathe, to press out juice, to distil; सुनोति, सुनुते pre. सुषाव, सुषुवे perf. सोता p. fut. असावीत्, असौष्ट aor. सूयात्, सोषीष्ट ben.

सुखयति-ते des. Pass.—सूयते pre. असावि aor. Cau.—सावयति-ते pre. असूयवत्-त aor.

सुख् 10 U. सुखक्रियायां to make happy; सुखयति-ते pre.

सुद् 10 U. अनादरे to despise; सुदृयति-ते pre.

सुम् 1 & 6 P. भाषार्हिसयोः to speak, to hurt; सोभाति, सुभति pre. असोभीत् Aor. Also सुम् 1 & 6 P.

सू 2 & 4 A. प्राणिगर्भविमोचने to bring forth, to produce; सूते, सूयते pre. सुषुवे perf. सोता, सविता p. fut. असोष्ट, असविष्ट aor. सोषीष्ट, सविषीष्ट ben. सुसूषते des. Pass.—सूयते pre. असावि aor. Cau.—सावयति-ते pre. असूयवत्-त aor. सूत (2), सून (4) p. p.

सु 6 P. प्रेरणे to excite, to impel; सुवति pre. सविष्यति fut. असावीत् Aor.

सूच् 10 U. पेशुन्ये to point out, to betray; to indicate by gesture, to trace out; सूचयति-ते pre. सूचयाश्चकार-चक्रे perf. सूचयिता p. fut. असूचवत्-त aor. सुसूचयिषति-ते des. सूचित p. p.

सूत्र् 10 U. वेष्टने to string, to write in the form of a concise rule, to plan, to unbind; सूत्रयति-ते pre. सूत्रयामास perf. सूत्रयिता p. fut. असूत्रवत्-त aor.

सूद् 1 A. क्षरणे to strike, to pour out, to deposit, to destroy; सूदते pre. सुषूदं perf. सूदिता p. fut. असूदिष्ट aor. सुसूदिषते des. Cau.—सूदयति-ते pre. असूषुदवत्-त aor.

सूद् 10 U. क्षरणे to incite, to strike, to cook, to dress, to pour out, to promise; सूदयति-ते pre. सूदयाञ्चकार-चक्रे perf. सूदयिता p. fut. असूषुदवत्-त aor. सूदित p. p.

सूर्क्ष् 1 P. आदरे to respect, to disregard; सूर्क्षति pre. सुषूर्क्षं perf. सूर्क्षिता p. fut. असूर्क्षीत् Aor.

सृ 3 (Vedic) & 1 P. to go, to run; ससर्ति, सरति (घावति he runs) pre. ससार perf. सर्ता p. fut. असरत् (3 P.), असार्षीत् (1 P.) aor. स्रियात् ben. सिर्षीर्षति des. Cau.—सारयति-ते pre.

सृज् 4 A. विसर्गे to let loose, to send forth; सृज्यते pre. स्रक्ष्यते fut. असृष्ट Aor. सिनक्षते des

- सृज् 6 P. विसर्गे to create, to let loose, to shed; सृजति pre. ससर्ज
perf. स्रष्टा p. fut. स्रक्षति fut. अस्त्रासीत् aor. सृज्यात् ben. सिस्त्र-
क्षति des. सृष्ट p.p. स्रष्टुम् inf.
- सृष् 1 P. गतौ to creep, to go; सर्पति pre. ससर्प perf. सर्पा, स्रष्टा p.
fut. असृपत् aor. सृप्यात् ben. सिस्त्रप्सति des. Cau.—सर्पयति-ते
pre. अससर्पत्, असीसृपत्-त aor. सृप्त p.p.
- सृम् 1 P. हिंसायां to kill, to injure; सर्भति. सृम्भति pre. ससर्भ,
ससृम्भ perf. असर्भात्, असृम्भात् Aor.
- सेक् 1 A. to go, to move; सेकते pre. सिषेके perf. सेकिता p. fut.
असेकिट aor.
- सेल् 1 P. to go, to move, सेलति pre. सिषेल perf. सेलिता p. fut. असे-
लीत् aor.
- सेव् 1 A. सेवने to serve, to pursue, to enjoy; सेवते pre. सिषेवे perf.
सेविष्यते fut. असेविट aor. सिसेविषते des. Cau.—सेवयति-ते
pre. असेवेवत्-त aor. सेवित p.p.
- सै 1 P. क्षये to waste away, to decline; सायति pre. सास्यति fut.
असासीत् Aor.
- सो 4 P. अन्तर्कर्मणि to destroy, to bring to an end; स्यति pre.
ससौ perf. साता p. fut. असान् असासीत् aor. सेयात् ben. सिषा-
सति des. Pass.—सीयते pre. Cau.—साययति-ते pre. सित p.p.
- स्कन्द् 1 P. गतिशोषणयोः to go, to jump, to be dried, to perish;
स्कन्दति pre. चस्कन्द perf. स्कन्ता p. fut. अस्कन्दत्, अस्कान्सीत्
aor. स्कयात् ben. चिस्कन्सति des. Pass.—स्कयते pre. Cau.—
स्कन्दयति-ते pre. अचस्कन्दत्-त aor. स्कन्न p.p.
- स्कन्ध् 10 U. to collect; स्कन्धयति-ते pre. स्कन्धयाश्चकार-चक्रे perf.
स्कम् 1 A. प्रतिबन्धने to stop; स्कम्भते pre. चस्कम्भे perf. अस्कम्भिट aor.
- स्कम् 5. 9. P. रोधनस्तम्भनयोः to create, to hinder, to restrain;
स्कम्भोति, स्कम्भाति pre. चस्कम्भ perf. स्कम्भिता p. fut. अस्कम्भत्,
अस्कम्भीत् aor. स्कम्भ्यात् ben. स्कम्भ p.p.
- स्कु 5 & 9. U. आप्रवणे to go by leaps, to approach, to cover, to
lift; स्कुनोति, स्कुनुते, स्कुनाति, स्कुनीते pre. चुस्काव, चुस्कुवे perf.
स्कोता p. fut. अस्कौषीत्, अस्कौट aor. चुस्कृषति des.

- स्कृन्द् 1 A. आप्रवणे to jump, to lift up; स्कृन्दते pre. चुस्कृन्दे
perf. अस्कृन्दिष्ट Aor.
- स्कृम् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to hold; स्कृन्ोति, स्कृन्नाति
pre. अस्कृम्भीत् aor.
- स्खद् 1 A. विद्रावणे to rout, to cut, to destroy; स्खदते pre. चस्खदे
perf. स्खादिष्यते fut. अस्खादिष्ट aor.
- स्खल् 1 P. सञ्चलने to move; to totter, to err; स्खलति pre. चस्खाल
perf. स्खलिता p. fut. अस्खालीत् aor. चिस्खलिषति des. स्खलित p. P.
- स्तक् 1 P. प्रतिघाते to resist, to strike against; स्तकति pre. तस्ताक
perf. स्तकिता p. fut. अस्ताकीत् aor.
- स्तग् 1 P. संवरणे to cover; स्तगति pre. स्तगिष्यति fut. अस्तगीत् Aor.
- स्तन् 1 P. शब्दे to sound, to thunder, to sigh; स्तनति pre. तस्तान
perf. स्तनिता p. fut. अस्तनीत्, अस्तानीत् aor. तिस्तनिषति des.
Oau.—स्तनयाति-ते pre.
- स्तन् 10 U. देवशब्दे to thunder; स्तनयति-ते pre. स्तनयाञ्चकार-चक्रे
perf. अतस्तनत्-त aor.
- स्तम् 1 P. अवैकल्ये not to be confused or weak; स्तमति pre.
तस्ताम perf. अस्तमीत् Aor.
- स्तम् 1. A. प्रतिबन्धने to make immovable, to support, to stop;
स्तम्भते pre. तस्तम्भे perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भिष्ट aor. तिस्त-
म्भिते des.
- स्तम् 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to fix firmly, to support;
स्तम्भोति, स्तम्भाति pre. तस्तम्भ perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भत्,
अस्तम्भीत् aor. स्तम्भ्यात् ben. तिस्तम्भिषति des. Pass.—स्तम्भ्यते
pre. Oau.—स्तम्भयति-ते pre. स्तब्ध p.p. स्तम्भित्वा, स्तब्ध्वा ger.
- स्तिप् 1 A. क्षरणे to drip, to drop; स्तेपते pre. तिष्टिपे perf. अस्तेपिष्ट
aor. तिस्तिपिषते, तिस्तपिषते des.
- स्तिम् or स्तीम् 4 P. आर्द्राभावे to become wet, to become fixed;
स्तिम्यति, स्तीम्यति pre. तिष्टेम, तिष्टीम् perf. स्तेमिष्यति, स्तीमिष्यति
fut. अस्तेमीत्, अस्तीमीत् Aor.

स्तु 2 U. स्तुतौ to praise, to extol, to worship by hymns; स्तोति-
स्तवीति, स्तुते-स्तुवीति pre. तुष्टाव, तुष्टवे perf. स्तोता p. fut. स्तोष्यति
-ते fut. अस्तावीत्, अस्तोष्ट aor. स्तूयात्, स्तोषीष्ट ben. तुष्टयति-ते
des Pass.-स्तुयते pre. अस्तावि aor. Cau.—स्तावयति-ते pre.
अनुष्टवते-त aor, स्तुत p.p.

स्तुभ 1 A. स्तम्भे to stop, to suppress; स्तोभते pre. तुष्टभे perf. अस्तो-
भिष्ट Aor. स्तुभित्वा, स्तुब्धा ger.

स्तुम्भ 5 & 9 P. रोधने धारणे च to stop, to expel, to stupify; स्तुम्भोति
स्तुम्भानि pre. तुष्टुम्भ perf. अस्तुम्भीत् Aor.

स्तूप 4 P. & 10 U. समुच्छ्राये to heap up, to erect; स्तूप्यति, स्तूपयति-
ते pre. तुष्टूप, स्तूपयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अस्तूपीत्, अनुष्टुपत्-त aor.

स्तृ 5 U. आच्छादने to cover; स्तृणोति, स्तृणुते pre. तस्तार, तस्तरे perf.
स्तर्ता p. fut. अस्तर्षीत्, अस्तरिष्ट, अस्तृत aor. स्तर्षात्, स्तृषीष्ट, स्तारि-
षीष्ट ben. तिस्तीर्षति-ते des. Pass.—स्तर्षते pre. Cau.—स्तारयति-ते
pre.

स्तृक्ष् 1 P. to go, to move; स्तृक्षति pre. तस्तृक्ष perf. अस्तृक्षीत् aor.

स्तृह 6 P. हिंसायाम् to strike, to kill; स्तृहति pre. तस्तर्ह perf. स्तर्हिता
स्तर्हा p. fut. अस्तर्हीत्, अस्तृहत् aor. तिस्तृहिषति, तिस्तृक्षति des.
Cau.—स्तर्हयति-ते pre. अतस्तर्हत्-त, अतिस्तृहत्-त Aor.

स्तृ 9 U. आस्तरणे to spread, to cover; स्तृणाति, स्तृणीते pre. तस्तार
तस्तरे perf. स्तरिता, स्तरीता p. fut. अस्तरीत्, अस्तरिष्ट, अस्तरीष्ट,
अस्तीर्ष्ट aor. स्तीर्षात्, स्तरिषीष्ट, स्तीर्षीष्ट ben. Pass.—स्तीर्यते pre.
तिस्तरिषति-ते des.

स्तेन 10 U. चौर्यं to steal; स्तेनयति-ते pre. स्तेनयाश्चकार-चक्रे perf. अस्ति-
स्तेनत्-त aor.

स्तेप् 1 A. क्षरणे to ooze; स्तेपते pre. तिष्टेपे perf. स्तेपिता p. fut. अस्ते-
पिष्ट aor.

स्ते 1 P. बेष्टने to cover, to put on, to adorn; स्तायति pre. तस्तौ
perf. अस्तासीत् aor.

स्तये 1 P. शब्दसंघातयोः to sound, to collect into a heap, to spread

about; स्थायंति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थासीत् aor. स्थायात्, स्तेयात् ben. तिस्थासति des. Cau.—स्थापयति-ते pre.

स्थग् 1 P. संवरणे to cover; स्थगति pre. तस्थाग perf. स्थगिता p. fut. अस्थगीत् aor. तिस्थगिषति des. Cau.—स्थगयति-ते pre. अतिष्ठमत्-त Aor.

स्थल् 1 P. स्थाने to stand firm; स्थलाति pre. तस्थाल perf. स्थलिष्यति fut. अस्थालीत् aor.

स्था 1 P. गतिनिवृत्तौ to stand, to wait, to be, to be at hand &c. तिष्ठति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थात् aor. स्तेयात् ben. तिष्ठासति des. Pass.—स्थीयते pre. अस्थायि aor. Cau.—स्थापयति-ते pre. अतिष्ठिपत्-त aor. स्थित p.p. स्थित्वा ger.

स्थुद् 1 P. संवरणे to cover; स्थुडति pre. तुस्थोड perf. स्थुडिष्यति fut. अस्थुडीत् aor.

स्थल् (Derom.) P. to become big or stout; स्थलयति pre. अतुस्थलत् aor.

स्तस् 4 P. निरसने to object; स्तस्याति pre. सस्तास perf. अस्तासीत्, अस्तासीत् Aor.

स्ना 2 P. शौचे to bathe, to perform an ablution; स्नाति pre. सन्नौ perf. स्नाता p. fut. अस्नासीत् aor. स्नायात्, स्नेयात् ben. सिस्नासति des. Pass.—स्नायते pre. अस्नायि aor. स्नात, (but निष्णात proficient in) p.p. Cau.—स्नापयति, स्नापयति pre.

स्निह् 4 P. स्नेहे to have affection for, to be kind to; स्निह्यति pre. सिष्णेह perf. स्नेहिता, स्नेग्धा, स्नेडा p. fut. अस्निहत् aor. सिस्निहति, सिस्निहिषति, सिस्नेहिषति des. सिग्ध, स्नीड p.p. स्निहित्वा, स्नेहित्वा, स्निग्धा or स्नीडा ger.

स्नेह् 10 U. स्नेहे to love; स्नेहयति-ते pre. असिष्णिहत्-त Aor. स्नेहित p.p.

स्र् 2 P. to flow, to distil; स्रति pre. सुष्णाव perf. स्रविता p. fut. अस्त्रावीत् aor. स्रूयात् ben. Pass.—स्रूपते pre. Cau.—स्रावयति-ते pre. असुष्णवत्-त aor. स्रुत p.p.

स्रुह् 4 P. उद्गिरणे to vomit; स्रुह्यति pre. सुष्णोह perf. स्रोहिता, स्रोग्धा, स्रोडा p. fut. स्रोहिष्यति, स्रोक्ष्यति fut. अस्रुहत् aor. स्रुग्ध स्रूड p.p.

- स्ने 1 P. वेष्टने (शोभायामित्येके शौच इत्यन्ये) to dress, to envelop;
 ञायति pre. सन्नौ perf. अन्नासीत् Aor.
- स्पन्द 1 A. किञ्चिच्चलने to throb, to go; स्पन्दते pre. पस्पन्दे perf.
 स्पन्दिता p. fut. अस्पन्दिष्ट aor. विस्पन्दिषति des. Cau.—स्पन्दयति
 pre. अपस्पन्दत् aor. स्पन्दित p. p.
- स्पर्ध् 1 A. संघर्षे to contend with, to challenge; स्पर्धते pre. पस्पध
 perf. स्पर्धिता p. fut. अस्पर्धिष्ट aor. विस्पर्धिषते des.
- स्पर्श 10 A. to touch, to take, to embrace; स्पर्शयते pre. स्पर्शयाश्चक्रे
 &c. perf. स्पर्शयिता p. fut. अपस्पर्शत् aor.
- स्पश 1 U. बाधनस्पर्शनयोः to obstruct, to touch, to spy; स्पशति-ते
 pre. पस्पाश, पस्पशे perf. अस्पशीत्, अस्पाशीत्, अस्पाशिष्ट Aor.
- स्पश 10 A. ग्रहणसंश्लेषणयोः to take, to embrace; स्पाशयते pre.
 अपिस्पशत् Aor.
- स्पृ 5 U. to gratify, to protect; स्पृणोति pre. पस्पार perf. (Vedic)
- स्पृश 6 P. संस्पर्शने to touch, to come in contact with; स्पृशति pre.
 पस्पर्श perf. स्पृष्टा, स्पृष्टा p. fut. अस्पाक्षीत्, अस्पाक्षीत्, अस्पृक्षत्
 aor. स्पृक्षत् ben. विस्पृक्षति des. Cau.—स्पृशयति-ते pre. स्पृष्ट
 p.p. स्पृष्टुम्, स्पृष्टुम् inf.
- स्पृह 10 U. ईप्सायाम् to desire, to envy; स्पृहयति-ते pre. स्पृहयाश्चकार-
 चक्रे &c. perf. स्पृहयिता p. fut. अपिस्पृहत्-त aor. Pass.—स्पृह्यते
 pre. विस्पृहयिषति-ते des. स्पृहित p.p.
- स्पृ 9 P. to hurt, to kill; स्पृणाति pre. पस्पार per.
- स्फर् 6 P. (कुटादिः) सञ्चलने to tremble, to throb; स्फरति pre
 पस्फार perf. अस्फारीत् Aor.
- स्फाय 1 A. वृद्धौ to increase, to grow fat; स्फायते pre. पस्फाये perf.
 स्फायिता p. fut. अस्फायिष्ट—aor. Cau.—स्फावयति-ते pre. अपि-
 स्फवत्-त aor. विस्फायिषते des. स्फात p.p.
- स्फिद् 10 U. स्नेहने to love; स्फेदयति-ते pre. स्फेदयाश्चकार-चक्रे &c.
 perf. अपिस्फिदत्-त Aor.
- स्फिद् 10 U. हिंसायाम् to kill; स्फिदयति-ते pre. अपिस्फिदत्-त Aor.
- स्फुट् 1 A. विकसने to blow, to burst open; P. विशरणे to split open,

to break; स्फोटति-ते pre. पुस्फुटे, पुस्फोट perf. अस्फुटत्, अस्फोटीत्, अस्फोटिष्ट Aor. पुस्फुटिषति, पुस्फुटिषते, पुस्फोटिषते des. Can.—स्फोटयति-ते pre. अपुस्फुटत्-त Aor. स्फुटित, स्फोटित p. p.

स्फुट् 6 P. (कुटादिः) विकसने to split open, to blossom; स्फुटति pre. पुस्फोट, (पुस्फुटिथ 2 sing.) perf. स्फुटिता p. fut. अस्फुटीत् aor. पुस्फुटिषति des. स्फुटित p. p.

स्फुट् 10 U भेदने to break open; स्फोटयति-ते pre. स्फोटयाश्चकार-चक्रे &c. perf. अपुस्फुटत्-त Aor. स्फोटयिषति-ते des.

स्फुड् 6 P. संवरणे (कुटादिः) to cover; स्फुडति pre. पुस्फोड (पुस्फुडिथ 2nd sing.) perf. अस्फुडीत् Aor.

स्फुण्ट् 1 P. परिहासे to joke, to jest; स्फुण्टति pre. पुस्फुण्ट perf. स्फुण्टिष्यति fut. अस्फुण्टीत् Aor.

स्फुण्ट् 10 U. to joke, to laugh at; स्फुण्टयति-ते pre. अपुस्फुण्टत्-त Aor.

स्फुण्ट् 1 P. & 10 U. same as स्फुण्ट्.

स्फुर 6 P. स्फुरणे (कुटादिः) to tremble, to throb, to flash, to shine; स्फुरति pre. पुस्फोर perf. स्फुरिता p. fut. अस्फुरीत् aor. स्फुरित p. p. Can.—स्फोरयति. स्फारयति pre.

स्फूर्च्छ् 1 P. विस्तृते to spread; स्फूर्च्छति pre. पुस्फूर्च्छ perf. अस्फूर्च्छीत् Aor. स्फूर्च्छित, स्फूर्ण p. p.

स्फुल् 1 P. सञ्चलने (कुटादिः) to tremble, to collect, to kill स्फुलति pre. पुस्फोल (पुस्फुलिथ 2nd sing.) perf. अस्फुलीत् Aor.

स्फूर्ज् 1 P. वज्रनिर्घोषे to thunder, to glitter; स्फूर्जति pre. पुस्फूर्ज perf. स्फूर्जिता p. fut. अस्फूर्जीत् aor. पुस्फूर्जिषति des. Can.—स्फूर्जयति-ते pre. अपुस्फूर्जत्-त aor. स्फूर्जित, स्फूर्ण p. p.

स्मि 1 A. ईषद्भसने to smile, to bloom; स्मयते pre. सिस्मिये perf. स्मेता p. fut. अस्मेष्ट aor. सिस्मयिषते des. Can.—स्माययति-ते, स्मापयते pre.

स्मिद् 10 U. अनादरे to despise, to love, to go; स्मेदयति-ते pre. स्मेदयाश्चकार-चक्रे perf. स्मेदयिता p. fut. असिस्मिदत्-त aor.

स्मील् 1 P. निमेषणे to wink, to blink; स्मीलति. pre. सिस्मील perf.

- स्मृ** 1 P. चिन्तायां to remember; आध्याने to think upon or long for; स्मरति pre. तस्मार perf. स्मर्ता p. fut. अस्मर्षात् aor. सुस्मर्यते des. Pass.—स्मर्यति pre. Cau. स्मारयति-ते, स्मरयति-ते (आध्याने) Pass.—स्मर्यते pre. अस्मारि, अस्मरि Aor. स्मृत pp.
- स्मृ** 5 P. to live, to please; स्मृणोति pre. तस्मार perf. Cau.—स्मारयति-ते (Vedic).
- स्यन्द** 1 A. प्रस्रवणे to ooze, to run, to trickle, to flow out; स्यन्दते pre. तस्यन्दे perf. स्यन्दिता, स्यन्ता p. fut. स्यन्दिष्यते, स्यन्तस्यति-ते fut. अस्यन्दत्, अस्यन्दिष्ट, अस्यन्त aor. स्यन्दिषीष्ट, स्यन्तसीष्ट ben. सित्यन्दिपते, सित्यन्तसति-ते des. स्यत्र pp. स्यान्दित्वा. स्यन्त्वा ger. Can.—स्यन्दयति-ते pre.
- स्यम्** 1 P. शब्दे to sound, to go, to consider; स्यभात् pre. तस्याम् perf. स्यमित्वा p. fut. अस्यमीत् aor. सित्यमिपति des. स्यान्त pp. स्यमिष्वा, स्यान्त्वा ger.
- स्यम्** 10 A. वितर्के to reflect; स्यामयते pre. स्यामयाञ्चके &c. perf. स्यामयिता p. fut. असिस्यमत aor.
- संसृ** 1 A. अवसंसने to fall down, to sink, to hang down, to go. to be pleased; संसृते pre. संसृसे perf. संसृता p. fut. असंसृष्टि असंसत् aor. संसृषीष्ट ben. सिसंसिपते des. Pass.—संसृते pre. असंसि aor. संस्त pp. संसित्वा ger.
- संहृ** 1 A. to confide, to trust; संहृते pre. तसंह्रे perf. संहृता p. fut. असंहृष्टि aor.
- सङ्गृ** 1 A. गतौ to go; सङ्गृते pre. तसङ्ग्रे perf. असङ्गृष्टि Aor.
- सम्भृ** 1 A. विश्वासे to entrust, to confide; सम्भृते pre. तसम्भ्रे perf. सम्भृता p. fut. असम्भत्, असम्भिष्ट aor. Cau. असम्भिर्यति-ते pre. असम्भत्-त Aor. सिसम्भिषते des. सम्भ्य pp. सम्भित्वा, सम्भ्वा ger.
- सिक्ख** 4 P. गतिशोषणयोः to go, to become dry; सिक्खति pre. सिक्खे perf. सिक्खिष्यति fut. अस्सेवीत् Aor. Can. सेवयति-ते pre. असिक्खित्-त Aor. सिक्खेविषति, सुक्खयूषति des. Pass. सिक्ख्यते pre. अस्सेवि aor. क्षृत pp.

सु 1 P. to flow, to go, to trickle away; स्रवति pre. सुस्राव perf.
स्रोता p. fut. असुस्रवत्-त aor. सूयात् ben. Cau.—स्रावयति pre.
असुस्रवत्, असिस्रवत् aor. सुस्रूयति des. सुत pp.

शेह् 1 A. to go; शेकते pre. शेकिष्यते fut. अशेकिष्ट Aor

शै 1. P. to boil, to sweat; सायति pre. ससौ perf. See शै.

स्वञ् 1 A. परिप्वङ्गे to embrace; त्वजते pre. सस्वञ्जे, सस्वञ्जे perf.
स्वङ्गा p. fut. स्वङ्गयते fut. अस्वङ्ग aor. स्वङ्गीष्ट ben. सिस्वङ्गते
des. Pass.—स्वज्यते pre. अस्वज्जि aor. Cau. स्वज्जयति-ते pre.
असस्वज्जत्-त aor. स्वक्त pp. स्वङ्त्वा, स्वक्त्वा ger.

वद् 1 A. आस्वादने to be pleasant to the taste, to please to
eat; स्वदते pre. सस्वदे perf. स्वदिता p. fut. अस्वदिष्ट aor.
Cau. स्वादयति-ते pre. असिस्वदत्-त aor. सिस्वदिपते des. स्वादित pp.

स्वद् 10 U. to sweeten; स्वादयति-त pre. स्वाद्याञ्चकार-चक्रे perf.
स्वादयिता p. fut. असिष्वदत्-त aor.

स्वन् 1 P. शब्दे to sound, to make a noise, to sing; स्वनति pre.
सस्वान perf. स्विता p. fut. अस्वनीत्, अस्वानीत् aor. Cau. स्वान-
यति-ते pre. असिस्वनत्-त aor. सिस्वनिपते des. स्वनित (स्वान्त
the mind) pp.

स्वन् 1 P. अवतंसने to decorate, to adorn. (See the above root)
Cau. स्वनयति-ते pre. Pass. स्वन्यते pre. अस्वानि, अस्वनि aor.

स्वप् 2 P. शयने to sleep, to repose स्वपिति pre. अस्वपत्, अस्वपीत्
imperf. सुष्वाप perf. स्वप्ता p. fut. अस्वाप्सीत् aor. सुष्यात् ben.
सुषुप्सति des. Cau. स्वापयति-ते pre. असिष्वपत्-aor. Pass.—
सुष्यते pre. सुप्त pp.

स्वर् 10 U. आक्षेपे to find fault with, to blame; स्वरयति-ते pre.
स्वरयाञ्चकार-चक्रे perf. स्वरयिता p. fut. असस्वर्त् Aor. स्वर्यात्
स्वरयिषीष्ट ben. सिस्वरयिपति-ते des.

स्वर्द् 1 A. आस्वादने to taste; स्वर्दते pre. सस्वर्दे perf. स्वर्दिता p. fut
अस्वर्दिष्ट aor. सिस्वर्दिपते des.

स्वल् 1 P. to go, to move; स्वलति pre. सस्वल perf.

स्वस्क् 1 A. to go; स्वस्क्ते pre. सस्वस्के perf.

स्वाद 1 A. आस्वादाने (see स्वद्) to taste, to be pleasant; स्वादते pre. सस्वादे perf. स्वादिष्यते fut. अस्वादिष्ट aor. सिस्वादिषते des.

स्वाद 10 U. आस्वादाने to taste; स्वादयति-ते pre. असिस्वादत्-त Aor. सिस्वादयिषति-ते des. स्वादित pp.

स्विद् 1 A. (स्नेहनमोचनयोः स्नेहनमोचनयोरित्येके) to be annointed, to be greasy; स्वेदते pre. सिस्विदे perf. स्वेदिष्यते fut. अस्विदत्, अस्वेदि aor. Can.—स्वेदयति-ते pre. सिस्विदिषते सिस्वेदिषते des. स्विन्न, स्विदित, स्वेदित pp.

स्विद् 4 P. गात्रप्रशरणे to sweat, to perspire; स्विद्यति pre. सिष्वेद perf. स्वेत्ता p. fut. अस्विदत् aor. स्विन्न pp.

सुच्छे 1 P. to spread, to forget सूच्छति pre.

सृष्ट 1 P. शब्दोपतापयोः to sound, to praise, to go, to be pained; स्वरति pre. सस्वार perf. स्वरिता, स्वर्ता p. fut. अस्वारीत्, अस्वार्षीत् aor. स्वार्षीत् ben. सिस्वरिषति, सुसृष्टि des. Can. स्वारयति-ते pre. असिस्वरत्-त aor. सृष्टत pp.

सृष्ट 9 P. to hurt, to kill; सृष्टाति pre. सस्वार perf.

स्वेक् 1 A. to go; स्वेक्ते pre. सिष्वेके perf.

ह—

हृद् 1 P. दीप्तौ to shine, to be bright; हटति pre. जहाट perf. हटिता p. fut. अहटीत् अहाटीत् aor. हटित pp.

हृद् 1 P. झुतिशठत्वयोः to leap, to jump, to bind to a post, to oppress; हठति pre. जहाट perf. अहटीत्, अहाटीत् aor

हृद् 1 A. पुरीषोत्सर्गे to void excrement, to discharge faces; हस्ते pre. जहदे perf. हत्ता p. fut. अहत aor. जिहत्सते des हन् pp.

हन् 2 P. to kill, to beat, to heat, to conquer &c.; हन्ति pre. अहन् (pl. अग्नन्) imperf. जघान perf. हन्ता p. fut. अवधीत्, आहत, अवधिष्ट aor. वध्यात् ben. जिघासति des. Pass — हन्यते pre. अवधानि, अवधि aor. Can.—घातयति-ते pre. अजीघनत्-त aor. जेघ्रीयते, जंघन्यते अह्वनीति, जंघन्ति freq. हत pp. हत्वा ger.

- इम्** 1 P. गतौ to go; इम्मति pre. जहम्म perf. इम्मिप्पति fut. अहम्मात् Aor.
- इय** 1 P. to go, to worship, to sound, to be weary; इयति pre. जहाय perf. इयिता p. fut. अइयीत् aor. इयित pp.
- इयं** 1 P. गतिकान्त्योः to go, to worship, to take; इयति pre. जहयं perf. अइयीत् Aor. जिहयिषति des.
- इल** 1 P. विलेखने गतौ च to plough, to go; इलति pre. जहाल perf. अहालीत् Aor. जिहलिषति des.
- इस** 1 P. इसने to smile, to laugh at, to excel, to bloom &c.; इसति pre. जहास perf. इसिता p. fut. अइसीत् aor. Pass.—इस्यते pre. Can.—हासयति-ते pre. अजीहसत्-त aor. जिहसिषति des. इसित pp.
- हा** 3 A. to go, to attain, to get; जिहीते pre. जहे perf. हाता p. fut. हास्यते fut. हासीष्ट ben. अहास्त aor. जिहास्ते des. Pass.—हायते. pre. अहायि aor. हान pp.
- हा** 3 P. त्यागे to abandon, to resign, to let fall, to omit; जहाति pre. जहौ perf. हाता p. fut. अहासीत् aor. हेयात् ben. जिहासति des. Pass.—हीयते pre. अहायि aor. Can.—हापयति-ते pre. अजीहपत्-त aor. हीन pp. हित्वा ger.
- हि** 5 P. गतौ च to go, to send, to shoot, to promote; हिनोति pre. जिघाय perf. हेता p. fut. अहैषीत् aor. हीयात् ben. जिहीषति des. Can.—हाययति-ते pre. अजीहयत्-त aor. Pass. हीयते pre. अहायि aor. हित pp.
- हिंस** 1 P. हिंसायां to kill, to injure, to torment, to hit; हिंसति pre. जिहिंस perf. हिंसिता p. fut. अहिंसीत् aor. Pass.—हिंस्यते pre. अहिंसि aor. जिहिंसिषति des. हिंसित pp.
- हिंस** 7 P. to kill &c.; हिनस्ति pre. अहिनत्-द् imperf. हिन्धि 2nd sing. impera. (See the above root for the other forms).
- हिंस** 10 U. to kill, &c.; हिंसयति-ते pre. हिंसयाञ्चकार-चके-आस-बभूव perf. हिंसयिता p. fut. अजिहिंसत्-त aor. जिहिंसयिषति-ते des.

- हिक् I U. अन्यत्ते शब्दे to make an indistinct sound, to hiccough
हिकति-ते pre. जिहिक, जिहिके perf. हिकिता p. fut. अहिकीत्,
अहिकिष्ट Aor. हिकित pp.
- हिक् 10 A. हिंसायां to hurt, to kill; हिक्कयते pre. हिक्कयाञ्चके &c. perf.
अजिहिकत् Aor.
- हिह् 1 P. आक्रोशे to curse, to swear; हेदति pre. जिहेद perf. अहेदीत्
Aor.
- हिह् 9 P. भूतप्रादुर्भावे to reappear; हिह्णाति pre. जिहेद perf. अहेदीत्
Aor.
- हिण्ड् 1 A. गत्यनादरयोः to go, to wander, to disregard; हिण्डने pre.
जिहिण्डे perf. हिण्डिता p. fut. अहिण्डिष्ट aor. हिण्डित pp.
- हिन्व् 1 P. प्रीणने to please; हिन्वति pre. जिहिन्व perf. अहिन्वीत् Aor.
- हिल् 6 P. भावकरणे to sport amorously, to indicate amorous
desire; हिलति pre. जिहिल् perf. अहेलीत् Aor.
- हु 3 P. दानादनयोः to offer, to perform a sacrifice, to eat; जुहोति
pre. जुहोषि impera. 2nd sing. जुहाव, जुहवाञ्चकार perf. होता p.
fut. अहोषीत् aor. हुयात् ben. जुहूषति des. Cau.—हावयति-ते pre.
अजुहवत्-त aor. हुत pp.
- हुद् 1 P. to go; होडति pre. जुहोड perf. होडिष्यति fut. अहोडीत् Aor.
- हुब् 6 P. संचात्रे to collect; हुडति pre. जुहोड perf. Cau. होडयति-ते
pre. अजुहुडत्-त aor.
- हुण्ड् 1 A. संचात्रे वरणे (हरणे इत्येके) to collect, to choose, to take
away; हुण्डते pre. जुहुण्डे perf. जुहुण्डिष्ट aor.
- हुर्च्छ् 1 P. कौटिल्ये to be crooked, to deceive; हुर्च्छति pre. जुहुर्च्छ
perf. हुर्च्छिता p. fut. अहुर्च्छीत् aor. हुर्च्छित, pp.
- हुल् 1 P. to go, to cover, to kill; होलति pre. जुहोल् perf. होलिष्यति
fut. अहोलीत् Aor.
- हुड् 1 P. to go; हुडति pre. जुहुड perf. अहुडीत् Aor.

ह 1 U. हरणे to take, to lead, to draw to a distance, to deprive of, to win, to obtain, &c.; हरति-ते pre. जहार, जहे perf. हतां p. fut. हरिष्यति-ते fut. अहर्षात्, अहत aor. ह्रियात्, हृषीष्ट ben. जिर्ह्यति-ते des. Cau. हारयति-ते pre. अजीहरत्-त aor. Pass.—ह्रियते pre. अहारि aor. हत pp.

हणी A. रोषणे लज्जायां च to be angry, to be ashamed; हणीयते pre. हणीयाद्भके perf. हणीयिष्यते fut. अहणीयिष्ट aor.

हृष 1 P. अलीके to tell a lie; हर्षति pre. जहर्ष perf. अहर्षात् Aor. जिहर्षिषति des. cau. हर्षयति-ते pre. अजहर्षत्-त, अजीहृषत्-त aor. हृष्ट pp.

हृष 4 P. तुष्टौ to be delighted, to stand erect, (as hair.) हृष्यति pre. जहृषं perf. हर्षिता p. fut. अहृषत् aor. हृषित, हृष्ट pp.

हेट-ट् 1 A. त्रिचापायां to be wicked, to strike, to be born, to purify; हेट-टते pre. अहेटिष्ट, अहेठिष्ट, aor.

हेड 1 P. वेष्टने to surround, to attire; हेडति pre. जिहेड perf. हेडिष्यति fut. अहेडीत् Aor. जिहेडिषति des.

हेड 1 A. अनादरे to disregard; हेडते pre. जिहेडे perf. अहेडिष्ट Aor.

हेळ 1 A. to disregard; हेळते pre. (same as हेड).

हेष 1 A. अव्यक्तशब्दे to neigh, to roar; हेषते pre. जिहेषे perf. हेषिता p. fut. अहंषिष्ट aor. हेषित pp.

होड 1 P. चलने to go, to come; होडति pre. जुहोड perf. होडिष्यति fut. अहोडीत् Aor.

होड 1-A. अनादरे to disregard; होडते pre. जुहोडे perf. होडिष्यते fut. अहोडिष्ट Aor. Can. होडयति-ते pre. अंजुहोडत्-त Aor.

होड 1 P. to disregard, to go; होडति pre.

हु 2 A. अपनयने to take away, to conceal; हुते pre. जुहुते perf. हुता p. fut. हुषीष्ट ben. अहुष्ट aor. जुहृषते des. हुत pp.

ह्य 1 P. to go; to shake; ह्यति pre. जह्यात् perf. अह्यालीत् Aor.

- **११** 1 P. संवरणे to hide, to cover; ह्रागति pre. जह्रागि perf. ह्रगिष्यति fut. अह्रगीत् Aor.
- १२** 10 U. व्यक्तायां वाचि to speak, to sound; ह्रापयति-ते pre. ह्रापयाञ्चकार &c. perf. ह्रापयिता p. fut. अजिह्रपत्-त् aor.
- इप्** 1 P. शब्दे लाघवे च to sound, to disappear, to lessen; ह्रसति pre. जह्रास perf. ह्रसिता p. fut. अह्रासीत्, अह्रसीत् aor. जिह्रासि-पति des. ह्रसित pp.
- ह्रा** 1 A. अव्यक्ते शब्दे to sound, to roar; ह्रादते pre. जह्रादे perf. ह्रादिता p. fut. अह्रादिष्ट aor.
- री** 3 P. लज्जायां to blush, to be ashamed; जिह्रीते pre. जिह्रायाञ्चकार &c., जिह्राय perf. ह्रीता p. fut. अह्रीषीत् aor. ह्रीयात् ben. जिह्रीपति des. Pass—ह्रीयते pre. अह्रायि aor. Cau.—ह्रेपयति-ते pre. अजिह्रिपत्-त् aor. ह्रीत्, ह्रीण pp.
- हीच्छ** 1 P. लज्जायां to blush, to feel shame; हीच्छति pre. जिह्रीच्छ perf. अहीच्छीत् Aor.
- हु** or **हू** 1 P. to go, to contract; होडति or हूडति pre.
- हेप** 1 A. to go; ह्रेपते pre. जिह्रेपे perf. ह्रेपिता per. fut.
- ह्रेष** 1 A. अव्यक्ते शब्दे to neigh, to go; ह्रेपते pre. जिह्रेपे perf. (See **ह्रेष**)
- हौ** 1 P. to go; हौडति pre.
- हृग** 1 P. संवरणे to cover; ह्रागति pre. जह्राग perf. ह्रगिता p. fut. अह्रगीत् aor.
- ह्रा** 10 U. व्यक्तायां वाचि to speak, to sound; ह्रापयति-ते pre. ह्रापयाञ्चकार &c. perf. ह्रापयेष्यति-ते fut. अजिह्रपत्-त् Aor.
- स** 1 P. शब्दे to sound; ह्रसति pre. जह्रास perf. अह्रसीत्, अह्रासीत् aor.

हृद् 1 A. सुखे, अव्यक्ते शब्दे च to be glad, to sound; हृदते pre. जहृ-
perf. हृदिता p. fut. अहृदिष्ट aor. Cau.—हृदयति-ते pre. जिहृ-
दिषते des. हृन् pp.

हृल 1 P. वैक्लव्ये to be afflicted, to go, to shake; हृलति pre. जहृ-
perf. हृलिता p. fut. अहृलीत् aor. Cau. हृलयति-ते, हृलयाति-ते
(with a pre. हृलयति-ते only) pre. अजिहृलत्—aor. जिहृ-
लिषति des. हृलित pp.

हृ 1 P. कौटिल्ये to be crooked, to deceive, to be afflicted; हृ-
pre. जहृा perf. हृता p. fut. हृरिष्याति fut. अहृर्षीत् aor. हृयो
ben. जुहृषति des. Cau.—हृरयति-ते pre. हृत pp.

हृ 1 U. स्पर्धायां शब्दे च to vie with, to call by name, to hvoke, to
call upon, to ask; हृयति-ते pre. जुह्राव, जुह्रवे perf. हृता p. fu.
अहृत् त, अह्रास्त aor. हृयात्, ह्रासीष्ट ben. जुहृषति-ते des. Pass.-
हृयते pre. अह्रायि aor. Cau.—ह्राययति-ते pre. अगृहवत्
aor. हृत pp. हृत्वा ger. दातुम् inf.

FINIS.

(जयप्र प्रेस बलीभारान देहली)

PROSODY. *

§ 1. † Poetical composition in Sanskrit may be in the form of 'गद्य' prose, or 'पद्य' verse or metrical composition.

§ 2. Prosody treats of the laws of versification or metrical composition. Sanskrit verse is regulated by quantity, not by accent.

§ 3. A पद्य or stanza consists of four lines each called a pāda or quarter. A pāda is regulated either by the number of syllables (अक्षर) or by the number of syllabic instants (मात्रा).

(a) A syllable is as much of a word as can be uttered distinctly by one effort of the voice i. e. a single vowel with or without one or more consonants

(b) A mātrā (मात्रा) is the measure of time required to pronounce a short vowel.

§ 4. A syllable is लघु 'light,' or गुरु 'heavy' according as its vowel is short or long.

(a) The vowels अ, इ, उ, ऋ and ए are short; and the vowels आ, ई, ऊ, क्, ए, ऐ, ओ, and औ are long. ‡ When a short vowel is followed by an Anuswāra or Visarga or by a conjunct consonant, it is converted into what is called 'a prosodially long vowel;' as गन्ध, अच्छ, &c.

§ 5. The last syllable of a pāda is either heavy or light according as the exigence of the metre requires it, whatever be

* The earliest writer on Prosody is Pingalāchārya. His word is known as "The Pingalachhandas-śāstra." It is written in Sūtras and is divided into eight books. The Agni Purāṇa also deals with the subject very fully. The present chapter, however, is chiefly based on the Vṛttaratnākara and Chandomanjarī.

† काव्यं गद्यं च पद्यं च तद्विधैव व्यवस्थितम् । Dandin Kāv. Pr. I.

‡ साहस्रवारश्च दीर्घश्च विसर्गश्च गुरुर्भवेत् ।

its natural length;* as in वक्षःस्थली रक्षतु सा जगन्ति, &c. (Vik. 1.); तस्याः सुरन्यासपवित्रपांशुम् (Rag. II. 2.)

§ 6. In the case of metres regulated by syllables each line is divided into groups of three syllables each, called Gaṇas or syllabic feet, named as म, न, भ, य, ज, र, स, and त. The names and the Schemes of these are given in the following stanza.

मस्त्रियुरुल्लिलधुश्च नकारो भादियुरुः पुनरादिलधुर्यः ।

जो एरुमध्यगतो रलमध्यः सोऽन्तयुरुः कथितोन्तलधुरतः ॥

i. e. म has all its syllables long; न has all its syllables short; भ has its first syllable long, य has its first syllable short; ज has its middle syllable long; र has its middle syllable short; स has its last syllable long and त has its last syllable short. †

The symbol — stands for a short or light syllable; the symbol—denotes a long vowel or a heavy syllable. Symbollically represented these Gaṇas will stand as under:—

म— — —	ज — — —
न — — —	र — — —
भ — — —	स — — —
य — — —	त — — —

Similarly the letter ल is used to denote a short syllable and ग a long one at the close of a line.

§ 7. In the case of metres regulated by syllabic instants each line is divided into groups of four mâtṛās called the Mâtṛā Gaṇas; one म्मा or instant is allotted to a short vowel and two to a long one. The Mâtṛā gaṇas are five in number. These may be symbollically represented thus:—

म — — , स — — — , ज — — — , भ — — — , न — — —

* Vide Vṛttaratnākara I. 9.

वर्णः संयोगपूर्वश्च तथा पादान्तगोऽपि वा ॥ Chhandomanjarī.

† The following verse is easier to remember than one given above; आदिमध्यावसानेषु यरता यान्ति लघिवम् । भजसा गौरवं यान्ति मनौ तु युरुल्लिलधुश्च ॥

§ 8. A *padya* or stanza may be either a वृत्त or a जाति.

(a) A *Vṛitta* is a stanza the metre of which is regulated by the number and position of syllables in each *pāda* or quarter.

(b) A *Jāti* is a stanza the metre of which is regulated by the number of syllabic instants in each *Pāda* or quarter.

§ 9. * A *Vṛitta* again is of three kinds; (1) समवृत्त or that in which all the quarters are similar; (2) अर्धसमवृत्त or that in which the alternate quarters are similar; and (3) विषम or that in which the quarters are all dissimilar.

§ 10. There are 26 classes of *Samavṛittas* or regular metres generally accepted. This classification rests on the number of syllables in each quarter which may vary from one to twenty-six. Each of these classes comprises a variety of metres all differing from one another according to the combination of the various *gaṇas*.

§ 11. *Yati* (यति) is the Sanskrit name for the *cæsure* or pause which may be made in reciting a quarter or verse.

§ 12. Only the metres in common use with their schemes in *Gaṇas* will be given here; all unimportant metres, as well as Vedic and *Prākṛita* metres will be ignored.

SECTION I.

SAMAVRITTAS.

Metres with 8 Syllables to a *Pāda*.

(1) अनुष्टुभ् or श्लोक.

§ 13. This is the commonest of all Sanskrit metres; it forms the chief metre of the great epics and many of the *Parāṇas*.

* सममर्धसमं वृत्तं विषमं च तथा परम् ॥ अङ्गप्रयो यस्य चत्वारस्तुल्यलक्ष-
णलक्षिताः । तच्छब्दःशास्त्रतत्त्वज्ञाः समं वृत्तं प्रचक्षते ॥ प्रथमाङ्घ्रिसमो यस्य
द्वितीयश्चरणो भवेत् । द्वितीयस्तुर्यवृत्तं तदर्धसममुच्यते ॥ यस्य पादचतु-
ष्टुषि लक्ष्म भिन्नं परस्परम् । तदाहर्विषमं वृत्तं छन्दःशास्त्रविशारदाः ॥

There are many Varieties of this metre; but that in common use has eight syllables in a Pâda the fifth being short (though occasional variation from these rules occur in the Mahâbhârata and the Râmâyana):--

Ex.—Vide 1st Canto of Rag.

(2) गजगति (4. 4.)

Def. नमलगा गजगतिः ।

Sch. of G. न, म, ल, ग. ॐ ॐ ॐ | — ॐ ॐ | ॐ —

Ex. रविस्तुतापरिसरे विहरतो दृशि हरेः ।

ब्रजवधूगजगतिर्मुदमलं व्यननुत ॥

(3) प्रमाणिका (4. 4.)

Def. प्रमाणिका जरौ लगौ ।

Sch. of G. ज, र, ल, ग. ॐ — ॐ | — ॐ — | ॐ —

Ex. पुनातु भक्तिरक्षुता सदाच्युतांघ्रिपद्मयोः ।

श्रुतिस्थितिप्रमाणिका भवांबुराशितारिका ॥

(4) माणवक (4. 4.)

Def. मातलगा माणवकम् ।

Sch. of G. म, त, ल, ग. — ॐ ॐ | — — ॐ | ॐ —

Ex. चंचलचूडं चपलैर्वत्सकुलैः केलिपरम् ।

ध्याय सखे स्मेरमुखं नन्दसुतं माणवकम् ॥

(5) विद्युन्माला (4. 4.)

Def. मो मो गो गो विद्युन्माला ।

Sch. of G. म, म, ग, ग. — — — | — — — | — —

Ex. वासोबली विद्युन्माला बर्हिभेणी शाकश्रापः ।

यस्मिन्नास्तां तापोच्छित्त्यै गोमध्यस्थः कृष्णामोदः ॥

(6) समानिका (4. 4.)

Def. गङ्गो रजौ समानिका तु ।

Sch. of G. र, ज, ग, ल. — — — | — — — | — — —

Ex. यस्य कृष्णपादपद्ममस्ति हृत्तडागसद्य ।

घीः समानिका परेण नोचितात्र मत्सरेण ॥

Metres with 9 Syllables in a quarter.

(बृहती)

(1) भुजगशिशुभृता (7. 2.)

Def. भुजगशिशुभृता नो मः ॥

Sch. of G. न, न, म. — — — | — — — | — — — |

Ex. हृदतटनिकटक्षौणी भुजगशिशुभृता याऽसीत् ।

मुररिपुदलिते नागे व्रजजनसुखदा साऽभूत् ॥

(2) भुजंगसंगता (3. 6.)

Def. सजरैर्भुजंगसंगता ।

Sch. of G. स, ज, र. — — — | — — — | — — —

Ex. तरला तरंगिरिगितैर्यमुना भुजंगसंगता ।

कथमेति वत्सचारकश्चपलः सदैव तां हरिः ।

(3) मणिमध्यं (5. 4.)

Def. स्यान्मणिमध्यं चेद्भ्रमसाः ॥

Sch. of G. म, म, स. — — — | — — — | — — —

Ex. कालियभोगाभोगगतस्तन्मणिमध्यस्कीतरुचा ।

चित्रपदाभो नंदसुतश्चाह ननर्त स्मेरमुखः ॥

Metres with 10 Syllables in a quarter.

(पंक्तिः)

(1) त्वरितगतिः (5. 5.)

Def. त्वरितगतिश्च नजनगैः

Sch. of G. न, ज, न, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. त्वरितगतिर्व्रजयुवतिस्तरणिमुता विपिनगता ।

मुररिपुणा रतिगुणा परिरमिता प्रमदमिता ।

(2) मत्ता (4. 6.)

Def. ज्ञेया मत्ता मभसगसृष्टा ।

Sch. of G. म, भ, स, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. पीत्वा मत्ता मधु मधुपाली कालिदीये तटवनकुंजे ।

उद्दीव्यन्तीव्रजजनरामाः कामासक्ता मधुजिति चके ॥

(3) रुक्मवती (5. 5.)

(Also called चंपकमाला]

Def. रुक्मवती सा यत्र भमरगाः ।

Sch. of G. भ, म, स, ग.

— — — | — — — | — — — | —

Ex. कायमनोवाक्यैः परिशुद्धैर्यस्य सदा कंसद्विषि भक्तिः ।

राज्यपदे हर्म्यालिङ्गदारा रुक्मवती विघ्नः खलु तस्य ॥

Metres with 11 Syllables in a quarter.

(त्रिष्टुभ्)

(1) इन्द्रवज्रा (5. 6.)

Def. स्यादिन्द्रवज्रा यदि तौ जगौ गः ।

Sch. of G. त, त, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. गोष्ठे गिरिं सव्यकरेण धृत्वा रुष्टेन्द्रवज्राहतिमुक्तवृष्टौ ।

यो गोकुलं गोपकुलं च सुस्थं चके स नो रक्षतु चक्रपाणिः ॥

(2) उपेन्द्रवज्रा (5. 6.)

Def. उपेन्द्रवज्रा जतजास्ततो गो ।

Sch. of G. ज, त, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. उपेन्द्रवज्रादिमणिच्छटाभिर्विभूषणानां छुरितं वसुस्ते ।
स्मरानि गोपीभिरुपास्यमानं सुरद्रुमुले मणिमण्डपस्थम् ॥

(3) उपजाति.

Def. अनन्तरोदीरितलक्ष्मभाजौ पादौ यदीयावुपजातयस्ताः ।

इत्थं किलान्यास्वपि मिश्रितासु वदन्ति जातिष्विदमेव नाम ॥

Sch. of G.—A mixture of इन्द्रवज्रा and उपेन्द्रवज्रा gives rise to the metre called उपजाति. It is said to have fourteen different varieties. For examples see Rag. II. &c. Kum. III. Kir. XVII. Bhatti. II. &c.

When other two metres are mixed in one stanza, the mixture is still called Upajāti, as in the following verse from the Śisupālavadhā which is a combination of वंशस्थविल and इन्द्रवंशा-

इत्थं रथाध्वेभनिषादिनां प्रगे गजो नृपाणामथ तोरणाद्वहिः ।

प्रस्थानकालक्षमवेशकल्पनाकृतक्षणक्षेपमुदैक्षताच्युतम् ॥

(4) दोधकम् (6. 5.)

Def. दोधकमिच्छति भवितयादौ ।

Sch. of G. भ, भ, भ, ग, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. देव सदोध कदम्बतलस्य श्रीधर तावक नामपदं ते ।

कण्ठले सुविनिर्गमकाले स्वल्पमणिक्षणमेध्यति योगम् ॥

(5) भ्रमरविलसितम् (5. 6.)

Def. भ्रमौ ग्लौ गः स्याद्भ्रमरविलसितम् ।

Sch. of G. म, म, न, ल, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. मुग्धे मानं परिहर न चिरात्तारुण्यं ते सफल्यतु हरिः ।

पुष्पा वल्ली भ्रमरविलसिताभावे शोभां कलयतु किमु ताम् ॥

(6) रथोद्धता (3. 8 or 4. 7)

Def. राक्षराविह रथोद्धता लघो ।

Sch. of G. र, न, र, ल, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. राधिका दधिविलोडनस्थिता कृष्णवेणुनिनदैरथोद्धता ।

यामुनं तदनिकुञ्जमञ्जसा सा जगाम सलिलाद्भृतिच्छलत् ॥

(7) शालिनी (4. 7.)

Def. शालिन्युक्ता म्त्तौ तगौ गोविधिलोकैः ।

Sch. of G. म, त, त, ग, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. अंधो हन्ति ज्ञानवृद्धिं विधत्ते धर्मं दत्ते काममर्थं च सूते ।

शुक्तिं दत्ते सर्वदोषास्यमाना एंसा अश्वाशालिनी विष्णुभक्तिः ॥

(8) स्वागता (3. 8)

Def. स्वागता रनभगेर्युक्ता च ।

Sch. of G. र, न, म, ग, ग. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यस्य चेतसि सदा मुरवैरी बलवीजनाविलासविलोलः ।

तस्य नूनममरालयभाजः स्वागतादरकरः सुरराजः ॥

Metres with 12 Syllables in a quarter.

जगती

(1) वंशस्थविल also called वंशस्थ and वंशस्तनित (5. 7.)

Def. वदन्ति वंशस्थविलं जतौ जरौ ।

Sch. of G. ज, त, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. विलासवंशस्थविलं मुखानिलैः प्रपूर्य यः पञ्चमरागमुद्गिरन् ।

व्रजाङ्गनानामपि गानशालिनां जहार मानं स हरिः पुनातु नः ॥

(2) इन्द्रवंशा

Def. तच्चेन्द्रवंशा प्रथमाक्षरे युरौ । i. e. the same as the Vamśastha-
vila except that its first syllable is long.

Sch. of G. त, त, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. देत्येन्द्रवंशाभिर्दूर्ध्वादीधितिः पीताम्बरोऽसौ जगतां तमोऽपहः ।

यस्मिन्मज्जुः शलभा इव स्वयं ते कंसचाणूरमुखा मञ्जुषिणः ॥

(3) चन्द्रवर्त्म (4. 8.)

Def. चन्द्रवर्त्म निगदन्ति रनमसैः ।

Sch. of G. र, न, म, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. चन्द्रवर्त्म पिहितं घनतिमिरैः राजवर्त्म रहितं जनगमनैः ।

इष्टवर्त्म तदलंकुरु सरसे कुंजवर्त्मनि हरिस्तव कुतुकी ॥

(4) जलधरमाला (4. 8)

Def. मो भस्मौ चेज्जलधरमालाव्यन्तयेः ।

Sch. of G. म, भ, स, म. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. या भस्मानां कलिदुरितोत्तप्तानां तापच्छेदे जलधरमाला नव्या ।

भव्याकारा दिनकरपुत्रीकूले केलीलोला हरितनुरव्यात्सा वः ॥

(5) जलोद्धतगतिः (6. 6.)

Def. असौ जसयुतौ जलोद्धतगतिः ।

Sch. of G. ज, स, ज, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यदीयहल्लो विलोक्य विपदं कलिन्दतनया जलोद्धतगतिः ।

विलासविपिनं विवेश सहसा करोतु कुशलं हरिः स जगताम् ॥

(6) तामरसम् (5. 7.)

Def. इह वद तामरसं ननजा यः ।

Sch. of G. न, न, ज, य. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. स्फुटपुष्पमामकरन्दमुनोर्जं व्रजलल्लनानयनालिनिपीतम् ।

तवमुखतामरसं मुरशत्रो हृदयतडागाविकाशि ममास्तु ॥

(7) तोटकम् (4. 4.)

Def. वद तोटकमन्विसकारयुतम् ।

Sch. of G. स, स, स, स. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यमुनातटमच्युतकेलिकल्लसदङ्घ्रिसरोरुसङ्घस्रविम् ।

मुदितोऽट कलेरपनेतुमघं यदि चेच्छसि जन्म निजं सफलम् ॥

(8) द्रुतविलम्बितम् (4. 8. or 4. 4. 4.)

Def. द्रुतविलम्बितमाह नभौ भरौ ।

Sch. of G. न, भ, भ, र. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. तरणिजापुलिने नवबल्लवीपरिषदा सह केलिकुतूहलात् ।
द्रुतविलम्बितबाधविहारिणं हरिमहं हृदयेन सदा बहे ॥

(9) मन्दाकिनी or प्रभा (7. 5.)

Def. ननररघटिता तु मन्दाकिनी ।

Sch. of G. न, न, र, र. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. बलिदमनविधौ बभौ संगता पदजलघृहि यस्य मन्दाकिनी ।
सुरनिहितसिताम्बुजलङ्घनिभा हरतु जगदघं स पीताम्बरः ॥

(10) प्रमिताक्षरा (5. 7.)

Def. प्रमिताक्षरा सजससैः कथिता ।

Sch. of G. स, ज, स, स. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. अमृतस्य शीकरमिवोद्दिस्ती रदमौक्तिकांशुलहरीच्छुरिता ।
प्रमिताक्षरा मुररिपोर्भणितिर्त्रिजमुभ्रवामधिजहार मनः ॥

(11) भुजंगप्रयातम् (6. 6.)

Def. भुजङ्गप्रयातं चतुर्भिर्यकारैः ।

Sch. of G. य, य, य, य. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. सदारामजज्ञातिभृत्यो विहाय स्वमेतं द्रुदं जीवनं लिप्समानः ।
मया क्लेशितः कालियेत्यं कुरु त्वं भुजंगप्रयातं द्रुतं सागराय ॥

(12) मणिमाला (6. 6.)

Def. त्वौ त्वौ मणिमाला छिन्नाशुहवक्त्रैः ।

Sch. of G. त, य, त, य. ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ | ॐ ॐ ॐ

Ex. प्रहामरमौलौ रत्नोपलक्लप्ते ज्ञातप्रतिबिम्बा शोणा मणिमाला ।
गोविन्दपदाब्जे राजी नखराणामास्तां मम चित्ते ध्वान्तं शमयन्ती ॥

(13) मालती (also called यमुना 5. 7)

Def. भवति नजावथ मालती जरी ।

Sch. of G. न, ज, ज, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इह कथयाच्युत केलिकानने मधुरससौरभसारलोलुपः ।

कुसुमकृतस्मितचाशविभ्रमामलिरपि चुम्बति मालतीं मुहुः ॥

(14) वैश्वदेवी (5. 7.)

Def. बाणाधेदिच्छा वैश्वदेवी ममो यो ।

Sch. of G. म. म. य, य. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. अर्चामन्येषां त्वं विहायामराणामद्वैतेनैकं विष्णुमभ्यर्च्य भक्त्या ।

तत्राशेषात्मन्यर्चिते भाविनी ते आतः सम्पन्नाराधना वैश्वदेवी ॥

(15) स्रग्विणी (6. 6)

Def. कीर्तितैषा चतु रङ्गिका स्रग्विणी ।

Sch. of G. र, र, र, र. — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इन्द्रनीलोपलैनेव या निर्मिता शातकुम्भद्रवालङ्कृता शोभते ।

नव्यमेघच्छविः पीतवासा हरेर्भूतिरास्तां जयायोरासि स्रग्विणी ॥

Metres with 13 Syllables in a quarter.

(अतिजगती)

(1) कलहंसः also called सिंहनाद and कुब्जजा (7. 6)

Def. सजसाः सगो च कथितः कलहंसः ।

Sch. of G. स, ज, स, स, ग.

Ex. यमुनाविहारकुतुके कलहंसो व्रजकामिनीकमलिनीकृतकोले ।

जनचित्तहारिकलकण्ठनिनादः प्रमदं तनोतु तव नन्दतनूजः ॥

(२) क्षमा (also called चंद्रिका and उत्पलिनी ७. ६.)

Def. तुरंगरसयतिर्नो ततो गः क्षमा ।

Sch. of G. न, न, त, त, ग.

Ex. इह दुरधिगमैः किञ्चिदेवागमैः सततमसुतरं वर्णयन्त्यन्तरम् ।
अमुमतिविपिनं वेददिग्ब्यापिनं पुरुषमिव परं पद्मयोनिः परम् ॥

(३) प्रहर्षिणी (३. १०)

Def. व्याशामिर्मनजरणाः प्रहर्षिणीष्व ।

Sch. of G. म, न, ज, र, ग.

Ex. ते रेखाध्वजकुलिशातपत्रचिह्नं सम्राजश्चरणयुगं प्रसादलभ्यम् ।
प्रस्थानप्रणतिभिरङ्गुलीषु चकुर्मौलिस्रक्च्युतमकरन्दरेणुगौरम् ॥

(४) मञ्जुभाषिणी (५. ७)

(also called प्रबोधिता and सुनन्दिनी)

Def. सजसा जगौ च यदि मञ्जुभाषिणी ।

Sch. of G. स, ज, स, ज, ग.

Ex. अमृतोर्भिर्शीतलकरेण लाल्यंस्तनुकतिरोचितविलोचनो हरे ।
नियतं कलानिधिरसीति बल्लवी मदमच्युते व्यधित मञ्जुभाषिणी ॥

(५.) मत्तमयूरी (४. ९)

Def. वेदैरन्ध्रेर्न्तो यस्य मत्तमयूरः ।

Sch. of G. म, त, य, स, ग.

Ex. हा तातेति क्रन्दितमाकर्ष्य विषण्णस्तस्यान्विष्यन्वेतसगृहं प्रभवं सः ।
शल्यप्रोतं वीक्ष्य सकुम्भं मुनिपुत्रं तापादन्तःशल्य इवासीत्क्षितिपोऽपि ॥

(६) रुचिरा (४. ९)

(also called प्रभावती)

Def. ज-नो सजौ गिति रुचिरा चतुर्थदेः ।

Sch. of G. ज, म, स, ज, ग.

Ex. अभून्वृषो विबुधसखाः परन्तपः श्रुतान्वितो दशरथ इत्युदाहृतः ।
गुणैर्वरं भुवनहितच्छलेन यं सनातनः पितरमुपागमत्स्वयम् ॥

Metres with 14 Syllables in a quarter.

(शकरी)

(1) अपराजिता (7. 7.)

Def. ननरसलघुगैः स्वरैरपराजिता ।

Sch. of G. न, न, र, स, ल, ग.

Ex. यदनवधिभुजप्रतापकृतास्पदा यदुनिचयचमूः परैरपराजिता ।
व्यजयत समरे समस्तरिपुत्रजं स जयति जगतां गतिर्गड्डच्चजः ॥

(2) असंबाधा (5. 9.)

Def. म्त्तोन्सौ गावक्षमहविरतिरसंबाधा ।

Sch. of G. म, त, न, स, ग, ग.

Ex. वीर्याम्रौ येन ज्वलति रणवशाद्विक्षेपे दैत्येन्द्रे जाता धरणिरीयमसंबाधा ।
धर्मस्थित्यर्थे प्रकटिततनुसम्बन्धः साधूनां बाधा प्रशमयतु स कंसारिः ॥

(3) प्रहरणकलिका (7. 7.)

Def. ननमनलगिति प्रहरणकलिका ।

Sch. of G. न, न, म, न, ल, ग.

Ex. व्यथयति कुसुमप्रहरणकलिका प्रमदवनमवा तव धनुषि तता ।
विरहविपदि मे शरणमिह ततो मधुमयनगुणस्मरणमविरतम् ॥

(4) मध्यक्षामा (4. 10.)

(also called हंसक्ष्येनी or कुटिला.)

Def. मध्यक्षामा युगदशविरमा म्भौ न्यौ गो ।

Sch. of G. म, म, न, य, ग, ग.

Ex. नीतोच्छ्रायं मुहुरशिशिररमेस्त्वैरानीलाभैर्विरचितपरभागा रत्नैः ।

ज्योत्स्नाशं कामिह वितरति हंसस्येनी मध्येऽप्यहः स्फटिकरजतभित्तिच्छाया ॥

(5) वसंततिलका (8. 6.)

Def. ज्ञेयं (उक्ता) वसन्ततिलकं (का) तमजा जगौ गः ।

Sch. of G. त, म, ज, ज, ग, ग.

Ex. फुल्लं वसन्ततिलकं तिलकं वनाल्या लीलापरं पिककुलं कलमत्र रीति ।

वात्येष पुष्पसुरभिर्मलयद्रिवातो यातो हरिः स मधुरां विधिना हताः स्मः ॥

(6) वासंती (4. 6. 4.)

Def. मासो नो मो गो यदि गदिता वासन्तीष्व् ।

Sch. of G. म, त, न, म, ग, ग.

Ex. भ्राम्यद्भङ्गीनिर्भरमधुरालापोद्गीतैः श्रीखण्डद्वैरद्भुतपवनैर्मन्दान्दोला ।

लीलालोला पल्लवविलसद्दस्तोत्रासैः कंसारातौ नृत्यति सदशी वासैन्तीयम् ॥

Metres with fifteen syllables in a quarter.

अतिशक्री (पंचदशाक्षरा वृत्तिः)

(1) तूणकम् (4. 4. 4. 3. or 7. 8.)

Def. तूणकं समानिकापद्रव्यं विनान्तिकम् ।

Sch. of G. र, ज, र, ज, र.

Ex. सा सुवर्णकेतकं विकाशि भृङ्गपूरितं पञ्चबाणबाणजालपूर्णहेतितूणकम् ।

राधिका वितर्क्य माधवाय मासि माधवे मोहमेति निर्भरं त्वया विना कलानिधे ॥

(2) मालिनी (8. 7)

Def. ननमयययुतेयं मालिनी भोगिलोकैः ।

Sch. of G. न, न, म; य, य.

Ex. मृगमदकृतचर्चा पीतकौशेयवासा रुचिरशिखिशिखण्डा, बद्धधम्मिलपाशा ।

अनृजुनिहितमंसे वंशमुक्ताणयन्ती धृतमधुरिपुल्लेला मालिनी पातु राधा ॥

(3) लीलाखेलः ।

Def. एकन्यूनौ विष्णुमालापादौ चेल्लीलाखेलः ।

Sch. of G. म, म, म, म, म.

Ex. पायाद्वौ गोविन्दः कालिन्दीकूलक्षोणीचक्रे
 रत्नोल्लासक्रीडद्वोपीभिः सार्धं लीलाखेलः ।
 मन्दाकिन्यास्तूरोपान्ते स्वैरक्रीडाभिलोलो
 यद्वेदेवानामीशः स्वर्वेश्याभिः खेलन्तीभिः ॥

(4) शशिकला (7. 8)

Def. गुरुनिधनमनुलघुरिह शशिकला ।

Sch. of G. न, न, न, न, स.

Ex. मलयजतिलकसमुदितशशिकला व्रजयुवतिलसदलिकगगनगता ।
 सरसिजनयनहृदयसलिलनिधिं व्यतनुत विततरभसपरितरलम् ॥

The same is called स्रक् when the caesura is at 6th and 15th syllables, and सृणिगणनिकर when it is at the 8th and 15th syllables; as in

आयि सहचरि रुचिरतरगुणमयी प्रादिमवसातिरनपगतपरिमला ।
 स्वागिव निवस विलसदनुपमरसा सुमुखि मुदितदनुजदल्लनहृदये ॥
 नरकरिपुरवतु निखिलसुरगतिरमितमाहिमभरसहजनिवसतिः ।
 अनवधिमणिगुणानकरपीरचितः सरिदधिपतिरिव धृततनुविभवः ॥

Metres with sixteen syllables in a quarter.

अष्टिः (षोडशाक्षरा वृत्तिः)

(1) चित्रम् (8. 8. or 4. 4. 4. 4.)

Def. चित्रसंज्ञमीरितं समानिकापदद्वयं तु ।

Two Pâdas of Samânikâ make one Pâda of Chitra.

Sch. of G. र, ज, र, ज, र, ग.

Ex. विद्रुमारुणाधरौष्ठशोभिवेणुवाद्यहृष्टबलवीजनाङ्गसङ्गजातमुग्धकण्टकाङ्ग ।

त्वां सदैव वासुदेव पुण्यलभ्यपाददेव वन्यपुष्पचित्रकेश संस्मरामि गोपवेश ॥

(2) पंचचामरम् (8. 8 or 4. 4. 4. 4)

Def. प्रमाणिकापदद्वयं वदन्ति पंचचामरम् ।

Sch. of G. ज, र, ज, र, ज, ग.

Ex. सुरद्रुमूलमण्डपे विचित्ररत्ननिर्मिते लसद्वितानभूषिते सलीलविभ्रमालसम् ।

सुराङ्गनाभञ्जलीकरप्रपञ्चचामरस्फुरत्समीरवीजितं सदाच्युतं भजामि तम् ॥

(3) वाणिनी.

Def. नजभजरैर्यदा भवति वाणिनी गयुक्तैः ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, र, ग.

Ex. स्फुरतु ममाननेऽद्य ननु वाणि नीतिरम्यं

तव चरणप्रसादपरिपाकतः कवित्वम् ।

भवजलराशिपारकरणक्षमं मुकुन्दं

सततमहं स्तवैः स्वचरितैः स्तवामि नित्यम् ॥

Metres with 17 Syllables in a quarter.

(अत्याष्टि)

(1) नर्दटकम् (8. 9)

Def. यदि भवतो नजौ भजजला एव नर्दटकम् ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, ज, ल, ग.

Ex. व्रजवनितावसन्तलतिकाविलसन्मधुपं

मधुमथनं प्रणम्रजनवाञ्छितकरूपतक्ष्म् ।

विभ्रमभिर्नौति कोपि सुकृती मुदितेन हृदा

स्वचिरपदावलीघटितनर्दटकेन कविः ॥

(2) पृथ्वी (8. 9.)

Def. जसौ जसयला बसुग्रहपातिश्च पृथ्वी गुरुः ।

Sch. of G. ज. स, ज, स, य, ल. ग.

Ex. दुरन्तदनुजेश्वरप्रकरदुःस्थपृथ्वीभरं

जहार निजलीलया व्रजकुलेऽवतीयांशु यः ।

स एष जगतां गतिर्दुरितभारमस्मादृशां

हारिष्यति हरिः स्तुतिस्मरणचाटुभिस्तोषितः ॥

(2) मन्दाक्रान्ता (4. 6. 7.)

Def. मन्दाक्रान्ताम्युधिरसनगैर्भो भनौ तौ गयुग्मम् ।

Sch. of G. म, भ, न, त, त, ग, ग.

Ex. प्रेमालापैः प्रियावितरणैः प्रीणितालिङ्गनाथै-

र्मन्दाक्रान्ता तदनु नियतं वक्ष्यतामेति बाला ।

एवं शिक्षावचनमुधया राधिकायाः सखीनां

प्रीतः पायास्मितसुवदनो देवकीनन्दनो नः ॥

(4) वंशपत्रपतितम् (10. 7.)

Def. दिङ्मुनि वंशपत्रपतितं भरनभनलगैः ।

Sch. of G. भ, र, न, भ, न, ल. ग.

Ex. सम्प्रति लब्धजन्म शनकैः कथमपि लघुनि

क्षीणपयस्युपेयुषि भिदां जलधरपटले ।

खण्डितविग्रहं बलभिदो धनुरिह विविधाः

पूरायितुं भवन्ति विभवः शिखरमणिरुचः ॥

(5) शिखरिणी (6. 11.)

Def. रसरुद्रैर्दिङ्ना यमनसभला गः शिखरिणी ।

Sch. of G. य, म, न, स, भ, ल, ग.

Ex. करादस्य श्रेष्ठे ननु शिखरिणी दृश्यति शिशो-

र्विलीनाः स्मः सत्यं नियतमवधेयं तदाखिलैः ।

इति त्रस्यद्रोपानुचितनिभूतालापजनितं
स्मितं बिभ्रद्देवो जगद्वतु गोवर्धनधरः ॥

(6) हरिणी (6. 4. 7)

Def. नसमरसला गः षड्देर्हयेर्हरिणी मता ।

Sch. of G. न, स, म, र, स, ल, ग.

XX. व्यधित स विधिनेत्रं नीत्वा ध्रुवं हरिणीगणाद्-
व्रजमृगदशां संदोहस्योलसन्नयनधियम् ।
यदयमनिशं दुर्वाश्यामे मुरारिकलेवरे
व्याकिरदधिकं बद्धाकाक्षे विलोलविलोचनम् ॥

Metres with 18 syllables in a quarter

(धृतिः)

(1) चित्रलेखा (4. 7. 7.)

Def. मन्दाक्रान्ता नपरलघुपुता कीर्तिता चित्रलेखा ॥

Sch. of G. म, न, न, य, य, य.

Ex. शङ्केऽमुष्मिन् जगति मृगदशां साररूपं यदासी-
दाकृष्येदं व्रजयुवतिसभा वेधसा सा व्यधायि ।
नैतादृक्चेत्कथमुदधिसुतामन्तरणाच्युतस्य
प्रीतं तस्यां नयनयुगमभूच्चित्रलेखाद्भुतायाम् ॥

(2) नन्दनम् (11. 7.)

Def. नजभजरैस्तु रेफसहितैः शिवैर्हयैर्नन्दनम् ।

Sch. of G. न, ज, म, ज, र, र.

XX. तरणिमुतातरङ्गपवनैः सलीलमान्दोलितं
मधुरिपुपादपङ्कजरजःसुपूतपृथ्वीतलम् ।
मुरहरचित्रचोदितकलाकलापसंस्मारकं
क्षितितलनन्दनं व्रज सखे सुखाय वृन्दावनम् ॥

(3) नाराचम् (8. 5. 5)

Def. इह ननरचतुष्कमृष्टं तु नाराचमाचक्षते

Sch. of G. न, न, र, र, र, र.

Ex. दिनकरतनयातटीकानने चारु संचारिणी

श्रवणनिकटकृष्टमेक्षणा कृष्ण राधा त्वयि ।

ननु विकिरति नेत्रनाराचमेषातिहृच्छेदनं

तदिह मदनविभ्रमोद्भ्रान्तचित्तां विधत्स्व द्रुतम् ॥

Metres with 19 Syllables in a quarter.

अतिश्रुति.

(1) मेघविस्फूर्जिता (6. 6. 7).

Def. रसत्त्वधैर्यमोन्सौ ररयुरुयुतो मेघविस्फूर्जिता स्यात् ।

Sch. of G. य, म, न, स, र, र, ग.

Ex. कदम्बमोदाख्या विपिनपवनाः केकिनः कान्तकेकाः

विनिद्राः कन्दल्यो दिशि दिशि मुदा दुर्दरा दत्तनादाः ।

निशानृत्याद्विद्युद्विलसितलसन्मेघविस्फूर्जिता चेत्

प्रियः स्वाधीनोऽसौ दनुजदलनो राज्यमस्मात्किमन्यत् ॥

(2) शार्दूलविक्रीडितम् (12. 7).

Def. सूर्याधैर्यदि मः सजौ सततगाः शार्दूलविक्रीडितम् ।

Sch. of G. म, स, ज, स, त, त, ग.

Ex. गोविन्दं प्रणमोत्तमाङ्ग रसने तं घोषयाहर्निशं

पाणी पूजयतं मनः स्मरं पदे तस्याल्यं गच्छतम् ।

एवं चेत्कुरुताखिलं मम हितं शीर्षादयस्तदधुवं

न प्रेक्षे भवतां कृते भवमहाशार्दूलविक्रीडितम् ॥

(3) सुमधुरा (7. 6. 6).

Def. औ औ मो नो गुरुश्चेद् द्यकृतुरसैरुक्ता सुमधुरा ।

Sch. of G. म, र, भ, न, म, न, ग. '

Ex. वेदार्थान्प्राकृतस्त्वं वदसि न च ते जिह्वा निपतिता

मय्याह्वे वीक्षसेऽर्के न तव सहसा दृष्टिर्विचलिता ।

दीप्ताम्रौ पाणिमन्तः क्षिपसे स च ते दग्धो भवति नो

चारित्र्याच्चारुदत्तं चलयसि न ते देहं हरति भूः ॥

Metres with 20 Syllables in a quarter.

(कृतिः)

(1) गीतिका (5. 7. 8).

Def. सज्जजा भरौ सलगा यदा कथिता तदा खलु गीतिका ।

Sch. of G. स, ज, ज, भ, र, भ, ल, ग,

Ex. करतालचंचलकङ्कणस्वनमिश्रणेन मनोरमा

रमणीयवेणुनिनादरङ्गिमसङ्गमेन सुखावहा ।

बहुलानुरागनिवासराससमुद्भवा तव रागिणं

विदधौ हरिं खलु बद्धवीजनचारुचामरगीतिका ॥

(2) सुवदना (7. 7. 6).

Def. ज्ञेया सप्ताश्वषड्भिर्मरभनययुता भ्लौ गः सुवदना

Sch. of G. म, र, भ, न, य, भ, ल, ग.

Ex. प्रत्याहृत्येन्द्रियाणि त्वदितरविषयान्नासाग्रनयना

त्वां ध्यायन्ती निकुञ्जे परकरपुष्पं हयोत्थपुलका ।

आनन्दाश्रुप्लुताक्षी वसति सुवदना योगैकरसिका

कामार्तिं त्यक्तुकामा ननु नरकरिपो राधा मम सखी ॥

Metres with 21 Syllables in a quarter.

(प्रकृतिः)

(1) सरसी (also called पञ्चकावली, धृतश्रीः)

Def. नजभजजा जरौ यदि तदा गदिता सरसी कवीश्वरैः ।

Sch. of G. न, ज, म, ज, ज, ज, र,

Ex. विकुरकलापशैवलकृतप्रमदासु लसद्रसोर्मिषु
स्फुटवदनाम्बुजासु विलसद्भुजबालमृणालवल्लिषु ।
कुचयुगचक्रवाकमिथुनानुगतासु कलाकुतूहली
व्यरच्यदच्युतो व्रजमृगीनयनासरसीषु विभ्रमम् ॥

(2) स्रग्धरा (7. 7. 7.)

Def. अन्नेर्यानां त्रयेण त्रिष्टुनियतियुता स्रग्धरा कीर्तितेयम् ।

Sch. of G. म, र, म, न, य, य, य.

Ex. व्याकोषेन्दीवराभा कनककषलसत्पीतवासाः सुहासा
बहैस्त्वन्द्रकान्तैर्वलयिताचिकुराचारुकर्णावतंसा ।
अंसव्यासक्तवंशीध्वनिसुखितजगद्बल्लवीभिर्लसन्ती
मूर्तिर्गोपस्य विष्णोरवतु जगति नः स्रग्धरा हारिहारा ॥

Metres with 22 syllables in a quarter.

(आकृती)

(1) मदिरा.

Def. सप्तभकारयुतैकगुरुर्गदितेयमुदारतरा मदिरा ।

Sch. of G. म, म, म, म, म, म, म, म.

Ex. माधवमासिपिकस्वरकेसरपुष्पलसन्मदिरामुदितै-
र्भृङ्गकुलैरुगीतवने वनमालिनमालि कलानिलयम् ।
कुञ्जगृहोदरफल्लवकल्पिततल्पमनल्पमनोजरसं
तं मज माधविकामृदुर्नर्तनयामुनवातकृतोपगमा ॥

(2) हंसी (8. 14).

Def. मौ गो नाश्रत्वारो गो गो वसुभुवनयतिरिति भवति हंसी ।

Sch. of G. म, म, त, न, न, स, न, ग.

Ex. सार्धं कान्तेनैकान्तेऽसौ विकचकमलमधु सुरभि पिबन्ती
कामघ्नीकृतस्फीतप्रमदसरसतरमलधु रसन्ती ।

कालिन्दीये पद्मारण्ये पवनपतनपरितरलपरागे
कंसाराते पश्य स्वेच्छं सरभसगतिरिह विलसति हंसी ॥

Metres with 23 syllables in a quarter.

(विकृतिः).

(1) अद्वितनया (also called अश्वललित).

Def. नजमजभा जभौ, लघुयुरु बुधेस्तु गवितेयमद्वितनया ।

Sch. of G. न, ज, भ, ज, भ, ज, भ, ल, ग.

Ex. खरतरशौर्यपावकशिखापतङ्गनिभमम्रदनुजो

जलधिमुताविलासवसतिः सतां गतिरशेषमान्यमहिमा ॥

भुवनहितावतारचतुरश्वराचरधरोऽवतीर्ण इह हि

क्षितिकल्पेऽस्ति कंस शमनस्तवेति तमवोचददितनया ॥

Metres with 24, 25, 26 syllables in a *pāda* are omitted as they are very rare.

दण्डक.

Metres with 27 syllables or more in each *pāda* are designated by the general name *Dandaka*. Many varieties of this are mentioned (as the number of syllables in each *pāda* may sometimes reach 999), such as चंद्रवृष्टिप्रयात, प्रचितक, मत्तमातंगली-लाकर, सिंहविक्रान्त, कुसुमस्तवक, अनंगशेखर, संग्राम &c; Māl. Mād. V. 23 is an instance of the species last named, having 54 letters to a *pāda*.

SECTION II.

अर्धसमवृत्तानि.

or

Metres with their alternate quarters similar.

(1) उपचित्रम्.

Def. विषमे यदि सौ सलगा दले भौ युजि भाद्रुकादुपचित्रम् ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter).

म, म, म, म, म (even quarter).

Ex. मुरवैरिवपुस्तनुतां मुदं हेमनिभांशुकचंदनलितम् ।

गगनं चपलमिलितं यथा शारदनीरधरैरुपचित्रम् ॥

(2) अपरवक्त्रम्.

(sometimes called वैतालीयम्.)

Def. अयुजि ननरला युरुः समे तदपरवक्त्रमिदं नजो जरो ।

Sch. of G. न, न, र, ल, ग (odd quarter)

न, ज, ज, र (even quarter).

Ex. स्फुटसुममधुवेणुगीतिभिस्तमपरवक्त्रमवेत्य माधवम् ।

मृगयुवतिगणैः समं स्थिता व्रजवनिता धृतचित्तविभ्रमा ॥

(3) पुष्पिताग्रा.

(also called औपच्छंदसिक)

Def. अयुजि नयुगरेक्तो यकारो युजि च नजो जरमाश्च पुष्पिताग्रा ।

Sch. of G. न, न, र, य (odd quarter)

न, ज, ज, र, ग (even quarter).

Ex. अथ मदनवधूरुपल्वलान्तं व्यसनकृशा परिपालयांबभूव ।

शशिन इव दिवातनस्य लेखा किरणपरिक्षयधूसरा प्रदोषम् ॥

(4) मालभारिणी.

Def. विषमे ससजे नगे नगे नाविषभरुद्धेण तु मालभारिणीयम् ।

Sch. of G. स, स, ज, ग, ग (odd quarter).

स, म, र, य, (even quarter).

Ex. मुहुरङ्गुलिसंवृताधरोष्ठं प्रतिषेधाक्षराविकृवाभिरामम् ।

मुखमंसविवर्ति पक्षमलाक्ष्याः कथमन्युन्नमितं न चुम्बितं तु ॥

(5) वियोगिनी.

(also called वैतालीय or सुंवरी).

Def. विषमे सप्तजा यरुः सप्ते सभरा लोऽथ यरुर्वियोगिनी ।

Sch. of G. स, स, ज, ग (odd quarter).

स, भ, र, ल, ग (even quarter).

Ex. सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम् ।

वृणुते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव संपदः ॥

(6) वेगवती.

Def. सयुगात्सगुरू विषमे चेद् भाविह वेगवती युजि भाद्रौ ॥

Sch. of G. स, स, स, ग (odd quarter).

भ, भ, भ, ग, ग. (even quarter).

Ex. स्मरवेगवती व्रजरागा केशववंशरैरतिमुग्धा ।

रभसान्नगुरून् गणयंती केलिनिकुंजगृहाय जगाम ॥

(7) हरिणप्लुता.

Def. सयुगात्सलघ् विषमे यरुर्द्युजि नगौ भरकौ हरिणप्लुता ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter).

न, भ, भ, र (even quarter).

Ex. स्फुटफेनचया हरिणप्लुता बलिमनोहृतया तरणेः सुता ।

कलहंसकुलारवशालिनी विहरतो हरति स्म हरेर्मनः ॥

SECTION III.

विषमवृत्तानि. (Unequal Metres).

The most common metre of this class is called उद्गता.

Def. प्रथमे सजौ यदि सलौ च नसजगुल्काप्यनंतरम् ।

यद्यथ भनजल्माः स्युरथो सजसा जगौ च भवतीयमुद्गता ॥

Sch. of G. स, ज, स, ल (first quarter)
 न, स, ज, ग (second „)
 म, न, ज, ल, ग (third „)
 स, ज, स, ज, ग (fourth „)

Ex. अथ वासवस्य वचनेन रुचिरवदनाखिलोचनम् ।

क्लांतिरहितमभिराधयितुं विधिवत्तपांसि विदधे धनंजयः ॥ Kir. XII. 1

Another variety of उद्गता is mentioned wherein the third quarter has म, न, म, ग instead of म, न, ज, ल, ग.

Other kinds of metres in which every quarter of the stanza differs in the number of syllables, are included under the general name 'Gâthâ.' The same name is applicable to stanzas consisting of any number of quarters other than four.

जातिः

or

Metres regulated by the number of syllabic instants.

§ 14. The most common variety of metres regulated by syllabic instants is आर्या. It is of nine kinds :—

पथ्या विपुला चपला मुखचपला जघनचपला च ।

गीत्युपगीत्युद्गीतय आर्यागीतिश्च नवधार्या ॥

of these the last four are generally used & deserve notice here.

आर्या.

Def. यस्याः पादे प्रथमे द्वादश मात्रास्तथा तृतीयेऽपि ।

अष्टादश द्वितीये चतुर्थके पञ्चदश सार्या ॥

The first and third quarters have each 12 mâtrâs or syllabic instants, the second 18 and the fourth 15.

Ex. येनामन्दमरन्दे दलदरविन्दे दिनान्यनायिषत ।

कुटजे खलु तेनेहा तेनेहा मधुकरेण कथम् ॥

गीतिः. }

Def. आर्याप्रथमार्धसमं यस्याः परार्धभीरिता गीतिः ।

i. e. the third and fourth quarters of this are respectively similar to the first and second quarters of an Aryá.

Ex. पाठारं तव पटीयान्कः परिपाटीमिमामुरीकृतुम् ।

यत्पिषतामपि नृणां पिष्टेपि तनोषि परिमलैः पुष्टिम् ॥

उपगीतिः.

Def. आर्यापरार्धतुल्ये दलद्वये प्राहुः उपगीतिम् ।

i. e. the first and third quarters of this metre are like those of an Aryá while the second and fourth quarters contain 15 mātrās each.

Ex. नवगोपसुन्दरीणां लसोच्छ्रसे मुरारातिम् ।

अस्मारयदुपगीतिः स्वर्गकुरङ्गदृशां गीतेः ॥

उद्गीतिः.

Def. आर्याशकलद्वितये विपरीते पुनरिदोद्गीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre contain 12 syllabic instants respectively; the second and fourth containing 15 and 18 syllabic instants respectively.

Ex. नारायणस्य सततमुद्गीतिः संस्पृतिर्भक्त्या ।

अर्चयामासकिर्दुस्तरसंसारबागरे तरणिः ॥

आर्यागीतिः.

Def. आर्या प्राग्दलमन्तेऽधिकगुह्यतादुपरार्धमार्यागीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre, as also the second and the fourth quarters must contain 12 and 20 syllabic instants respectively.

Ex. चारुसमीरणविपिने हरिणकलङ्ककिरणावली सविलासः ।

आवद्धराममोहा वेलामूले विभावरी पारिद्दिना ॥

(१) वैतालीयम् .

Def. षड्विंशमेऽष्टौ समे कलास्ताश्च समे स्युर्निरन्तराः ।

न समात्र पराश्रिता कला वैतालीयेन्ते रलो गुः ॥

The first and third quarters of this metre should contain fourteen syllabic instants, and the second and fourth sixteen each; of these the last eight mātras should consist of a रगण (— —) followed by a short and a long syllable (— —); the syllabic instants in the even quarters should not be at all composed of short syllables or long syllables; and the even syllabic instant in each quarter (i. e. the 2nd, 4th and 8th) should not be formed conjointly with the next (i. e. 3rd, 5th and 9th).

Ex. कुशलं खलु तुभ्यमेव तत् वचनं कृष्णयदभ्यधामहम् ।

उपदेशपराः परेष्वपि स्वविनाशाभिमुखेषु साधवः ॥

(२) औपच्छन्दसिकम् .

Def. पर्यन्तेयौ तथैव शेषमौपच्छन्दसिकं सुधीभिरुक्तम् ।

This is the same as Vaitāliya except that at the end of each quarter there must be a र Gana, followed by a य Gana instead of ल and ग i. e. it is the same as Vaitāliya with a long syllable added at the end of each quarter.

Ex. आतन्वानं सुरारिकान्तास्वौपच्छन्दसिकं हृदो विनोदम् ।

कंसं यो निर्जघान देवो वन्दे तं जगतां स्थितिं दधानम् ॥

1

رجب

خ

6 15

7 2

8 40

10 10

11 10

12 10

13 20 CATALOGUED

**Central Archaeological Library,
NEW DELHI.**

Call No. 491.25/Kal - 28793

Author— Kale, M.R.

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

**Please help us to keep the book
clean and moving.**